

A

VILÁGTÖRTÉNELEM NAPJAI

A

LEGRÉGIBB IDŐTŐL KEZDVE

A JELENKORIG.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MAGYARORSZÁGRA.

IRTA

PESTY FRIGYES

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA LEVELEZŐ TAGJA

BEVEZETÉSSEL

HORVÁTH MIHÁLYTÓL.

MÁSODIK KÖTET.

PEST

PFEIFER FERDINAND TULAJDONA

1870.

1. Julius.

(I. Calendas Julii.)

1867. (Kr. sz. e.) Mózes utoljára szónokol az izraelitákhoz a Sihon és Ogus folyó átkelése után.
775. (Kr. sz. e.) Az olympiádák időszámításának kezdete.
314. (Kr. sz. e.) C. Sulpitius Longus római consul a sammitákról diadalt ül.
69. Vespasianus (Titus Flavius) Alexandriában római császárnak kikiáltatik, 3-án egész Judäában. (Lásd junius 24-én.)
70. Titus római császár Jeruzsalem harmadik falát rohammal beveszi. (Lásd aug. 10-én, sept. 8-án.)
919. Madarász Henrik német királynak választatik. (L. 2-án.)
1002. Almanszur, a cordovai nagy hadschib meghal.
1097. Csata Doryläum mellett. A keresztvitézek Bouillon Godofréd, Boemund tarenti fejedelem, Nagy Hugo, Tancred és Robert normandi herceg alatt meggyőzik a Kilidsche-Arslan nikäai zultán által vezérlett szaracenokat. Az utóbbiak 20,000 közembert és 3000 alparancsnokot vesztenek.
1187. A nowgorodiak rablójárata a svédek ellen.
1270. Szent IX. Lajos francia király a második keresztthadat megindítja, és 60000 emberrel Aiguesmortes mellett hajóra száll Tunisba. (Lásd 1248 aug. 25-én.)
1288. Nagy csata a ghibellinek és guelfek közt Pisában. Ubaldini Roger érsek Gherardesca Ugolinot megtámadja, és a legyőztet két fiával és két unokával az éhtoronyba veszti. — (Ezen, azelőtt qualindi toronynak neveztetett börtön Dante divina comödiájában is énekeltetett meg.)
1292. Adolf nassaui gróf, Aachenben német királynak koronáztatik. (A L'art de verifier les dates majd első májusra, majd első júliusra, Helwig jun. 24-re, mások jun. 25-re teszik ez adatot.)

1310. Apor László erdélyi vajda a magyar koronát Tamás érsek kezébe visszaszolgáltatta. (Lásd nov. 1-jén, máj. 8-án.)
1346. Justiniani velencei vezér a Jadrát ostromló magyarokat visszavervén, a 20 éves Lajos királyt az ostrom megszüntetésére kényszeríti.
1373. Corregio Gilbert velencei tábornok nagy csatában megveri a magyarokat Pieve di Sacco mellett, és vezérüket Laczkófi István vajdát elfogja. A magyarok az ellenség elsáncolt táborát megrohanván, a velenceiek zsoldjában lévő törökök lesébe estek. (Lásd május 9-én.)
1465. A budai egyetem felállítása Mátyás király által.
1506. II. Lajos magyar király születése. (Timon Michovius és a brassói templom felirása után. Krapinay, Szalay, Eber, Hormayr igy. Pistorius sz. máj. 1-jén.)
1520. Cortez a spanyolokat éjjel titkon Mexicóból kivezetni akarván, egy keskeny töltésre szorítva, a mexikóiak által nyíl- és közápor által megtámadtatik. A tó sajkáktól hemzsegett, és Cortez csapata e szomorú éjjel (noche triste-nek mai napig neveztetik Mexicóban) felényire olvasztatott.
1523. Két ágostoni szerzetes Esch János és Voesz Henrik a reformatio iránti hajlamáért Brüsszelben elevenen megégettetik. A reformatio első áldozatai.
1566. Nostradamus Mihály orvos és csillagjós, ki nagy jóslói tehetség hírében állott, meghal Salon-ban. Jodelle István ezen verset készítette rá:
- Nostra damus, cum falsa damus, nam fallere nostrum est,
Et cum falsa damus, nihil nisi nostra damus.
1614. Casaubon Izsák híres nyelvész, bölcsész és műbíró halála Londonban. (Lásd febr. 18-án.) [Moreri sz. junius 30-án halt meg.]
1618. II. Ferdinand magyar király koronáztatik. (L. máj. 16-án.)
1644. Tengeri csati Femern szigetnél, melyben a dánok Claes Flemming alatt megverik a svédek; IV. Keresztély dán király azonban egy szemét elveszti.
1646. Leibnitz Godofréd Vilmos báró, Németország, sőt Európa legnagyobb bölcsészeinek egyike születik Lipcsében. (Egy vasárnapon, tehát nem július 3-án mint Scherr János, a bécsi tört. naptár és több encyclopädia írja, sem junius

- 23-án mint Becker, Ladvocat és mások írják, a mi azonban egyre jön ki, mert régi stílust értenek.) [L. nov. 14-én.]
1649. Békekötés IV. Mohammed zultán és a német császár közt 20 évre.
1650. Kázmér János lengyel király meggyőzi, Chmelnickit Bo-resterzko mellett.
1673. Maastricht németalföldi város a franciák által elfoglaltatik.
1684. Holberg-Lajos báró, híres dán vigjátékköltő, az új dán iro-dalom alkotója születik Bergenben Norvegiában.
1688. D'Estrées francia tábornagy 10000 bombát vet Algierba és 5 hajót elmerít, az algieriak kalózságát megbüntető. (Lásd június 27-én.)
1690. Luxemburg herceg francia tábornagy megveri az angolokat Fleurusnál Charleroi mellett Waldeck György Frigyes herceg alatt, kit III. Vilmos angol király mint parancsno-kot hátrahagyott Németalföldön.
1690. III. Vilmos angol király meggyőzi a Franciaországból trónját visszafoglalni akaró II. Jakab írlandi-francia sere-gét a Boyne folyónál Angolországban. A 82 éves híres Schomberg tábornagy az angol lovasság élén hős halálát találja.
1697. Lázadás Zemplén megyében Tokay Ferenc, Szalontay György és Kabay Márton lelkész vezetése alatt. Tokay Ferenc mint Tököly kapitánya fegyverre szólít az osztrákok ellen. (Lásd aug. 3-án és jun. 30-án.)
1728. Charost Armand József de Bethune (Duc de Ch.) Sully méltó utódja, a szenvedő emberiség nagy jótevője szü-letik. (Meghal okt. 27-én 1800.)
1755. Siddons a legnagyobb angol tragicus színésznek egyike születik Brecknockban.
1781. Az angolok Borke tábornok alatt meggyőzik Hyder Aly mysorei zultánt egy nagy csatában. Porto Novo mellett.
1793. Henriot a párisi nemzetörség főparancsnokának választatik.
1793. Greguss Mihály magyar bölcész, embertani és nevelési író születik Pusztaföldemesen Pozsonymegyében. (Meghal 1838. sept. 27-én.)
1798. A franciák Buonaparte alatt Egiptomban kiszállnak Marabu mellett, fél óra távolságban Alexandriától. (L. jul. 2-án.)
1807. Az orosz-szerb sereg megveri a török segédhadat Malai-nitzánál és táborát elfoglalja. (Lásd június 27. és 28-án.)

1807. Véres tengeri csata az oroszok és törökök közt Lemnos szigetnél (Monte santo irányában.) Siniavin orosz aladmiral fényes győzelmet nyer Seid-Aly pasa tengernagyon, ki alig menekülhetett az elfogatástól. A törökök 12000 embert vesztenek, 4 hajójuk elfogva, 3 elégetve, 2 zátonyra kerül.
1807. Tascher de la Pagerie asszony, Jozefina császárnő, Napoleon első nejének anyja meghal Martinique szigeten.
1808. Kovács Pál novellairó születik Dég-en Veszprém megyében. (Ponori Thewrewk József szerint junius 29-én.)
1809. A cserkeszek a Kuban-on át orosz földre törnek.
1809. A római consulta eltörli a papok kiváltságait és előjogait, melyeket a bíróságoknál élveztek.
1810. Napoleon saját testvérét Lajos hollandi királyt lemondásra kényszeríti. Lajos lemond öregebb fia javára; de azért Napoleon nem sokára Hollandiát összekapcsolja Franciaországgal.
1814. Az inquisitio ujjalag behozatik Rómában.
1820. A nápolyi forradalom kitör. A katonák és carlisták közremunkálnak. Nolában a katonák felzendülnek Morelli Mihály lovaghadnagy és Minichini Lajos pap alatt. (Lásd jan. 8-án és jul. 4-én.)
1822. A nápolyi király a hadsereg teljes felosztatását rendeli.
1822. A testőrök az alkotmány ellen nyilatkoznak Madridban, és az alkotmányos király korlátlanágát kihirdetik.
1823. Quatimala, eddig spanyol alkirályság, függetlenségét kinyilatkoztatja Spanyolországtól és Mexicótól, és önálló statust képez: „Középamerikai egyesült államok“ név alatt. (Lásd márc. 8-án, máj. 8-án, jul. 11., 15., 20-án.)
1824. A fernambucoi kormány elnöke, Carvalho Paëz d'Andrade e tartomány függetlenségét kinyilatkoztatja Brasiliától. (Lásd sept. 17-én.)
1829. Az oroszok Paskievits alatt nagy győzelmet nyernek a törökökön a saganlugi hegységben Kainly mellett. (Lásd julius 2-án.)
1831. Czartoryski herceg és a lengyel senatus általános felkelésre szólítja fel a lengyel nemzetet.
1831. Rosz James Clarke angol tengerész a delejes éjszaki sarkot fölfedezi. (Azon helyre jut, melyen a delejes tű minden

- horizontalis irány ellen érzéketlen, hanem függőlegesen a föld belsejébe mutat.)
1844. Kossuth Lajos a Pesti Hirlap szerkesztőségétől visszalép.
1847. Hencke a Hebe bolygó csillagot fölfedezi.
1848. Az osztrákok győzelme az olaszokon Craora és Dolce mellett.
1849. A Kossuth által összehívott haditanács (éjjel 1. és 2-ka közt) azt határozza, hogy Görgeitől a hadsereg fővezérsége elvételék. Helyébe fővezérnek Mészáros Lázár neveztetik, melléje Dembinski mint tábornoki főnök. [Lásd jun. 30-án, jul. 4. és 5-én.]
1849. Haynau hadi törvényszékeket és rögtönbíróságokat állít fel mindazok számára, kik a forradalomban részt vettek.
1849. Berger osztrák tábornok Arad várát hadszerződésileg átadja Vécsey és Guyon forradalmi vezéreknek. A császári sereg (1400 ember) kivonul 61 ágyut és 1500 löfegyvert a magyaroknak hagyván. (Lásd jun. 27-én.)
1851. A vámvonalt eltöröltetése Magyarország és Austria közt.
1852. Nagy összeesküvés fölfedezése a „la Reine Blanche“ című utcában Párisban. Rontó gépek találatnak, számos elfogatások történnek.
1852. Kossuth New-Yorkban az éjszakamerikai egyesült státusok jóállása mellett bankjegyeket bocsát ki, melyek utalványozása a majdani magyar köztársaságra szól.
1863. Egy 1862. augusztus 8-án hozott törvény folytán, ma minden rabszolgák a hollandus gyarmatokban, Surinamban, stb. szabadon bocsáttatnak.

2. Julius.

(VI. Nonas Julii.)

67. Jotapata Judäában a rómaiak által elfoglaltatik. Josephus fogságba esik.
838. Moteaassim győzelme Theofilos császár fölött Anse mellett a Dasemon mellett.
928. X. János pápa, Marosia, Roma és korának leghatalmasabb és legfajtalánabb asszonya parancsára katonák által börtönre vettetik, és ott felakasztatik. (A L'art de verifier les

- dates szerint május végén vagy június elején történt.)
(Lásd aug. 23-án.)
936. Madarász Henrik német király halála Memleben városban.
(Lásd július 1-jén.)
963. Nicephor Phocas főkapitány, byzanci császárnak kikiáltatik. (Lásd márc. 15-én és dec. 11-én.)
983. A szlávok Brandenburgot elfoglalják.
1277. I. Bibars híres egiptomi zultán véletlenül egy pohárból iszik, melynek mérgezett italát Saladin fiának szánta.
1296. Baillol János skót király csatát, koronát, és szabadságot vesz I. Eduard angol király ellen.
1298. Csata Gellheimnél („am Hasenbühl“) melyben Albrecht osztrák főherceg és választott német császár, a magyar és kún ijászok segédelmével, kiket Demeter zólyomi főispán vezérelt, megveri és elejti Nassaui Adolfot, német császárt.
(Lásd jun. 23-án, május 10-én.)
1460. York és Warwick hercegek meggyőzik VI. Henrik angol király seregét Towcester és Northampton közt. (Lásd dec. 30-án.)
1489. Cranmer Tamás Canterbury érseke, az angol egyház reformatora, nagy vallástudós születik Nottingham grófságban.
(Lásd március 21-én.)
1521. A törökök Belgrád ostromát kezdik. (Lásd aug. 29-én.)
1522. Antonio Elio (Antonius Aelius) spanyol polyhistor, a tudományok helyreállítója Spanyolországban meghal Alcalában.
(Szület. 1444. Lebrixában.)
1554. Az astrachani cárság végét éri.
1644. Az angol democraták Fairfax Tamás, Lesley és Cromvell alatt megverik I. Károly király párthiveit Marston-Moore mellett. (A L'art de verifier les dates szerint 3-án.)
1652. S. Antoine külvárosának napja. A zendülő nagy Condé (Bourbon Lajos kir. herceg) nagy vitézséggel és rettenthetlenséggel harcol Turenne tábornagy ellen; de Condé annak dacára ez alkalommal elvész, ha Páris polgárai neki kaput nem nyitnak, hogy menekülhessen.
1670. Stenka Rafin Astrachant elfoglalja. (Június 22-én régi stilus sz.)
1672. III. Vilmos a hollandi rendek által Holland és Seeland helytartójának élethossziglan kinevezetik.
1677. Rádai Pál, II. Rákóczy Ferenc híres korlátnoka, magyar

- költő és író születik. [Nem 1678. évben mint a „Magyar írók“ életrajza, mely különben napot nem mond.] (Lásd május 20-án.)
1683. A törökök Haimburg osztrák várost rohammal beveszik, felgyújtják, és a lakosokat kardra hányják.
1692. Valois Adorján, híres francia történész és a régi irodalom ismerője meghal. (Lásd január 14-én.)
1704. Csata Donauwörthnél a Schellenberg mellett, melyben az angolok, osztrákok és németalföldiek Marlborough herceg és Badeni Lajos alatt megverik a franciákat és bajorokat Arco tábornagy alatt.
1724. Klopstock Frigyes Gottlieb német költő születése Quedlinburgon. (Lásd 1803 márc. 14-én.)
1747. Móric szász tábornagy meggyőzi a cumberlandi herceget Lawfeldnél Németalföldön. Ligonier angol tábornok, született francia, a franciák által elfogatik. (Lásd okt. 11-én.)
1750. Tippo Saheb mysorei zultán déli Hindostanban születik.
1750. Huber Ferenc, híres természetbuvár születik Genfben.
1778. Rousseau János Jakab, a bölcsészet világában századokra fénylő csillag, kimulik. (L. jun. 28-án és okt. 11-én.)
1798. A franciák Buonaparte alatt Alexandriát Egiptomban rohammal beveszik. (Lásd jul. 1-jén.)
1800. Napoleon Majlandba vonul.
1800. Moreau francia tábornok Münchenbe vonul.
1800. Nagybrittannia és Írhon unio aktája kiadatik, mely szerint a protestáns irek egyenlő jogot nyernek az angolokkal és skótokkal, a katolikus ireknek azonban a választhatás a parlamentbe megtagadtatik. (L. ápr. 29-én, jun. 30-án.)
1802. Buonaparte a francia hadsereg kivezetését Svajcból határozza.
1806. Az angolok elfoglalják Buenos Ayres spanyol telepítvényt.
1807. Az orosz szerb hadsereg győzelme a török seregen Galowa mellett. Rajelowsky és Vulla-Illits, Kusanzy Aly ellen.
1807. Az éjszakamerikai álladalmak elnöke megtiltja a közöslést a fegyveres britt hajókkal, és a britteknek elzárja az amerikai réveket.
1811. Santolcides galliciai felkelő Villamar falunál meggyőzetik és Astorgára visszavonul.
1811. Csata Rustsuknál a törökök közt Ahmedpasa nagyvezir és

- az oroszok közt Kutusow alatt, melyben az utóbbiak győznek. (Lásd jul. 4-én.)
1814. Neuchatel canton ismét a porosz királynak hódol.
1815. Ziethen porosz tábornok megveri a franciákat Vandamme alatt Issynál.
1816. Medusa francia hajó törést szenved Afrika nyugoti partjain. Emberi kegyetlenség és gyalázatoság ritka példányai mutatkoztak ez alkalommal.
1816. A németalföldi király a szent szövetségbe lép.
1817. Lacy spanyol hős, a cataloniai lázadás főnöke egy hadihajón VII. Ferdinand rendeletére titkon megöletik. (Lásd jun. 27-én.)
1823. A portugallok Madeira tábornok alatt Bahiát Brasiliában elhagyják és Lissabonba indulnak.
1829. Az oroszok győzelmes ütközete és rohama a törökök ellen Bajazidnál Asiában.
1829. Paskievits orosz hadvezér a Sagunlugh vagy Saguntor bérc meredekségein tegnap és ma átvonul, és megveri a török seraskier hadosztályát Milli Dusse mellett. (Lásd jul. 9-én.)
1832. Semenkoff Péter orosz drámaíró meghal Péterváron.
1848. Ütközet az Adige folyónál, melyben az osztrákok visszaverik az olaszokat.
1849. Ütközet Uzon mellett. Az oroszok Gál Sándor ezredest visszaverik. Gábor Áron tüzérőrnagy — ki maga készített 30 ágyut a forradalomnak, — elesik. [Czetz és az Ujabbk. Ism. Tára írja, hogy Háromszék hős védője, Gábor Áron, jul. 9-én Rétz és Bessenyő közt lelé halálát.] (Lásd 5-én.)
1849. Véres csata Ácsnál, melyben az osztrák és magyar forradalmi legjobb seregek egymás ellen harcolnak. Az utóbbiak rohammal veszik be a szőnyi sáncokat. Görgői a legfényesebb vörös magyar öltözetben az ellenség golyóinak tette ki magát huszárjainak élén. „Minden golyó csak engem fog ma találni“, mond a fővezér, kinek személyes hősisége megmentette a csatát; de fején veszélyes kardvágást nyervén, a komáromi vár menhelyébe visszavonult.
1850. Peel Robert, híres angol statusférfi és minster halála lóról bukás következtében. (Lásd 1788 febr. 5-én.)

1850. Egyezkedés Poroszország és Dánia közt a porosz katonaság kihuzásáért Schleswig-Holsteinből.
1851. Fejér György híres magyar történetbuvár halála. (Lásd ápr. 23-án.)
1852. Magyar László magyar utazó Kámba délafrikai országba érkezik. (Lásd jul. 12-én.)
1852. Thomson Tamás a jelenkor leghíresebb britt vegytudósa meghal Glasgowban. (Születik 1773 ápr. 12-én.)
1853. Az oroszok Lüders alatt Leowa mellett Moldovába betörnek. (Lásd 3-án.)
1863. A titkos lengyel nemzeti kormány három forradalmi törvényszéket állít fel Varsóban, Lithvaniában és Ruteniában.

3. J u l i u s.

(V. Nonas Julii.)

69. Vespasianus a hadsereg által Judääban római császárnak kikiáltatik. (Lásd 1-ön.)
323. Nagy Konstantin császár megveri az ország több részeit követelő sogorát, Licinust Drinápolynál. (Lásd sept. 18-án.)
987. Capet Hugo, párisi gróf, francia királyok ősapja, Rheimsben francia királynak koronáztatik.
1098. A kereszthad Antiochiát beveszi, mely 1097 okt. 18-ka óta ostromoltatott.
1273. V. István magyar király Ottokár javára lemond igényeiről Stajorország, Karantán és Krajna tartományra.
1357. Rennes francia város védelme Lancaster herceg ellen. Az utóbbi azt nyilatkozván, hogy az ostromot megszüntetné, ha esküt nem tőn vala, miszerint a várostól előbb nem távozik, míg zászlaja annak tornyain nem lobog, Du Guesclin Bertrand megengedé neki, hogy 9 társsal a városba jöjjön, zászlaját feltüzni. Ezt ő alig tevé, és már a lakosok az ellenséges lobogot gunyolva az árokba dobálák.
1380. Du Guesclin Bertrand francia és castiliali connetable, híres hadvezér meghal Chateaufort és Rendon előtt. (Lásd máj. 23-án, sept. 29-én, márc. 14-én.)

1423. XI. Lajos francia király születése Bourges-ban.
1487. Zsigmond osztrák főherceg, tiroli fejedelem megveri a velenceieket Roveredonál Sanseverini Robert hadvezérük alatt, kinek alig sikerül menekedni.
1503. D'Aubusson Péter a maltai vitézek híres nagymestere meghal.
1521. Cortez egy támadása Mexicóra visszaveretik, és ez alkalommal 60 embert vesz, kiket az indiánok bálványaiknak áldozák.
1570. Antonio della Paglia, ismeretesebb Aonio Paleario név alatt, Rómában máglyán meghal. „Jézus Krisztus jótekonysága“ című munkája, mely hat év alatt Velencében 40000 példányban nyomtatott, az inquisitio által oly vakdühvel üldöztetett, hogy később minden nyoma elveszett.
1640. Pin József híres festész meghal Romában. (Született Arpinoban.)
1642. Medicis Mária francia királyné meghal.
1658. Corradini Pietro Marcellino bibornok és Frascati püspöke, jeles régiségbuvár születik. (Meghal 1743 febr. 7-én.)
1715. Damad Ali pasa Korinhot elfoglalja.
1720. Béke Friedrichsburgon Dánia és Svédország közt. Dánia kiadja foglalmányait és helyébe a svéd sundvámot és a holstein-gottorpi részt Schleswigben nyeri. (A L'art de verifier les dates két ízben mondja, hogy e béke jun. 14-én Stockholmban kötöttett E napra teszi Becker is; Schlosser julius havára nap nélkül. Kruse, és Wagner Ernő Dánia történetében mai napon állapodnak meg.)
1739. Hermann Péter erdélyi vallástudós meghal Nagy-Selyken. (Születik 1673 Nagyszebenben.)
1743. Dersháwin Gábor Romanovits orosz költő születése. (Lásd jul. 8-án.)
1744. A magyar seregek gróf Nádasdy Ferenc tábornok alatt elfoglalják a győzhetleneknek tartott lauterburgi vonalokat.
1767. Dessolles János J. A. francia tábornok születése. (Meghal 1828 nov. 2-án, miután szabadelműsége végett hivatalait vesztette.)
1782. A phelloplastica feltalálása Rosa építőművész által Romában.
1789. Overbeck Frigyes híres német festész születése Lübeck-en.

1789. Bernoulli Jakab jeles mathematicus halála a Newa vizében. (Születik 1759 okt. 17-én.)
1790. A Wiborgnál bezárt svéd hajóhad némi veszteséggel keresztül vágja magát az oroszokon. (Lásd jun. 3-án és jul. 9-én.)
1792. Vergniaud a nemzetgyűlésben fényes és heves szónoklatot tart a király ellen.
1793. Westermann köztársasági tábornok Chatillont elfoglalja a vendégei seregtől.
1794. Audiffredi János (vagy igazabb Julius Cäsar) tudós író és könyvtárnok meghal. (Születik 1714 febr. 2-án.)
1799. Zádor György, (álnevén Fenyéry Gyula, előbbi családi nevén Stettner) szépirodalmi és jogtudományi író, születik Dukában Vás megyében (A „Magyar írók“ című életrajzgyűjtemény szerint jul. 2-án.)
1800. VII. Pius pápa (Chiaramonte Gergely Barnabás bibornok) márc. 13-án nyert méltósága után Romába bevonul.
1805. Nothomb János Belgium belügyministere, jeles statusférfi születik.
1808. Coulaincourt francia tábornok Cuençat elfoglalja és pusztítja.
1810. Az orosz-szerb sereg Brsa-Palanka török várat elfoglalja.
1814. Ütközet Medskoy mellett a svédek és norvégek közt, melyben az utóbbiak Gahn tábornok alatt vesztenek.
1814. Erie erősség az éjszakamerikaiak által capitulatióval bevételik.
1815. Az oroszok Czernitseff alatt Chalons várost a Marne folyónál rohammal beveszik.
1815. Kereskedési szerződés Éjszakamerika és Angolország közt 1819 évig.
1815. Napoleon Rochefortra megérkezik, és Éjszakamerikába kíván menekülni. (Lásd jul. 15-én.)
1815. A szövetséges seregek másodszor foglalják el Párist capitulatióval. (Lásd 7-én.)
1820. A katonaság Lorenzo de Conciliis alezredessel Avellino-ban a nápolyi forradalomhoz csatlakozik.
1821. Csata Madridban az alkotmányos seregek és királyi testőrök közt. Az elsőbbség győznek és az ellenpártot a városból kiszorítják.
1824. A kis és erősített görög sziklasziget Ipsara a kapudan pasa által roppant erőlködés után elfoglaltatik. Kemény

- harc és bátor védelem után a görög vitézek Tabia erősségbe vonulnak, és midőn épen a törökök bástyáit megrohannák, légbe röpítik. Az egész sziget egy romladék.
1827. I. Dom Pedro braziliai császár testvérét Dom Miguelt Portugallia és Algarbia kir. helytartójának kinevezi.
1828. Dom Miguel seregei Oportoba bevonulnak. Az alkotmányos sereg Galicia felé visszahuzodik.
1831. Az epemírigy kitörése Péterváron. A pórnép az orvosok ellen felkel, és közülok néhányat meggyilkol. Miklós cár személyes szónoklattal lecsendesíti a dühödteteket.
1832. Dom Pedro Oportonál 7000 emberrel kiszáll, a várost elmentállítás nélkül elfoglalja, és 8000 fogolyt, mely Dom Miguel által bebörtönöztetett, kiszabadít.
1848. A velencei alkotmányozó gyűlés összehívás.
1848. Utcázendülés Berlinben, és a fegyvertár megrohanása. Löwingsohn Korn, Sigrist és Urban főszereplők.
1848. A német alapjogok fölötti tanácskozás kezdődik Frankfurtban.
1848. A szász egyetem a magyar képviselőházhoz intézett feliratában feltételeket szab, melyek alatt Magyarországgal egyesülni hajlandó. A szász kiváltságok épségben tartását kívánja, és kijelenti, hogy „a nemzeti egyetem és a király közt semmiféle középhely fenn nem állhat.” (L. okt. 2-án.)
1849. A franciák Oudinot tábornok alatt Rómát beveszik. Mazzini, Saffini, Armellini, és Garibaldi menekülnek. (Lásd jun. 30-án.)
1849. Tscheodajeff orosz tábornok Debrecent megszállja, — (jul. 6-án ismét oda hagyta.)
1850. A híres gyémant Kohi-Noor, a sikhs csatavesztései, kivált a Guscherati harc (febr. 21-én 1849) nyomán az angolok kezére jutván, a keletindiai társaság elnöke és alelnöke által az angol királynénak ajánlatik.
1853. Az orosz hadsereg Dannenberg tábornok alatt a Pruthon átkelve Skaliany mellett Moldovába nyomul.
1854. Ütközetek a törökök és oroszok közt Giurgewo mellett. (Julius 7-kig.) Az oroszok ezek folytán Soimonow-ig visszanyomtatnak, és a törökök a helyet megszállják.
1860. Garibaldi kiűzi a jezsuitákat Siciliából, és az excellentiás címetek eltörli.
1863. Az éjszakamerikai unio hadserege Meade alatt három napi

csata után a lázadó conföderáltakat (déli statusok) Lee alatt tökéletesen megveri Gettysburgnál Pennsylvániában. A veszteség mindkét részen 50000 ember.

1866. A poroszok döntő győzelme a Königsgrätz melletti csatában az osztrákok fölött Benedek tábornagy alatt. A tökéletesen szétvert osztrák hadsereg megszáámíthatlan veszteségek után csak Olmütz alatt gyülekezik.

4. Julius.

(IV. Nonas Julii.)

28. (Kr. sz. e.) M. Licinius Crassus proconsul diadalt ül Thraciáról és a getákról.
955. Almanzor Barcellonát elfoglalja.
1399. Henrik lancasteri (herefordi) herceg számkivetéséből visszatér és Ravenspurn-nál kiszáll, hogy az angol trónt elnyerje. Percy VI. Henrik, northumberlandi gróf és Westmoreland gróf a trónkövetelőhöz csatlakoznak banderiáikkal. (Lásd sept. 14-én, 29-én és 30-án.)
1498. Colombo harmadszor utnak indul Amerikába.
1519. Vallási vita Luther és Eck közt Lipcsében.
1519. Tetzl János domokos szerzetes, a bünbocsánat hirdetője és eladója meghal Lipcsében.
1522. Ferdinand spanyol infant, Austria örököse, a bécsieket Bécs-Ujhelyre meghívja, mert jogtalan kormányzók az igazgatást bitorolták. (Lásd márc. 12-én.)
1525. Gruber Mihály a belső osztrák (stajor) lázadó parasztok kapitánya Dietrichstein Zsigmondot Schladmingnál tökéletesen megveri, 3000 embert, közte sok nemest elejt, a többi megsebzalasztja. (Lásd aug. 31-én.)
1556. A császári sereg Tarkő várat, a Zápolya párti Tharczay György tulajdonát, elfoglalja.
1591. IV. Henrik francia király megsemmisíti a 3 királyi rendeletet, mely minden alattvalót kötelez, hogy a katolikus valláshoz tartozzék.
1608. A tuschinoi tolvaj győzelme Skopin Schuisi fölött Moszkónál.
1610. Zolkiewsky győzelme Schuisi fölött Kluschinonál.
1653. Cromwell egy új parlamentet megnyit Whitehall terében, mely idejének nagy részét imádsággal és bibliai hasonlatok elmondásával kihuzza. (Lásd dec. 12-én.)

1659. II. Rákóczy György megveri Seidi Ahmet budai pasát Lippánál.
1661. János Kázmér király a varsói országgyűlésen Lengyelországnak egykori felosztatását jövendöli. (Vagy jul. 6-án; de nem 1616 évben mint Tóth Lőrinc mondatja Deákkal a magyar szónokok könyvében Csengerynél.)
1696. A savoyai herceg békét köt Franciaországgal. (A béke csak sept. 10-én hirdettetett ki.)
1704. Károlyi Sándor, Rákóczy tábornoka megveri Rabata József cs. várparancsnokot Gräznél a kéthelyi völgyben Sz. Gotthard mellett. Négyezer német és stajor a csatatéren marad.
1705. Villars francia tábornagy és Marsin gróf kiűzik a császári hadsereget Kronweiszenburg elsáncolt vonalaiból.
1708. Vendome Gent és Brügge városokat megrohanja.
1710. Scheremetew Rigát elfoglalja.
1712. Jenő savoyai herceg német és hollandi seregeivel Quesnoi németalföldi várost elfoglalja a franciáktól.
1715. Gellert Keresztély Fürchtegott, német író születése. (Még hal 1769 dec. 13-án.)
1738. A törökök Kornia mellett Mehadia közelében a lotharingiai herceg által visszanyomatnak. (Lásd jul. 15-én.)
1761. Richardson Samu, angol regényíró (Pamela, Grandison, Clarissa) meghal Derby grófságban Angolországban.
1768. Kovács Mihály gyógytanár és ásványtudós születik Korláton Abaujban.
1776. Az éjszakamerikai álladalmak függetlenségüket kinyilatkoztatják Philadelphiában. (Lásd okt. 4-én, dec. 5-én.)
1799. Ellenforradalom Toscanában. A francia hadőrség Turin elhagyására kényszerítetik; másnap az ottani tanács a nagyherceg nevében a kormányt átveszi.
1801. Szabó István a magyar academia levelező tagja jeles hellenista, Homer remek fordítója születik Bakony-Szent-Királyon Veszprémben.
1806. IV. Gusztav Adolf svéd király Greifswalderól kelt rendeletével a jobbágyiságot 1810-től kezdve eltörli.
1807. Garibaldi József a legtisztább jellemű szabadsághős születése Genuában. (Weber sz. Nizzában.) (Mások sz. 22-én.)
1811. A törökök érzékeny csatavesztést okoznak az oroszok-

- nak Kadi Kenié mellett, mely Kutusow tábornokot visszalépesre kényszeríti a Dunán át.
1815. Zimmermann Eb. Ágoston Vilmos híres történetbuvár és életiró halála.
1820. A katonaság IV. Ferdinánd nápolyi király ellen Pontecorvóban fellázad.
1821. VI. János portugalli király a cortesek gyűlésében az alkotmányra esküszik.
1823. Ribadavia, a La Plata köztársaság kormányzója 28 honapi fegyverszünetet köt a spanyol biztosokkal.
1824. A „cubai hazafiak gyűlése“ Mexicóban — melynek folytonos törekvése Cuba szigetét a spanyol uralom alól felszabadítani, tanácskozásait kezdi.
1826. Ibrahim pasa megveretik a görögök által Armyro mellett Majnában.
1826. Adams John és Jefferson Tamás, két férfi ki az éjszaka-amerikai függetlenség kinyilatkoztatására nagy befolyással, és kik annak idején ezen nagy köztársaságok elnökei voltak, a függetlenség ötvenedik évnapján meghalnak.
1829. Hassan-Kalé Kisásiában Erzerum kulcsa Paskievits orosz tábornok által elfoglaltatik. (Stralheim sz. 5-én.) [L. jul. 9.]
1829. Szász kir. rendelet a tulságos tolakodás meggátlására a tanulmányokhoz.
1831. Monroe Jakab, az éjszakaamerikai álladalmak elnöke meghal Washingtonban. (Ő a congressusnak azt jelenté: „Mi az európai hatalmasságok háboruiban soha részt nem vettünk, nem is fogunk venni . . . ennél fogva kijelentjük, hogy mi ezen hatalmasságok minden kísérletét, az ő rendszerüket a földgolyó ezen felére kiterjeszteni, mint veszedelmet békességünk és biztosságunkra fogjuk tekinteni. Kijelenté továbbá, hogy az amerikai szárazföld többé semmi európai hatalmasság telepítési tárgyául nem szolgálhat. — Ez a híres Monroe-tan.)
1833. Algier lödöztetése Duperré francia tengernagy által.
1835. A jesuitarend eltöröltetése Spanyolországban. (Már 1767 is kitűzetnek Aranda parancsára.)
1839. A pozsonyi magyar országgyűlés sürgetően követeli a szó-lás szabadságot.
1848. A magyar ministerium emlékirata a nádorhoz, a János főherceg által a horvát ügyben célzott kiegyenlítés tárgyá-

- ban. Kijelenti, hogy egy a korona ellen fellázadt alattvalót [Jellacsichot] alkudozó félnek el nem ismerhet. (Lásd jun. 27-én, jul. 29-én.)
1848. A schleswig-holsteiniak szerencsés ütközete Gräfensteinnél, melyben 2800 dán elfogatik.
1848. Az osztrák ministerium (Latour) Jellacsich horvát bánnak 150,000 pengő forintnyi segédelmet nyújt.
1848. Chateaubriand Ferenc Ágoston vicomte, híres angol statusférfi, szónok és író meghal. (Születik 1769 Combourg-on.)
1849. A feldunai hadsereg Klapka és Nagy-Sándor tábornokot követségtől küldi a magyar kormányhoz, kérvén, hogy Görgei főhadvezérül meghagyassék. (Lásd jun. 30-án, jul. 2-án és 5-én.)
1849. Dortu Miksa badeni szabadságharcos elfogatása Freiburgon. (Lásd jun. 26-án, 29-én és jul. 31-én.)
1851. Felkelés Cubában. Agüero Estrada és Pina egy szózatban mint ideiglenes képviselők Puerto Principeban Cubát Spanyolországtól függetlennek nyilatkoztatják. A spanyol seregek és lázadók közti csatában az első visszavonulásra kényszerítetnek.
1854. Eichhorn Károly Frigyes híres német jogtudós meghal Kölnben 72 éves korában. (Születik 1781 nov. 20-án Jenában.)
1856. Ferenczy István, magyar szobrász, Canova tanítványa meghal Rimaszombathon. (Lásd febr. 24-én.)
1856. Pelissier tábornagy a Krimben még elfoglalva tartott katonai állomásokat az oroszoknak átadja.
1857. Sir Lawrence Henry angol tábornok halála egy Lucknowból tett kirohanás alkalmával a sepoyik ellen.
1866. Ferenc József császár távirati uton felajánlja Velencét Franciaországnak, azon feltétel alatt, hogy III. Napoleon fegyverszünetet kieszközöljön az olasz királynál, miszerint az osztrák császár Olaszországban levő hadseregét a poroszok ellen használhassa. III. Napoleon közbenjárását nemcsak Olaszország de Poroszország felé is ajánlotta fel. (V. ö. jul. 29-én, aug. 23-án, okt. 19-én.)
1866. Garibaldi 4000 önkéntessel ütközik az osztrákokkal Monte Suello és Caffaro mellett az olasz-tirol határszélen.

5. Julius.

(III. Nonas Julii.)

432. (Kr. sz. e.) A metoniai cyclus kezdete.
362. (Kr. sz. e.) Epaminondas thebai vezér győzelme és halála Mantinea mellett a spartaiak ellen Agesilaus alatt. (Némelyek szerint junius 27-én, Schlosser és Weber H. sz. julius 4-én Barthelemy, Auer, Ruckgaber sz. ma.)
1044. Aba Samu magyar király III. Henrik német császárt Ménfőnél Győr közelében már megvervén, midőn a győzelem végperceiben seregében árulás támadott, futásnak indulni kénytelen, és menekvés közben megöletik. A csatának e helye „Veszett német“ nevet nyert, a német hadnak itt szenvedett nagy veszteségéről. (Gualter kronikája sz. 4-én.)
1187. Saladin a kereszteseket egy 3 nap óta tartó csatában tökéletesen megveri Tiberias és Hittin mellett. Gui de Lusignan jeruzsalemi király, az antiochiai herceg, a templáriusok és hospitaliták nagymesterei, maga a szent kereszt a hitetlenek kezébe estek. (Lásd okt. 2-án.) [E három napi csata jul. 3-ra és 4-re is tétetik.]
1390. Timurlenk roppant csatában megveri Tokatmisch chánt, Kiptschak, (a nagy társaság) uralkodóját, és így ezen ország urává lesz.
1475. IV. Eduard angol király Calaisban kiszáll, a régi angol foglalások visszaszerzésére Franciaországban.
1529. Paulus Aemilius francia történetíró halála.
1546. Chaireddin pasa (Barbarossa) török kapudanpasa, félelmetes kalóz, meghal.
1601. Ostende németalföldi vár a spanyolok által ostromoltatik, — kik csak 3 év mulva foglalhatták el, mert a tenger részéről el nem zárhatták. (Lásd sept. 20-án.)
1647. Fesch Sebestyén régiségtudós születik. (Lásd május 27-én.)
1655. Logau Frigyes báró híres német epigrammatista (ki több mint 3000 epigrammot költött) meghal Liegnitzen Sziléziában.
1687. II. Jakab angol király a lelkiismeret szabadságát hirdeti

- hogy az alkotmány ellenére katolikusokat alkalmazhasson álladalmi hivatalokban. (Lásd ápril 21-én.)
1708. A franciák Bourgogne herceg és Vendome alatt Gent-et elfoglalják. (Lásd július 6-án.)
1708. IV. Gonzaga Károly utolsó mantuai herceg meghal Paduában; birtokát I. József császár megszállja. (L. jun. 30-án.)
1737. Schlözer Ágoston Lajos híres német történetbuvár, és statustudományi író születik Jaggstadton. (Lásd sept. 9-én.) (Rotteck és Welcker sz. 1735. év.)
1745. Császár András jogtudományi és publicistikai magyar író születik Jólészen Rosnyó mellett Gömör megyében. (Lásd január 28-án.) (Igy Rummy Károly, Ersch és Gruber nagy encyclopédiájában; ugyan ezen műben tudósunk egy második életírása is foglaltatik, egyszer Cházárnak, másszor Császárnak írva, mely szintén július 5-ére teszi születését. Ponori Thewrewk József: Magyarok születés napjai című művecskéjében június 5-ke alatt sorolja fel, hasonlóan a „Magyar írók“ életrajzgyűjteményben június 5-re tétetik születése.)
1757. Az oroszok Memelt elfoglalják és kipusztítják.
1762. Adlung Jakab, remek organista és igen érdemes zenészeti író meghal Erfurton. (Születik 1699. június 14-én.)
1769. Haidu Veliko szerb vezér a törökök elleni szabadságharcban, születik a temesvári vidéken.
1770. Az oroszok Orlov Alexis gróf alatt meggyőzik a törököket Tschesme mellett nagy tengeri csatában. Az utóbbiak a lepantói csata után nem szenvedtek nagyobb veszteséget. (Az orosz cárné két festvényben e győzelmet birni akarta, és a kivitellel Hackert Jakab Fülöpöt bizta meg. Hogy a művésznek képzelme lehessen a jelenet nagyságáról, a győző gróf Orlov, ki flottájával akkor Livornoba jött, mintaként a révben egy fregattát légbe röpített Hackert szemléletére.) (Lásd sept. 15-én.)
1778. Bajor örökösödési háború. II. Frigyes porosz király 100,000 emberrel Csehországba tör. Negyedik háborúja Frigyesnek Mária Teréziával. Mindkét monarcha a döntő csatákat kerülí, és csak apróbb csatározásokat és hadmozdulatokat folytat. A nép ezen egy évig tartó csata nélküli háborút, burgonyaháborúnak nevezi. (Lásd dec. 30-án, jul. 17-én.)

1793. A párisi sectiók nagy számmal a conventbe jönnek, és kinyilatkoztatják, hogy az alkotmányt elfogadták.
1794. Hansen Móric norvégi költő születése.
1796. Moreau francia tábornok megveri a császáriakat Rastadtnál.
1804. A rabszolgakereskedés Pitt és Fox támogatásával az angol felsőházban eltöröltetik, miután Wilberforce az ebbeli indítványt évenként ismételte.
1807. Beely Fidél magyar író, aesthetikai és nevelési szakban, születik Székesfehérvárrt.
1807. Hennin Péter Mihály francia diplomata és író meghal Párisban.
1807. Az angolok Whiteloke és Crawford alatt sikertelenül megtámadják Buenos-Ayrest. (Lásd 7-én.)
1808. Az angol-spanyol béke Londonban kihirdetik.
1809. VII. Pius pápa francia katonák által Quirinalis palotájában fogolylyá tétetik, és Franciaországba vitetik. (Lásd május 17-én, június 11-én.)
1809. Napoleon meggyőzi az osztrákokat Wagramnál. Első napja a csatának. (Lásd 6-án.)
1811. Venezuela függetlenségét kinyilatkoztatja Christoval de Mendoza elnöksége alatt. Caraccas és Portocavallo városok függetlenségüket azon felkiáltással: Halál VII. Ferdinandnak, és minden európai spanyolnak — kihirdetik.
1813. A prágai congressus, melyet Orosz-, Francia- és Poroszország tartottak, befejeztetik.
1814. Béke Madridon Nagybrittannia és Spanyolország közt.
1816. Szvorényi József valláskölteményi, nyelvtudományi, régiségi magyar író születése Sátapalóc borsodmegyei helységben.
1820. Népfelkelés Pontecorvóban és Beneventben Olaszországban. (Lásd 6-án.)
1820. Salerno a nápolyi forradalomhoz csatlakozik.
1822. Bánffy György gróf, Erdély kormányzója, meghal. (Lásd dec. 24-én.)
1825. Ibrahim pasa megveri a görögöket Colocotroni vezérlete alatt Trikorphanál. (Lásd jan. 11-én, máj. 22-én, dec. 14-én.)
1825. Vasalli Eandi jeles természettudós meghal Turinban.
1826. Sir Raffles Tamás Stamford, Singapore alapítója, Java kormányzója, és történetirója, jeles természettudós és ethnolog

- meghal Londonban. (Születik 1781. július 5-én. Jamaica közelében.)
1826. Stäudlin Károly Frigyes vallástudós és a kanti bölcészet behozója a hittanba meghal Göttingában.
1828. Paskievits gróf orosz hadvezér Kars örményországi erős várat elfoglalja, a török táborral együtt.
1830. Algier elfoglalása a franciák által Bourmont tábornok alatt. A dey capituláció szerint szabadon kivonul: az ő nagy kincse, 1500 ágyu, 12 hadihajó, valamennyi arzenálok a győzők hatalmába esnek. A fogoly keresztények kiszabadulnak.
1832. A német szövetséggyűlés határozata a lengyel egyletek, népgyűlések, és nem engedményezett kokárdák ügyében.
1833. Napier Károly tengernagy Dom Pedro részén megsemmisíti Dom Miguel hajóhadát Lagos előtt és 4000 fogolyt szerez.
1837. A hannoverai alkotmány felfüggesztése Ernő Ágoston király által. (Lásd dec. 7-én, sept. 26-án.)
1840. Az angol hajóhad Tschu-san chinai szigetet, és Ting-hai fővárosát 91 ágyuval elfoglalja.
1842. Sir Pottinger Henrik britt főbiztos szózatot intéz a chinaikhoz saját nyelvükön, melyben Nagybrittannia panaszait és követeléseit előadja.
1848. István nádor megnyitja az első magyar parlamentet Budapesten.
1848. János főherceg mint német birodalmi kormányzó a német parlament követeit fényes kihallgatáson fogadja. (Lásd junius 29-én, július 12-én.)
1849. A magyarok csatája Gál Sándor alatt Szepsi-Szt.-Györgynél Adlerberg orosz tábornokkal, az előbbieket érzékeny veszteségére. Második uzoni ütközetnek is neveztetik (L. 2-án.)
1849. A magyar kormány Görgeinek visszaadja a fővezérséget a feldunai hadsereg felett, lemondattván azonban őt a hadügyministerségről.
1855. Az angolok Lovisa orosz várat a keleti tengeren ágyuztatják, és az álladalom épületeit szétrombolják. Az angoloktól megkimélt lakosok házai azonban az oroszok által felgyújtottak.

1856. Nyilvánosság és szóbeliség a birói eljárásban Konstantinápolyban. Egy pasa, több muzulmán katonatiszt, és egy keresztény mint vádlottak ugyanegy törvényszék előtt állnak.

6. J u l i u s .

(Pridie Nonas Juli.)

480. (Kr. sz. e.) Leonidás és a 300 spartai hős halállal elesik a Thermopyláknál a persák ellen. (Barthelemy szerint aug. 7-én.) [Weber H. szerint június 14-én.]
82. (Kr. sz. e.) A római capitolium lángok martaléka lesz.
452. Nagy Leo pápa Mantuán alul a Pó és Mincio összeszakadásánál Attilát a császári tanács és római nép nevében kéri, hogy Romát kimélje és Italiából távozzék. Az egyeség évenkénti adó iránt megadatott Attila részéről.
792. A Nagy Károly ellen fellázadt szászok a franciák által megöletnek.
888. Almondhir, cordovai chalifa a Webda meletti csatában elesik.
1189. II. Plantagenet Henrik angol király meghal Chinonban. (Lásd márc. 3-án.)
1329. III. Eduard angol király Amiensban Valois Fülöp francia királynak azon tartományáért hódol, melyet francia földön birt.
1373. Husz János vallásreformátor születik Hussineczon Csehországban. (Lásd nov. 28-án, dec. 5-én.)
1404. A magyar seregek heves rohama Znaymra.
1415. Husz János Kosztniczon máglyán megégettetik. A máglyán, mondják, halála előtt azt jövendőlé: Jetzt bratet ihr eine Gans (Husz csehül ludat jelent) doch in 100 Jahren wird kommen ein Schwan (Luther csehül hattyut jelent) den werdet ihr ungebraten lan. [Palacky szerint születik 1373 jul. 7-én Huszinecz faluban.] (Lásd máj. 30-án.)
1439. VI. János byzanci császár, a görög püspökökkel, és IV. Jenő pápa a keleti és nyugoti egyház egyesülését kimondják. Ez azonban nagyon mesterséges és félig kényszerített lévén, soha valóvá nem lett.
1476. Regiomontanus (Müller János) híres csillagász és mathe-

- maticus Rómában dögvészen meghal. Mások szerint Trapezunti György fiai által bosszúból megöletik, mert ennek fordítását Ptolomäusról hibásnak bizonyította. (Lásd jun. 6-án.) [Magyarország királya is meghívta őt, hogy budai könyvtárát berendezze.]
1495. VIII. Károly francia király serege magát az egyesült velencei-milanói hadseregen a Taro folyónál Fuornuovo mellett keresztülvágja és utat tör magának hazájába; — 8000 francia 30000 olasz ellen. Jovius innét számítja az olasz hadidicsőség sülyedését.
1524. Regensburgi szövetség Austria, Bajorország és a délnémet püspökök közt a lutheranusok ellen.
1535. Moore Tamás bibornok, Angolország nagykorlátnoka, híres tudós és statusférfi VIII. Henrik parancsára lefejeztetik Londonban a Tower síkján. (Eber szerint hibásan 2-án, Hering sz. 7-én.)
1548. I. Ferdinand császár a Flug Gáspár alatt Szász Móric részére fellázadt prágaiakat börtönre veti, adókkal sújtja és kivégezteti. (Timon, kinek Istvánfy szolgált forrásul, úgy érti, hogy ezen történetíró ez eseményt 1547. évre teszi.)
1553. VI. Eduard angol és irlandi király meghal méreg által Greenwich-on. (Születik 1537. okt. 12-én.)
1573. A halálra üldözött francia protestánsok Rochelleban békét kötnek a királylyal, mely által nekik szabad lelkiismeret biztosítatik, de nyilvános istentisztelet csak Rochelle, Montan- és Nemesban engedtetik. (Lásd august 15., 24. és 30-án.) Rochelles már június 24-én adta meg magát, de oly rossz föltételeket nyert, hogy hős védői inkább a városban maradni határoztak. A mai békekötést is több protestáns város visszautasítja, mint Sancerre város. A negyedik hugenotta háboru befejezése. (Lásd aug. 19-én.)
1656. A török hajóhad tökéletesen megveretik a velenceiek által a dardanellákban, amazt Kenaanpasa nagydírmiral; ezt Mocenigo Lázár kormányozván. A csatavesztés csak a lepantóiban talál hasonlót.
1672. Szegedy Ferenc egri püspök kiűzi a protestánsokat Egerből. (Lásd 18-án.)
1685. Monmouth herceg és lázadó csapata Sedgemoor térségen

- Feversham kir. vezér által megveretik. (Lásd jul. 7. és 25-én.) [Macaulay.]
1708. A franciák Bourgogne herceg és Vendome alatt Brüggét elfoglalják.
1718. Alexis, I. Nagy Péter cár fia, egy halálos ítélet utáni ijedelem következtében meghal. Ezen ítéletet Péter neki fölolvastatta, mert Alexis ellenzette kormányzási törekvéseit.
1738. Mehadia a törökök által Königseck cs. vezérnek hadszerződésileg átadatik. (Lásd jul. 15-én.)
1790. Elliot György Ágoston, a legnagyobb angol hősök egyike meghal Aachen mellett.
1791. Gombos Imre, magyar drámaíró születik Szendrő-Laádon Borsodmegyében. (Nem Szent Laádon, mint az Újabbkori Ismeretek Tára írja, mert oly nevű helység nem létezik. Ugyan e forrás csak július holnapot, de a napot nem mondja, melyen született.) [Lásd január 12-én.]
1792. Czindery László, Somogy vármegye követe, főispánja és magyar író születik Pécsen Baranyában.
1796. I. Miklós orosz cár születése. (Lásd márc. 2-án.)
1808. József Napoleon alkotmányt ad Spanyolországának.
1809. Nemzetőrség felállítása rendeltetik Bajorországban.
1809. A wagrami csata második napja, melyben Napoleon meggyőzi Károly főherceget. A hadierő összesen 320000 katona és 584 ágyu. Nordmann, d'Asper, Vukassovich és Vasky osztrák tábornok; Lasalle és Duprat francia tábornok elesik. Az osztrákok 60,000 embert, közte 20000 fogolyt és 40 ágyut vesztenek. (Lásd 5-én.)
1809. Új kormányzóság Portugalliában. Wellington mint az összes portugalli hatalom generalissimusa annak élére áll.
1812. Poniatowsky szózata a hadsereghez Lengyelország visszaállítása iránt.
1815. Whitbread Samu, jeles angol ellenzéki parlamenti tag mélabuban gégjét elmetszi és meghal.
1816. Sheridan Richard Brinsley, munkás ellenzéki parlamenti tag, nagy szónok, híres vigjátékiró meghal Londonban. (Némelyek sz. 7-én. Lásd okt. 30-án.)
1817. Porlier és Lasey spanyol tábornokok mint összeesküvők kivégeztetnek. (Lásd ápril 3-án.)
1820. Pepe Vilmos nápolyi tábornok egy serezzel Avellino-

- ban az alkotmány mellett fellázadt néphez áttér. (Lásd július 7-én.)
1823. Szerződés és frigy Limában Columbia és Peru közt.
1827. Anglia, Orosz- és Franciaország egyesülnek — Austria és Poroszország hozzá csatolása nélkül, — hogy a görögök ügye terv szerintileg támogatassék, és Görögország önállása visszaállitassék. Convention préliminaire de Londres. — Ez által a szent szövetség mint politikai frigy már némileg megszűnt. (Lásd máj. 7-én, dec. 21-én.)
1828. A portugali alkotmányosok, számra 4000 ember Galliciába nyomulnak, és spanyol földön lefegyvereztetnek.
1828. Sucre Antal a felső perui köztársaság elnöke, Gamarra a felzendült peruiak vezérével békét köt, és ez által magát kötelezi, hogy aug. 3-án a Chuquisacában gyűlésező congressus előtt méltóságáról lemond.
1846. Gróf Giovanelli Benedetto régiségbuvár meghal Trientben.
1848. A dán sereg odahagyja Schleswig-Holsteint.
1848. A német birodalmi követek Heckscher, és Raveaux szónoklata, és ünnepeltetése a bécsi Aulában. (Lásd 5-én.)
1849. Sass orosz tábornok szétveri a portyázó honvédeket Deb-rődnél Abaujmegyében.
1849. Csata Fridericia mellett Schleswigben. A várból kirentő dánok a németeket elvonulásra kényszerítik.
1849. Rastadt lödöztetése a poroszok által.
1849. Vetter honvéd tábornok megveri Ottinger cs. altábornagyot Hegyesnél.
1849. Az oláhok által Marucel-nél bekerített honvédek Buzgó László százados alatt magukat Gyalura kivágják. (V. ö. junius 16-án.) A Rákóczy csapat őrnagya azonban, a fiatal Demosthenes és reménydús történész Vasváry Pál itt hagyta 26 éves életét. [Szeremlei, megjegyezvén, hogy a Sommerfeldzug írója az egyetleni, ki Vasváry elestének napját adja. Czetz és Horváth M. úgy adják elő a történetet, mintha junius közepén lefolyt volna. A nemes Teleki Blanka grófnő, a fiatal szabadsághős testét a mőcoktól visszaváltotta, és családi boltjában nyugalomra tette.]
1850. Haynau cs. tábornagy a magyarországi főkormányzói és főhadparancsnoki állomásról rögtön elmozdítatik, és nyugalomba helyeztetik. [Ghillany szer. 8-án.] (1850. jul. 18-án hagyta el Pestet.)

1850. A német vámegetlet tanácskozmánya Kasselban megnyittatik.
1851. Moir David Macbeth angol költő, prózairó, és az orvostudomány történésze meghal Dumfriesban. (Született 1798. körül Musselburghon Edinburg mellett.)
1854. Raoul-Rochette Desiré, jeles régiségbuvár, történetíró és műismerő meghal Párisban. Mások szerint 5-én vagy 11-én. (Születik 1790.)
1854. Souvestre Emil francia regényíró halála Párisban. (Weber J. J: sz. 7-én.) [Születik 1808.]
1866. A porosz hadsereg osztrák Sileziába nyomul, és Troppaut megszállja.

7. Julius.

(Nonae Julii.)

717. (Kr. sz. e.) Romulus első római király, senatorai és a jósök által, midőn Capra tavánál hadszemlét tartana, meggyilkoltatik. Hulláját a senatorok eldarabolták és köpegyük alatt elrejtették, a népnek azt mondván, hogy Róma alapítója szemük láttára Jupiter által menybe ragadtatott. (Lásd sept. 20-án.) [Auer sz. Romulus meghalt máj. 26-án 714. évben.]
364. (Kr. sz. e.) Sutrium két izben elfoglaltatik.
323. (Kr. sz. e.) Az athenaiak Antipater macedoniai hadvezér által Kronon thessaliai városnál megveretnek; minél fogva demokratiai alkotmányukat eltörölni kénytelenek. — Vége a lamiai háborúnak. (Ruckgaber szerint 322 Augustusban.)
552. Az örmény időszámítás kezdete. (A különben igen figyelmes Brinkmeier önmagával ellenmondásba jövéen, könyvének másik helyén azt írja: julius 9-én 551. A L'art de verifier les dates az örmény aëra kezdetét 552. évi julius 9-re teszi.)
1124. II. Balduin jeruzsalemi király a kereszthaddal Tyrus palästinai várost elfoglalja. (Gottfried és Eber sz. jul. 29-én.)
1226. Az orosz fejedelmek és palóc segédei a Kalka pataknál a mongolok által nagyszerű csatavesztést szenvednek.
1307. I. Eduard angol király meghal Burgh-on Carlisle közelében.

1336. A zürichi polgárok felkelése a patriciusok ellen Brun Rudolf tanácsnok, és Manesse Rüdiger vezetése alatt. A polgárok a városházat megrohanják, a tanácsot elüzik és Brun lovagot választják polgármesternek. (Lásd feb. 23-án, május 1-jén.)
1408. Lipót osztrák herceg, V. Albert gyámnoka a pórnép vádjára Vorlauf Konrád bécsi polgármestert, és Rock János, Ramperstorfer Konrád, Angerfelder Rudolf, Moszbrunner, Schraul, és Stichel tanácsnokot börtönre veti, és 4 nap mulva lefejezteti.
1456. D'Arc Janka rokonai, a szűz ellen folyt pert újra fölvetni kívánván, az új bírák a szűzet ártatlannak, az ellene felhozott 12 vádcikket hamisnak nyilatkoztatják. (Lásd május 30-án.)
1495. A franciák Nápolyból kiűzetnek.
1520. Cortez egy roppant számú mexicói sereget, mely spanyol csapatát elnyomással fenyegette, Otumba mellett megveri, midőn minden igyekezetét az országzászló elfoglalására irányozá.
1540. János Zsigmond erdélyi fejedelem, Zápolya János király fia születik Budán. (A brassói templom felírása szerint 3-án.) [Lásd jul. 21-én.]
1565. Tengeri csata II. Frigyes dán, és XIV. Erik svéd király közt, melyben az utóbbi győz, de mind két részről 7000 ember elesik. (Eber.)
1572. Zsigmond Ágoston lengyel király, a Jagellonok utolsó ivadéka meghal Knyssinban Podlakiában. (Timon téved, ki július 18-át mond.)
1582. II. Rudolf római német császár első országgyűlését tartja Augsburgon.
1585. III. Henrik nyilatkozványa, Nemours-ból mely által a vallás egysége Franciaországon kimondatik, a protestáns lelkészek egy havi időköz mulva kivándorlásra köteleztetnek, a meg nem téríthető protestánsok 6 nap alatti kiűzése rendeltetik. (Lásd dec. 31-én.) Ezen nyilatkozat folytán még ugyan ez évben támad a nyolcadik hugenotta háború.
1622. A jancsárok lázadása Konstantinápolyban, agajuknak Derwischaga Karamainba küldetése miatt. Walida zultánnő a lázadóknak 4 nagyvezírt választásra ajánl. Lefkeli Mustafa-pasa nyeri a nagyvezíri méltóságot.

1647. Lázadás Nápolyban Massaniello halász vezérlete alatt a vámok miatt. Az alkirály a győztes népförrongás elől St. Elmoba menekszik. A vámházak leromboltatnak, az adó-rendelvény visszavonatik. (Lásd július 16-án.)
1664. Zerinvár a törökök által a föld színéről eltöröltetik. (Lásd június 30-án.)
1685. Monmouth herceg és vezére Grey a sedgemoori csata után fűben elrejtve találtatván, elfogatnak. (L. júl. 25-én.)
1706. Marlborough Ostendet elfoglalja.
1707. Daun gróf tábornok és az osztrák helytartónak kinevezett Martinitz gróf, a nép ujjongatása közt Nápolyba bevonulnak, a spanyolok onnan kiűzetetvén.
1730. Buxbaum János Keresztély, jeles fűvész meghal. (Születik 1694. október havában.)
1734. Danzig, mely Sztaniszló lengyel király pártját fogta, megadja magát az oroszoknak.
1764. Lang Károly Henrik tudós és történetbuvár születése Bajorországban.
1783. Lichtwehr M. G. német tan- és meseköltő halála Halberstadt-on. (Weber H. sz. 6-án.)
1792. A lengyel köztársaság seregei Poniatowsky és Kosciusko alatt megveretnek Zielince mellett az orosz-porosz sereg által.
1794. Pethion Jeromos volt párisi polgármester, és a nemzeti convent elnöke, és Buzot Ferenc Leon Miklós, a legéke-
sebb girondista követszónokok egyike, Gironde megye
ronáin halva találtatik, öngyilkolás vagy éhség követke-
ztében, és az állatok által félig megmarva.
1798. Buonaparte hadseregét Alexandriából kivezeti és Cairoba indul.
1805. Jósika Samuel báró erdélyi cancellár, jeles szónok és államférfi születik Kolosvártt.
1805. Lázadás Bécsben a kenyérsütők ellen, mely csak 9-én katonai hatalommal csillapított le.
1807. Buenos Ayres capitulációja; Liniers megadja magát White-locke angol vezérnek.
1807. Fényes Elek földirati és statisztikai író, születik Csokajon Bihar megyében.
1807. Oroszország békét köt Napoleonnal Tilsit-en. (A ratifica-
ciók 9-én kicseréltettek.) (Lásd júl. 9-én, okt. 14-én.)
1808. Dupont francia tábornok Cordovát elfoglalja és pusztítja.

1809. Santo Domingo város capitulatioja a britt-spanyol expedíció előtt. Carmichael, Barquier ellen.
1812. A lengyel conföderatio az orosz szolgálatban lévő hontársakat felhívja, hogy hazájuk ellen fegyvert ne viseljenek.
1815. A szövetséges seregek másodszori bevonulása Párisba. (Lásd jul. 3-án, márc. 30-án.)
1820. IV. Ferdinand nápolyi király fiát Ferenc Januart calabriai herceget Alter Egojának kinevezi. Ez kikiáltja a spanyol alkotmányt, melyet a király még ma jóváhagy, egy uttal egy 15 személyből álló ideiglenes juntát felállítván. (Lásd július 13-án.)
1820. Kőváry László, magyar történeti, statistikai és régiségi író születik Torda erdélyi városban.
1822. Lázasadás Madridban. A testőrök erőszakkal akarják a királyt palotájából kivinni. A polgárkatonaság Ballesteros vezérlete alatt a Puerta del Solnál az alkotmány ellen felázadt testőröket elszéyeszti, kik közül 58 elesik, 1300 fogolylyá tétetik.
1823. A görögök győzelmes ütközei Odysseus és Nikitas alatt a törökök felett a Thermopylák, Solona és Larissánál. Másnap is.
1826. A görögök 1500 egiptust Diro mellett Majnában megvernek.
1826. Fraunhofer József híres opticus halála Münchenben. (Lásd március 6-án.)
1832. Ibrahim pasa, az egiptomi alkirály fia megveri Mohammed aleppoi pasát Hems mellett. (Nem 1833. évben, mint Szőlősy írja, Antiochia mellett, mert ez időtájban a hunkar iskelessii béke már meg volt kötve.)
1834. XVI. Gergely pápa Lamennais munkáját: „Paroles d'un croyant“ elítéli.
1836. Folo Giovanni kitűnő rézmetsző meghal Rómában.
1840. Cabrera carlista tábornok Franciaországba menekül. (Lásd aug. 31-én.)
1849. Oudinot Rómának lefegyverzését parancsolja.
1849. Velence újra bombáztatik, és megadásra szólítatik fel.
1849. Császári parancs által az urbéri tartozások Magyarországon, Horvát- és Slavonországon megszüntetnek.
1849. A poroszok Freiburgot megszállják.
1854. Giurgewo megszállása a törökök által.

1862. Gauermann Frigyes, híres tájfestész halála Bécsben. (Tud. Értekező.)
1866. Az olaszok sikertelenül megrohanják a Po folyón levő hidfőt Borgoforte mellett. — Az osztrák hadsereg Venetiát kiűriti (kivéven az erősségeket) és Bécs felé siet.

8. J u l i u s.

(VIII. Idus Juli.)

371. (Kr. sz. e.) Epaminondas és Pelopidas thebai vezérek meggyőzik a spártaiakat Leuctránál. Kleombrotus spártai király elesik. E győzelem megtörte a hitet a spártaiak győzhetetlenségébe. (Lásd jul. 5-én, jun. 13-án.) [Weber H. tört. emlékkönyve sz. 7-én.]
1059. Abdallah ben Jasin, a morabethek prófétája meghal.
1167. Andronicus Stephanus, Manuel görög császár fővezére, megveri a magyarokat Dénes nádor alatt a Száva folyónál, 5 főispánt és 800 lovast elfog, több ezeret elejt. Így boszulá meg Manuel a tavalyi nagy csatavesztést a Szerémségben Gabras és Bryennius vezérei alatt. (Engel hibásan 1168 évet ír.)
1253. I. Thibaut (Theobald) posthumus, champagnei gróf, navarrai király meghal Pampelunában. (Damberger, a L'art de verifier les dates; az utóbbi mű július 10-két is lehetősnek tartja.)
1343. Erzsébet magyar királyné utnak indul Nápolyba, a királyságot András fia számára átvenni.
1357. Széchy Miklós Nagy Lajos tábornoka Spalato és Trawdalmát városokat elfoglalja a velenceiktől. (L. sept. 17-én.)
1362. A hanzeatok győzelme Koppenhagen mellett.
1383. Összeesküvés Jadrán, mely Károly sicíliai királynak utat akar egyengetni Magyarországba.
1424. Korybut Zsigmond herceg a prágaiak által főuruknak választatik.
1455. Kauffungen Kunz lovag, magán boszúból Frigyes szász választó fejedelem fiait Ernőt és Albertet az altenburgi várból rabolja.
1478. Trissini (Gian Giorgio de) jeles lantos és drámaköltő születése Vincenzában. (Meghal 1550.)

1514. A württembergi hercegségnek rendi alkotmánya Tübingenben szerződésileg köttetik és Miksa császár által megerősítetik.
1521. Ahmedpasa Sabácot elfoglalja.
1528. Emanuel Philibert, a Vasfejű, savoyai és majlandi herceg születik. (Meghal 1580 aug. 30-án.)
1531. Riemenschneider Tillmann, híres képfaragó, vallási és politikai szabadságért buzgón küzdő würzburgi polgármester meghal. (Születik Osterodeban.)
1605. Göllnitzbánya a törökök által elpusztítva.
1608. Kalenderoghli syriai lázadó Göksun Jaila hegyszorosnál Murad nagyvezir által kemény harc után megveretik.
1617. Dori Leonora, az ismert Ancre tábornagy neje, Medicis Katalin kegyenc komornája, a parlament itéleténél fogva mint boszorkány nyilvánosan lefejeztetik, és megégettetik. (Lásd ápril. 24-én.)
1621. La Fontaine János Ferenc, nagyhirű francia meseköltő születése Chateau-Thierryban. (Lásd ápr. 13-án.)
1625. Cassini János Domokos híres csillagász születése Perinaldoban.
1676. I. Rákóczy Ferenc erdélyi fejedelem meghal Makowitzon 31 éves korában. Ő részvéteért a Wesselényi és Zrinyi féle összeesküvésben megkegyelmeztetett.
1695. Huygens Keresztély, híres mathematicus, természettanár, csillagász és szemész meghal Haagon.
1699. Hanselmann Keresztély Ernő, diplomatikai és történeti író születik Weiherheim hohlenlohei helységben. (Meghal 1775 aug. 26-án.)
1709. Nagy csata Poltawanál XII. Károly svéd király, és I. Péter cár közt. Az ínség által kifárasztott 27000 svéd tökéletesen megveretik a 65000-nyi orosz hadsereg által. Rhenskjöld tábornok, gróf Piper, és Miksa Manó württembergi herceg fogságra jutnak, 9000 svéd elesik. (A L'art de verifier les dates, Krahmer, Hammer, Schlosser, Weber H., La Motraye, Voltaire, Gordon és Levesque így; Rühs sz. 10-én.) [Lásd jul. 11-én.]
1758. Montcalm marquis francia hadvezér 4000 emberrel tökéletesen megveri az angolok 22000-nyi seregét Abercrombi tábornok alatt Canadában.

1789. Mirabeau beszéde a nemzetgyűlésben a katonaság eltávolítása iránt Páris környékéről.
1793. Condorcet és Deverité, a convent tagjai foglyokká tétetnek.
1796. Maruscewicz Ádám Sztaniszló lengyel költő, történész és fordító meghal Bresc-en.
1797. Burke Ödön, nagy statusférfi, Angolország Ciceroja meghal. (Lásd jan. 1-jén.)
1798. Csata Fajumnál Syriában a franciák és arabok közt.
1798. Szenczy Imre, magyar író születik Szombathelyen Vas megyében.
1803. Casanova F. csataképfestész meghal Mödling-on Bécs mellett.
1803. Gützlaff K. Frigyes, szegény szabómester fia, a chinaiak apostola születik Pyritz-en Pomerániában. (Lásd aug. 8-án.)
1808. Fegyverszünet Slobosje szerb főhadszálláson a szerbek (Czerny) és törökök közt.
1809. Az angolok Kuxhavenban kikötnek, és szétrombolják a franciák ottani ágyutelepeit.
1809. Az inquisitio és asyllumok Romában a franciák által eltörölve.
1815. XVIII. Lajos francia király másodszor Párisba vonul Welington és Blücher kíséretében. (Lásd jul. 7-én.)
1816. Dersháwin Gábor Romanovits, a legjelesebb orosz költők egyike, kinek némely művei chinai és angol nyelvre is fordítottak meghal. (A Közh. Esmer. Tára a költő nevét Desarwinra elferdíti, és azt állítja hogy jul. 8-án 1819 halt meg; a bécsi történeti naptár szokott felületességgel halálát 1837 évi jul. 17-ére teszi.) [Lásd jul. 3-án.]
1817. Ponsonby lord, az angol ellenzék főnöke meghal.
1819. O'Donnell a spanyol ezredeket, kik forradalomra készültek, elárulja.
1820. Az alkotmányos hadsereg Nápolyba vonul. (Lásd jul. 7-én.)
1821. Peru függetlenségét kinyilatkoztatja. (L. 1824 dec. 9-én.)
1822. Shelley (Percy Bysshe) jeles angol költő Pisától visszahajózása alkalmával a Via Reggio magasságán támadott vihar közt tengerbe vész. (Auer sz. 5-én.) [Lásd aug. 4-én.]
1826. A görögök ismét megverik Ibrahim pasát Armyronál és Kalamatára visszavonulni kényszerítik. (Lásd jul. 4-én, 30.án, sept. 2-án.)

1827. A perui congressus, felszabadítván magát Columbiától, Lamart elnökül, és Mercatequit külügyministernek kinevezi.
1830. Az algieri dey Bourmont tábornokot látogatja, és Livornoba kíván átköltöztetni, hogy ott mint magán ember élhessen.
1832. Dom Pedro seregei Villa do Conde és Oporto közt kiszállnak. (Lásd 9-én.)
1833. Szerződés Chunkiar-Iskelessiban Oroszország (gróf Orloff által) és a török zultán közt 10 évre. Az utóbbi ez által a dardanellák és Bosporus elzárására kötelezi magát, hogy Oroszország a tenger részéről jövő megtámadtatások ellen biztosítassék.
1846. VIII. Keresztély dán király közzé teszi nyílt parancsát az örökösödés rendje iránt a német hercegségekben.
1848. Pillersdorf osztrák ministeriuma a csendőri válaszmány és aula által megbuktatik. – Uj ministerium: Dobblhoff, Wessenberg, Bach, Schwarzer, Latour, Kraus. (Lásd jul. 17 én.)
1849. Kirohanás Rastadtból. Niederbühl hamuvá égettetik.
1849. Kossuth Pestről távozik azon kijelentéssel, hogy legfeljebb két hónap múlva visszatérend. (Lásd 9-én.)
1854. Gieseler János Károly Lajos hittudós és egyháztörténeti író meghal.
1855. Brocky Károly kitűnő magyar festész halála Londonban. (Lásd máj. 22-én.)
1860. Ez napon Preyer William, és Zirkel Ferdinand német utazók Porlackssohn John jeles költőt meglátogatták, ki Bägisa-ban Island szigeten plébánus volt. Ezen látogatásnak köszönhetjük a tudomást egy akkor már 70 éves nevezetes férfiuról, ki minden remény nélkül irodalmi hírré a föld ezen zugában nagyot mivelt. Plébaniája neki évenként 15 tallért hozott. A hosszú islandi éjeken föld gunyhójában, és 8' hosszú, 6' széles, 5' magas szobában, melynek ablaka csak 2 □ terjedelmű volt, Klopstock Messiását, Milton elveszett paradicsomát és számos angol és német költeményeket szép izléssel fordította anyanyelvére.
1866. Az olasz hadsereg Cialdini alatt a Po folyón átkel, és a velencei királyságban előnyomul, dacára hogy ez most francia birtok. (V. ö. jul. 4-én.)
1866. A poroszok Prágát megszállják.

9. Julius.

(VII. Idus Julii.)

597. (Kr. sz. e.) Nagy csata Halys folyó mellett Alyattes lydiai és Kaikobad mediai király közt, egy nap fogatkozás alkalmával. E csatában Media öt évi harc után Lydiát teljesen meggyőzte. — A béke nem sokára megkötöttetett, és Kaikobad (ki 594-ban meghalt) fia Kaikous, a lydiai fejedelem leányát nőül vette.
518. Anastasius Dikorus keletrómai császár villám által megsejttatik.
554. Justinian római császár, Belisar ártatlanságáról meggyőzetvén, őt méltóságaiba ismét visszahelyezi. (Lásd dec. 10-én, dec. 5-én, márc. 13-án.)
1386. A svajciak fényes győzelme az osztrákokon Sempachnál. Winkelried Arnold a veszély legfőbb pillanatában elkiáltja magát: „Én majd utcát nyitok nektek, kedves eskütársaim, viseljétek nőm és gyermekeim gondját.“ Ezzel az ellenség felé rohant, karjaival annyi lándsát átölelt, a mennyit birt, és azoktól átszuratva földre rogy. A lovagok sorai ez által megzavartattak, és a svajciak győzelmesen előre rohannak. III. Lipót „der Biedere“ osztrák herceg elesik.
1401. Timurlenk Bagdadot rohammal beveszi és 90000 katonáinak meghagyja, hogy kiki a pusztuló város lakói közül egynek-egynek fejét vegye. A hódító ezen 90000 főből toronyokat emeltetett.
1409. Nápolyi László az általa bitorolt Dalmátiát, a velenceieknek 100000 zechinoért eladja.
1411. Egyezkedés Zsigmond magyar és Vencel cseh király közt, a magyar főpapok és országnagyok biztositéka mellett, melynek értelmében Zsigmond király esetlegesen Vencel német császár méltóságába lépne. (L. jul. 21-én.)
1497. Vasco da Gama portugalli tengerész utnak indul Kelet-indiába, és ezen utazás alatt a Jóremény fokát fölfelezi. (Lásd máj. 19-én.)
1552. Az oroszok Kasan várost a tatároktól elfoglalják.
1552. Zondy György hős halála Drégely vár védelmében a törökök ellen.

1552. Vértörvényszék Bécsujhelyen Eytzing, Puchheim és más lázadók ellen.
1553. Móric szász választó fejedelem és Henrik braunschweigi herceg megverik Albrecht brandenburg-kulmbachi határgrófot Siewershausennél; de a braunschweigi herceg két levente fiát elveszti, és Móric nyert sebein két nap múlva meghal. (Lásd július 11-én.)
1558. Origanus David hires mathematicus születése Glatzban.
1561. Rustempasa a legjelesebb török nagyvezírek egyike, születésére horvát, meghal.
1626. Dirk Rafelsz Camphuisen, németalföldi költő meghal.
1656. Az oroszok Wassiliewits Tseremetjew Mátyás vajda alatt megveretnek Wolk mellett a svédek által Löwen Frigyes tábornok alatt.
1680. Marcello satyricus és zeneszerző születik.
1689. Piron Elek francia vigjátékiró születik.
1698. Edelman János Keresztély elhírhedt vallásgunyoló születik. (Meghal 1767 febr. 15-én.)
1701. Jenő savoyai herceg, cs. tábornagy megveri Catinat francia fővezért az Adige folyónál Carpi mellett.
1721. Götz János Miklós, kellemes német lantos költő születése Wormsban.
1723. Makó Pál (Kerek-Gedei) jeles természettani, bölelmi és matematikai író születése Jász-Apátiban.
1737. János Gaston az utolsó toscanai nagyherceg a Medicis házból meghal Florenzben. Követi őt II. lotharingiai Ferenc (utóbb I. Ferenc császár) mely idő óta a nagyhercegség az osztrák ház másodszületéséhez tartozik. (Lásd okt. 3-án.)
1784. Homonnay Imre magyar író születése Diósgyőrött Borsodban.
1785. Barátsági és kereskedelmi szerződés Éjszakamerika és Poroszország közt, Franklin által kötve.
1788. II. Frigyes Vilmos porosz király parancsára Wöllner cultusminister a vallás tárgyában minden vizsgát szigorú büntetések alatt eltilt. (E gyűlölt nyilatkozványt III. Frigyes Vilmos eltörlé.)
1790. III. Gusztáv svéd király nagy győzelme a Svenska Sundban az orosz hajóhadon. (Lásd július 3-án.)
1791. Ebert Frigyes Adolf, Németország leghíresebb és nagy szorgalmu bibliografusa és könyvtárnoka születik. (Meghal nov. 13-án 1834.)

1791. A francia nemzetgyűlés a menekülteknek két hónap alatti visszatérést parancsol, ha különben háromszorosan nem akarnak bűnhődni.
1792. Brissot a convent tagja XVI. Lajost és ministereit a nemzetgyűlés előtt formailag bevádolja.
1794. A franciák Brüsselt megszállják, az osztrákok kivonulnak. (Lásd nov. 14-én.)
1794. Maltitz Ágoston báró német író születése Königsberg mellett. (Lásd június 7-én.)
1796. Moreau francia tábornok megveri a császáriakat Ettingennél.
1805. Panzer György híres német bibliografus meghal Nürnbergben.
1807. Császár Ferenc jeles magyar váltójogtudós, és költő, Dante, Silvio Pellico és Alfieri fordítója születik Zalaegerszegen.
1807. Béke Tilsiten Napoleon és Poroszország közt. Az utóbbi ezen kötés által országának felét 4 millió emberrel elveszti, és ezen szerzeményből Napoleon a westfáliai királyságot alakítá ücsce Jeromos számára. — A mai béke ratificatiói kicseréltettek Königsbergen július 12-én. (L. jul. 7-én.)
1809. Csata Hollabrunnán a franciák és osztrákok közt. Massena Hollabrunnt elfoglalja.
1810. Napoleon Hollandiát Franciaországba kebelezi. (Lásd július 1-jén, január 10-én.)
1813. A franciák Saragossát odahagyják. Wellington a spanyol-francia határt átlépi.
1816. A La Plata folyó melletti tartományok, La Plata egyesült tartományai néven függetlenségüket kinyilatkoztatták Buenos-Ayresban. Pueryreddon tábornok dictator lesz. (Lásd április 22-én.)
1820. VII. Ferdinand spanyol király a nép által kivívt alkotmányra esküjét leteszi. (Lásd július 7-én.)
1826. Freyre tábornok Chili elnökségéről lemond. (Lásd július 9., 11-én, június 15-én.)
1826. Mozgalmak Portugalliában az alkotmány behozatala ellen Chaves, Braganza, Estremosa, és Villaviciosaban. Összeesküvés Lissabonban. A lázadók Spanyolországba visszavonulnak. (Don Fortado Mendoza.) (Lásd jul. 12-én.)
1829. Paskievits Erivansky gróf orosz tábornagy Erzerum, Natolia fővárosát elfoglalja. (Lásd július 1., 2., 4-én.)
1832. Dom Pedro braganzai herceg, volt brasíliai császár Oportot visszafoglalja a bitorló Dom Migueltől. (Lásd 8-án.)

1840. Thaisz András encyclopädicus magyar író, meghal. (Szül. Jolsván Gömörmegyében 1789.)
1845. Gévay Antal, nagyrődemű magyar történetbuvár meghal. (Szül. Komáromban 1796.)
1847. Az első reform lakoma Párisban a Chateau-rouge teremben, Az ellenzék a választási és parlamenti reform mellett kezd izgatni.
1848. A német háromszin Triestben feltűzetik.
1848. Gál László szorgalmas magyar történeti és jogtudományi író meghal 71 éves korában.
1849. A magyar forradalmi kormány Szegedre teszi át székhelyét. (Lásd 8-án.)
1850. Taylor Zakár az éjszakamerikai álladalmak elnöke meghal Philadelphióban. Fillmore Milliárd Newyorkból helyettes elnökévé választatik.
1851. A francia köztársaság és Nagybritannia követe hivatalosan tiltakoznak a német szövetségnel, Austriának összes területével való belépése ellen a német birodalomba. (Lásd jul. 17. és 23-án, febr. 16-án, jun. 10-én, jan. 31-én.)
1865. Bugát Pál magyar természettudományi író, és a term. tudom. társulat alapítója meghal.
1866. Az osztrákok, miután az olaszok a Po folyón átjöttek, Rovigo erősségeit légbe rőpitik; 154 ágyu beszegeztek. A városban a fellobbanás következtében mintegy 800 ház rogyott össze.
1866. Az osztrák császárné Buda-Pestre jő, és Magyarország fővárosában talál menedéket a háboru esélyei ellen.

10. J u l i u s.

(VI. Idus Julii.)

397. (Kr. sz. e.) Esdras zsidó főpap Perzsiából Jeruzsalembe megérkezik. (Lásd márc. 26-án.)
280. (Kr. sz. e.) L. Aemilius Barbula proconsul a tarentiak, samniták és salentinokról diadalt ül.
138. Hadrian római császár halála Bajában.
455. M. Maecilius Avitus, Toulouseban a góthok által nyugot-római császárnak kikiáltatik. (Lásd október 16-án.)

1086. IV. Szent Kanut dán király Odensee templomában megfojtatik.
1099. Cid Campeador spanyol lovag számtalan románcok hőse, (valódi nevén: Don Rodrigo Diaz de Bivar) meghal Valenciában. (Mások szer. 1132. év máj. 13-án vagy jun. 1099., vagy máj. 13-án 1098.)
1290. IV. László magyar király, Árboc, Törtel és Kemenche nevű kúnok által meggyilkoltatik Keresztszegen, vagy Körösszegen. (Legtöbb írónk mai napra teszi; Perger a maga diplomatikájában bizonytalannak tartja julius vagy augustus hónapban történt-e ezen catastropha. Ráth Károly történetbúvárunk julius 21-ére helyezi.)
1453. II. Mohammed zultán Chalil nagyvezért titkos egyetértésért a Konstantinápolyt védő görögökkel lefejezteti. Árulója volt Notaras nagyherceg, ki hősiecs küzdelmét későbbi alávételével a törökök alá bemocskolta. — Ez volt első példája a török legfőbb országnagy erőszakos kivégeztéséről.
1460. Csata Northamptonnál, melyben Warwick Eduard gróf, York Richard herceg trónkövetelőnek szövetségese győz. Buckingham herceg, Shrewsbury gróf, Beaufort és Egremont lordok, a király több más párthiveivel a csatatéren esznek. Maga VI. Henrik király ismét a győző hatalmába kerül. (A L'art de verifier les dates téved e csatát jul. 19-ére tévén. Lásd márc. 4-én, ápr. 14-én, máj. 22-én, dec. 24-én, máj. 31-én, okt. 6-án, febr. 18-án.)
1464. Giustiniani Orsato velencei főadmiral, ki ez évi máj. 15-én és 18-án sok keresztény rabot a török fogságból kiszabadított, meghal.
1509. Calvin, vagy Chauvin János hires vallásreformator születése Noyonban Picardiában. (Lásd május 27-én.)
1510. Cornaro Katalin cyprusi királyné meghal.
1543. Siklos vára megadja magát az ostromló törököknek.
1547. Hires párviadal Saint Germain en Layeban II. Henrik francia király jelenlétében Vivonne de la Chateigneraie és Chabot de Jarnac közt, melyben az utóbbi ellenfelét elejti.
1570. Alba herceg a lázadó németalföldieknek amnestiát ad; — de ez későn jött, mert az egész ország már fegyverhez

- nyult. (Lásd ápr. 1., 5-én, máj. 28-án, júl. 21., 28-án, aug. 14-én, sept. 19-én, okt. 7-én, dec. 22-én.)
1575. Báthory István erdélyi fejedelem, Székely Mózes és Gyulaffy László támogatásával Békesy Gáspár vagy társát Kerelő-Szentpálnál a Maros mellett tökéletesen megveri és Szathmárig szalasztja. (A Wagner által közzé tett szepesi krónika, és Hormayr tört. zsebkönyve szerint 9-én, Fessler és Szalay szerint 10-én, Kőváry sz. 11-én.) [Lásd júl. 30-án, aug. 8-án.]
1584. Hallgatag I. Vilmos orániai és nassauai herceg, Németalföld egyesült tartományainak első örökös helytartója, Gerard Boldizsár, burgundi jezsuita tanítvány által Delften megölik; — miután Jaureguy János és Salzedo Miklós spanyol, és Baza Ferenc olasznak merénylete nem sikerült. — I. Vilmos Egmont gróf barátja volt, kinek terveit hasonló bátorsággal, de több megfontolással előmozdítja. Fülöp király nem szégyenlé magát a gyilkost és utódjait nemesi rangra emelni. (Lásd márc. 18-án.)
1600. Az Erdély kormányát magához ragadott Mihály oláh vajda hongyulést tart Gyulafehérvárott, hol magának hódolati esküt kicsikar.
1605. Az Ál-Dimitrij és Mária cárnő találkozása.
1621. Horváth István, Bethlen Gábor vezérének csatája az Érsekújvárt ostromló Bucquoi cs. tábornokkal. A császáriak megveretnek, Bucquoi Csongrádi által lelövetik és lándsával megszuratik.
1630. A császári hadsereg és Doria spanyol tábornok megveretik és elfogatik, Montmorenci Henrik herceg által Veillane mellett Piemontban.
1630. Bogislav pomeraniai herceg Stettint II. Gusztav Adolf svéd királynak átadja.
1643. A királyi sereg meggyőzi Fairfax tábornokot Atherton Moornál.
1649. Gurdshi Nebi, az az georgiai próféta, ásiái lázadó meggyőzetik Murad pasa nagyvezir által Brusa és Bulgurulii közt.
1651. A velencei hajóhad Mocenigo vezérlete alatt megveri a sokkal nagyobb török hajóhadat Chios és Naxos sziget közt. 60 velencei 160 török hajó ellen.
1654. Béke a győző Angolország és Hollandia közt.

1654. Cromwell IV. János portugalli királylyal Angliára nézve előnyös szövetséget, és kereskedelmi szerződést köt, mely Angliának a mai korig tartó befolyását Portugalliában alapítja.
1675. A Rendsburgon álnokul elfogott Keresztély Albrecht gottorpi herceg, V. Keresztély dán király által felségi jogairól Schleswigben lemondani kényszerítetik.
1682. Cotes Roger jeles angol mathematicus, természettudós és csillagász születik. (Meghal 1716. június 5-én.)
1683. Mezeray Ferenc Eudes hires francia történetíró meghal Párisban.
1690. Tourville tengeri győzelme Dieppe-nél.
1759. Redoute Péter J. hires növényfestő születik.
1760. Broglie herceg francia tábornagy, 30000 hannoverait a braunschweigi örökös herceg alatt megver Corback mellett.
1780. A francia segédhad kiszáll Rhode-Island szigeten a felkelő éjszakamerikaiak támogatására.
1789. A francia nemzetgyűlés a királyt felszólítja, hogy a hadsereget elbocsássa; mi mert nem történt, Párisban nagy izgatottság támad.
1790. Nagyszámu amerikai követség, közte Jones Pál a francia nemzetgyűlésnek köszönetet mond azon nagyszerű példáért melyet álladalmi elvek életbeléptetésével a világnak mutat.
1790. A francia nemzetgyűlés határozata, melynek erejével azon nem katolikusoknak, kik a nantesi edictum visszahuzása idejében kivándoroltak, elődjeiknek jószágai visszaadtnak.
1794. Kosciusko egy merész hadjárat után Varsóba megérkezik.
1796. Az angolok Elba szigetet elfoglalják.
1809. Rivoli herceg (Massena francia tábornagy) meggyőzi az osztrákok utócsapatját Hollabrunnál. (Lásd 9-én.)
1810. Ciudad Rodrigo hős ellentállás után Herrasti András által teljesen megrongált állapotban Massena francia tábornagnak átadatik.
1811. Gouaneche, a limai alkirály vezére meggyőzi a republicanosokat Desaguadero folyónál.
1813. Szövetség Franciaország és Dánia közt Kopenhágában, melyben a két ország integritása kölcsönösen biztosítatik.
1813. Dánia Orosz-, Svéd- és Poroszországnak, Franciaországnak Svédországnak hadat izen.
1816. Bolivar csatavesztése Laguira mellett Morillo által. (Lásd dec. 31-én.)

1817. Labuente Miguel Alcantara történetíró születik.
1819. Marino venezuelai vezér meggyőzi a spanyol kir. sereget Barcellona tartományban Délamerikában.
1821. Carolina angol királyné kívánatára, miszerint férjével IV. Györggyel koronáztassék, a titkos tanács kijelenti, hogy neki jogelveknél fogva igénye nincs a koronáztatásra.
1821. San Martin buenos-ayresi vezér a spanyoloktól elhagyott Limába Peruban bevonul. (Lásd 15-én.)
1823. A spanyol royalista hadtest Morillo tábornok alatt Lugonál Castiliában a francia beavatkozási sereghez csatlakozik.
1829. Santaana tábornok Veracruzba jő, Mexico védelmét a spanyolok ellen vezérlendő.
1832. A mexicói köztársaság több tartományai Bustamente elnöksége ellen nyilatkoznak és Pederga Manuel tábornokot elnökül ismeri.
1834. Roppant lázadás New-Yorkban Éjszakamerikában a négerek szándokolt emancipatiója miatt. Husz magánház elpusztítatik, és 7 templom összeromboltatik. Hasonló jelenetek más tartományokban is.
1839. Osztrák leirat a magyar országgyűléshez, melylyel a július 3-án és 4-én a szólás szabadság sérelméért mondott beszédek gáncsoltatnak.
1840. Ningpo ostroma az angolok által Kiang torkolatjáig kiterjesztetik.
1845. A független Texas az éjszakamerikai egyesült államok uniójához csatlakozik. (Lásd dec. 29-én.)
1846. San Francisco californiai város az éjszakamerikaiak által elfoglalva.
1848. Az első osztrák országgyűlés első előtanácskozmánya. (Lásd 18-án.)
1848. Az oroszok Jászvárosba vonulnak.
1848. A sicíliai parlament helybenhagyja az alkotmányt, és Albert (helyesebben Ferdinand) Amadé genuai herceget, Carlo Alberto szárd király fiát, királyul választja.
1848. A democrat egyletek eltiltása Stuttgarton.
1848. A bécsi aulában egy amerikai küldöttség jelenik meg Constans vezérlete alatt, kit Fűster jakobinus pap ünnepélyesen fogad. (Másnap az amerikai követ Constans állítólagos küldöttsége ellen tiltakozott.)
1849. Lonovics József egri érsek, Horváth Mihály csanádi, és

- Jekelfalusy szepesi püspök részvétük miatt a forradalomban méltóságukról megfosztatnak, és vizsgálat alá vétetnek.
1849. Pawlow orosz tábornok Bemet Tekéből Kis Budakig nyomja. (Majláth szerint: Grottenhjelm megtámadja Besztercét és Bemet kiszorítja.) (Lásd jul. 11-én.)
1849. Rastadt őrsége a szabad kivonulhatás föltétele alatt a vár átadását ajánlja.
1851. Ideiglenes sajtószabály Austriában.
1851. Daguerre Lajos Jakab, a Daguerreotypia (fényképek) feltalálója meghal Petit Brin-ban Páris mellett. (Született 1788. Cormeillesben.)
1854. Turcsányi Lajos magyar nyelvész halála.
1863. Murawiew orosz kormányzó Lithvaniában „vélemény adót” hajt be. Azon birtokosok, kik nem eléggé orosz gondolkozásuak, jövedelmük 10—40 száztolias öszvegével megadóztatnak. Azon lengyelek birtokai, kik személyesen vagy kiknek fiai az oroszok ellen fegyverben állnak, tüzzel vassal pusztítatnak.
1866. Ferenc József nyílt szózatban népeihez az éjszaki hadsereg szerencsétlenségét tudatja, és készségét a békekötésre, de csak becsületes feltételek alatt, melyek birodalma hatalmi állását meg nem rendítik.
1866. A porosz hadsereg Morvaországba nyomul. — Az Olaszországban lévő déli osztrák sereg megindul Bécs felé.

II. J u l i u s.

(V. Idus Julii.)

472. Ricimer a svévek fővezére Galliában Romát rohammal beveszi, kipusztítja és Anthemius császárt, saját ipját megöleti és Ricimer ez által áldozatainak sorát a harmadik vagy tán negyedik császárral szaporítja. — A rohamnál Gelimer gót vezér elesik. (Lásd márc. 23-án, április 12-én, jul. 12-én, aug. 20. és 24-én.) [Fritsch hibásan mond augustus 18-án.]
813. Mihály Curopalates byzanti császár, három fia és két leánya zárdába megy. V. Örmény Leo, ki már legnap császárnak kikiáltatott, koronáztatik Nicephorus patriarcha által.

937. Arnold bajor herceg, ki Konrád király haláláig nejével és gyermekeivel Magyarországon menekvést talált, meghal.
1183. Wittelsbach Otto bajor herceg halála. (Lásd jun. 29-én.)
1302. IV. Fülöp francia király 10000 lovasból és 40000 zsoldosból álló hadserege Artois Robert gróf fővezér alatt Courtray mellett tökéletesen megveretik, Dampierre Vid és János namuri grófok által, kiknek serege csupán parasztokból és polgárokból állott. König Péter a híres takács, Vid által a csata előtt lovagnak veretett. A csatában 20000 ember, és a francia nemesség virága elesett, közte a fővezér Artois Robert. (Lásd máj. 25-én, aug. 13-án.)
1346. Luxemburgi Károly morva határgróf Rhenseben német császárnak választatik.
1430. Trencsén, Nyitra és Pozsony megye nemessége Prokupek hussita vezért az országból kiveri, és Welko csapatvezért 2000 hussitával elejti.
1451. Cilley Borbála Zsigmond császár fajtalan neje dögvészen meghal Königin-Grätzben. (Teleki sz. a források febr. 2-ára, jul. 8., 11., 18-ára és jun. 1-jére teszik halálát.)
1553. Móric szász választófejedelem, a protestáns érdekek és a német szabadság eszes védelmezője V. Károly császár tulkapásai ellen, meghal Sievershausennél nyert sebein. (Lásd 9-én.)
1559. II. Henrik francia király halála Tournellesban.
1560. Mária lotharingiai hercegnő, skót királynő, V. Jakab skót király neje, Stuart Mária anyja meghal.
1574. Hall József Exeter utóbb Norwich püspöke, a presbyteriánok és puritánok legtisztesebb ellenzője, szállási képessége és prózai stílja miatt keresztény Senecának nevezett tudós, leghíresebb mint angol satiricus, születik. (Meghal sept. 8-án 1656.)
1605. Rhédey, Bocskay vezére Érsekujvárt megrohanja, de nagy veszteséggel.
1609. Cseh felségi levél megadva II. Rudolf császár által. Ez által a protestánsoknak és kelyheseknek feltétlen szabad vallásgyakorlat engedtetik. (Augustus 20-án ismét. Lásd március 19-én.)
1635. Morin Lajos, jeles fűvész születik Párisban. (Meghal márc. 1-jén 1715.)
1657. Czarnecky lengyel tábornok Jaworow mellett (Jaroslawnál

- Galiciában) megveri II. Rákóczy György fejedelmet, ki ott 5000 embert vesz. (Rhédey László naplója szerint a magyarok győztek volna itt.) (Lásd 13-án.)
1668. Serpilius György híres vallástudós születése Sopronban.
1685. Argyle Archibald skót gróf, ki Hollandiából Skótországba forradalmi csapattal beütött Edinburghon lefejeztetik. (Hibásan teszi Posselt, európ. Annalen jun. 17-ére, Schlosser jun. 20-ára és Ersch jul. 9-ére.) [V. ö. máj. 27-én.]
1690. II. Jakab elűzött angol király a Boyne folyó mellett Írlandban tökéletesen megveretik III. Vilmos angol király által, és Franciaországba visszatérni kénytelenítetik. Schomberg Frigyes Armin nagyhirű hadvezér előbb hollandi, francia, portugalli, brandenburgi szolgálatban, most Vilmos részén elesik. Mondják, hogy annyi csatában részt vett, a hány éves volt, t. i. 82. (Némelyek mint Guthrie és Grey julius elsejére, mások 22-ére teszik. Az utolsók közé Moréri is tartozik, kit azonban Voltaire (Siècle de Louis XIV.) és a L'art de verifier les dates írói nem követik, ámbár az első öt forrásul használta.)
1705. Marlborough Huy németalföldi várost elfoglalja.
1708. Csata Oudenarde mellett Németalföldön. Marlborough és Jenő savoyai herceg megverik Bourgogne herceget és Vendom-ot, kik rendetlenül visszavonulnak 10000 foglyot hagyván a győzőknek. (Voltaire Siècle de Louis XIV.)
1709. Löwenhaupt, XII. Károly svéd fővezére Prevelotsnál 16000 emberrel az oroszok hadi fogságába esik. (Lásd julius 27-én.)
1732. Lalande József Jerome a leghiresebb francia csillagászok egyike születik Bourg-en-Bresseban. (Meghal április 4-én 1807.)
1754. Cseh Szombati János híres író, orvos és fizikus születik Rév-Komáromban. (Meghal 1808.) [A közhasznú ism. tára és Ponori Thewrewk József sz. 1748. született, én Katonát, Ersch és Grubert követtem, kik szintén magyar forrásokat használtak és 1754. irnak.]
1757. Bechstein János Mátyás híres erdősz és ornitholog születik.
1779. Biörnsthöl Jakab Jónás híres svéd nyelvbuvár és utazási leíró dögvész által meghal Salonichiban.
1789. Lafayette a nemzetgyűlésben indítványt tesz az emberi jogok kinyilatkoztatása iránt.

1789. A francia király Neckert elbocsátja, de a pénzügyminister jul. 16-án ismét visszahivatik. — Kivándorlások kezdete.
1791. Voltaire hamvai a nagy férfiak templomába vitetnek.
1792. A francia nemzetgyűlés kijelenti, hogy a haza veszedelmében van.
1804. Didot Ferenc Ambrus hires francia könyvnyomdász meghal Párisban. (V. ö. 13-án.)
1806. Anglia hadat izen Poroszországnak Hannovera bevétele miatt.
1808. A franciák az Ebro folyón való átmenetet erőszakolják.
1809. Csata Znaym mellett Massena francia tábornok és Károly főherceg közt. (Lásd július 12-én.)
1810. Silistria török vár megadja magát Langeron orosz tábornoknak.
1814. Bolivar az andesi szoros la Puertánál Monteverde által megveretik és Venezuelát elveszti.
1814. Turini határozat, mely által a titkos gyülekezetek, kivált a szabad kőműveseké eltiltatnak. (Lásd jun. 10-én.)
1816. Bolivar forradalmi tábornok Cabrera mellett Caraccas tartományban csatavesztést szenved. (Lásd jul. 18-án.)
1823. Guatemala délamerikai tartomány a mexicói unioról lemond, és magát független köztársaságnak kinyilatkoztatja.
1824. Az ashantees-ok Afrikában az angolok által Southerland alezredes alatt tökéletesen megveretnek Cape Coaste mellett, és az Elmina-n átszalasztatnak. (Lásd jan. 21-én.)
1826. Chili nemzetgyűlése az országot szövetséges államokká alakítja. Encalada Blanco Manuel elnök, Izaguirra alelnök, Freyre a seregek főparancsnoka lesz. (Lásd jul. 9-én.)
1829. Egy vihar elszélyeszi a spanyol hajóhadat, mely Mexico alávetésére kiindult. (V. ö. 1588. máj. 29-én.)
1829. A szent Ferenc és Domonkos rendü szerzetesek, a guatemalai érsek, Mariano de Beltramma köztársasági alelnök, és sok katonatisztek Guatemalában száműzetnek.
1831. Az oroszok, — mintegy 60000 ember — Plocknál a Visztulán átmennek.
1831. Roussin francia tengernagy a Tajoba nyomul, és majd az egész portugalli hajóhadat hatalmába keríti elégtételül a franciák üldöztetéseiért Dom Miguel részéről. (L. máj. 4-én.)
1833. Alkotmány Hohenzollernban.

1848. A birodalmi kormányzó János főherceg Frankfurtba vonul. (Lásd jun. 29-én.) [János főherceg a király által nyert megbízás folytán személyes leutazását a horvátok és szerbek közé ígérte ugyan, de bécsi helytartóvá kineveztetése miatt nem fogantatosítá. Azonban ezen méltóság nem gátolá, hogy Frankfurtba elutazzék.]
1848. Kossuth Lajos fényes szónoklata következtében a magyar országgyűlés Budapesten 200000 katonát és 42 millió pengő forintot ajánl a haza megmentésére.
1848. Az osztrák örökös tartományok országgyűlése első ülést tart Bécsben. A képviselők egymás nyelvét nem értik, és többen közülök írni és olvasni nem tudnak.
1848. A rácok Thodorovics alatt a magyarok által Blomberg cs. ezredes alatt (ki nem sokára utóbb a magyarok ellen harcolt) Versecnél megveretnek, 3—400 halottat, 4 ágyut és 3 zászlót vesztenek. (Majláth jul. 10-ére teszi, és Klapkát megigazítani véli, ki a csatát, de csak emlékirataiban 11-én történnék állítja; — a Nationalkrieg című művében csak oly hibásan mint Majláth jul. 10-ét írja.)
1848. V. Ferdinand király, az erdélyi tartományi gyűlés által felterjesztett törvénycikket Erdély uniójáról Magyarországgal ünnepélyesen szentesíti. (Lásd jun. 10-én.)
1848. Népgyűlés Kragujevácon Szerbiában, a karloviczi odbor és a magyarok ellen nyújtandó segedelem tárgyában. Hivatalosan a neutralitás biztosított, és a szerbeknek a Duna jobb partjára való átkelés megtiltatott, de bizalmasan az illetőknek értésül adatott, hogy az önkéntesek áttérése nem fog akadályoztatni.
1849. A poroszok Lörrachot megszállják, a meklemburgiak és hesseniek Konstanzba vonulnak.
1849. A császáriak Wussin őrnagy (Ramberg hadteste) alatt ismét Budára érkeznek. (Lásd 19-én.)
1849. Nagy csata Komárom, Ács és Nagy-Igmándnál, melyben a vitézség győzelmet nem nyert. Görgői sikertelen törekvése az ellenségen áttörni és a hadi műtételt a Duna jobb partjára áttenni. A magyarok 1500 halott vesztesége után, rendben visszavonulnak.
1849. Pawlow orosz tábornok Bem által Besztercénél megtámadtatik és Kis Budakra visszanyomatik. (L. 10-én.) [Szilágyi.]
1857. Sevillában 24 republikanus felkelő meglövetik.

1859. Békekötés Villafrancában a francia és osztrák császár közt. Ferenc József lemond Lombardiáról, a Mincio folyó határuul szolgál. Az olasz államok conföderatiót képeznek a pápa elnöksége alatt. Az osztrák császár a toscanai nagyherceg, és modenai herceg visszahelyezését kívánja, mire Napoleon ezen feltételt elfogadja, ha az illető lakosok a fejedelmeket önként visszahívják. (Lásd nov. 10-én.)
1866. A török ministerium, egyetértve a külföldi nagyhatalmak követeivel, Hohenzollern Károly herceget, I. Károly név alatt az oláh hercegségek örökös fejedelméül elismeri.

12. J u l i u s .

(IV. Idus Julii.)

100. Kr. sz. e.) Julius Cäsar születése. (Cäsar születésnapja mindig nagy ünnepélylyel tartatott, de a megelező napon, mert mára az apollinari játékok esnek, és ekkor csak Apollonak volt szabad ünnepet szentelni. — Dio Cassius.) [Weber H. sz. jul. 10-én.]
398. Attila hun király Bendeguz fia születik Nagy Enyeden, — tudákos hagyomány szerint. (Engadi Dáciában) (Coelius Calanus azt írja: „ugyan az napon a melyen Julius Cäsar született; és ugyan azon éjjel, vérfolyás következtében életét veszté, a mely hó napján Cäsar is odaveszett.“ A józan Bél Mátyás erre megjegyzi: Bizonytalan, vajjon Attila az napon látott-e napvilágot, a melyen azt Oláh, mások hagyománya szerint állítja, minthogy még születési esztendeje sem ismeretes, annál kevésbbé napja, a hunok évkönyvei nem léteztén. Különben Oláh nem oly bizonyossággal mint Calan és egyik követője Nádasdy Ferenc a Mausoleum regum-ban, írja Attila születése és halála napjának találkozását Julius Cäsarével, csak „memorant Attilam eo die natum fuisse stb.“ kifejezésre szorítkozván; annál inkább erőlködik azon bizonyításon, hogy az „isten ostora 124 évet élt, mely állítás az Annales hunnorum-okban, Turóczy-ban és Bonfinban is előfordul. Sabellicus, Callimachus, Calanus, Buchholtzer szerint Attila 56 éves lett. Bél helyesen véleményezi, hogy a hún királyt Julius Cäsarral összehasonlító kronisták, ezen nagy római

- példakép által, ki szintén 56 éves volt meggyilkoltatása alkalmával, vonzattak ilyen állításra, és csak annyit tart bizonyosnak, hogy Attila 50 évnél korosabb lett, de a 80-dik évet el nem érte. Mint Attila halálának éve Sigei. Gemblacensis által 455. Hermannus Contractus által 452. Oláh, Sigonius, Marcellinus és legújabbán Thierry Amadé által 454 fogadtatott el, miben Bel Mátyásunk (Adparatus) is osztozik. (Lásd márc. 15-én és sept. 20-án.) [Halálát Weber H. tört. emlékkönyve 453 nov. 30-ára teszi.]
1174. II. Plantagenet Henrik angol király meztláb és bűnbánólag Becket Tamás sirjához vándorol. (Lásd dec. 29-én.)
1191. Acre három évi ostrom után a keresztad által Oroszlán-szívü Richard és Lipót osztrák herceg alatt bevétetik. Guido de Lusignan a várost dán, friz, flandriai, thüringeni, és olasz seregekkel már 1189. aug. 26-ka óta ostromlotta. (L'art de virifier les dates sz. 13-án.)
1277. I. Rudolf császár IV. László magyar királylyal frigyet köt és őt fiának fogadja.
1381. Hugues Ambriot párisi prevot kinoztatása a nagyinquisitor által.
1397. Margitta királyné a kalmari uniót alapítja, mely által Dánia, Svédország és Norvégia egy skandináv birodalommal egyesülnek. (Ersch sz. 13-án, más helyen 20-án írja.)
1470. II. Mohammed zultán Negropontet a velenceiektől, 50000 katona életének árán rohammal beveszi. Paolo Erizzo a sziget parancsnoka a zultán parancsára ketté fűrészeltetik, leánya pedig hölgyi becsületéért levágatik. — Némelyek szerint 77000 ostromló elveszett; annyi bizonyos, hogy a 3 első roham 20,000, a negyedik 15000 török életébe került. (Daru, Hammer.)
1536. Rotterdami Erasmus Desiderius, nagy tudományu reformator, nyelvbuvár és ítéző halála Baselban. (Éjjel 11-ről 12-re.) [Lásd okt. 28-án.]
1588. A spanyol „győzhetetlen“ armada a calaisi csatornába vonul. (Lásd máj. 29-én, jul. 25-én.)
1594. Arnault Antal parlamenti ügyész a párisi egyetem nevében fényes philippikát tart a jezsuiták ellen, melyben nyíltan és élesen királygyilkolásról, és a királyság elleni összeesküvésről vádolja.
1611. Báthory Gábor erdély fejedelem, Bethlen Gábor vezére

- által megveri a Radul Serbán oláh vajdával egyesült Forgács Simon es. tábornokot Szeben tájékán. (Gebhardi.)
1611. Csata Szent Péternél Brassó mellett, melyben Radul Serbán oláh vajda Báthory Gábor fejedelmet érzékenyen megveri. Hajdu, erdélyi és székely seregéből 10000 ember marad a csatatéren, velük együtt Imrefy János, Báthory dámonja. (Bedeus — ki 6000 halotról szól, — Zavodsky, Fessler, Kőváry, Szilágyi Sándor szer. 11-én. [L. okt. 16-án és 27-én.]
1647. Masaniello a spanyol alkirálylyal szerződést köt, hogy Nápoly több adót ne fizessen mint V. Károly alatt. (Lásd július 7. és 16-án.)
1698. Ciampini János Justin, mathematicus, történész és természettanár meghal. (Lásd április 18-án.)
1704. A lengyelek, XII. Károly a győzelmes svéd király befo lyása következtében, Lescinsky Staniszló poseni vajdát királyul választják III. Ágoston ellenében. (Lásd febr. 3, és 14-én.)
1710. Guglielmini Domokos, természettani, mathematicai és orvosi író meghal Paduában. (Lásd sept. 27-én.)
1710. A magyar conföderáltak Szepest Löffelholz császári ezredesnek átadják.
1764. Lavotta János híres magyar zeneszerző és hegedűvirtuoz születik Pusztá-Földemes Pozsony megyei helységben. (Igy Kubinyi a Délibábnban, és Mátray, a Kubinyi-Vahot féle Magyarország képekben című munkában. A Jelenkor sz. 1762. évben.)
1774. Pugatsew orosz lázadó Kasant megrohanja és elpusztítja. (Lásd aug. 15-én.)
1780. Freireisz György Vilmos természetbuvár születik Frankfurton. (Meghal április 1-jén 1825.)
1783. Gyurikovics György, kitűnő magyar történet-, és régiségbuvár a történeti, diplomatikai, heraldikai, genealogiai, statistikai és helyirati szakban író, a tudós társaság level. tagja születik Ivanócon Trencsén megyében. (Nem 1780. évben mint a „Magyar írók“ életrajza mondja, nem is Iváncon, mert oly nevű helység másutt igen is, de Trencsénben nem létezik.) [Meghal 1848. jan. 25-én.]
1785. Szilágyi Sámuel, tudós debreceni tanár meghal H. K. Kovácsiban. (Lásd febr. 19-én.) [Mindszenti.]

1785. Chalotais, general procureur Rennesban, ki az udvar elleni ellenszegülése miatt 10 évi fogságot türt, és a jezsuiták hatalmas ellenzője volt, meghal. A rajta gyakorolt despotismus nem csekély mértékben hozzájárult a bekövetkezett nagy forradalom előidézésére.
1787. Budán kir. határozat kihirdettetik, hogy a jövő tanodaév kezdetével minden magyar középtanodában német nyelven oktatás adassék.
1789. Desmoulins Camille népszónok a palais royal előtt gyűlt népet fegyverfogásra, és a nemzeti kokárda feltűzésére buzdítja.
1789. Lambesc kir. herceg, ezredének élén kigunyoltatik. Éjjel a fegyvergyárosok műhelyei feltöretnek, a sereg megtámadtatik és megveretik.
1790. A papság polgári szervezése Franciaországban létesül. (Augustus 24-én szentesitetett.)
1792. A nápolyi király szövetséget köt Nagybritanniával Franciaország ellen.
1795. Sándor Lipót főherceg, Magyarország nádora, lőpor és tűzijáték szerencsétlen kigyuladása következtében meghal Laxenburgban. (Sokan halálát július 22-ére teszik, de hibásan, mert koporsójára, mely hulláját a bécsi capucinusok templomában őrzi, július 12-ke van vésve. Születik augusztus 14-én 1772.)
1799. Schulz Frigyes Eduard, tudós, születik Darmstadton. (Egy utazása közben Bagdad felé a kurdok által megöletik.)
1799. A francia directorium szinleg, hogy a royalisták felkelését megelőzze, valóban, hogy ingadozó állását megerősítse az irtozatot gerjesztő törvényt hozza a tuszokról. A menekültek, Franciaországban élő rokonai élettel és vagyonnal felelősekké tétettek a menekültek minden tetteikért. Bonaparte, mihelyest consul lett, ezen oktan törvényt visszahuzta.
1806. Napoleon Párisban a Rajna-frigyét alapítja, a szövetség okmánya az illető felek által aláíratik. A világuralomra törekvés tisztán mutatkozott ez alkalommal.
1807. Egyezkedés Königsbergen a porosz tartományok a franciák általi elhagyásaért.
1809. Fegyverszünet Znaymban Austria- és Franciaország közt. Austria területének harmadát elveszti: minden német

- tartományok, Galicia és Magyarország egy része, Bécs, Győr, Linz, Sopron, Pozsony, Triest, Klagenfurt, Laibach, Salzburg, Brünn, Krakó városokkal. (Lásd 11-én.)
1812. Csata Salamanca mellett Spanyolországban az angol-spanyol sereg közt, Wellington alatt és a franciák közt.
1812. Frigyes Ágoston szász király a varsói conföderációhoz áll, a lengyel királyság visszaállítására.
1812. Békekötés Anglia- és Svédország közt Oerebroban.
1815. Buonaparte Lucian Turinba megérkezik, és ott a szárd király parancsára elfogattatik.
1821. St. Martin, Buenos-Ayres köztársaság tábornoka meggyőzi a perui alkirályt, és lord Cochranével ünnepélyes bemenetet tart Limába. (Lásd aug. 8-án.)
1821. A columbiai köztársaság alaptörvénye kihirdetetik. Venezuela és Uj-Granada tartományok egyesülnek Columbia név alatt, melynek Bolivar tábornok dictatora lesz. (Lásd dec. 17-én.)
1826. A columbiai kormány nyilatkozványa Paüz ellen. (Lásd április 29-én, május 4., 19-én.)
1826. A portugalli kormány szózata a Dom Pedro által adott alkotmány behozatala iránt. (Lásd július 9-én.)
1829. Békétlenségek Irlandban az antrimi csata (melytől az ország alávetése Angolország alá számítatik) évfordulója alkalomával. Dunganon mellett, Tyame grófságban a protestánsok és katolikusok közt ütközetre kerül a dolog, melyben 6 ember halva marad és többen megsebesülnek.
1845. Rotteck Hermann, kitűnő német történész, Rotteck Károly fia meghal.
1848. János főherceg, német birodalmi kormányzó a nemzetgyűlésbe vezettetik. A Bundestag feloszlik. (Lásd június 27., 30-án.)
1849. Az első kozákok Pesten Adlerberg százados alatt. Ramberg altábornagy Budára jő az őrség erősítésére. (L. 11-én.)
1849. Az oroszok Engelhardt tábornok alatt Fogarast megszállják.
1849. Kossuth Szegedre a kormány új székhelyére megérkezik. Beszédjében azt mondja, hogy Európa szabadsága Szegedről sugárzandik ki.
1849. Flotow bajor tábornok a badeni tó melletti területbe vonul.

1850. Stephenson R. mérnök, az alaguti hidak feltalálója meghal Edinburbban.
1852. Kikundessu, Kámba délafrikai ország királya, öccse Bitepa által, kit ő az ígért országfelezésből Karihova nagybátyjuk megfojtása után kiszorítani akart, Kombala nevű fővárosában megtámadtatik és dühös harc után pártolóival együtt levágatik. Bitepa a tartomány királya lesz. (Magyar László.)
1855. Spindler Károly német regényíró halála. (Születik Breszlóban 1795.)
1855. Barátsági és kereskedelmi szerződés Franciaország és Perzsia közt. (14-én ratificáltatott.)
1857. Havelock angol tábornok győzelme Nena Sahib fölött. (Lásd 13-án.)
1859. Békekötés Villafrancában III. Napoleon és Ferenc József közt. Austria elveszti Lombardiát, mely a franciáknak átengedtetik.

13. J u l i u s.

(III. Idus Julii.)

39. Agricola Cnejus Julius, hires római, ki Britannia helytartói méltóságára emelkedett, a hiberniakat (irlandiakat) és déli skótokat Romának alávetette, születik Forum Juliumban, narbonni Galliában. (Az irigy és gyanakodó Domitian e nagy embert 92 Kr. sz. után megmérgeztette. Tacitus, Agricola ipája fenhagyta nekünk az ő gyönyörű életírását.)
633. Kaled győzelme a törökök felett Aiznadin mellett.
982. Csata Basantellonál (vagy Squillace) Calabriában, melyben II. Otto német császár II. Basilius görög császár arab-görög serege által megveretik, és menekvés alatt a tengeren elfogatik. (Nem 15-én mint Bumüller.)
1024. II. Henrik német császár, a szász család utolsó uralkodója meghal. (Születik május 6-án 972.)
1174. II. Henrik angol király meggyőzi Vilmos skót királyt Alnwiknél.
1260. II. Przemysl Ottokár cseh király megveri IV. Béla magyar királyt a Morava folyónál Kressenbrunn (vagy Kroissenbrunn) mellett. A 100000-nyi magyar hadseregből 14000

- a csatatéren marad, István királyfi megsebesül, és soká halottnak tartatott atyja és az ország által. (Fejér, Fessler, Majláth és más honi íróink így. Engel és a *L'art de verifier les dates* írói sz. július 12-én.) Béla a csatavesztés következtében Stajorország birtokáról kénytelen lemondani.
1261. A lithvanusok és samniták győzelme a német urakon a Durbe folyónál.
1348. Calderin János bolognai tudós meghal.
1360. Abu Said lázadása Granadában; Ismail megöletése.
1380. Du Guesclin Bertrand, francia connetable, híres tábornagy az angolok fölötti diadalai közepett meghal Bandon en Gevaudon (Chateau-neuf-de-Randon) ostrománál. — A francia hadvezérek közül csak Turenne hasonlítható hozzá.
1438. Első országgyűlés Nürnbergben II. Albrecht alatt.
1446. Hunyadi János Magyarország kormányzójául választatik. (Lásd junius 5-én.)
1454. Ulrik, a Zsigmond által hercegesített, Cilley Frigyes austriai gróf atyja meghal Sonneckban.
1454. Székely Tamás vránai perjel megveri Vitovecz János Cilley vezérét Horvátországban. (Engel, Hormayr, Teleki.)
1522. Pantaleon Henrik nagyszorgalmu történetbuvár születik Baselban.
1526. A svajci katolikus városok Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freiburg és Solothurn azt határozzák, hogy a legközelebb megújulandó szövetségekből Zürich, Basel, St. Gallen és Mühlhausen városokat kizárandják. (Lásd okt. 4-én, dec. 25-én.)
1533. Ariosto Lajos híres, képzeletdus olasz költő halála Ferrarában. L'Orlando furioso az olasz költészet egyik disze és gyöngye. (Születik 1474. sept. 8-án. Reggióban. Fritsch, Moreri így; Kurz és Faber sz. junius 6-án.)
1534. Ibrahim török nagyvezir I. Suleimann alatt, Tebris Persia fővárosába vonul. (A zultán maga sept. 26-án jött oda.)
1558. A spanyolok Egmont gróf alatt megverik a franciákat Gravelingen mellett Németalföldön.
1573. Harlem megadja magát Toledoi Frigyes, Alba fiának. A lakosok, hogy a várost a spanyolok pusztításától megmentésük 240000 forintot fizettek, mind a mellett 300 ember párosan összekötve a tengeröblbe vettetett, és sok más vérengzés elkövettetett.

1586. Az evangélikus predikátorok Augsburgban a katolikusok által kivándorlásra kényszerítetnek.
1598. Albert osztrák herceg, II. Miksa császár fia, Halleban a bibornoki öltönyt leteszi, hogy Izabella spanyol kir. hercegnőt nőül vehesse, kivel Németalföldet a maga és örökösei számára nyeri. (V. ö. 1621. év.)
1621. Albert osztrák főherceg, Németalföld helytartója meghal Brüsszelben. (V. ö. 1598. év.)
1657. Az erdélyiek győztes ütközete II. Rákóczy György alatt a lengyelekkel. (Lásd 11-én.)
1686. A keresztény hadsereg első, és véresen visszavert rohama Budára.
1691. III. Vilmos angol király vezére Ginkel, megveri II. Jakab pártját Aghrimnál.
1704. Heister osztrák vezér meggyőzi a magyar forradalmiakat Forgács alatt Magyar-Óvárnál.
1708. XII. Károly svéd király megveri Scheremeteff orosz tábornokot Holowezin mellett.
1713. Utrechti béke Spanyolország és Anglia közt, mely utóbbi ez által Gibraltart, Minorcát és a néger kereskedést Nyugatindióban nyeri. (Lásd április 11-én.)
1717. Bel Károly András, tudós és történész születése Pozsonyban. (Lásd április 5-én.)
1718. A spanyolok Palermot elfoglalják, és ez által Sicilia uraivá lesznek.
1732. Horváth János bölcseleti író születik Kőszeghen.
1737. Az oroszok Münnich alatt Oczakow várat a törököktől elfoglalják.
1762. Bradley James, jeles csillagász Greenwichen, meghal. (Születik 1692. Shirebornban.)
1783. Kollár Ádám Ferenc jeles magyar publicista és jogtudós meghal. (Nem július 10-én mint Mindszenti írja.) [Lásd április 15-én.]
1789. A francia nemzetgyűlés kijelenti, hogy Necker és többi elbocsátott ministertársai a nemzet sajnálatát magokkal viszik.
1793. Corday Charlotte, megszurja az elhírhedt demagogot Marat János Pált a fürdőben. (Lásd július 17-én.)
1794. Csata Moorlautern mellett a szövetségesek és franciák közt.

1796. Seyffarth Gusztav, jeles chronologus és régiségtudós születik Übigauban a szász hercegségben.
1804. A jezsuiták visszahelyeztetése Siciliában. (Lásd nov. 3-án.)
1807. Bernoulli János híres mathematicus halála. (Születik nov. 4-én 1744.)
1807. Stuart Henrik herceg York bibornok, Eduard trónkövetelő testvére, az utolsó Stuart ivadék meghal Frascatiban.
1809. A lengyelek és oroszok Poniatowszky és Gallicin alatt megverik az osztrákokat Krakónál.
1812. A franciák a Dűna folyón átmennek Reggio herceg és a nápolyi király alatt.
1814. Keresztély választott norvégi király, a svéd királyt tudósítja, hogy a korona letevésére kész, ha a norvég országgyűlés beegyezik, és az ország létele alkotmány által biztosítatik.
1814. VII. Ferdinand nápolyi király az angol mintára készült alkotmányt, és a sicíliai parlamentet eltörli.
1815. Napoleon megadja magát az angoloknak, egy a korona-herceghez címzett levéllel, melyben mint Themistocles saját ellenénél menhelyet kér. (Lásd 15-én.)
1820. VII. Ferdinand nápolyi király, és családjának más tagjai a carbonariak által kivívott alkotmányra az esküt leteszik. Spanyol 1812. évi alkotmány. (Lásd jan. 28-án.)
1822. Montevideo tartomány Brasiliával egyesül. (Lásd jul. 15-én.)
1824. A rabszolgák Mexicóban szabadon bocsátatnak és a kereskedés azokkal megtiltatik.
1824. Iturbide Ágoston mexicói excsászár Angliából (Southampton) Soto la Morinában mexicói földre megérkezik. (Lásd márc. 10-én, jul. 19-én.)
1831. Gielgud lengyel tábornok 2000 felkelő katonával Memel mellett porosz földre menekszik. A katonaság lefegyvereztetvén, a tisztek egyike (a 7-ik ezredből) a tábornokot törzskara közepette meglövi és tovább száguld, míg a haldokló ártatlanságát erősíti.
1831. Soden Gyula gróf, költő és lángelmű író a nemzetgazdászatról meghal Nürnbergben.
1832. Ibrahim pasa az egiptomi alkirály fia, a zultán 30000-nyi seregét Hussein pasa alatt Homes mellett Syriában megszalasztja.

1835. Cavaignac Godofréd, Marrast és több a lyoni felkelésben részt vett republikanus a börtönből megszökik.
1839. O'Connor chartista pártja Angolországban szétűzetik.
1841. Londoni jegyzőkönyv aláírása a nagyhatalmak által, mely által Törökország integritása biztosítatik, és a dardanellák minden nemzetek hadihajóinak elzáratik.
1849. Görgei Arthur seregével Komáromot elhagyja, és délre vonul.
1849. Miklós orosz cár, Lamoricière és Schwarzenberg miniszterek összeesküvése Varsóban a népek leigázására. Magyarország bukása után Poroszország is a megállapított rendszerhez csatlakozott, a pápa azt szentesítette, és Palmerston tűrni ígérte.
1854. Gróf Batthyányi Kázmér, a magyar ipar nagy pártolója, a forradalom alatt külügyminister meghal Párisban. (Weber lipcei naptára szerint 11-én, a Schwäbische Mercur sz. 12-én, a gothai almanach és a Loreknál megjelenő historisches Jahrbuch szerint 13-án. Lásd junius 4-én.)
1857. Futtypur Keletindiában elfoglaltatik Havelock által. (Lásd jul. 13. és 15-én.)
1861. A horvát országgyűlés visszautasítja az uniót Magyarországgal. Az uniót pártoló párt kilép az országgyűlésből.
1866. Brünn városát a porosz hadsereg, melynél a király és Bismark is jelen van, megszállja. (Igy Ghillany. Weber lipcei naptára szerint 12-én.)
1868. Egy bécsi népgyűlés a pápát törvénykivülinek nyilatkoztatja (wird in die Volksacht erklärt), a junius 22-én tartott allocutio miatt. Egy szónok az allocutiót a kereszténység és 25 millió katolikus nevében széttépi. (Lásd május 25-én és junius 22-én.)

14. Julius.

(Pridie Idus Julii.)

491. (Kr. sz. e.) Cajus Marcius Coriolanus, ki a volscusok hadseregével Róma előtt megjelent, hogy az őt száműzött anyavárosát ostromolja, és ki Róma békét kérő követ-ségei (polgárok, senatorok és papság) előtt kérlelhetlen maradt, végre anyja Veturia, neje Volumnia és két fia, s több tekintélyes hölgy esdekléseire meghajlik, de kijelent-vén előérzetét, hogy engedése neki vesztére szolgálанд. — Másnap seregét Rómától visszavezette. (E történet emlé-kére fortunae muliebri templom állítatott, melynek ünne-pélyét Moreri jul. 14-ére teszi. Dec. 1-jén ugyan szintén az asszonyi szerencsének szentelt ünnep fordul elő, hanem az nem vonatkozik Coriolan mai nagyszerű elhatározására.)
411. (K. sz. e.) Az athenaiak Thrasybul és Thrasyllus fővezé-rek alatt meggyőzik a spartaiakat Sestos és Abydos közt Mindarus admiráljuk alatt. Peloponnesusi háború. — Másként: Kynossema melletti csata.
1070. VI. Alfons Leon királya megveretik, elfogatik és trónle-mondása után zárdába menni kényszerítetik II. Erős Sancho castiliali király által. (Lásd dec. 9-én.)
1223. II. Fülöp Augustus, francia király, oroszslánszivü Richard király haretársa Palästinában meghal Mantesban. (Születik aug. 22-én 1165.)
1271. Békekötés Prágában Ottokár cseh király és V. István magyar király közt. Az elfoglalások mindkét részről visz-szaadatnak és V. István ismét jogairól lemond Stajorország, Karantán és Krajna tartományra. (Hormayr történeti zseb-könyve állítja, hogy Ottokár ma Győrnél veretett meg. Ottokár már pünkösöd idejében május 24-én volt Prágában és julius 14-én kiadta a békeoklevelet, sőt V. István is már julius 3-án írta alá a maga részéről.)
1420. Zsigmond király Prágát megrohanja, de Ziska a Witkow hegynél 4000 emberrel keményen visszaveri a támadó 30000-nyi sereget.
1455. Kauffungen Kunz szász lovag, fejedelemfi rablásáért Frei-burgon lefejeztetik. (Lásd 8-án.)

1456. Hunyadi János és II. Mohammed zultán csatája a Dunán Belgrád előtt, melyben mindkét rész 200 hajóval részt vett. A magyarok tökéletesen megverik a török hajóhadat, és azt részint elmerítik, részint elfoglalják. (L. jul. 21-én.)
1500. Szövetségszerződés XV. Lajos francia, Ulászló magyar- és cseh-, és Albert János lengyel király közt a törökök ellen. Az oklevelet XV. Lajos már 1499. január 29-én irta alá.
1500. Az oroszok meggyőzik a lithvanusokat a Wedroscha folyónál.
1533. Békekötés II. Suleiman török zultán és I. Ferdinand magyar király közt, az utóbbi által nagy megalázással megvásárolva.
1535. V. Károly császár Golettat, Tunis elővárosát rohammal beveszi. (Lásd jun. 29-én, jul. 21-én.)
1565. Hasan Pasa Erdődöt elfoglalja.
1602. Mazarin Gyula bibornok, híres francia állami minister születik Rómában, mások szerint Piscinában. (L. márc. 9-én.)
1620. Bethlen Gábor és az Új-Zólyomban összegyűlt conföderatusok élethálálra fentartandó uniora esküsznek, és az elpártolókat száműzéssel büntetni határozzák. (Khevenhiller, Mednyánszky stb.)
1629. XIII. Lajos francia király Nimesből kelt békéltetési nyilatkozatával a harmadik és utolsó reüllásháborút Franciaországban befejezi.
1641. Fegyverszünet a svédek és Frigyes Vilmos brandenburgi nagy választófejedelem közt.
1641. Emirgunc volt persa chan Eriwanban, török fogságban IV. Murad zultán tivornyatársa, Ibrahim zultán által kivégeztetik.
1651. Ulfeld Korfítz gróf, dán birodalmi főudvarmester, III. Frigyes részrehajló gyűlölete miatt megszökik.
1653. Cromvell nyílt levele, ő általa és hadseregének kitünőbb tisztjei által aláírva, melylyel 141 személyből álló kormányt felállít. (Lásd április 30-án.)
1658. II. Rákóczy György megveri a budai pasát Aradnál.
1677. A svédek meggyőzik a dánokat Landserona mellett.
1683. Kara Mustafa török nagyvezir Tökölyvel és 200000 emberrel Bécs előtt megjelenik. (Lásd sept. 12-én.)
1684. Károly lotharingiai herceg seregével Buda előtt áll. (Lásd jun. 18-án, sept. 2-án.)

1709. I. József császár a magyar forradalmiakat felszólítja, hogy egy havi időköz alatt Heister kezébe a hűség esküjét letegyék, Rákóczyt és Bercsényit azonban országgyűlési végzetnél fogva a haza ellenségeinek nyilatkoztatja, miután a békeajánlatokat el nem fogadják.
1728. Hunter John, híres angol orvos születése Kilbridge-ban.
1736. Linguet Simon Mihály Henrik nagy jogtudós és történetíró születése.
1760. II. Frigyes porosz király Sileziából véletlen Szászországba fordul, és Dresdát ostromolja.
1783. Batteux Károly híres szépízléstani író meghal Párisban.
1789. Népszerűtlen miniszterek kinevezése Párisban jelül szolgál a vészharangok huzására. A szabadságáért lelkesült nép óriási tömeggé növekedvén a bastillet megrohanja, beveszi, és földig lerombolja. A szabadság első sugára. Lafayette mint a nemzetgyűlés alelnöke egész éjjel vezérli a tanácskozásokat.
1789. Vay Ábrám gróf, kitűnő államférfi, születik Alsó-Zsolcán Borsodmegyében.
1790. Frigyünnep a Marsmezőn. A bastille bevételének emlékére óriási amphitheatrum mesés sebességgel készítettett, melynek felállításában egy fél millió minden rangu és állapotu ember, kalózárok, napszámosok, hölgyek, tőkepénzesek, papok, államférfiak, gyermekek, követek és maga a király is részt vettek, ki egy targoncát földdel megrakott a haza oltárának emelésére. Az ünnepélyt egész Páris és számtalan vendég — több egy millio embernél — látogatta. A király és királyné különös emelvénnyel foglaltak helyet. Talleyrand autuni püspök 200 segédpappal olvasta a nagymisét, mire Lafayette mint a nemzetőrség legfőbb parancsnoka egész Franciaországon, esküt tett le maga és minden frigyesek nevében, hogy a nemzet, törvények és király iránt örök hűséggel fognak viseltetni. A király a polgári esküt monda el, hogy, minden hatalmát az alkotmány érdekében használandja. Utána az elnök, a követek, a nemzetőrség és egy millio jelenlévő ember fennem esküsznek a kiderülő szabad ég alatt. Ötszáz ágyu hirdeté a jelenetet a fővárosnak, a szomszéd városok a tüzelést folytaták úgy, hogy majd ugyan azon órában egész Franciaországnak tudtára esett, miszerint most egy egész nemzet testvérileg

- öllelkezik. A királyné is elragadtatva a pillanat nagyszorúságától magasra emelé a koronaherceget, és a népnek mutatá e szavakkal: „Itt az én fiam, ki úgy mint én, a nemzet érzelmeiben osztozik!” A lerombolt bastille helyére 83 fiatal fa ültetett, mely az ország 83 megyéjét jelenté, közben gunyhók és sátorok voltak, hol a nép csemegéket vett és mulatozott. Azon helyen, hol még egy év előtt sok évi börtönben synylódó foglyók láncai csörögtek, fényes bál tartatott, homlokátán e felirással: „Itt táncolnak!”
1790. Loudon Gideon báró osztrák tábornagy halála. — Loudon II. Frigyes porosz királynak, kinél szolgálatot keresett bemutatattott, de ez őt „mert e férfi képe neki nem tetszett” elutasítá. Austria ezen jeles emberrel úgy járt, mint savoyai Jenő herceggel, kit XIV. Lajos gunyosan elutasított. Mind két férfi fényes diadalmokat szerzett Austriának azon uralkodók ellen, kik őket kicsinylék. (L. okt. 10-én.)
1792. II. Ferenc német-római császár koronáztatik Frankfurton.
1793. Bois-Bérenger marquisnő szüleivel és hugával mint gyanus az ugynevezett börtönösszeesküvésért, a forradalmi törvényszék által halálra ítéltetik és kivégeztetik.
1793. Chatelineau Jakab, a Vendée egyik híres vezére, — azelőtt kömives és kocsis — meghal Nantes mellett nyert sebein, hol 40000 embert vezénylett.
1793. Poroszország a Franciaország elleni európai coalitiohoz csatlakozik.
1801. Szabó István, Homer és más görög remekírók magyarra fordítója, születik Bakony Sz. Királyon Veszprém megyében.
1807. Fegyverszünet Kapanitzán a felkelő szerbek és törökök közt, Czerny György, Israilow orosz dandárnok és Ibrahim macedoniai és rumiliai pasa által aláírva.
1808. Védelmi frigy Spanyolország és Portugallia közt.
1808. Csata Medina del Rio Secco mellett az egyesült galliciai-asturiai-leoni sereg és a franciák közt, melyben Bessières megveri Cuesta tábornokot.
1808. A svédek meggyőzik az oroszokat Lappo mellett Finnlandban. (Poppe.)
1809. Keresztély Ágoston augustenburgi herceg, XIII. Károly még életben létekor, a svéd rendek által trónörökösnek választatik. (Lásd jun. 6-án, máj. 28-án.) [Kruse sz. 18-án.]
1809. Reynier francia tábornok Pozsonyt szász hadosztályokkal

- megszállja. Másnap Beauharnois Jenő Olaszország alkirálya bevonul.
1810. Döntő ütközet Rustsuknál az oroszok és törökök közt, melyben az előbbieket győznek. (Lásd 15-én.)
1810. A francia seregek Lebrun tábornagy piacenai herceg alatt Amsterdamba vonulnak, a kormányzótanács feloszlatik, s egy ideiglenes hollandi kormány felállítatik.
1812. Ideiglenes lengyel alkotmányos kormány létesül Lithvániában.
1812. A franciák Sebastiani és Oudinot tábornokok alatt az oroszok által a Dűna mellett megveretnek.
1817. Staël-Holstein Anna Louise Germaine, korunk egyik legszellemdusabb hölgye és irónője, ki ez által és férfias erélyével korának történetében szerepelt, meghal Párisban.
1820. Forradalom Siciliában, mely elválásra törekszik Nápolytól.
1822. A görögök ismételt győzelme a thermopyláknál. (Lásd július 8-án.)
1829. Az orosz sereg Diebits tábornok alatt a Balkán hegy felé indul.
1831. Békétlenségek Párisban a bastillenál, mint annak lerombolási ünnepén.
1831. Dom Miguel Lissabonnak máj. 15-ke óta folyó bombáztatása és a franciák ellenséges hadmozdulatai által indítatva, a franciákat a hadiköltségek fedezéséről, és kereskedelmi szerződés kötéséről biztosítja.
1833. Simai Kristof, magyar drámaíró és nyelvész meghal Körömbányán 91 éves. (Születik Rév-Komáromban 1742.)
1841. Budai Ezajás magyar történetíró halála Debrecenben. (Lásd május 7-én.)
1843. Jordan Sylvester tanár jeles publicista Marburgon öt évi fogságra ítéltetik.
1848. Első támadás Szt. Tamás ellen. A Bechtold altábornagy által vezérletett magyar hadsereg visszaveretik. (Klapka jul. 10-ére, mások 13-ára teszik a támadást.) [V. ö. aug. 19-én.]
1848. Frigyesülnéi ünnep a nemzetőrség és katonák közt Bécsben.
1849. Guyon forradalmi tábornok győzelme Hegyesnél. Jellacsich bán tökéletesen megveretik, és 13 órai rendetlen futás után, seregével csak a Dunán túl állapodik meg Karlovitz és Kamenitz közt. [Itt mozdulatlan marad míg Haynau neki — augusztus 16-án — egyesülésre kezdet nem nyújt.]

- (Némely író két napi, u. m. július 13. és 14-én folyt hegyesi csatáról írnak. Szilágyi hibásan 4-ére, Schlesinger 17-ére teszi.)
1852. Dom Miguel nyilatkozványa, melyben utódjainak jogát a portugalli trónra fentartja.
1853. Kobell Vilmos csataképfestő meghal Münchenben.
1854. Carus Károly Gusztáv, nagyhírtű orvosi és pszichológiai író meghal Lipcsében. (Születik ugyanott 1789. jan. 3-án.)
1856. Espartero mint spanyol miniszterelnök lelép. O'Donell tábornok új kabinet alakításával megbizva; egész Spanyolország ostromállapotba helyezve. (Lásd jul. 15-én.)
1866. A poroszok Alsó-Austriába bevonulnak. Valamennyi miniszterium Bécsben elkészült, hogy Pestre átköltözködjék, hová a birodalom kincsei is biztonságba lesznek helyezendők.

15. J u l i u s.

(Idus Julii.)

496. (Kr. sz. e.) Aulus Posthumius Albus római dictator tökéletesen megveri a latinusokat Octavius Mamilius alatt a Regillus tónál. Mamilius és vele minden Tarquiniusok, a sebesült királyon kívül elestek.
432. (Kr. sz. e.) Meton athenai csillagász a nap és holdesztenedők járását kiszámítja, és Görögországban időszámítási kört indít meg. (Metoni cyclus.)
1065. A pogány szlávok és wendek Ratzeburg mellett egy zárdát megrohannak és a szerzetes barátokat agyonkövezik.
1071. II. Sancho győzelme Valpelligence mellett.
1099. A keresztthad Bouillon Godofréd alatt Jeruzsalemet megrohanja és elfoglalja. (Lásd július 18. és 23-án.)
1173. IV. Balduin jeruzsalemi király koronáztatik. — (Atyja Almerich jul. 13-án meghalt.)
1184. I. Alfonso győzelme Santarem mellett.
1240. Alexander, nowgorodi fejedelem meggyőzi a svédeket a Newánál.
1291. Habsburgi Rudolf császár halála Germersheimban. (Brinkmeier minden történetíró közönséges véleménye ellenére,

- Áltja Rudolfról, hogy jul. 11-én meghalt, a mit miután a forrást nem nevezi, elfogadni nem lehetett.)
1338. A választó fejedelmek gyűlése Rentz-on (Rhense) Koblenz mellett a német birodalmat függetlennek nyilatkoztatja a pápától. (A frankfurti gyűlés aug. 8-án megerősíté ezen határozatot.)
1339. A berniak Erlach Rudolf lovag vezetése alatt győzelmet nyernék Laupen mellett a város aláztatására egyesült nemesi és fejedelmi seregen.
1384. Templin Tamás dalmát bán a Jadrában Mária királyné ellen szőtt összeesküvés főnökeit kivégezteti.
1393. Montaldo Antal genuai doge elűzetik.
1410. Csata Tannenbergnél. Jagello I. Ulászló lengyel király tökéletesen megveri a német lovagrend seregét. A rend nagymestere Jungingen Ulrik, 600 bátor lovag és 40000 ember elesik, a győző lengyelek magok 60000 embert vesztettek. (Hormayr hibásan jul. 13-ára teszi a csatát.)
1490. II. Jagello Ulászló magyar királynak választatik. (Lásd sept. 21-én.)
1517. Hutten Ulrik német lovag és költő Augsburgban Miksa császár által a költővé koronáztatás dicsőségét nyeri.
1586. Lavater Lajos, vallásböles meghal. (Lásd márc.1-jén.)
1609. Carracci Hannibal híres olasz festész halála Rómában. (Születik 1560. Bolognában.)
1682. A bélyegpapiros behozatala Brandenburgban.
1709. XII. Károly svéd király, a poltavai csatavesztés után, 2000-nyi csapatja kíséretében a Bug folyónál megjelenik és török földre menekszik.
1738. Mehadia a törökök által Gendsch Ali hadvezérük alatt visszafoglaltatik. (Lásd jul. 6-án, aug. 15-én.)
1751. Gyarmathi Samuel magyar tudós és híres nyelvész születése Kolosváron. (Meghal ugyanott 1830. ápril hóban.)
1761. A poroszok a braunschweigi herceg vezérlete alatt megverik a franciákat Villingshausennél.
1763. Kövy Sándor jeles magyar jogtörténész és jogtudományi író születik Nádudvaron Szabolcs megyében. (L. jul. 24-én.)
1764. IV. Iván orosz császár megszuratik Schlüsselburgon.
1770. A törökök megveretése Larga mellett Romanzow orosz tábornok által.
1782. A szabad kőművesek conventje Wiesbaden mellett Ferdinand

- braunschweigi herceg elnöksége alatt kijelenti, hogy az ő iránya nem a templáriusok rendének visszaállítása.
1789. XVI. Lajos elküldi a hadsereget Páris környékéről. A kir. hercegek és udvarnokok kivándorolnak. Nagy forrongás Párisban. Mirabeau heves beszédet tart a király és miniszterek ellen.
1789. Lennep Dávid J. többnyire latinul író költő, Ovid szerencsés utánzója, jeles író születik Amsterdamban.
1794. A franciák győzelme Kaiserslauternnél.
1800. Fegyverszünet Porsdorfon Kray császári és Moreau francia tábornok közt.
1801. Békeszerződés a francia köztársaság és VII. Pius pápa közt.
1808. Murat Joachim Napoleon által nápolyi királynak kinevezetik, József helyébe. (Nem jun. 15-én mint Becker.) [Lásd junius 6-án.]
1809. VII. Pius pápa Rómából Avignonba utazik francia fedezet alatt.
1809. Krakó a lengyelek által Poniatovszky alatt és egy orosz csapat által megszállva.
1811. József király ismét Madridba bevonul. (Lásd junius 6-án, július 20-án.)
1812. Lithvánia a lengyel conföderációhoz csatlakozik Varsóban.
1812. Béke Rustsukban Orosz- és Törökország közt.
1814. A barátsági szerződés Angol- és Sanyolország közt aláírva.
1815. Gehlen Adolf vegyész és író meghal Münchenben.
1815. Napoleon, ki 14-én Maitland kapitánynak magát megadta a Bellerophonra száll. (Lásd jul. 10. és 13-án.)
1821. Montevideo a Brasiliával való egyesülés mellett nyilatkozik.
1823. Béke Erzerumban Persia és a török porta közt.
1826. Az amerikai köztársaságok: Mexico, Guatimala, Columbia és Peru örök szövetséget és barátsági szerződést kötnek Panamában; egy uttal azt határozzák, hogy a congressus székhelye Panamából Tucabay mexicói városba áttéssék. Ezen áthelyezés jul. 23-án történt. (Lásd máj. 4., 8-án, jun. 18., 22-én, jul. 11., 12-én.)
1829. Az oroszok győzelme a török hadseregen Kinprikiói mellett, mely nekik utat nyit a Balkánon át.
1830. Zágráb megye határozza, hogy a magyar nyelv a tanintézetekben behozassék. (Lásd aug. 5-én.)
1830. Vandamme Domokos, hűneburgi gróf, híres tábornok

- Napoleon alatt meghal Lille melletti Casselban. (Lásd november 5-én.)
1831. Az osztrák seregek a Romagnából kivonulnak.
1832. Aleppo Syriában az egiptusi sereg által Ibrahim pasa alatt elfoglalva. (Lásd máj. 27-én, jul. 7-én.)
1834. Napier lord, mint a britt kereskedés főfelügyelője Chinában Makaoba érkezik.
1834. Az inquisitió eltöröltetése Spanyolországban. Jóságai a statusadósságok törlesztésére elkoboztatnak.
1840. Mehemed Ali egiptusi alkirály az elfoglalt arab földeket szerződésnél fogva az araboknak visszaadja.
1847. Nagy népzavarok Rómában a nemzetőrségi intézmény ki-nyerésére. (Lásd 5-én.)
1848. A jesuiták Galiciából kiűzetnek.
1848. A piemonti seregek Velencét megszállják. (L. jul. 3-án.)
1848. A német birodalmi helytartó szöveget intéz a nemzethez. Birodalmi ministerium Schmerling, Hekscher, Peuker.
1848. Kiss Ernő magyar tábornok Écskánál megszállasztja a csaj-kásokkal egyesült szerbeket.
1848. A magyarok (szabadkai nemzetőrök, Dom Miguel, és császárhuszár-ezredbeli legények) megverik a rácokat Ó-Futaknál. (A Saxomagyar szerint 17-én, Horváth M. sz. 16-án.)
1848. Rajacsich érsek nagy pompával bemenetet tart Pancsovára, kardot oldalán viselve, Lukszetics tábornok kíséretében. Célja lévén a verseci vereségért lehangolt rácok felbátorítása, a templomban lázító beszédet mond.
1849. Clam Gallas Ede osztrák altábornagy, a Bem által márciusban Olaszországba kivert osztrák sereget a töresvári szorosban át Erdélybe vezeti és vele Brassót megszállja. (Lásd junius 22-én.)
1849. Görgei kiveri az oroszokat Vácból herceg Bebutow alatt. Azok visszavonulása alkalmával a magyarok hareba keverednek Sass és Rüdiger orosz tábornokok seregeivel, melyben az oroszok megveretnek. Paskievits is Görgeit a Dunáról visszatartani akarván, vérengző csata keletkezett, mely az orosz herceg visszavonulásával végződött. (Lásd 16-án.)
1849. Kirohanás Komáromból a Nagy-Igmándon lévő cs. főhadi-szállás ellen.

1851. Franciaország tiltakozik Austriának összes tartományaival való belépése ellen Németországba. (L. jul. 9. és 23-án, febr. 16-án, jan. 21-én.)
1853. Zarski Ivan orosz régiségtudós meghal Moszkauban.
1853. New-Yorkban a minden népek iparműkiállításának megnyitása Pierce elnök tábornok jelenlétében.
1854. A müncheni iparműkiállítás ünnepélyesen megnyitják.
1856. Nagy forradalom Madridban. Csata a nemzetőrség és rendes katonaság közt. Espartero miniszter leköszönése elfogadva. Mind két párt a királyné mellett küzd. A felkelés csak 30 órai küzdés után legyőzve. Falcon tábornok Saragossában a kormány ellen nyilatkozik. (Lásd jul. 18-án.)
1857. Havelock harmadikban megveri Nana Sahibot Cawnpoor mellett. (Lásd jul. 16-án.)
1864. A kínai császár serege, angol tiszték segítségével Nanking várost elfoglalja. Chung-Wan a forradalom feje, ki hosszú ideig az európaiakat maga részére megnyerte ellő, de utólőtetett, a palota nagy termében az árnyék császár trónján halva találtatott, körülőtte valamennyi neje, szintő halva.
1865. Spanyolország feltőtlenül ismeri el az olasz királyságot. (E miatt Austria részéről kemény gőncsöt szenvedett.)
1866. A poroszok győzelmes ütközete Tobitschaunál Morvaországban. Ez okból Benedek tábornagy kénytelen lőn az osztrák fősereggel a March és Vág folyók közt a kis Karpátokon keresztül vonulni, hogy Bécshez érkezessen.

16. Julius.

(XVII. Calendas Augusti.)

477. (Kr. sz. e.) A rómaiak csatája Cremera mellett az ellenőses vejentusokkal szerencsőtlen kimenetellel. Háromszáz és hat Fabius ez alkalommal a hazáért elesett, és az egész családból csak az egy Q. vagy M. Fabius Fibulanus fennmaradt, ki aztán a legfőbb méltóságokra emeltetett. — Dio Cassius e történetet regének akarja tartatni, de annak valóságát Titus Livius, Tacitus, Svetonius, Macrobius,

Florus, Aurelius Victor, Orosius, Plinius és Plutarch erősítik. Ovidius a Februarius Idusáról így énekel:

Haec fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis
Tercentum Fabii ter cecidere duo.

És másutt:

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
Ad bellum missos perdidit una dies.

Megjegyzendő, hogy csak Ovidius teszi e szerencsétlen csatát febr. 13-dikára, és nyomán egy némelyik középkori chronista; de hogy az írók tekintélyesebb része, XVII. Calend. Aug-ra, az az jul. 16-dikára mutat, miben a rómaiak közt fenmaradt előítélet is elég bizonyosság. Ily források ellenében természetesen nem nyom semmit, hogy némely Ismeretek Tárák és Lantzmár Ferenc a Nádasdy Ferenc által kiadott Mausoleum regumban a Fabiusok elesét márc. 15-ére teszik. (Gellius, Plutarch, Macrobius sz. ma. Sveton, Tacitus, Livius és némely újabbak sz. julius 18-án.)

390. (Kr. sz. e.) A rómaiak öldöklő csatája a gallusokkal Brennus alatt az Allia folyónál. Három Fabius, ki Clusiumban a betörő sennoni gallusokkal egyezkedésre lépni nem tudott, és katonatribunus társai 45000, mások szerint 24000 embert vezettek az ellenség elejébe. A rómaiak csatavesztése tökéletes volt, és a futók Rómába sem mertek menekedni. [Mommsen Tivadar, Römische Geschichte című munkájában a csatát jul. 18-dikra teszi, a város 364-ik évében, a mi az évre nézve a fennebbivel megegyezik. Weber H. sz. ma 389. év.] (Lásd febr. 13-án, jul. 18-án.) (A rómaiaknál közhiedelem volt, hogy a Cremera és Allia folyó melletti csata azon egy napra esik, mely azért boldogtalannak bélyegeztetett. Tacitus egy későbbi alkalommal megjegyzi: Funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de caeremoniis publicis XVII. Calendas Augusti edixisset, antiquitus infausto die, Cremensi, Aliensiue cladibus. Általában az Idusokra következő napok, boldogtalanoknak, „ater-“nek tartattak. L. Aquinius josló a senatusnak mondá: Midőn P. Sulpitius, egyike a katonai tribunusoknak az Allia folyónál oly szerencsétlen eredménnyel a gallusok ellen harcolt,

- a juliusi Idusokra következő nap isteneinek áldozott; mert Cremera mellett is elesetek a Fabiusok mind, ilyen napon csatát küzdvén. — Bumüller az ő világtörténetében hibásan írja: 396 évi július 19-én a csatát.)
70. Vitellius a tribuni hatalommal felruháztatik.
616. Az avar khagán Heraclius byzanti császárt Heracleanál, hová béketanácskozmányok hirdettettek, álnokul megrohanja, ki azonban, biborának elvesztésével nagy nehezen Konstantinápolyba menekült.
622. Mohammed proféta futása Mekkából Medinába, Pénteken. (Több csillagász és történész, köztük Ideler is, ezen eseményt melylyel a Hedsra, azaz mohamedan időszámítás kezdődik, július 15-ére teszik.)
1054. A pápai legatusok a pápa kiátkozását a konstantinápolyi patriarcha ellen leteszik a Sofia templom oltárára, és ez által a római egyháznak tökéletes elszakadását a görögtől kijelentik.
1140. II. Ince pápa Abälardot mint eretneket egyházi átok alá fogja.
1212. VIII. Alfonso castiliei király, segítette II. Pedro arragoniai és VII. Sancho navarrai király által tökéletesen megveri a maurokat Mehemet-el-Nasir Marocconak és Spanyolország egy részének királya alatt, Muradad vagy las Navas de Tolosa mellett a Sierra Morosaban, (Batalla de las Navas) és ez által Spanyolországot megmenti. Szemtanúk szerint e csatában 200,000 muzulman és csak 25 (!) vagy mások sz. 20,000 keresztény elesett. (Lásd július 18-án.)
1216. III. Ince pápa halála Perugiában. (Katona. Azonban 17-én is történhetett a L'art de verifier les dates, és Brinckmeier chron. szerint.)
1342. Robert Károly magyar király halála Visegrádon. (Igy Turóczy. Hibásan teszi Gualter krónikája augusztus 16-dikára az ő halálát.)
1381. III. Durazzo Károly magyar hadsereggel Nápolyt elfoglalja. Az alatt benn a városban lázadás tört ki Janka királyné ellen, mely a két más párt által gerjesztett zavart a győző érdekében még növeszté. (Lásd jan. 21-én, máj. 22-én.)
1410. Vencel cseh király, mintegy 200 kötetet Wikleff irataiból, melyeket tulajdonosaiktól kicsábított, nyilvánosan megégettet.

1429. VII. Károly francia király, az angolokon nyert győzelmei után Rheimsba megérkezik.
1454. A velencei status inquisitio behozatala. A tizek állandó tanácsából három tag kijelöltetik, a legfőbb igazság szolgáltatás gyakorlására. Három felelősség nélküli ember a tizek egész hatalmával volt felruházva, és a haza minden polgára, a tizek minden tagja, maga a doge ellen bünvizsgálatot rendelhetett. Az eljárás titkos volt, az áldozat a hullámokban, egy mély kútban, vagy az ólomfedelek alatt eltűnt, senki sem volt biztosságban, akár otthon, akár külföldön. De maguk az inquisitorok is ugyan ezen helyzetben voltak, mert ha kettő együtt szavazott, ők a tizek tanácsából magukat kiegészíthették, és a harmadikot elítélhették. Ilyen borzasztó zsarnokság létezett az ugynevezett köztársaságban, és lassanként szelidülve tartott Velence bukásáig.
1465. A XI. Lajos francia király hatalomvágya ellen keletkezett Ligue du bien public (Calabria, Bourbon, Bretagne, Berri, Nemours hercegek, Károly a királynak testvére, Charolois, Dunois, d'Armagnac, Dammartin gróf, Lohéac tábornagy és más főurak) II. Ferenc bretagnei herceg és Charolois Károly gróf vezetése alatt véres és kétes kimenetű csatát vív a királyi sereggel Monthlérinál; de a burgundiak még is megtarták a csatátért és Charolois azon hált.
1476. II. Mohammed török zultán megveri István moldovai fejedelmet a rosboeni, másként agadschdenisi völgyben. (Teleki így. Hammer és Engel szerint 26-án.)
1515. I. Miksa császár Vladiszláv magyar és Zsigmond lengyel király találkozása Trautmannsdorfnál. (Lásd 20-án.)
1557. Kosztanicza Malkocs Ali bosniai pasa birtokába jő, várnagya Lustthaler Pongrác árulása által. (Ez időről nem lehet Szalayval mondani, hogy a foglalás az év elején történt.)
1609. Caracci Hannibal, nagyhirű történetfestész halála Rómában.
1639. Béke a velencei köztársaság és IV. Murad zultán közt, mely által az elsőeknek megengedtetik, hogy a kalózokat nyílt tengeren megtámadják.
1645. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem Morvaországba tör.
1647. Aniello Tamás (Masaniello), ki halászból nápolyi kormányzóvá emelkedett, 4 összeesküdt által meglövetik. (A követ-

- kező évben a Masaniello által támasztott lázadás 14000 kivégeztetéssel elnyomatott.) (Lásd jul. 7-én.)
1648. Königsmark csatája Prágánál és Prága elfoglalása.
1656. Don Juan d'Austria és Condé herceg megverik a franciákat de la Ferté-Sennecterre alatt Valenciennes mellett.
1671. Drabiz Miklós ábrándozó morva, ki a pápaság kiirtását, és az osztrák ház esését jósolgató, de Rákóczy György és fia által, kikhez fordult, meg nem hallgattatott, Pozsonyban 84 éves korában kivégeztetik.
1691. Louvois Ferenc Mihály (Le Tellier) Franciaország államministere és titkára, ki XIV. Lajost hatalmassá tette, de gonoszjellemű tanácsokkal is táplálta, meghal Versaillesban. (Lásd január 18-án.)
1723. Reynolds Józua az angol iskola leghíresebb festése születik Plymtonban.
1724. Jezsuita gazdálkodás következtében nagy zenebona támad Thornban.
1746. Conti herceg francia tábornok Charleroit Németalföldön ostromolja. Augusztus 2-án beveszi.
1749. Henzi Samu kapitány, Vernier Miklós kalmár, és Fueter Emmanuel hadnagy mint democraticus szellemű összeesküvők Bern oligarcha kormánya ellen lefejeztetnek. (V. ö. május 21-én 1849.) (Millet szerint jul. 16-án hozatott az ítélet, 17-én kivégeztettek.)
1789. Necker a ministeriumba visszahivatik. Mirabeau ízenete a királyhoz, hogy a ministereket elbocsássa, — a mi megtörtént.
1794. Pichegru megveri (ma, és más napon) az egyesült angol- és holland sereget Mecheln tájékán.
1796. Hamilton William Gerard, angol államférfi és szónok meghal. Ő soká a híres Letters of Junius szerzőjének tartott.
1799. Erhard Károly Frigyes Eduard, arcképfestész születése Graudenzban. (Meghal sept. 24-én 1832.)
1809. Island az angolok által megszállva.
1810. Egy orosz ágyus sajká csapat, mely Rustsuknál a Duna menetét erőszakolni akarta, megveretik a törökök által.
1812. Marmont francia tábornagy a Dueron átmegy Tordesilla mellett.
1820. Forradalom Palermóban a nápolyiak ellen, kiket Church

- tábornok vezénylett. 6000 nápolyi elfogatik, többen meg-
öletnek, levéltárak felperzseltetnek.
1822. A görögök és philhellének Maurocordato, Bozzaris Márk és Normann német tábornok alatt nagy csatavesztést szenvednek Petanál, Arta közelében, Churchid pasa által. A philhellének csapata árulás következtében 70 emberig levágatik.
1823. Carterac spanyol kir. vezér Linából kiszorítatik, mire a perui congressus ismét oda visszatér. (Lásd jun. 19-én.)
1824. Az Olaszországból Mexicóban kiszálló Iturbide excsászár Felipe de la Garza tábornok által elfogatik. (Lásd április 19-én, május 21-én, július 19-én.)
1824. A görögök Ipsara szigetet ismételt rohamok után elfoglalják.
1824. A német Bundestag határozata a forradalmi mozgalmak ellenére, hogy a monarchiai elvhez kell ragaszkodni.
1830. Új alkotmány Montevideóban.
1830. Barrow John a geographical Society of London című társulatot alapítja.
1841. A britt kereskedés Kantonban ismét megnyitják. (Lásd május 24., 25., 27-én.)
1843. Herwegh és Bauer Bruno iratai: Aus der Schweiz, és: Das entdeckte Christenthum, mint vallást sértők Zürichben elkoboztatnak.
1848. Békétlenségek Wiesbadenben és ostromállapot.
1849. Görgei, a menekülők sok ezernyi szekerei által akadályoztatván, hadseregét Vácból kivezeti, Rétság felé. (Több író mint Horn, Schütte, Beckné, a váci főcsatát hibásan 16-ára teszi.) (Lásd 17-én.)
1849. A székelők Damaszkín alezredes alatt Szeretfalvánál Grottenhjelme orosz tábornok által szétveretnek.
1851. Manchester városban nagy népgyűlés tartatik Kossuth kiszabadítása érdekében. A jelen volt magyarok közül Mészáros tábornok és Mérey tudor szónokoltak. Legkitünőbb volt Vaughan lelkész szónoklata.
1851. A notabilisok gyűlése Flensburgon berekesztetik.
1853. Clarendon gróf a Duna fejedelemségek megszállását a népjogok csorbitásának nyilvánítja.
1857. Beranger János Péter Franciaország legnépszerűbb költője, a szabadság dalnoka és szilárd republicanus jellem meghal Párisban. (L. aug. 19-én.) A nagy halottat több mint 400000

- ember kísérete a sirhoz; a kormány, demonstrációktól félván 30000 katonával a rendre felügyelt és katonai pompával temette el, hogy a népet tőle távol tartsa.
1857. A Cawnpoor-ban fogva tartott angol nők és gyermekek mind legyilkoltatnak az indiai lázadók által. Havelock a várost elfoglalja.
1866. Az olasz szabadsapatok Condino mellett és Chiese völgyében az osztrákok által megveretnek; ellenben az olasz hadsereg balszárnya Medici tábornok alatt, a várnégyszögöt háta mögött hagyván, Olasz-Tirolis felé előnyomul (V. ö. július 17-én.)
1868. Beniczky Lajos honvédeztredes rejtélyes eltűnése Budapestről. (Sept. 30-án kiderített erőszakos halála.)

17. Julius.

(XVI. Calendas Augusti.)

218. Kr. sz. e.) Hannibal meggyőzi a rómaiakat Sempronius consul alatt az Allia folyónál. (Lásd aug. 2-án.)
36. (Kr. sz. e.) Cn. Domitius Calvinus proconsul Hispaniáról diadalt ül.
712. Nagy csata Xeres de la Frontera mellett Andalusiában, melyben az Oppas sevillai érsek és Julian gróf által meghívott mauritaniai arabok Al-Tarek vezérlete alatt tökéletesen megverik a nyugoti góthokat. Ro derich király is a csatában elesik, és vele véget ér a nyugoti góth birodalom. Az arabok saját íróik vallomása szerint 16000 embert vesztek. (E csata idejéről, mely Spanyolország sorsát eldönté, különbözők a vélemények, a mi a spanyol aera és a Hedschra egybe vetésének nehézségében Krisztus utáni évekkel fekszik, némileg abban is, mert az arabok különféle kiszállásai Spanyolországban összezavartatnak. 711 évre helyezik e csatát a tudós Mondejar marquis, Pagi, Assemani Simon stb. 712 évre Abarca Pedro, Perez, Pinius, Huerra y Vega, Hermilly, Ferreras, Vaissette; sőt Mariana és sok mások 714-re teszik. Csata napjául némelyek 711 évi jul. 26-át állítják, Ferreras és utána a L'art de verifier les dates írói 712 évi nov. 11-kére. Vaissette, Perez, Guthrie

- és Grey 712 évi július 17-ére. A történeti nyomozások ezen napnak legtöbb súlyt kölcsönöznek. Weber H. tört. emlékkönyve 711 jun. 20-ka alatt szól a csata második napjáról.) [A csata hét napig tartott.]
1085. Guiscard Robert, a híres Tancred fia, Apulia és Calabria vitéz hercege meghal Cephaloniaszigeten, midőn győzelmes pályáján Konstantinápoly elfoglalására készülne.
1134. I. Harcos Alfons (batailleur) Navarra és Arragonia királya, a hitetlenek sokszoros győzője, a maurusok által Fraga mellett megveretik, és bosszuságból kevés nap múlva meghal.
1245. A 13-dik általános egyházi gyűlekezet Lyonban berekesztetik. IV. Ince pápa a II. Frigyes császárt a concilium jelenlétében, de nem jóváhagyásával méltóságáról letettnék nyilatkoztatja, és a német fejedelmeket új császárválasztásra felhívja; — mi azonban eredmény nélkül történt.
1274. A 14-dik általános egyházi gyűlekezet Lyonban berekesztetik.
1321. Pepoli Romeo Olaszország leggazdagabb magánembere Bolognában a nép által saját házában ostromoltatik. Miután t. i. semmi módot nem kimélt, hogy nagyravágyásának megfelelő statusállomásra felvergődhessen, a Maltraversi család egyesülten a nemes Welfekkel Pepoli veszélyes törekvését fölfedezték, és a néppel fegyverhez fogtak. Pepoli házában egy hátulsó kapuján elillant, és pénzsákokat dobott a dühöngő nép közé, hogy futásra időt nyerjen. (Lásd május 9-én, október 1-jén.)
1334. Giotto híres építész, a florenzi gyönyörű főegyház harangtornya építését kezdi.
1381. A castilianusok tengeri győzelme a portugallok fölött Saltesnél.
1399. Hedvig lengyel királyné, Nagy Lajos leánya meghal Krakóban, 28 éves.
1429. VIII. Károly francia király Rheimsban koronáztatik, mely alkalommal az orleansi szűz fegyveres díszben, zászlót kezében, és kardot a király fölébe tartva, mellette állt.
1440. I. Ulászló magyar király a Szt. István koporsójából vett koronával koronáztatik.
1448. Sforza meggyőzi a velenceieket Casalmaggiore mellett.

1453. Talbot József, híres angol tábornok a franciák elleni csatában Castillon mellett elesik.
1509. Gritti András velencei vezér Paduát a császáriaktól elfoglalja, meglepetés által.
1515. I. Miksa római császár, osztrák főherceg látogatására három király jó Bécsbe: Zsigmond lengyel, Lajos magyar, és László cseh király. Mind háromnak országa most az osztrák ház birtoka.
1526. II. Lajos magyar király meghagyja Pemphlinger szász grófnak, hogy mai napon a lutheránusokat megégesse. (E meghagyás azonban nem foganatosított.)
1527. I. Ferdinand császár és király nyilatkozványa, hogy a hozzá szító magyarokat végiglen védelmezni, és hogy a magyar nyelvet és nemzetiséget tisztelni fogja.
1536. Pesti Gábor Uj-Testamentoma Bécsben kinyomatik. (Wall.)
1603. Serban Radul oláh vajda, Rudolf császár frigyese megveri Székely Mózes választott erdélyi fejedelmet Brassónál. A csatában 4000 magyar esett el, köztük maga a fejedelem, Toldy István, Bogáthy Miklós és öt Apor testvér. Bethlen Gábor szerencsésen Temesvárra menekült. (Pray, Fessler, Szalay, Kőváry a csata napját mára; Istvánfy, Gebhardi, Ersch, Bedeus, és Istvánfy után Katona is július 22-ére teszik. Baksay chronológiájának folytatója Bonfininál aug. 22-et ír. A L'art de verifier les dates írói nap nélkül september havában hiszik a csatát történtnek.) (Lásd jun. 29-én.)
1612. Donato Lénárt velencei doge meghal.
1683. A törökök Perchtoldsdorfon a magát megadó polgárok közt nagy vérengzést véghez visznek; 3800 ember áldozatul esett.
1698. Maupertius (Pierre Louis Moreau de) híres francia mathematicus, csillagász, bölcseleti és hadtudományi író születik St. Maloban.
1722. A magyar főrendek Pozsonyban elfogadják az 1723. évi 1. és 2. törvénycikkben foglalt határozatokat a Habsburg ház női ágának trónörökléséről, és Magyarország önállóságáról, — a személyes unio kapcsával. (L. jun. 30-án.) [A király ezen törvényjavaslatot megerősíté 1723. febr. 18-án.]
1778. Henrik porosz herceg II. Frigyes testvére, 113000 emberrel Csehországba tür. (Lásd 5-én.)

1789. XVI. Lajos király Párisba jő a nép lecsendesítésére. Bailly a városház előtt a nemzeti csokorral megkínálja, melyet elfogad. A királyhoz intézett szavaiban így szólt a maire: IV. Henrik meghódította népét; de itt a nép meghódította királyát.
1790. Bittnicz Lajos nyelvtudományi, széptani és régiségtani író születik Jákon Vas megyében.
1791. Born Ignác ásványtudós, és satyricus író meghal Bécsben. (Születik 1742 Gyula-Fehérváron.)
1791. A Mars mezején gyülekezett nép a haza oltára körül csoportosul, melyen a király letevését szorgalmazó folyamodvány fektűt. Bailly a lázadókat el akarja szélesíteni, de gunyakacjával és kődobálással fogadtatik. A vörös zászló kibontása, polgárvéromlása és a haditörvény kihirdetése. Bailly népszerűsége hanyatlásban van.
1792. Kosciuszko Dubienka mellett fényes győzelmet nyer az oroszokon, és Kochowski tábornokot háromszor megveri. E véres csatában mely a görögök és rómaiak tetteihez nem érdemetlen, 4000 orosz és 900 lengyel elesik.
1793. Corday Charlotte, Marat hőislelkű gyilkosnéja kivégeztetik. (Lásd jul. 13-án.)
1799. Montgolfier Jakab István a léggömbök feltalálója meghal Párisban.
1811. Las-Piedras mellett Buenos Ayresban 1000 spanyol katona 200 gauchos (lovasszörny) által a forradalmi pártból megtámadtatik és heves ütközet után 80 emberig levágatnak, kik Montevideoba menekülnek.
1812. Barclay de Tolly drissai táborából kelt szózatával a franciákat tömeges hazatérésre indítani ügyekeznek.
1815. A francia Loire-sereg Davoust tábornagy alatt XVIII. Lajosnak aláveti magát.
1815. A protestánsok üldöztetése Nimes francia városban.
1815. Lyon az osztrákoknak megadja magát.
1816. Nápolyi törvény, mely szerint dispensatióért, brevekért stb. a pápai székhöz fordulni tilos; kimondatik, hogy a pápai rendeletek csak királyi jóváhagyás után érvényesek.
1821. Jackson éjszakamerikai tábornok átveszi a Spanyolország által a köztársaságnak átengedett két Floridát.
1823. Odysseus és Nikitas megveri a törököket a chäroneai térségen St. Lucas mellett.

1828. Weiszflog Károly német regényíró meghal.
1831. Lázadás kitörése Pesten a cholera miatt. Katonaság 2 ágyuval kiáll, és mert a nép el nem oszlott, a szénapiacon 7 embert meglő, 20-at megsebesít.
1832. Thurot apát, tudós és fordító meghal Párisban.
1835. Forgó György jeles orvos, meghal buziási útja alatt Lovrinban. (Születik 1787 Tószegen Pest vármegyében.)
1848. A párisi academia köszönő iratot és zászlót küld a bécsi aulának. (Lásd 19-én.)
1848. Uj osztrák ministerium alakul: Wessenberg (elnök), Doblhoff, Bach, gróf Latour, b. Kraus, Hornbostel, Schwarzer. A kihirdetés 19-én történt. (Lásd jul. 8-án.)
1849. Bem Erdélyben minden harc képes férfit 15—60 koráig fegyverfogásra szólít fel.
1849. Harmadik váci csata. Az oroszok Rüdiger tábornok alatt egész napon Nagy-Sándor és Leiningen honvédtábornokkal verekednek Vác mellett. Görgei ez nap Vadkertig hátrát. (Lásd 16. 18-án.)
1849. A római sáncokban táborozó felkelő rácok Földvárt megtámadják. A magyaroktól visszaveretvén, kivonulás alatt a helységet felgyújtják. Erre a magyarok is ott hagyják Földvárt. (Lásd 18-án.)
1851. Lingard János, jeles angol történetíró halála Hornbey-ban.
1851. St. Arnaud francia tábornok utolsó ütközete a kabylokkal, kik mindenütt magokat alávetik. (Lásd máj. 11-én.)
1851. A tudományok egy academiája a zultán által Konstantinápolyban megnyitattik.
1851. A német szövetséggyűlés Frankfurton a francia és angol kormány tiltakozására Austriának egész területével való belépte ellen a német szövetségbe határozza: hogy idegen államoknak ezen tiszta német ügybe befolyást nem lehet engedni. (Lásd jul. 23-án és sept. 14-én.)
1854. Lázás mozgalmak Madridban a Valladolid, Zamora, Barcellona, és más városokban történt Pronunciamento hírére. (Lásd 18-án.)
1864. Szalay László Magyarország legelső történetíróinak egyike, és a közjog kitűnő bajnoka meghal Salzburgban. (Lásd ápril. 18-án.)
1866. Cialdini Velencében nemzeti kormányt állít fel.

18. Julius.

(XV. Calendas Augusti.)

390. (Kr. sz. e.) Brennus 70000 sennoni gallussal Romába vonul, mely szinte üres volt. A senatorok mozdulatlan méltóságban várták a barbarokat, kik közül egyike M. Papyrius senator szakálát kíváncsi csudálkozással rángatván, arc-csapást nyert, mire a senator a megbántott által leszurattott, a mi jelül szolgált a többiek leölésére is és a város pusztítására. (Lásd jul. 16-án.)
1013. Hermannus Contractus kronikairó születik.
1100. Bouillon Godofréd jerusalemi király halála. (Lásd jul. 23-án.) (Vilmos tyrusi érsek, és utána más írók így. Nem aug. 17-én mint Damberger, és nem aug. 18-án mint Becker.)
1195. VIII. Alfons castiliai király nagy csatavesztése Alarcos mellett a maurok által Miramolin Aba Jussuf maroccoi (Almohad) király alatt. A csatában 20,000 spanyol gyalog, az egész castiliai lovasság, és a Calatrava rend legbátrabb vitézei elesnek, a király csak kevés lovaggal menekül. Calatrava elfoglaltatik. (Lásd jul. 16-án.)
1203. A velencei és francia keresztesek, Isák Angelo fia által segítségre hivatztatván a bitorló III. Alexius Angelo ellen, Konstantinápolyt rohammal elfoglalják. III. Alexius Angelus kincseinek magával vitelével, nejének, két leányainak, trónjának és népének odahagyásával éjjel megszökik. A börtönből kiszabadított vak Isák Angelus ismét trónra ül, és fiát császártársul fogadja. (Daru, és a L'art de verifier les dates szerint így. Kruse és némely mások sz. 17-én. Gibbon sz. Isák fia Angelus 19-én ültetett trónra apjával az idegenek által.) (Lásd ápril. 8-án és 12-én.)
1318. Reschideddin történetíró kivégeztetése.
1374. Petrarca Ferenc, az ó remek irodalom felélesztője, Olaszország leghíresebb költőinek egyike meghal Arqua faluban Padua mellett. A költő, képével egy könyvön nyugodva, halva taláztatott. (Lásd jul. 20-án.) [Leo Henrik és Weber H. sz. 19-én.]
1418. Lázadás Breszlóban. A nép megrohanja a városházat és hét tanácsnokot megöl.

1477. I. Mátyás magyar király Klosterneuburgot elfoglalja.
1504. Bullinger Henrik protestáns vallástudós, Zwingli utódja a zürichi plébániában és egy svajci chronika írója születik. (Meghal 1575 sept. 17-én.)
1505. Luther Márton meztelábos ágostoni szerzetes lesz Erfurton.
1551. Izabella, Zápolya János király özvegye szerződésileg lemond Magyarországról, és Kolosváron Ferdinand király biztosainak a koronát a többi kincsekkel átadja. János Zsigmond, Izabella fia, a szerződés értelmében Jankával, Ferdinand lányával eljegyeztetik, és igényt nyer a magyar trónra Károly császár és Ferdinand király fimagzat hiányának esetében. (Sigler Bélnél.) [Lásd jul. 26-án.] (Oláh szerint 28-án.)
1554. II. Suleiman zultán Persiát pusztítja, Eriwanban a schah és fiainak palotáit leromboltatja; Schuregil, Scherabchane, Nilfirak helységeket eltörli. (Lásd 1555 máj. 29-én.)
1570. IV. Iván az Isszonyatos, orosz cár, Moszkovában 18 bitófát, több máglyát és kínzó eszközt felállít, és míg ő palotájában zajos tivornyában fetrengett, s mulatságul medvéket az emberekre uszított, künn a fiu ártatlan apja agyonütésére kényszerítetett, és oly mézszárlások követtettek el, melyek megnevezésére nincs az emberi nyelvekben szó. (Lásd jan. 8-án, márc. 18-án.)
1630. A németek Mantuát rohammal beveszik.
1639. Bernhard weimari herceg, a protestánsok egyik főharcosa meghal Neuburgon, akkori gyanu szerint Richelieu által megmérgeztetve. (Lásd aug. 6-án.)
1656. Véres csata Varsónál, melyben X. Károly svéd király, és a brandenburgiak Frigyes Vilmos választó alatt megverik a lengyeleket. A csata 20-dikig folyt.
1657. Potocky lengyel fővezér meggyőzi II. Rákóczy György erdélyi fejedelmet Jaborunál.
1658. I. Lipót római német császárnak választatik.
1672. Kollonits Lipót újvári püspök a pozsonyi protestánsokat templomaikból és tanodáikból erőszakkal kiűzi. (Lásd jul. 6-án.) (Ribini.)
1687. A császáriak rohama Suleiman török nagyvezir Eszék melletti táborára véresen visszaveretik. Pálffy Ferenc elesik.
1696. Nagy Péter orosz cár Azow-ot a törököktől elfoglalja.

1697. Vaudemont herceg cs. vezér háromszoros roham után beveszi a lázadó Tokay Ferenc pártja által védett tokaji várt.
1705. Marlborough angol főhadvezér a be nem vehetőknék tartott sáncokat Tirlemontnál Villeroi tábornagytól rohammal elfoglalja.
1721. Wateau Antal híres festész, a természet bámulandó utánzója meghal Nogent-on Páris mellett 37 éves korában.
1725. Rode Bernát festész születése Berlinben. (Meghal 1797 jun. 14-én.)
1734. Philippsburg német birodalmi vár a franciák által bevétetik, de Berwick tábornagy ott elesik.
1734. Csapó József magyar orvostudományi író születik Győrött.
1763. Matra, a genuai köztársaság tábornoka Corsicán, a sziget lázadói által megveretik Furiani mellett.
1767. Boisgérard Marie Anne Francois Barbuat, a francia táborkar tagja a forradalom alatt, születik Tonnerreban.
1770. Rumanzoff győzelme a tatárokon a Larga folyónál.
1771. Salverte A. J. Euseb francia politikai-bölcselmi író születik Párisban.
1790. Smith Ádám híres államgazdászati író meghal Edinburghban. (Lásd jun. 5-én.)
1792. Jones John Pál északamerikai tengerihős meghal.
1793. La Barolière republicanus tábornok a vendéi sereg által Vihiers mellett megveretik; 14000 katonája vad futásnak ered.
1793. Gerlach Ferenc történetíró születik.
1798. Charendonban Páris mellett 18 hajó megérkezett, megakva a franciák által Olaszországban zsákmányolt műkincsekkel.
1803. Általános felfegyverzés Nagybritanniában Buonaparte készülő kiszállása ellen. (Lásd jun. 30-án.)
1808. A portugallok fegyvert ragadnak a franciák ellen, Abrantes herceg a végett szózatot intéz a nemzethez.
1812. Békekötés Angol- és Svédország közt, Oerebroban.
1816. Mac-Gregor felkelők vezére, Bolivar seregének töredékével Quero spanyol őrnagyot megveri és az ország beljébe nyomul. (Lásd febr. 25-én, máj. 6-án, aug. 10-én.)
1818. A „fehérek“ összeesküvése Franciaországban felfedeztetik.

1818. Kazinczy Gábor fényes magyar szónok, nagytehetségű író születik Berettőn Zemplén megyében.
1818. Monge Gáspár, (Pelouse gróf) a francia forradalomban tengerészminister, jeles mathematicus, a polytechnikai intézet felállításában nagyérdemű férfi meghal.
1822. A törökök Jussuf Pasa alatt Korinthat és Argost megszállják. Odysseus és Kolokotroni görög vezérek visszavonulnak.
1831. A franciák csatája Barthezene tábornok alatt az Algierről keletre eső hegyekben, melyben az arabok megsebesítenek.
1836. Bugeaud francia tábornok tökéletes győzelmet nyer Abdel Kaderen, ki maga is megsebesül, és kinek paripája megszuratik.
1837. Bodmer Gottlieb müncheni festész meghal.
1848. Az alkotmányozó gyűlés Bécsben megalakul. (Violand.) (Lásd jul. 10-én és 22-én.)
1848. A Bechtold által vezérlett magyarok Földvárt visszafoglalják a rácoktól. Ez alkalommal a rom. kath. templomban egy gula találtatik, melyet a rácok legyilkolt gyermekek fejéből raktak össze. [Szeremlei.] (Lásd 17-én.)
1849. A stuttgarti csonkapanlament elszélyesztetik.
1849. Pöltenberg honvédtábornok csatázása Anrep orosz tábornokkal Balassa-Gyarmat és Vadkert közt. Nagy Sándor az elvonuló Görgei hadtestének hátvédét veszi át. (Lásd 17-én.)
1852. Grove Péter flandriai tudós és külön meg hal Genten.
1852. Dom Miguel trónkövetelő Langenselbold-ból tiltakozik a portugalli trón Donna Maria da Gloria általi jelen elfoglalása ellen, és erre a maga és utódjainak jogát fentartani igéri. (Lásd jun. 20-án.)
1854. Forradalom Madridban. A leköszönt ministerek házai a nép által megrohantatnak és fölperzseltetnek. A katonaság a népre löni vonakodik. Garrigo ezredes, a nép által börtönéből kiszabadítván megszünteti a vérengzést. A nép azt kiáltja: „Éljen a királyné! Éljen az 1837 évi alkotmány! Halál Krisztinának! Halál San Luis minis ternek és a zsarnokoknak!” — Krisztina anyakirályné palotája éjjel 17-ről 18-ra felgyújtatik.

1856. Felkelés Barcellonában, melyet Zapatero tábornok három napi küzdés után legyőz. (Lásd jul. 15-én.)
1861. Vay Miklós báró magyar kancellár, és Széchen Antal gróf hivatalaiktól felmentetnek; Forgách Antal gróf lesz kancellár.
1865. Pálffy Mór gróf, mint magyarországi kormányzó elbocsátatik, — az ország főméltóságai az ő conservatívek sorából betöltetnek. (V. ö. jun. 26-án és 27-én.) Sennyey Pál magyarországi tárnokmester lesz.

19. Julius.

(XIV. Calendas Augusti.)

64. Nero Romát felgyújtatja, hogy Trója égéséről fogalmat és élő képet nyerjen. A gyönyörű város nyolc napig égett, és míg ő verseket szavalt Trója bukásáról, az ő rendeletére álarcos emberek, mindenkit fegyverrel elűztek, a ki a tűz oltására sietett. A város hamuban hevervén, Nero a keresztényeket okozta ezen büntényről. (L'art de verifier les dates ezen örült tényt junius 19-ére teszi, miben egyetlen forrásunk sem találkozik e művel.)
418. Pharamund ős módon poison felemeltetve, ünnepélyesen első francia királynak megválasztatik. (Gottfried kronikája szerint 419. jul. 23-án.)
1416. Braccio da Montone, nevezetes olasz condottiere Perugia városába vonul, és a város urának elismertetik.
1420. Zsigmond magyar király tábora Prága körül egy prágai nő által több helyen felgyújtatik. (Lásd 14-én.)
1462. Lajos bajor herceg megveri az Albrecht brandenburgi hátsógróf alatt lévő császári sereget Giengen mellett.
1463. Béke Bécsujhelyen III. Frigyes császár és Corvin Mátyás magyar király közt, melyet a soproni követség megerősít. Az utóbbinak követi átveszik, jul. 24-én, (nem 21-én) a császártól az eddig visszatartott koronát.
1490. A Mátyás király halála után Budán összegyűlt országgyűgyok II. Ulászlót királynak választják, és megintik a bécsieket, hogy a magyar koronának hívei maradjanak.
1506. Béke Bécsben I. Miksa császár és II. Ulászló magyar ki-

- rály közt. Ez által befejeztetik a háboru, mely keletkezett, mert Ulászló, midőn fia Lajos született, az országgyűlés ama határozatát elismerte, hogy külföldi a magyar trónra ne juthasson. — Miksa igényeit a trónra fentartá magának. (Lásd 1505 sept. 11-én.)
1510. Harmincnyolc zsidó a Marchiában megégettetik, mert a szentelt kenyérrel beestelenül bántak. (Eber.)
1541. Majláth István erdélyi vajda a törökök által a fogarasi táborban csellel és erőszakkal elfogatik.
1553. Gray Janka angol királyné trónlemondásra kényszerítetik, miután kilenc napig hordozta a koronát. (Lásd febr. 12-én.)
1565. Latz (vagy Lazius) Farkas orvos, I. Ferdinand historio-graphusa és polyhistor meghal. (Lásd okt. 30-án.)
1579. A bécsi cs. vár udvarán 5000 lutheranus gyülekezik, és nagy zajjal vallásszabadságot követel. — A lázadók elfogattak és száműzettek.
1592. Erdődy Tamás bán megveretik a Kulpa mellett Hassan pasa sokkal számosabb hadserege által. (Fessler.)
1647. Gassion francia tábornagy Bassée németalföldi várost elfoglalja.
1664. De Souches nagy győzelmet nyer a törökökön Lévánál.
1701. II. August lengyel király szász serege, Steinau XII. Károly svéd király altábornagya által megveretik Rigánál a Duna mellett.
1702. XII. Károly svéd király 12000 emberrel megveri II. Frigyes Ágoston lengyel királyt és 24000 lengyel-szász seregét Klissownál, Varsó és Krakó közt. (Igy Guthrie és Grey Lengyelország és Svédország történetében, így a L'art de verifier les dates írói a két illető helyen. De Ghillany sz. jul. 9-én; Voltaire sz. histoire de Charles XII. jul. 13-án; Kruse, és némely újabb írók sz. jul. 20-án, Moreri sz. jul. 29-én.)
1719. Agnethler Mihály Gottlieb régiségtudós születik Nagyszebenben. (Meghal 1752 jan. 15-én Helmstädtön. Básthy József: Magyarok emléke szerint születik Kolosvárt jun. 10-én. Öttinger is ezen születésnapot mondja. Ersch és Gruber encyclopädiája, és Bermann Móric, Oesterr. biogr. Lexiconja szerint született jul. 19-én.)
1727. Schier Pál Xystus történetíró magyar dolgozokról születik Lajta melletti Bruck-on.

1733. Topal Osman török nagyvezír, a persa sereget Nadirschah alatt Duldseheilik mellett, 12 orányira Bagdadról tökéletesen megveri. — Három holnappal utóbb Nadir tönkreteszi a sánta Osmant és elejti Kerkuk mellett. (Lásd augst. 10-én.)
1738. Ütközet a Savran folyónál a törökök és oroszok közt, — az utóbbiak Münnich tábornagy alatt.
1747. Belle-Isle gróf, a hasonnevü francia tábornagy testvére Assiet magasságán, Exilos mellett, a szárd király által megveretik.
1754. Perlaky Dávid nevelési író születik Gergelyben Veszprém megyében. (Meghal 1802.)
1762. Trónforradalom Oroszországban. III. Péter cár, a gróf Panin és Orloff által II. Katalin érdekében gerjesztett forradalom következtében, trónról leejtetik. (Az írók kik jul. 9-ét írják, régi stilust értenek.) [Lásd 27-én.]
1789. Nagy zavarok a francia tartományokban. (Rev. fr.)
1791. Odillon-Barrot Camille Hyacinth, a francia nemzetgyűlés ellenzéki tagja, híres szónok születik Villeforton.
1793. A francia párt Genfben forradalmat támaszt a francia ügy mellett.
1808. Bellini Vince híres olasz operaszerző (Il Pirata, Beatrice di Tenda, Straniera, Norma, Montecchi és Capuletti, Il Puritani) születése Palermóban.
1810. Poroszország réveit elzárja az amerikai hajóknak.
1811. IV. Ferdinand siciliai király négy bárót: Belmont herceget, Vintiniglia, Villafranca és Jacci-t elfogatja, méltóságairól megfosztatja, és mint a britt érdekek előmozdítóit pusztá szigetekre számúzi.
1814. Majna melletti Frankfurt új alkotmánya.
1815. Tychsen Claus Gerhard híres orientalista és régiségbuvár meghal.
1820. Banks József híres angol természetbuvár halála.
1824. Freyre chili tábornok ismét a köztársaság elnökévé választatik, dictatori hatalommal és a tanácsesal együtt az 1823 évi alkotmányt eltörli. (Lásd jul. 9-én és 11-én.)
1824. Iturbide volt mexicói császár, ki a tilalom dacára az országba visszajött, a San Antonio de Padilla városban gyűlekezett congressus parancsára, haditörvényileg megölik. (Lásd márc. 10-én és 21-én, ápril. 28-án, máj. 11-én, jul. 13-án.)

1828. Portugalliában prêvotalis székek állítatnak fel nagy hatalomkörrel.
1831. O'Farill (Don Gonzalo) spanyol harcos és államférfi meghal Párisban.
1831. Az orosz hadsereg Paskievits alatt a Visztulán átmegy Varsó elfoglalására.
1832. Weber Károly Gyula igen eredeti és jeles író meghal Kupferzellban. Szerzője a: „Democrit,“ „a pápák és pápaság,“ „a szerzetesség,“ „a lovagok kora,“ „Németország“ című munkáknak. (Lásd ápr. 16-án.)
1837. Horn Ferenc a német irodalmi történet alapítója meghal. (Lásd júl. 30-án.)
1845. Leu József luzerni tanácsnok a svajci radikálok heves ellensége meggyilkoltatik.
1848. A bécsi aulán a párisi deákság által küldött zászló kitűzetik. Fűster, Falke Oskár, Tausenau és többen republicanus büzü szónoklatot tartanak. (Lásd júl. 17-én.)
1849. Az osztrák főhadiszállás Pesten. Haynau a budapesti zsidókat büntetősarccal terheli.
1851. A francia törvényhozó testület az alkotmány revisiójáért tett indítványt elveti.
1851. Szárdinia kereskedelmi szerződése Franciaországgal és a német vámegegyetlet statusaival.
1851. Egressi Benjamin magyar zeneköltő és színműfordító meghal. (Szül. 1813. Kazincson.)
1852. Seu chinai cs. biztos egy 4000 emberből álló seregostálylyal a forradalmiak által löporral kitöltött térre érkezik, hol a fellobbanásnál nagy kárt szenved, és Wei-tse-pang és Hwang-yu-kee jeles tábornokok megsebesülnek.
1854. Espartero a spanyol királyné által egy új ministerium alakítására meghívatik.
1855. Atterboom Dániel svéd költő halála Stockholmban. (Mások sz. 21-én.)
1857. Bithur, Nena Sahib székhelye Keletindióban feldulatik az angolok által.

20. Julius.

(XIII. Calendas Augusti.)

400. A góthok megsemmisítése Konstantinápolyban.
911. Richard burgundi herceg megveri Rollo normann hereceget Chartres mellett. (Lásd jun. 24-én és nov. 30-án és 17-én.)
1031. I. Robert francia király halála Melunban.
1164. Petrus Lambardus párisi püspök, a jelesebb Abälard tanítványa, ismert scolastikus meghal.
1235. Wormsi országgyűlés. II. Hohenstaufen Frigyes egybekél Isabellával, János angol király leányával.
1304. Petrarca Francesco híres olasz tudós és költő születése Arezzóban. (Lásd julius 18-án.)
1357. Castelfranco velencei város Kont Miklós nádor hadserege által kiéheztetéssel bevétetik.
1402. Népek csatája Angora vagy Ancyra térségein Timur lenk tatár császár Középásia és India hódítója és Bajazid török zultán közt, ugyan azon rónán hol Pompejus Mithridatest megverte. Ezen csata a leghíresebb és nevezetesebbek egyike a világtörténetben, akár a harcolók számára (mindkét roppant sereg t. i. együtt az egy milliót haladta felül) akár a hadvezérek jelességére, és az illető országoknak a harc utáni sorsára legyen tekintet. E csatában a legnagyobb két hódító: Timur „a vas,” és Bajazid Ildirim „a villám” összecsapott, és a török hatalom megtörésével és Bajazid elfogatásával végződött. (A *L'art de verifier les dates* irói és Teleki József e csatát junius 30-ára, Weber H. tört. emlékkönyve junius 28-ára teszik; én Hammert követtem, kivel több más író is egyezik. A görög írók a csatát julius 28-ik napjára teszik, melyet Gibbon is, a görög-római birodalom hanyatlásának remek történésze elfogad.)
1439. Richemont gróf francia connetable Meaux várost ostromolja. (August 10-én rohammal beveszi az angoloktól.)
1496. A franciák Montpensier alatt Atella nápolyi várban (számra 5000) megadják magokat szerződésileg; — ez által a francia invasio végét éri.
1515. Bécsi congressus. I. Miksa császár, II. Lajost, Wladiszláv magyar király 10 éves fiát, a maga fiául, és a német birodalmi országlásban főhelytartójául fogadja. Házassági szerződés Lajos, Wladiszlav fia, és Mária, Miksa császár uno-

- kája közt, valamint Ferdinand, Miksa császár unokája, és Anna, Wladiszláv király leánya közt. [Fessler, Engel, Horváth, Szalay, Ranke, Droysen állításainak dacára, Bécsbeg trónörökösödési szerződés nem kötöttetett.] (L. 19-én.)
1529. Zápolya János magyar trónkövetelő a mohácsi térségen II. Suleiman által kihallgatást nyer, és annak kézesokolással hódol.
1543. II. Soliman zultan Pécszet elfoglalja. (Istvánffy, Fessler.)
1546. Törvénykivüliség kimondása a smalkaldeni frigy fejei: János Frigyes szász választó fejedelem és Fülöp hesseni tartományi gróf ellen, V. Károly által. (Lásd aug. 11-én.)
1553. Frigyes braunschweig-cellei herceg, a sievershauseni csata következtében meghal.
1558. Némethy Ferenc Tokaj parancsnoka megveri a kicsapongó német katonaságot Szerencsnél. (Oláh.)
1568. Don Carlos spanyol kir. herceg, Olivarez kir. főorvos által bizonyos orvosságot nyer, mely után betegsége azonnal halálosra fordult. (Lásd júl. 24-én, márc. 2-án.)
1577. Tasso Ferrarából Sorrentba menekül.
1583. A Stuart házból származó Crichton Jakab, a tudományosság ritka csudája megöletik, 31 éves korában, mint a féltékenység áldozatja Mantuában. Még alig 20 éves lévén nagy jártassággal 12 (mások sz. 20) nyelven kész volt nyilvánosan, bár kivel az emberi tudás bár melyik tárgyról, versben vagy prózában vitatkozni. Nagy mester volt a vívásban, táncban, lovaglásban, rajz- és festőművészetben, és zenében, úgy hogy minden akkor ismert zeneszeren remekelt. Testi ügyessége is rendkívüli volt, és Párisban szintannyira csudálták, mint majdnem félték tőle. Innét Olaszországba menvén, hasonló bámulat tárgya lett.
1618. Klesel bibornok bécsi és bécsujhelyi püspök Ferdinand főherceg parancsára a császár tudta nélkül elfogatik, és Ambras tirolisi váron 3 évig a legszigorubb zárlatban tartatik, mert gyanuban volt, hogy a cseh protestánsok békétlenségeinek alkalmával Mátyás császárt szelid rendszabályokra intette.
1663. A hosszú német országgyűlés Regensburgon kezdődik. Összehívásának első oka volt a törökök háboruja Erdélyben.
1706. Villars francia tábornagy Marquisat szigetet (Fort-Louis átelelőben) elfoglalja.

1723. Németország a bécsi békekötéshez csatlakozik, miután Spanyolországgal kibékült.
1730. Grupello Gábor, híres belga szobrász és bronzöntő meghal. (Születik 1643. Brüsszelben, neve Gripello, Crepello, és Cripellonak is iratik.)
1732. Betti Zakariás jeles költő, bölcsész és természettudós születik Veronában (nem jul. 16-án.) [Megh. aug. 18-án 1788.]
1748. Wallraf Ferdinand Ferenc, egy szabó fia, jeles német régiségbuvár születik Kölnben. (Lásd márc. 18-án.)
1761. Henrik braunschweigi herceg a Rügen melletti csatában halálosan megsebesül. (Meghal aug. 8-án.)
1774. Marmont Ágoston, ragusai herceg, francia tábornagy Napoleon alatt születik Seine melletti Chatillonban. (L. márc. 3-án.)
1785. II. Mahmud zultán, Törökország nagy reformatora születik.
1790. Devins rohammal beveszi Czettin várat Horvátországban a törököktől. Lichtenstein János alezredes és gróf Gyulai mindketten elsőek voltak a várfalon.
1806. Sterling John angol költő születik Bute szigeten Skótszág nyugoti partján. (Meghal sept. 18-án 1844.)
1808. Castaños (Don Francisco de) spanyol hadvezér Dupont de l' Etour és Vedel francia hadvezéreket és 14000 katonáit, feltétlen fegyvernyújtásra kényszeríti, a Sierra Morenában Baylen mellett, és a nagyeredményű bayleni capitulatiót köti.
1808. József király Madridba érkezik és amnestiát hirdet minden köz- és magánbűnért. (Augustus 1-jén ismét kivonul.)
1810. A chiliti nép St. Jagoban a gyűlölt Carraseo spanyol főkapitányt leköszönésre kényszeríti.
1812. Barátság- és frigykötés Napoleon ellen Oroszország és Spanyolország közt Weliky-Lukiban. Oroszország a spanyol alkotmányt márc. 18-áról elismeri.
1814. Békekötés Spanyolország és Franciaország közt, melylyel az első beegyezik a márc. 30-án kötött első párisi békébe.
1815. Guerrero mexicói felkelési vezér megveri a spanyolokat Tlapa mellett.
1815. A kinczovallatás eltöröltetik a pápai birodalomban.
1815. A francia király eltörli a sajtó vizsgálatot.
1817. Az éjszakamerikai egyesült államok háboruja a siminokok indian nemzet ellen.

1819. I. Sándor orosz cár egy evangélikus püspöki szék és consistorium felállítását rendeli Péterváron.
1820. Lauka Gusztáv magyar novella és versíró születik Vitkában Szathmármegyében.
1821. Az osztrákok Szardiniát megszállják.
1822. A törökök Korinthot elfoglalják.
1823. Mexico elismeri Guatimala függetlenségét. (Lásd július 1. és 15-én.)
1831. Göthe befejezi Faust-jának második részét. Ezen mű a nagy költő vizsgálódásának, törekvésének és lángelméjének legvalódibb terménye, és hozzá hasonlító nincs egy nemzet irodalmában sem.
1832. Saint Martin János Antal, jeles orientalista, időtani író és régiségbuvár meghal epemírigyben. (Lásd jan. 17-én.)
1846. A éjszakamerikai egyesült államok kormánya Biddle commodore által sikertelen kísérletet tesz Jeddoban a japáni révek megnyitásának kieszközlésére a kereskedés érdekében.
1848. Az ostromállapot megszüntetése Prágában.
1848. Viták a magyar parlamentben Budapesten az Olaszország irányában követendő politikáról. Fő szónokok Kossuth, Eötvös, Perczel.
1849. Tolstoy orosz tábornok lovasesatája Perczel forradalmi vezérrel Turánál.
1849. Görgei Rimaszombathon alkudozást kezd az oroszokkal.
1850. Az osztrák császár 209 kevésbbé compromittált magyar képviselőnek megkegyelmez. Köztük Vörösmarty.
1853. Az oroszok Gortsakoff herceg alatt Bukarestet megszállják.
1853. Poroszország szerződést köt Oldenburggal egy terület átengedéseért, hogy a Jahdebusenban hadirév alapíthatassék.
1854. A törökök megveretése Bajazid mellett az oroszok által.
1855. Friedrichshan finn vár a szövetséges angol-francia hajók által megtámadatik.
1859. Garibaldi felhívja az olaszokat, hogy a villafrancai békedacára a fegyvert le ne tegyék. Ő a szárd katonai kötelekből kilép, hogy a forradalmat Középolaszországban vezérelje.
1860. Garibaldi megveri a bourboniakat (II. Ferenc sereget) Milezzonal, mely várost Bosco átadja a győzőnek.
1866. Az osztrák hajóhad Tegetthof alatt fényes győzelmet nyer

- Lissa szigetnél a Persano által vezérlett olasz hajóhad fölött. A Ré d'Italia nevű páncélos hajó lövésekkel elmerítetik, az ágyusajka Palestro légbe repül; Varese gőzhajó elmerül. Az olasz hajóhad az anconai révbe menekszik.
1866. A keresztények felkelése Candia szigeten. (Tart 1869 év elejeig.)
1868. A lengyel nyelv kiirtása az orosz kormány rendszere. Potajoff tábornok (Wilna) a birodalom éjszaknyugoti rész 6 polgári kormányzójához rendeletet intéz, mely szerint, a ki templomban, színházban, az utcán, a boltokban, a kocsmákban vagy bár mely nyilvános helyen lengyelül beszél, vagyona arányában érzékenyen büntetessék.

21. Julius.

(XII. Calendas Augusti.)

905. Lajos császár megvakitatik. Verona meglepetése.
1342. Nagy Lajos magyar királynak koronáztatik Székesfehérváron. (Nem 22-én mint Hormayr történeti zsebkönyvében.)
1403. Hires csata Shrewsbury mellett Hotspur (Percy Henrik) és IV. Henrik angol király közt. Hotspur és Douglas a legbámulandóbb vitézséget tüntették ki. Ők megszalaszták a kir. testőrséget, Stafford grófot, Sir Blount WALTER két mással, kik a király fegyverruháját hordozák, leterítik, és vetélkedve keresték föl a királyt hogy elfogják vagy megöljék. A király álöltözetben más oldalon csatázott, Percy pedig véletlenül ismeretlen kéz által nyíllal halántékjába lövetett. Halála pártjának futását okozta, Douglas és Worcester grófok szökés alatt elfogattak. (Lásd máj. 20-án.)
1411. Zsigmond magyar király, Jobst halála után ismét Németország királyának választatik. (Lásd jul. 9-én, sept. 20-án.)
1456. Hunyadi János és Capistran megverik III. Mohammed seregét Belgrádnál. Dugovics Titus egy izmos törökkel, ki zászlaját a vár tornyára felszegezni akarta, átölelkezve a mélységbe ugrik. (Lásd jul. 22-én.)
1495. I. Miksa császár Eberhard würtembergi grófot hercegi méltóságra emeli.

1512. II. Gyula pápa XII. Lajos francia királyt egyházi átokkal sújtja, országát interdictum alá helyezi, és jobbágyait hűségi esküjök alól feloldozza.
1535. V. Károly császár meggyőzi Haireddin Barbarossát, ki Mulei Hasant Tunisból elűzte, és győzelmesen Tunisba vonul, mely alkalommal 22000 keresztény rabot megszabadít. [Geisau és Eber mindketten ezen esatát mai nap, és aug. 29-ke alatt is említik. Hammer mára teszi.] (Lásd aug. 8-án, jun. 29-én, jul. 14-én.)
1540. Zápolya János magyar király, erdélyi vajda halála, Szászsebesen. (Oláh, Istvánffy, Vállas, Gebhardi, Kőváry, Perger, Hormayr történeti zsebkönyve, a L'art de verifier les dates írói, Bethlen Farkas, Ráth Károly és több hazai íróink így. Bak-say általában mondja julius havában. Fessler szerint jul. 22-én; Katona is tudósít, hogy egy Erdélyben vele közlött kézíratos kronika szerint Zápolya jul. 22-én meghalt volna, de ő a mai napot megtartandónak véli, miután Petrovics Péter és Martinuzzi György leveleiből is, melyekkel Zsigmond lengyel királyt Zápolya haláláról értesítik, ennek mai napon történt kimulása kitünik. Szalay jul. 23-ára, sőt Horváth Mihály 24-ére teszi halálát. — Honi íróink közönségesen állítják, hogy Zápolya 53 éves volt, midőn meghalt, de ha Eber Pál, — az egyetlen író ki Zápolya születésnapját feljegyzé, és ki azt 1490 évi márc. 29-ére teszi, hitelt érdemel, ugy csak 51 éves lett. Azonban ki Eber adatjait összehasonlítja, észre fogta venni, hogy ezek gyakran egy két esztendővel többet vagy kevesebbet mondanak, mint sem a történeti valóság tekintetéből kellene.)
1566. A törökök elvonulása Szigeth elől, melyet Horváth Márk Stansits hősieen védett.
1566. Tata rohammal bevétetik, és a törökök 60 emberig levágatnak.
1568. Csata Gemmingen mellett Németalföldön, melyben herceg Alba a németalföldiek vezérét, Nassau Lajost meggyőzi.
1573. Wrancsich (Verántz) Antal, magyar áldornagy, esztergomi érsek, kir. helytartó, Zápolya egyik hive meghal. (Lásd 1504 máj. 29-én.)
1620. Picard apát csillagász születése La Flèche-ban. (Meghal 1682 sept. 12-én.)

1624. A kozákok először jelennek meg a Bosporusban, utközben Konstantinápoly színeig rabolva.
1704. Vêndome herceg Vercellit elfoglalja és 6000 embert hadifogolylyá tesz.
1704. XII. Károly svéd király megveri a szászokat a Visztulánál.
1707. Lyonet Péter híres francia természetbuvár születik Macstricht-on.
1711. Pruth melletti béke Orosz- és Törökország közt. Nagy Péter cár Faltsinnál török földre lépén, Huschnál egész seregével és családjával körülvétetik. E veszélyes szorultságban Katalin cárnő minden ékszerait összeszedte, a katonatiszteket is rábeszélte, és a nagyvezirnek Baltadschi Mohammednek ajándékuul küldte. Ezen megvesztegetés a mai békét eszközölte ki, az orosz sereg mely megsemmisíthetett volna, szabad menekvést nyert, az orosz cár Taganrog és Asow városokat visszaadá, és a Samara melletti várak lerombolására kötelezé magát. XII. Károly svéd király e békének hírére vevén, sarkantjuival szándékosan a nagyvezir ruháiban fenakadt és végig leszakítá. (Az e béke körüli chronológiában némely zavar uralkodik. Hammer világosan írja, hogy a Pruth melletti és a kaimardsi béke egy napon kötettek, az oroszok az utóbbinak fényével akarván az elsőnek kudarcát elmosni. Voltaire írja: Les Turcs lui (a cárnak) fournirent des vivres, et tout abonda dans son camp deux heures après la signature du traité, qui fut commencé le 21 juillet 1711, et signé le premier août. A svéd naptár szerint 13-án, az orosz szerint 12-én történt a békekötés. Brockhaus, Becker és Rotteck 23-ára, Kruse 24-re teszi. Hammer maga különös idővétséggel a lap szélén tett jegyzetei szerint a Pruth melletti ütközetet július 28-ára, az erre kötött békét július 22-re! teszi.) (Lásd nov. 21-én.)
1718. III. Achmet török zultán békét köt Austriával és Velenecével Passarovitzon. VI. Károly császár Temesvárt, Nándorfehérvárt, Szerbia és Oláhország egy részét nyeri.
1728. A 82 éves Rózsa Dániel, Barak Margit, Dugonics András író nagyanyja, és többen bűbájosságért és boszorkányságért Szegeden máglyán megégettetnek. (Palugyai szerint 22.)
1762. II. Frigyes porosz király megveri az osztrákokat Daun alatt Bunkersdorf és Leutmannsdorfnál. Czernitseff orosz

- tábornok, ki Katalin császárnétól parancsot kapott, hogy honjába visszatérjen, és a porosz szövetségeseket odahagyja Frigyes iránti tiszteletből e parancsot eltitkolta, míg a király az osztrákokat megtámadta és elsáncolt vonalaiból kiűzte.
1773. XIV. Kelemen pápa eltörli a jesuita rendet, Dominus ac Redemptor noster című bullájával. (Si cum Jesuitis, non cum Jesu itis) [V. ö. aug. 7-én, sept. 22-én és jan. 7-én.]
1774. Béke Kucsuk-Kainardsiban Bulgariában, Orosz- és Törökország közt, mely által az utóbbi halálos csapást szenved. Oroszország kiadja ugyan foglalmányait majdnem kivétel nélkül, de a szabad hajozást a fekete és fehér tengeren, a Jeruzsalembe zárándoklókval való méltányos velebánást; a követek, consulok, tolmácsok legfőbb tiszteltetését; a kereskedés mindennemű kedvezéseit; egy orosz templom Perában felépíthetési szabadságot, a keresztények fölötti védségi jogot kinyeri, még pedig úgy, hogy minden eddigi békekötések, nevezetesen a belgradi, megsemmisítenek, a mai béke szolgálván minden későbbi statusviszonyok alapjául.
1781. König György Frigyes, német jogtudományi író születik Ettinghausenben.
1788. Haman János György, bölcselmi gunyoros író meghal Münsterben. Éjszaki magusnak neveztetett.
1789. A francia király megengedi hogy a testőrök a polgári őr-ségbe beálljanak.
1792. Baur Ferdinand Keresztély híres hittani, és történeti író születik Schneidenben.
1793. IV. Ferdinand nápolyi király szövetségre lép Nagybritanniával, és a Franciaország elleni koalícióhoz csatlakozik.
1795. Hoche forradalmi tábornok megveri a Bridport angol tengernagy által Quiberonnál kiszállított 10,000 menekvőt. (Lásd jun. 23-án.)
1796. Burns Robert, skót népköltő, a leggyönyörűbb dalmokok egyike meghal Dumfriesban. (Lásd jan. 25-én.)
1798. Buonaparte meggyőzi a mamelukokat Murad Bey parancsa alatt a pyramiseknél vagy Embabeh mellett. Egész táboruk a franciák zsákmánya lett. Buonaparte ezen büszke szavakkal lelkesíté katonáit a győzelemre: Ezen pyramisek magaslatáról 40,000 század néz le reátok.

1798. Clerfayt Ferenc Sebestyén Károly osztrák tábornagy meghal Bécsben. (Lásd okt. 14-én.)
1806. Jozipovich Antal türmezei gróf, a magyar-horvát küzdelmekben nagy hírre jutott férfi, utóbb zágrábi főispán, és meggyőződésének áldozatja születik Nagy-Goricán Horvátországon.
1812. A spanyolok O'Donnel vezérlete alatt Harispe francia tábornok által megveretnek.
1812. Felkelés Baltimoreban a toryk, vagy béke-ellenségek ellen.
1814. Németalföld felségi fejedelme (utóbb I. Vilmos király) a belga tartományoknak Hollandiával való egyesítését illető alappontokat aláírja, a nagyhatalmak határozata értelmében.
1814. VII. Ferdinand, a zsarnok és háládatlan spanyol király visszahelyezi az inquisitiót és a jesuitákat.
1815. Landrecy a poroszoknak hadszerződésileg megadja magát.
1816. I. Vilmos németalföldi király a szent szövetséghez csatlakozik.
1819. Nagy londoni népgyűlés Smithfielden Hunt vezérlete alatt. (Lásd aug. 16-án.)
1819. Visgáló- és semmisítő törvényszék felállítása Berlinben.
1831. I. Lipót választott belga király Brüsszelbe bevonul, leteszi az esküt az alkotmányra, és a nép hódolatát fogadja. (Királynak választatott jun. 4-én.)
1842. Tschin-Kiang chinai város, a császársatorna kulcsa, bátor védelem után az angolok által elfoglaltatik. A tatár tábornok és többen a hadőrség közül önmagokat megölik.
1848. Az ostromállapot megszüntetése Prágában, és a Swornost nevű egylet eltiltása. (Lásd jun. 12-én.)
1849. A magyar országgyűlés megnyitása Szegeden. (Lásd jul. 28-án.) Szemere reményét fejezi ki, hogy az osztrák-orosz sereg le fog győzetni, Franciaország pedig a „jogszerű forradalom“-ban függetlenné lett Magyarországnak segélyét nyújtani.
1849. Lüders orosz tábornok N.-Szebent megszállja.
1849. Damaszkín alezredes ütközete Dextrádnál az oroszokkal, melyben az utóbbiak győznek. (Szeremlei jul. 22-ére teszi, az akkor folyt dobrai csatát nem említvén.)

1849. Bem megveri Clam-Gallas Eduard cs. tábornokot Sepsi-Szent-Györgynél. (20-án is.)
1849. Osborne parlamenti képviselő a magyar szabadság ügyét az alsó háznak ajánlja, és Oroszország intervenciójának veszélyére figyelmeztet. Támogatják őt Milnes, Roebuck, és Dudley-Stuart. Ugyan ezen időben Cobden, Hume, Taylor és Thompson meetingeket tartanak és az angol közvéleményt megnyerik a magyar ügynek. (Lásd aug. 1-én és 13-án.)
1851. Sebastiani Horace Ferenc francia tábornagy meghal Párisban.
1851. A francia nemzetgyűlés elfogadja Baze képviselőnek gáncs szavazatát: A nemzetgyűlés nehezteli, hogy a közigazgatás több helyen, kötelességével ellenkezve, befolyását arra használja, hogy az állampolgárok arra vitessenek, miszerint az alkotmány revíziójáért kérvényezzenek.
1852. Excelmans francia tábornagy, lórul bukás következtében meghal Párisban.
1854. A spanyol lázadók Madridot elfoglalják. Krisztina királyné palotája lángban lobban.
1861. Ferenc József megtagadja a magyar alkotmány visszaállítását, és a törvényes állapot elismerését, — sőt felszólítja az országgyűlést, tagok választására a birodalmi tanácsba. (Lásd aug. 21-én.)
1865. Carolsfeldi Schnorr Lajos, kitűnő drámai énekes meghal Drezdában 29 éves.

22. Julius.

(XI. Calendas Augusti.)

228. (Kr. sz. e.) Fulvius Centimalus római consul Rómában Illyriáról az első diadalt üli.
638. Antiochia város, Omar második kalifa hatalmába esik.
732. Károly Martell palotanagy (majordomus) francia herceg tökéletesen megveri a saracenokat Poitiers (mások szerint Tours) mellett, és Abderrhaman vezérüket elejti. Warnefried Pál szerint e csatában 350,000 szerezsen elesett, és csak 1500 keresztény. (A csata napját — mint Moreriből

látható — a Fuldai Annalesek tarták fenn, de ezek az esztendőket hibásan 726 évre teszik. Különben úgy mint a helyre, a francia írók a napra nézve is különböző véleményen vannak, miután a *L'art de verifier les dates* és más írók szerint a győzelem a csata hetedik napján, egy szombaton október havában nyeretett.)

939. Nagy csata II. Ramiro és III. Abderrahman közt a Duero mellett.
1035. Ördög Robert normandiai herceg meghal.
1133. Boris, Kálmán király fia, magyar trónkövetelőnek, és frigyeseének III. Ferdeszáju Boleszláv lengyel hercegnek csatája Vak Béla magyar királylyal és III. Lipót osztrák határgrof segéd csapatával Visegrádnál. A magyar király győz és Szileziába benyomul.
1188. Salaheddin Ladakiat elfoglalja.
1209. Beziers francia város Languedoc-ban, mely az albigenziak által hősiiesen védetett, a katolikus kereszthad által elfoglaltatik és feldulatik. A keresztesek t. i. az ostromlattak egy kirohanása alkalmával szintén a városba nyomultak. Itt a keresztesek vezére az 50000-nyi népesség között nem tudván kiválasztani és kiismerni a katolikusokat az eretnekek közül, kérdést tett, hogy kiket kellesen büntetni. Mire Arnold Amalrich pápai követ és citeauxi apát, azt mondá: „Agyon kell verni valamennyit, az ur isten megismeri az ő hiveit.“ Rettentő mészárlás kezdődött most, és férfiak, asszonyok, gyermekek közül legalább 20000-en elhulltak, csak magában a Magdolna templomban 7000 ember pörzsöltetett meg.
1227. Csata Bornhövede-nél Kiel közelében. II. Waldemár dán király fogságából kiszabadulván, és a pápa által magát azon esküje alól feloldoztatni hagyván, hogy bosszút nem fog állani, Schwerin és Holstein grófját, Bremen érsekét, Albert szász herceget, és a lübeckieket megtámadja, de tulhatalma dacára az utóbbiak által megveretik. Vége a dán uralomnak éjszaki Németországban. (Lásd 1223 máj. 6-án.)
1298. I. Eduard angol király meggyőzi a skótokat Falkirk-nál. Maga Wallace Vilmos, a skót szabadság híres hőse a Forth vizen visszavonulni kénytelen.
1378. Néplázadás Florenzben. Lando Mihály győzelme.

1427. A dánok tengeri győzelme a hanzeatok fölött a Sundban.
1433. A husziták csatavesztése Konitz előtt.
1443. A svajci szövetséges cantonok Glarus és Schwyz, Itel Reding vezérlete alatt megverik az osztrákokkal egyesült zürichieket az Albis folyónál. Stüssi Rudolf zürichi polgármester egy ókori hősként a Zürich előtti hidat védi, míg egy futamló által megszuratik.
1453. Hunyadi János kormányzó az erdélyi szászok régi szabadságait megerősíti.
1456. Hunyadi János és Capistran a két napi nagy csatát Nándorfehérvárnál dicső győzelemmel befejezik. A török zultán a vár falai alatt 40000 (nem 24000 mint Hammer) embert és 300 ágyut vesz; maga is Sofiáig fut és futó seregét csak nagyszámu kivégzésekkel birhatta meg állásra. Sebestültjeit 100 szekeren vitte magával. (A csata tartott 24 óráig, kezdvén csütörtökön estve és befejeztetvén pénteken éjjel, a vár megszállásának 46-ik napján.) (Lásd 21-én.)
1461. VII. Károly francia király elmeháborodásban meghal.
1499. A svajciak meggyőzik a császáriakat Dornach mellett; 6000 svajci, 15000 osztrák. A győzelem folytán Thurgau örökre a német birodalomtól elszakad.
1518. Ifjabbik Sture Sten svéd országhelytartó tökéletesen megveri II. Keresztély zsarnok dán királyt Brännkyrka templománál.
1529. I. Ferdinand király serege Geréndi Miklós püspök, Török Majláth és Pemphlinger alatt Földvárnál Péter moldovai vajda, Zápolya frigyese által megveretik.
1537. Doria András tengeri győzelme a török hajóhadon Ali Tschelebi alatt Pazo szigetnél.
1543. II. Suleiman zultán ünnepélyesen Budára bevonul. (Hammer helyesen mondja, hogy ez Magdolna napján történt, de aztán hibásan írja a könyv szélén jul. 23-kát.)
1574. Goletta ostroma Tunisnál kezdődik. (Lásd aug. 24-én.)
1578. Vallásbéke II. Fülöp spanyol király és a németalföldiek közt Antwerpenben.
1587. Mossóczy Zakariás, váci püspök, magyar törvénytudós meghal.
1628. Stralsund város svéd pártfogás alá adja magát. (L. 24-én.)

1684. Károly lotharingiai herceg Hansabék mellett Schajtan Íbrahim seraskier 80,000-nyi seregét megveri, és 5000 törököt elejt.
1706. A béke alkudozások I. József császár és a magyar szövetségesek közt eredménytelenül felbomlanak. (Lásd okt. 27-én.)
1731. Wedgewood Jósias angol gyárnok, egy nagyon elterjedt porcellannemű feltalálója születik.
1737. A császáriak Reinach alatt Vakup mellett Bosniában 3000 ember veszteségével megveretnek a törökök által.
1760. Angol- és Skótország I. György király alatt közös parlamentben egyesülnek.
1773. Lamarque Miksa jeles francia tábornok születik. (Lásd jun. 2-án és 5-én.)
1793. A braunschweigi herceg Mainzot a franciáktól visszafoglalja. (Lásd okt. 21-én.)
1795. Békekötés Baselben a francia köztársaság és IV. Károly spanyol király közt. Az utóbbi minden hódítmányok visszaadása iránt St.-Domingonak spanyol részét Franciaországnak átengedi.
1798. Buonaparte a pyramisek melletti győzelem után Kairoba bevonul.
1799. Alessandria elfoglalása az osztrákok által.
1807. Napoleon Dresdában a varsói hercegség alkotmányát kihirdeti.
1810. Suchu-Kalé török vár a fekete tengeren az orosz hajóhad által elfoglaltatik.
1810. A törökök győzelme Kargali Dere bolgár falunál az oroszokon. Jussuf pasa nagyvezir I. Kamensky ellen.
1812. Hull éjszakamerikai tábornok 2500 emberrel megadja magát 600 indiannak és 900 angolnak.
1812. Wellington határozó győzelme Marmont és Clausel tábornokon Salamancánál.
1822. Athena fellekvára a görögök által bevéve.
1824. Béke Angolország és Algier közt.
1826. Kotzebue Otto alkapitány a világ körüli utjáról visszatérván Kronstadtba megérkezik, három év múlva 8 nap hián. (Lásd jul. 30-án.)
1826. Piazz József híres csillagász Ceres felfedezője, meghal Nápolyban.

- 1829. Az oroszok Diebits tábornok alatt a Balkanhegyen átmennek.
- 1831. Porosz Königsbergen a cholera kitörése alkalmával nagy népszavar támad, mely katonai erővel rögtön elfojtatott.
- 1832. A reichstadti herceg, Napoleon és Mária Luiza fia, meghal Schönbrunnban.
- 1836. Carrel Armand és Girardin Emil hirlapszerkesztők párviadala Párisban. Az első, két nap múlva meghal. (Lásd 1848 febr. 24 én.)
- 1843. Espartero Sevillát bombáztatja.
- 1843. Mathew atyja buzditására 20000 alsórendű személy Manchesterben esküt tesz le, hogy a szeszes italok ivásáról lemond.
- 1848. Radeczky cs. tábornagy győzelmes ütközete Rivolinál Carlo Alberto szárd király ellen.
- 1848. Az első osztrák alkotmányozó gyűlés János főherceg által Bécsben megnyitattik. (Lásd 18-án.)
- 1848. A democrat egyletek megszüntetése Badenben.
- 1848. Az alkotmányos egyletek általános gyűlést tartanak Berlinben.
- 1848. A frankfurti parlament Möring indítványára jelenti, hogy a német nemzetnek a magyarral kötendő szövetségbe egyezik. (Lásd aug. 3-án.)
- 1849. Grotenhjelm orosz tábornok véres csatája Dobránál Damaszkín alezredessel. Az oroszok Szász-Régenbe nyomulnak, honnan Damaszkín kiszorítatik. (Czetz, Szilágyi, Weber, Schütte.) [Lásd 21-én.]
- 1849. A székelység megtámadja az orosz-osztrák hadsereget Brassó előtt, de Illyefalu és Szentkirályig visszanyomatik, Clam-Gallas egész erejének megfeszítésével.
- 1849. Görgei Gyöngyösön az orosz sereg háta mögött a kassai-pesti utat uralja.
- 1854. Lázadás Palermoban, melyben az osztrák csapatok ablakból és háztetőkről megtámadtatnak. Délben ágyuk indítottak a zendülők ellen.
- 1855. Mamiani, a mozgalmas 1848 évben Olaszország egyik triumvirja mint politikai menekült meghal Athenában. Se a katolikus, se a görög papság őt eltemetni nem akarta.
- 1865. Valentia írlandi tengeri révben az atlantikai távirati fonal lerakása kezdődik. Az oriási Great Eastern, mely 25000

tonna sodronyt hordott, nyugot felé hajózván, mindennap 300 tonna táviró sodronyt (kabel) bocsátott a tenger fenekére. (Lásd 27-én.)

1866. Ütközet a poroszok és osztrákok közt Lamacs falunál Pozsony közelében, mely a kötött fegyverszünet hírére félbe szakítatott.

23. J u l i u s.

(X. Calendas Augusti.)

1099. Bouillon Godofréd, a kereszthad lovagjai által jeruzsalemi királynak választatik. (Lásd 15. és 18-án.) [Vilmos tyrusi érsek a választás napját nem közli.]
1230. Békeszerződés II. Frigyes császár és IX. Gergely pápa közt San Germanoban. (A L'art de verifier les dates írói egyik közlése szerint julius 9-én; ugyan e forrás más helyen mondja augustus havában; így Becker is. Schlosser általánossággal írja, hogy a béke nyáron kötöttett.)
1314. I. Károly magyar király és Szép Frigyes osztrák herceg támadási frigyet kötnek Bajor Lajos császár ellen.
1340. II. Albert osztrák herceg a nagy kiváltságlevelet (grosse Handveste) kiadja a bécsieknek, főszabadalmainak egyikét. (V. ö. február 11-én.)
1340. A sok évig tartott örökösödési háboruban Francia- és Angolország közt, Eduard angol kir. herceg Sluys mellett a francia hajóhadat tökéletesen megsemmisíti.
1418. Albrecht osztrák herceg parancsa, hogy az álöltözetű husita emissariusok elfogattassanak és a törvényszékeknek átadassanak.
1482. Dschem, II. Bajazid zultán szökevény testvére, a rhodusi lovagok szigetén megjelenik, felfogadást és segílyt kérendő.
1522. Ferdinand főherceg Bécs - Ujhelyen az országalkotmány önkényes változtatóit halálra, börtönre, és száműzésre elítéli.
1532. A protestánsok aláírják az első vallásbékét Nürnbergben. Ez által a smalkaldeni szövetség tagjai biztosságot nyernek a legközelebbi conciliumig.
1557. Csata Babocsánál, melyben Nádasdy Tamás nádor és Zrínyi Miklós megverik Halybasa magyarországi beglerbeget.

1562. Vaskezű Berlichingen Götz, a középkor egy bátor lovaga meghal Heilbronnban.
1588. Angolországban az első hirlap megjelenik.
1637. Ellenzéki mozgalmak Skótorságban az angol liturgia behozataláért. Az angol király itt egyházi főnöktől el nem ismertetik, és Edinburghban a fehér miseruhában megjelenő dekan nagy zajt okoz a templomban. A békéltetni akaró püspök a szószéken hajigáltatik, és a dekan haza felé mentében asszonyok által sárba dobatik.
1643. A királyi angol sereg győzelme Roundwaydown mellett. (Régi stilus sz. 13-án.)
1643. Ulrika Eleonora svéd királyné megfut Gripsholmbul.
1739. Aywas Mehemed pasa török nagyvezir megveri az osztrákokat gróf Wallis Oliver tábornok alatt Krocza szerb falunál a Morava közelében. Az osztrákok közül 10000 ember elesik. (Hammer minden hazai forrásaink ellenére a csatát július 22-ére teszi.)
1758. A svédek Rostock és Güstrow várost megszállják.
1759. Soltikow orosz tábornok megveri a poroszokat Wedel tábornok alatt Kay és Züllichau mellett, mire az oroszok oderai Frankfurtot elfoglalják. E csatában 5000 porosz és Wobersnow tábornok elesik.
1775. Malus István Lajos francia őrnagy és francia természettudós születése Párisban. (Meghal 1811.)
1783. Károly Frigyes határgróf eltörli a jobbágyságot a badeni tartományban.
1785. II. Frigyes porosz király német fejedelmi szövetséget köt (eleinte Szászország és Hannoverával) Austria ellen.
1787. II. József császár rendeli, hogy a zsidók bizonyos nemzetségi nevet viselni tartozzanak. (Lásd nov. 12-én.)
1792. Franciaország. hadat izen Szárdiniának.
1792. A lengyel király Sztaniszló, a tárgovitzai conföderációhoz állani kénytelen (mely a régi alkotmány visszaállítását kívánta, de Oroszországra támaszkodott,) és a május 3-ki alkotmány eltöröltetik. (Lásd május 14-én, márc. 29-én.)
1794. Beauharnois Sándor vicomte, amerikai szabadsághős, kinek özvegye utóbb császárnő lett, mert a nemesi rendhez tartozott, a vérpadon meghal. (Lásd május 30-án.)
1805. Tengeri csata Portugallia vízmagaslatán Corunna mellett a francia-spanyol és angolhajóhad közt.

1808. Austria megtiltja az amerikai hajók Triestbe és más osztrák révekbe jöhetését.
1810. Csata a törökök és oroszok közt Schumlanál.
1812. Napoleon a Dünán átmegy Polozk és Witepsk közt.
1812. A franciák tökéletes megveretése La Sarena mellett az angolok és németek által.
1812. Ütközet Mohilownál a Dniepr folyónál Davoust és Bagration közt.
1814. IV. Ferdinand nápolyi király eltörli a lord Bentinek által Sziciliába behozott új alkotmányt. (Lásd 21-én.)
1814. Illyria örök időre Austriába kebeleztetik.
1829. A görög nemzetgyűlés megnyitása Argosban.
1829. Lázás mozgalmak Hamburgban a vám magassága miatt.
1832. Ütközet Dom Pedro és Dom Miguel serege közt Vallongo és Porte Ferreira mellett Portugáliában, az utóbbinak kárára.
1835. Nathusius Gottlob hires iparos, ki Poroszországban nagy-szerű és szerencsés vállalatok élén állt, meghal.
1836. Gambert János Felix Adolf, jeles csillagász meghal Párisban.
1837. A katonaság éjszaki Portugáliában Schwalbach és Saldanha tábornok alatt fellázad, és Dom Pedro alkotmányát behozni akarja. (Lásd aug. 28-án, sept. 18-án.)
1848. Népgyűlés Kranichenstein mellett Darmstadt hercegségben.
1848. Radezky cs. tábornagy megveri a piemontiakat Soma és Sommacampagna mellett, és az ellenség által megszállt dombokat rohammal beveszi. (Lásd 25-én.)
1848. Siciliai követek, kik a genuai hercegnek a siciliai koronát ajánlandják, Genuában kiszállnak.
1848. Stratimirovich György szerb csapattal Pancsovát véletlenül megrohanja és 8 ágyut hatalmába ejtván, a téren felállítja, a magyar és német érzelmű lakosokat lefegyverezi és kijelenti, hogy az eddigi hatóságok letétetnek, helyükbe odborok felállítatnak, és hogy ezentul a magyar és bécsi ministerium rendeletei a főodbor által eleve megvizsgálandók.
1849. Rastadt Tiedemann forradalmi parancsnok alatt feltétlenül megadja magát. Vége a badeni forradalomnak.
1849. A székelyek hős védelme Szemerében az osztrákok ellen. Gál Sándor ezredes Clam-Gallas osztrák tábornok ellen.
1849. A székelyek Bem forradalmi tábornok vezérlete alatt az

- ojozi szoroson át Moldovába törnek és Ustragow orosz tábornokot Hirsá és Grozesd mellett megverik. (Lásd 24-én.) (Majláth írja, hogy Bem július 23-án Sepsi Sz. Györgynél Clam cs. tábornok által megveretik, és mégis ugyanő írja, hogy Bem július 22-én Moldovába tört.)
1849. Harsányi ütközet, Miskolc körül. Az oroszok hátrálásra kényszerítik Pöltenberg honvédtábornokot. (A jelenkor története is mily hibás, tanúsítja azon körülmény, hogy „Austria“ szerint Grabbe és Sass orosz tábornokok Görgeit Losoncnál megverték, holott ez mai napon Miskolcon volt; továbbá, hogy Schütte szerint jul. 22-én Dembinski, és alatta Visocki és Dessewffy tábornokok Tolstoyt Aszódnál megtámadván, Hatvanig kergetik, holott Dembinski 400 lovasságával a turai ütközetben döntőleg nem hatott, Visocki pedig tűzbe se jött gyalogságával; Schlesinger Miksa szerint Dembinski jul. 23-án Paskievits herceget Hatvannál meggyőzi, rajta 800 foglyot és 12 ágyut nyer.)
1849. Negyedik támadás Titel ellen. Vetter és Guyon honvéd tábornokok Viloa és Mossorin-nál visszaveretnek Knicsanin által mintegy ezer ember veszteséggel, melynek nagyobb része a mocsárba fojtatik.
1849. Grotenhjelm orosz altábornagy megveri Damaszkín honvéd alezredest Szász-Régen mellett.
1851. Palmerston jelenti az angol alsóháznak az angol és francia kormánynak tiltakozását Austria összes tartományaival való belépése ellen a német szövetségbe, hozzá tévén, hogy ezen kérdés nem kirekesztőleg német ügynek tekinthető. (Lásd július 9. és 17-én, február 16-án és sept. 14-én.)
1851. A béke congressus megnyitása Londonban az Exeter-Hallban.
1853. Duller Eduard történet- és regényíró meghal Wiesbadenben. [Lorck történeti évkönyve szerint 24-én.] (Születik 1809. Bécsben.)
1855. Berdiansk a szövetségesek által tegnap óta lödöztetik; 20000 tsetver gabona elég.
1862. Szabó István honvédalezredest, Temesvár egyik ostromlója, meghal egy londoni tébolydában.

24. J u l i u s.

(IX. Calendas Augusti.)

306. Nagy Constantin első kormányéve kezdődik.
634. Abubekr az első chalifa (a proféta utódja) meghal. (Igy a L'art de verifier les dates. Weber H. emlékkönyve sz. augustus 23-án.) Damascus ugyan ez napon elfoglaltatik.
1115. Mathild toscanai hercegnő, VII. Gergely barátnéja, a pápák leghívebb támasza meghal.
1132. II. Roger siciliai király a Sarno partjain Nocera mellett megveretik II. Robert capuai herceg által.
1133. II. Béla magyar király véres csatában megveri Boleslaw lengyel herceget, ki egy hadsereggel, melyben Boris trónkövetelő is tartózkodott, az országba tört.
1177. III. Sándor pápa és I. Barbarossa Frigyes császár békét kötnek Velencében. A császár a Markus téren tisztelegve a pápa lábaihoz borul, köpenyét magától eldobván, lábait csokolá, midőn pedig lovára szállna, a kengyelvasat tartja neki. — A közbenjárói szerep Ziani Sebestyén doge érdeme volt. Ide vonatkozik azon ünnepélyes szertartás, hogy a doge évenként a Bucentaurus hajóra lép, és arany gyűrűvel magának a tengert eljegyzi. A császár által üldözött pápa t. i. Velencében nem csak fogadtatást, hanem anynyira pártolást is találván, hogy a velencei hajók a császáréival összeütköztek, és harmincat közülök Velencébe hoztak, a pápa Ziani doget gyöngéden átölelte, és neki azt mondá: „Fogadd ezen gyűrűt, és tartsd meg oly láncként, mely a tengert Velencének aláveti. Jegyezd el magadnak a tengert e gyűrűvel, és lenne bár ugy, hogy ezentul ezen eljegyzés megújuljon általad és utódaid által.“ (Több történész a fenn említett csatát mesének tartja, és Velence érdemét csak egy közbenjárói szerepre szorítja. Minden esetre azonban a mesékhez tartozik azon állítás, hogy Sándor pápa a lábaihoz boruló császárt lábaival megsarkantyuzta és nyakára hágott volna, eme zsoltárt énekelvén: „Super aspidem et Basiliscum ambulabis.“ A császár azt felelvén: „Non tibi sed Petro;“ a pápa azt visszonzotta: „Et mihi et Petro.“ Sőt inkább a békecsókot

- adta neki, és a templomba vezeté. (Lásd augst 29-én, március 24-én.)
1245. II. Alfonso portugalli király letétetik.
1318. Karantáni Henrik herceg, cseh király zsarnoksága miatt trónról leejtetik. (Lásd dec. 9-én.)
1440. V. Felix ellenpápa Baselben koronáztatja magát. Ő az első savoyai herceg volt, mint ilyen VIII. Amadé nevet viselt, s utóbb baráttá lett. — Magyarország és a párisi egyetem elismerték az ő pápai méltóságát.
1497. Cabot Sebestyén velencei tengerész Labrador partjára ér, és e földet Prima vista-nak nevezi. Mai neve Neufundland.
1511. A nagy Albuquerque Alfonso portugalli tengerész Malacca várost rohammal beveszi, a malayoktól 3000 löszert elfoglal, és magát a tartományban erősíti.
1528. I. Ferdinand császár rendelete, hogy minden könyvtáros és könyvnyomtató, ki valamely tilos könyvet kibocsát vagy nyomtat, vízbe fulasztassék.
1563. Gelli János költő és műbíró meghal 65 éves korában.
1567. Stuart Mária skót királyné Lochlevin váron lemond a koronáról. (Lásd május 2-án.)
1568. Don Carlos kir. herceg, II. Fülöp spanyol király fia, meghal saját atyja által neki rendelt börtönében. (Némelyek szerint meglövetett. Általában Don Carlos halála, és annak indoka az írók által különféleképen előadatik.) (Lásd januárus 18-án, márc. 2-án és július 20-án.)
1580. II. Fülöp spanyol király Portugalliában is királynak elismertetik.
1594. Pálffy Miklós rohammal elfoglalja Párkányt a törököktől.
1628. Wallenstein Stralsund sikertelen ostromát megszünteti, 12000 emberének elvesztése után. Vakmerő fenyegetése, hogy a várost beveszi, még ha láncokkal is volna az éghöz kötve, kudarcot vallott.
1650. Marlborough János herceg, hires angol hadvezér születik Ashban Devonshire grófságban. (Lásd 25-én.)
1687. Königsmark gróf velencei hadvezér Patrasnál 10000 emberrel kiszáll, Morea meghódítását befejezendő.
1712. Villars francia tábornagy Denain mellett nagy győzelmet nyer Jenő savoyai hercegen. Jenő 17 zászlóaljából, mely Albe-marle herceg alatt a helyet védette alig 400 ember menekült, a többi rész vagy megöletett vagy elfogatott. Fogságba

- esett maga Albemarle és két nassauai herceg, egy holsteini és egy Anhalt herceg és valamennyi tiszt. Dhona gróf a rohamnál elesett. Ezen győzelem és annak következménye jul. 30-án mentették meg Franciaországot. (Lásd 30-án.)
1712. Cromwell Richard, Oliver angol protector fia, mint Clark nevű magánember meghal Chesnuton Hertfort grófságban. (Moreri és némely mások szerint 1702. évben halt meg. Élte kora is majd 80 majd 86 évesnek mondatik.)
1744. Nunn János József színműíró születik Erfurton Thüringiában.
1750. Curban (John Philpot) nemes szabadelmű statusszónok születése Newmarketban. (Lásd okt. 14-én.)
1802. I. Sándor orosz cár eltörli a jobbágyiságot Lieflandban és Eszthlandban.
1803. Zsoldos Ignác államtudományi író, publicista és országgyűlési követ, születik Pápán.
1804. Ádám Károly Adolf jeles francia zeneszerző, „a longjumeau postalegény” szerzője születik Párisban. (Mások sz. jan. 8-án. Schladebach zenészeti tára szerint 1803 évben.)
1810. Elsasser Frigyes Ágoston, tájfestész születése Berlinben.
1810. Ney francia tábornagy a Coa folyón át Portugalliába nyomul.
1813. A törökök ütközete a szerbekkel Sabác mellett.
1815. Napoleon az angol parton kiszáll.
1815. A reactio XVIII. Lajos alatt száműzi a szabadelműség párhiveit; az amnestiából 57 személy, köztük Carnot és Thibaudeau kizáratik. Napoleon 19 tábornoka a haditörvényszék elé idéztetik.
1821. Tengeri harc Samosnál a görögök és törökök közt. Az első Tunbazar admirál alatt győznek.
1821. Hermes J. Th. bölcész és kedvelt író meghal Boroszlóban.
1821. Egyezkedés Novarában, mely szerint a nápolyi királyság egy része osztrák katonaság által megszállandó.
1822. Hoffmann Ernő Tivadar Amadé német író halála Berlinben. A legszellemdúsabb emberek egyike volt, ki halála előtt a legnagyobb fájdalmak közt humoros költeményeket tollba mondott leirójának. (Lásd január 24-én.)
1825. Az ideiglenes görög kormány Angolország védelmét felkérni határozza. (Lásd ápril 23-án.)
1827. Saldanha tábornok ministeri méltóságától megfosztatik Lissabonban. A fővárosban és másutt ezért nagy békétlenségek támadnak.

1829. Csata Burgos mellett Rumeliában az oroszok és törökök közt.
1829. Kövy Sándor, magyar jogtudós és jogtörténész halála. (Igy az Uj Magyar Muzeum, és a m. tudós társaság Évkönyvei. A Közhasz. esm. Tára és a „Magyar írók“ című életrajz-gyűjtemény szerint 23-án.) [Lásd jul. 15-én.]
1833. Dom Pedro seregei Terceira (Villafior) herceg alatt véres harc után Lissabonba vonulnak. A kinyitott börtönökből 5000 ember kilépett, ki ott évek óta synylődött. (Lásd jun. 5. és 24-én.)
1835. Pigault-Lebrun K. Antal, francia regény-, dráma-, és történetíró meghal. (Lásd április 8-án.)
1836. Carrel Armand, jeles francia publicista párviadal következtében meghal. (Lásd 22-én.)
1843. Narvaez Madridot elfoglalja.
1848. Szentkirályi Móric mint kir. biztos a szerbek ellen a bácsi táborba megy.
1848. Lichtenstein osztrák dandár az olasz forradalmiak által Santa Anna mellett véletlen megtámadtatik, és érzékeny veszteséget szenved.
1849. Bem honvéd altábornagy Oknát Moldvában elfoglalja, és a lakosokat felszólítja az orosz járom lerázására. Látható siker nélkül; — 25-én Erdélybe visszahúzódik.
1849. A menekedett luccai herceg visszatér hercegségébe.
1849. Görömbölyi ütközet. Cseodajeff orosz tábornok egész haderejével (mintegy 52000 ember és 160 ágyu) Miskolc ellen tör. Pöltenberg honvédtábornok visszanyomatik.
1851. Bogota kormánya kényszerítő kölcsön felszedését határoz 400000 dollar mennyiségben; ennél fogva felkelés támad. (Lásd sept. 10-én.)
1851. Kihirdetése a Jolo (philippini szigetek) zultánja, és a philippini szigetek spanyol főkormányzója közt létre jött egyezkedésnek, Jolo alávetése és bekebelezése iránt Spanyolországba.
1853. A porta hadinyilatkozványa, és körirata a nagyhatalmak követeihez.
1854. A bécsi congressus megnyitása a keleti pörkérdés megoldására.
1868. A kiegyezést Horvátországgal tárgyaló országos küldöttség bevégzi munkáját. Majláth Antal elnök a zárbeszédben-

kiemeli, hogy Horvátország a Magyarországgal való közös törvényhozás mellett a legtágabb autonómiát nyerte. Függetlenségben maradt még csak Fiumének hovatartozásának kérdése, melynek eldöntése a királyra bízott. — A Metternich iskolája által alattomosan hintett, és Jellacsich által erőszak mellett kibányászott viszály helyt ad az engesztelődésnek a magyar és horvát nemzet közt.

25. Julius.

(VIII. Calendas Augusti.)

306. Constantius Chlorus római császár meghal Eboracumban (York) Angolországban. Ugyan ez nap Constantinus C. Flav. Valer. Aur. Claudius Yorkban hadserege által római császárnak kikiáltatik.
811. Nikephorus byzanti császár Krum bolgár király által csatát és életét veszti. (Lásd august 9-én.)
1139. Alfonso Henriquez a Hodító, portugalli gróf, nagy győzelmet nyer 5 maurus királyon. Ourique v. Castro Verde mellett. A katonák még a csatamezőn kikiáltják Alfonsot első portugalli királynak. (L'art de verifier les dates és Moreri igy. Ersch szerint 26-án.) [Lásd október 25-én.]
1215. II. Hohenstaufen Frigyes császár Aachenben koronáztatik. (Lásd dec. 6-án, nov. 22-én, márc. 18-án.)
1261. A görögök Cesar Alexis Strategopulus alatt éjjel Konstantinápolyt visszafoglalják VIII. Paläolog Mihály császár részére, és véget vetnek a frankok uralmának e városban. II. Balduin utolsó frank császár egy sajkán menekszik. (Lásd április 12-én.)
1358. A parasztok meggyőzik Landau Konradot az ugynevezett galambfogókban.
1386. Erzsébet és Mária magyar királynék, Nagy Lajos neje és leánya Diakovárnál Horvátországban a lázadó Horvát János által megtámadtatnak. Az őket rettenthetlen bátorsággal védő nádor Gara Miklós egy kocsi alá bujt horvát által földre rántatik és meggyilkoltatik. A nádor testvére János és Forgács Balás pohárnok a királynék szemelattára lenyakasztattak. A kísérők nagyobb része a királynék kocsija

- körül holtan feküdvén, ezek is abból kirántattak, és Gomech várába vitettek. — Innen utóbb Novigradba szállítottak, hol a vránai perjel Palisnay János Erzsébet királynét 1387. évi januárban Mária szeme láttára megfojtatta, és holttestét a várfalon ledobatta. (Hormayr történeti zsebkönyve hibásan mondja 1382. évben.) [Lásd febr. 6-án.]
1467. A florenziak csatája száműzöttjeik ellen Molinella mellett.
1492. VIII. Ince pápa, 16 gyermek atyja (8 fiu 8 lány) meghal. (Brinkmeier nagyt téved ki 1464. évet ir.)
1512. Covarruvias y Leyva Diego (Didacus) egy építész fia, segoviai püspök, híres nyelv-, régiség- és vallástudós születik Toledoban. (Meghal 1577. sept. 27-én Madridon.)
1518. Magyar országgyűlés Tolnán, a török elleni hadindítás végett. (Kovacsich.)
1564. I. Ferdinand magyar király halála. (Krahmer 15-re is, 25-re is teszi.)
1588. A spanyol „győzhetetlen“ hajóhad Medina Sidonia alatt, Drake angol tengernagy által megveretik. A megsemmisítés művét a szélvész folytatja. (Lásd május 29-én, július 12-én, aug. 7-én.) [Július 19-én az armada a csatornán evezett át.]
1593. IV. Henrik francia király, eddig a hugenották támasza, a katolikus vallásra áttér, hogy a trónt megtarthassa. (Lásd nov. 6-án, febr. 27-én.)
1595. Mansfeld Károly herceg nagy győzelme a török seregen Esztergomnál.
1620. Homonnay György jeles királyi hadvezér Bethlen Gábor ellen, meghal Lengyelországban mérgezés által.
1621. Pálffy Miklós cs. ezredes Nagyszombaton Bornemisza János Bethlen vezére által megveretik. Bethlen serege 28-án a várost lődözi, 30-án megszállja.
1643. Bristol Rupert kir. herceg által rohammal bevétetik.
1676. Hedelin Ferenc, francia tudós (szónoklat, költészet, cosmographia, földírás, történet, jogtan és hittan) meghal Nemoursban. (Születik 1604. aug. 4-én Párisban.)
1677. Lahire Fülöp francia mathematicus születése Párisban. (Lásd atyját április 21-én.)
1685. Monmouth Jakab herceg, II. Károly angol király természetes fia, ki fegyveres kézzel Angolországba tört, II. Jakab által vérpadra küldetvén, az ötödik csapással kivégeztetik.

(Némelyek ez eseményt július 15-ére teszik, a mi azonban régi stilus szerint értendő. Macaulay írja, hogy Monmouth szerdán kivégeztetett. Az új stilus sz. július 15-ke nem volt szerda, hanem vasárnap; július 25-ke azonban szerda volt, és így ez adat a *L'art de verifier les dates* íróinak állításával is megegyezik, mely szerint Monmouth 14 nappal Argyle gróf után végeztetett ki.) [Lásd jul. 6., 7., 11-én és április 9-én.]

1694. Jöcher Gottlieb Keresztély történet és bölcsészet tanára, és a híres tudósok tárának kiadója születik Lipcsében.
1704. Scheremetew Dorpatot elfoglalja.
1722. Churchill János Marlborough herceg, híres angol hadvezér és államférfi, savoyai Jenő herceg fegyvertársa meghal Windsorlegebán. (Moreri és Auer sz. junius 27-én, Weber H. sz. jun. 17-én, mások sz. jun. 16-án.) [Lásd jul. 24-én.]
1772. Szerződés Oroszország, Poroszország és Austria közt Péterváron, melylyel Lengyelország első feldarabolása véghez vitetik. (Lásd febr. 17-én, sept. 18-án.) [Ghillany.]
1783. Bolivar Simon, El Libertador, délamerika szabadsághőse születik Carraccasban. (Ducoudray-Holstein a híres hős főhadsegéde, a maga emlékirataiban mondja, hogy július 24-én született.) [Lásd dec. 17-én.]
1783. II. Frigyes porosz király eltörli a rögtön ítélő székeket.
1783. Kirnberger János Fülöp, híres contrapontista és zenészeti író meghal Berlinben.
1787. Stackelberg Otto Magnus híres régiségbuvár és műismerő születik Revalon.
1790. Basedow János igen jeles nevelő, és nevelési író meghal Magdeburgon. (Szül. 1723. sept. 11-én.)
1792. A braunschweigi herceg nyilatkozványa a franciák ellen.
1793. Danton György a nemzeti convent elnöke.
1799. Buonaparte megveri a törököket Mustafa rumeliai pasa alatt Abukirnál.
1811. A franciák Suchet alatt, a d'Ayrolas marquis által védett Montserrat-ot elfoglalják.
1812. Hanák János magyar természettudós és érdemes szakbeli író, születése Kis-Kéren Abaujmegyében. (Lásd sept. 2-án.) (A „Magyar írók“ életrajza szerint 1812. január 25-én született.)

1812. Algier hadat izen az egyesült északamerikai álladalmaknak.
1812. Ütközetek Ostrownonál a franciák és oroszok közt; Joachim és Jenő, — Tolstoi és Pahlen ellen.
1812. Az oroszok Riga külvárosait lerombolják.
1818. Dugonics András magyar regényíró halála Szegeden. (Toldy, a Magyar Sajtó, a Közh. Ism. tára, a „Magyar írók“ életrajza, és életrője Karácsonyi így. A Tudom. Gyűjtemény szerint jul. 26-án.) (Lásd okt. 17-én.)
1826. Pestel ezredes, Sergius Murawieff Apostol alezredes, Ryleff, Bestuschew Rumin és Kahowsky mint összeesküvők Péterváron kivégeztetnek. (Lásd jan. 14-én, 15-én, jun. 15-én, dec. 26-án.)
1826. Mozgalmak Limában a columbiaiak ellen, és elfogatások. (Lásd jul. 15-én.)
1829. Az oroszok meglepik a török tábort az Osma folyónál.
1830. X. Károly francia király kiadja az alkotmányt eltörlő rendeleteket. Ezek szerint az időszaki sajtó szabadsága megszüntetik, a követválasztási rendszer megszorítatik, a kamarák feloszlatnak. (Lásd jul. 26-án, 27-én, 28-án, 29-én, 30-án, 31-én.)
1833. Dom Miguel Oporto előtti ostromserege Bourmont volt francia tábornok alatt, az alkotmányos sereg által megveretik.
1837. Az átvísgált 1812 évi alkotmány a spanyol cortesek által elfogadtatik.
1845. Az oroszok Dargo, Schamyl székhelyének ostromával felhagyni kénytelenek.
1845. Czerski János vallásjavító és tana Posenban lázadást idéz elő. Az ottani érsek búcsu menetet tartván, melyben 20 ezer ember részt vett, a két egyházi párt közt összeütközésre került a dolog; a fegyveres őrség, mely a pártokat elválasztani akarta, maga ellen ingerlé a közös dühöt.
1848. Radeczky cs. tábornagy fényes győzelme Custozánál Carlo Alberto szárd királyon. Ennek következménye lett, hogy a német egység ügye álomképpé halaványult, és hogy Magyarországtól nem csak a statusadósságok részbeni (200 millió for. évenkinti) elvállalása, hanem a pénz- és hadügyministerium visszaadása is kívántatott. (Lásd 23-án.)

1848. A Habeas Corpus-törvény Angolországban felfüggesztetik. Smith O'Brien nyomoztatik.
1849. Miskolci ütközet. Görgei az oroszokat Cseodajeff és Grabbe alatt Onod és Sajó-Lád közt, visszaveri. A csata reggeli 10 órától esti 6 óráig tartott.
1849. Komárom várőrsége Kosztolányi ezredes alatt kirohanást tesz Tata felé.
1849. Kossuth Görgei fölkeresésére Madarasig utazik, egy órányira az orosz előőrsöktől, hogy vele egyetértésre léphessen.
1850. Csata a dánok és holsteiniak közt Idstedt mellett. Az utóbbiak meggyőzötnek, és estve a dánok Schleswig városba nyomulnak. (Lásd 28-án.)
1851. Urquiza, Rosas dictator buktatója, július 20-án az Uruguayt átlépven, ma Paysandru várost kard csapás nélkül elfoglalja.
1851. Nicaragua, San Salvador, és Honduras középamerikai államak egyesülnek egy szövetséges köztársaság felállítására. Elszakadás Quatemalatól. (Lásd 1842 okt. 7-én.)
1853. Hetényi János bölcész és történész, meghal Ekelen. (Lásd 26-án.)
1854. Corsica sziget egy tenger alatti telegraf vonallal Speziával összekötetik.
1855. Raumo finn vár a szövetséges angol-francia hajók által lődöztetik.
1855. Taganrog a szövetségesek által eredménytelenül ágyuztatik.

26. Julius.

(VII. Calendas Augusti.)

1011. II. Mohamed cordovai chalifa lefejeztetik.
1343. Forradalom Florenzben a Medicis és Rucellai család vezérlete alatt, mely által Brienne Walter athenai herceg, ki ma 300 kitűnő florenziait megöletni akart, megbuktatik. Miután palotájában nyolc napi ostromot kiállott, elüzetik. (Lásd sept. 21-én.)
1417. XIII. Benedek pápa, a kosztnici concilium által letétetik. (Lásd márc. 2-án.)

1431. Az általános egyházi gyülekezet Baselben megnyitattik. Első ülés dec. 14-én. Tárgya a görög és latin egyház egyesítése, és közönséges egyházi reform.
1469. IV. Eduard angol király serege yorkshiri lázadó parasztok által, kiket Warwick gróf, a király volt főtámaszának két rokona vezérlett, megveretik Edgecote mellett. Gray Erzsébet királyné atyja, lord Wydeville és testvére elfogatik, — utóbb Nordhamptonban kivégeztetik. (Lásd ápr. 14-én, febr. 18-án.)
1471. Kempis Tamás egyházi író születik a kölni érseki megyében.
1473. Usunhasan a turkmani dinastia (mely fehér ürünek nevezetett) uralkodója, II. Mohammed török zultán által tökéletesen megveretik Ersendschan mellett.
1480. A törökök Otrantot Apuliában elfoglalják, 12000 katonát és lakost kardra hánynak, a kormányzót és püspököt keresztül fűrészelik.
1528. Andrada Diego de Payva portugalli író, a trienti egyházi gyűlésen fényes szereplő, születik Coimbrában. (Meghal 1575 dec. 1-én.)
1542. Egyezkedés Isabella, Zápolya János király özvegye és I. Ferdinand király közt, melynek értelmében Isabella a szepesi várat, és egy végleges békeig évenkénti 12000 forintot nyerne, a koronát ellenben Ferdinandnak kiadná. (Lásd jul. 18-án.)
1552. Sienna polgárai a spanyol hadőrség ellen fellázadnak, azt a városból kiűzik, és magokat francia védelem alá adják.
1564. II. Miksa császár nyilatkozványa az ország védelméről a törökök ellen.
1565. Freher Markard német jogtudós és történetíró születik. (Meghal 1614 május 13-án.)
1581. A németalföldi 7 tartomány Holland, Geldern, Seeland, Utrecht, Friesland, Oberyssel és Gröningen függetlenségét kinyilatkoztatja Spanyolországtól, és Egyesült Németalföld nevet vesz föl.
1589. Harlai Miklós, Sanci báró, IV. Henrik navarrai királynak tulajdon költségén szerzett 10,000 svajcit hoz, midőn épen III. Henrik francia királynak, eddigi ellenségének segélyére Páris felé fordulna.

1600. Schwarzenberg a lázadó Pápa ostrománál golyó által találhatván meghal. (Lásd aug. 2-án.)
1608. Pablo de Cespedes festész, építész, szobrász, költő és tudós meghal.
1630. Nagy Károly Manó savoyai herceg halála.
1634. A császáriak kiűzik a svédek Regensburgból.
1637. La Valette francia bibornok Landrecies németalföldi várost elfoglalja.
1655. Logau Frigyes báró, híres német epigrammköltő meghal Liegnitzon.
1663. Carré Lajos francia mathematicus és bölcész születik Cloufontaine-ban.
1682. Tököly Imre Kassa várát rohammal beveszi. (Lásd aug. 15-én.)
1684. Cornaro Ilona Lucretia (másként Cornaro Piscopia) korának egyik legtudósabb hölgye, a bölcészlet tudora meghal Velencében.
1702. Vendome herceg francia tábornagy megveri Visconti Anibál spanyol tábornokot Santa Vittoriánál.
1705. Scheremetew orosz tábornok, Löwenhaupt svéd tábornok által megveretik Gemaurthof mellett Curlandon.
1733. Schröckh János Mátyás történetíró születik Bécsben. (Meghal 1808. július 2-án a könyvtár hágesójáról történt esése következtében, vagy aug. 1-én a bécsi történeti napt. szerint, vagy aug. 2-án Brockhaus esmeretek tára szerint.)
1734. Rautenstrauch Ferenc István egyházi író születik Plattenben Csehországban.
1757. Csata Hastenbecknél, melyben D'Etrées francia tábornagy megveri a szövetséges angol-hesseni-braunschweigi sereget a cumberlandi herceg alatt.
1758. Az angolok elfoglalják a fontos Lajosvárt (Louisbourg) Cap Bretonban.
1760. Harsch osztrák tábornok Glatz várat Poroszországban bombáztatja, és a hadőrséget fogolylá teszi.
1786. Hetényi János jeles bölcészeti és történeti író születik Ekelén Komárom mellett. (A Pesti Napló szerint 25-én és így ugyan azon napon melyen később meghalt.)
1793. Lakanal az oktatási választmány nevében jelentést tesz Chappe találmányáról, a telegrafról. (Lásd jan. 20-án.)
1794. Chenier András, és Roucher János Antal költők, az első

- mig élt a francia költészet reménye, utóbb örök bánatja, lefejeztetnek 60 más áldozattárssal Párisban. Midőn Chenier homlokát a guillotine egy gerendájához ütötte, azt mondá: „kár, mert rejlett valami mögötte.“ (Lásd okt. 29-én, febr. 22-én.) (Roucher halála némelyek által jul. 23-ára vagy 25-ére, Chenier-é júliusra 23-ára tétetik. Lamartine világosan írja, hogy mind ketten a Robespierre bukását megelőzőtt napon fejeztettek le.)
- 1800. Parmai Lajos herceg magát hetruriai királynak kikiáltatja.
  - 1801. Madras Keletindiában az angolok által elfoglaltatik.
  - 1808. Bessieres tábornok mint győző bevonul Leonba.
  - 1813. A pyrenäi csaták kezdete Wellington és Soult tábornagyok közt Puerta de Mayaban, Bastan völgyében. (Lásd 28-án és 30-án.)
  - 1815. Thibaudeau gróf a francia convent volt tagja száműzetik.
  - 1817. A lutheranus és reformatus egyházak egyesülése Poroszországban, Nassauban, és Választóhessenben.
  - 1822. A görögök győzelme a törökökön; az utóbbiak Korintheta visszavonulnak.
  - 1829. Fegyverszünet Peru és Columbia köztársaságok közt.
  - 1830. A francia alkotmányt felfüggesztő rendeletek kihirdettetnek. A hírlapszerkesztők a törvény nevében ezen rendeletek ellen tiltakoznak. A palais-royal-ban székekről szónokoló fiatalok — mint hajdan Desmoulins Camille — ama rendeleteket a népnek magyarázzák. Nagy felháborodás a felsőbb polgári osztályban, mely utóbb a nép közé is lehat. Itt-ott már fegyverre kiáltás. (Lásd 25-én és 27-én.)
  - 1832. Tripolisban nagy összeesküvés kitör, melynek élén Sidi Mohammed a trónörökös áll.
  - 1833. Dillon Robert politikai író, és latin fordító meghal Londonban.
  - 1835. Forradalom Malagaban. A lázadók a várost elfoglalják, a kormányzót és várparancsnokot meggyilkolják. A katonaság a néphez áttér és az 1812 évi alkotmány kihirdettetik.
  - 1836. Alkotmány Lippe-Detmoldban.
  - 1840. Márton József, nyelvtani író meghal Bécsben. (Születik 1771 Iszka-Szent-Györgyön Fejér megyében márc. 2-án.)
  - 1848. Az osztrákok meggyőzik a piemontiakat Voltánál. (27-én is.)
  - 1848. Magyar democrat szellemű ujjoncozási törvény.

1848. Wirth János György Ágoston tudor, német nemzetgyűlési tag és történész halála Frankfurton.
1848. Felkelés Gerában, a kormánynak nem tetsző Krause követ elfogatása miatt.
1849. Gortsakoff orosz tábornok Korponay ezredest elvervén Tisza-Füredet megszállja.
1849. Az osztrákok Kecskeméthet megszállják, — a főhadi szállás Örkényben.
1849. Vécsey honvédtábornok (éjjel jul. 25-ke és 26-ka közt) Temesvárt minden ágyuiból löveti és a vártért megrohanatja.
1851. A forradalom előmenete Chinában Tekutsch trónkövetelő alatt. Kwangsi tartomány fővárosa Kweilin, a lázadók hatalmába jut.
1852. Kossuth Lajos Newyorkból Liverpoolba megérkezik.
1854. Amnestia Spanyolországban. (Lásd 21-én.)
1865. Johnson az éjszakamerikai statusok elnöke a hadifoglyoknak kivétel nélkül, befoglalva a volt conföderáció tábornokait is megkegyelmez, azon egy föltétel alatt, hogy az Unio iránt hűséget esküdjenek. (V. ö. máj. 10-én.)
1866. Békeelőzmények Nikolsburgban Austria és Poroszország közt, mely szerint Austria területi épsége, a lombard-velencei királyság kivételével megmarad. Austria elismeri a német szövetség feloszlását és beleegyezik annak új alakításához Austria részvétele nélkül. Austria lemond Holstein- és Schleswigben birt jogairól és hadi kárpotlásul fizet 40 millió tallért. Austria kötelezi magát a porosz király által éjszaki Németországban létre hozandó intézkedések elismerésére, befoglalva a területi változtatásokat. Mihelyest a velencei királyság az olasz királynak át lesz engedve, a fegyverszünet az olasz király által is fog elismertetni. (V. ö. aug. 23-án.)
1866. Ostromállapot hirdetése Bécsben, Alsó- és Felső-Austriában, Salzburg és Stajorországban. — A magyar hírlapoknak tudtára adja a helytartóság, hogy egy parlamentariskormánynak folytonos követelése nem fog türetni.

27. Julius.

(VI. Calendas Augusti.)

413. (Kr. sz. e.) A Syracusát két év óta ostromló athenaiak a syracusaiak által tökéletesen megveretnek, vezérük Nicias elfogatik és megöletik.
1214. Csata Bouvines mellett Lille közelében, melyben Fülöp Ágoston francia király tökéletesen megveri az egyesült angol (János király) német (IV. Otto császár) brabanti és boulognei sereget.
1298. I. Albrecht császár, Habsburgi Rudolf fia másodszor választatik császárnak. (Lásd jun. 23-án, máj. 1-jén.) (L'art de verifier les dates szerint aug. 9-én.)
1319. A gibellinek Genuát tengeren és szárazon erősen ostromolni kezdik. — Az ostrom csak 1323 évi febr. 17-én szünt meg, az ostromlottak egy szerencsés kirohanása után.
1435. Katibi panegyricus persa költő meghal dögvész által.
1460. Piccinino győzelme Sforza és Montefeltre fölött San Fabbianonál.
1469. Victorin, Podiebrad lengyel király vitéz fia Madács László nógrádi főispán és Jánosy Gáspár hadnagy fogságába esik, Wessele melletti csatavesztése után.
1521. Correa Antal portugalli tengerész meggyőzi Mokrint a Baharein szigeten a persiai öbölben.
1526. Pétervárad II. Soliman által rohammal bevétetik.
1595. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem egybekél Christina osztrák hercegnővel.
1610. V. Wassilij Schuiski cár letétetik.
1657. II. Rákóczy György Lengyelországban a lengyelek és tatárok által veszedelmesen szorongatva Csarnosztrog és Meziboza városok közt Csernatzroz nevű mezőn a svéd és kozák szövetségről lemondani, és II. János Kázmérral kemény egyezkedésre lépni kénytelen.
1667. Bernoulli János az idősbik, híres mathematicus születik Baselben. (Lásd jan. 1-jén.)
1675. Turenne Henrik (de la Tour d'Auvergne) híres francia tábornagy egy Rajna melletti ütközetben Montecuculi ellen, Sasbach közelében elesik.
1694. Az angol nemzeti bankintézet alakul. (Lásd sept. 22-én.)

1710. III. Károly spanyol király (mint császár VI. Károly) személyesen meggyőzi ellenkirályát V. Anjou Fülöpöt az Almenara melletti csatában. (Lásd aug. 20-án, sept. 28-án.)
1714. Tengeri csata Aland szigetnél a svédek közt Ehrenskiöld és az oroszok közt Apraxin alatt, az előbbiek tetemes kárára.
1723. Sallengre Albert Henrik, régiségtudós és műbíró meghal Hayeban.
1726. Bernoulli Miklós híres mathematicus meghal Pétervárott.
1737. A császáriak Seckendorf alatt Nissa török várat elfoglalják.
1739. Wallis György Oliver gróf, osztrák tábornagy megveretik a törökök által Zalánkemennél. (Lásd 30-án.)
1752. Palisot de Beauvais József, híres természetbuvár születik Arrasban. (Lásd jan. 21-én.)
1759. Maupertuis (Pierre Louis Moreau de) nagy francia mathematicus meghal Baselben. (Lásd jul. 17-én.)
1762. III. Péter orosz cár, Robschak jószágon Orlov gróf által méreggel megégetett, és midőn ez rajta nem fogott, megfojtatott. (Lásd jul. 19-én.) (Közönségesen jul. 17-ére tétetik, a mi csak a régi naptár szerint áll.)
1768. Koch József híres tájfestész születése Tirolisban.
1774. Gmelin Gottlieb híres természetbuvár és fűvész meghal a Chaitakok khánja fogságában a kaspi tenger keleti részén.
1777. Campbell Tamás, nagyhirű angol költő születése Glasgowban. (Meghal 1844 jun. 15-én Boulogneban.)
1778. Gróf Orvilliers Lajos (Guillouet) francia altengernagy megveri Keppel angol tengernagyot.
1787. Chialli Vincenzo jeles festész, Camuccini tanítványa születik Citta di Castelloban, Umbria határán. (L. sept. 4-én.)
1789. Champion de Cicé, bordeauxi érsek a francia constituantban az emberi jogok feletti tanácskozást kezdi.
1790. Reichenbachi egyezkedés II. Lipót császár és II. Frigyes Vilmos porosz király közt, melynek értelmében Austria a török portával békét köt, hogy ez által a békét Oroszország és a porta közt előmozdítsa. Ezen békébe Angolország és Németalföld is zárattak. (Lásd 1791 aug. 4-én.)
1793. Ferrand francia tábornok Valenciennes várat hadszerződésileg átadja a szövetséges seregeknek.
1793. Robespierre a jótékonyasági választmányban.
1794. Kilencedik Thermidor, az isszenyrendszer bukása. Robespierre a conventben Tallin által mint zsarnok bevádoltá-

- tik. Általános vihar támad a féltett népember ellen, és a convent azonnal Robespierret, annak öccsét, Lebas-t, Saint Just-ot, és Couthon-t elfogatja, és délutáni 3 órakor a törvényszék sorompói elé vezetteti. Együttal elfogatási határozat hozatik Henriot, Dumas, Boulanger, Dufraise, Lavalette, Aubigni, Prosper, Figas a nemzetőrség parancsnokai ellen. — Ezen pillanatban egy szekérvonat 45 elítéltet visz a törvénypalota udvarából S.-Antoine külvároson keresztül a vérpad felé. Az áldozatok barátjai, és néhány nemes polgár, most már a zsarnokság örök bukását, és a mérséklet visszatérését hívén, a szekerek után iramodva, kegyelmet! kegyelmet! kiáltottak, és már a vonat visszafordulását eszközölték, a mint Henriot és néhány cinkosa a tömeghez siet, azt kardesapásokkal eloszlatja, és a kivégeztetést végrehajtatja. (Lásd jul. 28-án.)
1796. Buonaparte Livornot megszállja, és az angol árukat zár alá veszi.
1797. Delaroche Pál, jeles történetfestész születése Párisban.
1805. Charpentier János Fr. Vilmos híres ásványtudós meghal szász Freiburgon.
1807. Broussonet Pierre Marie Auguste természetbuvár, és girondista követ a forradalom alatt meghal. (Születik Montpellierben 1761 febr. 28-án.)
1808. Dessewffy Aurel gróf híres politikai író, szónok, a mérsékelt párt vezére születik Nagymihályon Zemplénben. (Lásd febr. 9-én.)
1809. Az angol-spanyol hadsereg Wellington és Cuesta alatt meggyőzi a franciákat József király, Jourdan, Victor, Mortier és Sebastiani alatt Talavera de la Reyna mellett. (28-án is.)
1811. Hidalgo Miguel mexicói forradalmi vezér árulás által fogásba esvén, a spanyolok által kivégeztetik. (Lásd sept. 14-én, márc. 21-én.)
1812. A szászok csatavesztése Kobryn mellett. Kamenskoj és De Lambert, Klengel ellen. A győzők 4 zászlót, és 70 tisztet s 2500 katonát foglyul nyernek.
1813. Junot Andahe, Abrantes hercege, francia tábornok elme-háborodásban meghal. (Bourienne) [nem 22-én.]
1813. Austria megerősíti a reichenbachi egyezést. (L. jun. 14.)
1814. Közbocsánat a pápai birodalomban, némely kivételekkel.

1815. Az angol koronaherceg rendelete, hogy Napoleon Sz. Ilona szigetre vitessék.
1821. A görög senatus Kalamatában nyilatkozványt bocsát ki, mely szerint Hellas vezérei: Maurocordato, Ypsilanti Demeter, Kolokotroni, Odysseus, Kantakuzeno, Niketas, Bozzaris Márk és Normann tábornok által a keresztény uralom vissza fog állítatni.
1829. Barradas egy 4000 emberből álló expedícióval Tampico mellett a mexicói statusban kiszáll és a várost meghódítja. (Santa Ana által sept. 13-án ismét kiszorítatik.)
1830. Forradalom Párisban keletkezében. A hírlapi sajtók a kormány által elzároltatnak. Baude nyomdatulajdonos a törvény nevében ellenszegül a zsandároknak és a nép rokonszenve által támogatatik. A főpolgárság felláztatja a népet, a politechnicum tanítványai harcra készülnek, és míg a Párisban jelen lévő követek a teendőkről tanácskoznak, a Palais Royal úgy mint 1789-ben a forradalom kiindulási pontja lesz, torlaszok emelkednek és estve már összetütközik a nép a határozataiban ingó katonasággal. (Lásd 26. és 30-án.)
1831. Paniutin orosz dandárnok Roziozki lengyel ezredes által sok pénzkészlettel elfogatik.
1833. Van Voorst János, holland vallástudós és egyházi szónok meghal Leydenben.
1840. Páris a juliusi forradalom évünnepét üli (29-ikig.) A juliusi hősök hamvai a bastille téren levő szobor alá ünnepélyesen behelyeztetnek.
1841. Lermontoff Mihály, jeles orosz költő párviadalban meglövetik. Puschkin és Kolzoff-al az orosz költészet hármascillagzatát képezi. (V. ö. 1837 jan. 29-én.)
1848. Az osztrákok meggyőzik a piemontiakat Voltánál. Második napi csata. (Lásd 26-án.)
1848. A poseni német részek a frankfurti német szövetségbe való fölvétele határoztatik.
1849. Gál Sándor magyar forradalmi ezredes az oroszok által Clam Gallas cs. tábornok alatt Sepszi Szent Györgyből ki-nyomatik. (Czetcz, Schütte.) [Lásd 23-án.]
1849. A toscanai nagyherceg Pisába bevonul.
1849. Haynau cs. altábornagy Kecskeméthre bevonul. (L. 26-án.)

1858. Báró Rothschild Lionel angol parlamenti tag lesz; az első zsidó ki e tiszteletben részesül.
1865. Az osztrák birodalmi tanács, mely csak jogfictiókból tengődött, üléseit befejezi. Schmerling ministeriuma elbocsátatik. Belcredi lesz statusminister. (V. ö. június 27-én.)
1866. A Great-Eastern hajó az atlantontuli táviró huzallal szerencsésen megérkezik Uj-Foundland-ba a Trinity-Bayba, a mit táviratilag azonnal jelent Angliába. A nagy vállalat tehát teljesen sikerült. (Lásd júl. 22-én.)

28. Julius.

(V. Calendas Augusti.)

450. Ifjabbik Theodosius keletrómai császár, lováról a Lykus folyóba bukván meghal. (Lásd január 11-én.)
754. II. István pápa Nagy Károlyt római patriciusnak kinevezi.
955. A magyarok Freising német birodalmi várost mától hat napig pusztítják.
1207. Ibn Wasil (Mohammed Ben Sálím) Dschemâl-ed-dîn, történeti és bölcselmi arab író születik valószínűen Hamât syriai városban. (Meghal 1298. augusztus havában.)
1364. Cabrera Bernát híres spanyol minister, ki hazájának sok szolgálatot tett, és királyának kegyence volt, az őt gyűlölő párt (melyhez a királyné, a navarrai király, gróf Trastamara és gróf Ribagorza is tartoztak) gyanusítása folytán Saragossában lefejeztetik.
1480. A rhodusi jánoslovagok visszaverik a törökök rohamát a veszély legfőbb pillanatában, és midőn a város falai már több helyen meghágva voltak.
1488. Csata Saint-Aubin du Cormier mellett, melyben a bretagneiak Ferenc hercegük alatt megveretnek Tremouille francia tábornok által. Az orániai herceg, és Lajos orléansi herceg (utóbb XII. Lajos) elfogatnak.
1499. Tengeri csata Sapienza szigetnél a velenceiek és törökök közt. Mind két rész legjelesebb tengerészei: Alban, Armenio, Loredano a velenceiek közül; Karahasan és Borrak Reis a törökök közül elhullnak.
1540. Cromwell Tamás, egy szegény kovács fia, ki az angol

- országtanács elnökségeig emelkedett, VIII. Henrik király kegyéből esvén lefejeztetik.
1563. Brissac francia tábornagy Warwick grófort angol parancsnokot, Havre-de-Graceban a város átadására kényszeríti.
1568. Vilmos orániai herceg emlékirattal kijelenti: hogy ő csupán az isten tiszteletére fogott fegyverhez, és Alba herceg ellen, — a spanyol király, és legközelebbi örököseinek: a császár és fia érdekében. (Lásd máj. 28-án, dec. 22-én.)
1600. Schwarzenberg Adolf Pápa falai alatt a hűtlen wallonok által megöltetik.
1605. Gyulafi László erdélyi tábornok, Bocskai győzelmes főhadvezére meghal Köpecen a székely földön.
1614. Plater Felix orvos meghal Baselben 78 éves korában.
1634. Caumont Jakab francia hadvezér az eddig meg nem hódított La Mothe lotharingiai fellegetvárt elfoglalja; és itt minden francia tábornokok közül legelőször használja a bombákat.
1692. Hahn Simon Frigyes történetbuvár születése Bergen zárdájában Magdeburg mellett. (Meghal 1729 febr. 18-án.)
1721. Droz Péter Jakab híres mechanikus születése Neufchatel hercegségben. (Lásd nov. 28-án.)
1742. Béke Berlinben Mária Terézia és II. Frigyes porosz király közt. (A boroszlói békeelőzmények jun. 11-éről végleges békévé változtatnak át.) Mária Terézia mindkét okmányban Magyarország és Csehország királynéjának címeztetik. Silezia és Glatz porosz birtokká lesz. Vége az első siléziai háborúnak. (Lásd junius 11-én.)
1750. Bach Sebestyén nagyhirű zeneköltő halála Lipcsében.
1772. Láng Ádám János, magyar színész és író születik Felső-Metznázéfen Abauj megyében.
1789. Orczy Lőrinc báró, Abauj főispánja, magyar költő halála Pesten. (Lásd aug. 9-én.)
1793. Buzot, Barbaroux, Gorsas, Lanjuinais, Salles, Louvet, Bourgoing, Biroteau, Chassey, Cussy, Fermont, Meillan, Lesage, (Eure és Loire vidékről) Valady és Kervelegan, kik a junius 2-án hozott decretum alól megszöktek, és különféle megyékben lázadást szítanak, hazaárulóknak nyilatkoztatnak. (Lásd okt. 3-án.)
1794. Robespierre párthivei a convent ellen fellázadnak. Henriot elfogatik, de Coffinhal által kiszabadítva a városházon

védelmi állapotba helyezi magát. Barras a convent által kinevezett nemzetőrségi főparancsnok a városházba tör. E pillanatban (mintegy reggeli 3 órakor) Lebas, Robespierre sógora agyba lövi magát, az ifjabb Robespierre az ablakon kiugrik. Coffinhal, felháborodva Henriot részegességén őt megragadja és a másik emeletről lebuktatja. Bourdon Lénárt az egész városházát rohammal beveszi, Robespierre egy lövés által, mely állát elveszi megsebesítetik, és többi társaival a convent elé, utóbb a forradalmi ítélőszék elé vitetik. — Már estve lett, midőn a legyőzöttek a vérpadra kísértettek. Ott lehullott a két Robespierre, Couthon, Saint-Just, Henriot, Fleuriot-Lescot, Dumas, Payan, Vivier (a jakobinus társaság elnöke) Simon sarus és 12 községi tag feje. (Lásd 27-én.)

1796. Wedekind György Vilmos báró erdőszeri író születik Strassburgon.
1799. Kray osztrák tábornok Mantuát megszerzősileg elfoglalja Foissac-Latour francia dandárnoktól.
1804. Feuerbach Lajos, a haladó bölcselet legmerészebb képviselője, a kereszténység bontogatója, és atheismus tudományos fejtegetője születik Landshuton. (V. ö. atyját máj. 29-én.)
1806. Farkas Lajos régiségbuvár és író születik Révkomáromban.
1808. Trónforradalom Konstantinápolyban. Mustafa Bairaktar rustuki pasa kijelenti IV. Mustafa zultánnak, hogy trónját az előbb letett III. Selimnek átengedni köteles. IV. Mustafa Selimot megfojtatja, és hulláját a Serail falain át dobhatja. Erre Mustafa Bairaktar II. Mahmudot, IV. Mustafa öcsét zultánnak kikiáltja, a nagyvezírt és muftit a tengerbe fojtatja és Mustafa több más híveit lefejezteti. (Lásd jun. 29-én és május 29-én.)
1812. Hét francia hadsereg Pahlen gróf által Smolensk felé visszavonultában megsemmisítetik.
1812. Monteverde Diego Carracasba bevonul, Miranda menekül.
1813. A franciák St. Sebastian és Pampelonát ostrom alól felszabadítják.
1813. Csaták a Pyrenéákban Sorauren és Lezossa mellett Wellington angol-spanyol serege és Soult francia tábornagy közt. (Lásd 26-án és 30-án.)
1814. A guerilla csapatok feloszlása Spanyolországban.
1815. Marienburg vára megadja magát a poroszoknak.

1819. Kovács Mihály jeles magyar történeti festész születik Tisza-Abádon Heves megyében.
1821. Eskütétel Peru függetlenségére Limában a Márktéren San Martin tábornok és hadserege jelenlétében.
1828. Paskievits orosz hadveszér Poti-t a Phasis torkolatjánál elfoglalja és ez által Mingrelia és Imirete birtokát magának biztosítja.
1830. Páris egy nagy csatátér. A nép tömegesen és nagy lelkesüléssel a csatába rohan. A háromszinű zászló lobogtatik. A küzdő felek egymás iránt bámulandó nagylelkűséggel viseltetnek. A kövezet fegyverül szolgál, és asszonyok és gyermekek Marmont tábornagy csapatjait megtámadják. X. Károly, és udvarának hihetlen elbizakodása. Lafayette a mozgalom árjába veti magát. Éjjélkor a királyi seregek a városházát elhagyni kénytelenek. (Lásd 27. és 30-án.)
1831. Az epemirigy kitörése Budapesten.
1832. Badenben a sajtószabadság visszavonatik.
1833. Wilberforce Vilmos a rabszolgakereskedés eltöröltetésének indítványozója, és a sikerig kitartó sürgetője meghal Londonban. (Weber H. sz. 29-én.)
1833. Dom Pedro volt brasíliai császár, Dom Miguel bitorló elűzetése után ismét Lissabonba vonul.
1835. Fieschi merénylete a pokolgéppel Lajos Fülöp király ellen Párisban. Ez alkalommal 27 személy megsebesül, 15 megöletik, köztük Mortier Eduard Adolf K. József tábornagy, trevisoi herceg.
1840. Balmaseda spanyol carlista tábornok Franciaországba menekül. (Lásd aug. 31-én.)
1845. Véres összeütközés Zágrábban a követválasztás alkalmával a magyar-horvát és az illyr párt közt. Az illyriak részén 18 halott és 60 sebesült, a katonaság részén 9 nehezen sebesült. (Lásd jul. 15-én, aug. 5-én.)
1848. A francia nemzetgyűlés megszorítja az egyleti jogot.
1848. Jellacsich bán Bécsbe megérkezik, a katonatisztek és a lakosok fáklyás-zenével fogadják. (Schütte sz. 26-án.)
1848. Halotti ünnepély a márciusi áldozatok emlékére Bécsben. Fűster szónoklata. — Endlich Quirin több falragaszban zsidó gyűlöletet predikál.
1849. Károly Albert szárd király meghal Oportóban.
1849. A magyar forradalmi országgyűlés Szegeden kimondja a

- nemzetiségek egyenjogúságát és a zsidók emancipációját. (Valósággá lett ez utóbbi 1868 évben.) — Utolsó magyar országgyűlés. Kossuth és a kormány Aradra visszavonul.
1849. Uj Szegeden egy lőportár légbe röpül és 800 ember áldozatul esik. A tett orosz kémeknek tulajdonítatik. (Szi-lági sz. 29-én.)
1849. Jellaesich bán Rumából kelt kiáltványában a horvátoknak, slavonoknak és határőröknek köteletségévé teszi a márc. 4-én kiadott osztrák alkotmány elfogadását. (Lásd aug. 4-én.)
1849. Schmerling igazságügyi, Thun Leo gróf cultusminister lesz Bécsben.
1849. Paskievits orosz tábornagy a Tiszát átlépi Tiszafürednél.
1849. Leiningen magyar forradalmi tábornok győztes csatája a Hernád folyónál Gesztely mellett. Grabbe orosz tábornok a Sajó mögé Miskolcra, visszaűzetik. (Lásd jul. 25-én.)
1850. A dánok Eckernfördet elfoglalják.
1851. A 15000 emberből álló brasíliai sereg Caxias gróf alatt Uruguayba vonul. Julius 29-én Oribe 5000 emberrel Ceritot elhagyja.
1855. Ferjencsik Sámuel magyar természetbuvár, jólsvai próféta néven országszerte ismeretes, meghal 60 éves korában.
1857. Holman James, a „vak utazó” és utazásainak leírója meghal Londonban.
1857. Havelock megveri az ind lázadókat Unao mellett; másnap Bupirgange mellett.

29. Julius.

(IV. Calendas Augusti.)

50. (Kr. sz. e.) M. Tullius Cicero Imperator eltávozik Cilicia provinciából, M. Claud. Marcellus, és L. Aemilius Paullus lévén consulok. (Lásd dec. 17-én.)
626. Baján, avar khán sikertelen megrohanja Konstantinápolyt.
923. Berengar császár Italiában, Rudolf jurantuli Burgundia királyának ellenében csatát vesz, Fierenzuola mellett.
1014. II. Basil keletrómai császár megveri a bolgárokat, és 15000 foglyot nyervén, azoknak minden százából 99-nek szemeit kiszurattja, és a századikot ezen szerencsétleneknek veze-

- től adá, hogy őket Samuel királyukhoz vezesse. (Lásd sept. 15-én.)
1018. A friezek megverik a lotharingiakat Hardingennél.
1030. II. Nagy Kanut angol és dán király megveri és elejti Olaus norvégi királyt nagy csatában.
1095. I. László, vagy Szent László magyar király halála. (Csak Engel és Hormayr történeti zsebkönyvében teszik e nagy fejedelem halálát jul. 25-ére, a többi források mind jul. 29-dik, és 30-dik közt tétováznak. Julius 29 dikére t. i. teszik a Chronicon budense, Sigler, Annalista Saxo és Hildesheimensis, Péterfi, Eber, Pray, Fessler, Perger, Katona, Szalay; julius 30-dikára pedig Turóczy, Bonfini, Ranzanus, Baksay, Gebhardi, Hering és Weber H. tört. emlékkönyve. Ráth Károly: „Magyar királyok utazásai“ című művének első kiadásában, julius 29-ére, a második kiadásban, Büdinger után, aug. 29-ére. A Chronicon budense minden esetre helyesen írja quarto calend. augusti, feria prima, mert ezen feria prima vagy dominica 1095 IV. calend. augustival, az az: julius 29-ével találkozik, ez napon G. lévén a vasárnapi betű. Újabb írók László halálát 1096 évre is tették, mely évben a feria prima VI. calend. augustira, avagy julius 27-ére esett. E nap mellett azonban senki a régi írók közül nem szól. László halálát, és azon okokat, melyek Timont az 1096 év elfogadására birták, már Katona rég cáfolta meg.)
1099. II. Orban pápa halála. IV. Henrik császár halálos ellensége, ki a hierarchia feltétlen felsőségére törekedett VII. Gergely szellemében.
1294. Második nemzeti synoda Esztergomban III. András alatt.
1485. I. Mátyás magyar király Tulln osztrák várost elfoglalja.
1501. Sture Sten svéd hazafi másodszor választatik országkormányzónak. (Lásd máj. 1-jén.)
1506. Beheim Márton mathematicus és tengerész halála Lissabonban.
1521. A krimiai tatárok Moszkó előtt.
1521. Zimony a törökök által elfoglaltatik.
1537. Calvin új vallástana először Genfben fogadtatik el.
1544. A spanyolok Bazan Alvaro alatt megverik a franciákat egy tengeri csatában Muros mellett.

1579. Eboli hercegnő (Rui Gomez neje) kedvesével Perez Antonio államtitkárral II. Fülöp spanyol király parancsára befogatnak, Escovedonak, Don Juan titkárának meggyilkolásában való részvétért, tulajdonkép Fülöp ármánya miatt, ki Perez-et és Escovedot egy más által vesztetni akarta.
1612. Bongars Jakab francia calvinista, a magyar régi történeti és földirati írók tudós gyűjtője és kiadója meghal Párisban.
1653. Naudé Gábor francia tudós meghal Abbevilleban. (Lásd febr. 2-án.)
1670. Amato Vincentio, vallástudós és zeneszerző meghal Palermóban. (Szül. 1629.)
1670. Spork János cs. vezér a Zrinyi-Nádasdy féle összeesküvés elnyomására Kassára bevonul, és Spantkau Paris generalissimusnak a felső magyarországi 13 vármegye fölötti főparancsnokságot átadja.
1679. Békekötés Franciaország és Frigyes Vilmos a nagy brandenburgi választó fejedelem közt.
1686. III. Vilmos hollandi helytartó az augsburgi szövetséget létesíti XIV. Lajos ellen, a császár Spanyolország, Svédország és Hollandia közt.
1689. Gróf Draskovics megsemmisíti az 5000 főből álló török sereget Kosztanicánál Horvátországban.
1693. III. Vilmos angol király és Miksa Manó bajor választó véres csatában meggyőzetik Neerwinden mellett Luxemburg herceg francia tábornagy által; 12000 angol, 7000 francia elesik.
1696. Azow város Nagy Péter által elfoglaltatik.
1702. Ütközetek az oroszok és svédek közt Hummelsdorfnál és a Peipus taván.
1760. II. Frigyes porosz király Dresdát bombáztatja, 25-diktól kezdve. (Az ostrom jul. 14-én kezdődött.)
1789. Servan grenoblei parlamentügyész a francia constituanteban az emberi jogok egy javaslatát tárgyalja. (Lionell.)
1793. Kollár János cseh költő és régiségbuvár születik Mossócon Trencsénmegyében. (Lásd jan. 24-én.)
1800. Papp Ignác orvos, író születik Vörösberényben Veszprém megyében.

1808. Egy angol hadtest Wellington parancsnoksága alatt Portugáliában kiszáll, hogy a francia megszállást megszüntesse.
1810. Forradalmi junta alakulása Santa Fé de Bogotában.
1810. Britt nyilatkozat: Az amerikai telepítvények elszakadása gátoltatni fog, ha Spanyolország Franciaországnak ellent áll; ha Spanyolország ellenben aláveti magát, a telepítvények függetlensége elő fog mozdíttatni.
1813. Wellington csatája Soult tábornagygyal Roncevallesban. (Lásd 26-án és 30-án.)
1823. Molitor francia tábornok meggyőzi a spanyol fölkelőket Ballesteros alatt Orones mellett.
1823. A brasíliai congressus határozza, hogy törvényjavaslatai akkor is érvényesek legyenek, ha a császár nem is szentesíti azokat.
1826. Tengeri csaták Norton brasíliai és Brown buenos-ayresi admiral közt az utóbbi város előtt. Más napon is. (Lásd jan. 3-án, ápril. 21-én, jun. 11-én, okt. 25-én, dec. 10-én.)
1830. Forradalom Párisban. A nép a Louvret és a Tuillériákat rohammal elfoglalja, és Marmont tábornagy seregét meggyőzi. Csata után testvéresülési jelenetek. A ministerek és a királyi család Saint-Cloudra mennek, de a mozgalom veszélyességében most sem hisznek. Perrier, Vitrolles, Argout, Mortemart a király nevében alkudozásra lépnek a mozgalom főnökeivel, X. Károly végre az ordonanceok visszavonására és új ministerium kinevezésére rá áll, azonban a hotel Laffitte-ban lévő gyűlés semmi alkudozásra hajlandó. A horcolók azt kiáltják: „Le a Bourbonokkal!” (Lásd 30-án.)
1832. Hussein Pasa török nagyvezir az egiptusiak által Ibrahim Pasa alatt Bylan-Bohosi syriai hegyszikorosnál megveretik.
1848. Smith O'Brien megveretése és üldözése Irlandban. A rendőrség elegendő volt az ő embereit szétverni.
1848. János németbirodalmi kormányzó békéltetési kísérlete Jellacsich és a magyar kormány közt. Jellacsich három „megmászhatatlan” alappontot terjesztet elő. 1.) Egyesítessek a magyar pénz-, had- és külügyministerium az osztrák kormányéval. 2.) A horvát nemzetiség egyenjogú legyen mind a belkormányzatban mind a közös magyar országgyűlésen. 3.) A magyarországi szerb nemzet kíváncsi teljesítessenek. István nádor és Batthyány minister-

- elnök ezen pontokat visszautasíták. Nevezetes, hogy ám-
bár Horvátország, Slavonia és Dalmátia csak a bécsi mi-
nisteriummal akart közigazgatási kapcsolatban lenni, és
Magyarországtól független állásra törekedett, még is az
értekezletben az kívántatott, hogy Magyarország jövedel-
mei a népesség arányában ama szakadár tartományokra
fordíttassanak. (V. ö. jul. 10-én.) János főherceg másnap
Frankfurtba elutazott, és ezzel vége szakadt közben-
járói szerepének. (V. ö. jul. 4-én és 11-én.)
1849. Az oroszok Paskievits alatt Csegénél a Tiszán átkelnek;
Görgei Tokajnál lépi át a Tiszát.
1849. Gál Sándor forradalmi ezredes csatája Tusnádnál a Csik-
székben az orosz-osztrák sereggel Clam-Gallas alatt. A
székelyek rendetlenül hátrálnak. (Szeremlei hibásan Tas-
nádról szól, — de ez K. Szolnokban fekszik.)
1849. Az osztrák főhadiszállás Félégyházon Haynau alatt.
1849. A magyar kormány Perczel Mór tábornokot a hadvezér-
lettől elmozdítja.
1849. Velence újra tüzes golyókkal lödöztetik az osztrákok által.
1851. Az osztrák követ Konstantinápolyban Kossuth kiszabadi-
tása ellen Kiutahiából tiltakozik.
1851. Gasparis az Eunomia bolygó csillagot fölfedezi.
1851. Béke- és barátsági szerződés kihirdetése Madridon Spa-
nyolország és Nicaragua közt.
1852. Clay Henrik jeles éjszakamerikai államférfi, Webster, és
Calhoun-nal a leghíresebb amerikai szónoki trias, meghal
New-Yorkban.
1854. Wrangel orosz tábornok megveri a törököket Bajazidnél.
1854. Espartero tábornok diadali ünnepélylyel Madridba bevo-
nul, és hosszú számkivetés után Isabella királyné előtt
megjelenik.
1854. A dán közálladalmi alkotmány kihirdettetik.
1857. Canino Bonaparte Károly herceg, nagy természettudós, több
akadémia tagja, a római forradalom részese, meghal.
1866. III. Napoleon követe Nikolsburgon kijelenti a porosz
királynak, hogy az osztrák császár által a francia csá-
zárnak átengedett Velence a békekötés alkalmával Olasz-
ország rendelkezésének visszaadatik. (V. ö. július 4-én,
okt. 19-én.)

30. Julius.

(III. Calendas Augusti.)

302. (Kr. sz. e.) C. Junius Bubulcus Brutus római consul diadalt ül az aequusokról.
101. (Kr. sz. e.) A Rajnán átkelt, és a tridentini havasok jegén át paisaikon lecsuszó cimberok vagy cimmeriak a Po vidékére érkezvén, egy 55000-nyi római sereg által C. Marius és Q. Lutatius Catullus vezérlete alatt a raudi mezőn tökéletesen megveretnek, sőt, az egész cimber nemzet itt eltöröltetik, mert a történet soha többé nem említi. — Ezen éjszaki ellenség közül 140000 ember esett el, 60000 rabszolgaságba jutott. Fejedelmei közül Bojorix és Lugius megöletett, Claodius és Cesorix [Gaisorix=Geiserich, Genserich] elfogattak. Az utolsó ellentállást még a barbarok nejei gyakorolták a kocsivárnál. Midőn minden harcot sikertelennek látták, megölték saját gyermekeiket, aztán önmagukat, hogy becsstelen fogságra ne jussanak. — A csata helye nehezen meghatározható, miután a régiek előtt is homályos volt. Bizonyosan nem Verona mellett, hanem valószínűleg Vercelli mellett történt. (Az említett cimber nevekről lásd Zeus: Die Deutschen und die Nachbarstämme.)
381. A második általános egyházi gyülekezet Konstantinápolyban berekesztetik.
1184. Vladimir Gljeb kióvi herceg fia a palócok roppant seregét, melyben csak herceg 417 számláltatott, az Ugra (némelyek szerint a mai Orel, mások sz. Bug vize) folyónál megfutamítja, 7000 embert elfogott, közte 17 herceget. [Schlözer szer. a csata 1185 történt, és csak 3000 ember esett fogságba.] (Lásd márc. 27-én.)
1419. A hussiták Ziska izgatására a prágai városházat megrohanják, a polgármestert és 12 tanácsost az ablakon kidobják; — mert valaki egy hussita lelkészt kövel dobált, és mert a tanács némely fogoly hussitákat kérelmükre szabadon bocsátani nem akart.
1420. Zsigmond magyar király Prága ostromával felhagy.
1494. Pantagathus Octavian vagy Octavius, (családneve Bacato, latinul Bacatus) nagy tudományu és nemes törek-

- vésü ember, ki inkább szóval mint irással terjesztette az ismereteket, születik Bresciában. (Némelyek szerint aug. 15-én.) [Lásd dec. 19-én.]
1514. Basil moskovai herceg Smolensk lengyel várost árulás segítségével elfoglalja.
1552. Temesvár hadszerződésileg megadja magát a törököknek Achmet pasa alatt. Losonczy István, a vár hős védője, a kivonulás alkalmával eleinte tisztességesen fogadtatik. De utóbb kíséretének hitszegő megtámadtatását észrevevén kardot ránt, és becsületének védelme közben, sok nemessel levágatik. Így jutott Temesvár 164 évig tartó barbar iga alá. (Nem julius 27-én mint Engel, Oláh, Gebhardi és Hormayr, nem is junius 27-én, mint Ortelius és Kreckwitz. A Türkische und ungarische Chronica, Nürnberg 1662 sz. julius 29-én. Borsos Sebestyén kronikája hibásan 1553 évet ír.)
1575. A kolosvári törvényszék Békessy Gáspárt, és fogoly párt-hiveit, és a megszökött harminc lázadó társát hazaárulónak, és lázadónak nyilatkoztatja, éz ezért pörbe fogja. (Lásd aug. 8-án, jul. 10-én.)
1594. A törökök Szinán pasa alatt Szentmártont (Pannonhalmát) elfoglalják, Baranyay Pál apátot és szerzetes társait legyilkolják.
1621. Illyésházy Gáspár Bethlen seregével Brumov várát a morva határszélen rohammal beveszi.
1638. Bernát weimari herceg megveri Götz osztrák tábornagyot Wittenweiernél, midőn Breisachot ostrom alól felszabadítani akarná.
1656. X. Károly svéd király meggyőzi a lengyeleket Varsónál.
1657. Az erdélyiek nagy csatavesztése Podoliában a tatárok által. Kemény János tábornok 23000 emberrel fogságba esik, 3000 a csatában elhull, mely közben az oláhok a tatárokhoz átszöknek.
1683. Mária Terézia, IV. Fülöp spanyol király lánya, XIV. Lajos francia király neje, szellem nélküli, de szívjóságos hölgy meghal. A király e hirre azt mondá: „Ez az első kedvetlenség, melyet nekem valaha okozott.“
1691. Morhof Daniel György, a történet és költészet tanára Rostockon, jeles történész meghal Lübecken.

1702. XII. Károly tökéletesen megveri August szász-lengyel királyt Clisownál.
1705. La Feuillade marquis Chivascot elfoglalja.
1712. Villars francia tábornagy a Denain melletti győzelme következtében Jenő savoyai herceg gazdag tárait Marchiennes németalföldi faluban elfoglalja, és ez által előnyomulását Páris felé lehetlenné teszi. (Lásd 24-én.) (Némely történetírók a táruk elfoglalását is a denaini győzelem napjára teszik.)
1718. Penn Vilmos vallás- és államalapító meghal Jordans-ban Buckinghamshire-ban. (Lásd okt. 14-én.)
1739. Wallis Oliver osztrák tábornok meveri a törököket Pancsovánál. (Nem 31-én mint Geisau.)
1747. Schmeizel Márton brassói fi, Magyarország és Erdély történetére vonatkozó sok munkák írója meghal Halleban.
1771. Gray Tamás angol költő, a britt Pindar meghal.
1781. Horn Ferenc, a bölcsészet tudora, híres itész és beszélyíró születik Braunschweigon. (Lásd jul. 19-én.)
1781. Körthe Frigyes Ágoston hittani, bölcsészeti és történeti író születése.
1784. Schefer Lipót jeles novellaköltő születik Muskauban Alsó-Luzatiában. (Krahmer szer. 29-én.)
1791. A lovagrendek eltörlése Franciaországon.
1795. A francia nemzeti convent a politikai menekültek örök száműzetését rendeli, mint az alkotmány egyik cikkelyét.
1804. VII. Pius pápa visszaállítja a jesuitarendet Nápolyban és Siciliában.
1809. Ütközet Halberstadtnál Frigyes Vilmos braunschweigi herceg és egy westfali ezred közt, gróf Wellingerode ezredes alatt. A braunschweigi herceg rohammal megy a városba. (Lásd 31-én.)
1809. Az angolok mint Austriának egyedüli szövetségesei Walcheren németalföldi szigeten kiszállnak.
1809. A bajorok Innsbruckot megszállják Raglovich tábornok alatt.
1812. Dünaburg herceg Reggio által rohammal bevétetik.
1812. Ütközet a Drissa folyónál Wittgenstein és Oudinot közt.
1813. Mina spanyol tábornok Saragossát elfoglalja a franciáktól.
1813. A Pyrenäák közti csaták vége. Wellington angol tábornagy megveri Soult francia tábornagyot majdnem ugyan-

- azon híres vidéken, melyben Nagy Károly korában a vitéz Roland elesett. A csatatéren 6000 angol és 15000 francia halva maradt. (Lásd jul. 26-án és 28-án.)
1814. A svédek Norvégiába nyomulnak, s Barby és Prestbacka városokat megszállják.
1816. Kotzebue Otto orosz tengerészhadnagy Kronstadtból fedezési utra indul. (Lásd jul. 22-én.)
1829. Csata Tschart mellett Kisásiában az oroszok és törökök közt.
1829. O'Connell másodszor választatik Irland részéről parlamenti követnek.
1830. Új királyválasztás felőli alkudozások Párisban. A köztársasági és orleanista párt összeütköznek, Thiers és Scheffer Neuillyban a koronát Louis Fülöp orleansi hercegnek ajánlják, ki éjjel lopódzva jó Párisba. X. Károly és családja Saint-Clouból Trianonba szökik. (Lásd 31-én.)
1832. Gumpert Kristof Gottlieb híres orvos és író meghal.
1843. Espartero Spanyolországban leköszön, és Angliába megy. (Lásd jul. 14-én.)
1848. A bécsi országgyűlés követeli a császártól, hogy haladéknélkül székvárosába visszatérjen. (V. ö. aug. 8-án.) [Austria sz. aug. 2-án.]
1848. Cremona az osztrákok által bevéve; a császári sereg az Oglio folyón átmegy.
1848. Haynau Csongrád várost felgyújtatja, és kiraboltatja.
1849. A komáromi várórség heves kirohanása Klapka alatt. Az osztrákok a Nyitra és Vág mögé vonulnak. (Beck bárónő emlékiratai szerint 31-én.)
1849. A turini kamarák megnyitása.
1849. Szemere sikertelen küldetésben eljár, hogy Görgeit a kormány iránti engedelemre bírja. (Lásd 25-én.)
1851. A volt magyar honvédek kényszerítő besorozása az osztrák hadseregbe megszüntetik.
1854. Az oroszok Bukarest kiűritését kezdik.
1856. Az osztrák császár találkozása Teplitzben a porosz és szász királylyal.
1866. Az olasz kormány rendelete eltörli az osztrák-pápai concordatumot és a vallási testületeket Velencében.
1866. Egressy Gábor, a legnagyobb magyar színművész, meghal Pesten, a színpadon, midőn épen Brankovics György sze-

repében, Obernyik hasoncímű művében, egy hatásos jelenetet feltüntetne. A művész saját fia, Egressy Árpád, apjával szemközt állt, szerepének megfelelőleg, vakultan, és midőn apja összerogyott, nem is sejtve, hogy itt a művészet és természet határai összeérintkeztek, és folytatván szerepét mondja: Oh, nem látom többi fejedelmi arcodat! A függöny legördült, a közönség mélyen meghatva távozott.

1868. Tompa Mihály a legnemesebb magyar költők egyike meghal Hamván. (Lásd sept. 29-én.)

31. Julius.

(Pridie Calendas Augusti.)

468. I. Leo keletrómai császár törvény által mindenkit hivatalokból kizár, a ki a katolikus hitet nem vallja.
626. Az avarok Konstantinápolynak több napi ostromát kezdik.
817. Lothar császár Ájtatos Lajossal az uralmat osztja.
1184. A dán hajóhad csatavesztése az obotrita parton.
1333. Robert Károly magyar király Apuliában kiszáll, jogainak kivívására a nápolyi trónra.
1358. Marcel, a kereskedők prevôtja Párisban, ki augustus elsején a várost az angoloknak átadni, és a navarrai királyt a francia trónra emelni akarta, épen midőn éjjel a város kapuit felnyitni akará, Maillard János és Desessarts Pepin által megtámadtatik és megöletik. (Lásd febr. 22-én.)
1367. Nagy Lajos magyar király, IV. Károly német császár és V. Orbán pápa Viterboban 7 évre szövetséget kötnek az egyház minden ellenségei ellen. Névszerint az Olaszországot pusztító német és angol szabadsákmányosok, igazán a Visconti ház ellen.
1481. Filelfo Ferenc, a 15 század legtudósabb embereinek egyike meghal Florenzben nagy szegénységben. (Születik 1398 Tolentinoban.)
1490. II. Ulászló mint magyar trónkövetelő Farkashidán a választó okiratot aláírja. (Szeptember 18-án koronáztatik.)
1537. A Mediciak győzelme Strozzi fölött Montemurlonál.

1552. Vallásbéke Passauban a protestánsok (Szász Móric) és V. Károly császár közt. Ez a protestánsok jogviszonyainak első elismerése.
1553. Gróf Surrey Tamás Norfolk herceg, katolikus Mária királyné által a Towerből kiszabadítatik, hová fiával együtt 1546. dec. 12-én záratott. (Lásd fiát Henriket jan. 19-én 1546.)
1556. Loyola Ignác, (Don Jnigo-Lopez de Recalde) a jezsuitarend alapítója meghal Rómában. (Weber H. sz. 28-án.)
1560. Dscherbe sziget vára, miután Alvaro spanyol parancsnok fogságba esett, Piale pasa által elfoglaltatik. (L. márc. 14-én, május 14-én.)
1566. Las Casas Fray Bertalan, Chiopa püspöke Mexicóban, meghal. Kitűnő emberbarát, és az indianok nemes védője. (Szül. 1474. Sevillában.)
1602. Goutaut Armand báró, Biron herceg, francia tábornagy, a legjelesebb hadvezérek, de egyszersmind a legrosszabb emberek egyike Franciaországban, a Bastilleban lefejeztetik, IV. Henrik és az álladalom ellen szőtt összeesküvésért.
1617. Pázmány, II. Mátyás király több más követével Nagyszombatban egyezkedést ír alá Bethlen Gábor biztosaival.
1617. Antonius Miklós spanyol történetbuvár születése Sevillában.
1634. Vultejus Armin jeles jogtudós meghal.
1667. Békekötés Bredában Anglia, Frankország, Dánia és Hollandia közt, mely a Guineáért folyt háborút befejezi. Hollandia ez által Surinamot nyeri, Angliát lealázza, és XIV. Lajost az országból kitolja. — Különben Angolország Newyorkot megtartá.
1669. Békeszerződés Portugallia és Németalföld közt, mely az utóbbinak kereskedelmi hatalmát Keletindián megalapítja.
1683. Kempe Márton, korában híres koszorusköltő meghal Königsbergen.
1683. Russel Vilmos báró, a polgári háboru idejében a parlament lovasságának vezére, Rouse János és Walcot kapitány, a rye-house-i összeesküvés miatt, mely a protestáns vallás fenntartását, és a katolikus érzelmei végett gyűlölt Jakab yorki herceg trónról kizárását célozta, lefejeztetik. (Guthrie és Grey szerint jun. 23-án Moreri sz. jul. 31-én, a Theatrum europäum sz. jul. 30-án.) [V. ö. dec. 7-én.]
1683. Az oxfordi reactionarius egyetem az absolutismus tanait

- vallja és a collegium udvarán Buchanan György, Milton János, és Baxter Richard politikai írásait elégeti. (Macaulay azt írja, hogy ez ugyan az napon történt, melyen Russelt kivégezték, de a napot ki nem írja.)
1703. Keresztély, braunschweig-hannoveri herceg Ulmnál elesik.
1714. Meckel János Frigyes híres orvos születik Wetzlarban. (Meghal 1774. szeptember 18-án.)
1743. Savage Richard angol költő meghal Newgate börtönben. (Lásd január 10-én.)
1747. Meiners Kristof a tudományok történetének írója meghal Otterndorfon.
1760. A poroszok Ferdinand braunschweigi herceg alatt meggyőzik a franciákat Contades alatt Marburgnál.
1784. Diderot Dénes, nagyhirű és befolyású francia bölcész meghal Párisban. Az ő encyclopädiája a tudományok nagyszerű birodalmát tüntette elő, a szolgaság minden neme ellen bátran küzdött, de egyszersmind minden vallási rendszert és tulvilági törekvést megsemmisíteni ügykezett. (Weber H. sz. meghal jul. 30-án.)
1789. Derwesch Mohammed török seraskier és Mavrojeni Miklós Oláhország hospodárja, Suwarow orosz, és Coburg-Saalfeld Josias herceg császári tábornok által Foksány mellett tökéletesen megveretik. Splényi Gábor és Karacsay tábornokok kitüntették magokat. (Szöllösy, Fessler, Majláth stb. így, Bedeus és Hormayr sz. aug. 1-jén.)
1796. A franciák Mantua ostromával felhagynak. (L. sept. 30-án.)
1798. Szentpétery Zsigmond, a legelső magyar színművész, és a nemzeti színház első rendű tagja születik Rohodon Szabolcs megyében. (Lásd dec. 13-án.)
1800. Ericson János a meleg levegővel hajtott hajók feltalálója születik Vermeland svéd tartományban.
1804. Humboldt Sándor híres tudományos utazó, 16 évi távollét után Délamerikában Bordeauxba megérkezik.
1808. Bencivenni (Bencivienni) Giuseppe, toscanai tudós életirási és történeti szakban meghal.
1809. Frigyes Vilmos braunschweigi herceg fekete seregével Braunschweigba megérkezik. (Lásd 30-án.)
1812. Cap français Christoph székvárosa S.-Domingon, Pethion által elfoglaltatik. (Lásd dec. 26-án.)

1813. Soult tábornagy a Bidassoa-n átmegy, és siker nélkül támadja meg a spanyolokat St. Sebastiannál.
1819. Az orosz kormány Lengyelországban az előző könyvvizsgálatot behozza az alkotmány ellenére.
1826. Ütközet a kapudanpasa és Sachturi közt Samosban. Kanaris görög vezér megsebesül.
1826. Valencia spanyol városban, a X. Károly francia serege által létesített restauratio után, egy Ripoll nevű szabadelmű iskolatanító mint eretnek (Deismus miatt) autodofé által kivégeztetik.
1827. Piccini Miklós zeneszerző (majd 200 opera, zsoltár, cantate, egyházi ének) meghal Passyban Franciaországon.
1829. Ütközet az oroszok és törökök közt Zambol mellett a drinápolyi uton.
1830. Lajos Fülöp orleansi herceg Franciaország kormányzója lesz. Nagy izgatottság a párisi városházon. A köztársasági párt sikertelenül ügyekszik a herceget megnyerni, ki a követések előtt kijelentett politikai elvei dacára, a kormányt föltétlenül elnyeri. A forradalom egy saját kebeléből támasztott hatalom akarata alá kerül. (Lásd 26., 27., 28., 29. és 30-án.)
1847. A lengyel lázadók Wisniofsky Theofil, és Kapucsinski Lembergen kivégeztetnek.
1848. A thüringeni democrata congressus Jenában.
1848. A frankfurti nemzetgyűlés határozata Schleswig-Holstein ügyében. Hadszállítás Badenből és déli Németországból a hercegségekbe.
1848. Radeckzy cs. tábornagy kardesapás nélkül Cremonába vonul. (Lásd 30-án.)
1849. Bem nagy csatavesztése Segesvárnál Lüders orosz tábornok által. Bem súlyosan sebesítve alig menekszik meg a kozákok kezeiből. Skariatín orosz tábornok elesik. Hatvan ágyu, 2 zászló és Rákóczy kardja, melyet a kolosvári polgárok Bemnek ajándékoztak, a győzők birtokába jutott. Itt Petőfi Sándor is nyomtalanul elveszett, a magyar költészet örök busongására. (Nem jun. 31-én mint Szilágyi írja.)
1849. Az osztrákok Garibaldit meggyőzik San Leonál.
1849. Dortu Miksa, badeni szabadságharcos Freiburgon meglövetik. (Lásd jul. 4-én, jun. 26., 29-én.)

1854. Toschi Paolo jeles rézmetsző halála Parmában. [Mások sz. 30-án.] (Születik 1788. ugyanott.)
1856. Saragossa megadja magát a kormánynak. Dulce tábornok más nap megszállja a várost.
1866. A poroszok Nürnberget megszállják.
1866. A ministerialis közlöny: Österreichische Zeitung kijelenti, hogy a német szövetség felbontása Austria hatalmi állására kedvező befolyással lesz, mert ezen szövetségnek több mint 50 esztendő's története semmi előnyt nem mutat ki, melyet Austria abból vett volna. (V. ö. jul. 26-án.)
-

1. Augustus.

(Calendas Augusti.)

- 1827. (Kr. sz. e.) Aaron, Mózes testvére meghal 123 éves korában 40 év a kiköltözés után.
- 457. (Kr. sz. e.) Esdras, engedelmet nyervén Xerxes perzsa királytól, Artaxerxes Longimanus fiától a visszatérésre, nagy számu zsidókkal ma Jeruzsalembe lép. (L. dec. 20-án.)
- 44. (Kr. sz. e.) A római senatusban Cäsar ipája L. Piso consularis, Antonius ármányait bátran fölfedezi, és őt bevádolja, — de sikertelenül. (Lásd sept. 1-jén.)
- 30. (Kr. sz. e.) Antonius lovassága és hajóhada Octavianhoz áttér, Antonius Alexandria belsejébe vonul vissza, Octavian a várost elfoglalja. (Lásd febr. 26-án, sept. 2-án.)
- 10. (Kr. sz. e.) Tiberius Claudius Nero Drusus római császár születése Lugdunumban. (Lásd okt. 13-án.)
- 53. Claudius császár vízvezetése elkészültek.
- 126. Pertinax római császár, egy szénárus fia, születése. (Lásd március 28-án.)
- 527. Justinus keletrómai császár halála. I. Justinian Anticus (azelőtt Upranda) császárnak kikiáltatik. (Lásd jul. 9-én, nov. 14-én.)
- 1192. Richard király Joppet ostrom alól felszabadítja.
- 1167. I. Barbarossa Frigyes császár másodszor koronáztatik Rómában. (Lásd jun. 18-án.)
- 1177. A tökéletes béke Sándor pápa és Barbarossa Frigyes közt Velencében. (Lásd jul. 24-én.)
- 1202. János angol király Arthur kir. herceget elfogatja.
- 1272. V. István magyar király halála; azon megerőltetésénél fogva, melylyel Pektári Joachim által rablott, és Habsburgi

- Rudolfhoz vitt fia András felkeresésére és utolérésére sietett. (Fejér codex. Ráth. — Hormayr hibásan 1278. évet.)
1291. A három svajci tartomány Uri, Schwyz és Unterwalden örök szövetséget köt kölesönös védelemre mindenki ellen, a ki azokat megkárosítani akarja. Ez a svajciak első írott szövetsége. (Azelőtt e szövetség ideje 1251-re tétetett, Kopp azonban valószínűvé tette, hogy 1291-re esik. Az idő körül mindazáltal még némi nehézségek maradtak fenn.)
1309. V. Kelemen pápa Robert calabriai herceget nápolyi-siciliai királynak kinevezi, mi által a magyar ág örökösödési jogát elveszté.
1323. Mortimer Roger a Towerből megszökik.
1347. Rienzi Cola nagy pompával magát lovaggá vereti.
1348. Ibn-elwardi (Zein-ed-din Abu Hafsz Omar Ibn-el-motzaffer) Európában földírtatról, keleten több munkákról ismeretes arab tudós meghal Halebban.
1441. Késmárk városa árulás által Giskra kezére jut.
1527. II. Miksa római-német császár születése.
1571. Famagosta ciprusi város, hat roham hős kiállása után hadszerződésileg megadja magát a törököknek Mustafa seraskier alatt. (Lásd aug. 17-én.) [Sagredo. Hammer.]
1585. Colonna Márk Antal, Palliano hercege, nápolyi connetable, siciliai alkirály, nagy hős spanyol szolgálatban meghal.
1589. III. Henrik francia király Klement Jakab domokos pap által St. Clouban mérgezett törrel megszuratik. (L. jan. 16-án.) [A jezsuiták Suarez és Mariana a királygyilkolást tanították, és Klement tettét magasztalták. A királygyilkolás tanát védelmezték Toletus Ferenc, Sa Emmanuel és Molina jezsuiták is.] Sok helyen, a gyilkos arcképe köztiszteletre a templom oltárára tétetett. A pápa nyíltan kijelenté, hogy ez Judithhoz méltó tett volt, sőt azt Krisztus megtestesülésével és a feltámadással hasonlítja össze.
1601. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem, Basta cs. vezér és az oláh vajda által Boretso mellett megveretik.
1611. Forgács Ferenc érsek és bibornok tartományi synodát tart Nagyszombaton a katolikus hit veszélyesztetése miatt.
1616. Asszonyok lázadása Delften Hollandiában a vám felemelgetése végett.
1633. Birkenfeld Keresztély, megveri a IV. lotharingiai Károly által a császár segítségére hozott sereget Pfaffenhofennél.

1635. Mikó Ferenc, jeles erdélyi kormányfőrfi, és történetíró meghal. (Szül. 1584.)
1649. Zólyomi Dávid erdélyi főúr, kővári fogságában meghal. (Augustus 21-én 1633. örök fogságra ítéltetett.) (Lásd április 4-én.) [Szalárdi.]
1664. Montecuculi cs. főhadvezér győzelme Sz. Grótnál Achmet Kiöprili nagyvezíren. Három basa, 30 aga és 12000 ember minden ágyuval az ellenség részén elveszett. Csata előtt Spork János lovas tábornok hajadon fővel úgy imádkozott: „Mindenható generalissimus ott fenn! Ha nem akarsz ma keresztényhitű gyermekeidnek segélyül lenni, legalább ne segíts ama török kutyákat se; és majd tréfát fogsz látni.“ — Hammer szerint a keresztények 300 év óta oly fényes csatát nyílt harcban nem nyertek a törökön, mint ezt. Engel szerint a janicsárok alig, és nagy nehezen üzetek vissza, de nem verettek meg, nem is üldöztettek.
1714. Anna angol királyné, a Stuart ház utolsó uralkodó tagja meghal. (L'art de verifier les dates, és mások szerint aug. 12-én.)
1725. Az osmanok Tebrist elfoglalják.
1748. Westenrieder Lőrinc, híres bölcseleti, történeti, nevelési, szépirodalmi író, a felvilágosítás hatalmas terjesztője születik Münchenben. (Meghal 1829. márc. 15-én.)
1759. Braunschweig örökös hercege a szövetségesek hadvezére meggyőzi Brissac francia tábornokot Goohfeldnél.
1759. Ferdinand braunschweigi herceg meggyőzi a franciákat Contades tábornagy alatt Minden mellett. (Lásd jul. 31-én.) 48000 francia 37000 szövetséges ellen.
1785. Rajacsich József, karlovici érsek születik Briny helységben az ogulini katonai határvidéken.
1793. Barrère egy jelentése következtében „az angol kormány büneiről“ a convent következő határozatokat hoz: 1) A Bourbonok Franciaországból száműzessenek, kivéven azokat, kik a törvény ítélete alatt állnak. 2) Mária Antoinette a forradalmi ítélőszék elé állíttassék. 3) Azoknak jószágai, kik törvénykülieknek nyilatkoztattak, a köztársaság tulajdonává lesznek. 4) A királyok mauzoleumjai august. 10-ikének ünnepén a St. Denisi kápolnában feldulassanak.

1794. Warnkönig Lipót Ágoston jogtudós és jogbölcész születése Bruchsalon.
1798. Nelson megsemmisíti a francia hajóhadat Abukirnál; annak parancsnoka Brueys tengernagy még ugyan az nap nyert sebein meghal.
1806. Bacher francia követ a regensburgi országgyűlésnek a rajnai szövetség okmányát átadja, és kijelenti, hogy a francia császár német birodalmat el nem ismer többé. A rajnai szövetség tagjai a német birodalomról lemondanak, és annak többi országait is meghívják, hogy a szövetséghez csatlakozzanak. (Lásd jul. 12-én, aug. 6-án.)
1808. Buonaparte József spanyol király a felkelés haladása miatt Madridot elhagyja, és Burgosba megy. (Lásd jun. 4-én.)
1808. Az angolok Portugalliában kiszállnak. (Lásd jul. 2-án.)
1809. A Code Napoleon a római álladalmakba behozatik.
1809. Ütközet Oelper mellett. Vilmos braunschweig-oelsi herceg Reubell westfáliai és Gratien hollandi tábornok ellen.
1810. Forradalmi tervek Lissabonban az angolok ellen. Ezek Wellington rendszabályai által elnyomattak.
1814. Pauer János magyar egyháztörténeti, szépirodalmi és régiségi író születik Ráckeven Pestmegyében.
1819. Paris Péter Ádorján híres építész meghal Besançonban. (Születik ugyanott 1747.)
1822. Brasilia nemzetgyűlése az országot függetlennek nyilatkoztatja Portugalliától. (Lásd okt. 12-én.)
1823. Oltványi Pál magyar egyházjogi író születik Szegeden.
1824. Katonai lázadás Valdez ezredes alatt, mely Ximenes és (aug. 3-án) Tarifa városokra terjed ki. (Lásd aug. 14-én.)
1825. Bolivar meggyőzi Olaneta tábornokot Tumula mellett, Felső-Peru ez által szabaddá lesz.
1826. Brown admiral tengeri csatája a brasiliai flottával, a buenos-ayresi hajóhad nagy ártalmára.
1827. A brasiliai hajóhad megveri a La Plata köztársaság hajóit.
1827. A közcsend helyreállítása Lissabonban. Da Ponte gróf hadügyminister lesz. (Lásd jul. 24-én.)
1829. A spanyol sereg Tambico mellett a mexicaiak által vetett lesbe esik.
1830. II. Mahmud zultán Candia sziget lakosainak tökéletes amnestiát ad.
1830. Bona város Algierban a franciák által megszállva.

- 1830. Pellico Silvio és Maroncelli szabadelmű költők, 10 évi súlyos börtön után kiszabadulnak. (Lásd okt. 13-án.)
- 1831. San Miguel azori sziget a portugalli alkotmányos kormányzóság serege által bevétetik, és Donna Maria királyné kiáltatik.
- 1833. A britt birodalomban valamennyi rabszolga felszabadítatik. Száma 639000-et elérte. (Palóczy egy országgyűlési beszédében a felszabadultak számát 850,000-re, a felszabadulás idejét 1834-re teszi.) (Lásd febr. 6-án 1807. és máj. 14-én 1833.)
- 1834. Wilberforce a négeremancipatiót már 1794. óta sürgető parlamenti tag, Hullban egy emlékszobor felállításával tiszteltetik meg.
- 1840. Müller Ottfried lángezü nyelv tudós és régiségbuvár meghal Athenában. (Lásd 28-án.)
- 1848. Pizzighetone melletti ütközet az osztrákok és piemontiak közt. Az osztrákok az Adda folyón átlépnek.
- 1848. Véres összeütközés Charlottenburgon. Schweidnitzon a katonák fegyvertelen polgárookra lőnek, nyolcan elesnek.
- 1849. Stein magyar forradalmi ezredes megveretik Haszford orosz tábornok által Szerdahelynél. Gyulafehérvár az ostromzár alól véggép felszabadul.
- 1849. Kirohanás Velencéből az osztrákok ellen.
- 1849. A magyar kormány és országgyűlési követek Szegedet odahagyják.
- 1849. Palmerston angol külügyminister, Ponsonby bécsi angol követhez küldött jegyzékben a magyar nemzeti szabadság pártjára kél és a forradalmi háboru bevégezésére közvetítését felajánlja. (Schwarzenberg Pétervárad meghódolása után a közvetítést kereken visszautasítja, kimondván, hogy Angliának idegen országok ügyeibe avatkozni joga nincs.) [Lásd jul. 21-én és aug. 13-án.]
- 1852. Parrot György Frigyes természettudós meghal Péterváron.
- 1862. Garibaldi a Ficuzza melletti erdőben — Palermo és Carleone közt — szemlét tart 800 önkéntes csapatosok felett, kikkel hadjáratot akar kezdeni Róma ellen. (Lásd június 19-én.)
- 1866. A magyar hadifoglyókból Poroszországban alakult magyar szabadesapot Klapka György forradalmi tábornok alatt (1500 gyalogos, és 150 lovas) schillersdorfi táborából a

magyar határszél felé indul, és azt Turzovka mellett átlépi. A porosz-osztrák fegyverszünet következtében ezen csapat a porosz hadvonal mögé húzódik Morvaországba. (V. ö. aug. 4-én és okt. 7-én.)

2. Augustus.

(IV. Nonas Augusti.)

216. (Kr. sz. e.) Hannibal nagy győzelmet nyer a rómaiakon Terentius Varro és L. Paullus Aemilius consulok alatt Cannánál az Aufidus (ma Opanto apuliai) patak mellett. A nemes Paullus Aemilius-on kívül 80 senator és 50,000 közvitéz esett el a csatában, több mint 15000 fogolylyá lett.
49. (Kr. sz. e.) Julius Cäsar Pompejus hadseregét, mely Petrejus (Catilina meggyőzője) és Afranius fővezérsége alatt Ilerda mellett Sicoris folyónál (most Lerida a Segre folyónál) erős helyzetben állt, megadásra kényszeríti; — és így Spanyolország birtokába jut.
461. Julius Majorianus nyugotrómai császár Ricimer által Tortonában letétetik, és 5 nap később megöletik.
875. II. Lajos német és olasz király meghal Bresciában. (L'art de verifier les dates sz. 13-án.)
1100. Röth (rufus) Vilmos angol király, egy szarvast vadászva Tyrrel nevű nemes által nyíllal meglövetik.
1279. A Lambertazziak Bolognába vissza jönnek.
1285. Sóvári Soos György, IV. Kún László vezére, Mitzbán Simon fia, Fekete Lesko krakói herceg érdekében tökéletesen megveri Conrad Masovia herceget Boguezice mellett.
1340. Pepoli Tádé, Bologna feletti uralmát XII. Benedek pápa követének átengedni kénytelen, a városra nehezedő interdictum miatt. (Lásd sept. 29-én.)
1431. Zsigmond magyar király frigyet köt a majlandi herceggel a velenceiek ellen.
1455. János brandenburgi határgróf, ékesszólásáért Ciceronak neveztetve, születik.
1520. Thurzó János, boroszlói tudós püspök meghal. (Eber.)
1530. Ferruccio Francesco, a florentini köztársaság hadvezére el-esik a Gavivana folyónál.

1532. A közelgő törökvész miatt a katolikusok és protestánsok közt Nürnbergben az első vallásbéke kötötték. (Lásd sept. 26-án, jul. 25-én.)
1560. Az oroszok győzelme a liflandiakon Ernís mellett.
1579. II. Selim kegyence, a portugall születésű nagyzsídó Mi-quez Giovanni, utóbb Don Josef Nassi-nak nevezve, Naxos, Paros, Antiparos és más cycladi szigetek hercege meghal.
1598. Schwarzenberg Adolf, Tatát a törököktől visszafoglalja. Török kézbe esett okt. 13-án 1597. (Szalay szerint Schwarzenberg április elején foglalta vissza.)
1649. Cromwell Oliver győzelme II. Károly angol király seregén Dublinnál.
1664. De Souches cs. tábornok Párkányt elfoglalja, az esztergomi pasa láttára.
1670. Spork János cs. tábornok Eperiesre bevonul. (L. jul. 29-én.)
1718. Négyes szövetség Haagban Anglia, Franciaország, Austria és Hollandia közt, Dubois apát által létesítve. V. Fülöp Spanyolország királya marad, VI. Károly császár Németalföldet, Lombardiát és Siciliát nyeri. (Lásd aug. 4-én.)
1760. XII. Leo pápa (Hannibal della Genga) születik. (Meghal 1829 febr. 10-én.)
1762. A jesuita rend eltöröltetik Franciaországon. (Lásd ápril. 1-jén, jul. 21-én.)
1779. Oken Lörinc híres természetbuvár születése Offenburgban. (Lásd 11-én.) (Scherr és Krahmer Oken Lajosnak írja. Az utóbbi sz. születik Freiburgon 1782 évben.)
1797. Thierry Amadé Simon híres francia történész, ki Attila és korának történetét is szellemdúsan megírja, születik Bloisban. (Lásd máj. 10-én.)
1798. Webb Daniel angol bölcész és széptani író meghal.
1802. Buonaparte. Napoleon consulsága élte fogytáig meghoszszabbítatik. Szerves senatusconsultumok aug. 2-án és 4-én.
1805. Schulhoff Julius jeles zongorász és zeneszerző születik Prágában.
1808. Schröckh János Mátyás, a „keresztény egyház általános történetének“ kimerítő történetírója (45 kötet) meghal 75 éves korban, annak következtében, hogy a hágesórol leesett, és lábát törte, midőn könyvtárában néhány könyvet keresett. (Lásd július 26-án.)

1809. A hűbéri jogok eltörlése Rómában.
1810. Buonaparte Jeromos westfaliai király ünnepélyes bemene-
tét tartja Hannoverába. (Lásd 3-án.)
1810. Forradalom Quitoban. Santa Fé de Bogota helytartója, a
quitoi junta szétűzése után, és az ígért közbocsánat da-
cára 300 hazafit a börtönökben meggyilkoltat. (Lásd
márc. 20-án, ápril. 19-én, aug. 3-án, sept. 5-én.)
1812. Napoleon felszólítja az oroszok közötti tatárokat, hogy a
lengyelekkel Oroszország ellen egyesüljenek.
1812. Vége a három napi csatának Pétervár megmentésére a
Drissán tul Jakobova és Sivoschnae mellett. A franciák
Oudinot alatt 10000 halottat és 3000 foglyot vesztenek,
ugyan annyit az oroszok is Wittgenstein alatt.
1815. A szövetséges uralkodók Napoleon száműzetését határoz-
zák Szent Ilonára egy Nagybritanniával kötött szerződés
értelmében.
1815. XVIII. Lajos francia király az állandó haditörvényszékhez
rendeletet bocsát, hogy a felségsértésről vádolt katonai
egyének elítéltessenek.
1821. Napoli di Malvasia bevétele Cantacuzen görög vezér által.
1823. A spanyolok Maracaibo-ban Bolivar által capitulatióra
kényszerítettnek.
1823. Carnot Lázár Miklós Margitta, a convent tagja, XVI. La-
jos egyik bírāja, hadügyminister, híres taktikus, hadtudo-
mányi író meghal Magdeburgon. (Lásd máj. 13-án.)
1825. Nagy roham Missolunghira 30000 török által, mely fénye-
sen visszaveretik. A hős Miaulis még a roham ideje alatt
a tengeren megjelenik, és több török hajót elfoglal. (L. 4-én.)
1826. Dr. Francia, Paraguay dictatora leteszi méltóságát Ascen-
sionban.
1830. X. Károly francia király, és a dauphin Angoulême herceg
lemond a trónról, unokája, a bordeauxi herceg V. Henrik
javára.
1831. Dembinski Henrik lengyel tábornok hadtestével, melylyel
veszélyes és mesterséges utját Lithvanián át bevégezte,
Radziminba megérkezik.
1833. Enfantin és Chevalier Mihály bebörtönözött Saint-Simonis-
ták, királyi parancsra szabadon bocsáttatnak.
1834. Dom Miguel Genuában máj. 26-án adott capitulatiója da-

- cára, minden a lissaboni kormány által teendő ujítások ellen tiltakozik. (Lásd jun. 20-án.)
1838. Az egyptusi alkirály konokul követeli függetlenségének elismerését, és méltóságának családjában örökösségét.
1843. O'Connell egy Ledru Rollinhez intézett iratában, a francia democraták pártfogását a repeal mozgalomban visszatudasítja.
1848. Békétlenségek Hannovera mellett és Hildesheimban.
1848. A porosz országgyűlés Berlinben a halálbüntetést eltörli. (Lásd 4-én.)
1848. Eötvös vallásügyi minister a lázadó Rajacsich karlovici érseket hivatalától felfüggeszti, és a g. n. e. egyház ideiglenes kormányzásával Athanaczkovics Plato püspököt bizza meg.
1848. Legai cs. alezredes, és a kilencedik honvédszászlóalj kiveri a rációkat Fejértemplomból.
1848. A német nemzetgyűlés a nemesség és érdemjelek eltörlése iránti javaslatot el nem fogadja.
1848. A császári rendes katonaság egy része, közte legelső a Dom Miguel nevű gyalog, és Hannovera huszárezred, leteszi az esküt a magyar alkotmányra. (Lásd sept. 15-én és okt. 26-án.)
1849. Orestes cs. k. brigg Garibaldi fegyveres bárkájának többségét elfogja.
1849. Az osztrákok Szegedet kardcsapás nélkül elfoglalják.
1849. Nagy Sándor forradalmi tábornok az oroszok által Paskievits herceg alatt Debrecennél megveretik. Görgei Hatháznál tétlenül áll.
1850. Bélyegtörvény behozatala az „osztrák birodalomban“, hozzá értve Magyarországot is.
1851. Negyvenhét magyar menekült megérkezése New-Yorkba.
1854. Clauren (Heun) Károly novellairó meghal Berlinben 84 éves korában.
1854. Az egyesült angol-francia hajóhad Bomarsund balti orosz révváros lödöztetését kezdi. (Lásd 11-én.)
1854. Kezdeté az oroszok visszavonulásának a Pruthon a Dunafejedelemségekből Lipkani, Skaliani, Leutschani, Leowa és Waleni mellett.

3. Augustus.

(III. Nonas Augusti.)

- 338. (Kr. sz. e.) Fülöp macedoniai király Chäronea mellett meggyőzi az athenaiakat és thebaiakat, kiknek szent seregük zárt sorokban elesik. Az ó világ nagyszerűen lehangyatlak. Fülöp csak 30000 gyalog és 2000 lovas katonáról rendelkezett, de vezéreik voltak Antipater, Parmenio és Alexander; győzelmük Fülöpöt Görögország urává tette. (Ruckgaber sz. e csata 7-én történt.) (L. 7-én)
- 897. Az erőszakos tetteiért bebörtönözött, és vasban ülő VI. István pápa kötéllel megfojtatik.
- 1108. VI. Lajos, a Vastag, Orleansban francia királynak koronáztatik.
- 1347. Az angolok Calais francia tengervárost elfoglalják.
- 1440. Erzsébet magyar királyné a koronát III. Frigyes császárnak 2 esztendőre elzálogosítja.
- 1460. II. Jakab skót király Roxoborough ostrománál megöletik.
- 1492. Colombo Palos révéből hajóra száll Amerika fölfedezésére; Pénteken.
- 1523. Szövetség Romában V. Károly császár, testvére Ferdinand, VIII. Henrik angol király, VI. Adorján pápa, a majlandi herceg, Florenz, Genua, Lucca, és Siena köztársaságok közt Olaszország védelmére a franciák ellen.
- 1547. Fra Paolo Pistolese vagy Fra Paolino, jeles festész meghal 57 éves korában Pistojában. (Atyja volt a festész Bernardino, Ghirlandajo Domenico utánzója.)
- 1552. A spanyolok Sienát, Cosimo herceg közbenjárására, hadszerződés következtében elhagyják.
- 1554. Strozzi Péter francia tábornagy II. Henrik király alatt megveretik Marignano marquis, V. Károly császár spanyol vezére által Marciano mellett Toscanában.
- 1566. Arslan (oroszlánbátor) budai helytartó II. Suleiman parancsára Harsányon kivégeztetik.
- 1601. Basta osztrák tábornok és Mihály oláh vajda megverik Székely Mózes, Báthory Zsigmond fejedelem vezérét Goroslónál a Szamos mellett. A csatában 10000 erdélyi elesik, Báthory Moldovába vonul, és Erdélyt 50000 arany forint évenkénti jövedelemért a császárnak átengedni kény-

- telen. (Némelyek a csata helyét Doroszlónak írják.) (Lásd ápril. 6-án, 10-én, febr. 4-én, okt. 28-án.) [Szalárdi e csatát hibásan august. 31-ére teszi.]
1645. Enghien herceg (a nagy Condé) és Turenne tábornagy megverik a császáriakat Werth János császári és Merczi bajor tábornok alatt Nördlingen és Allersheimnél. Merczi elesik.
1678. XI. Károly Christianstadtot elfoglalja.
1689. Bercsényi László Ignác gróf, a Rákóczy forradalom főhadvezérének fia, utóbb francia tábornagy, születik Eperjesen.
1690. Kiöprili Mustafa a pirosi várt Szerbiában elfoglalja, és 80000 emberrel Nissat körülveszi. (Fessler.)
1692. III. Vilmos angol király a franciák által Luxemburg herceg alatt Steenkerken mellett megveretik. Mindkét sereg mintegy 7000 embert vesz.
1693. Croy herceg az osztrák sereggel Belgrád ostromához fog. (Sept. 18-án megszünteti.)
1697. Tokay Ferenc, ki Tököly nevében lázadást támasztott, kivégeztetett. (Lásd jul. 1-jén.)
1699. Aviano Márk capucinus, lotharingiai Károly minden hadba követője, és a harcosok szellemdus buzdítója meghal Bécsben.
1708. Heister Siegbert császári hadvezér tökéletesen megveri a magyar conföderáltakat Rákoczy és Bercsényi alatt Trencsinnél. A 22000-nyi forradalmi seregből 6000 kuruc elesik. (Katona, Mindszenti, Baksay, Bél Mátyás, Timon, Hormayr és Mednyánszky így. Bedeus, és Vállas szerint 1-jén. Fessler, Istvánfy szerint 4-én.)
1766. Sprengel Curtius Németország leghíresebb ujkori orvosa, a fűvészet, sebészet és orvostudomány történetirója születik Boldekowban Anklam mellett.
1769. Puchta Farkas Henrik, jogtudományi író születik Mähren-dorfon Erlangen mellett.
1780. Condillac István Bonnot, francia bölcész meghal.
1783. Boisserée Sulpiz műbuvárlati író, és a középkori építészet megújítója születik Kölnben.
1787. Gretsche Miklós orosz államtanácsos és publicista születik cseh családból.
1790. Cockerill János óriási ipar és gyártelepek teremője Lüt-

- tichben és Seraingban, nagy gépész, születik Haslington angol helységben.
1792. Arkwright Richard a fonógép híres feltalálója meghal.
1796. Buonaparte megveri Quosdanovics osztrák tábornokot Lonatonál.
1798. Vége az abukiri tengeri csatának, melyben Nelson fényes győzelmet vőn. (Lásd 1-jén.)
1809. Angol hajóhad Triest előtt megjelenik.
1809. A braunschweigi herceg Hannoverába bevonul. (Lásd 2-án.)
1810. Véres mozgalmak Quitoban, a néhai perui tartományban. (Lásd sept. 5-én.)
1811. Bougainville Lajos Antal tengerész a világ körülutazója (az első ily nemű vállalat a franciák részéről) meghal.
1812. Az oroszok Belgrádot odahagyják.
1828. Sucre köztársasági elnök helyébe Santa Cruz lesz Bolivia elnöke.
1829. Az oroszok Vassiliko török várat elfoglalják.
1830. X. Károly francia király és családja Rambouilletből elutazik, és hátrahagyja a Bourbonok trónját.
1831. Dembinski lengyel hadvezér, szerencsés hadjárata után az oroszok ellen, diadalszerűen Varsóba lép.
1831. A hollandiak orániai herceg alatt Belgiumba törnek. (A hadizenés aug. 1-jén történt.)
1836. Forradalom Madridban az 1812 évi alkotmányt érdekében. A felkelés vezérei egyetnemértése miatt ez uttal még elnyomatott. (Lásd aug. 13-án.)
1848. Radeckzy cs. tábornagy az olaszok által elhagyott Lodit elfoglalja.
1848. Welden osztrák tábornok Ferrarát megszállja.
1848. Gorove István temesmegyei követ indítványára a magyar nemzetgyűlés azt határozza, hogy a Frankfurtban székelő német birodalmi kormányval szorosabb viszonyba kíván lépni, Szalay László és Pázmándy Dénes követekül oda küldetését helyesli, és hogy az osztrák császár a német egység ellen indítandó háboru esetében, a nemzet támogatására nem számolhat.
1849. Mecklenburg képviselő gyűlésében a mecklenburg-schwerini alap- és választótörvény elfogadtatik.
1849. Benedek cs. dandárnok a Tisza áthajózását kierősza-

- kolja, a szegedi hídfőt elfoglalja, és a magyar forradalmiakat Uj-Szegedből kinyomja.
1849. Klapka merész kirohanást tesz Komáromból Vág-Ujhely felé, Barkó dandárát elszéyeszti, és a császáriakat Pósonyig tüzven Bécsset is rettegteti. Utközben minden élelmet és lőszert elfoglal.
1852. Szathmáry Pál magyar költő élte virágában meghal Jászberényben.
1854. Norvins Jacques Marquet de Montbreton Napoleon életleírója, francia történész meghal Párisban 85 éves korában. (Születik 1769 jun. 18-án Párisban.)
1854. A spanyol anyakirályné futási kísérlete meghiusul.
1855. Felkelés Cagliariban.
1855. Nehány falu a fekete tenger partján lödöztetik és fölperzseltetik az angolok által.
1857. Sue Jenő híres francia regényíró meghal mint száműzött Annecyban. (Lásd dec. 10-én.)
1861. A horvát tartományi gyűlés Zágrábban majdnem egyhangulag határozza, hogy nem küld követeket a bécsi birodalmi tanácsba. (V. ö. ápr. 26-án.)
1866. Klauzál Gábor, magyar kereskedelmi miniszter 1848-ban, több országgyűlésen kitűnő követ, meghal Kalocsán. (Lásd nov. 18-án.)

4. A u g u s t u s.

(Pridie Nonas Augusti.)

338. (Kr. sz. e.) III. Archidamos spartai király elesik a tarentinusok egy csatájában a lukkaiak ellen Alsó-Olaszországban.
57. (Kr. sz. e.) Lentulus Spinther consul indítványára egy számos római népgyűlés Cicero visszahívását a száműzetésből határozza, Clodius néptribun ellenszegülése dacára. Cicero Dyrrachiumban hajóra száll Brundisiumba induló. (Lásd aug. 5-én, sept. 4-én, ápril. 1-jén.)
966. II. Berengar Olaszország királyja meghal Bambergben.
1265. Montford Simon, Leicester grófja, az angol Catilina, a lázadó bárók feje Evesham mellett a fogságából megszökött Eduard, III. Henrik király fia által megveretik és

- hősiesen küzdve Henrik fiával együtt elejtetik. (Lásd 1264 máj. 14-én és 15-én.)
1298. Nagy országgyűlés Pesten. A gyűlés már két kamarára van felosztva.
1306. V. Vencel cseh király volt magyar pártkirály Olmützben udvari hivatalnok Pottenstein Conrád által meggyilkoltatik. Vele a Przemysl ház férfi ága kihal. (Geisau-nál elég különösen Vencel kétszer hal meg, t. i. máj. és aug. 27-én. Ezt a boszankodásig könnyelmű bécsi történeti nap-tár hiven utánozta — nála is Vencel mind ezen két napon hal meg.)
1347. III. Eduard angol király Calais-t elfoglalja.
1423. Ziska meggyőzi a prágaiakat Königsgrätz-nél.
1444. A magyar országgyűlés Szegeden, eltántorítva Julian bibornok szavai által, hogy a hitetlenekkel kötött fegyverszünet meg nem tartandó, egyes akarattal és a király hozzájárultával határozza a törökök elleni hadjáratot. (Lásd nov. 10-én.)
1511. A trónkövetelő Selim, II. Bajazid zultán fia, megveretik Ograschkői falunál.
1540. Scaliger József Justus tudós időtanár és nyelvész, ki 13 nyelvet értett, születik Agens francia városban. Atyja a híres tudós Scaliger Julius Cäsar volt. (Lásd jan. 21-én.)
1563. IX. Károly francia király rendeli, hogy az év kezdete ezentúl január elsejétől számíttassék. Ezen rendelet azonban a párisi parlament által csak 1567 évben, és a Beauvaisi egyház által csak 1580-ban fogadtatott el. (Lásd 1753 jan. 1-jén.)
1565. Zápolya János Zsigmond és a temesvári pasa Erdődöt elfoglalják.
1578. Dom Sebastian, apja halála után született portugalli király Alcazar-Quivirnál Afrikában Luco folyó mellett a maurok által Mulei Moloch alatt tökéletesen megveretik. Dom Sebastian és Portugallia virága e csatában elesett, de a sheriff unokaöccse is Muley-Mohammed. Miután a király holt teste soha sem találtatott, Portugalliában sok Ál-Sebestyén lépett föl mint trónkövetelő. (Lásd jun. 24-én.)
1595. Az Esztergom felmentésére siető budai pasa Hassan, és vele a nagyvezir fia Hassan, és Lala Mohammed kara-

- máni beglerbeg herceg Mannsfeld Károly cs. hadvezér által megveretik; 14000 török a csatatéren halva maradt.
1604. Hedelin Ferenc francia dramaturg, drámaíró, műtész és korrajzoló születik Párisban. Egyik munkájában azt ügyekezett megmutatni, hogy Homer soha sem létezett. (Meghal 1676 jul. 25-én.)
1623. Keresztély braunschweigi herceg Höchst és Stadtlou mellett három napi (6-ikig tartó) csatában megveretik Tilly és Anhalt herceg által. (Lásd 6-án.)
1636. Werth győzelme Puysegur fölött, Ceresy-nál a Somme folyónál.
1657. II. Rákóczy György erdélyi fejedelem hadseregét és kincseit Lengyelországban vesztvén, Ecsedvárába visszaérkezik. (Lásd jul. 27-én.)
1700. XII. Károly svéd király Kopenhágát megtámadja.
1704. Károly kijelölt spanyol király szövetségesei a darmstadti herceg és Rook angol admiral győzelmesen vonulnak Gibraltarba. Rook azonban nem engedi, hogy a darmstadti herceg az osztrák zászlót a várra feltűzze, hanem Anna angol királynét a vár urául kiáltotta ki, és angol őrséggel megrakta.
1707. Ernesti János Ágoston, jeles régiségbuvár, nyelvész és valástudós születik Tennstädtben. (Meghal 1781 sept. 11-én.)
1737. Hildenburghausen herceg osztrák cs. hadvezér megveretik a törökök által Banjalukánál Bosniában.
1754. Quatèrmère-Disjonval Dénes Bernard, a párisi academia tagja, az araneologia szerzője születik Párisban. Mint hollandi hazafi börtönbe tétetvén, ott a pókok időjósloi természetét kitanulta, és az említett nevezetes munkát írta. Öccse volt ő Quatèrmère-Quincynak. (Mások sz. 1759 évben.)
1777. Oersted János Kristof dán természettudós születik Rudt-Kjöbingon. (Lásd márc. 9-én.)
1789. A francia nemzetgyűlés eltörli a hűbéri rendszert és a kiváltságokat, és azt határozza, hogy az alkotmány levelét az emberi jogok kinyilatkoztatása előzze meg. Ezen határozatból lobbant fel a lelkesedés lángja, mely az egész régi monarchiát elhamvasztá.
1791. Béke Szisztován II. Lipót császár és a Porta közt, Herbert,

- Eszterházy Ferenc, és a Reis Efendi által kötve. Austria Orsovát és az Unna területet nyeri, Belgradot visszaadja.
1792. Shelley Percy Bysshe, jeles angol költő születik Fieldplace-ban Sussex megyében. (Lásd jul. 8-án.)
1798. Hutter Antal magyar nyelvtudományi, szépirodalmi és költeményes író születik Miskolcon.
1799. Montgolfier Jakab István, a léggömbök feltalálója meghal.
1801. Nelson sikertelen megtámadja a francia hajóhadat Boulogne mellett.
1802. Ötödik francia alkotmány, Buonaparte consulságával élte fogytáig. (Lásd aug. 2-án.)
1805. Lecointre Laurent, a törvényhozó testület és convent tagja, Robespierre ellensége, meghal Quignesban.
1808. Saragossa megrohanása, és 14 zárda bevétele.
1809. Hofer András tirolisi kocsmáros a népfelkelés élére áll.
1810. Wellington Portugalliában a pusztitási rendszert hirdeti az ellenség ellen.
1812. Klügel Simon mathematicus és természettudós meghal.
1813. Bolivar a spanyolok meggyőzete után diadallal vonul Carracasba és ez által Venezuelát tökéletesen felszabadítja.
1814. A svédek Friedrichstadtot és Kongsteen fellegvárát Norvegiában megszállják.
1815. Sujánszky Antal vallásos, és lantos magyar költő születik Pesten.
1823. Ballesteros tábornok a madridi kormányzóságnak aláveti magát.
1825. Grambus és Kissamos görög helységek Candiában, a törökök elvonulása után, ismét kitűzik a lázadás zászlóját.
1825. A Missolunghi rohamától visszavert törökök futás közben Goura által Carvassera mellett megtámadtatnak és megveretnek. (Lásd 2-án.)
1825. Missolunghi a török hajócsapat zára alól felmentetik a görögök által. (Lásd jan. 28-án, április 22-én.)
1831. St. Miguel azori sziget, eddig a Miguelisták főtámasza Villaffor gróf által rövid ütközet után bevétetik.
1834. Dom Pedro rendelete által a Dom Miguel ideje alatt politikai vétségekért elítéltek, régi minőségükbe visszahelyeztetnek.
1842. Az első angol hajók Nanking-ot elérik. (Lásd 9-én.)
1846. Felkelés Mexicoban. Parodes elnök bukása, Santana visszahívása.

1848. A nemesség és nemesi címek eltörlése Anhalt-Dessauban.
1848. A német nemzetgyűlés Frankfurton eltörli a halálbüntetést.
1848. Kudlich indítványa a bécsi országgyűlésen a jobbágyság és jobbági terhek eltörlése ügyében elvben lelkesedéssel elfogadtatik. (Lásd sept. 7-én.)
1848. Csata Majland előtt. Az osztrákok visszaszorítják a harcoló olaszokat a városba. (Lásd 5., 6-án.)
1848. Garibaldi hajói az adriai tengeren az osztrákok által elsélyesztetnek.
1849. A Komáromból kitört magyarok Klapka alatt Győrt megszállják.
1849. Gál Sándor forradalmi ezredes csatája az orosz-osztrák sereggel Clam-Gallas alatt Nyergesenél.
1849. Az osztrákok Makót megszállják. Lenkey tábornok kivonul.
1849. A báni tanács Zágrábban kijelenti Jellacsichnak, hogy az általa ajánlott osztrák alkotmány nem alkotmányos, kihirdetését megtagadja, és a horvát jogok védelmére az eddig megtagadott magyar törvényekre hivatkozik. (Lásd július 28. és 29-én.)
1849. A forradalmi képviselőház utolsó ülése — Aradon.
1851. Forradalom Nicaraguában. Az exhadügyminister Munoz tábornok a múlt május havában választott kormányt megbuktatja, D. José Pineda elnököt és ministereit hatalmába keríti, és foglyokként a tigrisszigetre viteti. Miután Leo fővárost megszállva tartja, a senatus Granadába költözködik és D. José Montenegrot elnökül választja. (Lásd nov. 19-én.)
1853. Jászváros Moldovában az oroszok által Dannenberg tábornok alatt megszállva.
1866. Klapka volt forradalmi tábornok, porosz Sileziában alakított magyar legióval (1500 gyalogos és 150 lovas) Morvaországba tör; másnap Roznau várost a Betschova mellett megszállja, de esteve — osztrák csapatok közeledtére — porosz területre visszatér. (V. ö. aug. 1-jén, és okt. 7-én.)
-

5. A u g u s t u s .

(Nonae Augusti.)

311. (Kr. sz. e.) C. Junius Bubulus Brutus consul a samnitákról diadalt ül. (Lásd jan. 5-én.)
- (Kr. sz. e.) Brundisium város építése.
79. (Kr. sz. e.) Tullia Cicero leánya születik. [vagy aug. 6-án] (Meghal 45. év februárjában Kr. sz. e.)
57. (Kr. sz. e.) Cicero a száműzetésből visszatérően Brundisiumba jő, és a szomszédvárosok polgárai által nagyszerűen fogadtatik. (Lásd aug. 4-én és sept. 4-én.)
1100. Charta libertatum Angolországban I. Henrik által kiadva. Első szabadságlevél a népjogok biztosítására. Henrik ez által Angolországot magának távollévő testvére Robert ellen akarta biztosítani, és ezen szerződéssel alapját vetette az utóbbi Magna Chartának. (Lásd jan. 15-én, jun. 15-én, május 9. és 21-én.)
1158. Barbarossa Frigyes császár Majland előtt megjelenik. (Lásd sept. 3-án.)
1246. IV. Konrád német király megveretik Raspo Henrik ellenkirály által Frankfurtnál.
1349. Nagy Lajos magyar király nyolc évi fegyverszünetet köt Velencével, hogy Nápolyba az adriai tengeren át segílyt küldhessen.
1403. László nápolyi király, a magyar trón követelője Zsigmond ellen Zárában magát magyar királynak koronáztatja. (L. jun. 9-én.) [A L'art de verifier les dates, Hormayr, Engel, Gebhardi, Niem Tivadar szerint Lászlót Acciajoli Angelo bibornok, pápai követ; Szalay, Fessler, Sozomenus szerint Kanisay János esztergomi érsek koronázta; Majláth szerint e szertartást Kanisay végezte a pápai követ jelenlétében. A L'art de verifier les dates, Szalay, Fessler, Katona szerint a koronázás aug. 5-én, Hormayr szerint aug. 16-án, Gebhardi sz. október havában történt. IX. Bonifác pápa Lászlót jul. 1-jén ismerte el magyar királynak.]
1435. Visconti Fülöp Mária, Milano hercege, és a genuiaiak tökéletes győzelmet nyernek Ponza (Gaëto) szigetnél az arragoniai hajóhadon. V. Alfonso „a nagylelkű” arragoniai ki-

- rály, két testvére, II. János navarrai király, Henrik infant és sok főúr elfogatnak. Az arragoniai hajók közül csak egyetlen egy menekszik. (A nemes Visconti később foglyait minden váltság nélkül szabadon bocsátá.)
1448. III. Frigyes császár és Szent-miklósi Pongrác egymással békét kötnek. (Lásd máj. 16-án, június 10-én.) [Teleki.]
1529. Hölgyek békéje Cambrayban V. Károly császár, I. Ferenc francia és VIII. Henrik angol király közt. (Onnan elnevezve, mert Margit a császár nagynénje, és Luiza, Ferenc anyja hozták létre.) Ferenc ez által Nápoly és Majlandról lemond, és a hűbéri jogról Flandria és Artois fölött. (Lásd sept. 10-én.)
1552. Siena fellázadása a spanyol kormány ellen.
1566. II. Suleiman török zultan személyesen megjelenik Szigetvár előtt, és annak ostromát parancsolja. (L. aug. 19-én.)
1571. Baglioni Hector, Quirini Giovanni Antonio, és Martinengo Henrik, kik Bragadinoval Mustafa seraskier táborába, Famagosta capitulált várkucsainak átadására jöttek, hitetlenül darabokra vágatnak. (L. aug. 1. és 17-én.)
1611. Murad, a kutásó szörny, török nagyvezir, a zsitvatoroki béke véghezvivője, az ásiái lázadás hittörés és kegyetlenség általi lecsendesítője, a 90 életkort meghaladva meghal. (Ő egy ártatlan fiút, kit sem janicsárjai, sem a spahik, sem a bakók kivégezni nem akartak, csontos kezével önmaga fojtott meg.)
1648. Draskovics János, Magyarország nádora meghal Óvárrott. (Rattkay. Ellenben Baksay sz. 6-án.)
1711. Marlborough angol főhadvezér a Villars által bevehetleneknek tartott sáncokat Arras és Bouchain közt meglepi és kardesapás nélkül elfoglalja.
1716. Draskovics János, Horvátország helytartója, cs. altábornagy meggyőzi a bosnya törököket, és Lippától Csanádig űzi.
1716. Jenő savoyai herceg, osztrák főhadvezér tökéletesen megveri a törököket Aly nagyvezir alatt Péterváradnál. Harmincezer török és maga a nagyvezir elesik. A győzők hatalmába 170 ágyu és roppant zsákmány esett, melynek értéke 5 millióra rugott. *)

---

*) Hammer időszámításán itt csudálkozni kell. Az oszmanok történetéről irt negyedik kötet szövegében a csatát és Damad Alipasi nagyvezir elését

1717. Aurivillius Károly jeles orientalista, és svéd nyelvtudós születik Stockholmban. (Meghal 1786 jan. 19-én.)
1730. Zollikofer Joachim hires egyházi szónok születik St. Gallenban. (Lásd január 25-én.)
1737. Struensee Frigyes, dán minister születése. (L. ápr. 28-án.)
1770. Bertrand Henri Gratien gróf, francia tábornok, Napoleon palota-nagymarsallja és hadsegéde születik. Dicséretre méltó különösen Napoleon iránti hűsége által.
1772. Lengyelország első felosztása. Az osztályról szóló oklevél ma iratik alá Péterváron Austria-, Porosz- és Oroszország által. (Lásd febr. 17. és 19-én.)
1781. Zoutmann holland ellenadmiral tengeri győzelme Doggersbanknál az angol hajóhadon, mely számra még egyszer annyi volt.
1785. Wilkie David jeles angol festész születik Cults skót faluban.
1787. Mittermaier Kár. József Antal hires német publicista és jogtudós születik. (Meghal Heidelbergben 1867. aug. 28-án.)
1793. A jakobinusok a rheimsi főtemplomot pusztítják.
1793. Mária Antoinette francia királyné éjjel a Templeből a Conciergerieba tétetik át.
1796. Augereau francia tábornok fényes győzelmet nyer Castiglione mellett Wurmser cs. vezéren. Augereau a csata helyéről nyerte hercegi nevét.
1799. Howe Richard gróf angol tengernagy, jeles hős a franciák ellen, meghal Plymouthban.
1802. Abel Miklós Henrik, érdemes norvégi mathematicus születik Findöe-ban.
1808. Wellesley Arthur angol fővezér 10000 katonával Figueras mellett kiszáll.
1809. Wellesley a Tajon át Talaveraról visszavonul, és a spanyolok elleni bosszuságból Badajozig hátrál.
1809. A franciák csatavesztése Lefèbre alatt Brixen mellett Haspinger tiroli népvezér által.
1810. Mehemed Aly meggyőzi a Bey-eket Gizeh mellett.
1811. Az angolok Java szigeten kiszállnak.
1811. A nemesi bíróságok és a nyomasztó hűbéri jogok Spanyolországban a cortesek által kárpótlás mellett eltöröltetnek.

1716. év augusztus 13-ára teszi. A nagyvezirek névsorozatában pedig, mely a kötet végén foglaltatik mondja, hogy Ali elesett a pétervárad csatában 1715 aug. 15-én.)

1814. Az inquisitió törvényszéke Valladolidban ünnepélyesen beigtattatik.
1818. Választási rend kihirdetése Bajorországban.
1821. Szász-koburg-gothai alkotmány. (Ismét módosított 1829. évben az ernesti linea 1826. nov. 15-kéről szóló osztály-szerződése nyomán.)
1824. Az angolok Campbell alatt Syriam várost elfoglalják a birman birodalomban.
1829. Hauffe Friderika a rejtélyes szellemlátónő Prevostból meghal.
1829. Az oroszok Agathopolis várost elfoglalják.
1829. Ali Bei megveri az aleppoi lázadókat és a zendülést lecsillapítja.
1830. Zágráb megye határozata, hogy az országgyűlési követek a magyar nyelvnek Horvátországon terjesztését kieszközöljék. (Lásd július 15-én.)
1836. Rottl József Antal Majlandon az osztrák kormánytól öt évre nyer szabadalmat találmányára, hogy aranyt alchymiai uton készíthessen.
1844. Csapó Dániel országgyűlési követ, jeles magyar gazdaság meghal Pesten. (Honderü.)
1848. A munkások Bécsben az álladalom részéről foglalkodtatnak. Schwarzer közmunkák minisztere.
1848. Smith O'Brien angol parlamenti tag elfogatása Thurlesban. (Lásd júl. 25. és 29-én.)
1848. Carlo Alberto szárd király Milano falai alatt szenvedett csatavesztése után, a várost az osztrákoknak átadja. A nép árulást kiált, és a szárd királyt fenyegeti.
1848. Az első magyar nemzeti bankjegyek, (két forintos bankók) forgásba tételnek. (Az egy forintos bankók okt. 6-án jönnek forgalomba.)
1849. Dembinsky, Mészáros, Guyon és Dessewffy forradalmi tábornokok megveretnek Haynau, és Liechtenstein herceg osztrák tábornok által Szőregnél.
1849. Bem forradalmi tábornok megveri Haszford orosz tábornokot Vizaknánál, Szebenben vele győztes utcaharcot vív, és a városból kiszorítja. (Nem 4-én mint Kőváry.)
1849. Vécsey magyar tábornok Temesvárt az ostrom századik napján megadásra szólítja fel. Rukavina várparancsnok válaszol, hogy utolsó töltényig védeni fogja magát. (L. 9-én.)

1851. Választó-Hessen fejedelemség az idegen katonaság által oda hagyatik.
1852. Wallerius a legnépszerűbb svéd költők egyike meghal Stockholmban.
1854. A törökök Iskender Bey előcsapatával Bukarestba vonulnak.
1864. A lengyel felkelés vége. Egy láthatlan, titkos kormány intézte az egész felkelést, és mindenütt feltétlen engedelmességre talált. Ezen kormány tagjai Traugutt (annak feje, azelőtt elbocsátott orosz alezredes), Crajewski, Tokzyski, Zulinski, és Jezioranski ma felakasztatnak. (V. ö. jan. 22-én.)
1865. Szakadás Róma és Mexico közt. A pápa visszahívja nuntiusát Mexicóból. (A császár visszautasítá a pápa avatkozását az ország dolgaiba.)

6. A u g u s t u s.

(VIII. Idus Augusti.)

29. (Kr. sz. e.) Augustus diadalt ül Rómában Dalmatiáról. (Lásd 7. és 8-án.)
843. Verduni egyezkedés. Nagy Károly monarchiája felosztatik I. Lothar közt, ki Lotharingiát, Elsassot, Burgundot és Olaszországot, Kopasz Károly közt ki nyugoti Frankoniát vagy Franciaországot, és II. Bajor Lajos közt, ki keleti Frankoniát vagy Németországot nyeri.
917. Simeon bolgár király, Leo Phocas görög főhadvezért megveri Drinápoly rónáin, Achelous várnál.
938. II. Ramir Leon királya Spanyolországban III. Abdurahman cordovai királyt Simancas mellett megveri, és — mondják — 80000 mohamedánust kardra hány.
1195. XII. Henrik az Oroszlán, szász és bajor herceg meghal 66 éves korában Braunschweigon. Ő a középkori hatalmas hűbérnökök egy nemes példányképe volt, de kevélysége is oly nagy vala, hogy 1176. évben I. Frigyes császárt Olaszországba III. Sándor pápa, Velence és Milano elleni hadjáratában nem követte, noha a császár a magát megbántottnak érzett Oroszlán előtt kérve térdre ereszkedett.

- Henrik ezen vonakodása oka volt Frigyes megveretésének Olaszországban.
1221. Domokos vezeklő, a domokos szerzetes-rend alapítója meghal Bolognában.
1284. Nagy tengeri csata Molara (Melora) szigetnél a genuiaiak és pisaiak közt. Doria Obert az első vezére tökéletes győzelmet nyer, 10000 pisait elfog, 29 pisai hajót hatalmába ejt, és hetet elsüllyeszt, és a pisaiak főzászlóját elfoglalja. Gherardescia Ugolino Pisa uralmára vágyván, áruló futásával a csatavesztést eldönté, és Pisa, a ghibellinek főgyámola Olaszországban elveszett. (Lásd okt. 28-án.)
1414. Nápolyi László, Zsigmond vágytársa a magyar koronáért meghal. (Lásd 5-én.)
1458. III. Calixtus római pápa a Hunyadi ház barátja meghal. (Lásd aug. 29-én 1177. a hasonló nevű ellenpápát.)
1460. A lengyelek Marienburgot visszafoglalják.
1606. Rudolf császár aláírja a Mátyás főherceg által Bocskayval kötött békeszerződést.
1623. Tilly megveri Keresztély braunschweigi herceget Stadtloonnál a münsteri kerületben. (Lásd jun. 10-én és aug. 4-én.)
1638. Malebranche Miklós bölcész születése Párisban. (Lásd október 13-án.)
1643. Cerda János Lajos jesuita, Virgilius és más római remekírók comentatora meghal Madridon 80 éves.
1647. Fairfax Tamás az independensek hadseregével Londonba vonul, és a megszökött parlamenti tagokat alsóházi üléseikre visszavezeti.
1651. Fenelon (François de Salignac de la Motte) cambrayi érsek, jeles francia tudós születése. (Lásd jan. 7-én.)
1705. Guillet György, a festészeti és szobrászati párisi akadémia történésze meghal.
1720. Hamilton Antal gróf, skót nemes, szellemes francia író, ki 60 éves korában kezdé az irodalmat gazdagítani, meghal Saint Germain-en-Laye-ban.
1762. A párisi parlament a jesuiták eltörlését határozza. (Lásd április 17-én.)
1766. Wallaston William Hyde híres angol vegytanár és természettudós születése Chiselhurston. (Lásd dec. 22-én.)
1774. O'Connel Dániel, híres szónok és agitator születése Carhenban. (Igy fia John saját állítása szerint.) (L. máj. 15-én.)

1789. List Frigyes nagyhírű államgazdász születése.
1790. A francia nemzetgyűlés eltörli a fiscus azon jogát (*droit d'Aubaine*) hogy az országban meghalt idegenek vagyonait örökölje.
1792. Idősb gróf Ráday Gedeon magyar költő meghal Pécelen. [Toldy sz. a Magyar nyelv és irodal. kézikönyvében 5-én, az ő Handbuchja szerint 6-án.] (Lásd okt. 1-jén.)
1796. Ütközet Peschiera mellett az osztrákok (Wurmser) és franciák közt. (Massena.)
1806. II. Ferenc, a német-római birodalom császári koronáját leteszi, a választó fejedelmeket, hercegeket és rendeket esküjük alól feloldja, és a rajnászövetség felállása óta a német birodalmat megszüntnek nyilatkoztatja; egyszersmind saját német tartományait a birodalom testétől elválasztja, hogy ezeket jövőben mint osztrák császár kormányozza. (Lásd 11-én.)
1808. Új hadrendszer Poroszországban, és a születési előjogok megszüntetése a katonai szolgálatban.
1813. Venezuela és Carracas Bolivar republicanus tábornok által felszabadítatik.
1814. VII. Pius pápa a ma tartott első consistoriumban a jesuita rend visszaállítását határozza. (Lásd jul. 21-én.)
1815. Országgyűlési okmány Svédország és Norvégia közt, a közös országos ügyek elintézéséről.
1816. Cagnoli Antonia híres csillagász, ki 21 tudós egyesület tagja volt, meghal Veronában. (Szület. 1743. Zante szigeten.)
1817. Dupont de Nemours Péter Samu francia tudós és politicus meghal Amerikában.
1822. Agörögök szerencsés ütközete a törökök ellen Argolito mellett.
1824. Bolivar megveri a spanyolokat Carterac vezérük alatt a jonini síkságon.
1825. Felső-Peru tartományai, Charcas, la Paz, Cochabamba, Potosi, és Santa Cruz függetlenségüket nyilatkoztatják a Chuquisacaban tartott nemzetgyűlésen. (Lásd aug. 11-én, v. ö. május 25-én.)
1828. A Valparaisoban székelő Congressus Chili alkotmányát két kamarával elfogadja.
1829. Krassowski orosz tábornok megveri a török nagyvezírt Teuly mellett.
1830. Francia hadjárat indul Oranba Afrikában.

1830. Berard indítványt tesz, hogy a francia trón megüresültnek nyilatkoztassék. (Másnap elfogadtatott.)
1830. A francia nemzet képviselői a charte constitutionelle-t democraticus szellemben módosítják. (L. jun. 4-én, aug. 7-én.)
1840. Alkotmány Hannoverában, mely többnyire az 1833. évi alaptörvényben gyökerezik.
1840. Napoleon Lajos Franciaországon partra száll, és népzavar-
gást idéz elő Boulogneban, hogy a hatalmat kezére keritse.
1842. Az angolok Nankingba vonulnak. (Lásd 26-án.)
1844. Tanger afrikai város a franciák által lődöztetik.
1848. Az osztrákok Radecky alatt Milanoba vonulnak, mely
tegnap capitulált. Békekötés ugyanitt Austria és Szárdinia
közt. A piemontiak a Ticinon visszamennek.
1848. A német háromszín feltüzése a bécsi helyőrség német
zászlóaljainak lobogóira, a frankfurti gyűlés határozatából
ünnepélyesen végbe megy.
1848. A magyarok kiűzik a rácokat Schiffner őrnagy alatt Szár-
csából.
1848. Welden és Lichtenstein herceg osztrák tábornokok Modenát
és Bolognát megszállják.
1848. A juniusi francia zendülők első szállitánya Havreba
megérkezik.
1849. Lüders orosz tábornok egy, Bem forradalmi vezérrel Nagy
Csűrnél kiállott kemény csata után Szebent visszafoglalja.
Ez alkalommal a szászok Kurz Antal szabadelmű író,
utóbb Bem segédét annak hintájában meglövik. (L. 5-én.)
A szászok tegnap virágokat szórtak a győztes honvédek
utjára, ma a hátrálókat ablakaikból lövöldözik.
1849. Klapka a Komáromból kitört forradalmi sereggel Győrött
áll. (Lásd 3-án.)
1849. Gál Sándor forrad. ezredes mesteri visszavonulása után a
gyergyói hegyeken át Kolosvárra érkezik, és a várost
aug. 14-keig megtartja. (L. csatáit jul. 27., 29-én, aug. 4-én.)
1851. Turin megye püspöksége egy protestáns egyház felállításá-
ellen a fővárosban tiltakozik.
1851. Ocskay Ferenc báró magyar természetbuvár meghal.

7. Augustus.

(VII. Idus Augusti.)

586. (Kr. sz. e.) Nabuzardan babyloniai herceg, Zedekiaszt fog-
ságra téve, Nabucodonozor parancsára Jerusalemet és a
templomot felgyújtja. (Lásd jul. 9-én, aug. 10-én.)
338. (Kr. sz. e.) Isokrates, a régi kor egyik legnagyobb szó-
noka hazafias bujában, hogy a chäroneai csata által
macedoniai Fülöp Athenát, szülővárosát fenyegeti, kiéhez-
teti magát, és ma 99 éves korában meghal. (L. aug. 3-án.)
29. (Kr. sz. e.) Octavianus az actiumi győzelemért diadalt
ünnepel Romában. (Lásd 8-án.)
461. Valerius Majorianus római császár, ki augustus 2-án Ri-
cimer svéd fővezér által méltóságától megfosztatott, annak
parancsára ma lefejeztetik. (Lásd jul. 11-én.)
1078. IV. Henrik császár második csatája Sváb Rudolfal, a VII.
Gergely pápa által ellene felbujtogatott vetélytársával.
A szászok és Rudolf herceg Melrichstadtnál Frankoniában
megfutamitgatnak, a magdeburgi püspök megöletik, a mer-
seburgi fegyverét elhajtva alig menekszik, a mainzi és
wormsi pedig elfogatnak. (Lásd január 25-én, október
15-én és 16-án.)
1106. IV. Henrik német császár, II. Pascalis pápa ösztönzésére
tulajdon fia által trónról leejtve, egyházi átok alatt, és
mérgezett szent ostya által meghal Lüttichben. (Lásd 1105
dec. 31-én.) Fia V. Henrik a pápa kívánságára, hulláját
kiásatta, mely így Speier mellett Sz. Afra zárdájában 5
évig temetetlen maradt.
1316. Ense Jakab bibornok, oportoi püspök XXII. János név
alatt pápának választatik. A bibornoki gyűlés Lyonban t.
i. a választandó pápa iránt egyezésre nem léphetvén, Poi-
tiers Fülöp gróf IX. Lajos francia király nevében, ezt a
domokos zárdába zárta azon kijelentéssel, hogy a gyűlés-
nek előbb nem nyitand ajtót, míg pápát nem választott.
A gyűlés e körülmények közt Ense Jakab oportoi püs-
pökre bizta a választás jogát, ez pedig eme teljhatalom-
nál fogva önmagát nevezte ki pápának, mondván: Ego
sum Papa. A választás mindnyájuk által jóváhagyatott.
(Moréri a választást hibásan september 5-ére vagy 8-ára

- teszi, mert a koronázás már szeptember 5-én történt.)
(Lásd aug. 25-én.)
1478. A milanoi uralom ellen fellázadt genuaiak San Severino Robert vezérlete alatt megverik Sforza Visconti milanoi hadvezért.
1479. XI. Lajos francia király serege véres csatában megveretik Miksa főherceg, burgundi Mária férje által Guinegate mellett.
1484. A velencei köztársaság, a Signoria eddigi harcos ellenségeivel: a nápolyi királylyal, a florenzi nagyherceggel és milanoi herceggel békét köt. (L. máj. 25-én, aug. 13-án.)
1485. Richmond Henrik gróf francia segélylyel Milford-Havenban Wales partjain kiszáll, III. Richard ellen pártot gyűjtve. (Lásd aug 22-én.)
1495. Országgyűlés Wormsban. I. Miksa császár a magán harcizenési jog (Fehderecht) eltörlésével az országos örök békét biztosítja, és a birodalmi kamarabíróságokat felállítja.
1514. XII. Lajos francia király kibékül VIII. Henrik angol királylyal. (Lásd 1513 aug. 17-én.)
1518. Luther Márton X. Leo pápa által Romába idéztetik.
1533. Ercilla y Zuniga (Don Alonso) híres spanyol hőskölteményi költő (La Araucana az ő mesterműve) születik Madridban.
1539. A törökök Castelnovo-tul, melyet rohammal akartak visszafoglalni, a spanyolok által visszaveretnek, 8000 ember veszteséggel. (Lásd october 27-én, aug. 10-én.)
1549. Cronberg Hartmuth a reformatio nagy előmozdítója, és a reformatio eszméjeért magát feláldozó nemes jellem, Hutten, Sickingen és Luther barátja meghal.
1580. Mustafapasa bosnyák születésű török seraskier, Cyprus és Georgia hódítója, Bragadino nyuzója, meghal. (L. 17-én.)
1588. A „győzhetetlen“ spanyol hajóhad éjjel 7-ről 8-ra Dünkirchen mellett az angolok által lord Howard alatt tönkre tétetik. (Lásd jul. 25-én, máj. 29-én.)
1595. Ferhad török nagyvezir III. Mohammed alatt kivégeztetik. (Hammer szerint, de ugyan ő jul. 7-ére is teszi.)
1647. A janicsárok, egyetértésben a muftival és anyazultánnövel Ibrahim zultán ellen fellázadnak, és a nagyvezir Ahmedpasa Hesperpara (az az: ezer darabra szakított) megfojta-

- tását kierőszakolják. Ez éjjel 7-ről 8-ra történt. (Sagredo, Hammer szerint 1648 évben.) (L. aug. 8-án, 17-én, 18-án.)
1660. Velasquez de Silva (Don Diego) híres spanyol festész halála Madridban. (Születik 1599 Sevilleben.)
1661. A törökök Székelyhidat elfoglalják, és roppant kegyetlenségeket követnek el.
1663. A császári had Forgács Ádám és Pálffy Miklós alatt a törökök által Esztergom és Párkány közt megveretik, és 2000 embert vesz. (Egykoru tolljegyzet szerint Eber könyvében aug. 5-én.)
1714. Az új orosz hajóhad I. Péter alatt megveri a svédeket Tweremünde, vagy Hango Udd mellett.
1733. Tindal Mátyás jogtudós és bölcseztudós meghal Oxfordon.
1735. Oberlin Jakab nyelvész, régiségbuvár és diplomata születik Strassburgban.
1764. A jesuita rend Franciaországon parlamenti határozat következtében eltöröltetik. (Lásd aug. 6-án.)
1779. Ritter Károly, a földirat tudományos feldolgozásának alapítója születik Quedlinburgban. (Weber H. sz. 8-án.) [Lásd sept. 28-án.]
1784. Markgraf A. S. híres vegyész és ásványtudós meghal Berlinben.
1788. A török nagyvezír a Temes vidékére nyomul, és Papilla cs. tábornokot megveri.
1793. Pitt a francia convent által ünnepélyesen az emberi nem ellenségének nyilatkoztatik.
1803. Az első orosz hajócsapat Risanow és Krusenstern alatt a világ körülhajózására kiindul Sz. Pétervárról.
1807. Az oroszok Cattarot a franciáknak átadják.
1814. VII. Pius pápa „Sollicitudo omnium” című bullájával visszaállítja a jezsuitarendet. (L. jul. 21-én, aug. 6-án, 15-én.)
1815. Svajce képviselői (22 kanton) némi vonakodás után Zürichben a bécsi congressus által megalapított alkotmányra, mely az aristocratiának inkább kedvez, mint Napoleon közbejárási okmánya, az esküt letesznek. (Lásd febr. 19-én.)
1815. Napoleon Sz. Ilona szigetre elutazik. (Lásd febr. 18-án.)
1819. Bolivar tökéletesen megveri a spanyolokat Barreyro alatt Boyacanál, és ez által Uj-Granadát felszabadítja. (L. 10-én.)
1821. Új vérfürdő Smyrnában (Ismir-on.) A törökök augusztus tizedikig öldöklnek a görögöket. (Lásd jun. 11-én.)

1821. A törökök Sz. György szorosaiban Korinth és Argos közt a görögök által tökéletesen megveretnek.
1822. Teleki Sámuel gróf, erdélyi főkancellár, a tudományok nagy ápolója, egy 40000 kötetből álló könyvtár alapítója meghal Bécsben. (Lásd nov. 17-én.)
1822. A görögök győzelme Karnathi mellett.
1826. Az ashantees-ok megveretése Doodewen mellett a brittek által. (Lásd jan. 21-én.)
1830. Lajos Fülöp orleansi herceg, a francia parlament által Franciaország királyának kikiáltatik. (L. aug. 2-án, és 9-én.)
1830. A francia alkotmánylevél ekként módosítatik: A sajtóvizsgálat megszüntetik; a katolikus vallás nem egyedüli statusvallás; az alkotmány fel nem függeszthető; a pairek ülései nyilvánosak. (Lásd 6-án.)
1831. Gerard francia tábornagy 50000 emberrel Belgiumba nyomul, a németalföldiek segélyére.
1831. Vilmos orániai herceg, Frigyes herceg és a szász-weimari herceg Belgiumba törnek. (Lásd 8-án és 12-én.)
1848. Viharos viták a német nemzetgyűlésben a badeni amnestia tárgyában. Brentano a szószéknél kihívást kap.
1848. Az osztrák cs. pénzügyi minister eltiltja az állampénztárakat a magyar kormány 1 és 2 forintos pénzjegyeinek elfogadásától. (Lásd 10-én.)
1848. Berzelius Jakab híres vegytudós az electro-chemiai rendszer alapítója, meghal Stockholmban. (Születik 1779 Linköping-on Keleti Gothlandban.)
1849. Az oroszok Rüdiger alatt Nagyváradot megszállják.
1849. Bem forradalmi tábornok Erdélyből Magyarországra indul a fővezérséget átveendő. (Czetz.)
1849. Az oroszok dühöngése Losoncon, a guerillák által elejtett 3 orosz tiszt és 3 közlegény miatt. A lakosok kancsuval kényszerítettek pusztá ujaikkal éjjel az eltemetett oroszokat kiásni. (Lásd 8-án.) [Szeremlei Losonc veszedelmét auguszt 8-ra, és 9-re teszi.]
1851. Palmerston lord jelenti az alsóháznak, hogy minden külföldi angol követséghez a nápolyi börtönökben gyakorlott kegyetlen bánásmód tekintetében a politikai foglyok ellen köriratot bocsátott. Osztrákország és a vele barátságos lábon álló kormányok erre azt felelték, hogy Angolor-

szágnak joga nincs, idegen hatalmak ügyeibe avatkozni.
(V. ö. 1849 aug. 1-jén.)

1852. Resid pasa török nagyvezir elbocsátást nyer.

1867. Aldridge Ira, híres néger tragikus színész, kivált Shakespeare drámáiban, meghal Lodz faluban Lengyelországban.

8. A u g u s t u s.

(VI. Idus Augusti.)

121. (Kr. sz. e.) Q. Fabius Maximus Allobrogicus megveri az allobrogiakat az Isara beömlésénél a Rhone folyóba, Galliában, és Bituitus az arvernusok (auvergnáták) királyát 130000 emberével elejti.
29. (Kr. sz. e.) Octavianus Egiptom meghódításáért Romában diadalt ünnepel. (Lásd 6-án és 7-én.)
449. Concilium tartatik Ephesusban, mely rabló concilium, vagy rabló synoda (latrocinium ephesinum) néven ismeretes. — Az 451 évben Chalcedonban tartott negyedik nagy concilium az amott erőszak által magukat megbélyegző püspököket megkegyelmezte.
955. Az Augsburgból kirohanó németek Ulrich püspök alatt meggyőzik a magyarokat. (Lásd 10-én és 11-én.) [Brunner Luitpold.]
1267. István kalocsai érsek és több magyar püspök ünnepélyesen esküsznek, hogy az V. István magyar király és Ottokár cseh király közt szerződött béke fentartására mindent elkövetnek, hogy békeszegés esetében Istvánt elhagyni és a cseh királyhoz szítani, Magyarországot pedig egyházi átok alá helyezni fogják. Hasonló történt írásilag a cseh főpapok részéről Ottokár ellen. (Fejér.)
1288. IV. Miklós pápa megparancsolja Lodomér esztergomi érseknek, — ki mult évi augusztusban IV. László királyt interdictum fenyegetése alatt a maga igazolására idézte, — hogy a neugarok (Andronicus byzanci császár által Magyarországra küldött segédoláhok), saracenok és más pogányok ellen kereszthatat indítson.
1338. A frankfurti országgyűlés megerősíti a választó fejedelmek Rhense-ben Boppard mellett tett nyilatkozatát a

- birodalom teljes függetlenségéről a pápától, és a pápa azon állítását, hogy csak őt illeti annak eldöntése, ki lehessen római-német császár, bitorlásnak jelentik. [Weber H. hibásan 1337 évre.] (Lásd jul. 15-én.)
1356. Gradenigo János velencei doge halála.
1381. Békekötés Turinban Nagy Lajos magyar király, Velence, Genua, és a paduai herceg közt. (Daru.)
1388. A flandriak megghiusult rohama Ypern-re.
1472. Zrednai Vitéz János esztergomi érsek, nagy tudós, és államférfi meghal. (Horányi a sirirat szerint, és Czuczor a m. tudós társaság évkönyveiben foglalt értekezésében, Engel, Katona, Fessler, Teleki, Szalay, Ferenczy és más íróink így, Hormayr szerint 6-án, Bonfin, Oláh, Schmith, Wallaszky, Palma sz. 9-én, Pray, Gebhardi, Timon sz. 10.)
1508. Gundulits Iwan szerb költő születése.
1533. Doria András, megveri a török hajóhadat Koronnál.
1535. V. Károly császár békeszerződése Tunisban Mulei Hasan-nal, kit ez által V. Károly királyságába visszahelyez, és ki viszont a keresztény rabszolgákat elbocsátja. (Lásd jul. 21-én.)
1570. IX. Károly francia király a harmadik vallásbékét köti a hugenottákkal St. Germain en Laye-ban. (L'art de verifier les dates szerint 15-én.)
1575. Báthory István erdélyi fejedelem, Békes Gáspár német pártfogás alatti trónkövetelő pártfőnökeit Kabos Farkast, Bogáti Gáspárt, Pókai Jánost, Barcsai Miklóst, Csanádi Jánost, Ősi Miklóst, és Csányi Miklóst Kolosvárott lefejezteti, két más nevezetlen férfival együtt. — Pókai anyja elítélt két fiaiért kegyelmért esdeklett, de azt csak egyik fia számára nyerte meg, a választatás neki szabadon engedtetvén. Melyiket válaszszon most az anyja szive? Az irtoztató habozás közben végre a rokonok neki Pétert hozták vissza, János lefejeztetvén.
1598. A törökök Palotát szabad kivonulhatás feltétele alatt a magyaroknak Schwarzenberg Adolf alatt átadják. (Lásd jul. 29-én.)
1618. János Zsigmond brandenburgi választó, a porosz hercegséget, mint megürült lengyel hűbért nyeri.
1635. IV. Murad zultán Eriwant capitulációval elfoglalja.
1645. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem és III. Ferdinand

- császár előleges békét kötnek Bécsben, vagy némelyek sz. Gödingben Morvaországban. Ez által Rákóczy a Bethlen által birt hét vármegyét életfogytáig, Szaboles és Szathmár megyét fiainak életkoráig, azonkívül Tokaj, Tarcal, Regéc és Ecsed jószágokat nyeri. Ez előfutára a linzi békének. (Lásd sept. 16-án és dec. 16-án.) (Nem augustus 14-én mint Sagredo és nem aug. 24-én mint Hormayr; — az utóbbi napon Nadányi sz. a béke kihirdettetett.)
1647. Ibrahim zultán a maga és kormányzásának igazolására a divan elé idéztetik. A lázadó ulemák és vezírek egyetértve a zultán anyjával Ibrahimot trónvesztettnek nyilatkoztatják és börtönre teszik. (Lásd aug. 7., 17. és 18-án.) (Hammer sz. 1648. évben.)
1653. Tromp Márton holland tengernagy meggyőzi Mack angol admiralt Catwicknál, és a győzelmes csatában, mely három napig tartott, elesik Seeland partjain aug. 10-én.
1668. Balde Jakab híres költő meghal. (Születik 1603. Ensisheimban.)
1694. Arnauld Antal jámbor jansenista, ki a jezsuiták casuistikáját feltárta és erkölestelen képmutató tanaik ellen erőlesen küzdött, mint menekvő meghal egy Lüttich melletti holland faluban 82 éves.
1705. A valenciai születésű Bassel, ki legfőbb mértékben a néplázítás tehetségét bírta, egy kis sereggel Spanyolországban partra száll, hogy a Franciaország ellen szövetszerezett hatalmak érdekében, Károly osztrák főherceg trónkövetelését elősegítse.
1709. II. August lengyel király a poltawai csatavesztés hírére érvénytelennek nyilatkoztatja a XII. Károly svéd királlyal Altranstädten kötött békét. (L. jul. 8-án, sept. 24-én.)
1732. Adelung János Kristof, német nyelvbuvár születése Spantekow-on. (Krahmer szerint 1734.) [Lásd sept. 10-én.]
1746. Alfén Jeromos németalföldi költő születése.
1775. Empecinado Diaz Martin, spanyol tábornok és guerillavezér születése.
1780. Cibot Pierre Martial francia missionarius Chinában, a chinai régiségeket és chinai írókat fordításban és kivonatban ismertető író meghal Pekingban.
1788. Ribiny János, a magyar protestántizmus történetírója meghal.

1788. A francia országtanács határozza, hogy 1789. évi május elsején az ország rendei gyülekezzenek.
1789. Az uri törvényszékek Franciaországban eltöröltetnek.
1790. Kölcsey Ferenc nagyhirű magyar költő, szónok és követ születése Sző-Demeter Középszolnok megyei faluban. (Lásd 24-én.)
1793. Herault de Sechelles másodszor a francia nemzeti convent elnöke.
1793. Határozmány, mely által minden francia akademia és tudós társaság megszüntettnék nyilvánítatik.
1793. Csata Cambraynál a szövetségesek és franciák közt.
1802. Le Page Marie Anne, (férjesült Boccage) korának egyik legtudósabb hölgye, mely a római, bolognai, paduai, lyoni, és roueni akademia tagja volt, meghal Párisban, 3 kötet igen becses költeményt hagyván hátra. (Lásd okt. 22-én.)
1805. Murat Joachim megveri az osztrákokat Wertingennél.
1808. Wellington megveri a franciákat Rolica-nál Portugalliában.
1809. A tyroli felkelők megverik a bajorokat a rundsacki hídnál.
1815. Rocroy németalföldi város capitulatiója, és megszállása a frigyessült seregek által.
1821. S. Martin buenos ayresi tábornok Peru protectorának ki-neveztetik. (Okt. 8-án alkotmányt ad.)
1821. Alkotmány Szász-Koburg hercegségben.
1824. Rosenstein (Nils von) svéd író meghal Stockholmban.
1826. A pesti városligetben az első függő lánchíd Magyarországon megnyitattik.
1827. Canning György, nagyhirű angol államférfi és minister meghal Chiswick-ben.
1828. A fekete tengeren lévő orosz hajóhad megveri a törököket egy tengeri csatában.
1828. Dom Pedro császár meghatalmazottjai Reseda marquis és Itabayana viscomte Londonban a portugalli korona bitor-lása ellen Dom Miguel által tiltakoznak.
1829. Csata az oroszok és törökök közt Chart mellett Kisásiá-ban, melyben az elsőek győznek és az ellenséges tábornok elfoglalják.
1831. Orániai Vilmos herceg, Frigyes herceg, és Szászweimar hercege megverik Daine belga tábornokot Hasselt mellett a nélkül, hogy egyetlen embert vesztenének.
1832. A görög nemzetgyűlés Naupliában Notaras alatt Otto bajor

- kir. herceget görög királynak elismeri. (Lásd máj. 7-én.)
1835. Santa Cruz bolíviai elnök Cuzconál megveri Gamarra tábornokot, a meghasonlott Peru fővezérét. (L. jan. 20-án.)
1848. Felkelés Bolognában a pápai kormány ellen. Ideiglenes kormány alakul.
1848. A németek csatavesztése Stepping mellett Schleswig-Holsteinban.
1848. A frankfurti nemzetgyűlés Poroszországot felhatalmazza a Daniával kötendő fegyvernyugvásra.
1849. Késő és következő nélküli egyezkedés Janku és oláh pártja és a magyar kormány közt Lugoson.
1849. Losonc vad földulása és kiraboltatása az oroszok által, a lakosok nagy kinzása közt. (Lásd 7. és 9-én.)
1850. A serviták conventje Turinban bírói zár alá helyeztetik és a szerzetesek eltávozásra kényszerítetnek. Franzoni érsek a Siccardi törvény ellen kibocsátott pásztorlevele miatt fogságra tétetik. (Lásd sept. 26-án.)
1851. Gützlaff Frigyes híres porosz missionarius Chinában meghal Hongkongban. (Mások szerint 9-én.)
1852. A száműzetési határozat Franciaországban (januariustól) következő követekre megszüntetik: Creton, Duvergier de Hauranne, Chambolle, Thiers, Remusat, Jules de Lasteyrie, Leydet, Thouret, Michel Renaud, Signard, Joly, The-Bac, Belin, Besse és Millotte.
1852. Mazzini anyja Genuában eltemettetik, mi politikai demonstrációra szolgált alkalmul. Sok idegen nemzet hajói feltűzik a gyászszáslót.
1854. A silitriai érsek a kereszt és füstölő előhordozása mellett a törökökkel Kalaraschba vonul.
1855. Pepe Vilmos nápolyi tábornok, fontos szerepvivő 1799. évben a francia foglалás alatt, és 1820-ban az alkotmányért folyt harcban, meghal Turin közelében. [Buddeus szer. Genuában.] (Születik 1783. Squillace calabriai helységben.).
1868. Karagyorgyevics Sándor elűzött szerb fejedelem, Pesten elfogatik, mint a Milos fejedelmen elkövetett gyilkosság részvételében gyanús.
1868. A magyar alsóház megszavazza a honvédségről szóló törvényjavaslatot, és lemond az önálló magyar hadseregről, a magyar honvédelmi minster befolyásáról a nemzeti véd-

erőre, és egy közös hadügyministert elismer, kiról az 1867-iki törvényekben semmi említés. A 401 igazolt képviselő közül 192 igennel, 83 nemmel szavazott, távolt volt 119, nem szavazott 7. (Lásd. márc. 11-én és aug. 31-én.)

9. A u g u s t u s.

(V. Idus Augusti.)

357. (Kr. sz. e.) Ifjabbik Dion hadjárata Dyonis syracusai király ellen. Plato közbenjárása.
48. (Kr. sz. e.) Véres csata Pharsalusnál Thessaliában melyben Cäsar meggyőzi Pompejust, az utolsó római republicanust és öt Ásiába és Egiptomba futamítja, hol gyilkos kéz által elesik. (Némelyek szerint jul. 20-án. Bumüller sz. aug. 10-én. Lásd ápr. 8-án, sept. 29-én.)
378. Valens keletrómai császár nagy csatavesztése Drinápolynál, Fritigern nyugoti gót vezér által. A gótok a császárt, ki egy parasztházba menekedett megégetik. (Gibbon állítása szerint e nap megérdemli miszerint a római naptár legboldogtalanabbjai közé tétessék.)
803. Irene byzanci császárné Lesbos szigeten számkivetésben és szegényen meghal. (Lásd aug. 19-én, okt. 10., 31-én, julius 25-én.)
907. A magyarok három napi csatában megverik a németeket Gyermek Lajos császár alatt Ennsburgnál. Luitpold bajor herceg, korának egyik legjelesebb hadiembere, 15 más nevezetes gróffal elesik. — A magyarság most egész Németországot elárasztá és feldulá, és ezen birodalom sanyarúságainak hosszú sora most veszi kezdetét. (Lásd junius 17-én.) [Nem 908 év mint Jókai.]
944. Berthold bajor herceg győzelme a magyarokon Wels pusztáján a Traungauban, Vorchdorf mellett. (L'art de verifier les dates sz. a csata 943-ban történt.)
1081. Csata Hochstädtnél a Duna mellett. A IV. Henrik ellenében ma császárnak választott Salm Armin, még a választás napján összeütközik Hohenstaufen Frigyessel, Henrik párthívével, és döntő győzelmet nyer.
1250. IV. Erich dán király megöletik és tengerbe vettetik test-

- vére Abel, schleswigi herceg, és a holsteiniak gyámnokai által. (Lásd nov. 22-én, máj. 18-án.)
1259. Mangu Khan mongol uralkodó Se-tscheup ostrománál elesik.
1388. A skótok hős esatája Otterburne mellett.
1401. Tamerlan (Timurlenk) mongol khan Bagdadot elfoglalja.
1403. Zsigmond magyar király rendelete, mely által minden egyházi hatalmat az érsekeknek tulajdonítja, és megtiltja, hogy a pápának pénz ne küldessék, és tőle vagy követétől levél el ne fogadtassék. (Lásd április 6-án.)
1412. Malatesta Károly velencei hadvezér hosszú és véres csatában megveri a magyarokat Motta mellett Friaulban, kiknek vezére Ozorai Fülöp meg lőn vesztegetve, és kik a város elfoglalása után a tábornok zsákmányolák. Motta a velenceiekhez visszaesik, 1300 magyar a csatatéren marad, 400 elfogatik. De a velenceiek győzelme is drágán vásároltatott, és egyetlen vezérük sem maradt seb nélkül.
1484. II. Bajazid zultán Akjerman moldovai várost elfoglalja.
1578. A törökök nagy áldozattal győznek a persákon s Tokmachan persa vezéren Tschildir georgiai vár előtt.
1587. A törökök Zrínyi György által megveretnek Kanizsánál.
1589. IV. Henrik francia király a Mayenne Károly herceg által védett Páris ostromával felhagy.
1598. Veszprém elfoglalása Schwarzenberg Adolf által.
1600. Pápa a hitszegő franciák és wallonok kezéből a magyarok által visszafoglaltatik. (Lásd 10-én.) (V. ö. 1598 aug. 8-án.)
1631. Dryden John, neves angol költő születése. (L. máj. 1-jén.)
1644. Turenne francia tábornagy és Bourbon Lajos enghieni herceg kiverik a bajorokat Mercy alatt Freiburg melletti erődítéseikből.
1676. August Frigyes braunschweig-wolfenbütteli herceg Philippsburgnál elesik.
1718. Orezy Lőrinc báró tábornok, magyar költő születése. (Lásd július 28-án.)
1753. Kruse Kristof történész, jeles historiai átlás szerzője születik.
1757. A franciák Montcalm tábornok alatt Fort Georgest (vagy Vilmos Henriket) Canadában az angoloktól elfoglalják.
1759. Du Bayet Aubert, amerikai szabadságharcos, a párisi nemzetgyűlés tagja, születik.

1777. Laroche-Jacquelin Lajos, a vendéi hare egyik fővezére születik.
1792. Nyomasztó hangulat Párisban. Péthion a szállongó hír következtében, hogy a Tuileriákban katonaság, fegyverek és ágyuk elrejtve vannak, a kir. palotát átnotozza, és kijelenti, hogy semmi gyanust nem talált, de hogy azért semmiről nem akar jót állani. A cordeliers-ek gyűlése forradalmi állapotban nyilatkoztatja magát. Éjjel 11 órakor 450 dobosok, harangok, ágyuk jelt adnak a felkelésre. (Lásd 10-én.)
1805. Austria hadat izen Napoleonnak és az angol-orosz szövetséghez áll. (Lásd április 11-én.)
1808. Tengeri csata az oroszok és a frigyesült angol-svéd hajócsapat közt Baltisch Portnál.
1808. Marquis de la Romana 6000 spanyollal Nyborgot birtokába veszi.
1809. Samano spanyol alkirály és hadőrsége Santa Fé de Bogota várost sietve elhagyják. (Lásd 10-én.)
1811. Soult francia tábornagy kiüzi Blake tábornokot Venta Bahul melletti erős táborából Granadában.
1813. Angol áruk Amsterdamban elégettetnek. (Posselt.) [V. ö. 11-én.]
1813. Szövetség Austria, Oroszország és Poroszország közt. (Lásd július 27-én.)
1814. A kinzó vallatás eltörlése Milanoban.
1815. Ney tábornagy elhingeni és moskovai herceg Aurillac váron elfogatik és Párisba kísértetik. (Lásd dec. 6-án.)
1822. Nikitas görög vezér (Turkophagos) a tretesi szorosban a törököket Dram Ali alatt tökéletesen megveri. (10-én is.)
1827. Desaugiers Márk Antal lantos költő halála Párisban.
1828. Bouterweck Frigyes remek szépízléstani író meghal Göttin-gában. (Születik 1766 ápr. 14-én.)
1830. Fülöp Lajos orleansi herceg, mint francia király az esküt leteszi az alkotmányra.
1832. Gyilkos kísérlet V. Ferdinand ifjabb magyar király ellen Baden osztrák városban.
1842. A Nanking városig érkezett angol hajóhad a hadsereget kiszállítja. (Lásd 4-én.)
1848. Fegyverszünet Austria és Szárdinia közt.

1848. Marryat Ferenc angol tengerész kapitány és kedvelt regényíró meghal.
1849. Az oroszok Grabbe alatt Losonc városát fölperzselik. (Lásd 7. és 8-án.)
1849. A magyar forradalmi sereg Temesvárnál semmivé tétetik Haynau és Liechtensein cs. hadvezérek által. A csata folyama alatt megérkező és a fővezérletet átvevő Bem csak pillanatnyi sikert arat. Kmety a kimentő várőrséget visszaveri. — Haynau estve 9 órakor a várba vonul. A magyar hadsereg már a csata előtt meg volt verve demoralisatója által.
1849. Déva vára a magyarok által légből röpitetik, 300 honvéddel. (Egressy naplója szerint 12-én.)
1851. A naumburgi kerületi bíróság 110 személy nevét hirdeti, kik az 1848. évben Bibran történt lázadásért bevádoltattak, és elítéltettek.
1855. Sweaborg orosz vár a keleti tengeren az angol-francia hajóhad által bombáztatik, és 11-ikig majd egészen szétromboltatik.
1860. Garibaldi éjjel 8-ról 9-re Calabria partjain kiszáll, hogy a nápolyi királyságot felszabadítsa. (Rüstow és Girókuti így. Lásd május 11-én.) (Laguerronière a francia senatusban 1862. febr. 28-án mondott beszédében azt állítja, hogy Garibaldi okt. 1-jén szállt ki a nápolyi területen.)
1860. Az osztrák kormány rendelete, hogy a protestáns katonák hullái ne temetessenek egy helyre a katolikus katonák hulláival, — így kívánván ezt a concordatum.

10. A u g u s t u s.

(IV. Idus Augusti.)

615. (Kr. sz. e.) L. Tarquinius Priscus római király fia, Demerat, a sabinusokról diadalt ül.
70. A rómaiak Titus alatt Jerusalemet megrohanják, mely alkalommal a gyönyörű templom lángok martaléka lett, Titus megmentési fáradságai dacára, és romjai alatt 6000 gyermeket és aggastyánt, kik oda menekedtek, eltemet. (Lásd sept. 8-án.)

626. Konstantinápoly az avaroktól megmentetik.
117. Trajan római császár, Decebal legyőzője meghal Selinunteban. (Seleuciában.) (Lásd sept. 18-án.) (Dio Cassius forditója, Weber H. és mások szerint 11-én.)
833. Almamun-Kalifa az abassidák családjából, Harun-al-Raschid fia, nagy tudománybarát meghal. [Születik Bagdadon 786 évi szeptemberben.]
955. A magyarok nagy csatavesztése Augsburgnál a Lechmezőn; — 100000-nyi seregük majdnem megsemmisítetik, Lehel és Vérbulcs vezérek elfogatnak, táboruk a győzők hatalmába jut. A csatában gróf Habsburg Landolus, (Lanzellin, vagy Betzelin) vitézségével magát kitüntette, a bátor Konrad frank herceg elesik.
1157. III. (V.) Kanut elűzött és visszahelyezett dán király orgyilkoltatik. Ez az ugynevezett véres vendégség Røskild-on.
1279. IV. László magyar király és az országgyűlés határozata, hogy a kúnok teljesen térítessenek a kereszténységre, a kún és magyar lakhelyek össze vegyitessenek, és hogy a kúnok állandó telepeket alkossanak. Mind ebbe Alpár és Uzur kún főnökök is beleegyeztek.
1326. Ottoman első török császár meghal.
1487. Csata Calliano mellett, melyben III. Frigyes császár serege megveri a velenceieket, és a híres condottieri Sanseverin Robert katonáinak javával az Etsch folyóba vész.
1499. II. Bajazid zultán Modon peloponneszusi várost a velenceiektől rohammal elfoglalja, és nagy kegyetlenségeket követ el. (Eber és Daru ezen évet adják, Hammer, és Leo, ki őt követi az 1500 évet.)
1519. Maegelhan (vagy Magellan) híres tengerész először indul a világ körülutazására.
1527. A lázadó turkmanok Itschilben (Ciliciában) megverik Churrempasat a karamam beglerbeget és őt megölik a Kurschunli hegysziklájánál Kaiszarije (Cäsarea) mellett.
1534. Czybak Imre püspök, erdélyi vajda Gritti indítására Dóczy János pap által megöletik Felmernél Brassó mellett. (Kövény sz. 9-én.)
1539. A törökök hosszabb ostrom után Castelnúovot rohammal

- visszafoglalják a spanyoloktól. Sarmiente a megmaradt 300 katonával capitulál. (Lásd okt. 27-én, aug. 7-én.)
1543. Lascano Márton és Salamanca Ferenc spanyol parancsnokok Esztergomot capitulációra Soliman császárnak átadják. (Oláh sz. 9-én.)
1557. Csata St. Quentin mellett Picardiában. Philibert savoyai herceg és Egmont gróf, II. Fülöp spanyol király seregével tökéletesen megveri a franciákat Montmorency francia connetable alatt. A francia nemesség virága itt elhull, a connetable és majd valamennyi tiszt fogságba jut. Fülöp király a csata dühöngése ideje alatt imádkozott. (Lásd aug. 27-én.)
1564. Garcia de Toledo cataloniai alkirály elfoglalja Gomere de Vellez afrikai várost, és annak sziklavárát Pignon de Vellez-t.
1597. Heidan Abraham vallásbölcselemi író születik Frankenthalon. (Meghal 1678 okt. 15-én.)
1600. A Pápát árulólag elhagyott francia őrség a magyarok által a bakonyi erdőben utóléretik és levágtatik. (L. 9-én.)
1605. Bocskay István erdélyi fejedelemmé választatik.
1627. Rochelle ostromának kezdete Angouleme herceg alatt.
1653. Tromp Márton holland admiral az angolok elleni csatában elesik. (Lásd 8-án.) [V. ö. jan. 8-án.]
1656. Piccolomini Octavio osztrák hadvezér meghal Bécsben. (Lásd nov. 11-én.)
1664. A vasvári béke köttetik a törökök és osztrákok közt 20 évre. E béke már nem a sitvatorokinak megújítása, és a magyarok nagy elégedetlenségére szolgált, kiknek államjogi befolyása itt elmellőztetett. (Lásd aug. 1-én.)
1674. A franciák híres csatája Condé alatt Senef holland városnál.
1678. Béke Nimwegenben Franciaország és Németalföld közt. (Lásd sept. 17-én Spanyolországot.)
1682. IV. Mohammed zultan Tököly Imrének okmányt állít ki, melylyel őt magyar királynak, török felsőség alatt kinevezi. (Lásd sept. 29-én.)
1723. Dubois Vilmos bibornok, az orleansi herceg francia kormányzónak korlátlan hatalmu ministere, meghal. (Lásd sept. 6-án.)

1744. II. Frigyes porosz király nagy sereggel nyomul Csehországba.
1745. A persák nagy csatája Nadirschah alatt a törökökkel Jegen Mohammed seraskier alatt Muraddepe mellett, mely négy nap mulva a törökök teljes megveretésével végződik. — E helyen 12 év előtt Topal Osman nagyvezir csatát és életét veszti.
1746. A császáriak Botta tábornok alatt megverik a franciaspanyol sereget Rottofredo vagy Tidone mellett Piacenza hercegségben, és azt ez által Olaszország elhagyására kényszerítik.
1758. Gensonné Armand, híres girondista követ a conventben, születik Bordeauxban. (Lásd maj. 31-én.)
1780. Az északamerikai honvédek (Georgia, Déli- és Észak-Carolina, és Virginia) Gates tábornok alatt Cornwallis angol tábornok által megtámadtatnak Camden városkánál, és a legelső lödözcénél szétfutnak.
1782. Napier Charles James a leghíresebb angol tengeri hősök egyike születik Londonban. (Lásd aug. 29-én.)
1792. Százezer ember megrohanja a Tuileriákat Párisban. A király és királyné kényszerítetnek a nemzetgyűlésbe menni. Mandat a Tuileriák parancsnoka, Rochefoucault herceg, Regnault de St. Jean d'Angely, Fleurieu volt tengerész miniszter, gróf Clermont Tonnerre és számos svajci testőrök megöletnek. A vadszépségű elhírhedt Theroigne de Mericourt, ki kivont karddal egy asztalra ugrott, a lázadók hatalmában lévő 22 fogoly megöletését kívánta, miután a Tuileriák védőihez csatlakozni akartak. Ez indítvány azonnal végre hajtott. A rettentő amazon maga Suleau szerkesztőt, öt más emberrel árulásért meggyilkolt. Westermann tábornok a forradalmiak fővezére. A királyi hatalom felfüggesztetik, és a francia monarchiai alkotmány eltöröltetik. A királyi család a Templebe záratott.
1794. Amalia Mária Friderika Augusta szász hercegnő és drámairónő születik.
1805. Toldy Ferenc, a magyar tudós társaság volt titkára, a magyar irodalom történetírója, nyelvész, aestheticus és a hazai tudományosság nagyérdemű előmozdítója születik Budán.
1806. Haydn Mihály, a világhírű József zeneköltő atyja, és szin-

- tén híres zeneszerző, kinek requiemje Mozarté után első helyet foglal el, meghal Salzburgon.
1807. Lencső Mihály író születése Győrött.
1807. Mouradgea d'Ohsson, Törökország történetírója meghal.
1809. Quitoban a népmozgalom következtében az első junta alakul, Bonaparte József spanyol király elleni iránynyal. — E példát követték Carracas, Bogota, Buenos-Ayres, Mexico és többen. (Lásd aug. 2-án.)
1810. Gróf Cavour Camillo születése. (Lásd jun. 5-én.)
1810. Hunfalvy Pál, magyar nyelvtudós születése Nagy-Szálokon Szepes megyében.
1811. Rajnis József magyar író, költő és Virgilius fordítója meghal. (E napra teszi halálát Kondé József Benedek, és utána Fejér György az 1823 évi Tudományos Gyűjteményben, legujabban pedig Toldy a magyar nyelv és irodalom kézikönyvében. Toldy a Handbuchban, noha ott ugyan ezen forrásokra hivatkozik, Rajnis halálát 1812 évi sept. 23-ára helyezi; ugyan azt teszi a közhasznú esmeretek tára, és Ferenczy Jakab a Magyar írók életrajzában.) (Lásd jun. 4-én.)
1812. A franciák megveretése Kochanow mellett. Wittgenstein Oudinot ellen.
1813. Moreau tábornok Berlinbe érkezik a szövetséges sereghez csatlakozandó.
1813. Austria hadat izen Franciaországnak.
1813. A brittek Sambos várost Borneo szigeten elfoglalják.
1814. Tengeri csata az amerikaiak és angolok közt Ontario táván, melyben az utóbbiak Chamby commodore által meggyőzettek.
1815. Quadeloupe capitulációja az angolok előtt. Durham admiral Linois és Boyer ellen.
1816. Mac-Gregor felkelő vezér megveretik a kir. spanyolok által Peruban.
1819. Bolivar győzelmesen bevonul Santa Fé de Bogotába. (Lásd 9-én.)
1820. Lavotta János magyar zeneköltő és zeneművész meghal Tályán Zemplén megyében. (Lásd július 12-én.)
1821. Ander Alajos, a jelenkor leghíresebb német tenorénekeinek egyike születik Liebititz-on Csehországban.
1831. A lengyel forradalmi senatus Skrzynecki tábornok letevő-

- sét határozza, miután ily veszélyes időben kevés erőt kifejt. Dembinsky lett utódja.
1833. Bourmont tábornagy Oporto ostromával felhagy és Lissabon ellen készül.
1834. Valentini Vilmos báró porosz altábornok híres hadtudományi író meghal Berlinben.
1836. Ampère András Mária, híres mathematicus, természettudós és csillagász halála. (Arago emlékbeszéde így: hibázik tehát az újabbkori ismeretek tára, mely 10-ik júliusra teszi.) (Lásd jan. 22-én.)
1836. Donna Mária portugalli királyné egy katonai mozgalom következtében az 1822 évi alkotmány elfogadására kényszerítetik.
1837. Botta Károly József Vilmos költő és történész meghal.
1841. Pottinger Henrik brittel teljhatalmu biztos megérkezik Kanton révébe. Elliot kapitány letétetik.
1845. Naundorf Károly Vilmos órás, az ugynevezett normandiai herceg, ki magát XVI. Lajos fiának (ki a Templeben állítása szerint meg nem halt) adta ki, meghal.
1846. Ideler Keresztély Lajos chronologus és történetbuvár meghal.
1848. A magyarok Castiglione ezredes alatt megverik a rácokat Jareknél.
1848. Ferenc modenai herceg ismét a kormányt átveszi, melytől lázadás által megfosztatott.
1848. A német központi ministerium Schmerling elnöksége alatt alakul.
1848. Kossuth pénzügyminister visszatörölésül eltiltja a magyar közpénztárakat az osztrák új bankjegyek elfogadásától. (Lásd máj. 20-án és aug. 7-én.)
1849. A braunschweigi rendek a berlini szövetséghez állnak.
1849. A magyar forradalmi seregek rendetlenül Lugos felé futnak. (Lásd 9-én.)
1849. Nagy kormánytanács Aradon. Görgei indítványozza, hogy az orosz cár határozottan kínáltassék meg a magyar koronával, és noha azon vádra, hogy dictatorságra vágyódik, és a polgári kormány ellen ellenszenvet támaszt magát nem igazolta, az összes magyar hadsereg fővezérévé neveztetik ki. — Kossuth és Görgei utolsó találkozása.
1853. A washingtoni kabinet jóváhagyja az amerikai hivatalno-

- kok eljárását Koszta Márton magyar menekült ügyében, kit az osztrák consul Weckbecker Smyrnában elfogatott.
1854. A muzulmanok felkelése Damascusban.
1855. Augsburgon és Németországon a 900-dos évforduló ünnepet ülik emlékére a magyarok csatavesztésének a Lech mezőn, és Németország megszabadulásának azok berohanásától.
1861. Az északamerikai Unio serege Lyon tábornok alatt megveretik a déli statusok (conföderáltak) serege által, Springfieldnél.

II. A u g u s t u s .

(III. Idus Augusti.)

490. Odoacer megveretik Theodorich keleti gót király által az Adda folyónál.
907. A magyarok tökéletesen megverik a hajón hozott német sereget Wratislawia mellett, és Gyermeke Lajos német királyt, a passauai püspökkel együtt Ensburgnál. (Lásd 9-én, 10-én.) (Brunner Luitpold.)
955. A magyar sereg maradványának nagy része Thierhaupten-nél Augsburg mellett megsemmisítetik. (Lásd 10-én.)
1086. IV. Henrik császár ötödik csatája a szászokkal Frankoniában.
1227. II. Frigyes császár a Brundusi révben hajóra száll a keresztháboruba menendő, míg a pápa, ki őt már tizszer excommunicálta, Siciliában ellene kereszthadat indít.
1258. Manfréd sicíliai király Palermóban koronáztatik.
1268. Anjoui Károly sicíliai király hajóhada, és az ő segélyére jött Lavena Robert provencei csapata megveretik Messina mellett a pisaiak, Hohenstaufen Conradin szövetségesei által. (Lásd aug- 23-án, okt. 29-én.)
1332. Az angolok Baliol alatt megverik a skótokat Dupplin mellett. Ez ütközetben a Hay skót nemcs családból annyian estek el, hogy a név egészen megszűnt volna, ha néhányan közülök nejeiket terhes állapotban hátra nem hagyják.
1378. Dimitrij moszkovai fejedelem megveri a tatárokat. (Lásd sept. 8-án.)
1456. Hunyadi János magyar kormányzó, az egész középkor

egyik legjelesebb hőse meghal Zimonyban. (A Cilley grófok évirata Hahnál július 30-ára, Dlugoss augusztus 7-ére. Bedeus augusztus 10-kére teszik halálát. Teleki a Hunyadiak koráról irt hires munkájában tizenöt, különben hiteles forrásra hivatkozik, mely Hunyadi halálát hibásan sept. 10-kére teszi. Ezen, Teleki által említett forrásokon kívül még Gottfried kronikája, Ortelius redivivus, Eber, Heltai, Sigler chronológiája, Baksay (quarto idus septembrisre, az az szintén 10-ik septemberre,) és a L'art de verifier les dates írói teszik a hős el költözését september 10-kére. Minden újabb író azon véleményt fogadja el hogy Hunyadi halála mai napra esik.)

1480. A törökök első foglalása Olaszországban. Kedük Ahmed-Pasa hajóhadával Otrantot elfoglalja és roppant kegyetlenség közt 12000 lakost lemészároltat, a várparancsnokot és püspököt pedig ketté fűrészelteti. (Nem 21-én mint Ersch írja, de nem is 1479 év, mint Hammer, Otranto megrohanásáról szóltaiban. Később Hammer helyesen tudja az otrantói foglalás esztendejét, mert a törökök által Rhodosra 1480 július 28-án tett rohamát leirván, mondja, hogy ez szintén azon napon adta elő magát, melyen a törökök Otranto partjain kiszálltak.)
1546. János Frigyes szász választó fejedelem és a hesseni tartományi gróf engedelmességüket felmondják a császárnak, de a birodalom károsítása nélkül, állitván hogy ők csak a reformatiót akarják védeni a császár által erőszakkal kegyelt pápaiság ellen. (Lásd jul. 20-án, sept. 2-án.)
1552. Csata Palástinál. Palavicini Sforea és Teufel Erasmus gróf cs. vezérek tökéletesen megyeretnek Ali budai pasa által a füleki mezőn. Sbardelati Ágoston váci püspök és 4000 ember elesik, s mind a két fővezér fogságba esett, kik közül Palavicini előbb megveszőztetvén, magát 16000 aranyért kiválthatta, Teufel pedig Konstantinápolyban tömlőbe varatott és a tengerbe súlyesztetett. (Istvánffy, Szalay, Fessler, Bedeus, Hammer így. Gebhardi sz. 10-én és 11-én, Engel és Hormayr sz. 8-án.)
1616. Ágoston Péter, magyar hittani író születik Szent Léleken Erdélyben. (Meghal 1689 ápril. 23-án, Nagyszombaton.)
1675. IV. Károly lotharingiai herceg cs. tábornok megveri

- Crequi Ferenc francia tábornagyot Conz mellett a Saar folyó torkolatjánál.
1705. Herbeville Lajos gróf császári hadvezér 8000 emberrel megveri a Rákóczyakat gróf Beresényi alatt Pudmericz és Vöröskő mellett, kiknek száma 30000, mások szerint 40000 volt. Ezer forradalmi harcos a csatatéren vész. (Nem 12-én mint Fessler és Bedeus írja.)
1707. II. Rákóczy Ferenc, a magyar conföderáció feje, Erdély fejedelme, Lublinban I. Péter orosz cár jelenlétében, és ajánlására lengyel királynak választatik. — Rákóczy a választást el nem fogadja. — Már néhány évvel ezelőtt XII. Károly svéd király kínálta meg őt a lengyel koronával.
1718. Bing angol admiral megveri a spanyol hajóhadat Castagnetto admiral alatt Capo Passaro mellett Siciliában.
1729. Aimo (tulajdonkép Haym) Nicolo Francesco zeneszerző, költő és pénzismerő meghal Londonban.
1744. Az osztrákok Velletrit meglepetéssel elfoglalják.
1748. Schuster József zeneköltő születik Dresdában.
1761. Moreau János Győző híres francia tábornok a forradalom alatt, születik Morlaixban. (Szöllösy 1763 évre.)
1762. Az angolok Albemarle lord alatt Havannaht elfoglalják a spanyoloktól, és töméntelen zsákmányt szereznek.
1791. Béke Jassyban az oroszok és törökök közt. (Lásd aug. 4-én, jul. 27-én.)
1799. A francia republicanusok elfoglalják Isle-Jourdaint, melyet Gers megye lázadói megszállva tartottak.
1804. II. Ferenc német császár, Austria örökös császáranak címét veszi fel. (Lásd 1806 aug. 4-én.)
1807. Roose Bálint jeles vegyész és orvos születik Berlinben.
1809. József spanyol király és Jourdan győzelme Almonacid mellett Venegas spanyol vezéren.
1813. Angol áruk megégetése Majlandon. [V. ö. 9-én.]
1813. Moreau francia tábornok az orosz táborba utazik.
1814. I. Keresztély Ladegardsoen-ban lemond a norvégi koronáról; az egyezkedés a svéd trónörökös és a norvégi kormány közt Moszkauban köttetik.
1814. A svédek meggyőzik a normannokat Tionten mellett Norvegiában.
1814. Olivier Vilmos Antal, természettudós és rovar ismerő meghal Lyonban.

1815. Kinkel Godofréd, híres német költő és democrata születik Felsőcasselben.
1824. A görögök nagy győzelmet nyernek a török hajóhadon Samosnál.
1825. A perui független tartományok Bolivia köztársaság nevét felveszik. (Lásd 6-án.)
1829. Terceira sziget bátor védelme a Dom Miguel által küldött portugalli hajóhad ellen.
1830. A X. Károly által kinevezett francia ministerek letétetnek. Új ministerek Dupont de l' Eure, Guizot, Gerard.
1830. A franciák Tripolist szerződés kötésre kényszerítik.
1831. Az arabok gyűlésileg tanakodnak a franciák kiűzéséről Algierből.
1833. Lázás mozgalmak Philadelphiában, Charlestown, és Massachusettsban a rabszolgák és katolikus papság felszabadítása ellen.
1838. Franciaország és Nagybritannia viszonylagos szerződése a rabszolgá kereskedés elnyomására.
1840. Egy gőzös melyen Elliot kapitány volt, a Piho folyóba Peking szomszédságába nyomul.
1847. Scott éjszakamerikai tábornok megveri a mexicóiakat Santa Ana alatt Puebla mellett.
1849. A magyar forradalmi kormány lemond, Kossuth a ministerium nevében Görgeit dictatori hatalommal ruházza fel. Görgei és hadserege még az nap föltétlen hódolatra szánja, el magát. (Lásd 13-án.)
1849. Heilig őrnagy és Tiedemann mint lázadók Rastatton rög-tönbiróilag meglövetnek.
1849. Noszlopy Gáspár forradalmi kormánybiztos nagy népgyűlést tart Veszprémben, újjonállítást rendel, csapatjait szaporítja, és a forradalom folytatása érdekében több intézkedéseket tesz. (Lásd aug. 21-én, máj. 6-án.)
1851. Oken Lőrinc híres természettudós halála Zürichben. (Lásd aug. 2-án.)
1851. Az ugynevezett szabad községek Dresdában eltiltatnak.
1852. Forradalom Buenos-Ayresban, és Urquiza elnök megbuktatása.
1854. A franciák Bomarsund orosz révénél kiszállnak. (L. 2-án.)
1854. Melloni Macedonio, természetbuvár meghal Porticiban. (Születik 1801. Parmában.)

1859. Garibaldi az egyesült középolasz (Toscana, Modena, Parma és Romagna) hadsereg felett a parancsnokságot átveszi.

12. A u g u s t u s.

(Pridie Idus Augusti.)

478. (Kr. sz. e.) Az olympiai játékok kezdete Görögországban.
1077. Matild a gazdag toscanai határgrófnő, VII. Gergely kedvese, minden jószágát és vagyonát ünnepélyes okiratban a pápának ajándékozza.
1107. Swatopolk nagyfejedelem meggyőzi a palócokat a Sulánál.
1204. A velenceiek Candia szigetét 10000 mark ezüstön megveszik Montferrat határgróftól.
1308. V. Kelemen pápa minden országban általános vizsgálatot rendel a templáriusok ellen. (Lásd május 12-én.)
1399. Timurkutluk győzelme az oroszok, lithvanusok és német vitézeken a Worskla mellett.
1479. A sileziai hercegek Corvin Mátyás magyar királynak, cseh Ulászlóval kötött békéjénél fogva jobbágyi engedelmességet ígérnek.
1519. Tetzl János a pápai bünbocsánat árusa meghal Lipcsében.
1530. Gonzaga Ferdinand V. Károly császár tábornoka, és Philibert orániai hercegnek aug. 3-án történt eleste után a hadsereg fővezére, Florenzét capitulációval beveszi.
1532. II. Suleiman török császár Kőszeg sikertelen ostromát kezdi. (Lásd 28-án.)
1556. Zaberminus Mátyás erkölceiről és hadi vitézségéről jeles váradi püspök meghal Váradon. (Timon Epitome. Oláh, Fessler.)
1571. Hebler Mátyás korponai születésű lutheran vallástudós meghal.
1678. Az oroszok elfoglalják Cehryn várat a Dnieper mellett. Romodanowsky megveri Karamustafát.
1687. Károly lotharingiai herceg tökéletesen megveri a törököket Mohácsnál Suleiman nagyvezir alatt; 20000 ember közülök elesik. A győzők által elnyert zsákmány 5 millió forintot ért.
1687. A magyar országgyűlés a koronát a Habsburg férfiág mindkét vonalában örökösnek nyilatkoztatja, és az ellenzés jogáról lemond.

1694. A waldensiak győzelme a franciákon Val Pragelettóban.
1705. Stahremberg Guido Detrekő várát Pozsonymegyében viszsza foglalja, miután a Morava folyónál 8000 Rákóczy féle katonát megszalasztott. (Bél.)
1708. Lille németalföldi város nevezetes ostroma Jenő savoyai herceg cs. hadvezér és védelme Boufflers francia tábornagy alatt kezdődik. (Lásd okt. 23-án.)
1712. Hanway Jónás londoni kalmár, utazások írója, híres emberbarát születik Portsmouthon. (Lásd sept. 5-én.)
1717. Kaprinai István, jeles magyar történetíró születik Érsekújvárott. [Igy a Magyar Írók életrajzgyűjteménye. Katona István historia pragmaticája sz. 1714. évben.] (L. dec. 26-án.)
1720. Eckhof Konrad híres német színész születik Hamburgon.
1745. A franciák Harwurt herceg alatt Dendermonde németalföldi várost szerződéssel elfoglalják.
1750. Katancsieh Péter történet-, és régiségbuvár születik Valpón Verőce megyében Magyarországon. (Meghal Budán május 24-én 1825.)
1759. Laudon osztrák és Soltikoff orosz tábornok megverik II. Frigyes porosz királyt Kunnersdorfnál, midőn az utóbbi majdnem győzelmeskedett az oroszokon. Kleist Ewald, „a Tavasz” költője itt halálosan megsebesül.
1759. Dorn József jeles festész születik Gratz-Sambachon. (Meghal Bambergben aug. 6-án 1841.)
1762. Hufeland Keresztély Vilmos nagyhirű orvos születése Langensalzában. (Lásd aug. 25-én.)
1772. Hellichius svéd kapitány Christianstadban, a svéd udvarral titkon egyetértve a lázadás zászlóját kittüzi, és a pártra szakadt országgyűléstől a katonaság nevében az engedelmet megtagadja. (Lásd aug. 19-én.)
1774. Southey Robert nagyhirű angol költő és történész, minden kornak legtermékenyebb íróinak egyike születik Bristolban. (Meghal márc. 21-én 1843. Keswick-on Cumberlandban.)
1788. III. Gustáv svéd király seregének tisztjei Anjala nemesi jószágán frigyot kötnek saját királyuk ellen, és 12000 aláírással ellátott nyilatkozványban az Oroszországgal viselt háboru ellen szólnak. Ezen iratot maga Sündermann Károly kir. herceg is aláírta. Együttal az országgyűlés meghívását követelik, és Katalin cárnéval fegyverszünetet kötnek.

1792. A francia nemzetgyűlés a papok házasságát törvényesen szabadnak nyilatkoztatja.
1793. Határozmány Danton indítványára, mely a „gyanus“ személyek elfogatását parancsolja. Ezen rettentő „törvény“ a francia nemzetet törvénykivüliségbe helyezé, minden szenvedélyek felszabadultak, a börtönök megteltek, kivégzések napi renden voltak.
1793. Kis Károly kapitány a forradalom alatt alezredes, munkás hadtudományi író születik Budán. (Megh. 1866. febr. 17-én.)
1798. Bonaparte, törzskara, és a Cairobán alapított nemzeti intézet néhány tagjai a Cheops piramis belsejében több muf-tival és imammal találkoznak.
1807. Az ellenségeskedés kitörése Dánia és Franciaország közt.
1807. Pütter János István államjogi író meghal.
1807. A spanyol junta Castiliában decretum által IV. Károly lemondását a francia császár javára semmisnek és erőszakolttnak nyilvánítja, miután a király és infantok Bayonne-ban fogva vannak.
1812. III. Frigyes Vilmos porosz király az országügyek vezetését Hardenberg álladalmi kancellárra bizza.
1812. Ütközet Bodubine és Howodetschna mellett. Schwarzenberg és Regnier, Tormassow ellen.
1812. Righini Vince a leghiresebb olasz zeneszerzők egyike meghal.
1812. Wellington Madridot megszállja. (Lásd március 18-án és december 4-én.)
1813. Austria hosszas késedelmezés után hadat izen Napoleonnak.
1813. Az orosz-porosz szövetséges sereg Barclay de Tolly alatt átlépi a cseh határt.
1815. Soissons capitulatiója. Oschakow tábornok Gründler ellen.
1822. A titkos társulatok, kivált a szabad kőművesek es. ukas által Oroszországban eltöröltetnek. (Kruse sz. 1821.)
1822. Castlereagh Henrik Robert Stewart, marquis Londonderry, angol külügyminister, ereit felmetszván halált lel.
1831. Népzavargások Baselben az alkotmányért.
1831. Vilmos orániai herceg megveri I. Lipót belga királyt Tirlemontnál és Löwennél. (Lásd 5. és 9-én.)
1832. Zanoni apát régiségtudományi író meghal Florenzbén.
1842. Ki-ying Nangkingba megérkezik teljhatalommal a béke alkudozások sikeresítésére. Első őszinte e nemű lépés a chinaiak részéről.

1848. Parasztlázadás Gerában politikai engedmények kinyeréseért.
 1848. V. Ferdinand király és császár Bécsbe érkezik vissza.
 (Lásd jul. 30-án.)
 1848. Hat héti fegyverszünet Radeeczky es. tábornagy és Carlo Alberto szárd király közt.
 1848. Szalay László magyar követ Frankfurton Leiningen herceget, a német központi hatalom ministeri tanácsának elnökét felszólítja, hogy Németország magát Magyarországon különös követ által képviseltesse.
 1849. Hecker Frigyes Havreban hajóra száll Amerikába indulandó.
 1849. Bem forradalmi tábornok csatavesztése Szászsebesnél, Lüders orosz tábornok által. Bem Dévára visszavonul.
 1852. Frankfurton a március előtti alkotmány visszaállítása határoztatik.
 1854. Ütközet a törökök közt Iskender bey alatt és az oroszok közt Bogsán mellett.
 1855. A távirati közlekedés a Panama földszoroson át megnyittatik.
 1863. Ukrainában a jobbágyiság eltöröltetik, és a parasztok birtokszerzési képessége kimondatik. (Lithvaniában ugyan ez év március 13-án.) [V. ö. okt. 13-án.]

13. A u g u s t u s.

(Idus Augusti.)

447. (Kr. sz. e.) L. Valerius Publicola Potitus római consul az acquusokról diadalt ül.
 312. (Kr. sz. e.) M. Valerius Maximus a samniták és soranokról diadalt ül.
 311. (Kr. sz. e.) X. Aemilius Barbula az etruscusokról diadalt ül.
 1113. Mostarsched chalifa és Schams el Mulk, Hamát elfoglalják.
 1174. II. Henrik angol király tökéletesen meggyőzi Vilmos skót királyt és elfogja Alewick mellett.
 1296. Robert Artois grófja megveri a flandriakat Turnes mellett.
 1371. Adorno Gábor genuai doge a felzendült nép által elüzetik.
 1380. Pisani Victor híres velencei hős és tengernagy egy gályán meghal.

1447. Visconti Fülöp Mária majlandi herceg, e házból utolsó, meghal.
1484. IV. Sixtus pápa bosszuságból meghal, hogy a velencei köztársaságnak ellenségeivel kibékülni sikerült, a nélkül hogy vagy az ő unokaöccse a ferrarai herceg számára valami kikötetett, vagy a szentszék tekintélye Velence megaláztatása által fentartatott volna. (Lásd május 25-én és aug. 7-én.)
1487. Corvin Mátyás magyar király 18 holnapi ostrom után Bécsujhelybe vonul.
1516. Barátságos frigy Noyonban Károly spanyol, és I. Ferenc francia király közt.
1521. Cortez Ferdinand spanyol hódító Mexicot 93 napi ostrom után vissza foglalja, Guatimozin császár elfogatik. Ez alkalommal 100,000 indus felkoncoltatik, kivált Cortez kegyetlen szövetségesei, a tlaskalai indianusok által. (L. jul. 3-án, jun. 13-án.) [Rotteck és Welcker Staatslexicon sz. 1520. aug. 21-én 73 napi ostrom után.]
1554. Guise Ferenc (Balafré) megveri V. Károly császárt Renti mellett, és ez ütközetben bámulandó vitézséggel harcol.
1576. Graevius Bálint, híres erdélyi hangász, az erdélyi Orpheus, meghal 69 éves. (A paduai sirkő felirata szer.)
1599. Buxtorf János (az ifjabbik), híres orientalista születik. (Meghal 1664. Lásd fiát sept. 4-én.)
1620. Medicis Mária királyné és fia XIII. Lajos egy találkozáson Brissac-on kibékülnek.
1676. Stade, a bremai hercegség fővára Horn Henrik svéd tábornagy által a brandenburgi választónak átadatik.
1704. Csata Höchstädt és Blindheimnél az egyesült német- és angol hadsereg közt Jenő savoyai herceg, és Marlborough alatt; — és az egyesült francia-bajor hadsereg közt Tallard francia tábornok és Miksa bajor választó alatt. Az egyik szárnyon Tallard az angolok által elfogatik és 27 francia zászlóalj, 13 lovas századdal fegyverletételre kényszerítetik. A másik szárnyon a csata soká kétes volt, míg végre Jenő is győzelmet arat. A csata az angolok által Blindheim faluról nyerte nevezetét hol ők legkeményebben csatáztak és győztek; a németek által Höchstädt faluról, hol Jenő győzött. A megvert franciák és bajorok vesztesége 35000-re tehető, azok közül 20,000 a csatatéren maradt,

- 15000-nél több fogságba esett, a többi elszéyesztetett, úgy hogy a 60 ezernyi seregből alig 20000 menekedett a Rajnára. [Arneth sz. a győzők vesztesége 12000, a vert ellenségé több mint kétszer annyi volt.] (Schlosser hibásan teszi a csatát 1705. évre.)
1723. Wespérmi István híres orvos és történetíró születik Veszprémben.
1727. A herrnhuti vallástársulat Zinzendorf gróf alatt alakul.
1749. Schlegel János Illés költő és irodalom-történetíró meghal. (Születik 1718. január 28-án.)
1750. Thailer Sámuel mérnök születik Selmezbányán. (Meghal jan. 30-án 1810.) (Annalen d. Literat.)
1769. A francia-keletindiai társaság feloszlata. Birtokait a király 30 millio frankért magához váltotta. (Lásd április 2-án.)
1780. Szepeszy Ignác báró pécsi püspök születik Egerben. (Meghal jul. 16-án 1838. Pécsen.)
1787. Courbould Henry jeles angol rajzoló, a szobrász Corbould Ferenc atyja születik Londonban. (Lásd dec. 9-én.)
1787. II. József császár tilalma, hogy a zsidók kormánysszéki engedelem nélkül ne kereszteltessenek. (Lonovics.)
1789. XVI. Lajos francia király a francia szabadság visszaállítójának címét, melylyel a nemzetgyűlés aug. 4-én felruházta, elfogadja és felveszi.
1793. A francia közjóra ügyelő választmány alakul.
1794. Budapesten éjjeli elfogatások történnek. Hajnóczi, Laczkovics és Szentmáriai ágyaiból börtönbe hurcoltatnak. (Lásd május 20-án.)
1799. A jakobinus clubb Párisban bezáratik.
1802. Lenau (Niemsch-Strehlenau) Miklós, a leglelkesebb és legmélyebb német költők egyike születik Csatádon Magyarországon. (A gothai udvari naptár hibásan teszi születésnapját augusztus 18-ára.) [Lásd aug. 22-én.]
1806. Baden és Hessen-Darmstadt nagyhercegségeknek nyilatkoztatnak.
1806. Bernoulli János híres csillagász és matematikus halála Berlinben.
1807. Marmont francia tábornagy Ragusában kihirdeti, hogy Ragusa köztársaság Olaszország kiegészítő részét képezendi.
1809. Hofer András és a tiroli felkelők kemény csatája és győ-

- zelme a franciákon Danzig hercege alatt Insprucknál, mely városba Hofer bevonul.
1809. Ütközet Schwaz mellett vagy Isel hegyen. Arco grót meghal.
1811. A felkelők Miranda tábornok alatt Uj-Velenciát Délamerikában elfoglalják.
1812. Rahl Károly jeles festész és rézmetsző születése.
1812. Hamaliar Márton protestáns vallástudós meghal Szarvason. (Születik 1750. nov. 11-én Bathon Hont megyében.)
1812. Wellington Toledot elfoglalja.
1814. Angolország egyezkedése az egyesült Németalfölddel Londonban.
1818. Haan Lajos történetíró, Békés vármegye monographusa, szül. Sámsonházán, Nógrádmegyében.
1821. A görögök Navarinot elfoglalják.
1822. Földrengés által 10—12 másodperc alatt Aleppo, Antiochia, Dscholib, Biha, Gisser, Schogr, Derkuson, Armenas romba dultak; és 20000 ember elvész.
1822. Seo-Urgelben egy royalisticus spanyol főköormányzóság életbe lép. Célja: visszaállítása a kir. hatalomnak és a cortesek (hit-sereg) feloszlatása. VII. Ferdinand sept. 16-án ezen kormányzóság és hadsereg ellen tiltakozik.
1829. Csata Selimno mellett Bulgáriában az oroszok (Diebits alatt) és törökök közt.
1831. Miaulis András a párosi kikötőben egy antik jellemű hóstettet visz véghez. Ő a görög felkelők 28 (mások sz. 50) hajóit, melyeket az oroszok Capodistria s hatalma növelésére el akarák foglalni, hogy ezt meggátolja, légbe röpíti, mintegy 300 ágyuval. Ötven millio frank értéke lett a lángok és tenger martaléka.
1831. Skrzynecki a forradalmi lengyelek fővezére a főparancsnokságot leteszi. (Lásd 10-én.)
1835. A francia páirkamara ítélete a lyoni vádlottakról. Hét közülök fölmentetett, ugyanannyian deportatióra, negyvenen több évi fogságra ítéltettek. Cavaignac Godofréd, Marrast, de Ludre követ és több főnökök megszöktek. (L. ápr. 10-én.)
1836. Katonai forradalom la Granjában (vagy St. Ildefonsoban) melyben Queseda főköormányzó meggyilkoltatik, a kormányzó-királyné pedig az 1812. évi alkotmány elfogadására kényszerítetik.

1837. Espartero megveri Zariategui carlista vezért las Rosas mellett.
1844. Bugeaud francia tábornagy az Isly folyón nagy győzelmet nyer Abd-el-Kader ellen, melyért hercegi címet nyer.
1847. Hind Londonban az Iris nevű bolygó csillagot fedezi fel.
1848. A Szireg elfoglalására törekvő rácok Sztratiimirovics alatt, a magyarok által Verbásznál visszaveretnek.
1849. A poroszok mint közbenjárók Hamburgba vonulnak a democatia elnyomására.
1849. Bentzel- Sternau Chr. E. gróf, német író és statusférfi meghal.
1849. Világosi fegyverletétel. — Görgei a forradalmi magyar sereg maradványával — 32000 ember, 144 ágyu — az oroszoknak Rüdiger tábornok alatt magát feltétlenül megadja délutáni 4 órakor. (V. ö. máj. 1-jén 1711. jul. 13-án 1831.)
1849. Ponsonby bécsi angol követ átnyújtja az osztrák külügy-ministernek Palmerston jegyzékét a magyar szabadságharc érdekében. (Lásd jul. 21-én, aug. 1. és 28-án.)
1849. Perczel Mór forradalmi tábornok és kísérete az Austria és Törökország közti neutralis földre lép. (Lásd 16-án.) [Szeremlei azt írja, hogy a forradalmi főnökök közül Kossuth futott legelőször az országból. Imrefi, A magyar menekültek Törökországban című munkájában: Perczel Mór a forradalmi tábornokok egyik legbátrabb hőse, volt a legelső, ki végkép hátat fordított az 1849-ki magyar csatamezőknek, s a külföldre sietők élére állt.] (V. ö. 14-én és 19-én.)
1850. A szász király eltörli a nov. 15-én 1848. adott ideiglenes alkotmányt, visszahelyezi a sept. 4-ki törvényt, és a sept. 24-én 1831. kelt választási szabályt.
1851. Lopez tábornok 450 társsal Cuba szigeten kiszáll. Másnap a spanyolok Enna tábornok alatt a kalandorokat megtámadják, 16-án több fogoly amerikaiat kivégeztetnek. Ezért nagy ingerültség Északamerikában, népfelkelés New-Orleansban. A spanyol consul lakása leromboltatik, s cimere ajtajáról letépetik. (Lásd sept. 1-jén.)
1866. Béke Berlinben a porosz és württembergi király közt.

14. A u g u s t u s .

(XIX. Calendas Septembris.)

- 582. II. Tiberius keletrómai császár meghal. Veje, Mauritius hadvezér lesz császár. (Lásd nov. 27-én.)
- 1018. Boleszló Chrobry Kióvt elfoglalja.
- 1099. Bouillon Godofréd és Robert normándiai herceg egy sokkal kisebb hadsereggel 300,000 egiptust megvernek Ascalonnál. (Eber sz. jul. 29-én; Gottfried sz. aug. 12-én.)
- 1174. VII. Lajos király Rouen elől visszavonul.
- 1352. Bentley Walter meggyőzi a francia marsallt Mauron mellett.
- 1431. Csata Riesenbergnél, hol a cseh Procop megveri a német birodalmi sereget.
- 1440. Guttenberg János Mainzon a könyvnyomás művészetét feltalálja. (Lásd jun. 24-én, febr. 14-én.)
- 1457. A psalterium első nyomtatása évszámmal, és a nyomtatási hely kitételével. A könyv végén Faust János és Schöffner Péter nevezik magukat nyomtatókul. (Weber állítja, hogy az első nyomtatás Angolországban elkészült 1437. aug. 14-én.)
- 1499. Védelmi és támadási frigy II. Ulászló király, és a moldovai vajda közt a törökök ellen.
- 1506. Képek ostroma spanyol Németalföldön. (Lásd aug. 20-án.)
- 1552. Sarpi vagy Fra Paolo, szervita szerzetes, születik Velencében.
- 1572. A Duisburgnál a Rajnán átkelt Vilmos oraniai herceg Roermonde-t rohammal beveszi.
- 1595. Esztergom városa Pálffy és Schwarzenberg által rohammal bevétetik. A vár sept. 1-jén capitulatióra magát Mátyás főhercegnek megadja.
- 1599. Casaubon Meric, a híres C. Izsák fia, nagy tudós születik Genfben. (Meghal 1671 jul. 14-én.)
- 1641. I. Károly angol király segedelmet remélve Edingburgba jő.
- 1682. Tököly Imre a magyar békétlenek feje Kassát a császáriaktól elfoglalja. (Fessler sz. 15-én.) [Lásd jul. 26-án.]
- 1685. Leslie Jakab cs. tábornok megveri a törököket Eszéknél és a Duna hidját elégeti. A várost katonái által kizsákmányoltatja.
- 1686. A nagyvezír kemény csatát vív a magyar-német sereggel, hogy az ostrommal szorongatott Budát megmentse, de tökéletesen megveretik.
- 1728. Boulton Mátyás híres mechanicus, a gőzgépek javítója, egy pénzmalom feltalálója születik Birminghamban.

- 1755. Conté Jakab Miklós festész, mechanikus és vegytudós születik St. Ceneryban. (Lásd dec. 6-án.)
- 1765. Lázadás Bostonban az angol bélyegrendelet végett. A nép halállal fenyegeti, ki egy darab bélyegpapírt eladni fogna. (Lásd nov. 1-jén.)
- 1768. Speckbacher József a tiroli felkelés ezredese születik Rinnfaluban. (Igy Szöllősy és Weber H. Sartori szerint született Gnadenwald-on.)
- 1776. Tieck Frigyes szobrász születik Berlinben. (L. máj. 14-én.)
- 1784. Hissmann Mihály göttingeni tanár, bölcész és történeti író meghal Göttingában. (Születik Nagy-Szebenben Erdélyben sept. 25-én 1752.)
- 1790. III. Gusztáv svéd király békét köt Oroszországgal (II. Katalinnal) Wärela mellett, a status quo alapján.
- 1794. Colman György angol színműköltő meghal a tébolydában.
- 1802. Landon Letitia Erzsébet, igen jeles és termékeny angol költőné születik Chelseaban. (Meghal 1838. okt. 16-án Cape Coast Castle-ben Afrikában kéksav ivása által.)
- 1808. Saragossa első ostromának vége. Palafox a várost június 15-én óta hőiesen védte. (Lásd febr. 21-én.)
- 1808. Perignon tábornagy, a nápolyi királyság tábornoki helytartója lesz Joachim király megérkezétségéig.
- 1811. Tengeri csata Toulonnal a franciák és angolok közt.
- 1812. Hellington mint győző Madridba bevonul.
- 1812. Krasnoj bevétele Joachim király és Ney tábornagy által.
- 1814. Békekötés Londonban Dánia és Spanyolország közt.
- 1814. Egyezkedés Moszban Norvégia és Svédország közt, a jövő egyesülés iránt. (Lásd máj. 17., 31-én, okt. 10. és 20-án.)
- 1815. Halálos ítélet Labedoyère ezredes ellen, ki az Elbából visszatérő Napoleonnak a hetedik ezredet áthozta, és az elpártolásra jelt adott. (Lásd 19-én.)
- 1815. Tidemand jeles festész születik Mandal-on Norvégiában.
- 1818. Millin Aubin Lajos hires francia régiségbuvár meghal.
- 1821. Népszavar Londonban Carolina királyné temetkezése alkalmával.
- 1823. Algeziras spanyol város feltételesan megadja magát a franciáknak.
- 1826. A perzsák a Shamhora folyónál az oroszok által megveretnek, és az általuk megszállt Elisabethpol ismét elfoglaltatik.

1830. Duperre tengernagy Algieron a francia háromszint feltüzi
1831. Dembinski lengyel főhadvezér a sereget a varsói sáncokb. vezeti, és nyílt csatát kerül.
1831. A francia seregek interventiója Gerard tábornok alatt a hollandusokat Belgiumból kiszorítja, és a holland-belga háborút megszünteti.
1840. Rettentő forradalom Buenos-Ayresban, előidézve Ortiz Rosas a későbbi elnök pártja által.
1848. Németkatholikus mozgalom Bécsben. Ronge szónoklata az Odeonban. (Lásd 16-án.)
1848. V. Ferdinand magyar király az István főherceg nádorra ruházott alkirályi hatalmat megszünteti. (Lásd jun. 10-én.)
1848. Ötszázévi domépitési ünnep Kölnben, melynél a német birodalmi kormányzó és a porosz király is jelen van. (Lásd 1248 aug. 15-én.)
1848. Democrat congressus Kölnben a Rajnavidék és Westfalia számára.
1849. Duschek Ferenc magyar pénzügyminister jelenti magát az osztrák kormánynál. (Horváth sz. már 13-án a nála hagyott arany és ezüst értékkel Schlick táborába sietett.)
1849. Radezky cs. tábornagy Velencét megadásra felszólítja.
1849. Lüders tábornok az orosz főhadtesttel Szászvárosra jő.
1849. Trützschler V. A. Dresdából, mint forrad. polgári biztos Mannheimban rögtönbiróilag meglövetik.
1849. Mészáros Lázár és Dembinsky magyar főhadvezérek török földre menekülnek. (Lásd 16-án.) [Az 1868-ki országgyűlésen Perczel Mórról állítatott, hogy ő volt az első, ki a hazából kifutott, ugyanazt állítja Szeremlei Kossuthról. Mészáros saját átlepését aug. 14-ére tevén, e tárgyra nézve azt közli: Utánunk 48 óra múlva jövének Perczel Mór, később Kossuth, s gróf Batthyány Kázmér, Szemere s mások. Vahot Imre, Perczel életrajzában róla azt írja, hogy aug. 19-ik és 20-ka közt lépte át a török határt, egy nappal pedig előbb Mészáros és Dembinsky. Imrefi szerint a két ősz tábornok aug. 15-én lépett tul a magyar határon.]
1851. Franciaország másodszor tiltakozik Austria összes belépése ellen a német szövetségbe. (Lásd március 5-én, január 31-én és február 23-án.)

1852. Duschek Ferenc volt magyar pénzügyminister, hat évi, Vay Miklos volt koronaőr négy évi várfogságra ítéltetik.
1855. Szoboszlai Pap István jeles egyházi szónok, a tiszántuli helv. hitv. egyház kerület superintendense meghal.
1865. Conventio Gasteinban Poroszország és Austria közt. Az elbai hercegségek ismét szétválasztatnak, Schleswig ideiglenesen Poroszország, Holstein Austria által kormányoztassék. Lauenburg osztrák részről kész pénzen eladatik Poroszországnak.

15. A u g u s t u s .

(XVIII. Calendas Septembris.)

455. Avitus római császár Arlesban koronáztatik.
465. Severus római császár meghal Romában.
554. Justinian byzanti császár a Narses győzelmei által a góthoktól visszafoglalt, és így ismét római tartománynyá lett Italia számára új országos rendszabályt bocsát ki, megerősíti Theodorich, Amalasuntha és Theodat intézményeit, de nem Totila góth királyét.
718. Az arabok Konstantinápolytól visszavonulnak.
927. A saracenok Tarentot rohammal beveszik.
1000. I. Szent István magyar király koronáztatása Esztergomban.
1038. I. Szent István magyar király halála.
1096. Az első kereszthad előhada Remeter Péter, Semmitbiró (sans avoir) Walter, Gottschalk, gróf Leiningen Emikó és Vollmar alatt utnak indul. (A sereg mintegy 100—300,000 emberből állt, mindenütt rabolt, és e miatt a magyarok, szerbek és bessenyők által 3000 emberig kiirtatik.)
1118. I. Alexius Comnenus byzanti császár meghal.
1185. Tankred hereceg Thessalonichot elfoglalja.
1248. A kölni dom alapköve ünnepélyesen letéttetik, és az ó német építészet legbámulandóbb, csudálatos szépségű, genialis remekműve létesülni kezd.
1310. Villaret (Foulque de) a máltai vitézek nagymestere Rhodus szigetét elfoglalja. (Lásd dec. 22-én és 25-én.)
1327. Mongol vérengzés Tweerban, Sándor orosz nagyfejedelem birtokán.
1388. Percy Henrik Hotspur lord megtámadja a skótokat Els-

- don előtti sáncaikban Otterbourn mellett. Mindkét rész magának tulajdonítja a győzelmet, miután hasonló vitézséggel és hasonló veszteséggel küzdött. A skótok részéről gróf Douglas Jakab esett el, gróf Murray halálosan megsebesült. Az angolok részéről Hotspur, és testvére Percy Radulf elfogatik.
1464. II. Pius pápa (Aeneas Sylvius Piccolomini) meghal. (Eber ily. A L'art de verifier les dates sz. 16-án. Brinkmeier szer. 15-én vagy 16-án.)
1493. Kristóf a Vivó, bajor hercegi, az utolsó bajor lovag, Mátyás magyar király erejéről híres segéde a török háborúban, meghal Rhodos szigeten, gróf Werdenberg nagymester karjaiban.
1500. A törökök Koront a velenceiektől elfoglalják Moreaban.
1534. Loyola Ignác a Montmartre-on Párison kívül a jesuita rendet alapítja. Lainez Jakab egy földalatti kápolnában a misét olvasván, a társaság tagjai egymás iránt esküvel szövetkeznek. Tagok: Faber (Lefèvre) Péter, Xaver Ferenc navarrai nemes, Salmeron Alphonso, Bobadilla Miklós, és Rodriquez Simon. (Nem 1537 augusztus 14-én mint Krahmer.)
1549. Salm cs. vezér Murányvárt elfoglalja Basó Mátyás rablótul.
1584. Timofeow Jermac, Siberia hódítója meghal.
1595. Mátyás főherceg Hatvant beveszi.
1610. Béke és szövetség Magyarország és Erdély közt Kassán.
1628. Weisi (Molla Oweis Ben Mohammed) török költő, történetíró és stílista meghal. (Születik 1561.)
1645. Montrose angol seregevezér fényes győzelmet vesz a convent-párton Kilsyth mellett.
1647. A nép Palermoban Da Lesi Giuseppe arany sodronyos vezérlete alatt a fegyvertárt megrohanja, és a spanyolokhoz szítókat a városból kiűzi.
1657. Chmielnitzky (Chmelnitky) Bogdan, a saporogi kozákok híres és hatalmas attamanja, az Ukraina függetlenségének létesítője Lengyelországtól, ki Oroszországgal az első összeköttetéseket szerezte, meghal. — Ő sok érdemet szerzett magának abban, hogy Oroszország a tatárok igájától megszabaditassék. (Lásd 17-én.)
1684. Béke Regensburgon a császár, a német birodalom és

- Spanyolország közt egy részről és Franciaország közt más részről.
1698. Halagi Constantin, kegyes rendű pap, jeles latán költő születik Unghváron. († 1752.)
1702. Csata Luzzara mellett a császáriak és franciák közt Jenő savoyai herceg és Vendome alatt bizonytalan kimenetellel. A német írók Jenőnek, a franciák Vendomenak tulajdonítják a győzelmet.
1738. Orsova a török nagyvezír által rohammal bevétetik. (Lásd jul. 15-én.)
1740. Claudius Mátyás német író, ki „wandsbecker Bote“-nak is neveztetett hasonló nevű hirlapja szerint, születik. (Lásd jan. 21-én.)
1750. Marechall Silvain, nemes republicanus, francia bölcseész Diderot és Holbach iskolájából születik Párisban.
1760. II. Frigyes porosz király megveri az osztrákokat Laudon alatt Liegnitz-nél.
1761. Genersich János történetíró születik Késmárkon. (Lásd márc. 9-én.)
1761. Choiseul, XV. Lajos király ministere, Aranjuezban az ugynevezett bourboni családszerződést létesíti Spanyolország, Nápoly, Parma és Franciaország közt. A bourbon udvarok ez által ezen országok birtokát egymásnak biztosítják és kölcsönös segílyt minden kültámadások ellen ígérnek. (Lásd sept. 8-án.)
1769. Bu onap a r t e N a p o l e o n születése Ajaccioban. Buona parte Károly corsicai ügyvéd és Ramolini Mária Lätitia másod fia. (Ez a születésnap Napoleon saját állítása szerint, sok író azonban 1760 ezt február 5-dikére teszi, látván hogy fennebbi állításával csak igazi franciának akart tartatni, miután Corsica az utóbbi időben még nem volt francia birtok. Mások pedig erősen vitatják, hogy Napoleon csakugyan 1769 aug. 15-én született. E mellett szól az is, hogy 1852 évi febr. 16-án a mai nap egyetleni nemzeti ünnepnek Franciaországon elismertetett, és kijelentetett.) (Lásd jan. 5-én 1768.)
1771. Scott Walter az angolok egyik legnagyobb költője születik Edinburghban. (Lásd sept. 21-én.)
1773. Pugatsew lázadása Jaczkoiban, III. Péter cár szerepében. (Lásd jul. 12-én.)

1774. Boston polgárai a monarchiai elvű új alkotmánytól az esküt megtagadják.
1790. Orosz József, hírlapszerkesztő és író, országgyűlési követ születik Kőszeghen Vasvármegyében.
1799. Parini József, az ujkor legjelesebb olasz költőinek egyike meghal Majlandon.
1799. Az oroszok és osztrákok Suwarow alatt meggyőzik a franciákat Novinál. Joubert francia tábornok elesik.
1805. Korecz Lőrinc, magyar mathematicai író és tanár születik Handlovján Nyitra megyében.
1807. Napoleon kijelenti, hogy a törvények hatalma a lelkiismeret területére ki nem halt, és hogy ő a protestánsoknak saját és utódjai nevében függetlenséget és határtalan szabadságot vallási ügyekben biztosít.
1808. Saragossa ostrom alól felszabadul, József király elvonulása következtében Madridból.
1808. Liniers szózatja Buenos-Ayresban, hogy az anyaország sorának eldöntése bevarassék, és hogy annak hódoljanak meg, ki a hatalmat megtartandja.
1809. A békealkudozások kezdete Magyar-Óváron Franciaország és Austria közt.
1813. Jomini Henrik francia tábornok, Ney tábornok főnöke a szövetségesekhez áttér.
1813. Majer István neveléstani, honismertető és vallási író és rézmetsző, születik Mocsonakon Nyitramegyében.
1814. A Napoleon által eltörlött inquisitio és a papi rendek a pápai birodalomban visszaállítatnak.
1815. I. Henrik király Cap Henryban Hayti függetlensége védelméről szóló nyilatkozványt bocsát ki.
1815. Burián István író születik Kosuton Pozsony megyében.
1815. Piombino és Elba sziget a toscanai nagyherceg számára birtokba vétetik.
1815. A protestánsok üldöztetései és nagy számu megöletései Montpellier, Nismes, Uses és más déli francia városokban a Bonapartismusról szóló vád ürügye alatt. Ramel tábornok hasonló politikai vagy vallási fanatismusból Toulouseban megöletik.
1819. Ayrenhoff Cornelius cs. k. altábornagy, szabályos de merev drámák írója meghal Bécsben.

1823. Schwartner Márton magyarországi író heraldicáról, diplomaticáról és régiségről meghal. (Lásd márc. 6-án.)
  1826. A görög kormánybizottmány szózata a korinthei eparchia békétlenségei tárgyában.
  1830. Pognac herceg, X. Károly exministere Granvilleon elfogatik, honnan St. Lo és Vincennesbe vitetik.
  1831. Nagy forradalom Varsóban a lengyel senatus ellen. A felkelés élén Lelewel követ, és Krukovieczky tábornok álltak. Az állítólag árulásról gyanus foglyók börtöneikben megöletnek, számra mintegy 32. Jankowski és Bukovszky tábornok, Stupieczki ezredes, Fentsch kamarás és Bazanow orosz hölgy a dühös pór nép által kegyetlenül meggyilkoltatnak. Hurtig tábornok felakasztatik. (Lásd 16-án.)
  1843. O'Connell Taraban 500,000 irlandival nagy repealgyűlést tart.
  1848. Schleswig-Holstein alkotmányos gyűlésének megnyitása.
  1848. A pesti országgyűlés a magyar seregek visszahívását indítványozza Olaszországból.
  1848. Az Elbe, Jahde és Weser folyó a dánok által ostromzárba helyeztetnek.
  1849. Grottenhjem orosz tábornok Kolozsvárt megszállja.
  1849. Kmety honvédtábornok fél napig tartó hő ellenállása Lugosnál 3000 emberrel 80000 ellenében.
  1849. Lázadás Montrealban a canadai kormány ellen. (Lásd sept. 15-én.)
  1851. Inghirami János olasz csillagász meghal Florenzben. (Lásd április 27-én 1779.)
  1855. Morse (Finley Breese) Samu, a villanyos távirászat feltalálója, Newfoundland-on St. Johns-ban nagy ünnepélyvel tiszteltetik. (Morse szül. 1791-ben Charlestown-ban Massachusetts-ben.)
  1866. Lord Clive, (Colin Campbell) angol tábornagy, a kelet-indiai lázadás fékezője, nemes, nagyszerű jellem, meghal Chatham-ban.
-

16. A u g u s t u s .

(XVII. Calendas Septembris.)

378. (Kr. sz. e.) Chabrias athenai hadvezér nagy tengeri csatában megveri a peloponnesusi hajóhadat Pollis lacedemoni vezér alatt Naxos szigetnél. (Borhek Xenophon fordítója szerint sept. 16-án, de ugyanő más helyen sept. 8-án.)
- 3.. (Kr. sz. e.) Phryne, Athenas híres szépségű hetárja, Praxiteles festésznek és Hyperides a szónok barátnéja a mysteriosus eleuzini nagy ünnepek alkalmával, Hellas elbájolt és elbámított szemei előtt Aphrodite Anadyomene minőségében mutatja magát. (Ersch írja, miszerint bizonyos, hogy ez az eleuzini ünnep második napján történt, továbbá, hogy az ünnep elseje Boëdromion 15-én, második pedig Boedromion 16-án tartatott. A Meton cyclusában, Boedromion holnapja kezdődött az augustus 23-ai és september 21-dike között eső valamelyik napon.) (Lásd október 9-én.)
1293. Harapott orcáju Frigyes nagy győzelme a brandenburgiakon.
1306. Deflor Roger győzelme az osmanokon a Taurusnál.
1379. Carrara Francesco paduai herceg, Nagy Lajos alatt a magyarok párthive és Doria Péter genuai admiral Nagy-Chiozza szigetet rohammal elfoglalja, mely alkalommal 860 velencei leterítetik, 3800 fogságba esik, és a város kipusztítatik. Chiozza térén a genuai, a palota kapujára a paduai, a toronyra a magyar zászló tüzetik fel.
1381. Békekötés Turinban a velencei és genuai köztársaság, Magyarország és Carrara Ferenc paduai herceg közt, az ugynevezett zöld grófnak VI. Amadé savoyai gróf, mint választott birónak ítélete nyomán. Ez által Velence 10 évre Nagy Lajos magyar király adókötelezettje lesz. (Nem 1351. évben, mint Hormayr és Mednyánszky a történeti zsebkönyvben írják.)
1402. Zsigmond magyar király Bécsben sogoraival Vilmos, Albrecht és Ernő osztrák hercegekkel szerződést köt, melyben nekik (noha minden komoly szándok nélkül) az örökösödést Magyarországon biztosítja. (September 21-én az ország nagyjai önként oda nyilatkoztak, hogy Zsigmond magtalan kihaltával Albrechtet királyul választandják.)

1415. A kostnitszi concilium Magyarország védelmét Ulászló lengyel királyra bizza, és annak ótalmát keresztény érdemes kötelességnek nyilatkoztatja.
1419. IV. Vencel cseh király és német császár meghal. Guta üttötte meg haragból, midőn a husziták első erőszakoskodásait hallá.
1527. Kayser Leonhard evangélikus predikátor a passauai püspök parancsára megégettetik.
1532. János az Állhatatos, szász választó fejedelem, a reformatió első és fő pártfogója meghal. (Születik 1467. jun. 30-án. Így a L'art de verifier les dates írói. Moreri szerint született jun. 29-én 1469. meghal aug. 13-án 1532.)
1604. Bernát weimari herceg, Németország politikai és vallási szabadságért lelkes küzdő születik Weimarban. (Uj stilus.)
1619. Báró Liszti László magyar író születik Köpcsényben Mosony megyében.
1624. Tscherkesz Mohammed török nagyvezir, a magát Osman zultán halála boszolójának állító Abasa ásiái lázadót megveri Kaiszarije mezején.
1645. Béke Brömsebroban Dánia és Svédország közt. (Nem 13-án mint Becker.)
1676. Sagredo Miklós velencei doge meghal. (L'art de verifier les dates szerint 15-én.)
1685. Csata Nyerges-Ujfalunál Esztergom mellett, melyben Károly lotharingiai herceg megveri Schaitan Ibrahim török sersakiert, és 12000 törököt elejt. Ez által Esztergom az ostrom alól felszabadul.
1705. Bernoulli Jakab híres matematikus meghal. (Lásd dec. 27-én.)
1705. Csata Cassanonál Jenő savoyai herceg, az osztrák-szárd sereg fővezére, és Vendome francia tábornok közt, kétes kimenetellel.
1717. Jenő savoyai herceg, cs. fővezér megveri a törököket Chalil nagyvezir alatt Belgradnál, kik közül 10000 a csatatéren marad, 5000 megsebesül, és ugyanannyi fogságba esik. (17-én.)
1768. Az oroszok Krakót elfoglalják.
1792. Lord Russel John híres angol államférfi születése. (Mások szerint 19-én.)
1793. A francia convent határozatot hoz: Az egész francia nép

- felkel függetlensége, szabadsága, és alkotmánya védelmére, és hogy területét a zsarnokok és zsoldosainak jelenlététől megmentse.
1794. Gróf Zsigrai, és Martinovics apát összeesküvésért elfogatnak. (Lásd aug. 13-án, máj. 20-án.)
1795. Marschner Henrik, jeles zeneszerző születik Zittauban.
1804. Weisze Keresztély Felix német író és költő meghal. (Lásd február 8-án.)
1806. Poroszország egy éjszaki szövetséget igyekezik létesíteni Franciaország növekedő hatalma ellen.
1809. Felkelés la Paz-on Rio de la Plata folyónál Peruban.
1809. Vliessingen capitulatioja az angolok előtt. Chatam és Strachan küzd Monnet ellen.
1811. Az afghanok győzelme a lázadókon Cabul-ban. Abbas kir. herceg vív Mahomed Azez Khan ellen.
1812. Az Angol- és Oroszország közt kötött béke Londonban és Pétervárott kihirdettetik.
1812. Ütközetek (18-kig) Polozk mellett. Wittgenstein küzd Reggio és Gouvion St. Cyr ellen. Deroy sebein meghal.
1814. Keresztély Frigyes dán herceg, választott norvégi király lemond a koronáról, hogy a nemzetet háborútól kimélje.
1814. Bethmann Friderika (Unzelmann) híres színésznő halála Berlinben.
1819. Véres lázadás Manchesterben. Radical-Reformerek és Yeomanry. Hunt népvezér elfogatik. (Lásd jul. 21-én.)
1822. Ütközetek Argolitánál, melyek a törökök visszavonulásával Larissa felé végződnek. Kolokotroni és Niketas Drama-Ali ellen.
1826. A seraskier Reschid pasa Athenát elfoglalja. (Lásd aug. 20-án, okt. 21-én.)
1826. VII. Ferdinand spanyol király kijelenti, hogy a törvényes kormányformában soha nem türend változást, és hogy soha kamarák stb. behozatalát nem fogja engedélyezni.
1826. Lima városának választó collegiuma Bolivar tábornokot Peru örökös elnökeül választja azon joggal, hogy utódját kinevezhesse.
1828. Paskievics orosz hadvezér megveri a törököket Kuránál Ázsiában.
1830. X. Károly volt francia király és családja Cherbourgon hajóra száll Angolországba.

1831. Krukowiecki lengyel tábornok az országgyűlés által magát kormányelnöknek kineveztetí, a dictatori hatalmat megragadja, és a nemes Czartoryski Ádám herceget megbuktatja. (Lásd 15-én.)
1832. Ypsilanti Demeter, görög szabadságharcos halála Naupliában.
1835. A spanyol lázadók Aranjuezba küldött követek által sajtószabadságot, új választótörvényt és a zárdák eltöröltetését kívánják.
1848. Ronge és Pauli Bécsben németkatholikus községet alapítanak.
1848. Dr. Schütte a bécsi Aulán szónokol, és a republicanus Hecker megérkeztét említi. Falke Oskar és Buchheim, a „Studenten-Courier“ szerkesztői deák krawall által a fogásból megszabadíttatnak.
1849. Jellacsich báró horvát bán Ujpécsnél az osztrák dunai sereggel egyesül.
1849. Percel Móric forradalmi tábornok 3 napi veszteglés után Turnu-Severinből Widdinbe lép át. (L. 13-án.) [Imrefi.]
1849. A déli magyar hadsereg felbomlása. Bem Facsetre érkezvén, itt a haditanácsban a harc folytatását kívánja. Vécsey tábornok az oroszok elébe menetelre határozza el magát; nagyobb része őt követi, a sereg legnagyobb része szétoszol, kevesen követik Bemet Dobrára. (L. 19. és 21-én.)
1854. Az oroszok Hangő várműveit légbe röpítik.
1854. Az egyesült angol-francia hajóhad Bomarsund orosz várat az Aland szigeteken rohammal beveszi.
1855. Az angolok és franciák győzelmes csatája a Csernája mellett Sebastopol közelében az oroszokkal. A piemontiak ez alkalommal vitézül harcoltak. Pelissier tábornagy Gortsa-koff ellen.
1855. Baltischport liflandi vár lödöztetése a szövetségesek által.
1868. A lengyelek emléke Rapperswyl-ben, Svajecban ünnepélyesen lelepleztetik. Élénk részvét a lengyel nemzet iránt.

17. A u g u s t u s.

(XVI. Calendas Septembris.)

146. (Kr. sz. e.) Carthago a rómaiak által öregebb Scipio Africanus alatt rohammal bevétetik, és feldulatik. Hasdrubal carthagói tábornok a győzőnek megadta magát, de neje a halált inkább választotta mint a rabságot, és két gyermekeivel a templom lobogó tüzébe rohant, mely a várost 17 napig emésztette. — A várost elborító lángtengert megtekintvén Scipio könyekre fakadt, és saját hazájának sorának elősejtelmében Homer ezen verseit mondá el:

Lészen idő, melyben híres neves Ilion elvesz,
És Priamos maga, és Priamosnak nemzete lábig!

1291. III. Endre magyar király Albert osztrák herceg, és trónkövetelő seregéből 7000-et levágván, Bécs előtt áll.
1424. Az angolok megverik a franciákat Verneuil mellett, 5000 embert elejtenek. Narbonne vicomte elesik. Bedford Duglas ellen.
1487. Bécsujhely hadszerződésileg Corvin Mátyás magyar királynak megadja magát. A várban nagy kincseket nyer.
(Engel ez eseményre nézve különös tévedésben van. Történetének III. kötet, első fél, 395 lapján állítja, hogy Bécsujhely 1485. aug. 17-én adta meg magát, később szorosabb ostromról, és a 411 lapon ismét a város megadásáról szólván, mely az imint említett helyen aug. 17-én 1487. történt. Igaz az utolsó, de hamis az első, és a történet menetében semmi öszvefűggésben lévő állítás, mintha a capitulatio 1485. évben történt volna, mert Túl megadása (jul. 29-én 1485.) közt, melynek elbeszéléséhez Engel közvetlen Bécsujhely capitulatióját fűzi, és az utóbbi város megadása közt két esztendői időköz esik.)
1544. V. Albert brandenburgi határgróf, első porosz herceg, a königbergi akademiát alapítja.
1553. Torghud afrikai kalóz, az Bastia corsicai főváros ostromalóli felszabadítására jött segédhadat nyílt csatában megveri. Bastia megadja magát.
1556. A császáriak Perényi, Zápolya párthivének birtokát, Nagy-Idát elfoglalják.

1560. A skót parlament a reformatio behozatalát határozza. A pápai hatalom örökre eltöröltetik, Calvin tanai elfogadtatnak, de egyelőre még püspökök tartatnak meg. Knox János.
1571. Bragadino Marco Antonio, Famagosta ciprusi város hős védője, Mustafa seraskier által, miután orrát füleit levágatta, és mindenkép lealáztá, a szégyenpallón elevenen megnyuzatik, Pénteken. Azonkívül a táborban 300 keresztény lemészároltatik. (Lásd aug. 1. és 5-én.)
1584. Parmai (Farnese) Sándor Dendermonde-t elfoglalja.
1585. Farnese Sándor pármai herceg Németalföld spanyol helytartója Antwerpent a hollandusoktól hadszerződés útján beveszi.
1603. Torstenson Leonhard svéd fővezér, a 30 évi háboru egyik hőse születik. (Lásd április 7-én.)
1619. II. Ferdinand cseh király utóbb német császár az országrendek által Prágában trónvesztettnek nyilatkoztatik, és helyébe Frigyes pfalzi választó fejedelem királynak kikiáltatik. (Nem aug. 28-án mint Istvánfy folytatója Ketteler.)
1643. Az angol parlament egyházi és politikai szövetséget köt „ünnepélyes liga és convenant“ cím alatt. (L. sept. 25-én.)
1645. A velenceiek Navagiero proveditore vitéz védelme után a törökök által ostromlott Canea várost Creta szigeten átadják Jussuf kapudan pasának. E foglalás a törököknek 20,000 emberbe került.
1647. Ibrahim zultán a tömlöcben négy néma által, Mufti Abdurrahim és nagyvezir Ssofi Mohammed parancsára megfojtatik. (Hammer sz. 18-án 1648.) (Lásd aug. 7. és 8-án.) Egyuttal Nassi udvari- és állami zsidó, Bragadino nyuzója is kivégeztetik, úgy levén ő oka a Cyprus ellen viselt háborunak, mint Jussuf pasa oka volt a Cretában folytatott foglalási háborunak.
1648. Cromwell meggyőzi a skótokat Preston mellett. (Lásd 18. és 19-én.)
1649. Chmelnitzky Bogdan, az ukraini kozakok attamanja, IV. Kaznér lengyel királyt a zborowi békekötésre kényszeríti, melyben a saporogi kozakokat szabad népnek nyilatkoztatja.
1657. Blake Robert hires angol tengeri hős, számos győzelem által diszítve meghal.

1682. Tököly Imre elfoglalja Eperjest, Lőcsét és Szepest. (*Histoire des troubles de Hongrie.*)
1683. Érsekújvár nagy ostroma a törökök által kezdődik.
1717. Jenő savoyai herceg, cs. főhadvezér ismét megveri a törököket Belgrádnál és 140 ágyut elfoglal. (L. 16. és 18-án.)
1720. Dacier (Lefevre Anna) híres nyelvbuvárné, íróné és az ő remek írók fordítónéja (deák és görög nyelvből francia nyelvre) meghal Párisban.
1743. Zimmermann Eb. Ág. Vilmos, jeles földíró, anthropolog, ethnograph és zoolog születik. (Lásd jun. 4-én.)
1743. Béke Svéd- és Oroszország közt Abo finn városban.
1753. Dobrovsky József szláv tudós születik Jermet-en Magyarországon. (Meghal jan. 6-án 1829 Brünben.)
1761. Tököly Sabbas, a szerb és magyar egyetértés hazafias előmozdítója, több intézet alapítója születik. (Meghalt 1842 sept. 21-én.)
1768. Desaix Louis Charles Antoine, a leghíresebb francia tábornokok és legtisztább republicanusok egyike születik. (Lásd jun. 14-én.)
1772. Pölitz Károly Henrik történeti és politikai író születik.
1776. Howe angol tábornok 15000 amerikai szabadságharcost Sullivan tábornokuk alatt megveri Flatbuschnál Long-Islandon.
1786. II. Frigyes, a nagy porosz király meghal Sans-souciban.
1788. Ütközet a bozzai hegyszorosnál Erdélyben az osztrákok és törökök közt. Turati ezredes 16 tiszttel elesik.
1789. Clerfait cs. tábornok megveri a törököket Mehadianál. (Lásd aug. 28-án.)
1789. Clermont-Tonnerre a francia nemzetgyűlés elnöke lesz. (V. ö. 10-én.)
1792. A forradalmi törvényszék felállítása Herault de Sechelles indítványára.
1792. Lord North Frederic (Guilford) híres angol álladalmi minster meghal Londonban.
1794. A grodnoi lengyel országgyűlés Oroszország foglalmányait szerződéssel javallani kénytelen. (Lásd ápril. 9-én v. ö. márc. 25-én. sept. 3-án.)
1763. Felkelés Varsóban melyben a lengyelek 2000 orosz agyonvernek, 1900-at fogolylyá tesznek és 42 ágyut elfoglalnak.

1807. Az angolok nagy győzelmet nyernek a dán hajóhadon Kopenhága színe előtt. A város azonnal bekerítetik és bombáztatik.
1808. Ütközet Roleja mellett Wellesley angol és Laborde (Junos) francia tábornok közt.
1808. Fegyverszünet Braekniban a török és szerb sereg közt, Suliman pasa és Petrovics tábornok alatt.
1812. Az oroszok Barclay de Tolly alatt Napoleon által Smolensk mellett megveretnek. (Lásd 18-án.)
1823. Egy Cubában a spanyolok által előkészített forradalom Ferreti Ágoston egyik leendő vezére által elárultatik. Lemus, Peoli, Ugarte Lukan, Sanchez és többen elfogatnak.
1824. Miaulis görög vezér megveri a kapudan pasát Samos szigetnél.
1825. VII. Ferdinánd spanyol király Bessieres royalista lázadó elleni rendelete és parancsa, hogy minden fegyveres zendülő meglövetessék, ki első felszólításra meg nem adja magát.
1828. A francia hadjárat Maison tábornok alatt Moreába indítatik.
1830. A lengyel nemzeti kormány lelép. Niemojowsky Bonaventura a köztársaság alelnöke lesz.
1833. A svajci szövetséggyűlés elismeri Baselstadtt, és a canton többi része (Baselland) különválását. (Lásd jan. 6-án, ápril. 27-én, okt. 3-án.)
1838. Az oroszok Grabbe alatt nagy veszteségük mellett elfoglalják Achulko kaukazi vár első erősitvényeit. (Lásd aug. 23-án, jun. 17-én.)
1839. Dease és Simpson angol tengerészek a Cap Britanniát érintik, és az éjszaknyugoti áthajózást felfedeztetnek gondolták.
1848. A badeni republicanusok amnestiát nyernek törvényes magatartás ígérete mellett.
1848. Beöthy Jenő (Ödön) a rácok elleni táborba mint teljhatalma biztos küldetik Szentkirályi Mór helyébe.
1849. Urban cs. ezredes Bánfi-Hunyad mellett a város őrsége által meggyőzetik.
1849. Damjanics János honvédtábornok Arad várát az oroszoknak feladja.

1851. A „szerb vajdaság és temesi bánság“ politikai igazgatásának szervezése megtörténik.
1851. A francia-spanyol-olasz democrat bizottmány első nyilatkozványát bocsátja ki, melyben a köztársaság egyedül lehetséges állami formának hirdettetik. Aláírók: Lamennais, Joly, Matthieu (de la Drôme) Schölcher, Baun, Bertholon, Lasteyrat, Michel de Bourges.
1852. Gróf Litta Pompeo, a híres olasz családok történetírója meghal Milanoban.
1852. Svinebjorn Egilssohn híres tudós és író az islandi irodalomban, nyelvész és régiségbuvár meghal Reykjavikban, Island szigeten.
1855. Obernyik Károly magyar dráma-költő, és novellairó halála Pesten. (Születik 1816 Kömlődön Komárom megyében; nem mint némely magyar lapok írták 1820 évben Hajdu-Nánáson.)
1858. Császár Ferenc, magyar költő, beszélyíró, jogtudomány író, műfordító, meghal.
1859. A florenzi országgyűlés a toscanai uralkodó ház trónkép-telenségét kimondja.
1863. Ferenc József császár megnyitja a német fejedelmek congressusát Frankfurton. (A „Bund“ célzott reformja meg hiúsul, Poroszország vonakodása miatt.)
1865. A fiumei municipium ujjal is kijelenti kívánságát a Magyarországgal való közvetlen egyesülésre.
1866. Bismark felolvasta a porosz kamarában a király üzenetét, mely szerint Hannovera, Választó Hessen, Nassau és Frankfurt Poroszországba kebelezetik.

18. A u g u s t u s.

(XV. Calendas Septembris.)

754. (Kr. sz. e.) A sabini nők rablása a rómaiak által, a Consualia ünnepek által mai napon ünnepeltetik. — A mythus ezen történetről így szól: Romulus indítására Consiliorum Deus tiszteletére Romában játékok adatnak, melyekhez a szomszéd népek, különösen a sabinusok is meghivattak.

- Adott jelre a rómaiak a vendégek nejeikre és lányaikra rohannak, és őket mint asszonyaikat elviszik. (L. márc. 1.)
327. Helena (Flavia Julia) Constantius Chlorus római császár neje, Nagy Constantin anyja meghal 80 éves korában. (Nem 337 évben mint Eber írja.) (Helenát némely írók alacsony bythiniai származásának, mások Cloë nevű britt király leányának mondják.)
1030. Ernő szász herceg és Werner barátja a Baar melletti csatában elesik.
1091. Mohamed Almotamed cordovai és sevillai király, csudált költő, Sevillát a morabetheknek, kik őt megtámadták átadni kénytelen. (Meghal 1095 Agmat-on Afrikában.) (Lásd okt. 23-án.)
1360. III. Eberhard (der Greiner vagy Rauschebart) württembergi gróf, megveri a német grófokat, kik a császár által ellene kiküldettek hogy engedelmességre hozatassék.
1426. IV. János brabanti herceg Löwen-ben egyetemet alapít, mely később sokszor a hierarchia előharcosa lett.
1442. IV. Hódító János bretagnei herceg meghal.
1462. I. Ferdinand nápolyi király Scanderbeg epirusi fejedelem segítségével nagy csatában meggyőzi vágytársát Anjou Lajos calabriai és lotharingiai herceget Troja mellett Apuliában.
1462. Piccinino Jacopo Trojánál megveretik.
1472. Mustafa török seraskier herceg, II. Mohammed alatt, Jusuf a karamani vezért megveri Koraili taván.
1503. VI. Sándor pápa (Borgia Rodrigo) három fiu, és Lucretia apja, meghal méreg által, melyet fia valamely bibornok számára készített, erkölcséről a leggonoszabb híreket fenyhagván maga után. Felőle ily epigrammok léteznek:

Vendit Alexander claves, altaria, Christum :

Vendere jure potest, emerat ille prius.

Tovább:

Sextus Tarquinius, Sextus Nero, Sextus et ipse :

Semper et a Sextis perdita Roma fuit.

De vitio in vitium, de flamma cessit in ignem,

Roma sub Hispano deperitura jugo.

Nagyon szentségtelen „szent atyja“ volt ő, és tán jobb némileg mint családatya, mert szeretett Vanozza Rozájának és gyermekeinek a különben hajthatatlan ember mindent

- áldozott. A zultánnal frigyet kötött Franciaország legkeresztényebb királya ellen.
1513. Az angolok (VIII. Henrik) és németek (Miksa császár) megverik a franciákat (XII. Lajost) Guinegate mellett. Ezen csata sarkantyus csatának neveztetik, mert ez alkalommal a franciák többet használták sarkantuikat mint fegyvereiket. A legjelesebb vitézek futásnak eredtek, Longueville herceg és Bayard lovag a szökevényeket követni pirulván, elfogattak.
1559. IV. Pál pápa (Caraffa János Péter) meghal. E hirre Romában népmozgalom támad mely a börtönöket, kivált az inquisitioéit felnyitja, és a gyűlölt pápa cimereit és szobrait megcsonkítja.
1618. Albrecht Frigyes porosz herceg halála. A porosz hercegség Brandenburghoz jő.
1619. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem a cseh és morva rendek javára nyilatkozik, és azoknak a maga segedelmét igéri.
1632. Pappenheim császári tábornok Mastrichot németalföldi várost megtámadja, de Henrik herceg által visszaveretik.
1648. Cromwell meggyőzi a skótokat Wigan mellett.
1655. A Pignerolban kötött egyezésben — a protestáns hatalmak közbevetésére — a waldensiak [Waldus Péter, 12 századbeli reformator követőinek] szabadsága elismertetik, noha igen megszorított állapotban.
1690. Catinat francia tábornagy megveri Victor Amadé savoyai herceget Staffardanál, ki 14000 spanyol katona, és né-mely osztrák és brandenburgi ezred által segített.
1700. Békekötés Travendáhlon XII. Károly svéd, és IV. Frigyes dán király közt. Ez által Holstein-Gottorp hercege a maga jogaiba visszahelyeztetik. (Voltaire hibásan augusztus 5-ére teszi: *histoire de Charles XII.*)
1717. Belgrad hadszerződésileg megadja magát Jenő savoyai hercegnek, cs. főhadvezérnek. (Lásd 16-án és 17-én.)
1735. Palma Ferenc Károly, magyar történetíró születik Rosenbergen Liptó megyében.
1735. Struensee Károly Ágoston (a hires dán minister bátyja) had- és pénzügy tudományi író születik Halleban.
1746. Lord Balmerino János, lord Kilmarnock és Cromarty lefejeztetnek, mert Stuart Károly Eduard trónkövetelő-

- höz szegődtek. Balmerino emlékezetes lelki nagysággal halt meg.
1752. Filangieri Gaetano törvényhozó születése Nápolyban. (Meghal 1758 jul. 21-én.)
1759. A francia hajóhad De la Clue tengernagy alatt Boscawen angol admiral által Cap Lagos mellett megveretik.
1765. I. Ferenc római-német császár meghal Inspruckon.
1780. Troxler Ignác híres orvos és bölcselmi író születik Luzern cantonban.
1789. Forradalmi mozgalmak Lüttichben az osztrák kormány ellen. (Lásd jan. 2-án.)
1796. Béke- és szövetségi szerződés St. Ildefonsban Spanyolország és Franciaország közt.
1807. A westfalai királyság alakítása Napoleon által hannoverai hesseni, porosz és braunschweigi országrészekből, Jeromos testvére számára 700 □ mérföld területtel.
1809. A spanyol szerzetes és koldusrendek eltörlése királyi határozat által.
1812. Smolensk meghódítása Napoleon által. A franciák 60,000 golyót a városba lőttek, melyet 40000 katona őrizett; több mint 9000 orosz elesik. A foglalás a legvéresebb jelenetek egyike volt a francia háboruban. (Lásd 17-én.)
1813. A franciák Suchet tábornok alatt Tarragona vár erőseit szétrombolják.
1821. A görögök Stagirita alatt meggyőzik a törököket egy tengeri csatában Cassandra félszigetnél.
1822. A törökök Omer pasa alatt csatát vesztenek Caipha mellett a sulioták ellen.
1823. Palembang zultánja Keletindióban országának kormányát a németalföldieknek engedi át.
1826. Ibrahim pasa ütközete a görögökkel Stikita vezérlete alatt Szent János mellett az astrozi lapályon. (Lásd jul. 4-én, 8-án, 30-án, sept. 9-én.)
1826. A britt arcticus expeditio 150° Greenwichi hosszúságig, és 70 1/2° szélességig előhalad.
1830. I. Ferenc József, osztrák császár születése Bécsben.
1833. Schall Károly német vigjátékköltő meghal. (L. febr. 24.)
1834. Dom Miguel a londoni négy szövetséges hatalom által egy pótlék-kötményben Portugallia elhagyására kényszerítik. (Lásd ápr. 22-én.)

1848. A rácok Fehértemplomot megtámadják, azonban Maderspach Lajos őrnagy és Blomberg cs. ezredes által visszaveretnek.
1848. A magyarok sikertelen támadása Szent-Tamás, Turia, és Földvárra.
1849. Guyon és Bem seregének maradványa Beke alatt Dévánál Lüders orosz tábornok előtt fegyverét leteszi.
1849. A badeni nagyherceg Karlsruheba visszatér.
1850. Mozgalmak Olasz- és Magyarországon, a király születésnapján várt amnestia meghiusításáért.
1851. A czepléd-kecskeméti-szegedi vasut alapköve letétetik.
1851. Az osztrák internuntiatúra közleménye Ali Pasa a porta miniszteréhez: A porta minden következményekről felelősséggel tartozik, melyeket Kossuth kiszabadítása magával vonand. (Lásd 22-én.)
1855. Victoria angol királyné, mint szövetségtárs Párisba jő.
1855. Concordatum Austria és a pápa közt. Ezen egyezkedés, mely Austriát a felvilágosodott Europa rokonszenvétől megfosztá, 26 cikkelyből áll. A katolikus vallás Austriában mind azon kiváltságokban biztosítatik, „melyekkel isten rendelete és az egyházi törvények szerint birnia kell.“ A placetum regium eltöröltetik. A püspökök a pápai kormányval, az alsó papság az alsó néppel közvetlenül érintkezhetnek, épen úgy léphetnek határtalan érintkezésbe a szerzetes rendek Romával. A püspökök minden akadály nélkül pásztori leveleket bocsáthatnak ki, eltilthatnak könyveket és hirlapokat, és a szerzőket nyilvánosan korholhatják. Ők felügyelnek a nyilvános és magán tanintézetek fölött, és befolynak a tantárgyak kitűzésébe. Vegyes házasságok felbontásában csak a katolikus házassági törvényszék ítélhet. A püspökök büntetést szabhatnak azokra, kik az egyházi fegyelem ellen vétének; férfi- és nőzárdákat tetszésük szerinti számmal állíthatnak. Az egyháznak korlátlan hatalom adatik vagyonszerzésre, az egyházi javak sérthetlenség. — Europa nagy bámulatára Ferenc József császár a concordatum létrejöttét úgy ünneplé mint valamely nagy szerencsét a birodalomra nézve; és az akkori pénzsűkség zavarában 250000 frankot ajándékozott Romába, Mária szeplőtlen fogantatásának szobra számára, mely ott akkor készülöben volt.

19. Augustus.

(XIV. Calendas Septembris.)

323. (Kr. sz. e.) Diogenes, a gyakorlati sinopei bölcs meghal Korinth-ban, 91 éves korban. Ő éles ellentétben korával a nélkülözés tehetségét legnagyobb fokra fejleszté, és kiméretlenül ellentállt a tudomány és művészet követelésének. Mind a mellett az igazra és jóra törekedett. Halála után a cynikus iskola sok erkölcsi ferdeségekbe esett.
43. (Kr. sz. e.) Cäsar Octavianus és unokäöcse Q. Pedius mint római consulok hivatalba lépnek.
14. Cäsar Octavianus Augustus római császár halála Nolában. (Lásd sept. 23-án.)
232. M. Aur. Val. Probus jeles római császár születik Sirmiumban. Ő volt a szőlőművelés indítója Pannoniában. (Katonái megölték őt Sirmiumban 282 évi augustusban.)
797. V. Constantin császár, anyja Irene által börtönre hányatva, azon erőszak következtében, melylyel szemei kitolattak, meghal. (Lásd aug. 9-én.)
1159. III. Balduin jerusalemi király Ascalon várost elfoglalja.
1274. I. Eduard angol király koronáztatása a Westminsterben. (Nem 29-én.)
1452. Az osztrák forradalmiak Eizinger vezérlete alatt III. Frigyes császárt Bécsujváron meglepik, seregét győztesen a várba nyomják; — de itt Baumkircher András, stajer nemes a hidnál egyes egyedül a győzők további előnyomulásának ellentállt. (Kurz sz. 20-án.) (Lásd március 5-én, september 4-én.)
1490. I. Miksa római császár Anhalt hercege által a magyarok birtokában lévő Bécset elfoglalja. A császár a városba lépven, a polgárok hódolatát fogadja. A magyarok a császári várba vonulnak. (Lásd 22-én.)
1491. Miksa római császár Székesfehérvárt elfoglalja.
1493. III. Frigyes római császár halála. Ő az anagramm feltalálója A. E. I. O. U. az az: Austriae est imperare orbi universo. — Ő ellenségeit az által meggyőzte, hogy őket túlélte.
1543. II. Suleiman Tatát elfoglalja.

1566. Szigetvár külső erősségei a törökök hatalmába esnek. (Lásd aug. 5-én.)
1573. Sancerre hugenotta város nem akarván magát IX. Károlynak alávetni, 6 holdnapi ostrom után, mely 40,000 francia életébe került, és Jerusalemban minden iszonyait magával hozta, megadja magát la Châtre-nak. Sancerre szabad vallásgyakorlatot nyer.
1578. Tiflis georgiai város, mely népmonda szerint Nagy Sándor által épült, és Aali török történetíró szerint legnagyobb hasonlatosságot bir Budapesttel, Mustafapasa török vezér által bevétetik.
1580. Palladio András nagyhirű építőművész, és remek szakbeli író meghal Vincenzában.
1592. Sziszek védője Mikáczy, Hasanpasa követeit a várról a Dunába dobhatja, és a várba csalt sipahikok légbe röpti.
1601. Basta György cs. hadvezér a szövetséges Mihály oláh vajdát áruló nagyravágásáért Thordán saját sátorában elfogatja, és mert a Beauri Jakab kapitány alatt ellene küldött 300 wallonnak ellenszegült, felkoncoltatja; — így osztván Martinuzzi, Gritti és Báthory bibornok sorsában. (Gebhardi és Ersch hibásan sept. 6-át írják.)
1604. André Tobiás holland bölcész születik Braunfelsben. (Meghal 1676 okt. 17-én.)
1646. Flamsteed John angol csillagász születése Denbyben. (Lásd dec. 31-én.)
1648. Cromwell győzelme a lázadó skótokon Warrington mellett. (Lásd 17-én és 18-án.)
1662. Pascal Balás, a legnagyobb francia bölcészek egyike meghal Párisban.
1685. Caraffa Aeneas cs. vezér Érsekújvárt a törököktől rohammal visszafoglalja. (Engel, Hormayr, Baksay chron. Gebhardi. Histoire des troubles de Hongrie így. Fessler, és Bedeus sz. 20-án. A nevezett francia műre Gebhardi és Fessler egyiránt hivatkozik, és még is mindegyik más napot mond.)
1691. Véres csata Zalánkemennél melyben Badeni Lajos határgróf, cs. hadvezér megveri Kiöprili Mustapha nagyvezírt. A csatában 26000 török és maga a nagyvezír, tovább 12000 osztrák elesik. A győzők 150 ágyut elfoglalnak. (Cserei, Hammer, Fessler, Hormayr, Bedeus stb.)
1719. Canstein Károly, a cansteini bibliaintézet alapítója meghal.

1722. Pubitschka Ferenc jesuita, cseh történetíró születik Komotauban.
1772. III. Gusztáv svéd király az ország tanácsosait elfogatja és minden vérontás nélkül, katonai rendszabályok által a királyi tekintélyt Stockholmban visszaállítja; az országgyűlést és a pártokat maga iránti engedelmességre visszahozza. (Lásd márc. 15-én, aug. 12-én és 21-én.)
1780. Beranger Péter János nagyhirű francia költő születik Párisban. (Nem 17-én mint többen írják.) [L. jul. 16-án.]
1792. A francia nemzetgyűlés Lafayette tábornok ellen vádlevelet kibocsát, és Dumouriez-t az éjszaki sereg parancsnokságában utódjának kinevezi.
1793. Makó Pál költő, bölcseleti, matematikai és természettudományi író meghal Budán. (Születik Jász-Apáthiban 1724.)
1795. Véd- és dacsövetség Spanyolország és a francia köztársaság közt.
1796. Károly főherceg megveri a franciákat Jourdan alatt Emmerdingnál.
1796. Kosciusko tábornok Adrián nevű hajón Philadelphiába megérkezik és ünnepélyesen fogadtatik.
1798. Béke a svajci és francia köztársaság közt Párisban.
1811. Katona István, a legszorgalmasabb és legtudósabb magyar történetbuvárok egyike meghal Kalocsán. (Lásd dec. 13-án.)
1812. Righini Vince jeles operaszerző meghal Bolognában.
1812. A brittek Astorgat megszállják Santo-Cildes tábornok, és Quadalaxarat Empecinado tábornok alatt.
1812. Ütközet Volontina mellett a Dnieperen. Ney, Junot, Davoust, Murat, Jenő vívtak Korff, Baggohofwudt stb. ellen.
1813. Csata Löwenberg és Goldbergnél Szászországban a franciák és szövetségesek közt.
1814. A Jóremény foka Holland által Nagybritanniának szerződésileg átengedtetik.
1815. Labedoyére francia ezredes, ki Grenobleból először tért át Napoleon részére, midőn Elbaból visszajő, meglövetik. (Lásd 14-én.)
1821. Kaminar Sawa az arnauták vezére, kit Ypsilanti elpártolása miatt a törökökhez árulónak bélyegzett, Bukarestben 26 golyó által meglövetik. Az arnauták a törökök által az utcákon levagdaltatnak.

1822. Delambre János József francia csillagvizsgáló meghal. (Lásd sept. 19-én.)
  1825. Empecinado (Don Juan Martin Diaz) jeles spanyol tábornok, VII. Ferdinand parancsára Ruedában felakasztatik. (Lásd aug. 8-án.)
  1839. Daguerre Lajos, a neve után (Daguerreotypie) nevezett fényképek találmányát a párisi tudományok akademiájának felfejti.
  1840. Az angol hajók a chinai hadsereget Makao határszélén megtámadják, s ágyúit megsemmisítik.
  1843. Szemere Bertalan híres országülési beszéde az eskütszék-ek és magánrendszer behozatala, és halálbüntetés eltöröl-
tetése iránt.
  1849. Lázár Vilmos forrad. ezredes Karánsebesnél az osztrákok-
nak fegyvert nyújt, Wallmoden cs. tábornok alatt. Ez al-
kalommal Desseffy Arisztid tábornok is jelenté magát
kíséretével megadásra. Azon érdemért, hogy nem orosz,
hanem osztrák csapatok előtt meghódoltak, azon „kegye-
lemben“ részesültek, hogy később nem kötél, hanem golyó
által végeztettek ki. (V. ö. okt. 6-át.)
  1849. Kossuth Lajos Törökországba menekül. (Imrefi: A magyar
menekültek. Szeremlei sz. 17-én.) [V. ö. 13. és 14-én.]
  1853. Cockburn George admiral, jeles tengerész, Nelson bajtársa
meghal 82 éves korában.
  1854. Ennemoser híres orvos meghal Egernben Tegernsee mellett.
  1854. Argutinski-Dolgorukow herceg, a legjobb orosz tábornokok
egyike, a Kaukaszban vívott harcai által ismeretes, meghal
Tiflisban.
  1855. Menzel Károly Adolf, híres német történész halála. (Lásd
dec. 7-én.)
  1862. Garibaldi szabadsapatainak élén Cataniába bevonul. (Lásd
aug. 24-én.)
-

20. A u g u s t u s .

(XIII. Calendas Septembris.)

394. (Kr. sz. e.) Agesilaos győzelme Koroneia mellett.
335. (Kr. sz. e.) Theba böotiai város Nagy Sándor által alapos-
tul feldulatik, mert a macedoniai uralom ellen fellázadt.
Csak Pindaros háza kiméltetik.
323. (Kr. sz. e.) Athena Antipater által elfoglaltatik, és mace-
doniai őrseget kap. (Lásd márc. 16-án.)
472. Ricimer gallus és svév fővezér, Roma zsarnoka meghal.
(Lásd aug. 7-én, apr. 12-én, márc. 23-án, jul. 11-én.)
870. A saracenok Maltat elfoglalják.
1153. Szent Bernát (Tezelin) clairvauxi apát a legnagyobb egy-
házi atyák egyike meghal. (Születik 1091. Fontaine bur-
gundi városban.)
1345. András nápolyi király, magyar kir. herceg, Artus Bertrand
és Milazzo Miklós Janka királynéval egyetértő összees-
küdték által megfojtatik Aversában, és két napig a vár
ablakáról kiesüngött, a nélkül hogy Janka az ő temetteté-
sét elrendelte volna. [E napot írja Gravina, Teleki József,
Gebhardi, Engel, Leo Henrik Olaszország történetében.
Ellenben Joannes Lucius de regno Dalmatiae et Croatiae,
Fritsch, Hering, Timon, Hormayr tört. zsebkönyve, Fessler,
Muratori, Virág Benedek, Anonymus de obsidione Jadrensi
sept. 18-ára teszik e szomorú eseményt. Szint azt teszi leg-
ujabban Szalay László a dubnici krónika töredékének
alapján. Magánállólól szól Eber sept. 5-éről. Pray mondja,
hogy András kevés nappal a pápa által annak koronázta-
tására kitűzött nap előtt megöletett. Miután ezen koroná-
zási nap azonban előbb sept. 6-ára, másod izben pedig sept.
18-ára kitűzetett, az előbbi források hitelessége tulnyomó-
ságot igénynyel.] (Lásd máj. 22-én.)
1347. Janka nápolyi királyné, férjének András király gyilkos-
nője, Tarenti Lajos herceggel menyegzőjét tartja, András
halálának napján. — Katalin címzetes konstantinápolyi
császárnő, Tarenti Lajos anyja, főzte ki ama tervet, hogy
fia, András halála után Jankát nőül vegye, és így a ná-
polyi trónra lépjen; ő mérgezte meg Durazzo Agnest is,

- ki Károly fia számára szintén leste a nápolyi trónt. (Leo Olaszország tört. Villani után, Engel stb. Nem 1346. év mint Szalay írja.)
1400. I. Vencel német császár (mint cseh király e néven IV.) az ország fejedelmek által méltóságáról letétetik.
1467. Határozatlan csata Olmedo mellett IV. Henrik castiliai király és testvére Alfonso közt, kit a lázadók királynak kiáltottak ki. Henrik részén Bertrand de la Cueva tüntette ki magát, a másik részen a toledoi érsek viselte a főszerepet és megsebesült. Frigyes Enriquez spanyol almirante, Valladolid kormányzója zászlaját veszti. (L'art de verifier les dates szerint 21-én.) (Lásd jun. 5-én, máj. 19-én.)
1527. I. Ferdinand magyar király Budára bevonul, és Mátyás király palotájában székel. (Lásd nov. 5-én, febr. 3-án.)
1528. Frondsberg György, korának legjelesebb lovagjainak egyike, és a német hadirendszer nagy javítója meghal Mindelheimban, hol 1475-ben született. Ő volt azon lovag, ki Luthernek a wormszi országgyűlésen, midőn ez mellette elment, résztvevőleg mondá: „Szerzeteske! szerzeteske! Te most oly utra indulsz, a minőn sem én, sem sok más bátor ezredes a legveszélyesebb csatában sem járt. Ha azonban igaz véleményben vagy, és bizonyosnak érzed magadnak dolgozban, csak haladj tovább isten nevében, és légy nyugodt, isten téged el nem hagyand.”
1536. II. Keresztély dán király az ország valamennyi püspökeit elfogatja, visszatartóztatni kívánván őket, miszerint az egyház reformatiójában ellenére ne legyenek.
1552. V. Károly császár az augsburgiaknak protestáns szabad vallásgyakorlatot enged. (Gottfried kronik.)
1556. A képek ostroma Németalföldön, kivált Antorfon kezdődik.
1562. A thoulousi parlament nyílt felszólítást bocsát ki a protestánsok kiirtására Lanquedocban.
1572. Villiers György, Buckingham herceg, a boldogtalan befolyásu királyi kegyenc születik. (Lásd aug. 23-án.)
1573. A spanyol hajóhad megveretése a hollandusok által a Zuydertaván.
1596. VII. Albrecht osztrák főherceg Hulst várost elfoglalja. (Ő bibornok, Portugallia kormányzója, toledoi érsek, spanyol áldornagy és nagyinquisitor volt, — de ezen méltóságát elhagyván, Németalföld helytartója lett.)

1597. Miksa főherceg Pápát a törököktől visszafoglalja.
1598. Báthory Zsigmond, megbánva lemondását az uralkodásról, Oppolia sileziai városból szerzetes áruhában Erdély trónjának visszafoglalására siet, és az átvevő császári biztosokat elüzi.
1625. Corneille Tamás francia drámaköltő, a híres Corneille Péter öccse, születik Rouenban, (L. dec. 8-án.)
1632. Bourdaloue Lajos híres egyházi szónok születik Bourgesban. (Lásd máj. 13-án.)
1639. Opitz Márton, a sileziai költőtanoda alapítója, az új német tanoda apja meghal Danzigban dögvész által. (Születik dec. 23-án 1597.)
1646. I. Rákóczy György fejedelem a linci békekötés folytán Morvából seregét visszahuzza, és frigyeseitől elvál. (Lásd dec. 16-án.) [Szalárdi.]
1648. A nagy Condé herceg fényes győzelme a császáriakon Lipót főherceg alatt Lens mellett Németalföldön.
1659. Gróf Pálffy János, az ifjabbik Pálffy-vonal törzsapja, nagyhirű tábornagy, Magyarország nádora születik. (Lásd márc. 24-én 1751.) [Baksay folytatója sz. 1663. év.]
1672. Witt János, és Cornelius, az első holland minster, mindkettő jeles államférfi és lelkes hazafi a pórnép által börtönükben megrohantatnak, és az utcára hurcoltatva megöletnek Amsterdamban. (Lásd sept. 25-én.)
1691. A Csernovics Arzen ipeki érsekkel Magyarországra menekvőleg bevándorolt 36000 szerb család kiváltságai megerősítetnek. (Lásd aug. 21-én, dec. 11-én.)
1710. III. Károly spanyol király (Stahremberg Gundaker) megveri ellenkirályát V. Anjou Fülöpöt (de Baye tábornokot) Saragossa mellett.
1713. Villars francia tábornagy Landaut elfoglalja.
1785. Conradi Ignác Norbert jeles humanista és latin költő halála Pesten. (Születik ugyanott 1718.)
1785. Saafeld Kristof Frigyes államjogi és történeti író születik Hannoverában.
1789. Mauro-Michalis Péter a görög felkelés egyik vezére születik.
1789. Az emberi jogok kinyilatkoztatása a francia nemzetgyűlés által. (Bemenet, és első cikkeinek meghatározása.)
1792. Lafayette és törzskara az ellene felingerült sereg elől

- Franciaországból menekszik. Egy német portyázó csapat által elfogatnak.
1793. Ujházy Lajos magyar festész születése Kassán.
1799. Surinam, holland telepítvény feltételeken megadja magát az angoloknak.
1801. Saint-Arnaud (le Roy Armand Jakab) francia vezérnagy, hadügyminister, és a francia segédhad parancsnoka Törökországban születik Párisban. (Lásd sept. 28-án.)
1804. Tengeri csata Boulogne mellett az angolok és franciák közt Napoleon szeme láttára.
1807. A svédek Stralsundot hadszerződésileg a franciáknak átadják.
1808. Wellington (Wellesley) meggyőzi a franciákat Junot alatt Vimiera mellett, és ez által Portugalliát a francia uralom alól felszabadítja.
1814. A trappisták De la Prade Jenő apát által Franciaországba behozatnak.
1819. Gorove István lelkes m. író, szónok, a pesti nemzetgyűlés 1848-ban egyik kitűnő tagja, 1867-ben kereskedelmi minister, születik Pesten. (Igy az Újabbkori Ismeretektára és a Magyar Írók, életrajzgyűjtemény II. kötete. Hibáznak kik születését 1820-ra teszik.)
1821. Anna Charlotte Dorottya, Kurland utolsó hercegnője, nemének disze, és legjelesbjeinek egyike meghal.
1822. Az alkotmányellenes, és trappista vezérlet alatt lévő spanyol sereg Empecinado által megveretik.
1823. Bozzaris Márk görög szabadsághős megtámadja a törököket Carpenissa mellett, és midőn már győzelmet készül aratni, két golyó által hős halált talál. Mustafa pasa és 3000 török elesik. (Ez éjjel 19-ről 20-ra történt mint Blaquiere Eduard és Münch írja, nem Strahlheim és Szöllősy sz. éjjel 20-ról 21-re.)
1825. Bessieres royalista lázadó családja Madridban elfogatik. Don Carlos majdnem egész Arragoniában ismertetik el királynak. (Lásd 17-én.)
1826. Fabvier és Karaiskaki görög vezérek a seraskiert sikertelen megtámadják, hogy az Akropolist megmentsék. A görögök Eleusisba vonulnak vissza. (Lásd aug. 16-án.)
1827. Első vasut Magyarországon. Próba-iramlás a kerepesi uttól Kőbányaig.

1829. Döbrentei István magyar festész születik Galantán Pozsony megyében.
1829. Diebits orosz tábornok Drinápolyt megszállja.
1830. X. Károly ministerei felségsértés miatt pörbe vonatnak. (Lásd 11-én.)
1831. Lafontaine Ágoston német regényíró meghal Halleban.
1841. A porosz oktatási ministerium az ország evang. hittani fakultásaihoz kérdést intéz, vajjon Bauer Bruno, kinek tana a kereszténység ellen van intézve, maradhat-e közoktató?
1847. Scott, az északamerikai szabad államok tábornoka megveri Santa Ana, Mexico elnökét, fővárosának közelében.
1848. A magyarok győztes ütközetet vívnak a rácokkal Taras mellett. [Szilágyi.]
1848. Mészáros hadügyminister rendelet vesz a királytól, hogy a Magyarországon kívül tanyázó magyar ezredeket, kivévén azokat, melyek Olaszországban az ellenség előtt állanak, hívja be az országba, az idegen ezredeket az örökös tartományokba bocsátván.
1849. Vysocki tábornok, a lengyel legió főparancsnoka a magyar szabadságharcban, Ó-Orsován bucsut vesz a magyar nemzettől.
1850. Császár György, magyar operaszerző meghal. (Lásd nov. 2-án.) [A Kunok.]
1851. Ferenc József császár a március 4-ki octroyált alkotmányt felfüggeszti, és a ministerium felelősségét csupán az álladalom főnökére szorítja. (Lásd 1862 máj. 1-jén.)
1854. Schelling Frigyes Vilmos József, híres német bölcseész halála Ragaz svajci fürdőben. (Lásd jan. 27-én.)
1854. Az első osztrák csapatok Oláhországba nyomulnak.
1862. Egy magyar földhitelbank felállítása engedélyeztetik.

21. A u g u s t u s .

(XII. Calendas Septembris.)

638. Omar kalifa Antiochiát elfoglalja.
1125. II. Lothar szász herceg német királynak választatik a mainzi országgyűlésen, hol 60,000 ember jelen volt. (L'art de verifier les dates sz. 30-án.)
1157. VII. Alfonso Leon és Castilia (mint ilyen II. e nevű) királya, a legdicsőségesebb spanyol kormányzók egyike meghal.
1165. Harcok Pisa és Genua köztársaság közt. A pisaiak Alben-gat elfoglalják, pusztítják és fölperzselik.
1167. I. Barbarossa Frigyes császár a lombard városokra a tör-vénykivüliséget kimondja.
1241. IX. Gergely pápa meghal, majdnem 100 éves korában. A hierarchia uralomvágyát minden eszközökkel váloga-tás nélkül támogatta.
1415. V. Henrik angol király 50000 emberrel Franciaországban kiszáll, 3 mérföld Harfleur-től.
1471. II. Ulászló cseh király koronáztatik.
1511. Jancsár zendülés Konstantinápolyban Ahmed zultan fia trónutódnak kineveztetése miatt. Ez alkalommal a nagyve-zir Hersek Ahmed pasa, és a második vezir Mustafa pasa palotája kipusztítatik.
1527. Kismáriai Lukács, Zápolya jeles vezére megveretik és el-esik Salm Miklós cs. vezér által Tokaj mellett. (Hormayr igy. Eber sz. sept. 25-én.)
1527. Frangepan Kristóf Zápolya leghadtudósabb párthive és támasza Horvátországon Varasd előtt golyó által halálra találtatik. (Az időszámítás itt némi nehézségekkel jár. Szalay a tokaji csatavesztést sept. 28-ára Frangepán megsebesítését 27-ére teszi. Engel — a nélkül, hogy a napot kijelölné — azt mondja, hogy e két baleset majd ugyanazon napon találkoztak. De hogy ugyan egy napra találkoztak írja Ursinus Velius, Katona és Majláth, azonban szintén a tu-lajdonképeni nap kijelölése nélkül. Zermegh Jánosból ki lehet venni, hogy Frangepan halála csütörtökre esett. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy 1527. évben sem aug. 21-ke, sem 27-ke, sem sept. 28-ka csütörtök nem volt, történ-jék bár a számítás régi vagy új stilus szerint.)

1553. Dudley János, viscounte Lisle, gróf Warwick, Northumberland hercege lefejeztetik.
1563. Schems-ed-din Muhammed Ben Jusuf nagyhirű arab tudós meghal.
1566. A gueux-ek Németalföldön Anvers templomában fegyveres demonstratiót követnek el.
1568. La Valette János a maltai vitézek nagymestere meghal.
1614. Báthory Erzsébet, Nádasdy Ferenc főlovászmester hitvese, ki a szűzeken elkövetett vérfürdő miatt örök börtönre kárhoztatva volt, meghal. (Ez évet írja Zavodszky, Bel Adparatusában és Notitia Hung-ban. Kazinczy Ferenc hibásan irt 1611 évet.) (Lásd jan. 7-én.)
1633. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem, Zólyomi Davidot, ki előbb Rákóczyt a fejedelemségre segítette, de utóbb zsarló és függetlenségre törekvő volt, törvénykivülinek nyilatkoztatja. Zólyomi 18 évi fogság után meghal Kőváron.
1670. Bayle Péter a protestáns. vallásra áttér. (Lásd febr. 29-én, nov. 18-án.)
1673. Ruyter holland admiral megveri az angolokat Robert herceg és Estredes alatt Heldernél.
1682. A krimiai khán Murad Khirai aláveti magát az orosz uralomnak.
1690. Tököly Imre egy 50,000-nyi török-tatár-oláh sereggel megveri a császári és erdélyi (II. Apafi Mihály féle) sereget Zernyest és Tohan közt. Tököly t. i. seregével a Padina és Lupuluy közti hegyen ment át, melyen tán ember soha sem járt. Nagy fákat vágatott ki, lovakat fogatott elébe, és az ágak közé katonáit ülteté. Ily módon lovak és emberek a meredek magasságokról sértetlenül érkeztek le. A csatában elesik Teleky Mihály erdélyi tábornok, Nord-Kerner ezredes és az oláh vajdaságot kereső Balacsán. Heusler Donat cs. fővezér és Doria marquis fogságba esik. Magni tábornok sebesülten Hermányba fut, hol a szászok agyonverik.
1690. A Czernovics Arzén alatt Magyarországba vándorolt szerb családok, Diakovics Isaias jenei püspök által az első kiváltságlevelet nyerik, II. Lipóttól, mely által szabad vallás gyakorlatra, egyházi főnökeik választására feljogosítatnak. (Lásd aug. 20-án, dec- 11-én, ápr. 6-án.)

1703. II. Mustafa zultán egy 36 napi forradalom után, katonái által trónról leejtetik.
1732. Würsch János Menyhért József kitűnő svajci festész születik. (Ersch, Füesli János Gáspár után, mi által Ebel állítása, hogy Würsch 80 éves lett, és Meisner-é hogy 75 éves volt rettentő halálakor, megigazítást nyer.)
1749. Thaarup Tamás, dán lantos és drámai költő születik Kopenhágában.
1754. Paoli Pascuale forradalmat támaszt Corsicában Genua ellen, és annak élére áll.
1772. III. Gusztáv svéd király az országrendek beleegyezésével új kormányformát hoz be, melylyel a királyi hatalom terjesztetik. (Lásd 19-én.)
1785. White Henry Kirke angol költő születése Nottinghamban. (Meghal 1806 okt. 19-én, Cambridgeban.)
1798. Michelet Jules termékeny és szellemdus francia történész születése Párisban.
1810. Bernadotte tábornagy, Pontecorvo hercege, az Oerebroban tartott országgyűlésen svéd trónörökösnek választatik. (Lásd nov. 5-én.)
1814. Rumford Benjamin Thompson gróf, kitűnő emberbarát meghal. (Mások sz. 22-én.) Születik 1752 Woburn-on Éj-szakamerikában.
1817. Szász-Koburg hercegség országos szervezete megadatik.
1821. Új alkotmány Columbiában. Bolivar 4 évre elnök lesz Libertador melléknévvel.
1821. A görögök Korintheot visszafoglalják.
1821. Bartsch Ádám János Bernát műtudós és író halála Bécsben.
1824. VII. Ferdinand spanyol király a szabad kőművesek rendét eltörli és páholyainak bezáratását rendeli.
1827. Mozgalmak Mexicóban. A centralisták monarchiát ohajtanak, a Yorkinos-ok köztársaságot. (Lásd dec. 25-én.)
1831. Katonai lázadás Lissabonban, mely az alkotmányt és Donna Máriát kikiáltja.
1832. Choysiotis görög vezér katonái a nemzetgyűlés tanácsstere-mét Naupliában körülveszik, és hátra lévő zsoldjuk fejében kilenc követet elvisznek.
1838. Chamisso Adalbert jeles német költő halála Berlinben. (Születik 1781 jan. 27-én.)

1848. A németkatholikusok zajos jeleneteket idéznek elő a bécsi Odeonban. Munkások mozgalmai.
1848. Nagy parlamenti vita a magyar országgyűlésen, előidézve Perczel Móric a bácskai hadsereg vezéreit árulásról vádoló szónoklata által. Perczelt megcáfolni ügyekeztek Kossuth, Szentkirályi, és Mészáros hadügyminister. A ház rozszalta Perczel kifejezését, de a vádat vissza nem voná.
1848. Lázás ingerültség Münchenben az ország és házi kincsek bepakolása miatt.
1848. Polgárgyűlés Berlinben a charlottenburgi események miatt, hol a democraták üldöztettek.
1849. Békecongressus Párisban. (Tart 23-ág.)
1849. A honegyletek Szászországban eltiltatnak.
1849. Vécsey Károly honvéd tábornok Boros-Jenőn fegyvereit az oroszok kezébe lerakja. (Szilágyi, Schlesinger, Dorfmeister sz. 19-én, Weber és Potemkin sz. 20-án.)
1849. Frummer honvédalezredes Hátszegen fegyvereit lerakja Hasford orosz tábornok előtt.
1849. Noszlopy Gáspár kormánybiztos megint a Somogyiakat a forradalmi kormány iránti engedelmességre, minden cs. hivatal visszautasítására, a Kossuthjegyek elrejtésére, s a Magyarország közjövedelmeire kiadott cs. utalványok el nem fogadására. (Lásd aug. 11-én, máj. 6-án.)
1851. Schoelcher francia ellenzéki követ a „Nationalban“ egy nyílt levelet intéz Mazzinihoz, melyben vele azon népképviselők névsorát közli, kik az olasz forradalmi kölcsönre aláírtak. A névsort Hugo Victor nyitja meg.
1854. Anacker August Ferdinand, híres zenész és zeneszerző halála Freibergen. (Születik ugyanott 1790 okt. 17-én.)
1855. Somossy János, hittudományi, nyelvészeti író (egy héber-magyar lexicon kéziratban maradt) meghal.
1856. Lindpaintner Péter József lovag, nemes izlésű és tevékeny zeneszerző meghal Langenargen-ban a Bodensee mellett. [Mások sz. 23-án.] (Szül. 1818.)
1861. Ferenc József két királyi leirata, melynek egyikével Hal-ler Ferenc tábornokot a magyar országgyűlés eloszlatására kir. biztosul kinevezi, másikával az országgyűléssel annak feloszlatását tudatja.

22. A u g u s t u s.

(XI. Calendas Septembris.)

725. A saracenok Autun várost pusztítják.
1009. I. István magyar király a pécsi püspökséget alapítja.
1138. Zászló csata István angol és I. David skót király közt, ki Northumberlandot pusztítja. A skótok tökéletesen megverettek North-Allerton mellett.
1235. Országgyűlés Mainzon. Javított törvény az országbékéről.
1240. II. Frigyes császár Ravennát elfoglalja.
1350. VI. Valois Fülöp francia király halála. (Nem 28-án mint Gottfried kronikája és mások.)
1400. Timur tatár hódító, Siwas (Kis-Ásia egyik legnépesebb és erősb városa) elleni hadjáratában először osman földre lép.
1485. VII. Henrik (gróf Richmond) a Bosworth melletti véres csatában tökéletesen megveri III. Richard királyt, az erköcsi szörnyt. Vele kimult a Plantagenet ház, és miután VII. Henrik Erzsébet IV. Eduard király leányát nőül vevé és így a két rózsát egyesíté, a 30 évig Angolországot pusztított háboru megszűnt, mely egy millió ember és 80 kir. vérü herceg életébe került, a királyság régi nemességét pedig majdnem egészen kiirtá. A fehér és piros rózsza közti háboru még akkor is tartott, midőn minden viszály oka a két kir. vonal trónöröklése iránt már megszűnt; mert a Lancaster párt, mely utoljára már egyetlen egy, csak valamennyire is feljogosított vezérrel sem birt, bastardok körül csoportosult, a York párt pedig egymást érő családok számát toltá előtérbe. Miután végre sok a főhatalom után kapkodó nemes a csatatéren, bakókéz, orgyilkos által vagy börtönben kimult, valamennyi vitatkozó Plantagenet párt igényei a Tudor házban egyesültek, melyből VII. Henrik lett az első uralkodó.
1490. I. Miksa római német császár a bécsi várat a magyaroktól visszafoglalja, őrseregének szabad menekvést biztosítván. (Lásd 19-én.)
1526. II. Suleiman zultán a Dráván átkel és Eszéket pusztítja.
1534. Villiers Fülöp a jánoslovagok nagymestere meghal. (Választatott jan. 22-én 1521.) [Lásd jun. 26-án és dec. 22-én.]
1541. Rogendorf szerencsétlen csatája Buda előtt.

1553. Dudley János Northumberland hercege, álladalmi minister és három fia, Stuart Mária parancsára lefejeztetik.
1567. Alba herceg 10,000 spanyolból álló hadsereggel Brüsszelbe vonul a németalföldi forradalom elnyomására, és azonnal vérbiróságot állít fel. A parmai hercegnő a kormányzóságról lemond.
1572. A Louvreből kilépő Coligny Gáspár admirálisra lövés esik, mely őt megsebzí. A merénnyt bizonyos Maureneltette St. Germain l'Auxerrois zárdából Medicis Katalinrendeletére. A király midőn az eseményről értesült a hős iránt így fejezte ki bánatát: Atyám, a seb tied, de a fájdalom enyim. (Lásd 24-én.)
1628. IV. Keresztély dán király Wallenstein által Wolgastrál megveretik Pommeraniában. (Theatrum Europäum.)
1672. IV. Mohammed zultán Kamenieck lengyel várost elfoglalja.
1717. Dubois bibornok francia első miniszternek kinevezetik. (Meghal 1723 aug. 10-én.)
1791. A francia nemzetgyűlés az egyéni szabadságot biztosítja.
1792. A francia nemzetgyűlés határozványa, mely által az éjszakamerikai Washington, Hamilton, és Maddison; a lengyel tábornok Kosciuszko; a brittek Priestley, Bentham, Wilberforce és Clarkson, a németek: Campe, Klopstock, és a svajci Pestalozzi a „citoyen“ címmel tiszteltetnek meg.
1793. Robespierre a nemzeti convent elnöke.
1795. Koszorú István író születik Felső-Csatáron Vasmegyében.
1796. Károly főherceg megveri a franciákat Jourdan alatt Neumarktnál.
1797. Wurmser Dagobert Zsigmond gróf, osztrák tábornagy meghal Bécsben. (Österr. National-Encyclopädie. De előfordul másutt aug. 11-ke, 21-ke, 23-ka és 27-ke is.)
1798. Mintegy 1010 francia Humbert tábornok alatt Irhon partjain kiszáll, és Killala várost hatalmába ejti.
1802. Kazinczi Sámuel, orvos születése Kis-Kun-Halason. (Meghal 1855 dec. 7-én.)
1806. A calabriai felkelők a franciák által Massena tábornok alatt Cocozzo ronáján megtámadtatnak, és bezáratván majd valamennyien felkoncoltatnak.
1808. Fegyverszünet Cintrában és alkudozások hogy a franciák Portugalliát elhagyják. Wellesley és Kellermann Abrantes alatt.

- 1808. Soult tábornagy serege Berlinbe vonul.
- 1812. Az oroszok Rigából kitörnek. Ütközet Dahlenkirchennél. Tiedemann elesik a York elleni csatában.
- 1813. Saragossa fellegrára capitulál. [V. ö. febr. 21-én 1809.]
- 1813. Gouvion St. Cyr erősített táborát Wittgenstein által Höllendorf és Gieshübelnél rohammal bevétetik.
- 1815. Hudson Lowe britt altábornagy Sz. Ilona sziget kormányzójának kineveztetik.
- 1818. Károly nagyherceg Baden számára jeles alkotmányt bocsát közre.
- 1818. Hastings Warren, Bengalia hatalmas főkormányzója és a britt hatalom nagy eszű alapítója meghal Daylesfordon 86 éves korában egy nagyszerű 8 évig tartó pör után, mely Fox és Pitt szónoklatát kiképezte, és a kormánynak több mint 100,000 neki több mint 60000 font sterlingbe került. (V. ö. Clive nov. 22-én.)
- 1824. Schlabrendorf Gusztáv gróf, német hazafi, nagy emberbarát és jótevő meghal. (Lásd márc. 22-én.)
- 1825. I. Vilmos németalföldi király megtiltja a missionariusoknak a belépést az országba és a külföldi (jesuiticus) iskolák látogatását.
- 1826. Kormány elleni összeesküvés felfedezése Lissabonban. (Lásd júl. 9-én, 12-én, okt. 6-án.)
- 1828. Gall János József a koponyatan feltalálója, orvos és író meghal Montrouge-on.
- 1829. Csata Tampico mellett Mexicóban Baradas spanyol és Santa Ana mexicói tábornok közt, az utóbbinak vesztésére.
- 1831. Kazinczy Ferenc híres magyar költő, az irodalom örök érdemű ébresztője, meghal Széphalmon. (Lásd okt. 27-én.)
- 1839. Akulso vagy Akhulko kaukázusi helység, Shamyl főhadiszállása négy holnapos folytonos ostrom után Grabbe orosz tábornok által nagy veszteséggel rohammal bevétetik. Shamyl elillan. (Lásd jun. 12-én, aug. 17-én.)
- 1848. A szerbek és rácok Moldovabányát megrohanják, kipusztítják és elhamvasztják.
- 1849. Az orosz cár egy hadi parancsolatban köszönetet mond seregének a Magyarországon nyert győzelmekért.
- 1849. Velence a maga megadása iránt alkudozni kezd az osztrákokkal.

1850. Békecongressus majnai Frankfurton. (Gothai naptár sz. 23-án.)
1850. Lenau Miklós a legjelesebb német költők egyike meghal a döblingi tébolydában. (Nem 21-én mint a gothai naptár) (Lásd aug. 13-án.)
1851. A kormányra örködő bizottmány Párisban Hugo Victor elnöklete alatt összeül. Raspail titkár.
1851. Soliman Bey Kossuth Lajosnak kézesók mellett az ő szabadulását jelenti.
1851. Császári rendelet mely a nemzetőrséget eltörli, és a polgári és lövész testületek visszaállítását megengedi.
1852. A Fortuna bolygó Hünd csillagász által Londonban fölfedeztetik.
1852. Haynau osztrák táborszernagy a nép által Brüsszelben kigunyoltatik. (Lásd sept. 4-én.)
1853. Gróf Lee de Montholon Charles Tristan, francia tábornok, Napoleon kísérője Sz. Ilonára és végrendeletének végrehajtója meghal Párisban.
1861. A magyar országgyűlés utolsó ülését tartja, és a feloszlatás ellen óvását kimondván, szétoszlik. (Lásd 21-én.)
1866. Békekötés Porosz- és Bajorország közt Berlinben.
1868. A cseh képviselők — számra 81, — megtagadják a prágai országgyűlésen való megjelenést, és tiz pontból álló nyilatkozatot adnak be az országgyűlés elnökségének, melyben — noha a csehek 1848-ban a bécsi és kremseri országgyűlésen részt vettek, noha Bach kormányát támogatták, noha Schmerling alatt a szűkebb és tágabb reichsrathban ültek, a februári patenst, és oktoberi diplomát elismerték, és Magyarország irányában a jogvesztés tanát hirdették, — Magyarországot utánozván a jogfolytonosságra és történeti jogra hivatkoznak, egy új szerződés kötésének szükségét a cseh király és nemzet közt vitatják, a dinastiával csak személyes uniót ismernek, Csehországnak egy új alkotásu Cislajthaniába foglalását, a törvény- és alkotmányhozási hatalom a birodalmi tanácsra ruházását, és a delegatiók intézményét törvénytelennek nyilatkoztatják, (V. ö. sept. 24-én és 26-án.)

23. A u g u s t u s.

(X. Calendas Septembris.)

- 319. (Kr. sz. e.) L. Papirius Cursor II., consul a samnitákról diadalt ül.
- 153. (Kr. sz. e.) Q. Fulvius Nobilior római consul az arevákok egy celtiberiai nép által [a Duero bal partján Salamanca, Segovia és Soria tájékán] meglepetik, és 6000 római polgárt vesz. Azért e nap dies nefastusnak neveztetett. Karus Segedanus areváki vezér elesik. (Az arevákok birták a bátor Numantiát.)
- 93. Agricola, Cnejus Julius, Brittannia hódítója és Tacitus ipája Domitian császár által, ki tőle tartott és győzelmeit irigyelte megmérgeztetik.
- 408. Stilico hires római statusférfi és hadvezér Ravennában Honorius császár parancsára lefejeztetik, miután a templomból, melybe menekedett, kicsábitatott.
- 476. Odoacer herulok királya Romát elfoglalja, és magát Italia királyának kikiáltatja. (Lásd 27-én, 28-án és 31-én.)
- 634. A keresztények (rómaiak) megveretése a saracenok által Hemesa mellett Syriában.
- 791. Pipin, Nagy Károly fia, Friaulon és Karantánián át Slavóniába törvén a Száva folyónál az avarokon nagy győzelmet vesz, és több váraikat feldulja.
- 939. VII. Leo pápa a roszhírű Marosia parancsára a börtönben kivégeztetik. (A *L'art de verifier les dates* írói szerint julius 18-ika előtt halt volna meg.) [VII. Leo Marosiat ki 928 évben X. János pápát letette, és a börtönben felakasztatta, 932 évben, fiával XI. János pápával együtt szintén bebörtönözte.] (Lásd jul. 2-án.)
- 1149. Csata Susdal mellett Oroszországban, melyben Dolgorukoi Wladimirovits György susdali fejedelem susdali és palóc seregével, megveri Izaszláv kióvi nagyfejedelem, II. Gejza magyar király sogorának kióvi, berendi, magyar, cseh, lengyel, halitsi és turovi seregét.
- 1212. A gyermek keresztad Genuába megérkezik.
- 1217. II. András magyar király jerusalemi útjában Spalatoba jő, és nagyszerűen fogadtatik.
- 1268. Csata Tagliacozzo mellett. Conradin sváb herceg, IV. Con-

- rad császár fia Anjou Károly által tökéletesen megveretik és Babenbergeri Frigyes badeni herceggel, fogságba esik. —
- IV. Kelemen pápa Conradin szerencsétlen végére nagy befolyást vett, azt mondván Károlynak: Vita Conradini mors Caroli, mors Conradini vita Caroli. (Lásd okt. 29-én.)
1305. Wallace Vilmos skót országló, és szabadsághős, Menteith János fegyvertársa által elárultatva, gunyból felbabérozott fejével kivégeztetik. Tagjai több skót városban kifüggesztetnek.
1328. A flandriak Zannekin brüggei halárus vezetése alatt a franciákat Kasselnél megtámadják, azonban VI. Fülöp király által tökéletesen megveretnek.
1388. II. Eberhard der Greiner (a Zsémbs) württembergi gróf és szövetségesei megverik a nemesség ellen feltámadt frigyesült sváb városok seregét Döffingennél, de fia Ulrik elesik.
1436. Zsigmond magyar király ünnepélyes bevonulását tartja Prágába, miután a hussita vallásgyakorlat türése végett a csehek által királynak elismertetett.
1469. II. Alfonso nápolyi király megveri Sforza Sándor pápai és Ordeleffi Pino velencei tábornokot Rimini mellett.
1493. VIII. Károly francia király Vienneből megindul Olaszország meghódítására.
1514. I. Selim török zultán Ismail persa schah Tschaldirannál meggyőzi, Ustadschlüoghli persa vezér elesik. (L. sept. 5-én.)
1628. Villiers György, Buckingham herceg angol álladalmi minister, I. Jakab és I. Károly kegyence, Felton János által Portsmouthban meggyilkoltatik. (Lásd aug. 20-án.)
1634. Abasa pasa bosnyák helytartó, megkegyelmezett híres ásiái lázadó kivégeztetik.
1683. Az ifju Zrinyi, Tököly sógora Bécs ostrománál mint a tatárok vezére az Enns-ig száguldozván, a császáriak által elfogatik, és Rottenburg tiroli várba vitetik.
1720. Vergier Jakab francia anakreoni költő Párisban estve az utcán meglövetik Cartouche rabló egy cinkosa által.
1741. Haas Vilmos találékony erőműtanár és betüvéső születik Baselban.
1745. Ostende németalföldi város 5—6 napi ostrom után megadja magát a franciáknak Löwendal gróf alatt. (Hajdan e város 3 esztendeig állt ellen a spanyoloknak.)

1753. Burckhardt Jakab, tudós irodalmi történész meghal. (Születik 1681 ápril. végén.)
1754. XVI. Lajos francia király születése. (Lásd jan. 21-én.)
1789. A francia nemzetgyűlés a vallásszabadság elismerését határozza.
1792. Longwy bevétele a braunschweigi herceg által.
1796. Károly főherceg Jourdan megveri Teiningnél.
1799. Buonaparte főbb tábornokaival Egiptomból titkon Franciaországba hajozik vissza.
1803. Az angolok győzelmet nyernek Aurungabad mellett Kelet-indiában a mahratt népen.
1806. Castaños spanyol tábornok, miután a franciák Baylennél tökéletesen megverettek, Madridba bevonul. (L. dec. 4-én.)
1811. Buxhöwden Frigyes Vilmos gróf orosz tábornok, Finnland hódítója meghal. (Születik 1750 sept. 14-én.)
1813. Csata Napoleon ellen Groszbeerennél. A svéd koronaörökös, Bülow és Tauenzien porosz tábornok meggyözik Oudinot francia tábornagyot.
1813. Ütközet Villachnál Frimont cs. tábornok, és Jenő olasz alkirály közt.
1825. Dr. Francia Gáspár a paraguayi köztársaság kormányzója Bolívarnak meghívására a panamai congressusra tagadólág válaszol, hogy jesuita-patriarchai alkotmánya tovább is titokban maradjon.
1829. Szász-Meiningen-Hildburghausen hercegség alkotmányt nyer.
1830. A demokraták előre hirdetik Brüsszelben a forradalmat oly falragaszványon: Lundi feu d'artifice, mardi illumination, mercredi revolution. (Lásd aug. 25-én.)
1831. Varsó az oroszok által tökéletesen körül zároltatik.
1848. Nagy népgyűlések Berlinben, és stralaui halászménet.
1848. A magyarok Vitalis őrnagy alatt visszaverik a rácok támadását Fehértemplomra.
1848. Munkások békétlenségei Bécsben. A nép Schwarzer miniszter arkéjét a Praterben megégeti; a városi nemzetőrség ez alkalommal a munkásokra tüzel. (Lásd 24-én.)
1849. Velence megadja magát az osztrákoknak. (Das rothe Italien és más források így, mások sz. 24-én. Lásd 22-én.)
1849. A magyar menekültek egy része, mintegy 140 ember, Törökországba lép, Vecserova falunál. (Egressy.)
1849. Az osztrák császár egy hadi parancsában „a haza nevé-

- ben“ köszönetet mond hadseregeinek vitéz tetteiért az utolsó háboruban.
1849. Mehádiai ütközet. Fokner József honvédezredes az olasz és lengyel legióval több mint két órai ágyuzással védi a szorost Mertens osztrák alezredes ellen. A honvédek és legionáriusok éjjel Orsovára huzodnak.
1851. A német szövetség eltörli az ugynevezett alapjogokat, és az egyes kormányokat felszólítja, miszerint minden rendelést kiküszöböljenek, mely a szövetség jogaival meg nem egyezik.
1853. Erck Málvina színésznő Helgolandon villám által sujtatik.
1854. Az angolok Kola várost a jeges tengeren elrombolják.
1858. Reguly Antal, híres magyar nyelvtudós és utazó meghal Budán. (Szül. 1818.)
1866. Békekötés Prágában Austria és Poroszország közt az előzményekben megállapított feltételek alatt. (V. ö. jul. 26-án.)

24. Augustus.

(IX. Calendas Septembris.)

79. Herculanium, Pompeji és Stabiae városok a Vezuv lávája által eltemetettnek. Ez alkalommal az öregebb Plinius a híres természettudós, a sűrűn hulló hamu és fojtólég által elvész.
410. Alarich nyugoti gót király Romát a harmadik ostrom után elfoglalja. (Pagi, Muratori, L'art de verifier les dates és többben ez eseményt 409 évre helyezik. Gibbon, ki a forrásokat jól ismerte 410-et ír.) [Lásd aug. 29-én.]
852. II. Abdurahman cordovai király, a győzedelmes, meghal, maga után hagyván 45 fiut és 41 leányt.
1119. Ilghasi, Mardin fejedelme, Tochtegin Damascus urával egyesülten megveri a kereszthadat Sarepta mellett.
1215. III. Ince pápa a Magna chartát, melyet Országgtalan János Angolországnak adott, érvénytelennek mondja, és a királyt feloldja az e tekintetben tett esküje alól. (Lásd jun. 15-én.)
1217. Az angol hajóhad meggyőzi a franciát Dovernél.
1227. Dschingisz Khan, egy mongol csorda vezérének fia, valódi nevén Temudschin, a legnagyobb hódító egyike és a mongol dynastia alapítója Chinában, meghal Nankingban. —

Ezen rettenetes hódító létezése, ki fél Ázsiát tüzzel-vassal lenyűgözte, az emberi nemnek 6 millió ember áldozatába került. [Weber H. szerint 22-én.] (Lásd jan. 26-án.) Abulfeda arab történetíró azt mondja, hogy tudomása szerint nem volt kor, „mely a vadság és kegyetlenség hasonló példáit felmutathatná; soha oly borzasztó módon nem dühöngtek karddal a férfiak élete ellen, láncokkal asszonyok és gyermekek ellen, tüzzel és pusztítással a szentírások és templomok ellen, soha hasonló embertelenséggel nem gunyoltatott mivelttség, erény és ájtatosság.” Erős hite volt, hogy a földkerekségének meghódítására van rendelve. Négy fiát különféle irányban szét küldé, majdnem egész Ázsia elbukott, Perzsiát és az Indus környékét elpusztította, az éjszaki Chinát, Tatárországot és a Chowaresmiak birodalmát meghódította, Oroszország rettegett, Magyarhon, Szilézia és Lengyelország érezték a mongol csordák dúlásait, kiknek léptei alatt minden élet elveszett.

1246. Gajuk, Oktai fia, Dschingisz Khan unokája mongol nagykhannak kikiáltatik Karakorumban. (L. jun. 21-én.)
1298. I. Albrecht, osztrák herceg, német császár Aachenban koronáztatik. (L'art de verifier les dates, Brinkmeier. Nem 28-án mint Gottfried kronikája.)
1309. Az arragoniak győzelme a maurokon Algesiras mellett.
1313. VII. Henrik (luxemburgi) német császár egy pénzzel vesztegetett, Politianus János nevű sienai szerzetes által Beneventen a szent ostyával megmérgeztetett. Ezen bűnös, kit a haldokló császár maga sürgetett, hogy meneküljön, később a nép által elfogatván, elevenen megnyuzatott, és zárdája felgyújtatott. (Eber az ő halálát 1311. évi aug. 24-ére teszi, és állítja, hogy hullája 1313. évi aug. 15-én Pisára hozatott, — a mi tévedés.)
1516. I. Selim török zultán meggyőzi Kanszu Ghawri a mame-lukkok 80 éves zultánját Haleb mellett, Dabik mezején, és ez által Halebot és Syriát elfoglalja.
1540. Mazzola vagy Parmeggianino olasz festész halála Mantuában.
1542. Contarini Gáspár bibornok statusférfi és publicistikai történész meghal. (Születik 1483. okt. 16-án Velencében.)
1566. Margitta Németalföld kormányzóneje Fülöp spanyol király titkos, és bosszuját halasztó utasításánál fogva, Nassaui Lajos és a forradalom más főnökeivel egyezésre lép, mely

- által az inquisitio eltörlése, és a történetek felejtkezése igértetik. (Lásd ápr. 5-én, nov. 4-én és jun. 5-én.)
1572. A bertalaněj vagy párisi vérnász. A hugenották Párisban megrohantatván lemészároltatnak. Éjjélkor megkondul a jel St. Germain l'Auxerrois tornyáról. Maga IX. Károly király a Louvre egyik ablakából lő népére. Az öldöklés mintegy 7 napig tartott, mely alatt 100000 hugenotta elvész, 30000-en csupán Párisban. Az utóbbiak közt legelső sorban a Guisek vezérlete alatt Coligny Gáspár, kinek a király barátságát színtett, gyilkoltatott meg. (Lásd 22-én.) Lyonban az emberi zsir font számra árultatott. — A gyalázatos tett Madridban és Rómában roppant ujongást idézett elő, hála ünnepek tartattak, XIII. Gergely pápa pedig emlékpénzt veretett, ily körirással: Pontifex Colignii necem probat.
1574. Goletta Tunis elővara, a törökök által rohammal bevétetik. Don Pietro spanyol parancsnoka és a tunisi infant a győzők kezébe kerül. (Lásd jul. 22-én.)
1575. Goudimel Claudius, korának legjelesebb zeneszerzőinek és zenészeinek egyike, mint hugenotta kivégeztetik.
1593. A görögországi beglerbeg Sziszeket rohammal beveszi.
1596. A császáriak Tieffenbach alatt Hatvant elfoglalják.
1632. Gustav Adolf király és Wallenstein csatája Nürnbergnél. A svédek Wallenstein táborát ostromolják, Torstenson elfogatik.
1648. I. Károly angol király Cromwell katonái által Hampton-Courtba foglyul vitetik.
1650. Husein Efendi udvari csillagász, a legbefolyásosabb emberek egyike megfojtatik és tengerbe dobatik.
1679. Retz János Pál bibornok, jeles államférfi és író, a frondeurs-ek pártolója meghal Párisban.
1683. Owen János nagy emelkedettségű és erkölcsi vallástudós meghal 67 éves korában.
1704. A császárik Nyitrát Bercsényinek, Rákóczy fővezérének átadják. (Bél.) (Lásd 25-én.)
1750. Ramolini Mária Lätitia, Buonaparte Napoleon anyja, Fesch bibornok mostoha nővére születik Ajaccióban.
1759. Kleist Ewald lyrai és idylli költő („a tavasz“) meghal sebein oderai Fränkfurton. (Lásd 12-én.) [Szül. március 1715.]

1766. Sprengel Kurt, híres fűvész és természetbuvár születik Boldekowon a Hartz hegyben.
1772. San Martin délamerikai köztársaság tábornoka születik Buenos-Ayresban. (Lásd április 5-én.)
1774. Pugatsew orosz lázadó Michelson ezredes által tökéletesen megveretik Zarizyn mellett.
1787. Abdul Hamid török zultán hadat izen II. Katalin cárnénak a Krimnek oroszok által történt megszállásáért.
1789. A francia nemzetgyűlés a sajtószabadság behozatalát határozza.
1790. Lenz K. G. híres történetfestész halála.
1792. A francia citoyen cím keletkezése Párisban.
1793. Wilhelm Ágoston német történetbuvár születése. (Meghal május 29-én 1832.)
1794. Roppant missio társaság alakul Londonban, melynek célja, hogy a kereszténységet az egész földön terjeszsze.
1796. Károly főherceg megveri Jourdan francia tábornokot Ambergnél.
1798. Humbert francia tábornok Irhonban kiszáll és könnyű ütközet után Bollyna várost beveszi. (Lásd 22-én.)
1801. Antoine Jakab Dénes francia építész, a jó ízlés helyreállítója meghal.
1809. Speckbacher tirolisi felkelő a salzburgi hegység vidékére betör.
1814. Az új svajci alkotmány Genfben elfogadtatik.
1814. A brittek Washingtonba vonulnak és a várost elpusztítják. (Augustus 19-én Éjszakamerikában kiszálltak és 30-án hajón elindultak.)
1815. A németalföldi (ötödik) alkotmány sajtószabadsággal ugyan, de a belgák csekély befolyásával létesül. A király ezen alaptörvényt octroyálta, noha azt 796 szavazat 527 ellen elveté. (Lásd május 24-én.)
1819. Az első protestáns egyház megnyitása Rio-Janeiróban.
1820. A portugalli forradalom kitörése Oportóban, Sepulveda és Cabreira ezredes főnöksége alatt. Ideiglenes kormány alakul, melynek titkára Carvalho. (Lásd dec. 27-én.)
1821. O'Donoju spanyol vezérhadnagy és Új-Spanyolország főkapitánya egyezésre lép Iturbideval Cordovában, mely szerint Mexico függetlensége elismertetik, ha a császárság VII. Ferd. vagy valamely kir. herceg alatt marad. (Lásd

- jan. 28-án, márc. 27-én, május 8-án, jun. 22-én, július 1., 15., 20-án, sept. 20-án, okt. 23-án, dec. 16-án.)
1822. Bayard lovag hamvai Grenobleban feltaláltatnak, és ünnepelesen eltemettetnek.
1824. Almeriában 32 spanyol lázadó lefejeztetik, közte Cugnet de Montarlot francia tábornok és Benigno Morales hirlapszerkesztő. (Lásd aug. 1-jén.)
1828. A bikaviadalok Madridon ismét behozatnak; a király már az első látványnál jelen van.
1828. Paskievics orosz tábornok Akhalzike mellett Kisásiában fényes győzelmet nyer 30000 törökön.
1830. A francia száműzöttek elleni törvényt visszavonatik.
1831. Gneisenau Neidhart Ágoston gróf, porosz tábornagy meghal Breszlóban.
1838. Kölcsey Ferenc nagyhirű magyar költő és szónok halála. Csekén Szathmármegyében. (M. tudós társ. évkönyvei, Csengeri: Magyar statusférfiak és szónokok könyve így. Nem aug. 27-én mint az uj. k. ismeretek tára írja.) [Lásd aug. 8-án.]
1842. A budapesti lánchíd alapköve letéttetik. (Igy az ujabbkori ismeretek Tára, és a Török János szerkesztette Hazánk I. kötete. Fáy András a Budapesti Szemle XV. kötetében a talpkő lerakását aug. 22-ére teszi. (Lásd nov. 20-án.)
1848. A bécsi democratia hatástalanná tétetik a ministerium által, a biztossági választmány feloszlatatik.
1848. Első eskütszék sajtóügyben Bécsben; Buchheim és Falke felmentetnek.
1849. A Buritt Elihu amerikai polgár által alapított békeszövetség Hugo Victor elnöksége alatt Párisban gyűlést tart.
1853. Raynaud Károly jeles francia költő meghal Párisban.
1854. Miskolczy Julia, a magyar nemzeti színház tagja, jeles színésznő meghal Pesten 33 éves.
1862. Garibaldi Cataniában (éjjel 25-re) mintegy 2000 szabadcsapatossal hajóra száll, és az olasz szárazföldön Melitonál Calabriában kiköt. (Lásd aug. 29-én.)
1864. Lassalle Ferdinand, socialista, és a munkások apostola, párviadalban elesik Carouge mellett Genf közelében. (Szül. 1825. április 11-én Boroszlóban.) [Weber H. tört. emlékkönyve sz. aug. 31-én.]
1866. A német szövetség utolsó ülését tartja, és pedig Augsburgon.

25. A u g u s t u s.

(VIII. Calendas Septembris.)

18. (Kr. sz. e.) Herodes az utolsó templomot alapítja Jeruzsalem-
ben. (Lásd márc. 28-án, április 1-jén, dec. 23-án.)
325. A nicäai concilium berekesztése. (Lásd jun. 19-én.)
383. Gratianus romai császár, Maximus a Britanniában császárnak kikiáltott lázadónak fővezére Adrogatius által Lyon mellett megveretik és megöletik. (Lásd 26-án.)
450. Marcianus senator, Pulcheria, ifjabb Theodosius nővérének férje, császárnak kikiáltatik. (Lásd jul. 28-án.)
476. Romulus Augustulus az utolsó nyugotrómai császár Odoacer által trónjáról letétetik, és a lucullusi villákba Campaniába száműzetik. Odoacer most Róma egyedüli, ura a római birodalom pedig mely 1230. évig fenállt, végét éri. (Lásd sept. 2-án, május 29-én.)
871. II. Lajos császár Beneventen elfogatik.
1248. IX. Szent Lajos francia király kereszthada Aiguesmortes mellett hajóra száll Cyprusba. (Lásd jul. 1-jén.)
1257. Ottokar cseh király megveretik Bajor Lajos által Mühl-dorfnál.
1270. IX. Szent Lajos francia király halála 55 éves korában.
1330. XXII. János pápa állítólag egy sarus fia Ossaból (Euseböl) V. Miklós ellenpápát Avignonban kényszeríti, hogy a verpadon nyilvánosan bocsánatot kérjen, és hogy nyaka körül font kötéllel bűneit bevallja. (A bocsánatkérés és lemondás már Pisában történt és 1330. év sept. 6-án egy consistoriumban ismételtetett.) [Lásd 7-én.]
1464. Chérin Charlotte cyprusi királyné a szigetet elhagyván, ezen utolsó keresztény birtok a keleten, a muzulmanok hatalmába esik.
1556. Joris Dávid vagy György, saját elvű anabaptista és így külön felekezet alapítója meghal Baselban. — Május 13-án kiásott teste a bitófa alatt több könyveivel együtt megégettetett, mert a reformatusok megtudták, hogy nem az ő vallásuk kebeléhez tartozott.
1572. Goujon János szobrász és építész meghal.
1580. Alba herceg spanyol hadvezér Antonio választott portu-

- galli királyt megveri, Lissabon azonnal megadja magát. Antonio fejére 90000 arany díjul tétetik. (Lásd jul. 24-én.)
1620. Bethlen Gábor fejedelem Thurzó Imre indítványára az új zólyomi országgyűlésen Magyarország királyának választatik. [Ghillany hibásan aug. 15-ére.] (Lásd november 11. és 18-án.)
1654. A franciák Turenne, de la Ferté és Hocquincourt alatt beveszik a spanyolok vonalait Arras előtt, és őket kik Condé herceg, Lipót főherceg, és Fuelsandagna gróf által vezéreltettek, a vár ostromának félbe hagyására kényszeríti.
1669. A franciák Nancyt meglepik. Lotharingia a német birodalomtól elszakítatik.
1703. Marlborough Huy várost elfoglalja.
1708. Révay Gáspár, Rákóczy parancsnoka Nyitrán, a várat átadja a császáriaknak Pálffy János alatt. (Lásd aug. 24-én.) [Révay megadását Baksay, Hormayr, Ersch aug. 24. Engel, Fessler, Katona aug. 25-ére teszik.]
1709. Simontornya bevétele Heister Siegbert cs. vezér által.
1734. Mitterbacher Lajos, azelőtt jesuita, természettudományi író születik Belyén Magyarországon. (Igy a Gelehrtes Oesterreich; a Gelehrtes Deutschland sz. Mitterbacher Pécssett született.)
1744. Herder János Gottfried híres német költő és tudós születése Morungenban, keleti Poroszországban. (L. dec. 18-án.)
1758. II. Frigyes porosz király Zorndorfnál tökéletesen megveri az oroszokat Fermor alatt. E véres csatában több mint 20000 orosz, és 11000 porosz elesik.
1761. Stäudlin Károly Frigyes egyháztörténeti író születik Stuttgarton. (Lásd jul. 5-én.)
1767. Oudinot Miklós, reggioi herceg francia tábornagy és pair születik Bar-le-Duc-ban.
1769. Cuvier György Lipót Dagobert báró híres természetbuvár és író születik Mömpelgardon. (Wigand sz. 27-én, Meyer népies könyvtára sz. 23-án.) [Lásd május 13-án.]
1770. Chatterton Tamás, a bristoli fiu név alatt ismeretes költő, Angolország legnagyobb költői lángelméinek egyike, és nevezetes jelenet a költészet történetében, megsokalván nyomorát egérkőt vesz be, és 17 éves korban meghal. (Lásd nov. 20-án.)

- 1776. Hume David, nagy bölcseész és angol történetíró meghal Londonban. (Lásd május 5-én.)
- 1786. Emsi punctatiók. A mainzi, trieri, kölni és salzburgi érsek egyesülnek a pápa hatalmaskodásai ellen, és a német egyház régi kivánalmainak kivívására. (Ghillány sz. 1785. év.)
- 1786. Mindszenty Antal író születik Révkomáromban.
- 1789. Nagy zavarok Párisban a kenyérsütők házai előtt.
- 1791. A francia nemzetgyűlés határozza, hogy a kir. család tagjai azon helyre nem választhatók, mely a nép kinevezésétől függ.
- 1793. A francia convent seregei Marseillet elfoglalják.
- 1797. Louvet de Couvray János francia girondista követ, és Faublas szerzője meghal.
- 1798. Egy írlandi hadtest az Irhonban kiszállt franciákkal egyesül. (Lásd 24-én.)
- 1806. Palm nürnbergi könyvárus a franciák által halálra ítéltetik. (Lásd 26-án.)
- 1807. Cottin Sofia Ristaud francia regényíró nő meghal.
- 1809. Von Hagen Busso költő és rajzoló születik Brandenburgon. (Meghal Kölnben okt. 25-én 1842.)
- 1811. Csata Astorga mellett melyben Dosenne francia tábornok megveri Abadia-t.
- 1813. Az osztrákok Nugent alatt Fiumet megszállják.
- 1814. Béke Berlinben Dánia és Poroszország közt.
- 1815. Murat megérkezése Corsicában, és utolsó kísérlete a nápolyi trón visszanyerésére.
- 1819. Watt James a gőzgépek javítója meghal. (L. jan. 19-én.)
- 1822. Herschel Vilmos nagyíró angol csillagász halála Londonban 84 éves korában. Ő egy negyven lábú és 4000 fontot nyomó óriási látszó készítője volt, melyet halála után Bonaparte Lucian vett meg.) (Hering sz. 28-án.) [Lásd nővérét jan 9-én.]
- 1822. Drama Ali török vezir Moreába itt.
- 1823. A görögök Napoli di Romaniát rohammal beveszik.
- 1823. San Cruz perui vezér Olaneta spanyol vezért Fampullonál megveri.
- 1826. A bolíviai nemzetgyűlés Chugnisacában a code boliviano-ra esküszik. Sucre tábornok a köztársaság első elnöke élte fogytáig.

1828. Paskievics orosz tábornok Achalzik török ázsiai várat rohammal beveszi. (Lásd 24-én.)
1830. A belga forradalom kitörése Brüsszelben. „A porticii néma“ opera adatásakor, a nép Bourget színész vezérlete alatt, ki Masaniellot és a Marseillaiset énekelte, a színházból kirohan, Libry-Bagnano, a National szerkesztőjének könyvnyomdájára tör és azt kipusztítja, — a fegyvertárak kiürítve, a royalisták üldöztetve. A halottak közt reggel Bourget is találtatott, Masaniello halász öltözetében. (Lásd aug. 23-án.)
1830. Ximenes ezredes ellenforradalmat támaszt Santa Fé de Bogotában Bolivar érdekében.
1831. Választó Hessen fejedelemség a porosz-darmstadti vámszövetséghez csatlakozik, az első kilépő rész a kasseli szövetségből. (Lásd sept. 24-én.)
1835. I. Ferdinand császár a politikai vétkek miatti elítélteket szabadon bocsátja.
1836. Hufeland Keresztély Vilmos, nagy természettudós és orvos meghal Berlinben. (Lásd aug. 12-én.)
1840. Immermann Károly jeles német költő halála Düsseldorfon. (Születik április 24-én 1796.)
1848. Határozat Caussidière és Blanc Lajos elfogatására a francia kormány által. (Lásd 26-án.)
1849. Az új országos igazgatás megszüntetése Schleswig számára Flensburgon. (Lásd 26-án.)
1849. A magyar forradalmi sereg utolsó maradványa Kazinczy tábornok alatt fegyverét lerakja Zsibónál, Grotenhjelm orosz csapatjai előtt.
1849. Manin és a többi republicanus főnökök szerződés szerint Velencét elhagyják, és a joniai szigeteknek tartanak.
1851. Az osztrák császár 65 a forradalomba avatkozott egyén elleni bírói vizsgálatot megszünteti. (E határozat október 7-én kihirdettetett.)
1867. Faraday Mihály híres természettudós, vegytudós és természettani író meghal Hampton Court-on, Richmond mellett. (Szül. 1791. sept. 22-én.)
1868. Birch-Pfeiffer Sarolta, német színésznő, 76 darab, többnyire regényekből készített színmű irónője meghal Berlinben. (Született 1800. június 23-án.)

26. A u g u s t u s.

(VII. Calendas Septembris.)

447. (Kr. sz. e.) M. Horatius Barbatus római consul diadalt ül a sabinusokról.
55. (Kr. sz. e.) Julius Căsar Britanniában kiszáll.
388. Nagy Theodosius keletrómai császár a két izben megvert és Aquilejánál elfogott bitor M. Maximust lefejezteti. (Lásd 388. aug. 25. és 27-én.)
1173. II. Henrik angol király győzelme Dolen mellett a lázadó Leicester grófon.
1204. III. László magyar király, Imre fia, koronáztatik. (Lásd május 7-én.)
1270. V. István magyar király Krakóban Boleszlav lengyel király sógorával szövetséget köt Ottokár cseh király ellen.
1278. Csata a Marchfelden, Stillfried és Dürrenkrut mellett, Habsburgi Rudolf és Ottokár cseh király közt. IV. László magyar király 40000 magyar és 16000 kúnból álló seregével Rudolf csekély hadával egyesülve tökéletes győzelmet nyert, melyet az osztrákoknak csak befejezni kellett. A csatában 12000 cseh esett el, köztük maga Ottokár is, összerogyva 17 lándzsaszúrás alatt. A magyarok, kik így Rudolfot svajci grófból a világ leghatalmasabb császári trónjára emelték, Rudolf diadalát egész országukban ünnepeleék, és a diadalmi harci jeleken kívül semmi más hasznót nem nyertek. [Liber fundationum monasterii Zwetlensis.] (Lásd sept. 11-én 1741. — Május 15-én 1809. — Március 21-én 1849.)
1346. A franciák VI. Fülöp alatt tökéletesen megveretnek III. Eduard angol király által, Cressy mellett. A francia sereg 60000 emberből állt, az angol sereg 3000 lovagból és 7000 íjászból. A franciák 1200 lovagot és 30000 katonát vesztettek, velük elesett Luxemburgi János, a vak cseh király is. — Ez a csata onnan is nevezetes, hogy itt először löport használtak (Lásd okt. 25-én.)
1381. III. Durazzo Károly nápolyi király Janka királynét, kinek vezérét Braunschweigi Ottót tegnap megverte, fogságra teszi. (Lásd május 22-én.)

1444. Hires csata Sz. Jakabnál Basel mellett. Itt 16000 a szabadság érzete által lelkesült svajci, a dauphin által vezérelt 20000 francián, kik a habsburgi birtok védelmére jöttek, fényes győzelmet vesz. Svajci thermopylák.
1499. A velenceiek Zuano Mori alatt Lepantot a törököknek átadják.
1516. I. Selim török császár megveri a mamelukkokat Damascus mellett és Kanszu Ghawri egiptomi zultánt, és Damascus s Tripolis basáját elejti.
1535. A genfi tanács, miután a polgárokat egyenkint véleményükért kérdezte, ünnepélyes határozattal a „pápai vallást“ eltöröltnek, a reformatiót elfogadottnak nyilatkoztatja.
1562. A Louviersba szökött roueni parlament a protestánsokat törvénykülieknek nyilatkoztatja.
1573. Ütközetek a Schelden a spanyol hajóhad és a tengeri geusek közt, melyekben az utóbbiak győznek, és a spanyolok Antwerpenbe visszavonulnak.
1593. Barrière Péter (Pierre la Barre) egy melancholicus fanaticus, ki IV. Henriket megakarta gyilkolni, kerékbe töretik.
1594. Éjszakamerikában bizonyos Lynch John az utálatos „Lynch törvényt“ bocsátja közre, mely a népet önhatalmu rögtöni igazságszolgáltatásra jogosítja fel.
1595. Sinanpasa török nagyvezir Bukarestet elfoglalja.
1635. Lopez de Vega Carpio Felix lángelmű spanyol költő halála Madridon. (Termékenysége példa nélküli az irodalom történetében, mondják, hogy 2200 színművet írt, maga pedig bevallá, hogy némelyik közül 24 óra alatt készült el. (Moreri sz. meghalt 27-én a Realencyclopädia és Weber H. sz. 21-én.) [Lásd nov. 25-én.]
1648. A frondeurs párt (az udvar határozatainak ellenzői) lázadása Párisban kitör új adó kivetése alkalmával, valamint Broussel Péter és Potier René de Blanc-Mesnil elfogatásáért. E nap a torlaszok napjának nevezetik. A kormányzó királyné Osztrák Anna a foglyokat szabadon bocsátani kénytelen.
1696. Az osztrákok Ágoston Frigyes szász választó fejedelem alatt kétes kimenetű csatát vívnak a törökökkel Olaschnál, a Temes folyó közelében. Häusler Donat, és gróf Jörger cs. tábornokok elesnek. A törökök részéről az

- egiptomi seregek parancsnoka, és janicsárága elesik, Mustafa temesvári pasa megsebesül. Maga a zultán is részt vett a csatában. (Engel, Fessler, Gebhardi, Katona, Bedeus. — Hammer a csatát aug. 20-ára, Ricaut 21-ére teszi, a hely nevét csupán Engel Olaschinnak írja, a helység ma már nem létezik. Három napi járásnyira esett Temesvárhoz.)
1697. Nagy Péter Amsterdamba megérkezik, honnan nem sokára Saardamba indul. Itt ismeretlenül hajóslegény képében dolgozott, hogy a hajógyártást eltanulja, és birodalmába átültesse.
1709. Mercy Florimond Claud. cs. tábornok megveretik Du Bourg francia tábornok által Rumersheimnél.
1714. A Cantacuzenok által megbuktatott Brancovan Constantin oláh fejedelem, fiaival együtt Konstantinápolyban kínóztatik, aztán kivégeztetik. (Lásd jun. 7-én.)
1723. Leuwenhoeck Antal, híres természettanár meghal Delften. (Születik ugyanott okt. 24-én 1632.)
1728. Lambert János Henrik híres bölcész és matematikus, egy szegény szabó fia, születik Mühlhausenban. (Lásd sept. 25-én.)
1729. Ab Hortis Samu, matematikai, természettudományi és nyelvészeti író születik Nagy Lomnitzon (nem Nagy Olmützen mint a Gelehrtes Oesterreich írja) Szepes megyében.
1758. Véres csata Küstrinnél az oroszok és poroszok közt.
1776. Az amerikaiak megveretnek Long Islandnál az angolok által.
1778. Vitkovics Mihály magyar költő születése Egerben. (Lásd sept. 9-én.)
1781. Hegedüs Sámuel magyar mathematicai-, történeti- és hittani író szül. Ujtordán Erdélyben. (Meghal ápr. 29-én 1844.)
1789. A nemzeti gyűlés befejezi az emberi jogok nyilatkozványának szerkesztését.
1794. A közjóra ügyelő bizottmány által felfüggesztett sajtósza-
badság visszaállítatik. E naptól számítható a törvényes szabadság visszahelyezése.
1802. Elba sziget Franciaországba kebeleztetik.
1803. Volpato Giovanni híres olasz részmetező halála Rómában. (Születik 1733. Bassanoban.)
1806. Palm János Fülöp könyvtáros Berthier parancsára meg-
lövetik egy röpirat szétküldéseért, mely Németországot

- legnagyobb aláztatásában rajzolja. Palm nem nevezte meg a könyv szerzőjét. (Lásd aug. 25-én.)
1809. VII. Pius pápa a püspököket kinevező császári jog ellen tiltakozik.
1810. Heves ütközetek az oroszok és törökök közt Rustsuknál.
1811. A brittek Bataviát elfoglalják. Achmuty győz Jansens ellen.
1812. A délamerikai felkelők capitulatiója Montwerde spanyol gróf előtt, kinek Guyara, Carraccas, Barcelona és Cumana adatik át.
1813. Napoleon tökéletesen megveri a cseh sereget (27-én is) Dresdánál. Mesko cs. tábornok 12,000 osztrákkal francia fogságba esik. Moreau tábornok a lövés által mindkét lábát elveszti. (Lásd 30-án.)
1813. A poroszok Blücher, Sacken, York és Langeron alatt meggyőzik a franciákat Ney, Macdonald, Lauriston, Souham, és Sebastiani alatt a Katzbach mellett Wahlstadt közelében.
1813. Körner Tivadar német költő Gadebuschnál elesik. (Születik sept. 23-án 1791.)
1813. A franciák megveretése Gerard tábornok alatt az Elbanál Hagelsbergnél, Hirschfeld porosz és Csernitseff orosz tábornok alatt.
1814. Helgoland sziget Angliára száll.
1815. Hünigen vár capitulatiója. János főherceg Barbanegre ellen.
1824. Bolivar a spanyolokat Limából kiszorítja. (L. febr. 29-én.)
1825. Banda oriental (cisplatina köztársaság) követői függetlenségüket kinyilatkoztatják a brasíliai császártól. (L. 27-én.)
1825. Bessieres és 7 cinkosa Molina d'Arragonban gróf Espanna parancsára meglövetik. (Lásd aug. 17. és 20-án.)
1830. A restauratio óta hozott, politikai vétségekre vonatkozó ítéletek megsemmisíttetnek. A nemzetgyűlés a juliusi hó hőseinek nemzeti jutalmakat határoz.
1830. A lázadók Brüsszelben a kövezetet felbontják, a kormányzó lakását megrohanják, és a kir. jeleket megsemmisítik. (Lásd 25. és 27-én.)
1831. Tittel Pál csillagász és chronologus meghal. (Születik 1784. jan. 5-én Páztón Heves megyében.)
1840. Gaye János holsteini tudós, ki buvárlatai által Olaszország műtörténetében híressé lett, meghal 37 éves korában.
1841. Az angolok Amoy chinai szigetvárost rohammal beveszik. Más nap Parker tengernagy bevonul. (Lásd aug. 29-én.)

1848. Caussidière és Blanc Lajos a lázadás vádja miatt Angol-országba menekülnek. (Lásd 25-én.)
1848. Fegyvernyugvás Malmoeban Dánia és Németország közt. Poroszország mint közvetítő teljhatalmát megszegte. (Lásd sept. 1-jén.)
1848. A Bécsben elesett munkások (számra tizennyolcan) eltemtetnek. Sebestültek száma 282. (Lásd 23-án.)
1849. Munkács vára megadja magát az oroszoknak, Karlovits alatt. (Austria sz. sept. 4-én.)
1849. Békétlenségek Flensburgban a dán érzelmeik által előidézve. (Lásd 25-én.)
1850. Lajos Fülöp száműzött francia király meghal Claremontban.
1854. Az oroszok törekvése, hogy az oláh hadsereget (2000 gyalog, egy dísos század és egy ágyutelep) Jassyban az orosz seregbe kebelezzék. E szándék ellentállásra talált, és az oláh tisztek bezárattak. (Lásd aug. 30-án.)

27. A u g u s t u s.

(VI. Calendas Septembris.)

388. Andragatius, Gratianus császár gyilkosa, Maximus bitorló hadvezére, Theodosius előtti félelmében vízbe fulasztja magát. (Lásd 25. és 26-án.)
423. Honorius nyugotrómai császár halála. (Igy Gibbon és Becker, a *L'art de verifier les dates*, Weber J. J. és Weber H. tört. emlékkönyve sz. aug. 15-én.)
1221. A kereszthad szerencsétlen csatája a Nilusnál.
1310. Robert Károly negyedszer koronáztatik magyar királynak Székesfehérváron. (Lásd jun. 15-én.)
1353. Cabrera Bernát IV. Péter spanyol király tanácsosa és kegyence, egyesülten a velencei flottával tökéletesen megveri a genuaiakat Algherinál; az utóbbiak 8000 embert és 33 gályát vesztenek.
1404. IV. Albrecht osztrák herceg meghal Procop, a morvai hátrgróf testvére által nyert méregtől.
1417. Sforza Francesco kiűzi Braccio de Montonet Rómából.
1431. Loredano Péter velencei tengernagy megveri a genuaiakat Porto Fino mellett, és Spinola Ferenc admiráljukat elfogja.

1531. Öregebb Beheim János, jeles kőfaragó meghal Nürnbergben. (Némely kéziratok szerint, mint Faber mondja, 1538.)
1557. St. Quentin Coligny Gáspár admiral alatt a spanyoloknak magát kénytelen megadni. (Lásd aug. 10-én.)
1590. V. Sixtus pápa, jeles ember meghal. (Lásd dec. 13-án.)
1593. III. Amurath zultán Budán a kiirtási háborút ünnepélyesen kihirdeti Rudolf császár ellen.
1594. Báthori Zsigmond fejedelem a kolosvári országgyűlést megnyitja, és Kovacsóczy kancellár által kijelenti, hogy a török portával mindenkorra szakadni akar. (Lásd 31-én.)
1626. Tilly cs. hadvezér tökéletesen megveri IV. Keresztély dán királyt Lutternél a Barenberg közelében. A király majd egész seregét elveszté, a protestantismus ügye vesztettnek látszott.
1660. Nagyvárad, mely jul. 14-ke óta Barcsay Ákos erdélyi fejedelem, Achmed budai és Aly temesvári pasa által ostromoltatott, II. Rákóczy György ott történt halála után megadja magát a törököknek. (A hadőrség 28-án hagyta el a várat, és 29-én Debrecenbe kísértetett a törökök által.)
1661. Morosini Giorgio velencei hajóvezér megveri a török hajóhadat Tinos szigetnél.
1689. Siberia hódítása az oroszok által China részéről szerződésileg biztosítatik. Ezen foglalmány kevesebb mint egy század alatt történt.
1748. Thomson James nagyhirű angol költő halála Kavlaneban Richmond mellett. Drámákat is írt, az „Alfred“ címűben legelőször fordul elő a „Rule Britannia“ híres népdal. (Lásd sept. 11-én.)
1770. Hegel György Frigyes Vilmos, nagyhirű bölcseész születése Stuttgarton. (Lásd 1831. nov. 14-én.)
1776. Niebuhr György híres történetíró születik Kopenhágában.
1783. A Marsmezőn Párisban az első léggömb felbocsátatik Charles tanár találmánya szerint.
1786. Voigt János német történetíró születik Bettenhausen szászmeiningeni faluban.
1789. Sajtószabadság megalapítása Franciaországon.
1789. Clerfayt cs. tábornok megveri a törököket Schuppanek mellett és ez által az egész temesvári vidéket megsabadítja.

1790. Mirabeau a nemzetgyűlésben 2000 millió új utalvány készítését indítványozza. (Lásd április 19-én.)
1791. Pillnitz-i egyezkedés II. Lipót német császár és II. Frigyes Vilmos porosz király közt, a királyi hatalom visszaállítására Franciaországon. (Ezen conventio okt. 16-án XVI. Lajos azon jelentésére, hogy ő az alkotmányt elfogadta, felfüggesztetett.)
1791. Rousseau a nemzetgyűlés által méltónak nyilatkoztatik a nagy férfiaknak tartozó tiszteletére. (Lásd 1762. jun. 4-én, 1790. dec. 21-én.)
1799. Horvát Bálint, magyar történeti és hittudományi író születik Milanoban Lombardiában.
1810. Almeida portugali vár szerződésileg megadja magát. Loison Coxe ellen.
1812. Szemere Bertalan, a legremekőbb magyar szónokok egyike a törvényes első magyar, és köztársasági ministerium belügyministere születik Vattán Borsodmegyében. (Igy a „Magyar Írók“ és az Újabbkori Ism. Tára. Auer és némely hirlapok sz. 24-én.) [Meggalt 1869. január 18-án egy budai magántérbolydában.]
1813. Második napi csata Dresdánál melyben Napoleon megveri a szövetségeseket. Az utóbbiak közül 12—16000 katona, velük Andrássy Dávid osztrák, Millesinow és Luckow orosz tábornok elesik. (Lásd 26-án.)
1813. A franciák és dánok megveretése Loison alatt Vegesack tábornok által Retzschow és Brusow mellett.
1816. Algier az egyesült angol-németalföldi hajóhad által lord Exmouth és van der Kapellen alatt bombáztatik, az algieri hajócsapat egy része elhamvasztatik.
1824. A mexicói főcongressus a rabszolga kereskedés teljes eltörlését határozza.
1825. Davidson Lucretia Mária, amerikai költőnő meghal 16 éves korában. (Lásd sept. 27-én.) [V. ö. hugát márc. 26-án.]
1828. Békekötés La Plata köztársaság és Brasilia közt; szerinte a Banda Oriental és Montevideo öt esztendeig se Brasiliához, se La Platahoz ne tartozzék, hanem cisplatana köztársaság név alatt független álladalom legyen. (Lásd aug. 26-án, dec. 10-én, okt. 25-én.)
1828. Bolivar Columbiában, Boliviában és Peruban Szabadító Elnöknek kinevezetik, békét és hadat határozó joggal.

1829. Guerrero tábornok a mexicói nemzeti congressus által a háború idejére dictatori hatalommal ruháztatik fel. (Lásd február 28-án.)
1829. Deval néhai francia consul Algierban meghal déli Franciaországban. A Dey részéről szenvedett bántalma (arcul-csapás) forrása lett az Algier és Franciaország közti viszálynak.
1830. A felkelő nép Brüsszelben a városháza a nemzeti színeket (vörös, fekete, sárga) feltüzi. [Lásd 23., 25-én, 26-án.]
1830. Condé Louis Henri József, Bourbon hercege, szobájában felakasztva találtatik. Végredelete, és azon kérdés fölött vajjon gyilkosság vagy öngyilkolás következtében mult-e ki híres pör támad. Ő családjának utolsója volt.
1830. Ségur Lajos Fülöp francia pair, rege-, dal-, történet- és drámaíró meghal.
1835. Klaproth Henrik Gyula, nagyhirű nyelvész, orientalista és utazó, Ázsia ismertetője, a magyar akadémia tagja meghal Párisban. (Lásd okt. 11-én.) [A tudós társ. évkönyvei így; az Ujabbkori Ismer. Tára sz. meghalt aug. 20-án.]
1838. Nyíri István bölcseleti és matematikai író meghal. „Magyar írók“ életrajza szerint 22-én. (Lásd máj. 9-én.)
1845. Texas alkotmányt nyer.
1849. Bem forradalmi tábornok és kísérete Widdinbe megérkezik.
1849. Nagy rokonszenvi meeting a magyarok iránt Glasgowban.
1851. Herceg Koburg-Koháry Ferdinand cs. lovassági tábornok meghal Bécsben.
1854. Konstantinápolyban a görögök és örmények egy szélesen elterjedt összeesküvése felfedeztetik Haireddin pasa rendőrminister által, mely St. Arnaud tábornagy, lord Raglan, Napoleon császár és Cambridge herceg élete ellen intézve volt.
1855. Baynes ellenadmiral az angol hajókkal elzárt Kronstadt elől elvonul.
1855. Socialisticus lázadás Angersben a kőbányaművesek által előidézve. (Éjjel 26-ról.)

28. Augustus.

(V. Calendas Septembris.)

32. Otto római császár születése Rómában. (L. április 16-án.)
430. Szent Ágoston, élelsmű és igazságos egyházi-atyja, Hippona püspöke Afrikában, meghal, mi alatt a vandalok a várost ostromlották. (Lásd nov. 13-án.)
475. Julius Nepos császár a pannoniai gót Orestes által, kit ő császártársul fogadott, elüzetik. (L. jun. 24-én, máj. 9-én.)
476. Odoacer herulok királya Paviát elfoglalja, és Orestest Attila egykori titkárát, Romulus Augustulus császár apját kivégezteti. (Nem Placenciában.) (L'art de verifier les dates szerint 27-én, lásd 31-én.)
489. Theodorich keleti gót király megveri Odoacer itáliai királyt Aquileja mellett. (Lásd sept. 27-én, aug. 11-én.)
876. Német Lajos, német király, Nagy Károly unokája meghal majnai Frankfurton. (Nem 18-án mint Eber írja.)
1131. Lothar király harca Augsburgon a zendülés fékezésére.
1337. Pepoli Tádé saját zsoldosai által Bologna urának kikiáltatik. (Lásd jun. 2-án, márc. 17-én, aug. 2-án.)
1382. A tatárok Tochtamysch alatt Moszkovát fölperzselik.
1481. V. Alfonso, az Afrikai, portugalli király, dögvészben meghal.
1532. Kőszegh hős védelme, II. Soleiman egész hadserege ellen, Jurissich által. A törökök utolszor rohanják meg a várat, mire a sebestült hős, ki csak 700 emberrel egy holnap óta a zultán serege ellen vivott a törökök elvonulását kieszközli, hiuságuknak tett egy kis engedélyével. (L. 12-én.)
1594. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem az országgyűlés főurai közül 13-mat börtönre hányat. Az áldozatok nevei ezek: Báthory Boldizsár, Kendi Sándor és Ferenc, Ifju János, Kovacsóczy Farkas kancellár, Kendi Gábor, Forró János, Bornemisza János, Gerendy János, Lónyay Albert, Szilvásy (Cseszelitzky) Boldizsár, Szalánczy György és szentegyedi [nem szegedi, mint Horváth M. sem szentenyei, mint Szalaynál] Diák Gergely. (E napot adják Bethlen Farkas, Fessler, Szalay, a székely krónika, Neugeboren, Kövály, Szilágyi Sándor, Horváth Mihály. Benkő: 1594. aug. 29-én. Istvánfy magánállólag mondja: 1595. évi aug. 29-én, pedig tudnia kellett, hogy az erdélyi országgyűlés elég gyáván,

1595. április 16-án e zsarnok fejedelem ezen áldozatait törvény által hazaárulóknak nyilatkoztatta. Gebhardi nagy zavarban van, ki azt írja, hogy Báthory Boldizsár 1594. aug. 28-án követül ment a fejedelemhez, ki az állítólagos összeesküvőket szeptember 10-én elfogatta, és ötöt közülök, kik tulajdonkép már aug. 31-én lefejeztettek, másnap kivégeztetett.) [Lásd aug. 31-én, sept. 11., 12-én.]
1619. II. Ferdinand Frankfurton német császárnak választatik. (L'art de verifier les dates és Schlosser sz. 27-én.)
1645. Groot Hugo, nagy jogtudós halála Rostockon. (Moreri sz. ma vagy sept. 8-án.) [Lásd április 10-én.]
1654. Oxenstierna Axel gróf svéd kancellár, a legkitünőbb statusférfiak egyike meghal Stockholmban.
1707. II. Rákóczy Ferenc Terebesen a magyar conföderatio az onódi országgyűlésen hozott végzéseit megerősíti. (Lásd junius 9-én.)
1732. Gróf Csáky Imre bibornok, kalocsai érsek, (ki a pápai méltóságra is néhány szavazatot nyert Romában) meghal 70 éves korában.
1739. Münnich Kristof gróf, orosz tábornok győzelme Stewutschau-nál, az ozmanok fölött.
1749. Göthe Farkas, minden korszak legnagyobb költőinek egyike születik majnai Frankfurton. (Lásd márc. 22-én.)
1764. Chénier József conventtag, költő és democrat író születése Konstantinápolyban. (L. jun. 11-én, jul. 23-án, jan. 11-én.)
1770. Morgenstern Károly szépirodalmi és régiség-ismei író születik Halleban.
1789. Clerfayt cs. vezér megveri Jussuf seraskiert Orsova és Laszmár közt. (Lásd 27-én.)
1789. Cauchois-Lemaire szabadelmű francia publicista születése.
1791. Born Ignác jeles természetbuvár meghal Bécsben.
1793. A spanyolok Mont-libre mellett megveretnek a franciák által.
1793. Custine Ádám Fülöp francia tábornok, a terrorizmus első áldozatjaként a forradalmi piacon kivégeztetik Párisban. (V. ö. jan. 3-án.)
1797. Müller Ottfried lángeszű nyelvész és régiségbuvár születik Briegben Szileziában. (Lásd aug. 1-jén.)
1800. Szenvey József író, költő és hirlapszerkesztő, Schiller fordítója születik Pozsonyban.

1807. Összeesküvés Bagdadon, mely alkalommal Aly Pasa meggyilkoltatik.
1810. Napoleon Hamburg Lübeck és Brema tengeri városoknak különös kereskedelmi szabadságokat kölesönöz.
1813. A franciák Delavesne alatt Luckau városban capitulálnak.
1813. Ostermann orosz tábornok Culmnál a szövetségesek ellentállására talál, kik az Egra völgyét védelmezték. Vandamme Peterswaldot megszállja. (Lásd 29-én.)
1814. Gordon angol kapitány 21 amerikai hajót, és 206 elfoglalt gályát magával visz, miután Warburton, az általa ostromlott erősség, hadőrsége által odahagyatott, és Alexandria capitulált.
1816. Angolország és Hollandia békét kötnek Algierrel.
1824. Ranghun pagodája a birmán országban az angolok által rohammal bevétetik.
1827. Egyezkedés Svéd- és Törökország közt a dardanellákban való hajózás iránt.
1827. Rhode János, szépirodalmi, dramaturgiai író, természet és történetbuvár meghal Boroszlóban.
1827. Lajos bajor király a nagy Göthet 78-dik születés napján Weimarban meglátogatja.
1828. Bolivar a polgári alkotmány megsemmisítése után a pártoskodások tekintetéből új alaptörvényeket hoz Bogotán, Columbia számára. (Lásd 27-én.)
1829. A németalföldi király a belgáknak közjegyzői ügyekben megengedi a francia nyelv használhatását.
1830. Egy polgári követség a belga királynak előadja a forradalomban lévő belga nemzet kívánalmait. (Lásd 23., 25., 26. és 27-én.)
1832. A francia assissák a simonisták főnökeit Infantint, Duveyriert, és Chevalier Mihályt egy évi fogságra és 100 frank birságra, Rodriguez Olide-ot és Barrault-ot 50 franknyi büntetésre ítélik, iratik elégetését rendelik, és a S. Simonista egyesület felosztatását határozzák. (Lásd aug. 2-án.)
1837. Sa-da-Bandeira és Bomfin megveri a portugalli lázadókat Lissabonnál. (Lásd júl. 23-án.)
1842. Fendi Péter jeles festész közéleti és történeti szakban meghal. (Lásd sept. 4-én.)
1848. Democrat asszonyok gyűlése a bécsi népkertben Strunzné vezérlete alatt, kik azonnal clubbot képeznek és Perrin

- asszonyt, Becker Antal, a Radical szerkesztőjének kedvesét, elnöknek kinevezik.
1848. Asbóth forradalmi őrnagy kiveri a szerbeket és határőröket Moldovából, Ó-Moldova porrá ég. (Lásd 29. és 30-án.)
1848. Radeczky cs. tábornagy 10 szárd zászlót és Milano kulcsait Bécsbe küldi.
1849. A birodalmi alkotmány Zimonyban kihirdették.
1849. Palmerston angol miniszter jegyzéke Ponsonby bécsi angol követhez azon óhajtását fejezi ki, hogy Angolország várja, miszerint a győzelmes Austria Magyarország ősi alkotmányát fentartandja. (V. ö. jul. 21-én, aug. 1. és 13-án.)
1850. Az első földalatti telegraf Dover és Calais közt létesül.
1854. Krisztina a gyűlött spanyol anyakirályné, Espartero segédmével Madridból, menekszik. Ezért nagy lázadás támad az új kormány ellen.
1855. Barth Henrik hires és érdemdus afrikai utazó, 5 évi és 5 holdnapi távollét után ismét Tripolisba megérkezik.
1861. Smolka a birodalmi tanácsban védelmezi Magyarország alkotmányos jogait a bécsi kormány központosító rendszere és önkénye ellen. (Lásd aug. 30-án 1860, és november 23-án 1833.)
-

29. A u g u s t u s.

(IV. Calendas Septembris.)

5502. (Kr. sz. e.) A világ alkotása, a régi alexandrini vagy úgynevezett történeti világalkotási időszámítás szerint. (Lásd sept. 1-jén.)
410. Alarich gót király Rómát odahagyja és Italiát pusztítja. (Lásd aug. 24-én.)
1177. III. Kalixtus ellenpápa, született magyar, (Golyvás János szerémi apát) Frescatiban bűnbánólag III. Sándor pápa lábaihoz borul, és a pápaságról lemond, melyre őt Barbarossa Frigyes pártja még 1170 dik évben emelte. (L'art de verifier les dates így, Brinkmeier szerint ma 1178. évben. Moreri mondja, hogy 1177. évig viselte a pápai méltóságot, 1178-ban bocsánatot nyert és meghalt. Czevitinger szerint 1176. július 28-án történt lemondása után beneventi érsek lett, 1178-ban meghalt. Bumüller magyar

- fordítója is, hivatkozással a Purpura Pannonicára a bocsátnatkérést 1178. évre teszi.) [Lásd jul. 23. és 24-én.]
1316. A pisaiak által hadvezérnek választott Fagiola Uguccio, a guelfek számos seregét Montecatini mellett megtámadja, és annak vezérén Robert florenzi uralkodón fényes győzelmet nyer, mi által a végveszélybe jutott ghibellinek megmentettek.
1349. Ruccinio Marco és Morosini Marco velencei admiralok Caristo negropontei város révében egy genuai hajóhadat Doria Fülöp tábornok alatt tökéletesen megverik. (Daru. — Leo Henrik szerint 1350. évben.)
1353. Grimaldi Antal genuai tengernagy az egyesült velencei-cataloniai hajóhad által Cagliari magasságán megveretik; 31 gálya, 4500 fogoly a velenceiek hatalmába esik, több elszötyed. Genua e csatavesztésért annyira megrémült, hogy szabadságát örökre elvesztettnek hitte. (Daru sz. 1352. évben, Leo Henrik és a *L'art de verifier les dates* írónak ellenére.)
1354. Fra Moriale (Montreal Walter) vránai perjel rablásaiért Rienzi Cola rendeletére Rómában lefejeztetik.
1434. Cesinge János, vagy költői nevén Janus Pannonius, pécsi püspök és remek latin költő, a híres Vitéz János érsek unokaöccse születik Csacsincze faluban Verőce megyében a Dráva mellett. (Ujabb írók őt Mecsinczei-nek írják, mely családnév talán születési helyének nevezetével, sőt talán „Cesinge“ nevével is viszonyba hozható.) Ponori Thewrewk József (Magyarok születés napjai) annak megmutatásán fáradozik, hogy a Cesinge nevet egyedül Bonfin tudatlansága a magyar és szláv nyelvben koholta a Mecsinczei helyébe. Mind a mellett sem Toldy, sem Teleki nem nevezik őt Mecsinczeinek, hanem Cesinge Jánosnak. A „Magyar írók“ életrajzgyűjteménye Cesingenek írja a Cesinge cikk alatt, Mecsinczeinek a Vitéz János cikk alatt és születését 1432-re teszi. A sok érdemű buvár Rummy Károly, Ersch és Gruber encyclopädiájában Cesinge születését 1432 évi augusztus havára teszi, és hibáztatja Horányit ki születését 1434 évre helyezi. Azonban Horányinak igaza van, és véleménye Hormayr és Mednyánszky által a történeti zsebkönyvben, Bajza, Toldy irodalom története, Teleki a Hunyadiak korában, és mások által elfogadtatik. Horányi

Cesinge születés idejét közelebb augustus végére teszi, tehát hibázik Bajza, ki augustus 9-éről szól. Különben maga Janus Pannonius verseiből vehető ki születésének ideje, sőt napja:

Sextus hic est decimus vitae mihi dicitur annus

Si verum nato retulit ipsa Parens.

Septimus incipiet medio cum ardebit Olympo

Mensis ab Augusti tertia fine dies.

Cesinge meghalt 1472. évben, Teleki József szerint egykét holnappal Vitéz János érsek halála után. (L. aug. 8-án.)

1452. Cilley Ulrik és Eyczinger Ulrik Bécsujhelyet ostromolják, hogy V. László királyt III. Frigyes császár kezeiből kiszabadítsák. Az ostromlók majd egykoruan a visszafutó várórséggel nyomulnak a városba, de a vár kapuiban Baumkircher András egymaga hőiesen ellentállt az ellenségnek. (Lásd sept. 4-én.)
1475. XI. Lajos francia és IV. Eduard angol király találkozása Pequignyban a Somme folyón átvezető hidon. A két király a hidon legfontosabb ügyeiről tanácskozott, de vadállatokként oly módon voltak egymástól elrácsoltatva, hogy ilyenmű előgondoskodás az akkori idők nyíltszívűségéről és igazlelkűségéről való fogalmakkal meg nem egyeztethető.
1499. Vacso da Gama, Keletindiába tett utazása után, ismét Lissabon révébe visszaérkezik. Az utazás 2 évnél továbbig tartott, de a régóta keresett ut Keletindiába megtaláltatott.
1521. II. Soliman zultan Belgradot megrohanja, és Moré Mihály meg a befogadott rácok árulása miatt elfoglalja. A vár hős védői Oláh Balás és Both János adott szó ellenére kivonulásuk alkalmával a várból valamennyi magyarral levágnak.
1526. A magyarok nagy csatavesztése Mohácsnál II. Soliman török zultan által. Másfél óra alatt 20000 gyalog és 4000 vértés feküdt a csatatéren. II. Lajos király lováról hanyat esett, és a Cseleptak iszapába vészett. Halva maradtak Szálkán László egri, és Tomory Pál kalocsai érsek, Perényi Ferenc nagyváradi, Moré Fülöp pécsi, Paksy Balás győri, Csaholy Ferenc csanádi, Palisnay György bosniai püspök. A mágánások közül Zápolya György, Drágfy János országbíró a birodalmi zászlóval, Ország Ferenc, Perényi Gábor,

Palóczy Antal, Frangepán Mátyás, Bánffy Zsigmond és Lőrinc, Batthyány János, Korlátkövy Péter, Horváth Simon, Szécsy Tamás, Sárkány Ambrus, és ötszáz főbb nemes. (Ez nap szerda volt.)

De ne pirulj, oh honfi, azért eljöni síkomra,
 Had gázolta határt látni s az árva Cselét:
 Kard és férfi kebelt vive itt a harcba magyar nép;
 Sors erejü számmal győze az oznan erő.

1529. II. Solyman zultán Budát árulás segítségével elfoglalja. A német csatavezérek Besserer Kristof, és Traubinger János t. i., Nádasdy Tamás a vár hős főparancsnokát megkötözvén, és pincébe elzárván, magoknak szabad menekvést kikötnek, és a várat a törököknek átadják.
1541. Zápolya János király özvegyének gyermeke János Zsigmond II. Soliman kívánatára annak Buda előtti táborába hozatik, Martinuzzi György, Petrovics Péter, Török Bálint, Verbőczy István, Batthyány Orbán és Podmaniczky kíséretében. Időközben a jancsárok Budára sompolyognak, és azt esellel Soliman zultán számára elfoglalják. (Nem 26-án mint Timon.) [Lásd sept. 2-án.]
1543. Achmet Beglerbeg Székesfehérvárt capitulációval beveszi.
1567. A lengyelek Radziwill Miklós wilnai palatinus alatt megverik az oroszokat a Dnieper folyónál, 10000-et elejtenek és vezéreiket elfogják.
1602. Székesfehérvár a törökök által Hasan gyümölcsáros nagyvezir alatt árulás segedelmével elfoglaltatik. (Lásd május 19-én.)
1632. Locke János híres angol bölcész születik Wringtonban — Scherr szerint Pensfordon — Bristol mellett. (E nap nem egészen bizonyos, mert Moreri azt mondja, hogy Locke születésnapját nem tudja, hanem csak annyit mond, hogy augusztus 29-én kereszteltetett. A bécsi történeti naptár születését hibásan september 29-ére teszi.) [Lásd okt. 28-án.]
1672. A magyar elégedetlenek törvényküli főnökei Petróczy István, Szuhay Mátyás, Szepeszy Pál és Kende Gábor Erdélyből Ugocsába törnek.
1690. A török seraskier Widdint és Szendrőt elfoglalja.
1696. Victor Amadé savoyai herceg békét köt XIV. Lajos francia királlyal.

1708. Ocskay László, Rákóczy egyik vezére, Morvaország és Austria szörnyű pusztítója, Pálffy János rábeszélése után József király zászlai alá tér. (Lásd jan. 3-án.)
1721. Izzo János, építészeti író, a theresianumi lovagakademia másod elnöke születik olasz szüléktől Kassán.
1749. Bél Mátyás híres magyar helyirati és történeti író, jeles tudós meghal Pozsonyban. (Lásd márc. 24-én.)
1750. Salieri Antal, zeneszerző születése Lignavoban.
1756. Dombrowski Henrik, lengyel tábornok születik Varsóban.
1756. II. Frigyes porosz király 60000-nyi seregével három oldalról rögtön Szászországba üt, és a hét évi háborút kezdi. (Lásd sept. 9-én és febr. 15-én.)
1761. Tököly Sabbas, születik Aradon. (Régi stilus szerint aug. 17-én. Lásd azt.)
1785. II. József császár az excommunicatiók és minden egyházi külső büntetésnek a kormány mellőzésével való kimondását megtiltja.
1788. Maár Bonifác tulajdonkép János, magyar történetíró születik Devecserben, Veszprém megyében. (Lásd sept. 3-án.)
1793. Toulon az egyesült angol-spanyol flottát révébe fogadja, és XVII. Lajost királyul elismeri. (Lásd dec. 19-én.)
1801. Békeszerződés a bataviai és francia köztársaság közt.
1807. A dán gyalogság Carstenskiold alatt megveretik az angolok által Linsingen alatt Kyöge mellett.
1808. Schulze-Delitzsch porosz második kamarabeli követ és a munkások viszonyainak nagy javítója születik.
1810. Almeida vár a spanyol-portugal határon a franciák által elfoglaltatik.
1811. Felkelés a maurus dinastia ellen Tunisban.
1812. Detroit amerikai erősség Brook tábornok alatt az angoloknak átadatik.
1813. Ütközet Kulmnál, hol Ostermann orosz tábornok megveri Vandamme francia tábornokot. Egy időben Loison Vege-sack által Kröplinnél visszaveretik. Ostermann a csatában bal karját elveszti. (Lásd 30-án.)
1814. Az angolok Washingtont odahagyják. (Lásd aug. 24-én.)
1814. A kir. francia douane körirat által a négerkereskedést a francia telepítvényeken megengedi.
1816. Schröter János Jeromos, híres csillagász, és több tudományos eszköz feltalálója meghal Bremában.

1818. VII. Ferdinand spanyol király tiltakozása Florida egy részének elfoglalása ellen Éjszakamerika által. (Lásd okt. 24-én.)
1825. Egyezkedés Portugallia és Brasilia közt, mely által VI. Dom João Brasiáliának függetlenségét, és fiát Dom Pedrot de Alcantara mint annak uralkodóját elismeri.
1826. Az irániak az Araxest átlépik, az orosz őrköt megtámadják, és Karabagh tartomány egy részét megszállják.
1827. Csata Aberan mellett Abbas Mirza és Paskievits közt, melyben a perzsák megveretnek.
1829. Az oroszok Midia várost a fekete tenger partján elfoglalják és ez által egyenes utat törnek maguknak Konstantinápolyba.
1829. A Delhi-Basi-k egyesülése az oroszokkal Erzerumban.
1842. Békészerződés Angolország és China közt Nankingban aláíratik Pottinger Henrik által Nagybritannia, és Ki-ying, Elipu és Ninkien által a chinai császár nevében. A főfeltételek: 1) Örökös béke a két ország közt. 2) China 21 millio dollart fizet. 3) Kanton, Amoy, Fu-tschen-fu, Ningpo és Schang-hai révek rendes európai kereskedelmi intézményekkel a brit kereskedőknek megnyitandók. 4) Hongkong sziget örökös tulajdona a brit felségnek és utódainak. 5) A brit alattvalók akár európaiak, akár indek, kik chinai fogságban vannak, feltétlenül kiadandók. 6) A chinai császár teljes bocsánatot adjon chinai jobbágyjainak, kik a briteknek szolgáltak. 7) A levelezés a két ország közt teljes egyenlőség alapján történjék. 8) Az angol sereg az első 6 millio fizetése után visszavonul, csupán Tschusen és Kiu-lang-suh szigeteket a békefeltételek teljes kielégítéseig megtartván. (A szerződés, mely Granville G. Loch kapitány: „A chinai hadjárat utolsó eseményei“ című munkájában áll, aug. 30-án kelt.) [Lásd szeptember 30-án, október 10-én, május 18-án, június 19-én, július 21-én és augusztus 6-án.]
1843. Magyarországon az általános birtok szerzerhetési jog megadva.
1848. Blomberg, a még magyarhú ezredes találkozása gróf Nugent báni biztossal a vracsevgaji táborban. Blomberg előmutatja a jun. 10-ki kir. nyilatkozványt, és felhivja Nugent-ot,

mutasson neki ezzel ellenkező írásbeli kir. leiratot. Nugent, válaszolá, hogy olyan még most nincs, de lesz nem sokára. Nugent ez alkalommal a fehértemplomi németek ellen kifakad, őket Nassaubba kiutasítván, s a harc földét szerb földnek állítván.

- 1851. Austria a portánál tiltakozik Kossuth kiszabadítása ellen.
- 1853. Napier Károly Jakab, britt altábornok, Sindh híres hódítója meghal Oaklands-on Portsmouth mellett.
- 1862. Garibaldi önkéntes csapatokkal Siciliából felkerekedvén, hogy Romát elfoglalja, a Napoleontól függő Victor Emanuel király piemonti csapataival találkozik Aspromontenál Reggio mellett, és rövid harc után megsebesítettén Palaviccini ezredes által elfogattatik. (Lásd október 5-én, augusztus 1-jén, 24-én és september 23-án.)

30. A u g u s t u s.

(III. Calendas Septembris.)

- 526. I. Nagy Theodorich keleti gót király halála Ravennában, az napon melyet kitűzött a papok kiűzetésére a templomból.
- 913. Otto habsburgi gróf választott strassburgi püspök az ottani pór nép részéről fogadott örgyilkosok által Rottenburg váron megöletik.
- 1181. III. Sándor pápa I. Frigyes császár zaklatója meghal Rómában. — A Besançonban tartott országgyűlésen a pápa felsőségét a császár fölött vitatta, és merészen azt kérdezte: Vajjon kitől nyerte jogát a császár, ha nem a pápától.
- 1334. Kegyetlen Péter castiliani király születik Burgosban. Megszuratik 1369. évben Henrik, saját testvére által. (Lásd jan. 5-én, márc. 23-án.)
- 1354. VI. Ince pápa Rienzit az avignoni börtönből kibocsátja és ismét római senatorrá teszi. (Lásd okt. 8-án.)
- 1364. Békekötés a florenziak és pisaiak közt Malatesta Galeoto győzelme után, Hawkwood John jeles angol vezéren, ki az utóbbiak fölött parancsolt.
- 1454. A velencei köztársaság szövetséget köt Sforza Ferenc milanoi herceggel 25 évre minden ellenségeik ellen.
- 1460. II. János arragoniai és navarrai király a Fragaban tartott

- gyűlésen Sicília és Szárdínia szigeteket örökre Arragoniához kapcsoltaknak nyilatkoztatja.
1483. XI. Lajos francia király halála. (Nem április 29-én mint Scott Walter Quentin Durwardban, nem április 30-án mint Becker sem aug. 31-én mint Eber.)
1555. II. Soliman zultán Mustafa legöregebb fiát, kit trónra vágyásról gyanuban tartott, kivégezteti.
1572. A francia király a tartományokba parancsot küld a protestánsok lemészárlására (mint 28-án is) a párisi vérnász példájára. (Lásd 24-én.)
1590. IV. Henrik francia király Páris ostromát megszünteti, hogy Farnese Sándor parmai herceg ellen induljon. Páris akkor már oly végszükségre jutott, hogy halottak csontjából lisztet készítettek, és anyák gyermekeik hulláiból éltek.
1594. IV. Henrik francia király a pápa által az egyházi átok alól felmentetik. (Lásd sept. 9-én, nov. 6-án, márc. 5-én, július 25-én.)
1605. A kormány által üldözött Illésházy István, Bocskay által méltóságaiba visszaigntatva, Somogyi István királyi ügyész kihallgatlanul Trencsiben felakasztatja.
1609. A katolikusok Würzburgban ligát kötnek a protestánsok uniója ellen. (Lásd május 4-én.)
1654. X. Károly Gusztáv svéd király Varsót elfoglalja.
1657. Spork, Hatzfeld és Montecuculi Krakót elfoglalják.
1658. A tatár khan, egyesülve a silistriai vajdával Nagyszebent kipu sztitja.
1658. Kenaan budai pasa a tatárok és lengyelek segítségével Boros-Jenőt elfoglalja.
1667. Clarendon gróf (Hyde Eduard) a becsületes és higgadt elvű angol államférfi, II. Károly által a korlátnokságból kiejtetik, és ellene felségsértési pör kezdetik, mely alól szökés által menekszik. — Utódja a kormányban lett azon gyűlöletes ministerium, mely 1671-ben öt személyből állott, ugymint: Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley, és Lauderdale, neveik első betűiből a „Cabal“ szó hozatott divatba a ministerium jellemzésére. (Lásd december 7. és 12-én.)
1673. Spanyolország szövetséget köt a németalföldi köztársaság-

- gal. A német császár 30000-nyi segédhadat ígér a franciák ellen.
1682. A franciák Du Quesne alatt Algiert bombázzák, büntetéssül a francia foglyokon gyakorolt kegyetlenségeikért. (Lásd junius 27-én.)
1685. Tunis kalózzai békeért esdekelnek a franciáknál, kiadván a hajókat és fogoly keresztényeket.
1689. A császáriak Lajos badeni határgrof alatt megverik a törököket Batudschina (Bedeus sz. Jagodina vagy Patasch, Erschnél Patacin) mellett Szerbiában Redscheb-Pascha alatt, és 100 (Becker sz. 200) ágyukat foglalnak el.
1707. Browall János, svéd természetbuvár születése Westrásban.
1715. Az angol ministerium kiadja a híres clan-aktát, az első lépés a szigorú clanszövetség megszakítására. Ez által a kormány feljogosítotott, hogy minden skótot Edinburghba, vagy bár mely alkalmas helyre idézhessen és hűsége iránt biztosítékot követeljen. A meg nem jelenés lázadásnak tekintendő, és jószágvesztést vonna magával. (Lásd sept. 6-án, nov. 13-án.)
1724. Marsollier Jakab történetiró meghal 78 éves korában.
1739. Münnich gróf orosz tábornok Choczim várát elfoglalja.
1757. Lehwald porosz tábornagy csatája az oroszokkal Apraxin alatt Groszjägerndorfnál. Az utóbbiak vesztesége négyszer nagyobb, de végre a poroszok hátrálnak, és az oroszoknak engedik át a csatatért.
1762. D'Estrées és Soubise herceg, és Condé kir. herceg meggyőzik Braunschweig örökös herceget Jonnisbergnél Friedberg mellett.
1793. Austria az európai coalitiohoz csatlakozik Franciaország ellen.
1801. Menous francia tábornok és hátramaradt serege Egiptomban kivonulása iránt egyezkedik.
1802. Wallis köztársaság új alkotmányt nyer.
1804. Perceval Tamás angol orvos és szakbeli író meghal. (Születik 1740. sept. 29-én Warringtonban.)
1808. A portugallok a cintrai capitulatio által Junot tábornokot és a franciákat Portugallia elhagyására kényszeritik. (Lásd aug. 22-én.)
1809. Potocki Ignác gróf, jeles lengyel író, Lithvánia főmarsallja meghal Lembergben.

1809. A nápolyi királyságban minden dominicanus, ferenci, minorita, karmelita, servita és augustinus zárdák és rendek eltöröltetnek.
1813. Csata Kulm és Nollendorf mellett, melyben a szövetségesek Ostermann, Barclay, Constantin orosz, Schwarzenberg, Colloredo, Bianchi osztrák, Kleist, Ziethen porosz tábornokok és a porosz király alatt tökéletesen megverik a franciákat Vandamme alatt. Reusz herceg, Montesquiou és Dumonceau tábornok és 10,000 francia elesik, Hazo és maga Vandamme tábornok fogságba esik, és Szibériába küldetik. (Lásd 28. és 29-én.)
1814. Svéd királyi nyilatkozat, miszerint Norvégia Svédországgal egyesítetik, de önálló alkotmányt nyúl.
1821. Columbia köztársaság alkotmánya kihirdetetik. Bolivar elnöke, Santander alelnöke, Bogota az ország fővárosa.
1823. Balesteros spanyol alkotmányos tábornok Molitor francia tábornok előtt capitulál.
1823. A franciák Angouleme herceg alatt a Cadiz melletti Trocaderot elfoglalják. (Stralheim sz. 31-én Szöllőssy sz. sept. 1-jén.) [Lásd sept. 30-án.]
1830. Szilágyi Sándor nagyérdemű magyar történetíró (kivált az utolsó forradalomra nézve,) születik Kolosvártt.
1831. Oberthür Ferenc, vallástani, oktatási és anthropologiai író meghal.
1832. A zsarnok Dom Miguel visszaállítja a jesuitákat Portugalliában.
1834. Dom Miguel és utódjai egyhangulag elfogadott törvény által Portugallia trónjától kizáratnak
1840. Tanácskozmány Tien-tsing város közelében a Piho folyónál Elliot kapitány és Ke-scheu chinai minister közt.
1848. Freiligrath Ferdinand elfogatása Düsseldorfon „Die Todten an die Lebendigen“ című költeményeért.
1848. Fehértemplom határváros hős védelme Nugent és Knicsanin ellen. A szerbek támadása visszaveretik. Villám János százados és a 9-dik zászlóalj kitűnő vitézsége. (Asbóth és Vahot sz. 31-én.)
1848. Batthyány Lajos gróf és Deák Ferenc magyar ministerek Bécsbe jönnek segítséget kérni a horvátok és szerbek ellen. (V. ö. 31-én.)

1849. Az orosz fősereg Nagyvárad vidékéről Magyarország elhagyására indul.
1849. Radeczky cs. tábornagy Velencébe bevonul.
1854. Az orosz parancsnok Osten-Sacken Jászvárosban egy erőszakos csapással a belföldi védereget fogolylyá teszi. Azon rendeletre, hogy az oláhok hadszemlére kilépjenek a gyanított szándék végett 2000 ember közül csak 57 jelent meg. Az oroszok rögtön töltött ágyukkal a kaszárnya elé álltak, és így 16,000 fegyveres emberük 57 oláhot fegyverlerakásra és Oroszországba követésre kényszerítette. A többi védereg a tüzerek kivételével, kik szintén elfogattak, elszélyedt. (Lásd 26-án.)
1854. Schamyl Kachetát meglepi és sok orosz nemes családot fogolylyá tesz.
1854. A kelettengeri angolfrancia hajóhad Bomarsund légberöptetését kezdi, és Franciaországba visszatér.
1856. Rosz John, a híres éjszaksarki utazó meghal.
1861. Schmerling osztrák álladalmi minister a bécsi birodalmi tanácsban igazolja önkényes politikáját Magyarország irányában; Bach rendszerét dicséri, és azon tant állítja fel, hogy Magyarország az 1849. forradalom következtében alkotmányát eljátszá. (Lásd 28-án.)
1861. Fremont éjszakamerikai tábornok szabadoknak nyilatkoztatja az éjszakamerikai unio elleni lázadók rabszolgáit. (Lásd sept. 22-én.)
1862. Az éjszakamerikai Unio és a felkelő déli statusok seregei véres ütközete (aug. 26-ka óta) Manassas Junction, és Bulls Run térségein; határozatlan kimenettel. Az Unio seregei Washingtonnál gyülekeznek.

31. A u g u s t u s .

(Pridie Calendas Septembris.)

357. (Kr. sz. e.) Dion kiszáll Siciliában.
12. Cajus Jul. C. Caligula római császár, Germanicus és Agrippina fia születése. (L'art de verifier les dates szerint 30-án.) [Lásd jan. 24-én.]

161. L. Aelius Aurel. Commodus római császár, Mark Aurel fia születik.
476. Odoacer a Ravenna melletti csatában meggyőzi Paulus, Orestes testvérét. (Lásd 28-án.)
1030. Szent Olaf, a Nagy Kanut által elűzött norvég király a Sticklestad melletti csatában elesik. (Moreri azt írja, hogy 1028. év táján saját alattvalói megölték.)
1057. VI. Mihály byzanti császár trónról leejtetik, Izsák Comnenos őt követi.
1290. I. Rudolf császár Magyarországot hűbérbe adja fiának Albrecht osztrák hercegnek.
1294. Nassaui Adolf császár hadat izen Fülöp francia királynak. (Lásd julius 2-án.)
1393. Utcaharc Genuában a nép és nemesség közt.
1402. Aldemarisio, Nápolyi László, Zsigmond ellenkirályának admirálja Zarában kiszáll, és urának országos helytartójául kihirdetetik.
1422. V. Henrik angol király halála Bois Vincennesban.
1480. II. Mahommed török zultán Hydrunt calabriai tengervárost elfoglalja és szétdulja.
1512. A Medici család visszahelyezése Florencban.
1523. Hutten Ulrik bátor és szabadszellemű német lovag meghal Ufnau szigeten a zürichi tóban. [Némelyek szerint augusztus 29-én Weber H. sz. 30-án.] (Lásd ápr. 22-én.)
1525. Békeszerződés a Salzburg előtti táborban Bajor Lajos herceg, a sváb segédhadak vezére és Gruber Mihály a lázadó stajor parasztok kapitánya közt. (Lásd jul. 4-én.)
1558. V. Károly császár, miután koronáit letette, és St. Just Estremadura zárdájába vonult, mai nap saját temetkezését tartatja meg.
1593. Barrière Péter, ki IV. Henrik király ellen gyilkos merénnyt elkövetett, négy ló által szétszakítatik.
1594. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Kendi Sándort a honmentorát, Kendi Gábort, Ifju Jánost, szentegyedi Diák Gergelyt és Forró Jánost, a kolosvári téren lefejezteti. (Szalay, Szalárdi, Fessler, Kőváry az erdélyi régiségekben stb. így. Bethlen Farkas, Kőváry: Erdély nevezetesebb családai című munkában, a székely krónika — mely azon kívül Diák Gergelyt kihagyja, — Szilágyi S. és Neugeboren sz. 30-án, Horváth M. sz. 29-én.) [L. aug. 28-án és sept. 11-én.)

1604. Ancina János Juvenal, saluzzoi püspök, költő és zenészeti író meghal, mérég által, melyet egy megbüntetett pap neki nyújtott. (Születik 1545. október 19-én Fossanoban Piemontban.)
1615. Henry Ferenc francia jogtudós születik Lyonban. (Meghal 1686. okt. 7-én.)
1619. Colbert János francia álladalmi minister születése, Párisban. (Lásd sept. 6-án.)
1654. Vormius Olaus dán bölcész, történész és régiségtudós meghal. (Lásd május 13-án.)
1657. A törökök öt napi ostrom után Tenedos szigetet a velen-
ceiektől elfoglalják.
1663. Amontons Vilmos, erőműtani és természettani műszerek feltalálója születik Párisban majdnem teljes siketiséggel. (Meghal 1705. okt. 11-én.)
1667. Crequi Ferenc francia altábornok megveri Marsin tábornokot és Ligne herceget a brüggei csatornánál, kik a város felszabadítását az ostrom alól megkísérlették.
1688. Bunyan John, egy üstfoltozó fia, jeles angol író születik Bedfordon.
1701. Chappuzeau Samuel történeti, drámai és kivált igen jó földirati, időtani, nyelvészeti encyclop. írója meghal „öre-
gen, vakon, és szegényül“ mint halála előtt egy szonettben panaszlá, — Zelleban. (Vagy aug. 18-án.)
1708. Pálffy János cs. tábornok Ocskay forradalmi tábornok, és egész ezredének alávetését fogadja. (Lásd aug. 29-én.)
1719. Pozzo András történeti festész és író meghal Bécsben.
1740. Oberlin Frigyes plébános, embertársainak nagy jóltevője születik Strassburgon.
1765. Besse János utazó és író születik Ó-Gyallán Komárom megyében.
1769. Kolmár József magyar író születik Kis-Kunhalason.
1777. Klingemann Ágoston szinköltő, Faust költője születik Braunschweigon.
1790. Bouillé tábornok a fellázadt Nancyba megy; a csatában Dessilles elesik, ki egy ágyu elé állt, melyet a lázadók elstütni akartak.
1798. Általános felkelés a franciák ellen Belgiumban.
1808. Moncey tábornok Tudelát megszállja.

1813. St. Sebastian spanyol város az angolok által Wellington alatt rohammal bevétetik.
1820. Nápolyi seregek Pepe Florestan tábornok alatt hajóra szállítatnak, a sicíliai felkelés lecsendesítésére.
1820. Austria hadsereget küld Olaszországba, és a nápolyi események ellen felszólal.
1820. Tóth László magyar költő és orvos meghal. (Mások szerint sept. 2-án.)
1824. Egyezkedés Austria és Nápoly közt, az utóbbi ország békeltetése ügyében. (Lásd ápr. 24-én, máj. 28-án, okt. 18-án.)
1825. A görögök Missolunghiból kirentanak. (Lásd ápr. 22-én.)
1830. Az új francia kormány Angolország által először elismertetik.
1832. A híres reformbill közrebocsátása Angolországban, mely a rotten-boroughokat is eltörli.
1834. Harding csillagász halála Göttingában. (L. 1804 sept. 1-jén.)
1835. Pac Mihály gróf, francia és lengyel hadvezér meghal Smyrna szigeten. Ő utolsó sarja volt a Pazzi florenzi család azon ágának, mely Litvániába szakadt. (L. máj. 19-én.)
1839. Espartero Krisztina királyné győzelmes vezére, szerződést köt Bergaraban, Maroto, Carlos eddigi tábornokával, melynél fogva Don Carlos és hadserege, Spanyolországból kivonulni kénytelen. Ez által a polgárháború megszüntetik.
1839. Chinai szózat a benszülöttekhez fegyverfogásra, és ellentállásra az angolok ellen.
1848. Teleki László gróf mint Magyarország követe Párisba küldetik.
1848. A horvátok Bunjevácz alispán alatt Fiumét megszállják. (Mások sz. 20-án vagy 28-án.)
1848. A bécsi országgyűlés Kudlich indítványára a jobbágyság és robot eltörlését Austriában határozza. Legjelesebb szónokok e tárgyban Kudlich, és Borros. (Lásd aug. 4-én és sept. 7-én.)
1848. Sztratimirovics szerb fővezér (éjjel aug. 30. és 31-ke közt) Bechtold m. k. altábornagyot Temerin-nél és a római sáncoknál megtámadja. A visszaűzött szerbek Temerin és Jarek helységeket fölégetik. (Lásd sept. 1-jén.)
1848. Eszék várőrsége kinyilatkoztatja, hogy miután a várat császári birtoknak tekinti, nem engedi meg, hogy a magyar ministerium parancsára honvédek menjenek falai közé, ha

- azonban Horvátország részéről megtámadatnék, segítségére a honvédszászlóaljakat is befogadandja. (V. ö. febr. 14-én.)
1848. Ferdinand király, István nádorhoz címzett leiratban felhívja a magyar ministeriumot, hogy Jellacsich-chalegyezkedésre lépjen, hogy a „bán és metropolita“ személyét sértő rendszabályokat vonja vissza, kívánja, hogy az ellenségeskedés kölcsönösen megszüntessék, és hogy a katonai határszélek „ideiglenesen“ a bécsi ministerium hatósága alá bocsátásának. A leirathoz csatolva volt az osztrák ministerium ily című, és a felség által is helyeselt dolgozata: Emlékirat a Magyarországnak, és „Austria többi országai közt fennálló egy-egy kapocsról;“ a melyben előadatik, hogy az 1848. évi szentesített törvények, a monarchia egységével és practica sanctióval összeférhetlenek és hogy az uralkodónak joga sem volt ezen törvényeket engedélyezni, kívánja továbbá az emlékirat, hogy a magyar pénz- és hadügyi ministerium a bécsi központi ministeriumba olvassztassék, és hogy Magyarország az osztrák statusadósság egy részét elvállalja. Végül kijelenti: hogy az austriai császárságtól különvált magyar királyságnak fennállása politikai lehetetlenségnek tekintendő. (Lásd jun. 30-án, aug. 8-án és márc. 11-én.)
1852. Urquiza tábornok Buenos-Ayresban decretumot kibocsát, melylyel a hajózást a La Plata, Parana, és Paraguay folyón az idegen nemzetekre nézve szabadnak nyilvánítja.
1854. Az angol-francia hajók sikertelen támadása Petropawlowskaja ellen.
1857. A nemzetközi statistikai congressus megnyitása Bécsben.
1862. Békészerződés Törökország és Montenegro közt Skutariban.
-

1. S e p t e m b e r.

(Calendae Septembris.)

5598. (Kr. sz. e.) A világ alkotása a görökök időszámítása szerint. (V. ö. márc. 21-én és máj. 2-án.)
5508. (K. sz. e.) A világ alkotása a byzantini vagy konstantinápolyi polgári aéra szerint. (Egy konstantinápolyi synoda mint bebizonyított tényt elfogadja: hogy a világ alkotása Krisztus születése előtt 5508. évvel 3 hónappal és 25 nappal történt, délutáni 4 órakor, és a hittudósok ezen időszámítást vallási ügyekben behozni határozzák.)
5492. (Kr. sz. e.) A világ alkotása az új alexandriai vagy antiochiai időszámítás szerint.
312. (Kr. sz. e.) A tyro-macedoniai időszámítás kezdete.
312. (Kr. sz. e.) A görög vagy konstantinápolyi indictiók kezdete.
48. (Kr. sz. e.) A cäsarei időszámítás Antiochiában. (A pharsalusi csata emlékére.)
44. (Kr. sz. e.) Antonius a római senatusban indítványozza, hogy Cäsarnak mint istennek áldozatok hozassanak. Cicero e gyűlésben nem jelent meg, utazási fáradoalmak ürügye alatt, noha Antonius fenyegetett, hogy meg nem jelenése esetében házáat leromboltatja. (Lásd aug. 1-jén, sept. 2-án.)
30. (Kr. sz. e.) Az actiumi időszámítás kezdete Egiptomban. (Lásd jan. 1-jén, sept. 2-án.)
69. Jeruzsalem feldulása. (Lásd sept. 8-án.)
100. C. Plinius consul egy panegyricus beszéddel ünnepli Traján császár dicsőségét.
672. Recesvind nyugoti gót király halála. Wamba trónra lép. (Lásd okt. 14-én.)
914. Simeon bolgár király Drinápolyt elfoglalja.
978. Urseolo Péter velencei doge leköszön.

1054. I. Ferdinand Castilia és Leon királya testvérét III. Garcias navarrai királyt meggyőzi és elejti. (L. dec. 27-én.)
1230. II. Hohenstaufen Frigyes összejövedele és kibékülése IX. Gergely pápával Anagniban. (L. jul. 23, nov. 11-én.)
1265. Habsburg Rudolf gróf, utóbb német császár, Glanzenberg várat Regensperg gróf tulajdonát szétrombolja.
1269. A Mohadok végveszte a Quadilgafir melletti csatában.
1291. Csata a bolognaiak és velenceiek közt a Po vizen, melyben az elsők győznek.
1305. Lokitek Ulászló Krakót elfoglalja. (Lásd márc. 2 án.)
1327. Villaret Foulque, a máltai lovagok nagymestere, Rhodus sziget elfoglalója meghal. (Lásd aug. 15., és dec. 22-én.)
1396. A hollandusok nagy győzelme a frizeken.
1558. Bebek Ferenc, Kendi Ferenc és Antal erdélyi pártfőnökök Isabella fejedelemné parancsára Balassa Menyhért által vezérlett katonaság által meggyilkoltatnak Gyulafehérvárott. (Oláh sz. 2-án.)
1561. A jesuita collegium alapítása és alapletétele N.-Szombaton.
1566. Kerecsényi László Gyula várát, Pertew pasának, ki azt 25,000 törökkel julius 4-ike óta ostromlotta, átadja, szabad kivonulhatás feltétele alatt. — A szerződést a törökök megszegték, és Kerecsényi előbb Belgrádra, utóbb Konstantinápolyba vitetett, hol megfojtatott. (Hammer, Fessler, Engel, Katona, Szalay így, Bethlen Farkas is a mai napot elfogadja, mondván: arce calendis septembris excedunt. Kreckwitz és Ortelius szerint 2-án; Timon, Forgács és a brassói templom felirása sz. 3-án, Hormayr tört. zsebkönyve tévedésből 1560 évet ír, és szintén september 2-ára teszi a megadást.)
1574. Molnár Albert magyar tudós születése Szenczen, Pozsonymegyében. (Czvittinger. Csuthy Zsigmond szerint, ki Molnár életrajzát a Napkelet 1857. 28. számában közlé, szül. augusztus 30-án reggeli 8 órakor.)
1605. Nógrád a törökök által ellenállás nélkül bevéve.
1610. A protestáns unio holland és francia segédhadakkal Jülich várost elfoglalja a császáriaktól. (Lásd october 4., és május 4-én.)
1616. II. Condé Henrik herceg, a francia udvar iránti ellenséges indulatáért és lázadási kísérletek végett a királyné pa-

- rancsára Thémínes által elfogatik, és a bastilleba záratik. (Kiszabadul 1619 október 16-án Vincennesből.)
1632. Schomberg francia kir. tábornagy megveri és elfogja Castelnaudory mellett Montmorenci tábornagyot, ki itt bámulatos vitézséget kifejtett, és Gaston orleansi herceggel Richelieu bukásáért harcolt. (Lásd október 30-án.)
1637. Catinat Miklós francia tábornagy születése. (L. febr. 22-én.)
1701. Jenő savoyai herceg tökéletesen megveri a franciakat Villerói alatt Chiari város közelében az Oglio folyónál. (Lásd 11-én.)
1705. Rákóczy Ferenc a Szécsénybe meghívott országgyűlést megnyitja. (Lásd 20-án.)
1707. I. József császár a sziléziai protestánsoknak minden az osnabrücki békében engedményezett szabadalmakat, templomokat és tanodákat átadja.
1715. XIV. Lajos francia király halála Versaillesban, 64 évi kormányzás után.
1724. A törökök Hamadan (a régi Ekbatana) persiai várat elfoglalják.
1726. Meidinger János Frigyes báró, a pénzügy nagy javítója és tökéletesítője születik Lauterbachon Németországban.
1739. Neiperg Vilmos Reinhard cs. tábornok és Belgrad parancsnoka a török nagyvezírral békeelőzményeket köt, mely által az utóbbiaknak Belgrad, Sabác, Orsova, Szerbia és Oláhország osztrák része átengedtetik. (Lásd 18-án.)
1741. A bajorok Austriába törnek.
1749. Haschka Lipót költő, a Haydn által zenére tett néphymnus „Isten tartsd meg Ferenc császárt,” szerzője, szül. Bécsben.
1776. Hölty Lajos Henrik Kristóf meghal Hannoverában. (Szül. 1748 december 21-én.)
1798. Ruffin a francia köztársaság követe és Menrad tábornok az összes követségi személyzettel a konstantinápolyi 7 toronyba záratik.
1802. Herloszsohn Károly György Reginald német regényíró születik Prágában.
1804. Harding csillagász Lilienthalon fölfedezi a Juno bolygót.
1807. A jóniai szigetek köztársasága alkotmányt nyer, mely által kormánya Franciaországtól függővé tétetik. Berthier Cásár tábornok ezen kormányrendszert Corfuban kihirdeti.
1808. A Code Napoleon behozatala Olaszországban.

1810. A Code Napoleon a westfali királyságban behozva.
1811. La Plata kormánya az indiánok tribut-mentességét hirdeti ki.
1812. Dearborn amerikai erősség az angolok által bevétetik. (L. aug. 29-én.)
1813. Az északamerikai révek és folyótorkolatok Warren tábornok alatt ostromoltatnak.
1813. Würtemberg a német szövetségbe lép.
1814. Octroyált alkotmány Nassauban.
1814. Maddison az északamerikai államok elnöke erélyes ellentállásra hívja fel az országot Anglia ellen.
1823. Bolivar győzelmes bevonulása Lima perui fővárosba.
1825. Sok elfogatások Spanyolországban a Don Carlos érdekében történt összeesküvésért.
1826. Bolivar Simon a Szabadító rendelete, melylyel távollétében Santa Cruz nagymarsallt Peru elnökségében helytartójául kinevezi. (Lásd máj. 25., aug. 6., nov. 14-én.)
1830. Lázás mozgalmak Aachenban. Coquerill gyáros házának megrohanása és elpusztítása.
1831. Felkelés Palermóban, mely szigorúsággal azonnal elnyomatott.
1831. Dembinski, meghasonlása miatt Krukoviecki dictattorral a lengyel sereg főparancsnoksága alól felmentetik; Malachowsky lett atódja.
1834. Kairóban az első hirlap jelenik meg arab, török és francia nyelven.
1839. Guzmics Izidor egyháztudományi író, hellenista és magyar költő, meghal Bakonybél-ban. (Születik 1786 Sopron megyében a vámos-családi malomban.) [Lásd apr. 7-én.]
1848. A malmoei fegyvernyugvás ratificatiói Lübeckben kicseréltetnek. (Lásd aug. 26-án.)
1848. Az oldenburgi alkotmányozó gyűlés megnyitása.
1848. Sztratimirovics szerb fővezér Szireg, Temerin, és Jarek-et elfoglalja, és a magyar sereget a közlekedéstől Pétervárral elvágja.
1850. Korfiódaki görög cultusminister Athenában orul meglövetik.
1851. A Lopez Narcisso tábornok alatt Cubába tört amerikaiak a spanyolok által elfogatnak, és Havannahban kivégeztetnek, számra mintegy ötvenen. Lopez-en kívül e sorsban több magyar menekült is osztozott; Prágai forradalmi ez-

redes azonban látván csata közben annak rossz kimenetét, hogy fogságra ne essék, föbe lövi magát. (Tehát nem garrottiroztatott a spanyolok által, mint sokan írták.) [Lásd aug. 13-án.]

1851. Kossuth és a többi Kiutahiában belzett magyar menekültek a török porta által szabadon bocsáttatnak. Kossuth Kiutahiát azonnal elhagyja. (Lásd aug. 22., sept. 7-én.)
1858. Az angol keletindiai társaság, az ind felkelés következtében, megszűnik kormányzó testület lenni. A társaság ropant hatalommá fejlődött, és végre azon birodalomban felolvadt, melyet nagygyá tenni segített.
1859. Egy osztrák cs. patens a protestáns egyházat Magyarországon kívánja szervezni. Általános ellenzék az országban. (Lásd maj. 15-én.)
1860. Táncsics Mihály fölségsértésért 15 évi börtönre ítéltetik a cs. törvényszék által.
1865. Az osztrák császár, és magyar király az erdélyi országgyűlést november 19-ére meghívja Kolosvárra, azon egyetlen tanácskozási tárgyra, hogy a Magyarország és Erdély közti uniora vonatkozó 1848-ki törvényt átvizsgálja. (V. ö. dec. 6-án.)

2. S e p t e m b e r.

(IV. Nonas Septembris.)

44. (Kr. sz. e.) Cicero hires beszéde Antonius kormányzása ellen. Ez a 14 philippicai beszédek elseje.
34. (Kr. sz. e.) C. Sosius proconsul diadalt üt Judääről. (L. jan. 1-én.)
31. (Kr. sz. e.) Tengeri csata Actiumnál, az ambraci (ma artai) tengeröböl közelében, melyben Antonius és Octavianus Augustus a félvilág uralmáért harcoltak. Octavian győzött, és ez által kelet és nyugat ura lesz. Antonius és Cleopatra Egiptomba futnak, Roma építése után 724. évben. (A különböző időszámítási módok szerint e nagy esemény majd 30-ik, majd 31. évre Kr. sz. e. tétetik. Az egyedüli Eber 28 évet ír, Seyffarth pedig csillagászati elvek nyomán 29 évet. A napra nézve az írók legnagyobb része sept. 2-át fogadja el. Brinkmeier sept. 3., és 23-át is lehe-

- tősnek tartja. Hammer hibásan első augustust ir. [L. jan. 6., márc. 16-án.)
1031. Imre, Szent István király egyetlen fia meghal szentséges hírben.
1192. Saladin egiptomi zultán békét köt oroszlánszivü Richard angol királylyal, mely szerint Acre, Jaffa, Arsof, és Acca városok a frankok kezében maradnak. Ennyiből állt már csak a jerusalemi királyság.
1255. A német vitézrend Königsberg várost alapítja. Nevét Ottó-kár cseh királytól nyerte, ki ezen vidék meghódítására segédkezet nyújtott.
1331. Barátsági szövetség I. Károly magyar király és Albrecht osztrák herceg közt Pozsonyban.
1359. Maultasche Margitta, miután a bajor hercegektől megbán-tatott, Münchenben titkos örökösödési szerződést köt az osztrák hercegekkel Tirolis iránt.
1368. A nemesség lázadása a nép ellen Sienában.
1415. A csehek Husz mellett nyilatkoznak.
1477. A velenceiek Contareni alatt megverik a törököket Tirana mellett.
1507. Behem Bernát pecsétmetsző meghal Hall-on Tirolisban.
1541. II. Suleiman zultán nagy pompával Budára bevonul, melyet Isabellától csalárdul elfoglalt. (Nem aug. 30-án, mint Timon.) [V. ö. 1529. aug. 29., és 1526. sept. 12-én.]
1546. János Frigyes szász választófejedelem és Fülöp hesseni tartományi gróf a császár száműzetési levelének okadatolásait megcáfolják. (Lásd július 20., aug. 11-én.)
1567. Thurzó György gr., magyar nádor születése. (L. dec. 24-én.)
1595. Esztergom török hadőrsége Pálffy Miklós és Nádasdy Ferenc előtt capitulál; — 52 év múlva, hogy a spanyolok a várat Suleimannak átadták. (Nem sept. 1-én, mint Timon.) [Ez időben Mátyás főherceg volt a sereg főparancsnoka, nem mint Hammer írja Mansfeld gróf, ki már aug. 14-én meghalt.]
1632. Gusztav Adolf és Wallenstein egyaránt bátor csatája Furth-nál, eredmény nélkül.
1635. Svédország megújítja Lengyelországgal a fegyver-szünetet 26 évre.
1642. Az angol puritanok kivívják a parlamenti határozatot, hogy minden színészi előadások megszüntessenek.

1651. Az osman történetnek leghíresebb zultánnője Walida, ki hét zultán kormányzását látta, Ahmed neje, IV. Murad és Ibrahim anyja, és IV. Mohamed nagyanja volt, Suleiman egy herélt szerezsen összeesküvésében megfojtatik.
1679. Dánia és Svédhon békét kötnek Franciaországgal, a régi állapot visszahelyezésének feltétele alatt. (L. febr. 5-én.)
1686. Az egyesült császáriak és magyarok Károly lotharingiai herceg, Miksa bajor választó, Lajos badeni határgróf, Jenő savoyai herceg, és Eszterházy Pál nádor Budát rohammal visszafoglalják a törököktől, és azok 145 évi uralmának végét vetnek. A nagyszerű harcban Petneházy Dániel magyar ezredes, azelőtt Tököly pártján, legelső hágtá meg a vár falát. Kik látták, bámulattól megkapatva kiáltottak: „Ez egy dühöngő oroszlán, nem harcoló ember.“ A törökök csoportosan rohantak rá és azonnal felakasztották, de bajtársai még elég korán érkeztek utána, hogy visszaadják életét. Abdurrahman az utolsó budai pasa hőiesen küzdve golyó által találtatik, és vitéz halált talál. (A L'art de verifier les dates minden jelessége mellett e hódítást augusztus 31-ére teszi.)
1695. Orániai Vilmos Namurt elfoglalja.
1719. Le Tellier Mihály jezsuita, a francia király gyóntatója meghal. (Lásd december 16-án.)
1754. Hanthaler Chrysostomus cistercita pap „pénzismerő“ és a Babenbergiak története körül érdemes író meghal.
1755. Nesselrode Kár. Robert gróf, híres orosz diplomata születik Lieflandon.
1774. Kuhn Frigyes jogtudós, író és költő születik Dresdában.
1784. Visconti János Antal híres régiségbuvár meghal. (L. fiát november 1-én.)
1790. Pennsylvania alkotmánya létesül.
1791. A nemzetgyűlés nemzeti ünnepeket határoz a francia forradalom emlékének fentartására.
1792. A törvényes organumok hatalma megszűnván, Danton és pártjának izgatása következtében Párisban és környékén a royalisták, aristocraták, sok foglyok, de különösen a fogoly papok a vérdühös nép által lemészároltatnak. Hasonló mészárlások Versaillesban, Rheimsban stb. A szeptembri-sádák kezdete, melyek 7-dikig tartanak.
1792. Verdun megadja magát a szövetséges német seregnek a

- braunschweigi herceg alatt. Beaurépère francia parancsnok a városházon tartott gyűlésben, mely a capitulatiót köti, pisztolylyal meglövi magát.
1801. Alexandria feltételesen megadja magát a törököknek és angoloknak. Vége a francia hadjáratnak Egiptomban.
1807. Kopenhága bombáztatása az angolok által. A város negyedrésze elég.
1808. Csata Kartaune mellett, melyben II. Kamensky orosz tábornok Klingspor és Adlercreutz svéd tábornokot megveri.
1808. Wasa kormánykerület az oroszok által ismét bevéve.
1811. Norvégiában a christianiai egyetem alapittatik.
1813. Villafranca lord Bentinek által bevételik. (L. 13-án.)
1813. Moreau előbb francia, utóbb orosz tábornok, mindkét lábának ellövetése miatt meghal. (Lásd augusztus 27-én.)
1814. Nassau hercegség nyílt levele az országszervezetről. (Bővítések történtek július 1-én 1816, — nov. 5-én 1815.)
1815. Katonai zendülés Strassburgon, hátramaradt zsold végett, nagy megfontoltsággal és renddel vezérelve.
1818. A gyármunkások zendülése Manchesterben gépek behozataláért.
1820. Kia-King chinai császár, Kien-long 15-dik fia meghal. 24 évi kormányzás után. Trónra lépett 1796-ban. Ő volt Taokuang (szület. 1781) atyja, kinek életét Gützlaff leirta. (Lásd febr. 11-én.)
1830. Felkelés Lipcsében, a rendőrség ellen. A rendőri foglyok kiszabadíttatnak. (Ismétlések 3. és 4-én.)
1831. Moszdorf és Bertholdi szászországi democraták, 15 évi fogságra vitetnek. Két nap később az alkotmány, melynek létesítéseért buzogtak, kihirdetetik. (Lásd september 4-én 1831 és 1833.)
1832. Zach Ferenc báró híres csillagász és mathematicus, a magyar academia tagja, Zach Antal tábornoszernagy testvére meghal Párisban. (A magyar tud. társ. évkönyvei I. kötete szerint így, a második kötet szerint sept. 3-án. A külföldi források a mai nap mellett szólnak.)
1832. Benzel-Sternau Kár. Chr. gr., humoristicus német író meghal.
1834. Az angol kereskedelem megtiltása, és a brittekkel való közösülés megszüntetése Chinában.
1844. Camuccini Vincenzo festész meghal.

1847. Felkelés Messinában és Reggióban, melyet a katonai erő hamar elfojtott.
1848. Messina 20 óráig bombáztatik, a tüzelés másnap is foly.
1848. Kiss Ernő forradalmi tábornok Perlaszt rohammal elfoglalja, és a rácokat szétveri. (Nem 11-én, mint Majláth.)
1849. Hanák János magyar természettudós halála Kricsován Krassó megyében. (Lásd jul. 25-én.)
1849. Báró Feuchtersleben Ernő jeles orvos, bölcész és író meghal.
1850. Franzoni érsek a piemonti kormány iránti ellenszegüléseért vizsgálat alá vonatik.
1851. Oribe megszünteti Montevideo ostromát.
1854. Schamyl Georgiába tör és a megvert oroszokat a Kur folyóig üzi.

3. S e p t e m b e r.

(III. Nonas Septembris.)

35. (Kr. sz. e.) Agrippa, Octavian tengernagyja megveri Sextus Pompejust egy nagy tengeri csatában Naulochusnál, keletről Mylától.
1041. Vaskaru Vilmos meggyőzi a görögöket a Monte Peloso mellett.
1158. I. Hohenstauffen Frigyes császár békét köt Milanoval.
1328. Castruccio Castracani jeles ghibellin hadvezér római senator meghal. Macchiavelli leírta életét.
1402. Zara, Spalato és Sebenico ünnepélyesen hódolnak nápolyi Lászlónak, Zsigmond ellenkirályának.
1409. Genua lázadása a franciák ellen.
1526. II. Soliman Mohácsot elhamvasztja, és a táborban levő 4000 magyar foglyot lemészároltatja, hogy útját Buda felé könnyítse. (Jászay, Hammer, Szalay.) [Lásd aug. 29-én.]
1564. Báthory István Szathmárt elfoglalja.
1596. A császáriak Hatvant visszafoglalják a törököktől.
1642. Lord Inquichin a kir. sereg vezérének nagy győzelme Liscaroll várnál a forradalmiakon.
1642. Einsiedel Sybilla Margitta, nagy tudományáról kitűnő irónő születik. (Meghal 1690.)
1643. A spanyolok Brezé herceg francia vezér által tengeri csatában megveretnek.

1644. Adimari Luigi olasz sonett- és drámaköltő, operaszerző születik Nápolyban. (Meghal 1708 jun. 22-én Florenzbén.)
1653. Saumaise Claudius híres tudós a classicai irodalomban, a régi, új és keleti nyelvekben, meghal Spaa fürdőjében. (L. ápril 15-én.)
1654. Az angol parlament, az új republicanus alkotmány szerint összegyűl. (Lásd december 16-án.)
1670. Nádasdy Ferenc, Magyarország országbírája Pottendorfon Ursembeck gróf és 300 fegyveres lovag által hűtlenségért elfogatik és Bécsbe vitetik. (Cserei.) [L. ápril 18., és 30-án.)
1680. A kurucok Petneházy Dániel alatt Bártfa városát felgyújtják, követeik iránti méltatlanságok végett.
1705. Tököly Imre végrendeletet tesz, mely által II. Rákóczy Ferencet örökösévé nevezi ki, azon kikötéssel, hogy annak egyik fia György, Tököly nevét viselje. (Lásd 13-kán és 17-kén.)
1709. Dornick németalföldi vár Marlborough által a franciáktól elfoglaltatik.
1711. Cheron Erzsébet Zsófia (férjesült Hay) híres festésznő és költőnő a párisi és paduai festési academia tagja meghal. (Lásd október 3-án.)
1729. Hardouin (Harduinus) János jezsuita, híres mint roppant tudományu régiségbuvár, különös scepticismusa és kalandos paradoxiai által, meghal Párisban. (Születik 1646.)
1731. Pest megye gyűlésén Althann Frigyes váci püspök bibor-nok tiltakozása, melylyel III. (VI.) Károly király rendeletét egyházi dolgokban el nem ismeri, és a katolikusoknak annak fogamatba vételét megtiltja, mint felségsértő bakó-kéz által nyílt ajtóknál széttépetik, és végre a téren megégettetik.
1741. Lasey és Keith orosz tábornokok megverik a svédeket Wilmanstrand mellett Wrangel alatt. Az oroszok a várost rohammal beveszik. (Lásd 4-én.)
1758. Összeesküvés Lissabonban. Herceg Aveiro több banditák-kal együtt (éjjel 4-ére) a hintóban járó I. József királyt megtámadják, mely alkalommal karját egy lövés könnyen megsebesíti. E merényletért a jezsuiták vétettek gyanuba. (L'art de verifier les dates szerint a megtámadás december 3-án, a bűnösök elfogatása december 13-án történt.) [Lásd januar 13-án.]

1759. József portugalli király kiűzi a jezsuitákat Portugalliából, minthogy a király gyilkos megtámadtatását helyeselték, egyszersmind lázadóknak, felségsértőknek és a haza ellen-ségeinek bélyegzi. Mintegy 1000 jezsuita hajóra rakatván, a pápai birodalomba szállítatik.
1773. Jordan János Lajos jeles német diplomata születik Berlinben.
1780. Beauharnois Jenő, Olaszország alkirálya születik. Ő inkább maga és utódjainak számára lemondott a megkínált olasz koronáról, mintsem ügyét Napoleonétól elválasztotta volna.
1783. Béke Versaillesban Anglia, Franciaország, Spanyolország és Éjszakamerika közt, melyben Éjszakamerika független-sége megalapittatik. — A hubertsburgi békére (febr. 15-én) következett 15 év egész Európára nézve meglehetősen nyugalmas volt, csak Nagybritannia civódott amerikai tele-peivel, mi egy 7 évi háborúra vezetett, mely a mai béke-kötéssel véget ért. (Lásd július 4-én.)
1787. Cornelius Péter híres festész, az újabb német művészet egyik főképviselője születik Düsseldorfon.
1791. Az új francia alkotmány bevégezve, a nemzetgyűlésben elolvasva, és a királynak eléterjesztve. (Lásd 13., és 14-én.)
1792. Lamballe Mária Teréz Luiza, savoyen-carignani hercegnő, a francia királyné udvarszertartásának főfelügyelőnöje a nép által Párisban kegyetlenül meggyilkoltatik.
1793. A francia convent határozványa, mely ezer milliónyi kényszerített kölcsön felvételét engedi.
1793. A grodnoi lengyel országgyűlés Poroszország foglalmányait szerződéssel kénytelen jóváhagyni. (Lásd március 25-én.)
1794. Balassa Ferenc siketnéma festész születik Pozsonyban.
1796. Csata Calliano mellett az osztrákok és franciák közt, Davidovics és Bonaparte közt, melyben Massena győz. (Lásd 4-én.)
1796. Károly főherceg megveri Jourdan francia tábornokot Würzburgnál. Másnap a város Bollemont tábornok alatt magát megadja.
1800. Örökös béke és kereskedelmi szerződés az éjszakamerikai egyesült államok és a francia köztársaság közt.
1807. A Code Napoleon megjelenik.
1813. Dánia hadat izen Svédországnak.
1814. Poroszország katonatörvénye létesül. (Lásd nov. 21-én.)

1815. Kállay Ödön, magyar népképviselő és ellenzéki szónok születik Napkoron Szabolcsmegyében.
  1815. Kiaking chinai császár trónról leejtetik. Őt követte második fia, kinek tiszteleti neve: „Joakurny“ az az: értelem fénye. Igazi neve nem tudatik, mert ez a chinai császárok életében titok marad. (Lásd 2-án.)
  1816. Schröder Frigyes Lajos, színiköltő és fordító meghal Hamburgon. (Lásd november 3-án.)
  1817. Forradalom Algierban, melyben Omar Dey megfojtatik. Ali Hodja a Dey utódja lesz.
  1825. Grout de Beaufort Henrik Ernő, híres afrikai utazó meghal a felső Senegalon.
  1848. Felkelés Livornóban és ideiglenes kormány alakulása. (L. február 17-én.)
  1848. A democrat egylet Bécsben az augusztusban elesett munkásokért ünnepélyes temetkezést tart, mely alkalommal Becker A., Tausenau, Chaises, Frank, Eckard stb. forradalmi beszédekert tartanak. — Hogy a ministerek elleni demonstratio még nagyobb legyen, a temetkezés után, azt egy esküvel a szabadságra befejezték.
  1849. Klapka forradalmi tábornok az ácsi és szőnyi sáncokat megszállja.
  1849. Moga János es. altábornagynak és Teleki Ádám tábornoknak a hadbírói ítélet kihirdettetik, miszerint fegyveres felkelésért méltóságaiuktól és nyugpénzeiktől megfosztatnak, Moga pedig 5 évi várfogsággal is büntetetik.
  1851. Felfedezése egy ugynevezett német democrat összeesküvésnek Párisban.
  1853. Gibelin Victor az utolsó svajci tiszt azok közül, kik 1792. évi augusztus 10-én a Tuillériákat a nép ellen védelmezték, meghal Solothurnban 88 éves korában.
  1854. Schmid Kristóf ifjúsági író meghal Augsburgon. (Születik 1768 augusztus 15-én Dinkelsbühlön.)
  1855. Maár Bonifác tudor, bencés áldozár, magyar történeti író halála Balaton-Füreden 67 éves korában. (Lásd augusztus 29-én.)
  1857. Mazzini, Ledru-Rollin, Massarenti és Campanella a Seine törvényszéke által mint Napoleon élete elleni merénylet részesei in contumaciam deportatióra ítéltetnek.
-

4. September.

(Pridie Nonas Septembris.)

295. (Kr. sz. e.) X. Fabius Maximus Rullianus V., római consul diadalt ül a samniták, etruscusok és gallusokról.
57. (Kr. sz. e.) A száműzésből Romába jövő Cicero minden rang és kor emberei által nagy örömyilatkozattal és üdvözléssel fogadtatik, elébb a capitoliumba, aztán házába vezettetik. (Lásd aug. 5-én.)
397. Arcadius keletrómai császár kegyetlen és igazságtalan felségsértési törvényt kibocsát: Halál és jószágelkobzás azok ellen, kik oly személyek ellen összeesküdtek, kiket a császár saját testének tagjaiként tart; azok ellen, kik gondolatban és tettben felségsértést elkövettek; a ki egy felségsértő kegyelmeztetését kéri, kitörülhetlen becstelenséggel bélyegeztessék. Az utóbbi sors érje a felségsértő gyermekeit, és azokéit, kik az olyant fel nem adtak.
569. I. Alboin a lombardok királya Milanot elfoglalja. (Lásd april 2-án és junius 28-án.)
756. Az asturiak győzelme a maurokon a Pyrenáákban.
1260. A ghibellinek győzelme Farinata alatt a guelfeken Montapertinál.
1260. Kotos zultán megveri a mongolokat a goliátkutnál.
1424. Ziska egy véres csatában megveri a kelyheseket Kosteletz mellett.
1452. III. Frigyes császár a Bécsujhelyet ostromló szövetséges osztrákoknak a kisdéd V. László királyt átadja, kit Cillei Ulrik a sereg nagy ujjongása közt átvesz. Ez szerencsétlen következményekben termékeny nap volt. (L. március 5-én, ápr. 4-én, aug. 19-én, dec. 12-én. Nem 3-án történt mint Hormayr mondja és nem 7-én mint Geisau.)
1537. A törökök II. Suleiman zultán és Chaireddin pasa alatt Corfu sikertelen ostroma után elhagyják a szigetet.
1543. Székesfehérvár vitéz védelem után Varkocs alatt a törökök által elfoglaltatik. (Timon epitome sz. 12-én.) (Lásd september 20-án 1601 és május 19-én 1688.)
1552. Szolnok vára, mely Nyáry Lőrinc által gyalázatosan elhagyatott, a törökök által Amhád vezir alatt elfoglaltatik.

1554. Füleek vára egy pap árulása és Bebek Ferenc nógrádi főispán, a vár tulajdonosának, és Perényi Gábor léha elvonulása következtében, török kézre jut. (Nem 20-án mint Engel.)
1608. A syriai lázadók Kara Hasan Kedügi mellett Murad nagyvezir által meglepetnek és megveretnek.
1632. Véres csata Nürnbergnél Gusztav Adolf és Wallenstein közt határozatlan kimenetellel.
1637. V. Frigyes hessenkasseli tartományi gróf, a protestántismus buzgó harcosa, meghal.
1645. Buxtorf János Jakab, jeles orientalista születik. (Meghal ápril 3-án 1704.)
1647. Noodt Gerard híres holland jogtudós születik Nimwegenban. (Meghal augusztus 15-én 1725.)
1674. A kaimakam Karamustafa Human lengyel erősített várost rohammal beveszi, a lakosokat mind felkoncolja, az utcákat vérrel elárasztja, és a keresztényeket elevenen nyuzza.
1676. II. Rákóczy Ferenc erdélyi fejedelem, a magyar conföderatio és forradalom feje születik Borsi nevű zempléni faluban Ujhely mellett. (Baksay folytatója sz. 1666.) (L. ápril 8-án.)
1683. A törökök főrohama Bécsre visszaveretik. (Lásd 12-én.)
1698. I. Péter cáρ Moszkauba érkezik, az ismét fellázadt strelicen kemény törvényt tartandó. (Lásd februar 2-án.)
1704. Gróf Rabutin es. tábornok megveri a békétleneket Kolosvárnál Teleki és Thoroczka alatt.
1735. Sartori Bernát, ki apácai Csere János mellett először irt magyar nyelven bölcselemi tant, születik.
1742. A svéd hadsereg (17,000 ember) Helsingforsnál az oroszok előtt capitulál. Egész Finnland az oroszok hatalmában marad. (Lásd 3-án.)
1750. Kleber János francia köztársasági dandárnok születik Strassburgon. (Lásd junius 14-én.)
1756. Pram Christen Henriksen norvégiai költő és író születik. (Meghal 1821 november 25-én.)
1759. Dresda Schmettau porosz tábornok alatt megadja magát a birodalmi seregnek. (Lásd 5-én.)
1774. Philadelphiában egy minden amerikai tartományok köveiből álló congressus alakul.
1782. Széchen Miklós gróf, a magyar kir. udvari kincstár elnöke,

- Posega főispánja, a conservatívek egyik vezére születik Kistergovischén Varasdban.
1787. Niemejowski Bonaventura lengyel népképviselő, az 1830. évi forradalom után belügyminister, születik. (Meghal 1835 június 15-én Párisban.)
1792. A francia nemzeti törvényhozó gyűlés esküszik, hogy minden királyt és királyi hatalmat gyűlöl, és hogy soha sem fogja megengedni, miszerint idegen a franciáknak törvényt szabjon. (Lásd szeptember 21-én a convent végzését.)
1796. Fendi Péter jeles közéleti és történeti festész, rézmetsző és véső születik Bécsben. Mások szerint 1795. évi sept. 8-án. (Lásd aug. 28-án.)
1796. Az angolok Neu tengernagy alatt Newfoundlandon kiszállnak, ott mindent fölégetnek és elpusztítanak.
1796. Buonaparte tökéletesen megveri az osztrák hadsereg jobb szárnyát Davidovich alatt Roveredonál. (Daru sz. 5-én.) [Lásd 3-án.]
1797. Az ötszázak tanácsa buktatása a directorium által Párisban. 18 Fructidor. Augereau szétüzi a tanácsot Barras, Rewbell és Larèveillére kívánatára. Carnot és Barthelemy pártja megsemmisül.
1799. Barthold Frigyes Vilmos híres történetíró születik Berlinben.
1811. Az arabok által elfogott török lázadók Tunisban mind felkoncoltatnak, mire a csend helyreállítatik. (L. sept. 29-én.)
1813. A franciák győzelmes ütközete Zatna és Seyda mellett Tauenzien porosz tábornokkal.
1822. Elio Felix spanyol tábornok VII. Ferdinand idejéből, véres vadságu ember, mert Valenciában március 30-án a tüzérek közt absolutista lázadást támasztott, hadbírói ítéletnél fogva megfojtatik Valenciában. (Igy Gervinus, és a bécsi tört. naptár. Ersch sz. 3-án.)
1823. Malaga, Loverdo város-parancsnok alatt a franciáknak magát megadja.
1824. Meiningen hercegség képviseleti alkotmányt nyer.
1826. A spanyol flotta, melyet a király Mexico visszafoglalására utra indított, vihar által megsemmisítettik.
1826. A görögök ütközete Skurtanál, Megaris és Bóotia közt.
1830. Franciaország a délamerikai szabad álladalmakat elismeri.
1830. Az orániai herceg Belgiumnak Hollandiától elválása érdekében nyilatkozik.

1830. Békétlenségek Braunschweigon és Casselban. (L. 6-án.)
1831. Szászország alkotmányt nyer (Lásd 2-án.)
1833. Bertholdi, szász democrata börtönében felakasztja magát. (Lásd sept. 2-án és november 15-én.)
1836. Kurländer Fr. A. drámaíró meghal Bécsben.
1840. Chialli Vincenzo jeles festész halála Cortonában. (Lásd jul. 27-én.)
1848. A schleswig-holsteini rendek elvetik a malmói békekötést és magukat permanentiában nyilatkoztatják.
1848. Jellacsich báró minden eddigi hivatalába és méltóságába, melytől őt a június 10-ki leirat megfosztá, visszaálltattik, a legfőbb megelégedés nyilváníttása mellett.
1848. Kossuth nevezetes szónoklata a magyar parlamentben a horvát lázadás ügyében. Határozatok: Egy 100 tagu küldöttség menjen fel Bécsbe, és kérje a királyt, hogy jöjjön le Budára, parancsolja haza a külföldön levő magyar katonaságot, és Horvátországot a reactio hatalma alól vegye ki, végre hogy a jul. 11-ki határozatokat szentesitse. Meghagyatik a követségnek, hogy 24 óránál tovább ne maradjon Bécsben. Beóthy Ödön a déli táborba küldetik, hogy a hadsereg hűségét biztosítsa a hazának. Határoztatik végre egy Európához, és a nemzethez intézendő manifestum. (L. sept. 11-én és aug. 31-én.)
1850. A brasíliai császár határozománya, hogy rabok behozatala az országba kalózságnak fog tekintetni.
1850. Haynau tábornok nagy Barclay és Perkins sörházában Londonban a nép által tettelesen bántalmaztatik. (Lásd sept. 10- és 12-én és aug. 22-én.)
1851. A svéd országgyűlés berekesztése. Utolsó ülésében elveté a vallászabadságra vonatkozó indítványt, valamint azt, hogy a lelkiismeretre rótt száműzések megszüntetessenek.
1854. Wachenroder Henrik Vilmos Ferdinand vegytudós meghal Jenában.
1854. A francia sereg (25,000 ember) és a törökök (8000 ember) hajóra szállnak Várnában a Krimába indulandók.
1860. A német National-Verein első ülését tartja. Célja Németország egyesítése.
-

5. S e p t e m b e r.

(Nonae Septembris.)

- 360. (Kr. sz. e.) M. Fabius Ambustus római consul a hernicusokat a mai Garigliano folyó környékén meggyőzvén, ova-tióval Romába lép.
- 590. Antharich jeles lombard király meghal méreg által Pavia fővárosában.
- 1004. A lengyelek Prágából kiűzetnek.
- 1187. VIII. Lajos az Oroszlán francia király születése. (Meghal 1226 november 8-án.)
- 1187. Malek Adhel Ascalont elfoglalja.
- 1325. Szerződés Münchenben IV. Bajor Lajos német császár és III. Frigyes osztrák herceg közt, mely által az utóbbi is a német király címét nyeri. (L. sept. 28-án 1322.)
- 1398. A kibékült welfek és ghibellinek Genuában a béke vissza-állítását hirdetik a népnek.
- 1514. I. Selim török zultán győzőként vonul Tebris persa fővárosba. (Lásd aug. 23-án.)
- 1529. Hiláli jeles persa költő mint schiita kivégeztetik.
- 1540. Illésházy István nádor, híres magyar diplomata születése. (A neje által rakott sírkő szerint, ez persze nem egyezik azzal, mit Illésházy önmagáról mond febr. 29-én kelt levele szerint, melynek értelmében születése 1541. március elejére volna teendő.) [Lásd május 5-én.]
- 1555. Alba herceg spanyol hadvezér II. Fülöp parancsára 12,000 katonával a pápai birtokba lép, mert III. Julius pápa annak követét elfogatni merészelte. A sereg közeledésekor kiegyenlítés eszközöltetett.
- 1566. II. Soleiman zultán halála Szigetvár előtt, a nélkül, hogy a sovárogyva várt vár átadását látta volna. (Éjjel 5-ről 6-ra) [Bizarus az ő halálát majd sept. 3., majd 4-ére teszi. Istvánffy sz. 4-én.] (Lásd septemb. 7-én és március 17-én.)
- 1568. Campanella Tamás szellemének és szenvedéseinek története által híres férfi, bölcész, születik Stillo calabriai helységben. — A spanyol inquisitio börtönéből VIII. Orbán pápa buzgó fáradsága által szabadult ki. (Lásd máj. 15-és 21-én.)

1585. Richelieu, Armand du Plessis, herceg bibornok, Franciaország legkitünőbb államférfiainak egyike születik Párisban. (Lásd december 4-én.)
1604. Jagenreuter cs. ezredes Pestet félelemből elhagyja, mire a törökök a várost elfoglalják.
1619. Bethlen Gábor 18000 emberrel Kassát elfoglalja tábornokai Rhédey és Szécsy által. (Fessler, Hormayr, Lotichius Katonánál: histor. crit. Tom. 30. pag. 219 és Szalay így. Szalárdi szerint 21-én.) [Bethlen bevonult 11-én országgyűlést tartott 26-án.]
1638. XIV. Lajos francia király születése St. Germain-en Layeban. (Lásd sept. 1-jén.)
1645. Henniges Henrik híres jogtudós születése Weissenburgon. (Meghal aug. 26-án 1711.)
1698. A vérbíróság kezdete a streliczek fölött Moszkóban.
1703. Bécsben az első nyilvános bank létesül.
1706. Marlborough Dendermondet elfoglalja.
1711. Pingré Alexander Gui híres csillagász és tengerészeti író születik Párisban.
1714. Béke Rastadton és Badenben Bajorország és Austria közt, mely által Miksa Manó bajor választó országát visszanyeri.
1733. Wieland Márton, nagyhirű német költő, bölcsező és író születik Oberholzheimban. (Lásd jan. 20-án.)
1738. XII. Kelemen pápa Rákóczy Józsefet, ki Widdinben 200 huszárral lázadást kezdett, egyházi átok alá teszi a törökökkel való szövetsége miatt. (Lásd november 17-én, jan. 28-án, április 29-én.)
1746. Az osztrákok Genuát szerződésileg elfoglalják. (Lásd december 5-én.)
1752. Thompson Benjamin rumfordi gróf híres vegyész és sok jótékony intézet alapítója születik Woburn éjszakamerikai helységben. (Lásd aug. 21-én.)
1759. Egy Dresdának ostrom alóli felszabadítására jött porosz sereg megveretik Behla és Brentano cs. vezérek által. (Lásd 4-én.)
1765. Caylus Anne-Claude Fülöp gróf, parlamenti tanácsos, regényíró, híres műíró, régiségtudós, és mácenás meghal Párisban. (Lásd okt. 31-én.)
1776. Haen Antal híres orvos és író meghal. (Születik némelyek

- szerint dec. 8-án 1703. vagy 1704. mások szerint 1711. Leyden vagy Haag városban.)
1781. De Grasse amerikai tábornok megveri az angol hajóhadat.
1784. Ányos Pál magyar költő halála Veszprémben 28 éves korában. (Lásd dec. 8-án.)
1786. Hanway Jónás kereskedő híres utazási munka írója, mint emberbarát hálás emlékezetre méltó férfi meghal. (Lásd aug. 12-én.)
1758. Remusat János Péter Abel, a legnagyobb nyelvészek egyike, a chinai és tatár nyelvnek tanítója a collège de Franceban, születik Párisban.
1793. A convent több küldöttségek kérelmére egy forradalmi hadsereg felállítását határozza, egy vándorló forradalmi törvényszék kíséretében, mely a lázadók fölött azonnal ítéletet hozzon.
1794. Meyerbeer Jakab korunk legremekebb és legköltőibb zeneszerzője, lángelmű operák (Anjoui Margit, Il Crociato, Ördög Robert, Hugonották, Proféta, Éjszak csillaga Plörmeli bucsu, Afrikai nő) teremője születik Berlinben.
1800. Az angolok kemény ostrom után Maltát a franciáktól elfoglalják.
1805. Cantu Cäsar olasz történetíró születik Milanese váron Lombardiában.
1807. A svéd király Rügen szigetről menekszik, melyet most a franciák megszállnak.
1807. Angol nyilatkozat a dán megtámadás ügyében.
1810. Új forradalom Quitoban. A felkelők győznek, a spanyol katonaság elszélyesztetik, és az alkirály tanácsosaival foglyul Carthagenába vitetik. (Lásd aug. 2., 3-án.)
1812. Csata Kalogha mellett Oroszországban, Kutusow orosz és Murat francia tábornok közt. Poniatowsky az oroszok elsáncolt állásait Borodino mellett elfoglalja. (Lásd 7-én.)
1812. Lukács Móric, magyar akadémiai tag, jeles publicista, jogtudományi író és szépirodalmi fordító születik Pesten.
1816. A chambre introuvable nevű példátlan alávalóságu francia kamara feloszlatatik. (Lásd jan. 11-én és okt. 7-én.)
1818. A törökök Ibrahim Pasa alatt megverik a wehábitákat Arabiában. Főnökük elfogatván Konstantinápolyban lefejeztetik.

1821. Odysseus Thermopylenél visszaveri a Macedoniából Thes-saliába ütő törököket. (6-án is.)
1824. Lacretelle Péter Lajos, az idősbik, nevezetes politikai, és jogtudományi író meghal Párisban.
1832. Salfi Ferenc olasz politikai- és drámaíró meghal Passyban Páris mellett. (Lásd január 1-én.)
1833. Dom Miguel seregei Bourmont tábornagy vezérlete alatt, általános támadást intéznek Lissabon ellen, de minden ponton visszaveretnek.
1834. Két angol hadihajó, a chinai ágyutelepek elnémíttatván, Kanton folyóba nyomul. (Lásd 2-án.)
1839. Egy amman (svajci községi tanácsos vagy bíró) vallási rajongásban Winterthuron önmagát megégeti.
1848. Messina megadja magát a nápolyiaknak.
1848. Széchenyi István gróf, közmunkák minisztere elmeháborodásba esik és Budapestről a döblingi tébolydába távozik.
1848. A német nemzetgyűlés jóváhagyását megtagadja azon fegyvernyugvástól, melyet Poroszország teljhatalmának tulhágásával Malmoeban kötött Dániával. Egy uttal a német birodalmi seregek kihuzásának megszüntetése határoztatik. (Lásd sept. 1., 4. és 16-án.)
1849. Lippe-Detmold és Schwarzburg Sondershausen a berlini szövetséghez állnak.
1849. Laun Frigyes (igazi nevén Schulze Frigyes Ágoston) német regényíró meghal Dresdában. (Születik ugyanott junius 1-jén 1770.)
1853. A konstantinápolyi török hirlap „Hává disz“ az európai diplomatiát egy csipős cikkben megtámadja a zultán cserbehagyásáért az orosz viszályban.
1853. Depping György történetíró meghal Párisban.
1854. A francia hajóhad és hadtest St. Arnaud tábornagy alatt Varnából Krimiába elindul.
1856. Neufchatel a democraták által a poroszoktól visszafoglaltatik, egy órai harc után. Köztársasági kormányhatóság behelyeztetik.
1858. Saphir M. G. az ismeretes humoristicus író meghal Badenben. (Született 1795. február havában Lovas-Berényben.)

6. S e p t e m b e r.

(VIII. Idus Septembris.)

358. Giauhar, Muez-nek tábornoka Egiptomba törvén ma urát Bagdadtól független kalifának kikiáltatja. Első fatimita.
394. Nagy Theodosius keletrómai császár a bitorló Eugent, II. Valentinian palotamesterét a juliusi havasoknál, Frigidus folyónál Aquileja szomszédságában megveri és míg a császár előtt leborulva, bocsánatot kért, a katonák által a csatamezőn levágtatik. Arbogastes a nyugoti császárság vezére, midőn seregeit a győzőnek hódolni látta, és miután két napig reménytelen bujdosott, saját kardjába rohan. A győzők részén 10000 góth, és Bakurius, az iberiaiak vezére elesik.
1442. Zsigmond magyar király, német császár Luzatiát Polenz Jánosnak elzálogosítja.
1581. A svédek rohammal veszik be Narvát Lifflandban.
1604. Belgiojoso megveri a törököket Szolnoknál.
1605. Kollonits megveri a Boesckayakat a Csallóközön.
1634. Csata Nördlingen mellett, melyben III. Ferdinand ifjabb magyar király megveri a svédek és Bernát weimari herceget; — 12000 protestáns elesett, 6000 fogolylyá lett.
1652. Werth János előbb bajor utóbb osztrák tábornok a 30 évi háboruban meghal Csehországban.
1658. Wrangel Gusztáv svéd tábornagy 21 napi ostrom után elfoglalja Kronenburg dán várat. Kopenhága ostromának kezdete X. Károly svéd király által.
1656. Dubois Vilmos, cambrayi érsek, bíbornok, francia minister születik. (Lásd aug. 10-én.)
1669. Candia (vár és város) több mint két évi ostrom után, szerződésileg magát megadja Ahmed Kiuprili nagyvezírnek. A vár velencei védője volt Morosini. A sziget birtokáért 25 évig folyt a harc. (A béke megkötését mára teszi Hammer az osman birodalom, Daru Velence köztársaság és Leo az olasz államalakok történetirója, a L'art de verifier les dates írói azonban sept. 16-ára. A város átadatott a törököknek sept. 27-én midőn a nagyvezír ezüst tálon a

- város, erősitések és nyilvános épületek 83 kulcsait fogadá. Az alkudozások kezdődtek aug. 28-án.) [Lásd máj. 28-án és sept. 8-án.)
1674. Walpole Robert hires angol minister születése.
1675. Károly lotharingiai herceg a Trierbe szorított Crequi francia tábornagyot megadásra kényszeríti.
1683. Colbert János hires francia minister halála. (L. aug. 31-én.)
1686. V. Keresztély dán király Hamburg sikertelen ostromával felhagy.
1688. Miksa Manó bajor választó fejedelem a magyar-német se-
reggel Nándorfehérvárt rohammal beveszi, mely 167 esz-
tendeig török kézben volt. (Lásd okt. 8-án 1690.)
1703. Tallard francia tábornagy Breisach várat elfoglalja.
1704. XII. Károly svéd király Lemberget rohammal beveszi II.
August lengyel királytól.
1704. II. Rákóczy Ferenc küldöttséggel szólítja fel a rácokat,
hogy ügyéhez álljanak. A rác érsek Bécsbe küldi Rákóczy
levelét.
1710. Wolfius János Gáspár protestáns hittudós születik Zürichben.
1714. Marchetti Sándor matematikai író meghal 82 éves korában.
(Lásd márc. 17-én.)
1715. Több tekintélyes skót Aboyne-ban gyülekezik, és Stuartot
Skótországból VIII. Jakab, Angolországban III. Jakab nevű
királyul kikiáltja.
1721. Wedelius György Farkas, orvostudományi író meghal.
(Lásd nov. 12-én.)
1751. Goscelin Ferdinand József hires régiségbuvár és író szüle-
tik Lilleban.
1757. Lafayette M. P. J. A. Y. Gilbert Mortier marquis, szabadság-
harcos Amerikában és Európában, a nemzetőrség főparancs-
noka (1789. és 1830.) Franciaországon, hires mint ember,
hadvezér, szónok és államférfi születik Chavagnac au-
vergnei helységben. (Lamartine az ő születési évét 1754-re
teszi. Rotteck a Staatslexiconban és Hering 1757. évi
sept. 1-jére.)
1757. Langbein Ágoston Frigyes Ernő, humoristicus német re-
gényíró és költő születik Radebergen Dresden mellett. (Meghal
1835. jan. 2-án.)
1775. Bullet János nyelv- és történetbuvár meghal.
1778. Sonnenberg Ferenc Antal József Ignác Mária báró, költő

- lángész születik Münsterben. (Mások szerint 1779.) (Lásd nov. 22-én 1805.)
1789. A saint-lazari börtönök Párisban a nép által leromboltatnak.
1789. Schadow Vilmos kittinő festőművész születése Berlinben.
1793. Billaud-Varennes a nemzeti convent elnöke.
1794. II. Frigyes Vilmos porosz király Varsó ostromával (éjjel 7-re) felhagyni kénytelen.
1795. A franciák Jourdan alatt a Rajnát átlépik és Düsseldorfot megszállják.
1796. Massena francia tábornok Trientbe vonul.
1803. Az angolok Havre, és más Seine folyóbeli réveket ostromolják.
1807. Helgoland sziget megszállása. Russel admiral Zeschka őrnagy ellen.
1808. Joachim, az új nápolyi király fővárosába bevonul.
1808. A jánosvitézek rende Bajorországban megszüntetik.
1811. A buenos-ayresi junta a polgárokat felhívja, hogy fegyvert fogjanak a haza megmentésére, mely a desaquaderoit csatavesztés által veszélybe jött.
1811. A függetlenség barátjai ellen Uj-Valenciában szőtt összeesküvés elnyomatik. (Lásd 24-én.)
1812. Reinhard Volkmar híres bölcseleti író meghal. (Lásd márc. 12-én.)
1813. A szövetséges hatalmak csatája Jüterbogk és Dennevitznél Napoleon ellen. Bülow, Károly János svéd koronaörökös és Tauenzien, megverik Ney, Bertrand, Reynier, Oudinot, és Arrighi tábornokokat.
1814. Lavaisse tábornok Pethiont és Christophot felszólítja, hogy magokat Franciaországnak alá vessék.
1821. A görögök Odysseus alatt tökéletesen megverik a törököket a Thermopyláknál. (Lásd 5-én.)
1823. A rendkívüli cortesek gyűlése Cadixban. (Lásd 27-én.)
1829. Daru Péter Antoine Noël Bruno gróf, Franciaország legjelesebb államférfiainak egyike, híres történetíró meghal. (Születik 1767. Montpellierban.)
1830. Lázadás Braunschweig-Wolfenbüttelben. (Lásd 4. és 7-én.)
1831. Rettentő harc Varsó sáncaiban az oroszok és lengyelek közt. Estve egy másnap 2 óráig tartó fegyverszünet kötöttek. (Lásd 8-án.)

1832. Weisze Keresztély Ernő érdemes jogtudós és történetbuvár meghal.
1842. Obrenovits Mihály szerb fejedelem, Karagyorgyevics Sándor mellett történt felkelés következtében Zimonyba menekszik. (Ma és 7-ik közt.) [Lásd 14-én.]
1848. A 100 tagu magyar küldöttség Bécsbe érkezik, Pázmándy vezérlete alatt, hogy a császárt a ministerium támogatására megkérje. A nép és aula fáklyás zenével fogadja a küldöttséget. (Lásd 4., 10. és 11-én.)
1848. Nagy-Szeben városa megtagadja a magyar ministerium által rendelt honvédállítást. (Lásd 7-én.)
1848. Filangieri nápolyi kir. vezér Messinát rohammal beveszi. Vérpatak jegyzi a győzelmeskedők lépéseit.
1848. A német birodalmi ministerium lelép. Dahlmann egy ujnak alakításával megbizva. (Lásd 5-én.)
1849. Oroszország a lengyel menekültek kiadatását kívánja a zultántól. (Lásd 7-én.)
1853. Finelli Carlo a legjesebb olasz szobrászok egyike meghal Rómában. (Lorck történeti évkönyve önmagával ellenkezik midőn halálát egyszer september 6-ikára másszor 13-ikára teszi.)
1854. Az osztrák hadsereg gróf Corónini altábornagy alatt mint a törökök szövetségese Omer pasa kíséretében Bukarestbe vonul.
1860. II. Ferenc nápolyi király estve 8 órakor Nápolyt oda hagyja, és Gaëtába vonul. (Lásd 8. és 9-én.)

7. S e p t e m b e r.

(VII. Idus Septembris.)

3447. Kr. sz. e.) Vége a vízözönnek. T. i. az első holnap első napján. (Régi hagyományok és a chaldäiak betürendszerén alapuló constellatio, nem különben Seyffarth tanár csillagászati kiszámítása szerint.) [Lásd nov. 3-án.]
251. (Kr. sz. e.) L. Caecilius Metellus proconsul a puniakról diadalt ül.
67. A rómaiak Torichäát elfoglalják Judäában.
990. Szent Dunstan Canterbury érseke, ki tudományával egész

- korát fölülmulta, és ez által a királyokat vezérelte meghal.
1091. A morabéthekek Sevillát elfoglalják.
1136. Mostarsched chalifa az assasinok által meggyilkoltatik.
1303. VIII. Bonifác pápa (ki ez évi junius havában Vencel cseh király és Robert Károly magyar trónkövetelő közt, az utóbbinak javára biráskodott) Anagniban Nogaret Vilmos által fogságra tétetik. Sciarra da Colonna titkon toborzott 300 lovassal t. i. és számos gyalogsággal Rómába tör. Ezek „halál Bonifác pápának, éljen a francia király“ kiáltással a pápai palotát megszállják. A bibornokok szökönek, a pápa pedig Nogaret francia korlátnok által megpofoztatik, midőn éppen másnap egy bullát kiadandó volt, mely Fülöp jobbjáit hűségük alól feloldozza. Ezen zenebona alkalmával a honáruló Gergely, esztergomi érsek is életét veszté. (Lásd okt. 11-én.)
1354. Dandolo András velencei doge meghal, az utolsó ki Sz. Márk templomába temettetett.
1453. Podiebrad György cseh kormányzó Smirzitzky János cseh kelyhes főurat lenyakaztatja, mert László királyt megintette a Prágába jövetel veszélyes voltáról.
1522. Del Cano Sebestyén, az egyetlen hajóval, (Vittoria) mely a világmérföldutazásából még fenmaradt, St. Lucar révébe megérkezik. Ezen merész vállalat feje, a portugalli Magelhaens áldozatul esett. (Lásd sept. 20-án.)
1524. Erastus Tamás (Lieber vagy Liebler) szerencsés orvos és orvosi író, reformatus tudós, a hierarchia ellenzője születik Badenban Svajcban. (Lásd dec. 31-én.)
1556. V. Károly császár egy a választó fejedelmekhez intézett iratával lemond a kormányról testvére I. Ferdinand javára és annak Sudburgról a császári koronát és pálcát elküldi. (Lásd nov. 24-én és febr. 24-én.)
1566. Zrinyi Miklós Szigethvár hős védelmében mint Leonidas és Decius Mus dicső halált talál. Csak 2500 magyar védte vitézül a várat Soleiman egész hadereje ellen, mely 100,000 lovas és 300 ágyu által ostromoltatott, a janicsárokat és más török katonaságot nem említve. Az utolsó kirohanásban a hölgyek is vitéz ruhában vettek részt, és férjeik mellett cselekedtek, ily halálnak elsősegét adván, a rájuk váró gyalázatos sorsnál. Az utolsó ágyulövés a kapuban még 600 törököt söpört el, és midőn már Zrinyi körül a zászló-

tartó Juranics Lőrinc és a többi hősök Papratovics Farkas, Kobák Miklós, Patacsics Péter, Bajony János, Istvánffy Pál, Csáky György, Kecsey György halva elterültek, a várban elharapodzott tűz, mely Zrinyit kirohanásra készíté, a lőportárt megragadván, 3000 zsákmányra rohanó törököt légbé röpitett. Igy ez ostrom a törököknek 20 – 30,000 emberébe került. (Sajnos, hogy még ezen örök emlékezetre méltó napra nézve sincs egyetértés a honi chronológiában. Budina Sámuel, Forgács Ferenc, Zsámboky János, Révai Péter (de monarchia) Eber Pál, Gualter János chroniconja, Timon, Hormayr, Engel, Katona, Bizarus, Ortelius és a vele mindig egyező Kreckwitz, és Palma sept. 7-ére; Istvánffy ellenben, Hammer, Fessler, Bedeus, Majláth, Horváth Mihály és Szalay sept. 8-ára teszik Zrinyi halálát. Nadányi és Bethlen Farkas a napot ki nem teszik, az előbbi csak annyit mondván, hogy Soliman három nappal a vár bevétele előtt halt meg.) (Lásd sept. 5-én.)

1584. Van Erpen Tamás (Erpenius) hires holland orientalista születik Gorkumban Hollandiában. (Lásd nov. 13-án.)
1595. Báthory Zsigmond, a törcsvári hegyszorost átlépi, a török zultánt saját földén megtámadandó.
1631. Gusztáv Adolf svéd király tökéletesen megveri a császáriakat Tilly alatt Lipese és Breitenfeld mellett. Tilly maga veszélyesen megsebesült, és alig szabadult meg a fogságtól. A protestánsok serege 26000, a császáriak-é 40000 emberből állt. (Fritsch, Schiller, Schlosser, L'art de verifier les dates stb. Nem 17-én mint Becker.)
1632. II. Ferdinand császár serege a bajor herceg és Friedland herceg által meggyőzi a svédeket Altenburgnál.
1640. A felkelő skótok Newburn mellett a Tyne folyónál egy 4500-nyi sereget megszalasztanak. A skótok zászlain ezen felírás volt: „Krisztus, koronáért, és a conventantért.”
1647. A nápolyiak fellázadnak és Arcos alkirályt capitulationra kényszerítik, hogy csak belföldiek fognak hivatalokra alkalmaztatni.
1693. Croy herceg rohama Belgradra 1000 ember vesztességgel visszaveretik.
1695. Lippa a törökök által elfoglaltatik és hadőrsége kardra hányatik.
1701. A nagy szövetség Haagon kötöttek I. Lipót császár, Angol-

- ország és Hollandia közt XIV. Lajos ellen, hogy a spanyol örökség némely részeinek kiadására kényszeritessék.
1703. A burgundi herceg Breisachot elfoglalja.
1706. Jenő cs. vezér 37000 emberrel tökéletesen megveri a francia 80,000-nyi sereget Turinnál, melyet La Feuillade ostromlott. Csata után alig 1600 francia maradt együtt, és roppant készletei, 158 ágyu, 80000 lőporhordó, 55 mozsár, nagy számu bomba, golyó stb. a hadi pénztár, 50000 öszvér és 13 dragonyos ezred lovai a győzők hatalmába estek. Marsin tábornagy elfogatván, másnap meghal. E csatavesztés által a franciák és spanyolok egész Olaszországot elveszték.
1708. XII. Károly svéd király, ki 45000 emberrel Oroszországba tört, megveri az oroszokat Gollowtschin-nál. (Ghillany.)
1712. Hertzog György Lajos jogtudós, egy koránérett tudós születik. (Meghal 1737. sept. 11-én.)
1714. Békekötés Badenban Svajcországban, a rastadtinak alapján Német- és Franciaország közt Villars és Jenő savoyai herceg által. (Lásd márc. 6-án.)
1757. Nádasdy cs. tábornok megveri a poroszokat Görlitznél. Winterfeldt tábornok, II. Frigyes kegyence Moysburgnál elesik.
1764. I. Poniatowsky Sztaniszló az orosz fegyverek ótalma alatt a Wolaban tartott országgyűlés által lengyel királynak választatik. (L'art de verifier les dates sz. 6-án. Lásd nov. 25-én.)
1766. Herceg Koháry Ferenc, magyar kir. udvari főkancellár, honti főispán születik Bécsben.
1769. Pichler (Greiner) Carolina regényíró nő születik Bécsben.
1777. Nagy Pál, kitűnő szónok, és a közélet pályáján nagy hatásu férfi születik Fertő-Szent-Miklóson. (Az új ism. téra szerint Felsőbükön) Sopron megyében.
1781. Longueval György, Bucquoi gróf születése Brüsszelben. Ő az ipar és művészetek előmozdítója, és mint természettudományi és bölcselmi író kitűnő volt.
1782. Apponyi Antal gróf, nagykövet a francia udvarnál, híres könyvtár tulajdonosa születik Pozsonyban.
1789. A francia hölgyek ékszereiket ajánlják a haza szükségének fedezésére.
1798. Suhm Péter Frigyes dán történetíró meghal.

1807. Rügen sziget a franciáknak capitulál. (Lásd 5-én.)
1807. Kopenhága capitulációja az angolok előtt. Wellesley, Pop-
ham, Murray, Gambier és Catheart küzd Peymann, Wal-
terstorff, Lütken, és Kirchhoff ellen. (Lásd 2-án.)
1810. Véres csata a török és orosz-szerb sereg közt Batyne
mellett a Jantra befolyásánál a Dunába. I. Kamensky és
Sabauriew orosz tábornokok megverik Muhtar pasát.
1811. Iparszabadság Poroszországban. (L. május 26-án, nov. 23-án.)
1812. Véres csata Borodimonál, Mosaisk mellett hol 200,000
francia és rajnászövetséges Napoleon alatt, meggyőzi az
oroszok 155,000-nyi seregét Kutusow alatt. Cautincourt,
Campère, Plangon, Huart és más öt francia tábornok 20,000
emberrel elesik. Bagration halálosan megsebesül. Az oro-
szok részén 15,000 katona és 3 tábornok esett el, megse-
besült 30,000 harcos és 12 tábornok. (Lásd 5-én.)
1813. Az olasz alkirály az osztrák sereget Hiller alatt ötszöri
támadás után Feistritznél a Dráva balpartjára szorítja.
1830. A lüttichiak Brüsszelbe vonulnak.
1830. A nép Braunschweig-Wolfenbüttel-ben Károly Frigyes
Ágoston Vilmos herceget zsarnokságáért elűzi, és palotá-
ját felgyújtja. A herceg szökéssel menti meg életét. (Lásd
6-ikán.)
1830. Clausel tábornok átveszi a sereg főparancsnokságát Bour-
monttól Algierban.
1848. Kudlich indítványa a jobbágyság és jobbágysági terhek eltör-
léseért törvénybe formálva a bécsi országgyűlés és csá-
szár által elfogadtatik. [Violand] (Lásd aug. 4. és 31-én.)
1848. Császári irat a frankfurti német kormányhoz, mely magyar
követ küldetését a német központi hatalomhoz rosztalja.
(Lásd máj. 4., 25-én, aug. 12-én és okt. 1-jén.)
1848. A magyarok kiverik a szerbeket Krusica, Kusics és a vra-
csevgaji táborból.
1848. Brassóban kerületi ülés, mely kimondja, hogy a magyar
ministeriumot mint kormányt el nem ismeri. (L. 6-án.)
1849. Austria és Oroszország alkudozásokat kezd Törökországgal
a menekült forradalmiak kiadatása iránt. (Lásd 16-án.)
1849. Pétervárad Kiss Pál parancsnok alatt föltétlenül megadja
magát az osztrákoknak. (Majláth sz. sept. 1-jén. a Pester
Ztg. és Austria sz. 6-án. Szilágyi, Egressy, Schütte, Hor-
váth M. sz. 7-én, Schlesinger sz. 27-én, Dorfmeister nap-

- tára sz. aug. 28-án. Szeremley szerint a meghódolás sept. 5-én, a vár és fegyverek átadása sept. 7-én.)
1850. Kassel városa ostromállapotba helyezve. Forradalom felülről. Az országgyűlési választmány a ministerek elleni vádat az államügyészségnél benyújtja. — Az adó behajtása parancsoltatván, a pénzügyi collegiumok szolgálatjukat megtagadják. (Lásd 13-án.)
1851. Kossuth és társai Gemlekből a Muhbiri-Surur nevű török fregatra szállnak és Kisásiát odahagyják. (Lásd 1. és 9-én.)
1851. Az adóegylet és vámegylet egyesítése határoztatik Hannovera és Poroszország közt.
1851. Feuerbach Anselm híres nyelvész meghal Freiburgon. (V. ö. május 29-én 1833.) [Weber sz. 8-án.]
1853. Schanghai chinai város a forradalmiak által bevétetik.
1853. A cserkeszek harcai Schamyl alatt az oroszok ellen herceg Orbelian vezérőrnagy alatt. — September 12-ig.
1853. Barth Henrik, a merész utazó kimondhatatlan fáradságok után, törekvésének céljára, Timbaktu afrikai városba érkezik.
1854. Népmozgalmak Antwerpenban az élelmi szerek drágasága miatt.
1859. Schamyl orosz fogságba esik, midőn Barjatinsky herceg Gunib kaukazi várat elfoglalja. [Weber H. sz. Schamyl aug. 25-én megadta magát.] Schamyl különféle harcai Oroszország ellen, az utóbbinak fél millió emberbe kerültek.
1860. Garibaldi bevonulása Nápolyba, csak néhány tiszt kíséretében. A dictaturát átveszi Victor Emmanuel nevében.

8. S e p t e m b e r.

(VI. Idus Septembris.)

413. (Kr. sz. e. e.) Az athenaiak csatavesztése az Asinaraos mellett.
16. (Kr. sz. e.) Anna, Matthan betlehemi pap leánya és Joachim neje, miután 20 évi meddőségben szenvedett, Máriát szüli, Jezus a keresztény vallás alapítójának anyját.
70. Jeruzsalem a rómaiak által Titus alatt rommal bevétetik

- és feldulatik. Ezen ostrom alatt mintegy 1100,000 ember dögvész által és éhen veszett el, 97000 zsidó esett fogságba. Tacitus sz. 600,000 öletett meg. (Lásd július 1-jén és aug. 10-én.)
780. IV. Leo, a chazar, byzanti császár meghal. (L. okt. 10-én.)
911. Oleg orosz fejedelem Nowgorodon, vizen és szárazon Konstantinápoly felé törve, a görög császárt békekötésre kényszeríti. A warágiak.
1156. II. Henrik (Jasomirgott,) osztrák herceg a regensburgi országgyűlésen egyezkedésileg lemond Bajorországról. Oroszlán Henrik javára.
1193. Imre magyar király nemzeti synodát tart Vácon.
1228. II. Hohenstauffen Frigyes császár Acconban kiszáll.
1290. Miklos pápa Károly Martellt (II. Anjoui Károly fiát, ki Siciliát a siciliai vespera által elveszté) egy követé által Nápolyban magyar királynak koronáztatja, Magyarországot pápai hűbérnek állítván. (Károly Mártellt 1294. évben ismét maga V. Cölestin pápa Rómában magyar királynak koronázta.)
1297. Doria Lamba genuai hadvezér megveri a velenceieket Dandolo András alatt az adriai tengeren, és őt elfogja.
1354. Néplázadás Rómában a Colonnák és Savelliak által gerjesztve. Míg: „viva lo puopolo!“ és „mora lo traditore Cola de Rienzo!“ mindenütt hangzott, a híres néptribun a capitoliumban ostromoltatott. Rienzi ki a néphez szólni akart, az ékesszólásának hatalmát ismerő tömeg által kőhajigálások által abban akadályoztatott, és midőn menekedni akart, Cecco del Viecchio által megszuratott. (Nem okt. 8-án mint Fessler írja.)
1380. Iwanowits Dimitrij Donskij moszkovai fejedelem megveri a tatárokat a Don folyónál a kulikowi rónán és 100,000-et közülök elejt. (Lásd aug. 11-én.)
1474. Ariosto Lodovico, a képzeletdús olasz költő, az „Orlando furioso“ költője, ki azért il divino-nak neveztetett, születik Reggióban. (Lásd jul. 13-án.)
1513. Gróf Surrey fia lord Howard Tamás és Percy Vilmos tökéletesen megverik a pusztítva Angolországba tört skótokat Flodden mellett a Tweed folyónál, hol 10,000 skót, azok közt maga IV. Jakab király és természetes fia St.

- Andrews érseke elesik. (Damberger és L'art de verifier les dates szerint 9-én.)
1514. Zsigmond lengyel király nagy csatában megveri Basil orosz császárt a Dnieper folyónál Orschanál.
1524. Az országgyűlés Rákoson (Zápolya-párt) törvényt hoz, hogy a lutheranusok az országban kiirtandók, és bárki által megégethetők. (Jászay.)
1533. Erzsébet angol királyné születése. (Lásd március 24-én.) [L'art de verifier les dates sz. 1538-ban.]
1541. Pest a törökök által elfoglaltatik, egy a város előtt vívott szerencsétlen csata után a keresztényekre nézve.
1563. Miksa magyar király koronáztatása Prágában. (Lásd okt. 22-én.)
1595. Medici, Aldobrandini, Gonzaga és Ghislieri Visegrádot visszafoglalják a törököktől.
1621. II. Bourbon Lajos, a nagy Condé, Franciaországnak Turenne mellett leghíresebb hadvezére születik Párisban. (Lásd máj. 19-én.)
1647. Quevedo de Villegas (Don Francesco) híres spanyol költő halála.
1667. Candia ostrománál a mai napig az ostromlók részéről 153, az ostromlottak részéről 182 akna a levegőbe repítetik, de a Panigra erősség mégis ellentáll a törököknek. (Lásd máj. 28-án, sept. 6-án.)
1694. Schöpflin János Dániel, jeles különtörténetek írója születik Salzburgon Breisgauban.
1702. Miksa Emmanuel bajor választó, a franciák szövetségese Ulm várost meglepetéssel elfoglalja, és megszállja.
1709. Veszprém Heister Siegbert cs. vezér által a Rákoczyaktól visszafoglaltatik. (Baksay folytatója szer. jun. 22-én Engel sz. augusztus végén.)
1740. Sergell János Tóbiás svéd szobrász születése Stockholmban. Thorwaldsen után az újkor leghíresebb művészek egyike. (Lásd febr. 26-án.)
1748. Seydelmann Ferenc híres zenész születése Dresdában.
1757. Seven zárdabeli conventio. A cumberlandi herceg a franciáknak Hannoverát, Hessent, Braunschweigot, és a Rajna és Weser közti tartományt átadja. (Lásd okt. 30-án és április 27-én.)

1760. Az angolok Amherst tábornok alatt Montrealt elfoglalják. A franciák egész Canadában capitulálnak.
1760. Cherubini Luigi remek operaszerző születik Florenzbán.
1764. Teleki László gróf, magyar államférfi, és író, 24000 kötetre menő könyvtár felállítója, a magyar tudós társaság egyik hathatós létrehozója, a nagyhirű Teleki József atyja születik Szirákon Nógrádmegyében. (Meghal 1821. Pesten febr. 24-én.)
1764. Gentz Frigyes híres politikai író és dialektikus születik Breszlóban. (Meghal 1832. június 9-én.)
1767. Schlegel Ágoston Vilmos, szellemdús költő, ítesz és fordító születik Hannoverában. (Meghal 1845. máj. 12-én.)
1772. Cziráky Antal gróf status és conferentialis minister, a tudós társaság igazg. tagja író és államférfi születése Sopronban.
1790. Pennsylvánia új alkotmánya (a legkevésbé demokratai az egyesült államalakban) felolvastatik Philadelphiában.
1793. Csata Hondscootenál Hollandiában, melyben Houchard francia tábornok megveri az angolokat York herceg alatt. (Becker hibásan 9-én, Szöllősy naplója 10-én.)
1796. Buonaparte megveri az osztrákokat Wurmser és Gvosdanovics alatt Bassanonál.
1798. Az augsburgi allgemeine Zeitung első megjelenése.
1805. A francia senatus határozata, hogy 1806. évi jan. elsejétől fogva ismét a gergelyi naptár használtassék a köztársasági helyett.
1808. Napoleon báró Stein porosz ministert törvénykivülinek nyilatkoztatja.
1808. Egyezkedés Párisban a franciák és poroszok közt, Poroszországnak elhagyására nézve a franciák által.
1811. Pallas Péter Simon, igen híres természetbuvár és földirati fölfedező meghal Berlinben. (Lásd sept. 11-én 1740.)
1811. A törökök Ahmet Aga alatt a Duna átmenetelt erőszakolják Rustsuknál.
1812. Murat nápolyi király befejezi a borodinoi győzelmet, az orosz utóhad megveretésével Mosaisknál. (Lásd 7-én.)
1814. A 19 svajci canton új szövetségi szerződést köt Zürichben. Ez a közbejárói akta helyébe lép, melyet Napoleon a 10 svajci követnek adott a Tuillériákban. (Lásd febr. 19-én.)
1830. Forradalom Drezdában. (Lásd 9-én.)

1830. II. Mahmud zultán, Mehmed Ali egiptomi pasának Candia szigetét hűbérbe adja.
1831. Varsó eleste. A város magát Krukoviecky árulása következtében szerződésileg megadja Paskievits orosz hadvezérnek, — az oroszok még ugyanaz nap be a lengyelek kivonulnak. Visocky Pál, a november 29-iki forradalom indítója elfogatik.
1842. A chinai császár beleegyezik az angol békefeltételekbe. (Lásd aug. 29-én.)
1846. Brunetti Angelo, másként Cicero Vacchio fuvaros, IX. Pius pápának diadalíveket állít, de melyeknél a többi főpapok ellenséges indulattal fogadtatnak.
1847. Mazzini nyílt felszólítása a pápához, hogy az olasz forradalom élére álljon.
1848. Debeliácsa magyar katonai határszéli helységet a rácok feldulják és kizsákmányolják.
1848. Herceg Eszterházy Pál ministerségéről lemondván, azon nagy küldöttséghez csatlakozik, mely Bécsbe a császárhoz feljött, hogy a törvények megtartását és a lázítások megszüntetését kérje. (Lásd 9-én.)
1848. Az álladalmi alaptörvény Schleswig-Holsteinban elfogadtatik. (Lásd 9-én.)
1848. A braunschweigi rendkívüli országgyűlés befejeztetik.
1851. Felkelés Chiliban az újdön választott elnök Don Manuel Mont ellen. Cruz tábornok, az ellenpárt vezére Coquimbo tartományt elfoglalja. A felkelés szeptember 13-áig délben Concepcionban is elharapózik.
- 1853.¹ A magyar korona és királyi jelvények feltaláltatása, Ó-Orsova közelében, az Allion hegy tövében, hová a menekült forradalmi kormányzó rejtette.
1853. Az ulemák testülete felszólítja a zultánt, hogy vagy hadat izenjen Oroszországnak, vagy a trónról mondjon le.
1855. A szövetséges angol-francia hadsereg Pelissier tábornok alatt Sebastopolt megrohanja, a Malakoff tornyot, a vár legfőbb erődtvényét, és Sebastopol déli részét elfoglalja. Az oroszok több bástyát és épületet légbe röpítvén az éjszaki részben meghúzzák magokat. A rohamnál 15000 ember esett el, ezek közül 7000 francia és de Salles, Desvarolles, Verdet és Rivet tábornok; keményen megsebesült Trochu, Bosquet és Faily francia tábornok. Az oro-

- szok részén elesett Lissenko, Bussan, Juferoff vezérőrnagy, Mezenzoff, Arsenieffsky, Neidthardt ezredes, Kotzebue és Jessaul Tscherbatsoff tengerész kapitány. (Lásd 9-én)
1862. Zaragossa tábornok, Mexiconak lelkes és hazafias védője a francia betolakodók ellen, meghal Pueblában, 33 éves.
1867. Garibaldi a genfi békecongressusra megérkezik, — roppant néptömeg által lelkesedve fogadtatik. A városban nagy izgalom van. (V. ö. sept. 9-én.)
1868. A spanyol forradalom kezdete. Cadixből egy hajó indul a kanári szigetekre az oda száműzött tábornokokért. A mozgalomra a tengerészet adta a jelt.

9. S e p t e m b e r.

(V. Idus Septembris.)

9. Quintilius Varus római hadvezér megveretése és római hadának megsemmisítése a teutoburgi erdőben Paderborn közelében Armin heruski vezér és a németek által. A csatában 50000 római esett el. Varus önmagát átszurta, példáját többen követték. (Ezen nevezetes esemény a tudós németeket igen foglalkodtatá, hogy némely történelmi homály eloszlattassék. Az esztendőre nézve majd 9. majd 10. majd 12-ik évben Krisztus után történtenek mondatik. Napra nézve találtunk 3. és 4. juliust, 2. és 15. augustust, és 9. szeptembert. Az utóbbit Augustus császár „dies ater“-nek bélyegezte. Azok kik e döntő csatát augustus 2-ra teszik, Florusra hivatkoznak ki azt mondja: Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paulus et fato et animo secutus, — mi által azonban csak annyit mondott, hogy Varus az ő csatavesztésével szint azon sorsban osztozott és ugyanazon nézetekkel birt mint Paullus a Cannä melletti vész napján, nem pedig azt, mintha e két csata ugyan egy napra esett volna. E tekintetben Eber Pál is hibázik. A cannäi csata csakugyan augustus másodikára esett, (Aulus Gellius, Macrobius) és dies ater-nak tekintetett, Petersen azonban utolsó csatanapul augustus 15-két jelöli ki, mert az ezen napra eső Mária menybemenetele féle tünnep egykor bizonyosan pogányünnep volt, nevezetesen

az Armincsata évnapiját jelentő. Legbiztosabb kalauz a régi történeti napok meghatározására a nap és holdfogyatkozások sora, — ha ilyen az illető eseménnyel együtt említetik, vagy a csillagzatok állása. Ersch tüzetesen muto-gatja miszerint a csata sem előbb sem utóbb nem eshetett mint september havában. Munchow közleménye szerint az új hold valóban september 8-án volt látható, Kr. sz. u. 9-ik évben, vagy 762 és Roma építése után. Valóban így tehát a csata három napja említett év september 9., 10. és 11-re eshetett, mint legelőször Schmidt Eduárd állítá, mely véleményben legújabbán Seyffarth is osztozik. — Azonban Essellen M. F. nem hajlandó a csata napjait september első felére tenni, és Geschichte der Sigambren című munkájában azt vitatja, hogy ha a nyilvános játékok után indulunk, melyek e roppant csatavesztés miatt eltiltattak, nem következik, hogy az Augustus születés napján (sept. 23.) tartott játékokat kell érteni, mert a meditrinaliak (sept. 30.) vagy augustaliákat (oktob. 12.) is lehetne érteni. Még inkább érdemelnek figyelmet a dies nefasti; ilyenek többi közt sept. 23-ka, oktob. 1., 12., 13., 15., 19-ke. A németek fontos üggyhöz csak teli hold, vagy új hold alkalmával fogtak. Tehát, folytatja Essellen kételyeit, nem választhatták-e a teli hold idejét: sept. 23-kát, vagy a következő új hold idejét, oktob. 7-ét a csata napjául? Essellen általában kétkedik, hogy a csata napjai valaha biztosan lesznek megállapíthatók. — Az idő meghatározásánál még nagyobb vélemény különbségre szolgált okul a csatának helye. Ez Augsburg volt, Freisingen Otto, Celtés Konrad, Auersberger, Naucerus és Hutten Ulrik szerint; Mainz Engelhusius Tivadar és Aeneas Sylvius szerint; Meissen Irenicus Ferenc és Münster Sebestyén szerint, Majna melletti Frankfurt Mutius Ulrik szerint. — Tacitus saltus Teutoburgiensis-nak nevezi a csatahelyet; és ezen név magyarázata foglalkodtatja az elméket. Clostermeyer ebből indulva, azt véli, hogy Teut hegy létezett, tövében Teutehof. A Teute hegyen állt a Teuteburg. De a Teuteburg valódi léteztét nem tudá okmányosan bizonyítani. A Teut hegy mostani neve Groteburg, Detmold közelében. Sok geographiai munkában az Osning nevű hegylánc viseli érdemetlenül a teutoburgi erdő nevét. Midőn 1515 körül

Tacitus annalesci feltaláltattak, Aventin János és Tybius János Duisburg, Spalatin György Düsseldorf, Cuspinian és Picardt az Ems és Lippe folyók közé, Cario János a Weser folyó mellé helyezék a csata színhelyét. Mannert a ravensbergi grófságban, Hülsenbeck az Aliso kastély mellett, melyről vélekedik, hogy Lünen közelében a Lippe folyó mentén feküdt, és hogy neve még az Alst nevű jobbágy telep nevében viszhangzik; Giefers a Dörenschlucht-hoz keletre az Osning hegységben, 22 mértföldnyire a Rajnától, Uffeln és Herford közt, a Werra folyónál; Cluverius a lippei tartományban, a Falkenberg alatt, a hegység és Detmold közt keresi a csatahelyet; Moller Bernát azonban Delbrücknél, Lipsius Justus, Spangenberg Cyrianus, és Bucher Ágidius Horn mellett, Gigas János és követői Strombergnél. Möser Justus az osnabrücki tartomány felé hajlik vélekedésével, a csatahelyet a düstruppi hegy alatt, a Hase patakánál keresvén. Fürstenberg Ferdinand még Vlotho, Detmold és Aliso (Elsen Paderborn mellett, vagy Hamm-nál, vagy mások sz. Lippéhez közelebb) neveket említ. Fein lelkész Pyrmontra. Hammerstein János gróf Winfeldre. Hohenhausen az Aa és Werra folyón túl, viszi a két harcoló nemzetet, Ruckgaber pedig a Lippe és Ems forrásainak közti rónaságon hagyja lezajlani a döntő csatát. Legujabban Essellen erős érveket hoz síkra Beckum helység mint csatatér mellett, a mely érvek Middendorf által tagadtatnak, ki azt állítja, hogy Varus megsemmisítése a Weser folyó és a Lippe forrásai közt ment véghez. Az ujkor Armin-nak a Grootenburgon emelt dicső győzelmének emléket.)

31. Antonius 100000 főből álló hadserege mely az Actiumnál (ma Capo di Figolo, vagy Azio) az Antonius és Octavianus közti küzdelmet tétlenül nézte, ma feltétlenül megadja magát az utóbbinak, — Antoniusnak ezen gyalogságon kívül 12000 főnyi lovassága és 220 hadihajója, — Octavianusnak 80000 gyalog serege, 12000 lovagja és 260 hajója volt.
384. Honorius római császár Nagy Theodosius fia születik (Lásd aug. 15-én.)
905. Babenberg Adalbert gróf, a német országnagyok ítélete folytán mint békebontó, — tulajdonkép mert két testvéreit megboszulandó, a würzburgi püspök ellen csatázott —

- lefejeztetik, miután Hatto mainzi érsek által IV. Lajos császár táborába csalatta magát.
1000. Triguason Olaf elvesztése a Svoldur melletti tengericsatában.
1087. Hódító Vilmos angol király meghal Rouen mellett. (Mind-en tekintély szerint ma, mondja Brinckmeier. A L'art de ver-ifier les dates szerint sept. 8. vagy 9. Weber H. sz. 8-án.)
1312. Bajor Otto, elűzött magyar király meghal.
1319. Csák Máté trencsényi gróf, Robert Károly hatalmas ellen-zője, sikertelen törekvése feletti bujában meghal. (Lásd ju-nius 15-én.) Hormayr történeti zsebkönyve 1820. és 1823. évi folyamában Csák halálát roszul teszi 1312. esztendőre. Szalay László bizonyítja, hogy 1318. évben még élt. Fessler 1318. évi február elsejére helyezi élete véghatárát. Az Auer kormánytanácsos által kiadott „Faust“ poligrafiai műfolyó-irat 1855. évnek 7-ik számában Bermann Móric vitatja, hogy Csák Máté szeptember 9-én 1319 halt meg. Frankl Vilmosból kiténik, hogy Csák — megszakadásokkal — 1319. június 14-ig volt nádor. Történeti első szereplését lásd Pesty Frigyes: A bajvivások története Magyaror-szágon 103—105 lap.)
1427. Korybut Zsigmond Csehország kormányázásáról és koro-nájáról lemondani kénytelen. (Lásd május 17-én.)
1431. Qásim el- enwár mysticus persa költő halála.
1478. II. Mohammed zultán Skutari ostromát megszünteti, — de a várost utóbb békeszerződés által nyeri.
1488. II. Ferenc Bretagne utolsó hercege meghal. Egyetlen leá-nyát, mely Miksa császárnak el volt jegyezve, VIII. Ká-roly francia király magának vevén nőül, Bretagne Francia-országhoz csatoltatott.
1567. Alapy János jeles hadkapitány halála Slavoniában.
1570. Nikosia ciprusi város a törökök által rohammal bevétetik Mustafa pasa alatt; 20000 ember elesik, és 2000-en a kék rabjaiként elhurcoltatnak.
1576. Tizian Vercelli, remek festőművész meghal Velencé-ben. [Szül. 1480. Capo del Cadore-ban.]
1585. V. Sixtus pápa Henrik navarrai királyt, és Bourbon Hen-rik (Condé) kir. herceget eretnekségről vádolva, egyházi átok alá teszi. (Lásd november 6-án, március 5-én.)
1603. Az erdélyi unitariusok megrohanják a jezsuiták sz. Mihály templomát Kolosvárt, képeket pusztítanak, az ostyákat

- lábbal tapossák, és a jezsuitákat sebesülten elűzik zárdájukból.
1603. Basta országgyűlést tart Déván. A cs. vezér kérdi a rendeket, kegyelmet akarnak-e avagy igazságot? és miután az erdélyiek azt felelték, hogy nincs okuk mást kívánni mint az utóbbit, Basta felfakadt: „négyyszer esküvétek Rudolf császárnak hűségét, és négyyszer szegtétek azt meg. Hóhér! kötelet és bárdot ide.“ A méltatlan öldöklést csak Sennyei Pongrác tanácsos akadályozá, midőn már katonák és bakók a termet körül vették.
1625. Lőcse megadja magát Horváth István, Bethlen Gábor ezredesének.
1628. Az egész spanyol ezüstflotta megadja magát a hollandusoknak Mattanza öblében.
1690. Stahremberg Guido cs. vezér Nissát a török nagyvezirnek átadja szabad kivonulhatás feltétele mellett.
1703. St. Evremont (Charles-Marguetel de Saint Denis) szellem-dus epicuráicus író meghal Londonban. (A bécsi tört. naptár sz. 21-én) Születik április 1-jén 1613. St. Denis le Guest-ban.
1737. Galvani Alajos híres természettudós születése Bolognában. (Lásd december 4-én.)
1756. II. Frigyes porosz király Dresdát elfoglalja.
1758. Az osztrákok Sonnensteint és Pirnát elfoglalják.
1759. Hullin Péter a bastille első ostromlóinak egyike és Lannoy annak parancsnokának megmentője, utóbb a francia köz-társaság tábornoka születik.
1763. Casanave Antal mértékelt republikánus conventi tag, és az 500-as tanácsnak tagja születik. (Lásd. április 16-án.)
1770. Albinus (igazabb Weisz) Bernát Siegfried leghiresebb bonctudósok egyike meghal Leydenban.
1789. A francia nemzetgyűlés magát állandónak nyilatkoztatja.
1790. Az orosz hajóhad Uschakow admiral alatt meggyőzi a törököket Kaff mellett.
1795. Baraguay d'Hilliers Akhil gróf, francia altábornagy és diplomata születik Párisban.
1798. A kis svajci cantonok meggyőzetnek a franciák által Stanz mellett. Unterwalden canton különösen pusztítatik.
1798. Würsch János Menyhért József, a legjelesebb svaici festészek egyike megég, Buochs a franciák által felgyújtott falu egy házában.

1798. Humbert tábornok és serege megadja magát Labe angol tábornoknak Bollynunk mellett. Vége a francia expedíciónak Irlandban.
1802. Bürkel Henrik bajor festész születése Pirmasensben.
1805. A francia köztársasági naptár megszüntetik Napoleon parancsára. (Lásd 8-án.)
1809. Schlözer Agoston Lajos történetbuvár, nyelvész és politikai író halála Göttingában. (Lásd július 5-én.)
1811. A törökök a Duna balpartjára lépnek a nagyvezir alatt.
1813. Háromszoros szövetség Teplitzen Oroszország, Poroszország és Austria közt. Metternich, Nesselrode és Hardenberg.
1813. Donati János történetbölcseész halála Bolognában.
1814. Porosz törvény az általános katona kötelezettségről.
1817. Mária Luiza főhercegnő jobbágynak Parma és Piacenza hercegségben megtiltja a térdreállást és leborulást személye előtt
1818. Lord Cochrane Chiliba hajóra száll, az independensek harcában részt veendő.
1821. Navarin bevétele a görögök által.
1823. Miaulis görög flotta vezér a görög-egiptomi hajóhadat, mely 263 járműből állt, 26 hajóval megtámadja és megveri Kos szigetnél.
1826. A görögök ütközetei Ibrahim Pasa ellen Miniakova, Skifianika, Polizaromo és Maleori mellett. (Tegnap is) Ibrahim a Maina elhagyására kényszerítetik. (Lásd 4., 8., 30-ik július, 18-ik augusztus.)
1829. Vitkovics Mihály magyar költő halála. (Lásd aug. 26-án.)
1830. Néplázadás Dresdában, lerombolása a rendőri hivatalnak és tanácsháznak. A katonaság közáporral visszanyomatik (Lásd 2-án.)
1830. Vilmos, az elűzött Károly braunschweigi herceg testvére lecsendesíti az ott támadt zavarokat és a kormányt ideiglenesen átveszi. (Lásd 7-én.)
1830. A sacrilegiumok törvénye Franciaországon eltöröltetik.
1831. A lengyel sereg Modlinba megérkezik. Malachowsky tábornok a fővezérséget leteszi, mely Rybinski tábornokra átmegegy. (Lásd 8-án.)
1836. Forradalom Lissabonban a nép és katonaság által támasztva, mely az 1820. évi alkotmányt követeli, és a királynét annak elfogadására kényszeríti. (Lásd sept. 15-én, aug. 13-án.)
1848. Felirati vihar Németországban a malmői fegyverszünet ellen.

1848. I. Ferdinand császár megerősíti a bécsi országgyűlés által határozott robot és jobbágyi terhek eltörlését.
1848. Schlesw.-Holstein ideiglenes kormánya elismeri az alkotmányt.
1848. A 100 tagu magyar követség Bécsben Pázmándy ajkaival a szentesített törvények fentartását, és a király lejövetelét Budapestre kéri, hogy a lázadások megszűnjenek. — A követség az eredménytelenség végett hidegen távozik, és érzelmeinek jeleül vörös tollakat és szalagokat tűzött a kalapokra. A nemzet és királya utolszor találkoznak egymással. (Lásd 11-én.)
1849. Rukavina János báró, cs. tábornok, Temesvár parancsnoka meghal.
1849. Batthyány Lajos gróf, volt miniszterelnök huszad magával mint fogoly Pestre hozatik.
1850. A rendkívüli országgyűlés megnyitása Schleswig-Holstein számára Kielban.
1851. Kossuth és társai a Mississippi amerikai gőzösön elhagyják a dardanellákat. (Lásd sept. 1-jén és 7-én, okt. 27-én.)
1854. Az angol hajóhad 25000 emberével egyesül a török-francia hajóhaddal a kigyó szigeteknél.
1855. A Sebastopol legfőbb erődítéseiből kivert oroszok a révben lévő minden hajóikat felgyújtják és elsüllyeszti. Az összes orosz tengeri hatalom így közel azon helyhez megsemmisül, hol Potemkin egy II. Katalinnak készített diadalívet ezen felirattal látott el: Itt vezet az út Konstantinápolyba. (Lásd 8-án.)
1860. Victor Emanuel Nápolyban Olaszország királyául kikiáltatik.
1867. A genfi békecongressus Garibaldi elnöklése alatt, az első ülést tartja; és a mostani katonai monarchiák ellenében az európai demokrácia szövetségét állítja fel. Garibaldi a pápaság eltörlése mellett szól.

10. S e p t e m b e r.

(IV. Idus Septembris.)

1867. (Kr. sz. e.) A vándorló zsidók a Jordan folyón átkelnek Gilgalejtáján. (Nicol. Gürtler: Origines mundi.) (L. jul. 1-jén.)
479. (Kr. sz. e.) Mardonius persa hadvezér csatája Asopus folyónál Theba rónáján a görögökkel. Masistius persa vezér, Xerxes kegyence elesik. (Lásd sept. 20-án.)

1157. Oroszlánszívű Richard angol király születése. (L'art de verifier les dates sz. 1158. év.) [Lásd ápr. 6-án.]
1297. Wallace meggyőzi Warenne grófot Cambuskenneth-nél.
1419. A francia dauphin (utóbb VII. Károly) és Nevers János Bourgogne hercege, véres csatázások után magokat testvérekül szeretni fogadván, új találkozásra jönnek össze Montereauban, a Yonne-hidon. Ez alkalommal Nevers János „a Rettenthetlen“ Bourgogne hercege, Tanneguy du Chastel és a dauphin más emberei által leszuratik, hogy az ellenpárt főnöke vesszen és az orleansi herceg megboszszultassék. Ezen gyilkosság isszonyu rosszakat hozott Franciaországra. (Damberger genealogiai táblái szerint sept. 2-án.) [Lásd dec. 23-án, jun. 12-én.]
1469. Corvin Mátyás Ollmützben a pápai követ által cseh királynak koronáztatik. (Lásd máj. 3-án.)
1481. Otranto nápolyi város, melyet a törökök jul. 28-án megszálltak, a magyarok segítségével visszafoglaltatik.
1520. A cambrayi békekötésben először a felség névvel címezik egymást a fejedelmek. (Lásd aug. 5-én.)
1524. Ronsard Péter francia költő születik.
1536. V. Károly császár Marseille két havig folytatott ostromával felhagyni kénytelen.
1547. Párviadal St. Germain en Laye-ban, De la Chataignerie a király kegyence és Jarnac közt. Miután az első elesett, II. Henrik a párviadalokat megtiltá. (L. jun. 22-én 1627.)
1547. VI. Eduard angol király megveri a skótokat Pinkencleugh vagy Müssleburgh mellett. Állítólag 14000, mások szer. 8000 skót esett el.
1547. Farnese Péter Lajos, parmai és piacenzai herceg, III. Pál pápa természetes fia, kegyetlensége miatt Piacenzában megöletik. Harminchat nemes, Gonzaga milanoi helytartóval egyetértve a várba ment, hol Anguissola János a herceget legyilkolta.
1550. Mehdije kalóz város Afrikában, Vega sicíliai alkirály által rohammal bevétetik.
1603. Valois Henrik, hires francia történész születik Párisban. (Lásd május 7-én.)
1605. Erdély rendei Bocskay Istvánnak hódolnak.
1623. I. Mustafa zultán, képességi hiányért és ügyetlenségeért a lázadó jancsárok és spahik beleegyezésével a trónról leejtetik; másnap IV. Murad mint zultán trónra lép.

1645. Bristol a parlamentseregének átadatik Ruprecht k. herceg által.
1676. Sevi Sabathai zsidó, ki nemzete Messiásának hirdette ki magát és nagy számu követőket birt a törököknél, Dulcigno feleségével együtt számkivetésben meghal, kisülvén, hogy az élte megkegyelmezéseért választott mohamedán vallást nem követi őszintén. (Lásd 24-én.)
1682. Filek vára megadja magát Tököly Imrének bátor parancsnoka, Koháry István akarata ellenére, ki azért kemény böntönre vettetett.
1695. Vendome Lajos Fülöp herceg Barcellonát elfoglalja Spanyolországban.
1702. Badeni Lajos herceg megveri a franciákat Catinát alatt és Landout elfoglalja.
1710. Vendome herceg fényes győzelmet nyer Villaviciosa mellett Stahremberg cs. tábornokon.
1721. Béke Nystadt-on Svéd- és Oroszország közt, mely az éjszaki háborút befejezi. Liffland, Eszthland, Ingermanland, Karelia, Wiborg egy része, Ósel, Dagon és More szigetek az oroszok birtokába jő. Oroszország ez által európai status és éjszakknak első hatalmává lesz. Svédország, legszébb tartományait vesztvén másodrendűvé süllyed.
1729. Mendelssohn Mózes híres bölcész születése Dessauban. (Meghal 1786. január 4-én.)
1755. Barrère Bertrand, a nemzetgyűlés és convent tagja születik. Ő a guillotine Anakreonjának neveztetett, mert a legborzasztóbb rendeletekről igen szép kifejezésekben tudott nyilatkozni.
1771. Park Mungo, híres afrikai utazó születik Selkirk mellett Skótszágban.
1789. A francia nemzetgyűlés határozza, hogy a nemzetgyűlés csak egy kamarából álljon.
1789. Arlinecourt Victor vicomte, aristocratiai szellemű regényíró születik.
1793. A jakobinusok nyilvános ülései kezdődnek Párisban, és a Moniteur ma kezdi tanácskozásainak közleményét.
1793. Quesnoy capitulál Clairfayt előtt.
1793. A párisi városi tanács határozata, hogy minden fiatalok mint szökevények tekintessenek, kik az első seregilleték elindulása után még Párisban találtatnának.
1794. Suwaroff Prágát ostromolja és beveszi.

1796. Babeuf 700 hivei a directorium ellen támadást intéznek, nevezett mesterük kiszabadítására. (Lásd február 27-én és május 10-én.)
1806. Leisewitz János Antal német költő halála Braunschweigon. (Lásd május 9-én.)
1809. Adelung János Kristof, hires nyelvész halála Dresdában. (Nem 1806.) [Lásd aug. 8-án.]
1810. Chili szabadságharcát kezdi a spanyol uralom ellen. (Lásd jan. 1-jén 1818.)
1813. Triest az osztrákok által megszállva.
1813. Az angol flottilla megsemmisítése Barclay kapitány alatt Perry amerikai commodore által az Erie taván.
1822. Suli vár és város három holnapi harc után a törököknek capitulatióval megadja magát. A sulioták Cephaloniába kivándorolnak.
1823. Riego Rafael a spanyol forradalom vezére és Ballesteros királyi vezér ütközetet kezdenek. Ekkor Riego katonái ezen kiállással: „Egyetértés! Éljen Riego! Éljen Ballesteros! Éljen az 1812-ki alkotmány!” Ballesteros katonáinak karjai közé szaladnak, és mindkét fél testvérileg öleli egymást. — De Ballesteros nem akart Riegoval egyesülni. (Lásd 15-én.)
1828. Zendülés Spanyolországban, mely azonban lecsendesítetik nem sokára.
1828. Andreossy Antal Ferenc gróf hires francia tábornok meghal Montauban-ban.
1829. A japan főnök Pakon Mingrat megadja magát a német-alföldieknek.
1829. A republica oriental del Uruguay alkotmánya kihirdettetik.
1832. A miguelisták rohama Oportora vitézül visszaveretik.
1840. Dr. Francia (José Gaspar Rodriguez) Paraguay dictatora, meghal 77 éves korban Assumption fővárosban.
1848. Tausenau szónoklata Bécsben a magyarokhoz; a 100 tagu küldöttség Pestre visszaindul. (Lásd 11-én.)
1848. Munkások békétlenségei Chemnitzben. Másnap torlaszcsoport.
1848. Jellacsich hadat izen a magyar kormánynak, az austriai öszbirodalom nevében. (Lásd 11-én.)
1849. A birodalmi osztrák alkotmány Zágrábban kihirdettetik.
1849. Első eskütszék Szászországban.
1849. Lübeck a berlini szövetséghez áll.

1850. Haynau osztrák tábornokszernagy Hannoverában nyilvános guny és üldözés tárgya. A polgári őrhad az ingerülteket elszélyeszi. (Lásd 4. és 12-én.)
1851. Új Granada kormányerege. Herrera tábornok alatt, meggyőzi a Borrero tábornok alatt lévő felkelőket Antioquia mellett. (Lásd júl. 24-én.)
1852. Forradalom Buenos-Ayresban. Urquiza ki maga is az elkergetett Rosas dictator nyomdokába lépett megbuktatik. (Lásd aug. 11-én és febr. 3-án.)
1854. Lázadás Új-Orleansban a Knownothings párt és a katolikus irlandiak közt.

II. S e p t e m b e r.

(III. Idus Septembris.)

62. (Kr. sz. e.) Pompejus elfoglalja a jerusalemi templomot. (Lásd ápril 1-jén.)
36. (Kr. sz. e. Herodes elfoglalja Jerusalemet. (L. aug. 25-én.)
1146. II. Géza magyar király, és herceg Belus nádor megverik Jasomírgott Henrik bajor herceget és osztrák határgrófot a Fische folyónál.
1216. Lajos, Fülöp Ágoston francia király fia, ki az országtalan János király ellen fellázadt angol bárók által trónra hivatott, törekvésének sikertelenségét látván szerződésileg Angolországot elhagyja. (Lásd május 23-án.)
1315. De Burgh Richard, ulsteri gróf, I. Bruce Robert skót király sógora Conyers mellett meglepetik és seregével szétugrasztatik.
1382. Nagy I. Lajos magyar király halála Nagyszombathban. (Turóczy, Ranzanus, Perger, Engel, Virág, Hormayr, Sigler chronológiája, Geisau, Gebhardi, Szalay, Rath K. szerint így; Joannes Lucius, Paulus de Paulo, Timon, Weber H. sz. 12-én. Baksay hibásan 2-ára teszi. Bonfin sz. pedig Idibus Septembribus, azaz september 13-án, mely utóbbi napot Gualter János kronikájában is találjuk.) [L. márc. 3-án.]
1552. A törökök ostroma Eger ellen, és Dobozy István hős védelme kezdődik. (Lásd október 18-án.)
1565. Malta ostroma a törökök által Piale Kapudanpasa és Mustafapasa serasker alatt megszüntetik. (Később a törökök ismét a szigetre visszaszállíttatván, 13-án megveret-

- tettek, és rendetlenül hajóikra futottak.) (Lásd apr. 1-jén, junius 23-án és március 10-én.)
1577. Báthory István lengyel király a fellázadt Danziggal, Marienburgon békét köt, és a várost kegyelembbe visszafogadja.
1594. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem, unokatestvérét Báthory Boldizsárt és Kovácsich Farkas kancellárt Szamosujvártt börtönükben megfojtatja. (Bethlen Farkas, Kőváry, Gebhardi, Neugeboren.) (Lásd 12, és 18-ik sept., 31-ik aug.)
1605. A pápai segédhad a Boesokayak által megveretik Kanizsánál.
1609. III. Fülöp spanyol király halálbüntetés alatt a Valencia tartományban lévő mauroknak meghagyja, hogy az országot elhagyják. (Lásd január 10-én.)
1611. Turenne Henri de la Tour d'Auvergne vicomte, a leg-híresebb francia hadvezérek egyike születik Sedanban. (Lásd július 27-én.)
1645. Gróf Eszterházy Miklós magyar nádor és író halála. (Lásd ápril 8-án.)
1677. Harrington James, angol republikánus ideolog, az Oceana szerzője, meghal börtönszenvedésből eredt korszakos tébolyodottságban.
1681. Heineccius János Gottlieb híres jogtudós, régiségbuvár, történész és vallástudós születik Eisenbergen. (Meghal augusztus 31-én 1741.)
1683. III. Sobiesky János lengyel király Bécsnek az ostrom alóli felszabadítására megérkezik. (Lásd 12-én.)
1685. Schulcz cs. tábornok a Tököly parancsnoka, Feldmayer alatt lévő Eperjest szerszódésileg beveszi. (Histoire des troubles de Hongrie sz. 18-án. A császáriak 13-án bevonulnak. Lásd július 19-én.)
1691. Croy herceg cs. vezér Brod tótországi várost elfoglalja.
1697. Toland János könyve: „A kereszténység mysteriumok nélkül“ megégettetik Írlandban. Szerzője Angolországba szökik. (Lásd november 30-án, március 21-én.)
1697. Jenő savoyai herceg, cs. hadvezér tökéletesen megveri a törököket Zenthánál; 10000 török a Tiszába veszett, 20000 a csatatéren maradt; azok közül a nagyvezir Elmas Mohammed pasa, 4 más vezir, 20 alabeg, 30 janicsár, és 13 beglerbeg. II. Mustafa zultán alig menekülhetett Temesvárra. A győzők 423 zászlót, töméntelen zsákmányt nyertek, közte a császári pecsétet.

1707. Thomson James, az évszakok, és Rule Brittannia nemzeti dal költője születik Ednamban Délskóthonban. (L. aug. 27-én.)
1707. Hermann Lajos erdélyi tudós, az erdélyi egyháztörténeti anyagok gyűjtője, meghal mint plébános Berethalomban; miután Rákóczy forradalma által sokat szenvedett. (Seivert János.)
1709. Marlborough herceg angol, és Jenő savoyai herceg cs. vezér meggyőződik a franciákat Villars alatt Malplaquet mellett Flandriában. A franciák 10000, a győző szövetségesek 20000 embert vesztek. Ez 1799 évig a 18-ik század legvéresebb csatája volt, és némelyek szerint mindkét rész összes vesztesége 42000 emberre ment.
1714. A franciák Berwick tábornagy alatt rohammal törnek Barcellonaba, a lakosok léptenkint kétségbeesési harcot vívnak az utcákon. A vérengzés más nap is folyt, midőn végre a város V. Fülöpnek magát aláveti.
1722. Heinéccius János Mihály (János Gottlieb bátyja) vallástudós és történetbuvár meghal. (Lásd dec. 14-én.)
1723. Pray György, történetíró, a magyar Livius születése Érsekújvárott. (Pray jóformán maga hagyta kétségben a világot a maga születése idejéről. Schedius tőle egy körülbelül 1777. évben írt cédulát birt, melyben olvashatni: P. G. Hungarus Posoniensis natus anno 1724, die 13 Septembris Exjesuita. Ezt írta Horányi is, és a Gelehrtes Österreich. Bedeus és Majláth csak az évszámot említik; a Magyar írók életrajzgyűjteménye véleményével oda járul, hogy Pozsonyban született, 1724. szeptember 13-án, közölvén az 1723. szeptember 11-ik melletti nézet létezését is. Azonban báró Schaffrath, az ő dicsszónoka az oratio funebris-ban; Katona (hist. pragm. Hung. II. 890.) és más bizalmas barátjai egyhangulag állítják, hogy Érsekújvárott született, de minthogy kora ifjúságában Pozsonyba jött, szerette magát Posoniensis-nek nevezni. Azt is mondják ők, hogy 1723. évi szeptember 11-én jött világra, a mint születésnapját mindig szeptember 11-én ünneplé, és utolsó születésnapja alkalmával magát 78 évesnek vallá. (Schedius: Zeitschrift von und für Ungarn I. köt. 1. füzet. 26 lap.) Hogy Pray 1723. év szeptember 11. Érsekújvárt született, bizonyosnak kellene tartani a Schönwiesner által közlött keresztlevél szerint. (u. o. 136.) De a kétségeskedés szelleme arra vezérlett, hogy a Schönwiesner által előmutatott okmány

dacára, Pray születés idejét Érsekújvárott magam nyomozzam. Rendei József ottani plébános 1868. okt. 1-jén kelt hiteles kiadványa egészen más adatokat közöl, mint a melyek eddigelé ismeretesek voltak, mert az általa közlött anyakönyvi kivonat szerint Pray János György született 1723. év január 11-én; szülei voltak Pray János és Steedele Apollonia. Keresztkomái voltak Beller József és Beller Éva Mária. A keresztlő lelkész Eglauer Ferenc. — Midőn ezen közleményt vettem, e munka nyomtatása már anynyira haladt, hogy Pray születésnapját nem illeszthettem az illető sorozatba, kénytelen vagyok tehát azt itt említeni, és helyreigazítani. (Lásd sept. 23-án.)

1741. Engel János Jakab, német költő, drámaíró, itész és aestheticus születik Parchimban. (Meghal 1802. jun. 28-án).
1741. Mária Terézia teljes királyi diszben, és 6 hónapos fiát karon tartva felhívja a pozsonyi országgyűlésen lévő magyarok segedelmét az őt, és birodalmát megtámadó kül-ellenségek ellen. A könybe lábadó és szenvedő kifejezésében igen szép fejedelelnő rendkívüli hatást idézett elő. Batthyány Lajos gróf kancellár és vele mintegy 500 országgyűlési követ határtalan lelkesedésben kivont karddal esküsznek: *Vitam et sanguinem pro Majestate vestra! Moriamur pro rege nostro Maria Theresia!* Ez az ujkor tán legszebb jelenete, és a magyar nemzet jellemét leghívebben képviselő nap, mely eredményeiben a monarchiát megmenté. (Ismeretes miszerint Majláth János ezen híres eseményt nagyrészt mondán alapulónak mondja, tagadván, hogy a királyné az országgyűlés elején felkérte a nemzet segedelmét, és hogy fiát sept. 11-én karján tartotta volna, mert csak 20-án érkezett Pozsonyba, és midőn őt a rendek 21-én először látták, akkor sem ő, hanem a dajka tartotta, és felemelve mutogatta; hogy kardjaikat a rendek nem vonták ki és hogy az egészből csak annyi igaz, miszerint a rendek élénk felkiáltás által nemes készségüket nyilatkoztatták, a szorongatott fejedelelnő támogatására. Majláth nem csak valamennyi hazai írónkkal ellenkezik az ő száraz, lelketlen előadásával, nem csak az egész művelt világ közös meggyőződésével, de még a külföld legnyomosabb történetíróival is. Paganel Camille M., francia követ és államtanácsos, ki II. József császár történetét

megírta, a dolgot igaz, csak úgy adja elő, mintha Mária Terézia személyesen ugyan, de fia nélkül állt volna a rendek előtt, és ezeket fellelkesítette, hogy kardot villogtatva halálra való feláldozási készségüket kikiálták. Nem sokára — így folytatja Paganel batározatlan idő kijelöléssel — a követek a trón zsámolya előtt találkoznak, a lotharingiai herceg esküjét fogadandók, ki az országgyűlés beegyezésével kormánytársul kineveztetett. Ekkor történt volna egy nem kevésbé érzékeny jelenet. Az ünnepély bevégeztetvén t. i. Ferenc azt kiáltá: „Életemet a királyságnak, a királynénak szentelem!” Erre Mária Terézia fiát, a 6 hónapos József herceget karjára emeli, és a gyűlésnek odamutatja. A szeretet egy hosszú felkiáltása hangzott mindonnan: Hadd haljunk meg a királyné és családjáért sat. A laxenburgi császári várban Bécs mellett egy festett ablak Mária Teréziát mutatja, fiát az országgyűlésben karján tartva. A hely, hol az üvegkép tartatik, bizonyosan az illető történet hitelessége mellett is szól. Utasítjuk az olvasót Zschokke Henrik bajor történeteire, ki szintén azt állítja, hogy Mária Terézia fiát karján tartva lépett a rendek elejébe (*Ausgewählte histor. Schriften* XII. köt. 108 lap), de leginkább Lord Mahon Angolország története az utrechti békétől a versaillesi békekötésig című munkájára, hol Coxe gyanítása, mintha a királyné József főherceget nem tartotta volna karján, hivatkozással Tindalra megcáfoltatik, és általában a pozsonyi országgyűlés akkori eseményei Sir Wraxall és gróf Koller közleményeinek alapján előadtnak, mely utóbbi azon országgyűlésen jelen volt. Lord Mahon élénk elismeréssel szól nemzetünkről. Macaulay, Nagy Fridrik életleírásában szintén azt mondja, hogy Mária Terézia a kis főherceggel karján, még pedig a második gyűlésben lépett a magyar rendek elejébe. Ha szükséges vagy lehetséges volna a felhordott tanuságokon kívül még nyomosabbakat elsorolni, ezek csak Mária Terézia saját szavai lehetnének, melyekkel azt megerősíti, a mit a fennebbi történeti eseményről elmondtam. Még ezen legfőbb bizonyossággal is szolgálhatok. Mária Antoinette, Franciaország királynéja és Mária Terézia leánya az ő emlékirataiban néhány igen érdekes sort közöl e történetre vonatkozólag, melyek annál fontosabbak, minthogy a nevezett francia királyné ott magát az édesanyját, a dicsőült

Mária Teréziát beszélve lépteti föl. Az illető hely fordításban, és kivonatban úgy hangzik: Bizalmas órákban — úgy mond az emlékirat *) Mária Antoinetteről — le nem mondott azon örömről, hogy Bécsről és az ő édes anyjáról, a nagy császárnéról ne szólhasson, a kit gyermekei szerettek, jobbjai tiszteltek. Örömmel beszélgetett arról is, a mi ifjusága első éveiben részvétét gerjesztette fel. Ilyenkor arca megélnékvült, kék szemei csillogtak és ilyen közlemények alatt gyűjtém az anyagokat az osztrák ház, az udvar némely személyeiről, Bécsről és a németekről szóló jegyzéseim számára. Én a királynét többnyire magát szólva hozandom fel, a mi annál könnyebb, minthogy naplónak több füzetét birom. „A lotharingiai ház a Bourbon ház mellett Európának legrégebbike. Nagy Károlytól származik az, nem asszonyi oldalról, mint állították, hanem egyenes férfi vonalon. Gerhard, elszázi gróf óta, a sorrend megszakadt. (A többi mint ide nem vonatkozót kihagyva, áttérünk Mária Teréziának veszélyeztetett uralkodására.) Midőn Mária Terézia az apja által alapított pragmaticai sanctióra hivatkozott, melyről Eugen herceg azt mondá, hogy 100,000 katona jobban fogná ezt védelmezni, mint 100,000 belecgyezések, ellenségeskedéssel feleltek neki. A szövetségesek szándokai csakhamar ki is világottak. A bajor választó Linzben osztrák hercegnek koronáztatta vagy inkább süvegeltette magát, Csehország királyává azonban Prágában, német császárra Frankfurton koronáztatta magát, miután mind e városok már elfoglaltak. Most azonban egy fiatal asszonyt, igen előhaladt terhességben, hősies bátorságot kifejteni, és magát ama souverainekkel érélye, állhatatossága és nagyszívűsége által hasonló magasságra emelkedni látjuk. Szerencsétlenségében rettenthetlen, álladalmait beutazta, hogy a népet maga érdekében felhívja. Magyarországon legidősebb gyermekével karján megjelent az országgyűlés előtt **) és megszólítá ezt a neki könnyen folyó

---

*) Cime ez: Denkwürdigkeiten aus dem Leben der Erzherzogin Marie Antoinette von Oestreich, Königin von Frankreich. Két kötet, Leipzig 1836. Literarisches Museum.

**) Megjegyzendő, hogy azt Mária Antoinette mondja, úgy a mint anyjától hallá.

és ott nyilvános tanácskozásoknál szokásos latin nyelven következő módon: „Barátim elhagynak; ellenségeim üldöznek; rokonaim megtámadnak engem. Egész bizalmam tehát a Ti hűségteken, bátorságtokon, és kitartástokon nyugszik. Buzgalmatokra és örködéstökre bizom királyaitok leányát és fiát, üdvösségük most csak tőletek függ!” — „Elragadtatva, ezen kevés de megható szavak által, valamennyi jelen volt mágnást, csak egy gondolat lelkesítette, kardjaikat kivonták, fejeik fölött villogtatták, és lelkesedéssel hangoztatták: moriamur pro rege nostro Maria Teresia! — és a tettek megfelelték a szavaknak. Egész Magyarország állt fel anyámért; München nem sokára az ő hatalmában volt. Együttal Anglia és Hollandia is, felingerülve oly igazságtalan háboru miatt, mozogni kezdett! sat.” Meg kell még említeni, hogy az emlékiratokat, honnan e sorokat vettük, Valbelle marquiső irta (noha a címlapon nem neveztetik) ki a francia udvarnál kevés őszinte barátoknak örvendő szerencsétlen Mária Antoinette teljes bizalmát birta, és azért Mária Terézia által is sokképen kitüntetett. Egy rosszlelkű és ádáz bécsi levelezője az augsburgi allgemeine Zeitungnak 1857 azt irta ez eseményre vonatkozólag: „Tudjuk, mily áron kiáltották a magyarok egykoron ama: „moriamur pro rege nostro“ szót. Bár ki is láthatja, hogy sem a nagy Mária Terézia, sem leánya a francia királyné nem szólnak arról, hogy a magyarok mentő tettük árát kérték volna, akár a lelkesedés pillanatában, akár előbb vagy utóbb. (Lásd május 15-én 1809., március 21-én 1849., augusztus 25-én 1278.)

1759. A hannoveriaiak Marburgot elfoglalják, és a francia őrséget fogolylyá teszik.
1763. Gyulay Ignác gróf osztrák hadszernagy születik Nagy-Szebenben.
1777. Csak Brandywine mellett Ejszakamerikában az angolok közt Howe és az amerikaiak közt Washington tábornok alatt. Az utóbbi érzékenyen megveretik. (Lásd 26-án.)
1795. Kemény József gróf, a legnagyobb magyar régiség- és történetbuvárok egyike, és a leggazdagabb történeti könyvtár és kéziratgyűjtemény tulajdonosa születik. (L. 12-én.)
1802. Piemont végkép Franciaországba kebeleztetik, a szárdinai

- király kármentesítésének megemlítése nélkül. (Lásd dec. 9-kén.)
1803. Csata Delhis mellett Indiában, a francia-mahrat sereg közt Bourquin alatt, és az angolok és sepoyok közt Lacke alatt.
1806. A Rajnaszövetség fejedelmei felségeseknek (souverain) nyilatkoztatnak.
1809. Horányi Ferenc József Elek, a magyar tudósok történetírója meghal Pesten. (Lásd február 15-én.)
1813. A szövetségesek győzelmes ütközete Thielemann és Orloff alatt a franciákkal Weizenfelsnél.
1814. Ütközet Plattsburgnál (Jard, Prevost ellen) és egy britt flotilla megsemmisítése Champlain taván Mac Donough által Downie ellen.
1819. Zendülés kitörése Santa Fé de Bogotában, és a spanyolok megöletése.
1820. Quito tartomány a columbiai szövetséges köztársaság ellen fellázad, és magát Ecuador köztársaság név alatt függetlennek nyilatkoztatja.
1823. Ricardo David, híres nemzetgazdász meghal Gatecomb Parkon Angolországban.
1823. Santana megadja magát a franciáknak capitulációra.
1826. A görögök ütközete Samosnál Sachurti vezérlete alatt a Kapudan pasával. Noha egy pár hajót vesztenek, még is a törökök terveit Samosra meghiusítják.
1827. Foscolo Ugo, republikanus olasz hazafi, költő és író halála Londonban.
1830. A magyar országgyűlés megnyitása Pozsonyban. (Berekesztése dec. 20-án.)
1848. Jellacsich horvát bán a Dráván átkelve Magyarországra tör. (Mások szerint már 9-én.)
1848. Pázmándy, a Bécsben járt 100 tagu küldöttség szónoka jelenti a magyar országgyűlésnek, küldetésének és eljárásának sikertelenségét. — A ház Kossuth Lajost és a le nem mondott Szemere Bertalant felhatalmazza a kormány önálló vitelére. A ministerek közül Eszterházy sept. 7-én vagy 8-án, Deák a mai ülésben, Klauzál, Eötvös, Kossuth sept. 8. és 11-ke közt mondott le. Szemere ma azt jelentette ki, hogy nem mond le, mert attól tart, hogy ha a törvényes ministerium lelép, második nem fogna kinevezetni. Mire Kossuth, ki már az ellenzéki padokon foglalt

helyet, megsajnálván lelépését, felkiált: „És én ki lemondtam ezen széket ide teszem, rá ülök, és akarom látni azon embert, a ki merésznél tagadni, hogy én finanszminister vagyok.“ Batthyány, úgy látszik, sept. 9-én köszönt le, őt a nádor lemondásának vissza vételére rábirta és mint 12-én a háznak izené, mint az új ministerium leendő elnökét, királyi jóváhagyásnak ajánlotta. Mészáros nem csatlakozott a lemondókhöz, és még október 17-én is ellenjegyzte Ferdinand rendeleteit. Széchényi sept. 5-én indult a döblingi tébolydába.

- 1848. A magyar testőrség Bécsben leköszön.
- 1848. Vetter honvédalezredes kiveri a rácokat Perlasz városból.
- 1848. A bécsi országgyűlésen a szláv szellem és reactio határozott tulsúlyra vergődött. Rieger prágai követ kijelenti, a ház nagy tetszése közt, hogy Austria csak addig áll, míg a szlávok akarják. A német nyelvet nem ismerik el parlamenti nyelvvül, ha még is németül beszélnek, ez a szlávok engedményének tekintendő.
- 1848. A magyar országgyűlés megengedi a sorkatonaságnak, hogy a honvédseregbe átlépjen. Ennél fogva sept. 12—14 közt a buda-pesti rendes katonaság tagjai kivált a budai gránátosok százankint léptek a honvédek közé és önmaguk kezdték letépni fekete sárga jelvényeiket.
- 1849. Anhalt Dessau- és Köthen a berlini szövetséghez áll.
- 1850. Az angol nemzeti democraták társulata éjjel Snow-Hillban nyilvános ülést tart, melyben Haynau tábornok a közvélemény által törvény kívülének mondatik, s a nép igazságszolgáltatása alá helyeztetik. Barclay és Perkins munkásai a szabadság barátjainak köszönetére méltóknak mondatnak. Nagy rokonszenv az olaszok és magyarok iránt. (Lásd sept. 4-én.)
- 1853. Barth Károly rézmetsző meghal öngyilkolás által. (Lásd okt. 12-én.)
- 1855. Vecsey József, tudós, a magyar akademia tagja meghal Debreczenben 55 éves korában. (Lásd febr. 13-án.)
- 1860. Urbino és Sinigaglia pápai városokban zendülés támadván, a piemonti sereg először tör át a pápai területre. (Lásd sept. 18-án.)

12. S e p t e m b e r.

(Pridie Idus Septembris.)

284. M. Aur. Numerianus római császár a Hellespontnál agyon-
üttetik ipája Arrius Aper testőr praefectus által.
1185. I. Andronicus a byzanci császári koronát gyilkolással és
hítszegéssel megragadván, két évi zsarolás után oly két-
ségbe esésbe hozta a népet, hogy ez ma megtorlást gya-
korolt rajta. Miután szemeit kitolta rühes tevéen gunyolá-
sok közt a városban körülhordozta és egy játékszinben
lábainál két oszlop közé felakasztotta. A nép azonban így
sem hűtvén meg bosszuját, őt ismét lerántá, földön voncol-
gatta, és végre darabokra tépte.
1333. Mewlana Dschelál-ed-din persa erkölcsi és tanköltő halála.
1397. Timur lenk mongol hódító az Indus folyón átlép.
1494. I. Ferenc (Le Père des lettres) francia király születik
Cognacban. (Lásd január 28-án.)
1506. II. Julius pápa Perugiát elfoglalja.
1526. II Suleiman zultán Budára bevonul. (Jászay, Palugyay, és
— miután ő is a zultán Buda alá érkezett 11-re teszi, —
Szalay. Cseh Antal szerint Gevaynál és Hammer szerint a
zultán september 10-én, Fessler sz. 9-én, Timon sz. — ki
Fr. Georgius monachus Pilisiensis-t követi — september
7-én.) [V. ö. september 2-án.]
1528. Trivulci Genua fellegrárát a győzelmes Doria Andrásnak
átadni kénytelen, a nép az erősséget azonnal lerombolja.
1553. Albrecht brandenburgi határgrof a protestantismus védője
meggyőzetik a császáriak és szövetségeseik által.
1580. Alba herceg II. Fülöp spanyol királyt, Portugallia királyá-
nak kihirdeti. (Lásd jul. 24-én, aug. 25-én, ápr. 16-án.)
1594. Kendi Ferenc és Bornemisza János erdélyi főurak kik
Báthory Zsigmond politikáját nem pártolák, ezen fejedelem
parancsára a gyalui várban megfojtatnak. (Bethlen Farkas
Neugeboren, Kőváry.) [Lásd sept. 11-én, aug. 31-én.]
1619. Fejő, Bethlen Gábor kapitánya a jászói prépostságot
pusztítja.
1631. A hollandiak egy spanyol hajócsapatot a Slaak-ban, a
Schelde egyik ágában megsemmisítenek. A spanyolok 35

- fregattát, több szállítóhajót, 126 ágyut és 5000 embert vesztettek, kik fogságba estek.
1642. Cinquars Henrik marquis (22 éves) és De Thou Ferenc Ágoston, Richelieu bukására célzó összeesküvésért Lyonban kivégeztetnek. (Azon monda, hogy XIII. Lajos, ki akkor St. Germain en Layeban volt, kegyencének kivégeztetésekor órájára nézvén, azt mondotta volna: „Most Cinquars szörnyű képeket fog vágni,“ — nem valószínű.)
1660. Cats Jakab, híres holland jogtudós, költő és politikus meghal. (Lásd nov. 10-én.)
1675. Szegedi Ferenc Lenárd, erdélyi, váci és egri püspök, hit-tani író meghal.
1683. Sobiesky János lengyel király megveri a törököket Bécs-nél, Karamustafa nagyvezírt az ostrom felbontására kényszeríti, és a kereszténységet megmenti. A balszárnnyt a lotharingiai herceg vezérlé, alatta már a 19 éves Jenő savoyai herceg volt. Tíz ezer török a csatatéren maradt, 300 ágyu, 15000 sátor és töméntelen kincs lett a zsákmány. Azonban 6000 harcos, 11,000 asszony, 14000 lány és 50000 gyermek a törökök rabságába hurcoltattak. (L. jul. 12-én.)
1686. Luillier Claudius Emmanuel, születése helyéről Chapelle név alatt ismeretes, a legkellemdűsabb francia költők egyike meghal.
1690. Tököly Imre a Keresztényszigetnél (Grossau) Nagyszeben mellett egybegyűlt rendek által Erdély fejedelmi székébe ültetetik. Köprili nagyvezír a fejedelmi jeleket átnyújtja. (Lásd junius 10-én.)
1704. Mária Terézia a püspököket kötelezi, hogy minden hozzájuk érkező pápai rendeletet a kihirdetés előtt fejedelmi hely-behagyás végett felterjeszszék. (Lásd márc. 26-án 1781. és április 18-án 1850.)
1706. Rákóczy Esztergomot elfoglalja Kueckländer cs. vezértől.
1712. Cassini Giovanni Domenico, híres csillagász meghal. (Lásd julius 8-án.)
1739. Az oroszok Jászvárost Moldovában elfoglalják.
1740. Jung János (Stilling) német író születése. (Meghal 1817. április 2-án.)
1761. Az oroszok megverik és elfogják Werner porosz tábornokot Pommeraniában.
1764. Rameau János Fülöp jeles zeneszerző és zenészeti író

- meghal. (Weber H. sz. aug. 23-án.) [Születik 1683. sept. 25-én Dijonban.)
1772. A Hainbund alapítása Göttingában. Boie, Hölty, Vosz, Miller, Hahn, Leisewitz, a két Stollberg.
1777. Washington a Brandywine mellett megvert sereggel Philadelphiára vissza vonul. (Lásd 11-én.)
1781. Taokuang chinai császár születése. [Gützlaff.] (L. apját 2-án.)
1784. Nebenius Frigyes jeles badeni államférfi és nemzetgazdász születése.
1784. Molnár István szépművészeti magyar író születése Pórszombat helységben.
1798. A török porta hadat izen az Egiptomot megtámadó Franciaországnak és szövetségbe lép Angolországgal és Oroszországgal. (V. ö. jun. 18-án 1855.)
1804. Mechain András csillagász meghal Spanyolországban Castillonban.
1813. Thielemann porosz tábornok Naumburgot meglepi és 400 franciát fogolylyá tesz.
1814. Felkelés Navarrában és Cataloniában Mina vezérlete alatt.
1814. Az angolok Rosz alatt Baltimoret sikertelenül megtámadják. Rosz elesik.
1814. Wallis, Neuenburg és Genf az új svajci szövetségbe fölvétnek. (Lásd 8-án.)
1815. Thorn város és vára a porosz seregeknek átadatik.
1819. Blücher Leberecht híres porosz tábornok halála. (Lásd dec. 16-án.)
1820. Kellermann francia tábornok, Valmy hercege az ottan nyert Franciaországot megmentő győzelméről, meghal Párisban. (Lásd május 30-án.)
1822. Missolunghi ostroma a törökök által kezdődik.
1822. Morelli Mihály és Solvati József a forradalom gerjesztői, Nápolyban kivégeztetnek.
1827. Lonkay Antal, magyar szépirodalmi író és fordító születik Bocskón, Marmaros-Sziget mellett.
1829. Tombazi admiralis, a görög szabadságharc egyik hőse meghal.
1829. Santanna tábornok Tompico mexicói várost megrohanja, és Barradas spanyol tábornokot capitulációra kényszeríti.
1830. A svajciak az Aargau megyei alkotmányreformért gyűlést tartanak Lenzburgon.

1834. A chinaiak kibékülési ajánlatokat tesznek az angoloknak. (Lásd febr. 9-én, ápr. 22., 25-én, sept. 2. és 5-én.)
1836. Grabbe Keresztély, német költő halála Detmoldon. (Születik ugyanott 1801.)
1837. Besson, Napoleon alatt tábornari tag, és Mehemed Ali aladmiralja Egiptomban, hol ő az ellentállás lelke volt, meghal.
1848. A Swoboda féle részvénytársaság Bécsben megújul. A szorongatott ministerium egy millió forintot utalványoz a türelmetlen hitelezők kielégítésére.
1848. Batthyány Lajos kijelenti, hogy István nádor által új ministerium alakításával meg van bízva. (Lásd 11-én.)
1848. Kiss Ernő honvédeztársaság kiveri Sztratinimirovics szerb felkelő vezért Aradacz és Elemér-ből, de pompás kastélya Eleméren feldulatik. (Schütte sz. 13-án mások 15-én.)
1848. Az új svajci alkotmány a szövetséggyűlés által mint svajci alapjog elfogadtatik, és ünnepélyesen kihirdettetik.
1849. Kossuth levele Widdinből Pulszky Ferenchez és Telekihez.
1850. Haynau a nép ellenséges demonstratiói folytán Hannoverából elutazni kénytelen. (Lásd 4. és 10-én.)
1853. Az ulemák viharkegyébnye Konstantinápolyban.
1855. Gróf Kemény József, nagyhirű történetbuvár és oklevélsz meghal Gerenden saját jószágán. (Lásd 11-én.)

13. S e p t e m b e r.

(Idus Septembris.)

506. (Kr. sz. e.) A capitolium Romában, melyet Tarquinius Priscus felajánlott és építeni kezdett, Tarquinius Superbus pedig befejezett, — elűzetése után harmadik évében M. Horatius Pulvillus és Junius Brutus consulok által beszenteltetik.
458. (Kr. sz. e.) L. Quintus Cincinnatus dictator az aequusokról diadalt ül.
81. Titus Vespasianus római császár meghal, állítólag Domitiantól nyert mérge által. Kegyelmeességéről, nyájasságáról és bőkezűségéről Deliciae generis humani névvel tiszteltetett meg, és midőn egykor valamelyik napon ajándokot adni

elmulasztott, barátihoz azt mondá: barátim! mi egy napot vesztettünk el. (Dio Cassius) [Lásd sept. 8-án, okt. 24-én, nov. 17-én, dec. 30-án.]

604. Agilulf király Mantuát elfoglalja.
864. Tradenico Pietro velencei doge megöletik.
1171. Adhed, az utolsó fatimita kalifa Egiptomban meghal. Egiptom utóbbi uralkodói a kalifa címről lemondtak és zultanoknak nevezték magokat.
1213. II. Pedro arragoniai király a Muret melletti csatában elesik.
1349. Mihály, trapezunti császár trónról leejtetik.
1407. Nevers János herceg Franciaország kormányzóságára vágyván, vágytársát az orleansi herceget meggyilkoltatja, és ez által hosszú polgárháborút támaszt, melyben a Bourignon (János burgundi herceg részen lévő) és Armagnac (az megölt orleansi herceg sógora VII. Bernát, Armagnac gróf után nevezett) párt egymás ellen elkeseredett harcot vívott. (Lásd sept. 10-én, jun. 12-én.)
1418. Di Tenda Beatrice kivégeztetik.
1515. Nagy csata Marignano mellett a svajciak és franciák közt. Az elsőket véletlenül meglepték a franciákat és nagyon szorongatták I. Ferenc királyt, végre az éj vetett véget a vitézséggel folyt, de határozatlan csatának. (Lásd sept. 14-én, nov. 7. és 29-én.)
1517. Granvella Antal Perrenot bibornok, V. Károly és II. Fülöp minisztere születik Ornans-ban.
1557. Cheke John lovag híres angol tudós és államhivatalnok az általa előmozdított reformatio áldozataként meghal, szégyenelvén t. i. hogy a máglyától való félelmében, a katolikus vallásra térni gyenge volt.
1569. A párisi parlament Coligny admiralt a protestánsok főnökét felségsértőnek nyilatkoztatja, képét bitófára szögeztetni rendeli, és díjt tesz fejére. (V. ö. 1594. augusztus 30-án.)
1574. A tunisi szigetterony Pagano Doria, és Giovanni Sinoghera bátor védelme után a törökök által capitulatioval bevéteik. Doriának azonban mégis feje vétetett, és a várórség közül csak 50 nyert életének kegyelmet Sinan pasa által. Egész Tunis a törökök hatalmában.
1592. Montaigne Mihály, híres francia bölcseleti író meghal. (Lásd febr. 23-án.)
1595. A törökök Vissegrádot Pálffy Miklósnak átadják.

1598. II. Fülöp spanyol és portugál király meghal. Betegsége (elephantiasis) isszonyu volt. Testét gonosz fekélyek ellepték, melyekben sereges tetűk termettek. Vége tehát mint Sulláé, Iván cáré, és Herodes a zsarnok zsidó királyé volt, kit a rómaiak méltatlanul Nagynak neveztek, és kit a férgek emésztettek eleven testnél.
1621. A protestáns papok Csehország elhagyására kényszerítetnek.
1627. Békekötés Szőnyben Ferdinand császár és a török porta közt, mely által a zsitvatoroki, bécsi, komáromi, és gyarmati szerződések megerősítetnek, és a béke 25 esztendőre hosszabbítatik. (Gévay, Hammer.) [Mikéért teszi Szalay László és Horváth Mihály a békealakulást sept. 12-ére, kétséges.]
1629. Buxtorf (Boxtrop) János hires hebraeista meghal dögvészen. (Születik 1564. dec. 25-én.) [Lásd fiát aug. 13-án.]
1648. Mazarin bibornok az ifju XIV. Lajost, lázas mozgalmak végett Párisban, megszökteti.
1650. Cromwell megveri II. Károly király skót seregét Dunbar-nál, és 9000 embert fogolylyá tesz. A győző ez által a presbyterianusoktól megszabadul.
1651. Cromwell megveri II. Károlyt Worcesternél a Severn folyónál, és a trónkövetelő reményeit megsemmisíti.
1651. Hamilton Vilmos meghal Cromwell fogságában, a worcesteri csatában nyert sebein.
1658. Cromwell Oliver, Angolország protectora, és legnagyobb kormányzóinak egyike, tekintélye fénypolcán meghal. (Nem 15-én mint Moreri. Guizot, Schlosser és többen september 3-át irnak, a mi régi stílust jelent.) [Lásd május 5-én.]
1666. Nagy tűzvész Londonban mely 3 nap alatt 13200 házat és 89 templomot felemészt.
1672. Spankau tábornok a Tökölyek által Enyitzke mellett megveretik.
1705. Tököly Imre herceg, a békétlenek feje Magyarországon meghal Nikomédiában Kis-Ásiában. (Nem 17-én mint Bedeus.) [Lásd 25-én.]
1711. Bouchain hollandi vár Marlboroughnak magát szerződéssel megadja.
1743. Békeszerződés Wormsban Austria, Angolország és Szár-dinia közt.
1759. Lipese a poroszoknak megadja magát.

1759. Csata Quebecknél a tengeren és szárazon, az angolok és franciák közt; az utóbbiak meggyőzettek, és Montcalm marquis francia tábornok és Quebec védője a tengeri csatában elesik; de Wolfe John angol tábornok is a csatatéren marad. Négy nap múlva a város az angolok hatalmába jut.
1766. Heath Benjamin kitűnő angol hellenista meghal.
1782. A híres spanyol uszó telepek d'Arçon találománya szerint Elliot tábornok által Gibraltar előtt megsemmisíttetnek. Az angolok ügyesen számított tüzelése által valamennyi hajó, számra tiz, légbe repül. Az egész költséges ostrom meghiúsítatik Elliot vitéz védelme által.
1791. XVI. Lajos francia király az alkotmányt elfogadja. Első francia alkotmány. (Lásd jun. 24-én, sept. 23-án, dec. 13-án, ápr. 6-án, jun. 4-én.)
1791. Franciaországon minden birói eljárás, mely a forradalom eseményeire és a király elutazására vonatkozik, eltöröltetik.
1793. Határozmány, mely a francia népegyleteket felhatalmazza hogy a hadseregnél lévő gyanus egyénekről lajstromot készítsenek, és ezt a jótékonysági választmánynak további használat végett átküldjék.
1794. Florian János Péter francia szépirodalmi író meghal Seauxban.
1797. Székely Sándor (aranyos-rákosi) magyar költő születése.
1797. Velence helyhatósága Buonaparte tábornokot az „Italicus” névvel felruházza.
1799. Károly főherceg meggyőzi a franciákat Neckeraunál.
1806. Fox Károly Jakab, híres angol államférfi és szónok meghal. Chiswickhouseban. (Nem 3-án mit Stralheim.) [Lásd jan. 24-én.]
1813. Eötvös József báró híres magyar költő, publicista, bölcész, oktatási miniszter, és a magyar tudós társaság elnöke születik Budán. (Csengery és Ferenczy Jakab a „Magyar írók” című életrajgyűjteményében így. Az ujabbskori ismeretek tára, Auer és Ponori Thewrewk József szerint sept. 3-án.)
1813. Villafranca a franciák által visszafoglaltatik. (Lásd 2-án.)
1813. Ütközet Lipánál Fiume mellett, melyben az olaszok Pino és Palombini alatt meggyőzik Nugent osztrák tábornokot, és másnap Fiuméba vonulnak.

1814. Bajorországban a titkos társulatok eltiltatnak.
  1814. Az amerikaiak csatavesztése Nord-Point mellett az angolok által Brook alatt.
  1816. Mac Gregor a forradalmi sereggel Barcelonát Venezuelában elfoglalja.
  1819. Hunt angol népszónok, kiszabadulása után a börtönből 500000 ember között diadalmenetét tartja Londonba.
  1820. Az alkotmány kihirdetése Lissabonában.
  1821. Pápai bulla a carbonarik ellen.
  1822. Canning György angol minister és a külügyek titkára lesz.
  1831. A nép Neuenburgon a porosz kormányt elüzi.
  1831. Rudnay Sándor bibornok, Magyarország áldornagya meghal. (Lásd okt. 4-én.)
  1835. Brinkley, jeles csillagász halála Dublinban. (Születik 1763 Woodbridgen.)
  1848. Második oláh gyűlés Balásfalván az unio és magyar kormány ellen. (Lásd május 15-én.)
  1848. A democraták a Swoboda féle lázadókkal egyesülnek, mi által a mozgalom republicanus forrongássá fajul. A biztossági választmány visszahelyezése kívántatik, de nem lel viszhangot. A belügyministerium megrohantatván, Doblhoff minister menekül. Az országgyűlés még egy milliót utalványoz, mert szétugrasztással fenyegették. A katonaság a városból kivonult, mire egy kis csend helyreállt. (Lásd 12-én.)
  1848. Batthyány Lajos gróf, minister, a Dunán tuli megyéket tömeges felkelésre szólítja fel, a Dráván áttört ellenség ellen.
  1850. A hatóságok, sőt a katonaságnak is folytonos szenvedőleges ellentállása következtében a kurhesseni fejedelem és ministeriuma Hannoverába menekül. (Lásd sept. 7-én.)
  1850. Hind csillagász a Victoria nevű bolygót fölfedezi. (Schödler természet könyvében hibásan sept. 30-án.)
  1851. Raveaux Ferenc, német nemzetgyűlési tag meghal Lacken Brüssel melletti helységben.
-

14. S e p t e m b e r.

(XVIII. Calendas Octobris.)

407. Joannes Chrisostomus, konstantinápolyi patriarcha meghal, midőn harmadik száműzetésébe viszik, mert az udvar erkölcostelenségét ostromozá.
624. Heraclius konstantinápolyi császár nagy csatában megveri a persákat, és ez által Mesopotamiát, Syriát, Jerusalemet és Egiptomot visszafoglalja.
775. V. Constantin Copronymus (mert a keresztelő medencét bepiszkolta) keletrómai császár meghal. (Lart de verifier les dates szerint sept. 1-jén és sorra nézve IV. Constantin volt.) Ugyanaz nap fia, IV. Chazar Leo trónra lép. (Lásd junius 18-án.)
791. II. Sztüz Alfons, Oviedo királyának kikiáltatik.
1141. Glocester gróf, Mathilde császárnő testvére, Eustach, István angol király fia által megveretik és elfogatik. (November 1-jén Istvánnal kicseréltetik.) (Lásd febr. 2-án.)
1269. Véd- és támadási szövetség I. Károly nápolyi és V. István magyar király közt a németek ellen. (Fejér codex diplomaticus, hol a kelethez hozzá tétetik: indictione XIII. Miután 1269. évben a pápai vagy római indictio XII. volt, világos, hogy a Fejér által közlött oklevélben említett indictio alatt a görög indictio értendő, mely sept. 1-jén vette kezdetét, vagy a mi valószínűbb, nem azon indictiót értette, melyhez az év legnagyobb része tartozik, hanem mely benne kezdetét veszi.)
1279. IV. Kún László magyar király a budai főbirónak és polgárságnak parancsolja, hogy a Fülöp pápai követ elnöklete alatt Buda várában tartott ultramontán synodát szétszálásra kényszerítsék, a várba magyar papot fel nem bocsátván, és minden élelmet tőlük megvonván.
1321. Dante Allighieri híres olasz költő halála Ravennában. (Boccacio, Domenico Arretino, Ersch, Leo Henrik, Frenzel Károly, Császár Ferenc. Csak Giovanni Villani julius havára teszi halálát. Lásd május 27-én.)
1402. Zsigmond király Pozsonyban Albert osztrák herceget Magyarországon örökösének kinyilatkoztatja, ha fiu utód

- nélkül meghalna. (Hasonló ígéretet tett már Cseh Vencelnek, és Jodok morva hercegnek.) (Az országos rendek beleegyező oklevele sept. 21-én kelt.)
1402. VI. Percy Henrik lord, northumberlandi gróf a királyi sereggel dicső győzelmet nyer Homildonnál Woller közelében a 12000-re menő, Douglas gróf vezérlete alatt lévő skót seregen, Douglas, Hotspur fogságába esik. (Lásd febr. 29-én, jun. 22-én.)
1435. Bedford János herceg, IV. Henrik angol király fia, Franciaország kormányzója, kinek keménységétől az ország rettegett, meghal.
1486. Nettesheimi Agrippa Henricus Cornelius, híres, fölvilágosodott tudós születése Kölnben. (Frits.)
1515. Csata Marignano mellett. I. Ferenc francia király megver a svajciakat, kik jó rendben visszavonulnak, de 15000 embert a csatateren vesztenek. (Lásd 13-án.)
1526. A törökök Budát régiségeivel együtt elhamvasztják. (Jászay.) A tüzvész 13-tól, 15-dikig tartott.
1529. Zápolya János Segbanbaschi II. Suleiman zultán második altábornoka által Budán az Árpádok királyi trónjára ültetetik.
1532. Albrecht brandenburgi határgrof első porosz herceg a kamarabírótság által száműzetik.
1544. VIII. Henrik angol király Boulogne francia várost elfoglalja, Vervins parancsnok gyávasága miatt.
1621. A lengyelek győzelmes csatája a Dniester folyónál a törökökkel, melyben Karakasch Mohammedpasa budai helytartó elesik.
1629. Frigyes Vilmos hollandi helytartó Herzogenbusch várat a spanyoloktól elfoglalja.
1661. Apafi Mihály, a török zultán pártfogásával és Alipasa intézkedése folytán a marosvásárhelyi hongyülésen erdélyi fejedelemnek választatik.
1665. VIII. Sándor pápa a jesuiták erkölcsi tanairól roszaló ítéletet mond.
1686. A bécsi Istvántorony tetejére a török cimer helyébe, mely 1529. évben oda tétetett, hogy a templom a törökök lödöztetésétől kiméltessék, a kétfejű sas állítatik fel.
1709. Portocarero bibornok a spanyol örökösödési háboru indítója meghal.

1712. Klein Mihály oktatási író születik Wagendrüssel szepesi bányavárosban.
1714. Kaprinay István jesuita, történetíró születik Érsekújváron Nyitra megyében. (Nem 1724. mint a Gelehrtes Oesterreich írja.)
1717. II. Rákóczy Ferenc titkon Marseillet odahagyja, és Törökországba vitorláz. Október 10-én Gallipolisba, okt. 28-án Drinápolyba érkezett. (Lásd febr. 13-án.)
1732. Mosóci Institoris Mihály író és nagyhirű jótevő születik Bisztricskán Turóc megyében.
1737. Haydn Mihály (a híres H. József testvére) igen jeles zeneszerző születik Rohrauban. (Meghal 1806. aug. 10-én Salzburgon.)
1769. Zachariae Károly Salamon, állam- és jogtudományi író születik Meiszenban.
1769. Humboldt Sándor, természetbuvár, a Kosmos nagy írója, születik Berlinben. (Lásd május 7-én.)
1786. Homoky Ignác régiségbuvár születik Hochstätten-ben Pozsony vármegyében.
1791. XVI. Lajos francia király a nemzetgyűlésben az új alkotmányra esküszik. (Lásd 13-án.)
1791. Avignon és Venaiszin grófság Franciaországba kebeleztetik.
1792. Dumouriez megveretik a braunschweigi herceg által Grandpré mellett.
1793. Csata Pirmasensnél, melyben a poroszok Wurmser cs. tábornok és a braunschweigi herceg alatt megverik Moreau francia tábornokot.
1793. A vendéi royalista sereg egy 25000 főből álló osztálya Doué megtámadásánál a republikánusok által d'Autichamps Talmont herceg alatt megveretik.
1801. Ordódy Tódor író születése Nagymálason Bars megyében.
1808. Az oroszok Kamenskij alatt meggyőzik a svédek Adlerkreutz alatt Oriwais-nál. (Lásd márc. 13-án.)
1809. Spanyol kir. határozat, hogy az apácák zárdáikat szabadon elhagyhatják, és hogy 200 aranyból álló évenkénti nyugpénzt nyerenek.
1810. Az oroszok Kladovát a Duna mellett capitulációval beveszik.
1812. A franciák Moszkóba bevonulnak. Napoleon főhadiszállása

- a Kremlben. Mortier kormányzó, Durosnel parancsnok, Lesseps a moszkói tartomány felügyelője.
1815. Mária Luiza főhercegnő és fia Schönbrunnban a francia trónról lemondanak.
1815. A spanyol király Don Garay Márton hazafias pénzügyministert Saragossába száműzi.
1817. István főherceg-nádor, és Hermina mint ikrek születnek, — anyjuk meghal.
1821. Szelestey László magyar költő születése Uraj-Ujfaluban Vas vármegyében.
1825. A németalföldiek meggyőzik a soeloi rajaht Java szigeten.
1826. Madatoff herceg orosz vezérőrnagy megveri a persákat a Schamhora folyó jobb partján. (L. aug. 29-én, sept. 16-án.)
1829. Békekötés Drinápolyban Orosz- és Törökország közt, mely az elsőnek hatalmát tetemesen neveli, az utóbbit pedig majdnem megsemmisíti. A Pruth képezendi a két ország közti határt, a Dunahajózás az oroszoknak mindenütt megengedve, szabad kereskedés a zultán minden birtokaiban az oroszoknak biztosítva, nem különben a hajózás a fekete tengerből a földközi tengerbe és viszont. A Dunafejedelemségek belső igazgatása az orosz kormánytól függ; török alattvalóknak a letelepedés a Duna balpartján megtiltatik.
1830. Ifjabb Lendvay Márton színész születése Kolosvárott.
1830. Lázas mozgalmak Kopenhágában.
1830. A svéd király megtagadja a norvégi storthing kérelmét miszerint az eidswoldi alkotmány megint ünnepelethessék.
1831. Katonai lázadás Pernambucoban Brasiliában; katonák és négerek a várost két napig pusztítják.
1837. Csata Hernani mellett. Az alkotmányellenes spanyolok (Don Carlos) és az angol segédhad megveretik.
1840. Beirut Szyriában az angol-osztrák-török hajóhad által Stopford admiral alatt összebombáztatik. (10-ik óta.)
1842. A szerbek, számra mintegy 12.000-en a török biztos jelenlétében nagy országos gyűlést tartanak, nyílt mezőn, melyben Obrenovits Mihály és családjának trónvesztettsége kimondatik; és Karagyorgyevics Sándor fejedelemnek kiáltatik. A zultán által okt. 11-én megerősítették. (Lásd sept. 6-án, jun. 10-én.)
1848. A magyarok ujoncozást nyitnak Bécsben a Pázmán féle házban.

- 1848. Rossi gróf Rómában egy új ministerium alakításával megbizva.
- 1848. Urban cs. alezredes mint a bécsi reactio megbizottja, Naszódon az erdélyi oláhságot lázítja a magyar kormány ellen.
- 1848. Jellacsich horvát bán Nagy-Kanizsára előnyomul.
- 1851. Cenlemans takács, a flamand Beranger, és elsőrendű költő meghal. (Születik 1774. sept. 1-jén.)
- 1851. Az angol jegyzék összes Austriának a német szövetségbe lépése ellen a szövetséggyűlésnek benyújtatik. (Lásd jul. 17-én és 23-án.)
- 1851. Cooper James Fenimore amerikai regényíró meghal Cooperstownban. (Lásd 15-én.)
- 1852. Wellington Arthur herceg, angol főtábornagy és statusférfi halála Walmer váron Dover mellett.
- 1853. Két angol és két francia gőzfregát a dardanellákon átmegy és Konstantinápoly előtt horgonyoz.
- 1854. A szövetséges angolok és franciák Eupatoria és Oldfort mellett kiszállnak. Az oroszok ellent nem állnak. (L. 20-án.)

15. S e p t e m b e r.

(XVII. Calendas Octobris.)

- 404. (Kr. sz. e.) Thrasybulus elűzi a 30 zsarnokot Athenából; közülök Kritias és Hyppomachus megöletnek. Boëdromion 12-ik napján. (Xenophon.) [Lásd junius 26-án.]
- 533. Belisar meggyőzi a vandalokat Carthagonál, és a várost elfoglalja. Végre a vandal birodalomnak.
- 1014. Samuel bolgár király, a két nap előtt neki szerzett látvány fölötti eliszonyodásban meghal. Eléje vezetett t. i. 1500 alattvalója, kiket II. Basil keleti császár a csatában elfogott, és neki visszaküldött, de száz közül 99nek mindkét szemét kiszuratta, a századikat arra kímélte, hogy ezen szerencsétlenek utmutatója legyen királyukhoz és házájukba. (Lásd julius 29-én.)
- 1353. I. Nagy Lajos magyar király, véd- és támadási szövetséget köt IV. Károly császárral mindkét rész ellenségei ellen.
- 1390. Vencel romai-német király a hercegeket és városokat a zsidók iránti tartozásaik alól felmenti.

1441. Giskra Késmárkot éj idején csellel elfoglalja.
1463. Fachr-ed-din Auhadi Mestufi bölcseلمي persa költő halála.
1475. XI. Lajos francia király, 9 évi fegyverszünetet köt Merész Károly burgundi herceggel. (Lásd december 23-án.)
1526. A törökök megrohanják a magyarok maróti táborát, és ott 25000 embert felkoncolnak. Az üldözők elől szökő Dobozy Mihály előbb nejét átszurja, hogy becsületét megmentse, aztán harcolva a pogány raj által hős halált talál.
1526. A törökök Budát pusztítják. (Lásd 14-én.)
1530. V. Károly császár az augsburgi országgyűlésen a protestánsoknak megparancsolja, hogy mindent az előbbi állapotba visszahelyezzenek.
1530. XIII. Gergely pápa, (Buoncampagno Hugo) a naptár javítója születik. (Lásd ápril 10-én.)
1555. Szél, Kaposvár parancsnoka, a várost Tuighun budai pasának átadja.
1558. Lauterbach János, Corvin Illyés és Jacobaeus Vid költők, Bécsben Fabricius Pál császári tanár által koronáztatnak.
1559. Izabella erdélyi fejedelemnő, Zápolya János király özvegye meghal Gyulafehérváron. (Brutus, Bethlen, Kőváry, Kazinczy, Hormayr, Katona, Engel, Gebhardi, és az állítását sok levéllel okadataló Pray. — Ellenben Sigler chronológiája, Fessler, Ersch és Szalay 20-ára teszik Isabella halálát. Istvánfy és Forgácsból nem lehet megállapítani halála napját. Benkő József sz. ma 1558-ik évben.)
1575. Alençon herceg a francia udvartól megszökik, és a reformatio seregének élére áll. [Lásd febr. 20-án 1576.]
1580. Cervantes Miguel spanyol költő az algieri rabszolga fogásból pénzzel kiváltatik. (Lásd 26-án.)
1583. Wallenstein (Waldstein) Albrecht Vencel Euseb herceg, osztrák generalissimus a 30 évi háboruban, születik Hermanic-on Csehországban. [Jankó Vilm.] (Lásd febr. 25-én.)
1584. Weckherlin György Rudolf, német költő születése Stuttgarton.
1596. Az angolok Essex gróf alatt Cadix spanyol várost elfoglalják, elpusztítják, és nagy zsákmánnyal visszatérnek.
1625. Batthyány Ferenc kir. lovászmester, diplomata és hadférfi meghal.
1704. Rákóczy Ferenc serege Forgács alatt Kassát elfoglalja.

1718. Pereire Jakab Rodrigo, az első ki a siketnémák oktatását Franciaországban behozta, meghal Párisban.
1734. A császáriak gróf Königseck tábornagy alatt megverik a franciákat és savoyardokat Broglio tábornok alatt Quistello mellett Olaszországban.
1736. Bailly János Silvain, híres francia csillagász és író születik Párisban. (Lásd nov. 11-én.)
1737. Aranka György magyar költő és nyelvész születése Székben Doboka vármegyében. [A „Magy. írók“ életrajzgyűjtemény szerint Zágony. Kezdiszéknek helységében.] (Lásd márc. 11-én.)
1737. Hackert Jakab Fülöp híres tájfestész születése Prenzlauban. (Megh. 1807. évi áprilisban.)
1770. Codrington Eduard angol tengernagy születése. (Lásd okt. 20-kán.)
1776. Az angol seregek Howe tábornok alatt Éjszakamerikában kiszállnak, és New-York tartományt megszállják.
1789. Cooper James Fenimore amerikai regényíró születik Burlingtonban, New Jersey államban. (Lásd 14-én.)
1792. Lajos József Fülöp orleansi herceg, saját indítványára Egalité nevet nyer.
1795. Percivat James Gates amerikai költő, hirlapíró és nyelvtudós születik Berlinben Connecticutban.
1807. A szász király a varsói hercegséget birtokba veszi.
1808. Az angolok Hope alatt Lissabont megszállják. Szózat a lakókhöz.
1810. Felkelés Doloresban Mexicoban a spanyol kormány ellen. Hidalgo pap izgatása Mexico elpártolására Spanyolországtól.
1812. Napoleon az égő Moszkóba bevonul.
1813. A szövetségesek Wallmoden alatt meggyőzik a franciákat Pecheux alatt a Görde folyónál.
1814. Örökös béke- és barátsági szerződés Tistinban Oroszország és Persia közt.
1815. Madybos rohammal bevétetik Haake porosz tábornok által.
1815. Verdier, francia tábornok Corsicán mindazokat árulóknak és lázadóknak kinyilatkoztatja, kik Murattól zsoldot elfogadnak. — Erre Murat Ajaccioba visszavonul, és erejét 600 emberre szaporítja.
1818. A jezsuiták visszahelyezése Freiburgon a tanács határozata által.

1820. Győztes felkelés Lissabonban, mely az alkotmányért a polgárság, katonaság és nép által minden rendetlenség nélkül kivivatott.
1821. Svajcban egyesületek alakulnak a görögök támogatására.
1823. Riego spanyol alkotmányos tábornok La Carolina mellett a franciák által elfogatik, és a spanyoloknak átadatik. (Lásd sept. 10., 18., 21-én, nov. 7-én.)
1824. A spanyolok San Juan d'Ulloa erősségét átadják, és így az utolsó pontot elvesztik, melyet még Mexicóban birtak.
1825. A németalföldi kir. seregek meggyőzik a lázadó javaiakat Samarang mellett. (Lásd október 1-jén.)
1829. Guerero tábornok és elnök a rabszolgaságot és rabszolga-kereskedést örökre eltörli Mexicóban.
1830. Huskisson Vilmos hires angol parlamenti szónok, gőzkocsi által letapostatik és meghal.
1830. Az első nagyobb szerű vasut megnyitattik Liverpool és Manchester közt. Stephenson György diadala.
1837. Buonarotti Fülöp, az olasz és párisi democraták, több összeesküvésben részes főnöke meghal.
1839. Don Carlos spanyol trónkövetelő Franciaországba kívándorol. (Lásd augusztus 31-én.)
1843. Forradalom Athenában, és alkotmány Göröghon számára.
1847. Scott Mexicot rohammal beveszi. Santana megfut.
1848. Első horvát gyűlés Fiumében.
1848. Az északamerikaiak Mexico fővárost elfoglalják. (Lásd május 13-án, aug. 20-án, febr. 2-án.)
1848. A magyar országgyűlés az osztrák tartományok országgyűléséhez követeket küld, ugymint Deák, Balogh, Bezeredy, Pulszky, Raisz és Szemerét, azon ajánlattal, hogy Magyarország és Ausztria összeütköző érdekei a két ház által barátságosan eligazítassanak.
1848. A magyar képviselőház értesülvén Csányi kormánybiztos jelentéséből, hogy Teleki Ádám vezérőrnagy a Jellacsich előtt álló hadsereg vezére harcolni nem akar, a nádort felhívja, hogy a sereg élére álljon és a magyar hazát védelmezze.
1848. A verbászi táborban határozó lépés történik a hadsereg által: A Miklós és Sándor huszárok készségüket nyilatkoztatják Jellacsich ellen hadakozni.
1848. V. Ferdinand király jóváhagyja Batthyány megbízatását a

nádor által, egy új ministerium alakításával, de megrovja az országgyűlést, hogy két havi működés alatt a horvát vizzályt ki nem egyenlítetté, minél fogva kijelenti, hogy a bécsi »birodalmi gyűlést« fogja megbizni, alkalmas eszközök feltalálására. (Lásd 11-én.)

1849. Móga János cs. altábornagy és gróf Teleki Ádám cs. vezérőrnagy részvétért a forradalomban öt évi várfogságra elítéltetnek.
1849. A Tory és Wigh párt összeütközése Bytownban Canadában.
1849. Neumann József magyar pap, forradalmi beszédekért 20 évi várfogságra ítéltetik.
1849. Lázás mozgalmak Montrealban Canadában a kormány ellen. (Lásd augusztus 15-én.)
1851. Schamil csatavesztése után Dagestanban, az orosz császári seregek Barjatynski herceg alatt a bal szárnyon új győzelmet nyernek.
1853. A magyar korona ünnepélyes fogadtatása Budán.
1864. Conventio Olaszország és Franciaország közt, mely szerint a francia császár magát kötelezi, hogy 1866. év folyamában seregeinek kihúzása Romából végrehajtva lesz. Az olasz király lemond minden támadásról Romára és saját székhelyét Turinból más városba helyezendi át. (V. ö. nov. 7-én.)

16. S e p t e m b e r.

(XVI. Calendas Octobris.)

776. (Kr. sz. e.) Nagy napfogyatkozás Chinában szemléltetik. Legrégibb tudósítás ily eseményről.
681. Hatodik egyházi gyűlekezet Konstantinápolyban berekesztetik. A monotheliták ellen folyt.
714. Abu Imran vagy Abu Ammâr Ibrahim, közönségesen Nachainak neveztetve, kitűnő arab jogtudós meghal.
1112. V. Henrik császár egyházi átok alá vétetik.
1259. Ezzelino da Onara, vagy de Romano paduai zsarnok, a ghibellin párt és II. Frigyes császár leghatalmasb támasza Olaszországban, a bergamoi csatában vitéz védelem után megsebesül és elfogattatik, a győzelmet Estei Azzo modenai hercegnek engedvén. (A L'art de verifier les dates írja:

- „Azzon gagne le 27. Septembre une victoire sur Ecelin, qui fut pris dans le combat, et mis a mort par un soldat, en punition de ses cruautés.“ Ez nem áll, mert a csata napja Leo és Faber tanúsága szerint ma volt, — september 27-én [nem október 10-én mint Moreri írja] Ezzelin, lenyomatva bubánat és kétségbeesés által, és sebeit szántszándékkal halállossá tevén, a fogságban meghal.)
1380. V. Böles Károly francia király meghal, azon méreg által, melyet a navarrai királytól 20 év előtt nyert. (Lásd január 21-én.)
1394. VII. Kelemen pápa (Robert cambrayi püspök) meghal.
1462. Pomponace Péter jeles böles születik Mantuában. Ő atheismusról vádoltatott, a mi igazságtalanság iránta, mert megtámadott munkája: „A lélek halhatatlanságáról“ az inquisitio engedelmével második kiadást ért.
1515. Alboquerque Alfonso, portugalli helytartó Indiában századának egyik legnagyobb embere, meghal a tengeren, míg hajója épen Goa révébe indult, melyet látni akart. Ő a portugalli nevet félelmetessé, magát tiszteltté tette.
1527. A lázadó turkmanok Huiklii mellett vezérük Sulnunoghli elestével előbb megveretnek, de éjfél tájban megverik a törököket, és Rum beglerbegjét Husein pasát halálra sebesítik.
1542. Almagro, az ősz Almagro Diego rokona, Vaca de Castro helytartóságát Peruban elismerni nem akarván, véres ütközetben megveretik. (Lásd 1538. április 26-án.)
1555. Latimer Hugh, angol egyházreformátor máglyán megégettetik.
1580. Drake Ferenc angol admiral a világ körüli utazásáról Angolhonba visszatér, és az első burgonyákat Európába hozza.
1593. Sinan Pasa Veszprémet elfoglalja.
1601. Roszwurm cs. vezér Székesfehérvárt rohammal beveszi, és ez alkalommal a régi királylak és főegyház elromboltatnak.
1622. A bajor herceg és Tilly cs. vezér Heidelberget, melynek szép várát részint szétrobbantja, elfoglalják. Az ottani híres könyvtár Romába küldetik.
1639. A hollandusok Tromp tengernagy alatt megsemmisítik az éjszaki tengeren a Svédország ellen rendelt spanyol hajóhadat.
1643. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem Torstenson svéd had-

- vezérrel hét cikkből álló szövetséget köt Ferdinand császár ellen. Egy évvel a szőnyi béke után. (Lásd március 19-én, augusztus 8. és 14-én.)
1662. Zrinyi Miklós, horvát bán megveri a törököket Kanizsánál, és a külvárosokat felperzseli.
1668. János Kázmér lengyel király, az utolsó Jagello lemond a koronáról és Franciaországba megy. (Salvandy. *L'art de verifier les dates*. Tehát nem augusztus 16-án mint Rotteck és Welcker a *Staatslexicon*ban, és augusztus 19-én mint Becker.)
1670. Penn William britt tengeri hős a híres quakernek apja meghal, 49 éves.
1675. IV. Károly lotharingiai herceg, császári hadvezér meghal. (Lásd augusztus 11-én.)
1701. II. Jakab elűzött angol király, a Stuart ház utolsó uralkodója meghal St. Germain-en-Layeban Franciaországban.
1716. Amarevoli Angelo híres operaénekes születik Velencében. (Meghal 1798. november 15-én Drezdában.)
1718. VI. Károly császár okiratilag lemond Spanyolországról saját és örökösei nevében. Helyébe Németalföldöt és Majlandot nyeri.
1744. II. Frigyes porosz király hosszabb bombáztatás után Prágát megszállja.
1759. Az angolok 64 napi ostrom után Quebec várost a franciáktól elfoglalják.
1760. Kulcsár István, történetíró és a magyar irodalom nagy terjesztője, a „Hazai Tudósítások“ és „Hasznos Mulatságok“ 22 évig szerkesztője születik Rév-Komáromban. (Lásd márc. 30-án.)
1771. Strombeck Károly szépirodalmi, jogtudományi és történeti író születik Braunschweigon.
1782. Broschi Farinelli Károly, a mult század legnagyobb énekeseinek egyike meghal Bolognában. V. Fülöp spanyol király éneke által mély melancholiából felgyógyult és azért kegyelmével elárasztá.
1783. Scheibl János Gottfried theologus, a régi lutherség melletti nagy buzditó születik.
1793. Bailly volt párisi polgármester Melunban elfogatik.
1794. Pichegru francia tábornok megveri az angolokat Bostel mellett Németalföldön.
1795. Az angolok a Jóreményfokot elfoglalják a hollandoktól.

1802. Kossuth Lajos születése Monok zemplénmegyei faluban. (Szilágyi Sándor önmagával jó ellenkezésbe, midőn „a magyar forradalom férfiai“ című munkájában Kossuth születését 1804. évi április 27-ére, — „a magyar forradalom történetében“ pedig ugyan szintén április 27-ére, de 1806 évre teszi. Az utóbbi adattal találkozunk Horn életrajzi munkájában Kossuth Lajosról, és Wurzbach biographiai lexiconjában. Magán álló vélemény Mészáros Károlyé, ki az ő: „A magyar szabadságharc előjátéka 1848. évben“ című művében azt állítja, hogy Kossuth 1804. évi május havában született Monokon. A tévovázás 1804. és 1806. év, mint Kossuth születési éve közt, gyakran fordul elő az új kor számos röpirataiban és ezek közt egynémelyike Bodrog-Szerdahelyt nevezi születési helyének. Igen számosan azt írják, hogy Kossuth 1802. évi április 27-én született Monokon, állítván egyuttal, hogy ez adat Kossuth saját közleményein az angol lapokban alapszik. Nincs ugyan alkalom ez utóbbiakat összehasonlítani, de pöriratokból tudom, hogy Kossuth 1837. évi június 8-án Budán történt vallatása alkalmával kijelenté, miszerint életének 35-ik esztendejét éli. Bizonyosak vagyunk tehát a születési esztendő tekintetében; de ha Kossuth júniusban még be nem töltötte életének 35-ik évét, ezt ugyanazon évi április 27-én még kevésbé tehetné, tehát június havánál később kellett születnie. A dolog ily állásánál nem lehet figyelem nélkül hagyni Brockhaus Realencyclopädiájának, Auer és a Lipsceben megjelenő Bilder-Welt azon állítását, hogy Kossuth 1802. évi szeptember 16-án látott először napvilágot. Ugyanazt állítja a Kossuth-Album is. Irányi Dániel hivatkozván Kossuth szóbeli közleményére, ugyancsak 1802. évi szeptember 16-a mellett nyilatkozik, és miután ő körülményeinél fogva e kérdésre nézve tisztában lehetett, megnyugvással fogadhatjuk el az ő adatját, mely különben „Histoire de la revolution de Hongrie, 1847—1849“ című, Charles Louis Chassin-nal kiadott munkájába is ment át. Nem rég Kossuth születésének helye iránt a sajtóban vita folyt. A Vasárnapi Ujság 1867. 47-ik száma t. i. Kossuth szülőházának rajzát közölve, ez alkalommal azt írja, hogy Kossuth Monokon Zemplén megyében született evang. születéskor. A helységben azonban evang. egyház nem lévén,

a szomszéd Tállya mezővárosba vitték keresztelni s ott iratott anyakönyvbe. Keresztanyja a jelenlegi tállyai evang. lelkész Nagy Mihály napája volt; s e tiszteletre méltó aggl elkész maga adta volt ki a politikai kereset alá jutott Kossuth keresztlevelét, midőn az pörében bekívántatott vala. Mivel azonban a nevet tartalmazó anyakönyv egy nagy tűzvész alkalmával a lángok martaléka lőn, mint a t. lelkész maga is bevallja, az évszámban egykét évet tévedhetett. Ezen közlés ellenében Kuthen, Tápió-Bicskéről azt vitatá a Pesti Naplóban, hogy az anyakönyv szerint Kossuth 1805. évi április 21-én Pest megyében Tapió-Bicskén látta először a napfényt, édes szülei Kossuth István (az István nevet később egy másik levelező Lászlóra igazította)s Perlaky Zsuzsánna voltak, keresztatyja és anyja pedig Sebes József és Kovács Zsuzsanna. Mondja továbbá Kuthen, hogy a mostani „zöldfa“ vendéglő, mely akkor a Beleznay családhoz tartozott, volt az ugyanazon birtokot hasznóbérlő Kossuth István lakhelye, és hires fiának, Lajosnak szülőháza. A M. Ujság (1867. 204. szám) már kétségbe vonja ezen Kuthen-féle adatokat, különösen azért, mert Kossuth anyját nem Perlaky Zsuzsánnának, hanem Vöber Karolinának hívták. Hihetetlennek tartja továbbá azt is, hogy Kossuth életrajzíróit, ha csakugyan nem Monokon született, ez iránt már rég nem felvilágosítja vala. A Magyar Ujság tehát a tápio-bicskei születésű Kossuthban egyszerű névrokont sejt. Sejtelve csak hamar lett igazolva, mert az utóbb említett Kossuth Lajos, a Ferencsatorna érdemes pénztárnoka, és testvére azon Kossuth Sándornak, ki 1849-ben Győr védelmében vitézül kitüntette magát. Mindkettő a nagy szabadságbajnok oldalrokona. Kossuth a fennebbiekre nézve bizalmasan megkérdezte, oly választ adott: „Atyám Kossuth László, anyám tyulini Wéber Sarolta volt. Születtem Monokon Zemplén megyében 1802-ben szeptember hóban. A napot nem tudom megmondani.“ Az utóbbi nyilatkozat felvilágosításául szolgáljon, hogy Kossuth családjában a névnapokat volt szokás ünnepelni, nem pedig a születés napokat. A születésnapok be voltak ugyan jegyezve a „családi bibliába“, mint ez ama vidék protestáns családjainál szokás volt. De a biblia azon mozgalmas időben végkép eltévedt. Sem ő, sem huga nem emlékezett

- születésének napjára. Lehet, hogy itt tulzott szerénység is forog fenn, de nekünk nem lehet hajlamunk Kossuth igazmondásában kételkedni. Hogy miért fogadtam el mégis szeptember 16-át születése napjául, azt az előzmények magyarázzák.)
1803. Baudin, a világ körülutazója meghal Isle de France-on.
1810. Ráth Mátyás magyar tudós, az első magyar hirlap (Magyar Hirmondó) kiadója meghal. (Születik 1749. április 13-án Győrött.)
1812. Moszkova, Rostopschin kormányzó parancsára 500 helyen egyszerre felgyújtatik és hamuvá tétetik. A mit a tűz el nem pusztított, a franciák raboltak el. (L. 14-én és 20-án.)
1813. Weichselburg elfoglalása és a St. Marein melletti állás bevétele Horvátországban az osztrákok által.
1813. A szövetségesek második győzelme Kulm és Nollendorfnál Schwarzenberg, Colloredo, Merweldt, Wittgenstein, és Ziethen által Napoleonon.
1813. A szövetségesek győztes ütközete Dalenburgnál; angolok, oroszok, hanzeatok, tyroliak Wallmoden, Lyon, Dörnberg, Tettenborn és Lützow alatt Pecheux francia tábornok ellen. (Lásd 15-én.)
1820. Békétlenségek a varsói országgyűlésen, maga Sándor császár által lecsendesítve.
1822. A törökök csatavesztése Trapezunt mellett a perzsák által.
1822. Brachmann Luiza költőné a Saale folyóba veszti magát. (Mások sz. 17-én.)
1824. XVIII. Lajos francia király halála.
1826. Madatoff herceg orosz vezérőrnagy Elisabethpolt megszállja. (Lásd sept. 14. és 25-én.)
1831. Zendülés Párisban Varsó elestének hírére. A legnagyobb izgatottság a kamarákban és sajtóban.
1840. Ke-scheu chinai császári biztosnak kineveztetik. (Lásd aug. 30-án, sept. 27-én.)
1848. Parlamentaris vita Batthyány és Kossuth közt a törvényesség terének megtarthatása iránt. Batthyány késznek nyilatkozik ministerium alakítására.
1848. Második oláh népgyűlés Balásfalván, mely a magyar ministeriumtól megtagadja az engedelmességet, az Uniót el nem ismeri és kijelenti, hogy az oláhok a hadparancsnok-

- ságok közegén át a bécsi ministeriumtól kívánnak függeni. Puchner cs. tábornok az oláh felkelést szervezi.
1848. A német nemzetgyűlés Franke módosításával, feltételesen elfogadja a malmói szerződést. (Lásd 5-én.)
1849. A török divan határozata, hogy a magyar menekültek ki ne adassanak Austriának. Residpasa nagyvezir, külügyiminister, a seraskier vagy hadügyiminister, a Seik Izlam vagy főpap és zultana Valida, voltak a magyarok pártfogói a zultánnál. (Lásd sept. 6. és 7-én.)
1853. Bülov Eduard német novellairó meghal Thurgau cantonban. (Születik 1803. nov. 17-én.)
1854. Az osztrákok Moldovába bevonulnak.
1859. A német Nationalverein alakul. Célja a német szövetségi szerkezet megváltoztatása porosz vezérlet alatt.

17. S e p t e m b e r.

(XV. Calendas Octobris.)

284. Diocletian Chalcedonban a Persiából visszatérő hadsereg által, Numerian meggyilkoltatása után, római császárnak választatik. — Diocletiani időszámítás kezdete.
1156. Babenberg II. Henrik Jasomirgott, mint bajor herceg e néven IX., osztrák határgrof I. Barbarossa Frigyes császár által hercegnek kineveztetik, Austria szabadságlevelet nyer, melyben miután a bajor hercegséget a Welf háznak átengedé, az örökösödés férfi és leány ágon biztosítatik.
1170. III. Sándor pápa a karthausiak rendjét különös bullával a maga védelme alá veszi.
1244. A chowaresmiak Jeruzsalemét elfoglalják.
1357. Szécsy Miklós, Nagy Lajos király hadvezére, Zárát (régén Jadrát) rohammal elfoglalja. Elderboth Konrad, a német segédhad vezére elesik. (Joannes Lucius.) (Nem 1335. mint Hormayr.)
1374. A lengyelek Kassán Nagy Lajos magyar királynak kijelentik, hogy ha fia leend, ezt a lengyel trónra emelendik, ha pedig halála után csak leányai maradnának, azok közül is egyik a trónra jutand. (Lásd nov. 5. és 17-én.)
1382. Mária, Nagy Lajos 12 éves lánya, a férfi uralkodók mód-

- jára Magyarország királyának koronáztatik. (Paulus de Paulo, Perger, Szalay stb. Nem 16-án mint Hormayr tört. zsebkönyve.)
1394. A zsidók Franciaországból örökre kitiltatnak VI. Károly egy nyilatkozványa által.
1429. Prokop Holy huszitá vezér Meissen határgrofságba tör.
1454. Csata Konitznál, melyben Henrik Reusz-Plauen hercege a lengyeleket megveri.
1524. Tauber Gáspár bécsi gazdag és előkelő polgár azon állításáért: hogy az urvacsoránál a kenyér és bor a megszentelés után sem változik át Krisztus valóságos teste és vérévé, az eretnek nyomozó bíróság által augustusban arra ítéltetik: miszerint ezen állítását Sz. István temploma előtt nyilvánosan visszavonja, böjtöljön, a templom ajtajában bűnbánó ruhában, nyakába akasztott kötéllel, hajadon fővel, mezitláb, kezében gyertyát tartva álljon, esztendei fogságot szenvedjen, a török háborúra bizonyos összeget fizessen, minden perköltséget megtérítsen, s míg él, nyakán láthatólag keresztet viseljen. Miután Tauber e gyaláztatnak magát alá nem veté, ma feje vétetvén megégettetett.
1544. A német császár békét köt I. Ferenc francia királylyal Crespi en Laonnois-ban.
1577. Ideiglenes béke Bergerac-on III. Henrik király és a hugenották közt. (Lásd okt. 5-én.)
1584. Farnese Sándor Gentet elfoglalja.
1595. IV. Henrik francia király, egykor a protestantismus hőse, két évi esdeklés után megnyeri VIII. Kelemen feloldását az excommunicatio alól.
1621. Bellarmino Robert, a katolikus vallástan leghiresebb védője meghal Rómában. (Születik 1542. okt. 4-én.)
1644. Mainz város kaput nyit a francia seregnek d'Anguien herceg alatt.
1656. Cromwell egy új parlamentet nyit meg, melynek követei erőszakkal és vérengzéssel saját pártjából választattak.
1663. A törökök egy nagy rohama Érsekújvárra visszaveretik.
1665. IV. Fülöp spanyol király halála.
1676. Philippsburg németalföldi vár Du Fai által Károly lotharingiai hercegnek átadatik.
1677. Harrington James hires republicanus író, — ki ámbár hiába igyekeztek felségsértést ráfogni — előbb a Towerban,

- utóbb Plymouthban fogva ült, sorsa fölötti bujában tébolyodottan meghal.
1678. Béke Nimwegenban Francia- és Spanyolország közt, melyben XIV. Lajos a Franche-Comté és több németalföldi várost nyer. (Lásd aug. 10-én.)
1684. A császáriak Schulz Bálint ezredes alatt megverik Tököly hadát Eperjes és Tarca közt. (Fessler sz. 18-án.)
1714. Rabener Gottlieb Vilmos, gunyoros német író születik Wachauban. (Meghal 1770. március 22-én.)
1737. A göttingeni egyetem megalapítva.
1743. Szerződés Wormsban, melyben Nagybritannia, Magyarország és Szárdinia közt a támadási szövetség megújítatik.
1743. Condorcet Marie Jean Antoine Nicolas Caritat marquis, híres francia bölcész és mathematicus születik Ribemont-on St. Quentin mellett. (Lásd márc. 28-án.)
1746. Le Sage francia író 86 éves korában csodálatos betegségbe esik. Ha t. i. a nap felkelt, tökéletesen jól érezte magát, és azon arányban volt szellemi munkára képes, a mily arányban a nap sugarai hatásukat kifejtették, ha pedig leáldozott, nagy lehangulást és rosszulletet szenvedett.
1747. Bergen op Zoom a franciák által elfoglaltatik.
1757. Mocsáry Antal magyar író (Nógrád vármegye leírása) születik Bozókön Hontmegyében.
1767. Berton Henrik híres francia zeneszerző születik Párisban. Aline, Golkonda királynéja leghíresebb operája. (Lásd május 14-én.)
1787. Az egyesült éjszakamerikai államok új conföderatiója kihirdetetik. (Lásd okt. 4-én, nov. 30-án, dec. 5-én, július 4-én, sept. 3-án.)
1791. Iriarte Tamás költő halála.
1793. A francia convent a „gyanusok“ ellen határozományt hoz. Mindazok, kiknek száma ezen értelmezés szerint igen nagyra menne, a következő béke idejéig saját költségükön őriztessenek.
1797. Lord Malmesbury angol követ békejavaslatát Párisban visszautasítatnak. (Lásd dec. 19-én.)
1798. Gróf Teleki Domokos, utazási író meghal. [Igy Kazinczy. Magyar írók életrajza szer. 16-án.] (Szület. Sombereken 1773. sept. 5-én.)

1803. Azon hajó, mely legnagyobb részét a lord Elgin által Görögországban gyűjtött régiségeknek hordozá, törést szenved Eurigo csucsnál, mi által a töméntelen műkincsek a hullámok által elnyeletnek.
1809. Béke Friedrichshamban Svéd- és Oroszország közt. Ez által az utóbbi Finnland, Nyugoti Bothnia és az Aland szigetek egy részének ura lesz. Nem september 19-én mint Ghillany. (Lásd sept. 3-án és nov. 19-én.)
1810. Az oroszok Pavlucci marquis alatt a persa tábornok Akhal-kalaki mellett elfoglalják.
1814. Pulszky Ferenc publicista és a nemzeti muzeum igazgatója, a magyar tudós társaság és a római régiségtani intézet levelező tagja, országgyűlési követ, 1848-ban a magyar külügyministerium titkára születik Eperjesen, Sárosvármegyében.
1819. Venezuela és Ujgranada köztársaságok congressusa Angusturában a két állam Columbia név alatti egyesülését kimondja.
1823. Pampelona spanyol vár hadszerződésileg megadja magát a franciáknak.
1823. Breguet Abraham Lajos, híres óragépész és a telegrafok javítója meghal Párisban.
1824. Pernambuco republikanus város Carvalho és Barros vitéz védelme után a brasíliai császári sereg által bevétetik. A kormányzó Don Manuel Carvalho Paëz d'Andrade Angolországba menekszik. (Lásd jul. 1-jén.)
1830. Népzavar Karlsruheban, mely korán lecsendesitetik.
1830. Rettendő földindulás Peking chinai főváros kerületében, mely 3 napig tartott, 12 várost feldöntött, és majdnem egy millió embert megsemmisített.
1835. Rosenmüller E. Fr. Károly, híres orientalista halála.
1836. Espartero Navarra alkirályául, a bask tartományok vezérkapitányául és az éjszaki sereg parancsnokául kineveztetik.
1848. A német-katholikus egyház Bécsben az Odeonban alakul.
1848. Batthyány Lajos közli a képviselő házzal az új magyar ministerium felterjesztett névsorát: Ghiczy Kálmán, Szentkirályi Móric, gróf Erdődy Sándor, báró Vay Miklós, báró Kemény Dénes, báró Eötvös József, Mészáros Lázár.
1848. Viharos népgyűlés a pünkösdi legelőn Frankfurt mellett, melyben rohambeadvány a nemzetgyűléshez határoztatik

- a malmói fegyvernyugvás tárgyában. — Zitz, trieri Simon, Germain, Metternich.
1848. Puchner nagyszebeni cs. hadparancsnok a katonai alhatóságokat oda utasítja, hogy a polgári kormánynak semmiféle támogatást ne nyújtsanak.
1849. A tótok ismételve kérik egy tót koronaország alakítását Magyarország területéből. (Schmerling osztrák minister biztatása folytán, a turóc-szt.-mártoni értekezlet 1861. jan. 6-án hasonló irányu emlékiratot intézett az országgyűléshez. Az országgyűlés feloszlattatván, az emlékiratot Moyses püspök nyújtotta be a felségnek az évi december folyamán.) [V. ö. április 21-én.]
1853. A természetbuvárok gyűlése Tübingenban. (Berekesztve 25-én.)
1855. Uwaroff orosz tudós, az akademia elnöke, azelőtt oktatási minister meghal.
1862. Csata Antletam mellett az éjszakamerikai Unio seregei közt M'Clellan alatt és a conföderáltak közt. (Sept. 16. és 17-én.) Az utóbbiak megveretvén, a Potomac folyón visszavonulnak.

18. S e p t e m b e r.

(XIV. Calendas Octobris.)

52. Ulpus Trajanus (Critinus) római császár születése Italica spanyol városban. (Lásd aug. 10-én.) Budinger Tudertina-nak nevezi. A császár születésnapja bizonyos, de nem az év.
96. Domitian római császár, neje és szolgálai által, kik vérszomjától féltek, megöletik. (Lásd okt. 24-én.) [Dio Cassius.]
323. Nagy Constantin római császár tökéletesen meggyőzi Liciniust Chalcedonnál, az egyetlenit a hat császártárs közül (Galerius, Severus, Maximianus, Maximinus, Constantin, Licinius) ki még fenmaradt. [Ruckgaber a Licinius és Constantin közti háborút egy évvel későbbre teszi és írja hogy september 18-án 324 Constantin fia Crispus, Licinius hajóhadát Chrysopolis mellett a Hellespontban megverte, míg Constantin Liciniust Byzanceban ostromlotta. Ezután

- Licinius Nicomediába futván, Constantin által utólérgetett, és Chalcedonnál tökéletesen megveretett. Bizonyos, hogy Licinius két közel egymásutáni csatában megveretett, és hogy Constantin már 323 év szeptemberben az egész birodalom egyetlen ura volt.] [Lásd jul. 3-án, okt. 8-án.]
737. I. Pelagius asturiai király 19 évi bölcs kormány után meghal.
886. Candiano Péter velencei doge a narentaniak elleni csatában elesik.
1137. Erich Emum dán király meggyilkoltatása.
1413. Oldcastle János (Cobham báró) Wikleff legbuzgóbb pártfogója, Arundel Tamás canterburyi érsek egyházi törvényszéke elé állítatik, mely őt mint a lollardok és wikleffiták pártolóját mint eretneket elítéli, és a polgári ítölőszéknek átadja. (Innen ugyan Franciaországba megszökött, de 1417. elfogtatván, Londonban megégettetett.)
1426. Van Eyck Hubert híres német-alföldi festész (János és Margitta testvérbátyja) meghal Genten. Születik 1366. körül Maaseyckon. (János halála legvalószínűbb 1445. évi július havára tétetik. Brügge Szent Donat templomában a jegyzetek csak annyit mondanak, hogy 1440. körül meghalt. -- Ezen két testvér az olajfestészetnek tulajdonképeni javítói és alapítói lettek.)
1544. Béke Crespy-ban, (A cambrayi béke megújítása) V. Károly Nápolyt, Flandriát, Artoist, I. Ferenc Burgundot megtartja. (Lásd aug. 5-én.)
1544. I. Ferdinand császár szigorú parancsa a bűvészek és jósnők ellen, kik pénz, jószág, hírnév és ártatlanság ellen fondorkodnak és csalást üznek.
1551. Arad vára és az egész csanádi püspökség a törökök által kardesapás nélkül elfoglaltatik. (Oláh.)
1588. Schenken Márton hat holnap védelem után Bonn városát az ostromló spanyoloknak átadja.
1599. Nyáry Pál Sarkadot elfoglalja a törököktől.
1600. Basta György cs. fővezér és Csáky István, a Báthory Endre után magát Erdély birtokába tevő Mihály oláh vajdát teljesen megveri Miriszlónál Nagyenyed közelében, hol a vajda 10000 embert vesz. (Lásd okt. 28-án.)
1601. Beniczky Péter magyar költő, születik Temesvárott. Magyar rhythmusai 1664-től 1806-ig tizenhat kiadást értek.

1628. Abasa ázsiai lázadó megadja magát Erzerum városával Chosrew nagyvezirnek.
1643. Burnet Gilbert, salisburyi püspök, kitűnő angol történész születik Edinburghon. (Lásd márc. 27-én.)
1647. Ssalih pasa nagyvezir kivégeztetése.
1672. A lengyelek lealázó békét kötnek a törökökkel Bucsacsnál, mely szerint Podoliát a törököknek, Ukrainát a kozákoknak átengedni, és évenként 22,000 aranyt fizetni kénytelenek. (Lásd okt. 18-án.)
1698. A vásálarcnak nevezett rejtélyes személy a bastilleba hozatik.
1709. Johnson Samuel, angol tudós, műbíró, satiricus és költő születése Liechfielden. (Lásd dec. 13-án.)
1739. Neipperg cs. tábornok egy elhamarkodott békét köt Belgradon, 27 esztendőre. Jenő foglalmányai a Dunán túl a törököknek visszaadtnak. Belgrád és egész Szerbia, az osztrák Oláhország, Bosniának egy része és Orsova a porta fensősége alá jut, Magyarországnak „temesi Bánságnak” nevezett része Austria mellett marad. (V. ö. dec. 28-án.) [Lásd sept. 1-jén.]
1742. Massilon János leghíresebb francia egyházi szónokok egyike meghal.
1761. Raynouard Francois Juste Marie francia költő és történet-író születik Brignollesban.
1764. Gandolfi Mauro festész és híres rézmetsző születése Bolognában. (Lásd jan. 4-én.)
1773. Lengyelország szerződése Varsóban Austria, Porosz- és Oroszországgal, melylyel az első felosztásba egyezni kénytelen. (Lásd jul. 25-én.)
1775. Itzstein János Ádám híres német publicista és buzgó harcos alkotmányos jogokért, születik Mainzon.
1779. Mérey Sándor, író, születik Dunapentelén Fehér megyében.
1789. Az aug. 4-én éjjel tett áldozatok 15 cikkbe szerkesztve a nemzetgyűlés által a francia király jóváhagyása alá terjesztetnek. A király ez iratra pontonkinti jegyzéseket tesz. (Lásd 20-án.)
1793. A francia püspökök évi járandósága 6000 livresre szállítatik le.
1794. Suwaroff megveri a lengyeleket Krupczyze mellett. (19-én is.)

1809. Beireis Gottlieb Christ. a természettudomány, természettan, vegytan, és orvostudomány tanára, polyhistor és tudós külön megmal Helmstädt-on.
1810. Ornova török vár az oroszok által elfoglalva. Tormassow és Paulucci, Hussein Kuli khan, és Sándor grusini Casevits ellen.
1810. Forradalom kitörése Chiliban.
1812. St. Miguel az Arlanzon folyónál Spanyolországban az angolok által Wellington alatt rohammal bevétetik.
1813. Merseburg bevétele Thielemann porosz tábornok által. (Lásd 19-én.)
1813. Az osztrákok Scheither tábornok alatt Freibergét elfoglalják a franciáktól.
1815. Longwy a poroszok által megszállva. (Megadása augusztus 15-én.)
1821. Zendülés Madridban. Az exaltados ünnepélyes körmenete Riego arcképével. (Lásd 15-én.)
1822. Nagy tüzvész Konstantinápolyban a jancsárok által gerjesztve. Ezek egyuttal felzendülnek és Chalet Effendi a zultán kegyencének bukását, utóbb kivégeztetését okozzák.
1830. Bolivar Carthagenán Columbiában kinyilatkoztatja, hogy a főparancsnokságot ismét átveszi.
1832. Csata Bustamente tábornok és Montezuma lázadó vezér közt Abanda mellett Mexicoban az utóbbinak kárára.
1837. Das Antas megveri a portugalli lázadókat Ruiraes mellett. (Lásd jul. 23-án.)
1838. Nagy zsidóüldözések Stockholmban, előidézve az emancipatiótörvény által.
1848. Az oláhok Bukarestben gyász szertartással elégetik az orosz törvénykönyveket.
1848. A magyar országgyűlés a bécsihez küldött követsége Bécsbe megérkezik. A nép, nemzetőrség, és aula kitüntetéssel, az udvari párt gunynyal fogadja. (Lásd 19-én.)
1848. Perczel Mór felszólítása Budapest lakosaihoz egy Zrinyi hadcsapat felállítására. (Ebből lett később a 35-ik honvédszászlóalj.)
1848. Muraköz képviselői a Simunich cs. tábornok által összehívott csáktornyai gyűlésen kinyilatkoztatják, hogy a magyar királynak és ministeriumnak engednek, Horvátországhoz pedig tartozni nem akarnak.

1848. Carlo Alberto szárd király Monaco hercegség két helyét (Menton, Roquebrune) decretum által saját államához csatolja. (Később a hatalmasságok bele szóltak.)
  1848. Frankfurtban torlaszok emeltetnek az országgyűléssel elégedetlen nép által, a zenebonában annak tagjai Lichnovszky herceg és Auerswald tábornok megöletnek. Csata. A mozgalom köztársasági színezetet nyer. (Lásd 19-én.)
  1848. A panszlávok, 500 cseh tanulóból alakult csapattal, Magyarország határát megszegik. A Bécsből kiindult, és császári fegyverrel ellátott csapatot Hurban és Hodzsa evang. tót papok Miavára vezetik „a magyarok által 900 évig nyomott szlávok felszabadítására.” Stur őket fogadván, azzal ámitja a népet, hogy most van ideje, a magyarok által elfoglalt tót földet visszavenni.
  1849. A magyar menekültek Widdinben, Andrásy Gyula konstantinápolyi ügynök levele által értesítetnek, hogy a körülmények viszonyainál fogva a kiadatást csak a mohamedan vallásra áttéréssel kerülhetik el.
  1849. Neuwirth Ernő József hirlapszerkesztő 20 évi várfogságra ítéltetik.
  1849. Első arany- és ezüst küldemény a magyar bányavárosokból Bécsbe 1848. év óta. Az osztrák ezüst és arany pénzek kivitele iránti tilalom visszahuzatik.
  1851. A német alapjogok eltöröltetése majnai Frankfurton.
  1852. A kék-fehér-vörös színek használata zászlókon Horvátországon cs. parancs által megtiltva. Azonban Slavóniában, a fehér-kék, Horvátországban a fehér-vörös szín a fekete-sárga melletti használata megengedtetik.
  1852. Hrabovszky János József cs. k. főhadai kormányzó részvéteért a magyar forradalomban statusfogolyként meghal Ollmützben.
  1855. Johnston James F. W. angol vegyész és ásványtudós meghal Durhamban 59 éves korában.
  1857. Quatremère Etienne Marie, híres orientalista halála Párisban.
  1860. A piemontiak a castelfiardoí útközetben teljesen szétverik a pápai sereget; — Lamoriciere fővezér Anconába menekül.
-

19. S e p t e m b e r.

(XIII. Calendas Octobris.)

86. Antoninus Pius római császár születése Laviniumban. (Mások sz. Nemausus galliai városban.) [Lásd márc. 7-én.]
1350. Till Eulenspiegel meghal Möllen meklemburgi faluban. Az ő élete a kóbor népélc személyesítését képezi, — a róla szóló népkönyv első kiadása 1483. évből ered, erőteljes satyrával áthatva. (Hogy neve Till lehetett, megengedhető, de az Eulenspiegel név csak a 16. század közepén támadt, nem is volt azelőtt tulajdonnév, mert a közmondás azt állítja: „der Mensch erkennt seine Fehler eben so wenig, wie ein Affe oder eine Eule, die in den Spiegel sehen ihre Hässlichkeit erkennen.“ Az Eulenspiegel elnevezés mellett az Affenspiegel is fordult elő.)
1356. Csata Poitiers mellett. Eduard, fekete herceg (III. Eduard fia) 12000 angollal tökéletesen megveri a 40000 franciát II. János királyuk alatt, ki sebesülten Fülöp fiával a győző hatalmába esik. Eduard a királyt nagy szerénységgel fogadta, de jövő évi április havában Londonba küldi. (Lásd aug. 26-án, okt. 25-én.)
1398. Timur tatár császár hódító seregével az Indus folyó partjának ugyan azon helyére megérkezik, hol Dschelaleddin Minkberni, Chowaresm Schahja, Dsingiszkhán általi üldöztetése közben a folyót átuszta, üldözője pedig visszatért. Timur seregével átszállt, és pár nap múlva 100000-nél több fogolyt lemészároltat, mert hadmozgalmaiban alkalmatlanságot okoztak.
1410. Jagello Ulászló lengyel király Marienburg ostromát megszünteti és táborát felgyújtja.
1410. A mainzi érsek megtiltja a szent Bertalan templom megnyitását Frankfurton és Frankfurtot interdictum alá helyzi, hogy Zsigmond császárválasztását akadályozza. (L. 20-án.)
1415. Zsigmond magyar, Ferdinand spanyol király és XIII. Bence pápa találkozása Perpignanban.
1430. Scheref-ed-din Ali persa rejtélyköltő és történetíró meghal.
1526. Segorbe herceg győzelme Selim Almanzor fölött a Sierra de Espadan-ban.

1566. Gentilis Bálint vallásbuzdító Bernben lefejeztetik.
1572. Mons németalföldi város, mely május 24-én nassau Lajos gróf által elfoglaltatott, ma három holnapi, a nevezett gróf által vezérlett védelem után megadja magát Alba hercegnek kedvező feltételek alatt.
1580. Az északi tartományok Németalföldön az anjoui hercegnek nagy megszorításokkal engedik át a főuralmat. (Lásd január 17-én.)
1596. Herberstein megveri a bosniai pasát Petrinianál.
1621. Gustáv Adolf svéd király Rigát ostrom után beveszi.
1636. A törökök és kurdok Kutsuk Ahmedpasa, és az áttért persa vezér Ahmedchan alatt megveretnek Mihreban rónáján Rustem persa chan által. Ahmed pasa elesik.
1657. Egyezkedés Welauban, melylyel a lengyelek I. Frigyes Vilmos nagy választófejedelemnek Poroszország fölött, mely eddig lengyel hűbér volt, a teljes souverainitást átengedik.
1734. Csata Königseck cs. tábornok és a franciák közt Guastalla mellett.
1745. Edinburgh megadja magát Károly Eduardnak, II. Jakab unokájának, a bitor III. Stuart Jakab fiának. (L. 20-án.)
1749. Delambre János József, a legnagyobb francia csillagászok egyike születik Amiensban. (Lásd aug. 19-én.)
1757. Soubise herceg francia hadvezér Seydlitz porosz tábornok által Gothában meglepetik és megszalasztatik.
1757. V. János portugalli király Pombal befolyásánál fogva, a jezsuitákat a kir. palotából kitiltja, és gyontatói vagy tanítói minőségüktől megfosztja. (Lásd jan. 13-án.)
1765. Venloo C. hires németalföldi festész meghal Leydenban.
1771. Mezzofanti József bibornok, hires mint 32 nyelv ismerője születik Bolognában. [Igy az ujabbkori Ismeretek tára. A Jelenkor szerint 17-én.] (Lásd márc. 14-én.)
1779. Brougham Henrik hires publicista és parlamenti szónok születik Edinburghon.
1784. Keglevich Gábor gróf, főtárnokmester, a hétszemélyes tábla közbirája, nógrádi főispán születik Pesten.
1788. Koburg herceg osztrák tábornok az oroszokkal egyesülten Chozymt elfoglalja.
1795. Az angol király hadat izen a francia köztársaságnak.
1796. Moreau visszavonulni kezd Németországból.
1796. Érdy János a nemzeti muzeum régiségi és kincstári őre,

- jeles magyar régiség- és történetbuvár és éremtudós születik Szobon Hont vármegyében.
1797. Lafayette tábornok és családja, Latour-Maubourg és Bureau de Pusy az ollmützi fogságból elbocsáttatnak.
1797. Hoche Lázár kitűnő forradalmi tábornok halála. (Némelyek sz. 20-án.)
1799. Brune Vilmos forradalmi tábornok megveri az angolokat és oroszokat York herceg alatt Bergennél éjszaki Hollandiában. (Lásd okt. 6-án.)
1806. Laube Henrik német novella és színműíró a bécsi várszínház művészi vezetője születik Sprottau-ban.
1810. Napoleon az angol gyármányok megégetését a continensen határozza.
1812. Napoleon visszavonul Moszkauból. (Lásd 16-án.)
1813. Az osztrákok Hiller tábornok alatt a Dráván átkelnek és a franciákat valamennyi állomásaikból kiűzik.
1813. Lovas ütközetek Mühlbergnél poroszok, oroszok és franciák közt.
1813. Lefébvre-Desnouettes francia tábornok Thielemant Merseburgból kiszorítja. (Lásd 18. és 20-án.)
1813. Az osztrákok Fiumet visszafoglalják.
1815. Poroszország birtokába veszi svéd Pommeraniát.
1815. Don Juan Diaz Porlier (Marquisetto) Corunna mellett, hol fogva volt, lázadásra és VII. Ferdinand zsarnokságának lerázására hívja fel a katonaságot. (Lásd 21-én.)
1820. Meusel János György német író, — „A tudós Németország” című munka szerzője meghal.
1821. Callao perui város megadja magát a szabadságharcosoknak.
1827. Foscolo Ugo olasz költő és író meghal Londonban.
1837. Espartero megveri a trónkövetelő Don Carlost Achuco mellett. (Lásd okt. 14-én.)
1848. A katonaság Frankfurton legyőzi a mozgalmat, a város ostromállapotba helyeztetik. (Lásd 18-án.)
1848. A bécsi országgyűlés a magyar országgyűlési küldöttséget, mely a két nemzet közti egyetértést létrehozni akarta, el nem fogadja házában, és e tettet a házszabályokkal indokolja. Az elfogadás mellett 108, ez ellen 186 szavazat adatott, egy követ nem szavazott. — Csoportosulások az udvarpártiak ellen. (Lásd 18., 11. és 15-kén.)

1848. A vak Wesselényi szónoklata Bécsben, melyben a magyarok ügyét a nép rokonszenvének ajánlja.
  1848. A magyarok segítségére kiindult bécsi legió főosztálya Budapestre érkezik és a városháztéren Rottenbiller polgármester által ünnepélyesen fogadtatik. (E legiót a bécsi egyetemi ifjuság toborzotta diákokból és mesteremberekből, és Erdélyben Bem seregének egyike állandó diszét képezte.) [Szeremlei.]
  1849. Egy a magyarországi tótlaku megyékből Bécsbe jött küldöttség, mely vidékeit külön koronaországnak kívánja nyilatkoztatni, kihallgatást nyer a császárnál.
  1851. A német alapjogok eltöröltetése Darmstadton.
  1851. A mexicaiak megveretése Camargo mellett a lázadók által Caravajal alatt. Tampico és a rév Matamorasban a felkelők birtokába esik. — A forradalom Tamaulipas, Cohahuila és Uj-Leonban terjeszkedik.
  1853. A statisticusok gyűlése Brüsszelben megnyílik, és tart 23-káig. Célja a nemzetek statisztikai munkálataikba egyformaságot hozni.
  1854. Schodel Rozália, a magyar nemzeti színház híres énekesnője meghal Nyáregyházán. (Született 1810. Erdélyben.)
  1854. Ennemoser József jeles orvosi és bölcsész író meghal Egerben. (Lásd nov. 15-én.)
  1858. Walker tábornok hadat indít Nicaragua ellen.
  1859. Próbamenet az újdön épült rajnai hidon át Köln-nél. Két vasuti vonat 19000 mázsa teherrel rajta keresztül ment, és a hid szilárdságát kitüntette. [Lásd okt. 3-án.]
  1863. A német szövetség végrehajtást határoz Dánia ellen, (t. i. hogy Holstein és Lauenburg német sereg álltak megszállásék, és egy szövetségi biztos által kormányoztassék.)
  1863. Az olasz Bonelli távirója, mely a közlött táviratokat azonnal nyomtatja is, legelőször ma Liverpoolban alkalmaztatik.
  1864. Sheridan tábornok az éjszakamerikai sereg 33000 emberével tökéletes győzelmet nyer az Opequan folyónál (Winchester mellett,) Carly déli tábornok fölött. (Igy Ghillany; Weber H. sz. 20-án.)
-

20. S e p t e m b e r.

(XII. Calendas Octobris.)

771. (Kr. sz. e.) Romulus és Remus születése Ilia vestali szűz által. (Lásd július 7-én.) A második olympiáda második évében.
479. (Kr. sz. e.) Mardonius persa vezér haditanácsot tart. Egy Arbazus nevű főtisztje javasolja, hogy Theba falai alá vonuljanak és a görög városokat megvesztegetés által megnyerjék. Mardonius megvetéssel utasítá el az indítványt.
331. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor a Tigris folyón átkel és Ázsia belsejébe nyomul.
90. (Kr. sz. e.) L. Crassus római orator, kit Cicero nagyon dicsér, meghal, miután 5 nap előtt még az utolsó szónoklatot tartá a senatusban Philippus consul ellen.
451. Óriási csata Chalons sur Marne sikságán Attila és Aëtius közt, a világ uralmáért. Attila több mint fél millió harcost vezénylett. A rómaiak győztek, de Theodorich góth király elesett, és vele 160,000 mások szerint 300,000 ember. A véres csata három napig tartott. (M. Moët de la Forte Maison: Les Francs. Ezen történetirő Mauriacum, vagy is a mai Mairy sur Marne nevű falut jelöli ki mint azon helyet, hol Attila a csatát vesztette. Józsika a magyarok ős történelme című munkában azt véli, hogy ez Méry-sur-Seine mellett történt, de ezen hibába nálánál alaposabb írók is estek, tévedésbe hozatván azon körülmény által, hogy ezen utóbbi város is régentén Mauriacum-nak nevezetett.) [L. márc. 15-én, jul. 12-én.]
1068. Romanus Diogenes meggyózi a törököket Hierapolisnál.
1096. Bouillon Godofréd keresztes seregével Brucknál, Magyarország szélén megáll, Kálmán királytól átbocsátást az országon kérve.
1261. Általános lázadás Poroszországban a német vitézrend ellen.
1319. A skótok győzelme Boroughbride-nél.
1378. A kegyetlenségéről és vérszomjáról hirhedt Genfi Robert bibornok, pápának választatik. (Moreri hibásan 21-én.) Vele kezdődik a botrányos pápai szakadás, mely ötven évig tartott. Mint ellenpápa VII. Kelemen nevet vett fel, Magyarország el nem volt ismerve.

1420. Csák Miklós erdélyi vajda megveri Dán oláh vajdát Hát-szeg vidékén, török táborának élén.
1519. Magellan a világ körüli útjára elindul San Lucarból. Ezt az utat azonban csak társai fejezték be 3 év múlva. (Lásd sept. 7-én 1522.)
1526. A Colonnák Rómát elfoglalják.
1550. V. Károly császár Aphrodis afrikai várost elfoglalja 74 napi ostrom után.
1590. Agostini Ludovico jeles zeneszerző és költő meghal. (Születik 1534 Ferrarában.)
1596. Draskovics megveri a törököket Petriniánál.
1601. Székesfehérvár Mercoeur herceg cs. tábornok által a törököktől rohammal visszafoglaltatik. (Lásd 4-én.)
1604. A spanyolok Spinola Ambrus alatt 3 évi, 2 holnapi és 15 napi ostrom után Ostendot elfoglalják. A roppant költségen kívül ezen ostrom a spanyoloknak 80000, a németalföldieknek 60000 emberükbe került. A vár, mely utóbb sokkal erősebb lett, 1706. évben 4 és 1745. évben 8 nap alatt bevétellett. (L'art de verifier les dates szerint 21-én.) [Lásd jul. 5-én, sept. 22-én.]
1620. A lengyelek megveretése, és Gratiani moldovai vajda megfutamítása a törökök által Iskender pasa alatt Jászváros közelében. (Lásd okt. 7-én.)
1620. Tilly, Miksa bajor herceg és Bucquoi-Lengueval osztrákok, wallonok, spanyolok, olaszok és lengyel kozákokból álló seregével a lázadó Csehországba tör. (Lásd nov. 8-án.)
1621. Wallenstein Albrecht gróf, friedlandi herceg Strasznitz mellett 1300 magyart Bethlen Gábor seregéből elejt.
1643. Essex a parlament seregével fényes győzelmet nyer a király serege fölött Rupert herceg alatt Newburynál. Lord Sunderland, lord Caernarvon és lord Falkland elesik. (L'art de verifier les dates sz. Rupert győz itten sept. 26-án.)
1672. Teleki Mihály a békétlenek vezére Vasvárnál a Szathmárból kirohanó császáriak által megveretik.
1697. Béke Ryswicken egy részről Franciaország, más részről Anglia-, Spanyolország és Hollandia közt. Ez által III. Vilmos uralkodása Angolországban elismertetik, különben minden a régienél marad, csak Strassburg Franciaországhoz jő. (Lásd okt. 30-án.)

1703. Csata Hochstädtnél, melyben Bajor Miksa herceg és Villars francia tábornagy megverik gróf Styrum cs. tábornokot.
1705. Rákóczy Ferenc Szécsényben a magyar conföderatio főnökének választatik legfőbb katonai, álladalmi és egyházi hatalommal. (Lásd sept. 1-jén, márc. 28-án.)
1714. I. György hannoverai választófejedelem által a Hannoverai ház angol trónra jut.
1727. Savary Philemon Lajos, nemzetgazdász és kereskedői szótár írója meghal.
1745. Stuart Károly Eduard bitor, Preston-Pansnál Edinburgh mellett az első neki ellentálló angolokat megveri. (Lásd sept. 19-én és április 16-án.)
1746. Namur a franciáknak megadja magát. (A vár 29-én capitulál.)
1756. A poroszok Schwerin tábornok alatt Csehországba ütnek.
1761. Bellart Ferenc a leghiresebb birói szónokok egyike születik Párisban.
1761. Malagrida Gábor portugalli jesuita Lissabonban az inquisitio itéleténél fogva papi méltóságától megfosztatván, felakasztatik és megégettetik. (Lásd sept. 3-án.)
1779. Streckfuss Adolf Frigyes költő, és olasz költők remek fordítója születik Gerában.
1787. A poroszok a braunschweigi herceg alatt az örökös helytartót ismét Hollandiába bevezetik.
1788. Laudon cs. vezér megveri a törököket Novinál. (Lásd okt. 3-án.)
1788. II. József császár serege a török nagyvezir által elszélyeztetik Lugosnál. A zürzavar oly nagy volt, hogy a császáriak napviradtig önmagok ellen keményen harcoltak, 30 ágyut elvesztettek és a kereszttüzben maga József császár is nagy veszélybe jött. (Fessler sz. 21-én, de talán azért, mert a csata éjjel történt.) Lugosi rémēj.
1789. A francia nemzetgyűlés ismételve megerősíti azon határozatát, hogy a 15. cikkelybe szerkesztett augustus 4-ki engedményezések és nyeremények elfogadtassanak és az egész országban kihirdettessenek. A király eleget tesz e kívánságnak. (Lásd 18-án.)
1792. Kellermann francia tábornok visszaveri a braunschweigi herceg megtámadását Valmynál. (Lásd 29-én.)

1793. Rendelet a polgári jellemről szóló bizonyítványokról. Az asszonyok nemzeti csokort tartoznak viselni.
1793. Garran-Coulon a conventben azon határozatot hozatja, hogy a mérföld mutatókon a szabadsági süveg a lilomok helyét elfoglalja.
1796. Károly főherceg győzelme a franciakon Limburg és Altenkirchennél.
1803. Szövetség Franciaország és a Svajc közt.
1808. Az oldenburgi herceg a Rajnaszövetségbe lép.
1808. Blacke tábornok Bilbaot elfoglalja. (Ney által 26-án kiűzetik.)
1809. A spanyol kormányjunta hadat izen Dániának, mert az utóbbi Franciaországgal szövetkezett.
1809. Szász-Weimar hercegség alkotmányt nyer.
1812. Moszkó tüze megszűnik. Az óriási város csak egy ötöde maradt fenn, közte a Kreml. A tűz hat napig dühöngött, 500 millio rubel érték, és 3000 ember estek áldozatul. Emberi segély hatástalan volt, míg roppant esőmlások hozzá nem járultak. (Lásd 14. és 16-án.)
1813. Lefebvre Desnouettes tábornok Zeitz mellett a szövetségesek által Thielemann és Biron herceg alatt megveretik. (Lásd 28. és 19én.)
1815. Montmirail francia város megadja magát a szövetségeseknek.
1816. Morales spanyol tábornok, Piar forradalmi vezér által megveretik Juncalnál.
1816. Mac Gregor meggyőzi Murillot Barcellona mellett.
1819. Carlsbadi határozatok. Egy központi vizsgáló bizottmány kineveztetik a demagogi bujtogatások felfedezésére.
1819. A német birodalmi szövetség a teljes sajtószabadságot szövetségesellenesnek mondja.
1822. Miaulis görög vezér megveri a török hajóhadat Spezia csatornájában.
1825. Szövetség Columbia és Mexico közt. (Lásd jul. 1. és 15-én okt. 23-án.)
1830. Fridrick herceg a forradalmi Brüsszel ostromát kezdi. (Sikertelenül tart 26-áig.) [Lásd 21-én.]
1835. Háromszáz Tapujas indianus Para-t Brasiliában elfoglalja és a városban a fehéreket a négerek segédelmével

- megöli. Csak 1836. május 13-án sikerült a vadokat az angolok segedelmével kiűzni.
1837. Arnauld Antoine Vincent francia drámaköltő meghal. (Lásd január 22-én.)
1843. Marengo Carlo drámaköltő meghal.
1848. Békecongressus Brüsszelben. (Vége 22-én.)
1848. A morva tartományi gyűlés eltörli a nemesi jogokat és címeket.
1848. Hurban tót felkelő főnök Brezovárol a „szláv nemzetet“ fegyverre szólítja fel. (Lásd 18-án.) [Hurbant a császár később ezredesnek nevezte ki.]
1825. Chacornat csillagász Marseilleben bujdosó csillagot felfedez, mely Valz, ottani csillagvizsgáló igazgató által Masalia nevet nyer.
1853. A jezsuiták Santa-Ana elnök által Mexicoba visszahivatnak.
1854. Az oroszok Menzikoff herceg alatt megveretnek az egyesült angol-francia-török hadsereg által St. Arnaud francia és Lord Raglan angol tábornagy alatt az Alma folyónál Krimióban. Az oroszok 4000, a szövetségesek 2800 embert vesztenek.
1857. Az angolok Wilson tábornok alatt Delhit rohammal beveszik; az indus forradalmárok elszélyeztetnek, a királyi család tagjai (a férfiak nő ruhában, a kéj nők férfi ruhában) megszöknek. Akbar, a 92 éves mogul fiai kivégeztetnek. (Weber H. sz. 14-én.)
1862. Nowgorodban Oroszország ezeréves megalapítását ünneplik. I. Rurik, az orosz dinastia alapítója, 862 évben Nowgorodba tette uralkodói székrét. Lengyel szózatok ezen ünnepélyt történeti hazugságnak és bóhozatnak bélyegezték, állítván, hogy miután Oroszország története csak a 15-ik században kezdődik, ezen ünnepélylyel a cár az ezer éves államélethez még hiányzó négy századot elengedte, valamint a polgári törvényhozásban a kis- vagy nem teljes koruakat nagykoruakká nyilatkoztatja.
1865. Császári szózat népeihez és nyílt rendelet, mely által a Magyarország által visszautasított februári alkotmány Austriára nézve is megszünttetik. (V. ö. febr. 26-án és május 1-jén.)
1861. Niccolini Giambattista ünnepelt olasz költő halála Florenzben, majdnem 80 éves.

1868. A madridi forradalmi bizottmány felhívja a város lakóit, hogy készek legyenek a forradalmat támogatni és a zsarnokságot lerázni.
1868. Cadix a spanyol forradalmiak hatalmába kerül; 18-án Topete tengernagy az őrséget az erőd átadására szólította fel.

21. S e p t e m b e r.

(XI. Calendas Octobris.)

480. (Kr. sz. e.) Themistocles ügyekvése Eurybiades a görög hajóhad altengernagyját rávenni, hogy a görög hajókat melyeken Görögország ereje van, Salamis partjainál tartsa. Az erre összehívott haditanács Themistocles ellen hevesen kikel, ki azonban a felemelt bottal őt megtámadó lacedämoni tábornoknak válaszol: „Üss, de hallgass meg!” Themistoclesnek sikerült végre kivívni, hogy a persa sereg a salamisi szorosban megvárassék. (Éjjel 21-ről 22-re.) [Lásd 22. és 23-án.]
3. (Kr. sz. e.) Keresztelő János jövetele vagy bekövetkező születése hirdettetik. (Lásd junius 22-én.)
1109. Swatopluk morva fejedelem meggyilkoltatik V. Henrik táborában.
1122. III. Berthold zähringeni herceg, habsburgi gróf, Freiburg breisgaui város építője, Molsheim alsó elzászi város mellett éjjel elvonulván, e város polgárai által megöletik.
1327. A parlament által és neje segítségével trónról leejtett, és fogva tartott II. Szent Eduard angol király Maltravers és Gournay által, kik őriztetését Berkeley váron megunták, megöletik és pedig oly módon, hogy alfelébe szarucsövet dugván, azon keresztül tüzes vasat bocsátottak testébe, és béleit megégették. (Moreri hibásan 1326. jan. 29-én.)
1343. A Medici és Rondinelli család Florenzben a néppel és céhekkel fegyvert ragadnak a hatalmával visszaélő nemeség ellen, az Arno melletti lakásaikat megrohanják és azt a város kormányzatától kirekesztik.
1373. Carrara Ferenc, Padua ura, egy igen aláztható békére kényszerítetik a velencei köztársaság által.
1388. Albert svéd király Falköping mellett Margitta dán királyné

- serege által megveretik és fiával együtt fogolylyá tétetik. (Én a *L'art de verifier les dates* íróit követtem. Mások e csatát 1389. évre, néha azonfelül sept. 11-ére teszik.)
1402. Zsigmond király Albrecht osztrák hercegnek az örökösödést Magyarországon ismét megígéri, magtalan kimulása esetére.
1435. Jó Fülöp burgundi herceg lemond az angol szövetségről és VII. Károly francia királylyal békét köt Arrasban.
1452. Savonarola Girolamo híres szónok, ki az egyházi reformot sürgette, a pápai és papi erkölcstelenségek ellen kikelt, demokratiai elveket hirdetett, születik Ferrarában. (Lásd május 23-án.)
1477. Az upsalai egyetem ünnepélyesen beszenteltetik.
1490. II. Ulászló magyar király koronáztatása. (Lásd jul. 15-én, március 6-án.)
1537. A Zápolya seregei által megszállt Sáros Ferdinandnak magát megadni kénytelen.
1551. Nagy-Beeskerek a törökök által elfoglaltatik.
1558. V. Károly császár és spanyol király meghal St. Just zárdában Valladolid mellett Estremadura tartományban. (Lásd febr. 24-én.)
1576. Cardano Jeromos kitűnő mathematicus, orvos, természetbuvár és bölcész — különben igen szenvedélyes férfi — meghal Romában. — Az astrologiába annyira bízott, hogy ha jövődölése nem teljesedett, e körülményt tudatlanságának tulajdonítá, és hogy horoscopjának igaza legyen, mondják, éhhez ölte meg magát. (Lásd 24-én.)
1585. A turkmanok Alikulichan alatt Tebris kapui előtt Schenb Ghasan-nál Osmanpasa török nagyvezir által megveretnek. Tebris török kézre jut és elpusztítatik. (Lásd 27-én.)
1637. Hogel Zakariás történész, nyelvész és vallástudós születik Erfurton. Munkái közt említendő: *Buda cum ad eam et per Ungariam gestis memorabilibus ab ejus origine in praesens aevum*, — versekben. *Horologium historicum* (történeti csillagoség.)
1694. Az angolok Dünkirchent sikertelen ágyuztatják.
1694. A velenceiek Chios szigetet elfoglalják, melyben Hasan pasa parancsnok volt. (A törökök jövő évi február 26-án visszafoglalják.)
1695. Csata Lugosnál, melyben a törökök a rumeliai beg alatt

- a császáriakat megverik. Az utóbbiak 2500 embert, köztük Veterani tábornokot és 1000 huszárt vesztenek, de a törökök részéről is maga a rumeliai beg és 10,000 ember esett el. (Hammer sz. 22-én.)
1704. Zur Lauben Jakab francia tábornok a höchstaedti ütközetben nyert sebein meghal.
1707. Rákóczy Ferenc és Nagy Péter orosz cár Varsóban egyezkedést kötnek, mely szerint Miksa Emanuel bajor választó a magyar, Rákóczy pedig a lengyel trónra segítessék. (Nagy Péter e szerződést dec. 10-én Moskauban megerősítette.)
1716. Schwandtner János György, hires diplomaticai író és történetbuvár, ki magának különösen Magyarország története iránt nagy érdemeket szerzett születik Stadelkirchenban, Steyer felső austriai város mellett.
1726. Isenflamm Jakab Frigyes hires orvos és szakbeli író születik Bécsben. (E napra teszi a Gelehrtes Deutschland és ugyan azt érti tán a Gelehrtes Oesterreich is, mely sept. 31-et! ir.)
1746. A franciák Labourdonnaye alatt Madrast elfoglalják az angoloktól és nagy zsákmányt nyernek.
1758. Sacy Sylvester báró hires orientalista, kivált arab és persa nyelvben, születik Párisban.
1759. Biró Márton jeles magyar egyházi szónok születik Szent-Kátolnán a Székelységben. (Megh. 1823. okt. 18-án.)
1780. Csaplovics János, népismertető, statistikai és publicistikai író születik Felső Pribel-en Hont vármegyében.
1788. Bromeis építőművész, születik Kasselban.
1790. II. Lipót császár a magyar országgyűlési rendek kívánatát az Unióra nézve Erdélylyel azon ürügy alatt elhalasztja, hogy előbb az erdélyi országgyűlést is ki akarja hallgatni. (Lásd nov. 5. és 14-én.)
1791. Széchényi István gróf, a legnemesebb magyar hazafiak egyike, a közügyek hatalmas lendítője, szónok, író, a magyar tudós társaság alelnöke, és egyik főteremtője születik Bécsben. (Ez esztendőt írja Kemény Zsigmond, a magyar szónokok könyvében és utána az ujabbkori ismeretek tára. Ellenben rosszul teszi a Realencyclopädia és a „magyar írók“ életrajza születését 1792. évre.)
1792. A francia convent üléseit azon végzéssel nyitja meg: A

- királyság eltöröltetik és Franciaország ezentul egyetlenegy oszthatatlan köztársaság. (Lásd 4. és 22-én.)
1793. Hemans Felicia Dorottya (Browne) jeles angol költőné születik Liverpoolban. (Lásd május 16-án.)
1793. Hajózási törvény Franciaországon.
1807. Egyezkedés az angolok és törökök közt Egiptomban. Az elsőbbiek Alexandriát átadják az angoloknak. (L. 22-én.)
1809. Párviadal Canning és Castlereagh angol ministerek közt a Hydepark Cornerban.
1812. Zambecari Ferenc gróf, híres léghajós életét veszti, léggömbjének lángba borulása által.
1812. Schikaneder Manó szinköltő és színigazgató meghal Bécsben.
1820. A spanyol cortesek visszahelyezik a josefinos-okat (azok kik József királynak hűséget esküdtek) polgári jogaikba, de nem az előbbi hivatalokba és nyugpénzekbe.
1821. A középamerikai statusok függetlenségüket kinyilatkoztatják Mexicotól.
1821. VII. Ferdinand király az ország mozgalma által kényszerítve, a rendkívüli corteseket hívja össze.
1825. A törökök ismét sikertelenül Missolonghit megtámadják.
1827. Ziegler Frigyes Vilmos színész és drámaíró meghal Bécsben.
1830. Ideiglenes kormány Brüsszelben. (Lásd sept. 20., 29-én és okt. 5-én.)
1831. Az angol reformbill az alsóház által először elfogadtatik 345 szavazattal 236 ellenében. (A felső ház által okt. 7-én visszavetetik.) [Lásd márc. 23-án.]
1832. Scott Walter, a legjelesebb angol költők egyike, korrajzi regények írója meghal Abbotsfordban. (Lásd aug. 15-én.)
1848. Harmadik támadás Szent Tamás ellen. Mészáros hadügy-minister a sáncokat reggeli 4 órától déli 1 óráig lödözteti, sikertelenül. Kolowrat ezredes a szerbek kirohanását visszaveri, báró Orczy István elesik.
1848. Struve a helyét-badeni határt átlépi és Lörrachban a köztársaságot kikiáltja. (Lásd 24-én.)
1848. István nádor és Jellacsich altábornagy kitűzött találkozása a Balaton taván, Szemes közelében, a Kisfaludy gőzösön. Jellacsich a Balaton partján tisztjeihez beszédet tart, melyben említi, „hogy bánná kineveztetése óta a császártól 21 kéziratot kapott, de hogy azoknak nem engedelmesskedett, most a császár méltányolja eljárását.“ Erre fen-

hangon azt kérde tiszteitől, beleüljön-e a ladikba vagy sem? de ezek a hős altábornagyot azon ürügy alatt tartóztatták vissza, hogy a gőzösön 4 nemzeti zászló mellett egy császári színű sines kitűzve. Jellacsich „a magyarok hűtlenségétől tartva“ nem ment a gőzösre — noha mint két nappal utóbb ír — a nádor becsületszót becsületszóra halmozott, de azt hitte, hogy a gép még is erősebb a becsületszónál, és hogy a főherceg kétségbeesése dacára a gép őt elragadhatta volna. A találkozás politikai komédia által megheiusult. (Lásd 22-én.)

1848. Ujházy László sárosmegyei főispán szabad vadászcsapat alakítására intéz fölhívást. A csapatba Ujházy és három fia lépnek be először.
1848. Kossuth indítványára honvédelmi bizottmány alakul. Az alsóház elnöke Pázmándy jelenti, hogy ezen bizottmány tagjaiként választattak: Kossuth Lajos, Nyáry Pál, Pálffy János, Zsembery Imre, Patay József és Madarász László. [A honvédelmi bizottmány keletkezésének idejét különféle kép adják elő: Szeremlei Samu, Magyarország kronikája című gondos munkájában azt sept. 22-ére teszi, de egykorán irt ő: „A honvédelmi bizottmány keletkezése“ című munkát, mely szerint a választás eredménye már sept. 21-én közzétetik a házzal. Ugyan ezen körülményre hivatkozik a ház elnöke, sept. 22-én tartott beszédében. Ellenkezik Szeremlei magával abban is, hogy Magyarország krónikája című munkájában, Patay Józsefet kihagyja a bizottmányi tagok sorából, holott az országgyűlés sept. 22-én folyt vitatkozásaiából kitűnt, miszerint a honvédelmi bizottmány kezdetben hat tagból állt. — Szilágyi S. szerint is az alsóház sept. 22-én határoz honvédelmi bizottmányt életbe léptetni, Batthyány támogatására] (Lásd sept. 22-én, okt. 8-án.)
1849. Rudnyánszky József zólyomi püspök a forradalomba avatkozásáért 6 évi várfogságra ítéltetik.
1849. Kossuth Widdinből Palmerstonnak ír és magát védelme alá helyezi. — A diplomatikai közlekedés Austria és a porta közt megszüntetik.
1851. A német alapjogok és az azokon nyugvó alkotmány Hessen-Homburgban eltöröltetnek.
1853. Nagy meeting Scheffielden, mely az angol kormányhoz

kérvényt intéz, hogy Törökország függetlensége az orosz beavatkozás ellen védelmeztesse, és hogy a megszállt Dunafejedelemségek kiűritessenek.

1863. Grimm Jakab a történeti nyelvészet főképviselője, jeles mythologus és régiségtudós meghal Berlinben [Némelyek sz. 20-án.] (Lásd január 4-én.)

22. S e p t e m b e r.

(X. Calendas Octobris.)

480. (Kr. sz. e.) Themistocles, hogy a görög hajóhadat az elszéledésről és így Görögország bukását akadályozza, a perzsákhoz futárt küld azon hirrel, hogy ha ezek rögtön elzárják a görög flottát, a görögök fegyvert nyujtani fogának, és Xerxest királynak elismerni. Így kényszeríté Themistocles honfiai a győzelemre; ő és Aristides a közös ügy érdekében kibékültek. [Éjjel 22-ről, 23-ra.] (Lásd sept. 23-án.)
343. (Kr. sz. e.) M. Valerius Corvus római consul diadalt ül a samnitákról.
19. (Kr. sz. e.) Vellejus Patereulus születik.
19. (Kr. sz. e.) P. Virgilius Maro, nagy római költő, midőn Augustussal Graeciából haza tért, Brundisium calabriai városban meghal. (Weber H. sz. 28-án.) [L. okt. 15-én.]
746. Abu Muslim Abd-el-rahman a lázadás zászlaját Khorasanban feltűzi az abassidák érdekében az omajjadák ellenére.
852. II. Abderrahman, spanyol chalifa meghal. Apja I. Al Hakem kegyetlen despota volt ugyan, de ő 30 évi uralkodása alatt mivelődést és tudományt nagyon pártolt, és udvarát a legjobb költők és dalnokok körével diszította.
1069. A dánok és angolok Yorkot rohammal beveszik.
1158. Otto freisingeni püspök híres középkori történelmi író meghal, a morimundi zárdában. (Lásd dec. 5-én.)
1236. A német rendvitézek csatavesztése Lithvania vadonjaiban.
1241. Sturluson Snorri islandi Jarl és skald, Hakon király indítására tulajdon vejei által megöletik Reykiaholtban.
1433. Gonzaga János Ferenc (Agnes, habsburgi Rudolf leányának dédük unokája,) Zsigmond császár által első mantuai határgrófnak kinevezetik.

1499. Béke Baselban I. Miksa császár és a svajci szövetség közt, melyben az utóbbinak függetlensége kimondatik.
1517. I. Selim török zultán a mellette lovagló Junispasa nagyvezírt, egiptomi hadjáratával való elégedetlenségeért lefejezteti.
1520. A kegyetlen I. Selim zultán, unokaöccseinek, testvéreinek és atyjának gyilkosa meghal ugyan azon faluban, melyben atyját meggyőzte.
1529. Bécs külvárosai felgyújtatnak, hogy az ostromra közeledő törököknek rejtéskül ne szolgálhassanak. (Lásd 26-án.)
1530. Augsburgi vallásrendelet. V. Károly császár a protestánsoknak jövő évi ápr. 15-kéig határidőt enged, a katolikus vallásra visszatérhetnek.
1586. Granvella bibornok (Perrenot Antal) V. Károly és II. Fülöp statusministere, nápolyi alkirály, nagy államférfi meghal Nápolyban.
1604. Ostende hős védelem után mint kőhalom a spanyoloknak átadatik. (Lásd 20-án.)
1640. A franciák Turint elfoglalják.
1643. A hosszú parlament szövetséget köt a skótokkal, mely szerint Angolországba is az episcopatus helyébe a presbyterialis egyház fog behozatni.
1663. Második nagy rohama a törököknek Érsekújvárra. (Bélnél 21-én.) [Lásd 17-én.]
1694. Chesterfield gróf (Dormer Stanhope Fülöp) híres államférfi, szónok és író születik Londonban.
1703. Viviani Vince nagy olasz mathematicus meghal Florenzben. (Lásd ápr. 3-án.)
1706. V. Fülöp spanyol király, francia kir. herceg Madridba bevonul.
1740. Pallas Péter Simon híres utazó és természetbuvár születik Berlinben. (Vagy 1741. év.) [Lásd 8-án.]
1744. Fauchet Clemens nagy francia szónok, forradalmi elvű pap, ki karddal kezében a bastillet megrohanta, utóbb alkotmányos püspök és nemzetgyűlési követ lett születik. (Lásd okt. 31-én 1793.)
1755. Kalkbrenner Keresztély zeneszerző születik Casselban.
1770. Kis János magyar író és költő születik Sz. Andráson Sopron megyében. (Lásd febr. 19-én.)

1774. XIV. Kelemen pápa (Ganganelli János Vince Antal) a jezsuiták által megmérgezve meghal. (Lásd jul. 21-én.)
1789. Csata Martinestye mellett melyben az osztrákok és oroszok Koburg-Saalfeld herceg és Suwarow alatt megverik a törököket Kucsuk Hassan nagyvezir és Mavrojeni herceg alatt. Az utóbbiak 7000 embert és 77 ágyut vesztenek.
1795. Pichegru Mannheimot elfoglalja.
1797. Becker Christiane Amalia Luiza igen jeles német színésznő, kinek művészetét Göthe is dicsőíté, meghal 20 éves korában.
1803. Napoleon a francia bankot alapítja. (Lásd április 14-én.)
1807. Muhammed Aly Pasa Alexandriába vonul, miután az angolok elhagyták. Külön béke a porta és beyek közt.
1811. Csata Slobodsie mellett Bulgáriában az oroszok közt Kutusow és törökök közt a nagyvezir alatt.
1814. Iffland A. W. színjáték író halála Berlinben. (Hering sz. 1815.) [Lásd ápr. 19-én.]
1814. Neuchatel porosz hercegség mint 22-ik canton fölvétetik a svajci szövetségbe.
1815. Don Juan Diaz Porlier, a galliciai felkelés indítója, híres guerilla főnök tulajdon emberei által megtámadtatik és véres védelem után 34 tisztjeivel együtt elfogatik. (Lásd 18-kán.)
1822. Mac-Gregor, Uj Granada főkapitánya Amerikában a zsidókat az állampolgári jogokban részesíti.
1826. Hebel János Péter remek lantos költő meghal Karlsruheban. (Születik 1760. május 11-én.)
1829. Szerződés Columbia és Peru közt, mely által az utóbbinak függetlensége elismertetik.
1830. Bern előhely köriratot közrebocsát a forradalmi bujtogatók ellen.
1831. A lengyelek utolsó kétségbeesett csatái Lagor és Gornahocze mellett.
1833. Tretschow Niels, Kant bölcsészetének behozója-Norvégiába, meghal.
1847. A calabriai felkelés Reggioiban ismét kitör, Domenico Romeo alatt. Ideiglenes kormány alakul.
1848. A fegyvernyugvás Szárdinia és Austria közt meghosszabbítatik.

1848. István nádor a legválságosabb időben Magyarországot titkon elhagyja és Bécsbe megy, hol sept. 23-án a ministeri tanácsban az ország állapotját előadja. (Mások sz. 24-én. De távoztáról már 23-án tett Batthyány jelentést a háznak.)
1848. Császári manifestum a horvát-magyar felkelés ügyében (25-én is), melyben vádakat szór a magyar kormány és országgyűlés ellen. Ennek dacára a bécsi democraták egy szabadsapatot toborznak a magyarok számára.
1848. Jellacsich bán Székesfehérvárra előnyomul.
1848. A szerb felkelők Nagy-Becskereket megszállják és Ürményháza torontál megyei falut elhamvasztják.
1848. A képviselőház a honvédelmi küldöttség közreműködését felajánlja Batthyány miniszerelnöknek, de ez az állandó bizottság beavatkozását a kormányba állásával összeférhetlennek nyilatkoztatja. (L. sept. 21., 28-án és okt. 8-án.)
1851. A német alapjogok eltörlése Hamburgban.
1851. Pesten 37 a forradalmban részt vett egyén a hadi törvényszék által in contumaciam halálra ítéltetik és az új épület mögött neve egy fekete táblán bitóra akasztatik. Az elítéltek nevei: Almásy Pál, gróf Andráshy Gyula, Balogh János de Galantha, gróf Batthyány Kázmér, Beöthy Ödön, Cseh (Csernátoni) Lajos, Gorove István, Guyon Richard esquire, Hajnik Pál, Házmán Ferenc, Horváth Mihály, Irányi Daniel, báró József Miklós, Kmety György, Kornis Károly, Kossuth Lajos, Ludvig János, Madarász László, báró Majtényi József, Mérey Mór, Mészáros Lázár, Oroszhegyi (Szabó) József, Perczel Móric, Perczel Miklós, Puky Miklós, Rákóczy János, Sárossy Gyula, Somogyi Antal, báró Splényi Lajos, báró Stein Jenő Miksa, Szemere Bertalan, Szontagh Samu, Tancsics (Stancsics) Mihály, gróf Teleki László, Doggenfeldi Vetter Antal, Vukovics Sebő. — Ezenkívül még 39 egyén felségsértésről vádatlatván 90 napi időköz alatt a maga igazolására idéztetik. (Lásd sept. 7-én, május 5. 6-án.)
1852. Thierny Clark, a buda-pesti lánchíd építője meghal Angolországban.
1853. Ferenczy Teréz magyar költőnő pistolylövéssel kivégzi magát Szécsényben 23 éves korában.

1853. Waaters Konstantin nagyreményű belga festész meghal Nápolyban.
1857. Manin Danielo, velencei volt dictator halála, Velencében.
1862. Lincoln Abrahám, az északamerikai egyesült államok elnöke az egyesült államok ellen fellázadt déli statusok rabszolgáit 1863. évi január 1-jétől kezdve szabadoknak nyilatkoztatja. (Lásd aug. 30-án.)
1863. A titkos lengyel nemzeti kormány folytatja halálos ítéleteit és ezek pontos teljesítőkre találnek. A varsói rendőrfőnök ezért ma azt rendeletet adja ki, hogy mindenki felelős, a ki a gyilkoshoz közel levén, azt azonnal meg nem ragadja; szintugy felelőssékké tétetnek valamely ház minden lakói, melybe a gyilkos menekedett.
1866. A porosz Staatsanzeiger kihirdeti a Hannoverát, Választó Hessent, Nassaut és majnai Frankfurtot a porosz monarchiával egyesítő törvényt. (A törvény keltje sept. 2-ka.)

23. S e p t e m b e r.

(IX. Calendas Octobris.)

480. (Kr. sz. e.) A görögök Salamisnál fényes tengeri győzelmet nyernek a persákon. A nagy Themistocles 380 járművel, 1200 perzsa hajót megver, és Görögországot sőt egész Európát a keleti despotismustól megmenti. A csatában 200 perzsa és 40 görög gálya elvész. Artemisia halikarnassusi királyné az elfogatást alig kikerülte. (A tudós Ruckgaber Henrik szerint jul. 23-án.)
480. Gelon, syrakusai uralkodó és alatta vezérei Cheton és agrigenti Theron tökéletesen megverik a karthagoiakat Hamilcar alatt Himera mellett. Hamilcar — Xerxes frigyese, a csatában elesett és vele — mint a mese mondja — 150,000 ember 300000-nyi seregéből. — Gelon, a nagylelkű győző a karthagoiaknak csak azon békefeltételt szabta, hogy oltáraikon az emberáldozatokat szüntessék meg. Mivel ő az uralkodói címet mindig magától elutasítá, népe őt első polgárnak nevezte. (Némelyek úgy vélekednek, hogy Gelon nem a salamisí, hanem a thermopylaei csata napján — július 6-án — győzött.)

480. (Kr. sz. e.) Euripides egyike a három híres görög tragikusoknak, születik Salamisban, (T. i. a salamiszi győzelem napján, több író egyező állítása szerint. Ez napon Aeschilos a csatában harcolt, Sophocles pedig a trophäák körül táncolt. Ruckgaber midőn egyetemes történetének I. köt. 340 lapján mondaná, hogy a salamiszi csata 480 év július 23-án történt, még is a 407-dik lapon mondja, hogy Euripides a salamiszi csata napján, t. i. okt. 5-én 480 született azon szigeten. Ezen utóbbi nap több más történésznél is valószínűséget talált, de a július 23-ka iránti adat előttünk ismeretlen.) [Euripides meghal 405 évben Kr. sz. e.]
343. (Kr. sz. e.) L. Cornelius Cossus Aruina római consul a samnitákról diadalt ül.
63. (Kr. sz. e.) Octavianus Augustus első római császár születése. (Lásd aug. 19-én.)
78. Linus, első pápa Sz. Péter után meghal. (L'art de verifier les dates szerint vélekedőleg mára teszi.)
622. Mohammed proféta futása Mekkából Medinába. (Lásd május 5-én, jan. 12-én, jul. 16-án.)
1039. Ansári híres persa költő halála. A költők királyának neveztetett.
1122. Wormsi concordatum, mely az investitura vizsályt megszünteti. Ennek értelmében a püspök és apátválasztások a világi hatalomtól függetlenül történjenek, azonban ezek a császár által a regaliákkal hűbéresitessenek.
1325. Castruccio meggyőzi a florentinusokat Altopascio mellett.
1339. Az első dogeválasztás Genuában.
1459. Salisbury gróf, Richard York hercegének vezére megveri VI. Henrik király seregét Boreheath mellett Staffordshire határán.
1508. Beatrix, Hollós Mátyás király özvegye meghal Nápolyban.
1519. Bourbon Ferenc Enghien gróf (Vendome Károly herceg és Alençon Francisca hercegnő fia) jeles francia hős születik La Fère-ban. (Lásd febr. 23-án.)
1519. Cortez Ferdinand Tlascalát elfoglalja.
1526. Frangepan közeledtének hírére Fejérvár felé, nagy zavar és tódulás támad a buda-pesti hidon a Dunát átszálló törökök közt, kik közül számosan elvesznek. (Jászay.)
1526. A slavoniai rendek a Kaproncán tartott országgyűlésen Frangepan Kristofot kormányzóul és védelmezőül választják.

1593. Magyar országgyűlés Tarcalon Rudolf király alatt.
1593. Ártándi szabad kivonulhatás feltételére Palotát a törököknek átadja.
1635. Wower János belga író meghal 59 éves korában.
1645. Lesley meggyőzi Montroset Filiphough mellett.
1699. Németország protestáns rendei Jenában, Leibnitz felszólítására és Weigel Erhard mathematicusnak véleményvétele után a gergelyi vagy javított naptárt elfogadják. (A L'art de verifier les dates írói tévednek midőn ez eseményt sept. 13-ára teszik.)
1710. Érsekújvár a császáriak által Sickingen alatt a magyar conföderáltaktól elfoglaltatik.
1728. Thomasius Keresztély népbölcsész, ki a német nyelvet az irodalomba behozta és a boszorkánypörök és tortura eltörlését sürgette meghal. (Lásd jan. 1-jén.)
1738. Boerhaave Hermann minden kornak leghíresebb orvosainak egyike meghal Leydenban. (Lásd dec. 13-án.)
1771. Suwarow meggyőzi a lengyeleket Oginsky alatt Stolovicza mellett.
1776. Az angolok New-Yorkot elfoglalják, — és azt az 1778-ban létesült békeig megtartják.
1777. Az angolok Cornwallis alatt Philadelphiát megszállják.
1782. Neuwied Miksa herceg, utazó Brasiliában és az ország nagy ismertetője születik.
1783. Cornelius Péter a német festészet nagymestere születik Düsseldorfon. (Lásd márc. 6-án.)
1788. A párisi parlament és több más francia főtörvényszékek ismét életbe léptetnek.
1790. Avignon és a német fejedelmek birtokai Elzászban Franciaországba kebeleztetnek.
1791. Encke Ferenc csillagász születik Hamburgban.
1791. Körner Tivadar, német költő születése Dresdában. (Lásd aug. 26-án.)
1795. Harmadik francia alkotmány; — kiadva a nemzeti convent által.
1801. Pray György híres magyar történész halála. [Szül. 1723. január 11-én.] (Lásd sept. 11-én.)
1803. Az angolok meggyőzik a maratokat Keletindiában.
1804. Juno bolygó csillag Harding által fölfedeztetik.

1805. Smith József a mormonok felekezetének alapítója, születik Sharon-ban Vermont statusban. (Lásd jun. 27-én.)
1816. A sajtószabadság megszorítása Németalföldön.
1817. Egyezmény Nagybritannia és Spanyolország közt, mely szerint 1820. évi május 30-án minden rabszolgakereskedés a spanyol tartományokban megszüntessék, miért Anglia 400,000 font sterlinggel Spanyolországot kármentesítendi.
1817. Kemény Sámuel gróf, kitűnő erdélyi államférfi meghal.
1821. A persák Törökországba törnek és Erzerum és Bagdad várost fenyegetik.
1822. Alkotmány Portugáliában. (Lásd sept. 15-én.)
1823. Gottschall Rudolf jeles német költő és irodalomtörténész születik Boroszlóban.
1830. Véres harc Brüsszelben a belga felkelők és a németalföldi kir. seregek közt Frigyes alatt. A város kétszer vétetett be rohammal és kétszer üzte ki a nép a katonaságot. (Lásd 24-én.)
1835. Bellini Vince hires olasz operaszerző meghal Párisban. [Mások sz. 24-én.] Operái: Montechi e Capuletti, Sonnambula, Norma, il Puritani, Straniera. (Lásd nov. 3-án.)
1836. Malibran Judit, korunk leghíresebb dalnőinek egyike meghal 28 éves korában Manchesterban.
1841. A párisi eskütszék Delaroche a Journal National szerkesztőjét egy királytsértő cikke miatt felmenti.
1846. Galle csillagász Berlinben a Neptun bolygót a viziember csillagképlet ugyan azon helyén fölfedezi, melyre már Leverrier francia csillagász mutatott. Ez t. i. az Uranos pálya rendetlenségeiből egy nagyobbyszerű bolygó jelenlétét következtette, és noha nem látta, kimutatta az ismeretlen bolygó helyét, egyttal Gallot figyelmezésre szólította fel, a mi a közlött eredményre vezérlett. Bizonyára legfőbb diadala az emberi tudománynak és éleselműségnek.
1848. A badeni tókerület ostromállapotba helyeztetik.
1851. Metternich Vencel herceg, volt osztrák állami minister Bécsbe visszaérkezik. (Lásd márc. 13-án.)
1851. Bornstedt E. politicus író és forradalmár meghal Illenauban.
1852. Egy pokolkép, mely Napoleon Lajos ellen készült, Marseilleban fölfedeztetik. E gép négy fő és 250 közönséges tüzesöbűl állt. A csövekben 1500 golyó volt.

1853. Fosz Herrmann a norvégi storthing tagja, államtanácsos és költő meghal Christianiában.
1854. Schwanthaler Xaver szobrász, a híres Schwanthaler Lajos rokona meghal Münchenben. (Születik 1798. Ried-on-Austriában.)
1861. Schlosser Frigyes Kristóf német történetíró halála Heidelbergában. (Lásd nov. 17-én.)
1862. Jomard Ödön Ferenc, kitűnő francia geographus és műregész meghal Párisban.
1867. Garibaldi, ki Róma felszabadítására titkos expeditiót készített, az olasz kormány által azon pillanatban elfogatik Asinungaban, midőn a pápai birtokot átlépni akarta. Innét Allesandriába vitetik. (V. ö. aug. 29-én.)
1868. IX. Pius pápa felhívja a protestánsokat, hogy sietve térjenek vissza Krisztus egyetlen aklába, a katolikus anyagyházba; az óhitűeket pedig, hogy a catholicismussal egyesüljenek, „ettől nem csak egyesek jóléte függ, hanem az egész keresztény társadalomé is, mert a valódi békét nem élvezheti az egész világ mind addig, míg egy juhakol s egy pásztor nem leend.“ A világ hangulatát annyira félre ismerő pápának a Times azt válaszolja. A pápa felkér bennünket, hogy utjainkról eltérjünk. Hogy volna, ha mi őt felkérnők, hagyna fel a maga utjai követésével? Mi magunk részéről felszólítjuk őt, ne tartson ökumeni conciliumot, ne mondjon az egész többi világra anathemát, se ne szegüljön ellen az egész ujkori haladásnak. Egy szóval felszólítjuk őt, legyen jó protestánssá, iparkodjék illedelmes beszédmódra szert tenni, és mindenekelőtt és főleg saját házáat rendbe hozni.

24. S e p t e m b e r.

(VIII. Calendas Octobris.)

479. (Kr. sz. e.) I. Sándor macedói király a persa táborból, titkon Arisztideshez jó, és őt a holnapi csatáról tudositja, melyet a persák a görögök ellen határoztak. (Éjjel 23-ról 24-re.)

18. (Kr. sz. e.) Herodes az utolsó zsidótemplom talpkövét lerakja. (Seyffarth.)
768. Kurta Pipin francia király halála Párisban. (Ő először használta a formulát: Nos gratia Dei.)
787. A hetedik nagy egyházi gyülekezet kezdődik Nicäában. (Lásd okt. 23-án.)
844. A normannok Sevilla előtt megjelennek.
867. III. Mihály a Részeges, byzanti császár, macedoniai Basil által ittaságában megöletik, hogy megelőzze azt élete elleni törekvésében. Basil trónra lép. (Lásd április 21-én.)
899. A magyarok Dursák (Csörsz) és Bugát vezéreik alatt tökéletesen meggyőzik I. Berengar császárt és olasz királyt a Brenta mellett Olaszországban és 22000 embert elejtenek. (Nem 900 év mint Rhegino írja.) [Lásd márc. 21-én.]
1046. Sz. Gerard (Sagredo) első csanádi püspök a Vatha és Korogi által vezérlett pogány magyarok által Budán megköveztetik és Kelenföld hegy ormáról a Dunába löketik, midőn András királynak fogadására indulna. (Czvittinger hibásan 1047. évre teszi az eseményt és a csanádi püspöki megye tiszti névtára is. Thuróczy e castratrophát az 1047. évi dolgok előtt meséli el, sőt Pray, az Annales első kötetében épen 1045. alatt.)
1180. Manuel Comnenus görög császár, Magyarországon sok kegyetlenség szitója meghal 60 éves.
1379. A csillagtársaság csatavesztése Manfredi Ettore alatt Genua előtt.
1501. Cardano Jeromos híres bölcész, orvos és mathematicus születik Páviában. (Lásd 21-én.)
1522. A jánoslovagok nagymestere Villiers de l'Isle Adam II. Suleiman zultán legnagyobb rohamát Rhodusra visszaveri. Egy görög hölgy nagy hősiséget kifejt
1523. VI. Adorján pápa meghal. A romlott kedélyű rómaiak következő éjjel orvosának kapuját virágkoszorúkkal feldíszíték és egy feliratban őt a haza szabadítójának nevezték: Liberatori patriae S. P. Q. R.
1537. Wullenweber György Jürgen erélyes és eszes lübecki polgármester kivégeztetése, mert éjszakon a protestantismus és a hanzeati szövetségben a polgárságot erősíteni akarván, a császárnak alkalmatlanná lett. (Nem 1534. mint Weber H.)

1541. Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus Bombastus de Hohenheim, híres alchymista, astrolog és mysticus ábrándozó meghal Salzburgon.
1559. Sevillában 21 ember autodafé-val megégettetik, 80 más büntetésre ítéltetik az inquisitio által és egy ház leromboltatott, mely a lutheránusoknak templomul szolgált. (Lásd okt. 8-án.)
1568. Wathay Ferenc katona, török fogoly, festész és író születik Nagyvágon Sopron megyében.
1598. Forgács Simon, nagyhirű magyar hős meghal.
1600. A keresztesi szökevény jancsár Abdulhalim Asiában mint lázadó a császár nevében parancsokat ír és osztogat. (Lásd ápr. 25-én, okt. 26-án.)
1606. Rudolf császár amnestiát hirdet a Bocskaihoz szító magyaroknak és Bocskainak biztosító levelet ad. (Kovacsich.)
1627. Schlick meggyőzi a badeni határgróft Oldenburgnál.
1636. Csata Wittstocknál Brandenburgban, melyben a svédek Banner alatt meggyőzik a szász-osztrák sereget Hatzfeld tábornok alatt.
1663. Gróf Forgács és alparancsnoka Marchese Pio Érsekujvár átadására kényszerítetnek saját várórségük által. A szerződés ma kötöttetett a törökökkel. (Hammer, Bél Mátyás.) (Lásd 26-án.)
1666. A zsidó Sabathai Sevi (Mehdi) ki magát Messiásnak adta ki, midőn a zultán mindenkép rajta azt a csudát látni akarta vajjon a legjobb jász nyila visszapattan-e testéről, és midőn őt, mert ennél fogva magát rossz rabbinak vallá, meghűntetni akarta, hogy Palästinát mint Messias követelte, az Islamra áttér, — és így a zultánt kiengeszteli. (Lásd sept. 10 én.)
1669. Az erdélyi országgyűlés Marosvásárhelyen II. Rákóczy Györgyöt fejedelmi székébe visszahelyezi. Rákóczy 29-én a városba vonul.
1689. Lajos Vilmos badeni határgróf császári tábornagy megveri a törököket Mohammed Tselebi alatt Nissánál. (Fessler sz. 25-én.) [Lásd okt. 14-én.]
1706. Béke Altranstädton XII. Károly svéd és II. Frigyes Ágoston lengyel király közt, melyben az utóbbi királyi méltóságáról lemondani kénytelen. (Lásd aug. 8-án.)

1707. Mercy Florimund Claudius es. tábornok megveri Vivans francia tábornokot Offenburgnál. (Lásd aug. 26-án, június 29-kén.)
1707. Filicaja Vince költő halála.
1710. A császáriak Késmárkot a conföderáltaktól elfoglalják.
1762. Bowles Lisle William költő születése.
1778. Radziwill Mihály lengyel szabadságharcos Poniatowsky és Kosciusko alatt, 1830. évben egy ideig főhadvezér születik.
1790. Pap István termékeny vallástudományi író születik Ságváron Somogyvármegyében.
1795. A franciák Pichegru alatt Heidelbergnél megveretnek.
1801. Georgia Oroszországba kebeleztetik.
1805. A franciák a Rajnán átlépnek.
1807. Fiume városa panaszolja a magyar országgyűlésen, hogy Mária Terézia diplomája, mely által ezen tengeri város Magyarországra kebeleztetett, mindeddig nincs beicikke-lyezve. [E kívárat teljesült az 1807. 4-ik törvénycikk által.] (V. ö. sept. 28-án 1868.)
1810. A spanyol rendkívüli alkotmányozó cortes népképviseleti alapon összeül; 50000 lélekre egy követ esik.
1811. Véres éjjeli lázadás Uj-Valenciában. A spanyol párt, Miranda a sereg legnagyobb részével távol lévén, a kormány-palotát megtámadja. Másnap reggel 700 hulla fedte az utcákat és 200 személy elzárattott.
1813. Gretry András Ernő híres zeneköltő, a francia operette mestere meghal Montmorencyban, Rousseau remeteségében. (Lásd febr. 11-én.)
1813. A szövetségesek győzelmes ütközete Hensdorf mellett a franciákkal.
1814. Seroux d'Agincourt J. Lajos György mű- és régiségbuvár, és kitűnő író meghal.
1820. A portugalli rendkívüli cortesek eltörlik az eretneknyo-mozást.
1821. I. Sándor orosz cár egy ukas által Oroszország tartományi birtokviszonyát szabályozza.
1821. Jordaki görög alvezér a Seck nevű zárdában ostromoltatván, azt felgyújtja és magát a lángokban feláldozza. Vele a hetairia véget ér.
1826. Paraguay ismét függetlennek nyilatkoztatja magát Spanyol-

- országtól, miután Dr. Francia 1825. évben VII. Ferdinandot kikiáltotta.
1828. Vámszövetség aláíratik Kasselban középnémet kereskedelmi egyesület név alatt Szász és Hannover királyság, Választó Hessen, Weimar, Braunschweig, Nassau, Oldenburg, Altenburg, Koburg, Meiningen, Hessen-Homburg, Schwarzburg-Rudolstadt hercegség, a két reuszi fejedelem és a két szabad város Bréma és majnai Frankfurt közt. (Lásd jan. 18-án, aug. 25-én.)
1830. A forradalmi Brüsszel hőiesen védi magát a királyi seregek ellen.
1830. Zavarak Hanauban és vámházak leromboltatása.
1830. A carlisták összeesküvése Spanyolországban a királyné ellen.
1834. Dom Pedro, leköszönt brazilai császár meghal Lissabonban.
1838. A gabnatörvény elleni egylet alakul Angolországban Cobden Richard közremunkálásával.
1839. Csata S. Salvador és Honduras középamerikai statusok közt, kik a köztársaságoknak adandó föderalisticus vagy centralisált alkotmány iránt nem egyezhettek.
1841. Alkotmány Schwarzburg Sondershausenban.
1848. A német katolikusok nagy gyűlése Bécsben, melyben Ronge is szónokol. Kudlich radical követ nagy fáklyás menettel tiszteltetik.
1848. Kossuth Budapestről Czepléd, Szolnok, Kőrös és Kecskemét felé indul, és hatalmas szónoklatával a népet fegyverforgásra lelkesíti a betörő horvátok ellen.
1848. Struve Staufennél megtámadtatik és elszélyeztetik a badeniak által. Ő maga a Svajc felé menekül. (Lásd 25-én.)
1849. Poroszországban egy illusorius törvény hozatik: Habeas corpus cím alatt, a személyes szabadság biztosítására. (Lásd 29-én.)
1849. Barsi József magyar író, forradalmi közreműködésért 20 évi várfogságra ítéltetik.
1850. Hassenpflug hesseni minister a greifswaldei fellebbezési törvényszék által alacsony bűnei alól felmentetik. (Lásd febr. 9-én.)
1851. Pápai bulla mely Angolországban a püspökségeket a római katolikus hierarchia módjára visszaállítani akarja. A pápa

- az időt alkalmasnak találja következő püspökségeket a régi forma szerint felállítani: Westminster mint metropolis, Southwark, Hagulstadt, Beverley (York), Liverpool, Salford, Shrop, Merioneth (Galles), Clifton, Plymouth, Nottingham, Birmingham és Northampton. (Lásd jun. 4-én 1851.)
1853. A francia hajóhad Febvier Desprintes alatt Uj-Caledoniát a Délitengerben birtokba veszi.
1853. Forradalom Montevideóban (Uruguay); Giro elnök egy francia hajóra menekszik. (Lásd 27-én.)
1868. A lengyel országgyűlés azt határozza, hogy a közvetlen választások a reichsrathba felfüggesztessenek, — a reichsrath és delegatio csak közös ügyekben határozhasson, az országgyűlés a kereskedelmi ügyeket, a polgári és büntető törvénykezést és közigazgatás szervezését tartja fenn magának. Smolka kijelenti, hogy Austria csak a föderalismusban találhat üdvöt. A különböző pártok Austria 1867. évi december 21-ki alkotmánya ellen többé kevésbé éles állást foglalnak. Ferenc József császár ezen határozatokról értesülvén, szándékolt utazásáról Galiciába lemond. (V. ö. aug. 22-én.)
1868. A zágrábi országgyűlés a ház nagy öröme között elfogadja a kiegyezési munkálatot Magyarországgal. [69 szavazat, 5 ellenében.] (Lásd 28-án.)
1868. A Bernben üléselő béke- és szabadsági congressus ki mondja az egyház elválasztásának szükségét az álladalomtól. Az oroszok azt indítványozzák: tekintve, hogy minden vallás csak az emberi szellem fejlődését akadályozza és hogy addig, míg ezen szellemi képesség kifejlesztve nincs, a népek az uralkodó és kiváltságos osztályok nagyra valószínűségének és telhetetlenségének eszközeül szolgálnak, a congressus gondoskodik, hogy a népek a vallási doctrínáktól megszabaditassanak. Az indítvány megbukott. (Lásd 25-én.)

25. S e p t e m b e r.

(VII. Calendas Octobris.)

479. (Kr. sz. e.) Pausanias spártai király és Aristides athenai hadvezér 300000 persát Mardonius alatt meggyőznek Platáánál, Mardonius maga a csatában elesik. (Némelyek azt tartják, hogy a csata sept. 22-én is történni lehetett. Ruckgaber szerint sept. 25-én hozzá vetvén, hogy némelyek szerint sept. 13-án.)
479. (Kr. sz. e.) A görögök Leotychides spártai király és Xantippus athenai vezér (Pericles atyja) alatt megverik és tönkre teszik Xerxes hajóhadát Mykale cariai hegyfoknál, elsáncolt táborát rohammal beveszik és fölperzselik. (Történt t. i. a platáai, nem mint Hammer vélekedik, a salamisi csata napján.)
444. (Kr. sz. e.) Jeruzsalem város védfalai Nehemias által elkészültek, mely eseményről nagy ünnepélylyel a zsidók jelentést tesznek.
304. (Kr. sz. e.) P. Sempronius Sophus római consul az egiptusokról diadalt ül.
299. (Kr. sz. e.) M. Fulvius Pätinus consul a samnitákról és Nequinum umbriai városról diadalt ül.
27. (Kr. sz. e.) M. Valerius Messala Corvinus proconsul Galliáról diadalt ül. Tibullus e diadalt fenségesen megénekli.
275. A római senatus és hadsereg Tacitust egy régi republicai erkölcsű férfit, császárnak választja. Ő nemzetségének eredetét Tacitus római írótól származtatja, azért műveit minden könyvtárban felállítani parancsolá és álladalmi költségen tizszer évenként leiratni rendelé. (Moreri okt. 1-jére teszi.)
1145. I. Emadeddin Zenghi aleppoi zultán, kit a keleti írók századának legnagyobb fejedelmei egyikének tartják, megöletik.
1446. Toulouseban Franciaországon szerelmi udvar (cour d'amour) állítatik fel, melyben Amor királynak tekintetett saját parlament és udvar közepett. — Ez intézmény sok eszmedús lovagi játék alkalmára szolgált.
1473. A törökök először törnek Karantán országba.

1493. Colombo Cadizban másodszor tengerre száll Amerikába 17 hajóval és 1500 emberrel.
1513. Balboa (Vasco Nunez) a panamai cordillerák tetejéről a Csendestengert fölfedezi. Ezen merész spanyol, a Dariába indított expedícióhoz csatlakozott, egy kazika pedig az aranszomjas idegennek gazdag aranyországra mutatta az irányt, mely szerint még hat napi járásnyira fekszik. Balboa-hoz 190 spanyol és 1000 indián csatlakozott; 25 nap múlva a vadon minden iszonyatosságain keresztül hatolva, valamely magas hegyhez érkeztek; midőn ezt Balboa egyedül megmászta, végtelen tenger terült el szemei előtt, melynek megpillantása nagyszerűsége által imára készítet. Még csak most hívta társait magához, a parthoz sietett velük, karddal és paizzsával mellig a tengerbe hatolt, és azt a spanyol király számára birtokba veszi.
1528. A császáriak Révay alatt Sáros-Pataknál Zápolya serege által megfutamatitnak.
1555. Vallásbéke Augsburgon, V. Károly császár és a protestáns fejedelmek közt. (Lásd jul. 25-én.)
1561. II. Suleiman zultán fiát Bajazidet és annak négy fiát lázadás ürügye alatt meggyilkoltatja. (Lásd május 30-án 1559.)
1590. Cujas (Cujacius) Jakab híres jogtudós meghal Bourgesban.
1598. III. Zsigmond lengyel király megveretik IX. Károly svéd király által Stängobro mellett.
1615. Stuart Arabella kitől, I. Jakab király félt, hogy az összekülvők által fel fog használtatni, hogy őt trónról leejtse, 12 évi fogság után meghal.
1625. Witt János holland nagypensionarius, korának legnagyobb államférfiainak egyike születik Dordrecht-on. (Lásd august 20-kán.)
1643. Az angol parlament Westminsterben ünnepélyesen esküszik a skót covenant elfogadására. (Lásd aug. 17-én.)
1644. Römer Olaus csillagász születik Kopenhágában. (Meghal 1710. sept. 19-én.)
1656. Eisenschmid János Gáspár híres mathematicus születik Strassburgon.
1657. Tököly Imre gróf a magyar forradalmiak főnöke születik Késmárkon. (Lásd 13-án.)
1687. Morosini Ferenc velencei hadvezér és admirál Athenát a

- törököktől elfoglalja, de híres emlékeiben nagyon megrontva Königsmarck és Delvino Dániel ágyui által.
1729. Heyne Keresztély Gottlob régiségbuvár születik Chemnitzben.
1750. Werner Abraham Gottlob nagy ásványtudós és a földisme alapítója születik Wehrauban. (Lásd jun. 30-án.)
1751. Károly Jenő Lotharingia-Elbeouf hercege, a régi lotharingiai ház utolsó férfi sarjadéka születik Saarlouisban.
1765. Kniaziewicz József lengyel dandárnok, honja függetlenségeért működő hazafi születik.
1772. Georch Illés, jogtudományi író, születik Ettrekarchán, Csallóközben. Az első egyike volt, ki a törvényt honi nyelven írta. (Meghal 1835, július 31-én.) [Igy a tudós társaság évkönyvei; Ponori Thewrewk József szerint sept. 28-kán.]
1777. Lambert János Henrik a múlt század legnagyobb bölcsészeinek és mathematicusainak egyike meghal. (Lásd aug. 26-án 1728.)
1793. Lescure Louis vendéi felkelő vezér Thouars mellett 5000 emberrel 20,000 republicanust megszalaszt.
1797. Donizetti Kajtán híres zeneszerző születik Bergamoban.
1797. Krusemann Cornél nagyhirű holland arckép- és történeti festész születik Amsterdamban.
1798. Beaumont Keresztelő János francia ásványtudós és geologus születik Lanonban.
1799. Korzakoff orosz és Hotze osztrák tábornok Massena által Zürichnél tökéletesen megveretnek. Az oroszok egy század óta annyira meg nem verettek, és Franciaország e győzelem által megmentetik.
1804. Csata Assik mellett Indiában a mahrattok és angolok közt, az utóbbiak Wellington alatt.
1808. A spanyol központi junta alakul Aranjuezbán, mely a szabadságharcot a franciák ellen vívja.
1809. Tengeri ütközet az angolok és franciák közt a déli spanyol parton, az utóbbiak vesztére.
1810. Három napi ütközet a Sierra de Buzaco mellett az angolok és franciák közt. Crawford megveri Massenát.
1811. Ragályi Miksa országgyűlési követ születik Bánrévén Gömör megyében. (Ponori Thewrewk J: Hongyűlési emlék.)

1812. Wellington a cortesek által valamennyi spanyol sereg főparancsnokául kineveztetik.
1813. A poroszok Braunschweigot megszállják Marwitz tábornok alatt.
1815. Kovács Gyula magyar természetbuvár, a muzeum egyik őre, születik Budán.
1816. A sajtószabadság megszorítása Németalföldön.
1819. Würtemberg alkotmányt nyer egyezség útján. (Lásd márc. 18-kán.)
1822. A nép függetlenségét kikiáltja Brasiliában Portugaliától, és I. Don Pedrot alkotmányos császárnak.
1824. A török-egiptusi hajóhad megveretése a görögök által Samos és Patmos közt.
1826. A persák Abbas Mirza vezérlete alatt Paskievits orosz tábornokot Elisabethpolnál (Jelizavetgradnál) a persa határszállón megátadják, de általa tökéletesen megveretnek. (Lásd sept. 14., 16-án, okt. 3-án, nov. 6-án.)
1829. Livadia a törökök által capitulatio szerint elhagyatik, — az oroszok megszállják.
1830. Minden clubbok Párisban bezáratnak és feloszlattnak.
1831. Constantine város bey-je a franciáktól Bona várost visszafoglalja.
1831. Felkelés Strassburgon a vám és egyedáruság ellen intézve.
1847. Hawson-Albertazzi Emma énekesnő meghal Londonban. (Születik ugyanott 1813.)
1848. Felkelés Kölnben a munkások által. Torlaszkísérlet és ostromállapot. Gottschalk tudor elfogva.
1848. Ellenforradalom kitörése Bukarestben.
1848. Struve és neje Wehrban elfogatnak. (Lásd 24-én.)
1848. A békebarátok gyűlése Brüsszelben.
1848. Gróf Lamberg cs. altábornagy teljhatalmu főhadparancsnoknak Magyarországon kineveztetik.
1849. Strauss J. (az idősbik) kedvelt zenész és tánczeneszerző meghal Bécsben.
1849. A török mollah a magyar menekülteket Widdinben az Islamra való áttérésre felszólítja.
1851. Kossuth a Mississippi hajón Speziát elhagyja.
1857. Havelock angol tábornok Lucknow keletindiai város ostromalóli felszabadítását kíséri. (Lásd nov. 21-én.)
1865. A pápa allocutiója a szabadkőmivesek ellen, a kiket kiátkoz.

1868. A berni béke- és szabadságcongressusban a communisták és föderalisták egymás ellen harcolnak. A communisták részén Bakunin, Reclu és Chatelard. Az utóbbi állítván, hogy a köztársasági államforma a nyomort meg nem szünteti, kívánja, hogy a dolgok fennálló rende, nevezetesen, a vallás, az álladalom, a tulajdonjog, a tőke, a község, főleg a bourgeois megsemmisítsék. E nézetek pártolást nem nyertek. (Lásd 26-án.)
1868. A bécsi ministerium nyomásánál fogva a dalmát tartományi gyűlés köszönő feliratot határoz a királyhoz, mert Dalmátia állítólag az örökös tartományok csoportjába végkép bekebelezetett.

26. S e p t e m b e r.

(VI. Calendas Octobris.)

14. Aelius Sejanus a praetorianusok praefectusa lecsillapítja a pannoniai legiók lázadását egy holdfogyatkozás segítségével.
1066. Harold angol király a Stamford hidnál York mellett Tostig trónravágyó testvérét és szövetségését Harald Hardrade norvégi királyt meggyőzi. Tostig és Hardrade a csatatéren maradnak.
1142. István király Oxfordot elfoglalja.
1245. IV. Montfort János bretagnei herceg meghal.
1327. Stabili Ferenc (másként Cieco d'Ascoli) csillagjós Accursius inquisitor által máglyán megégettetik, mert a Valois Mária által sürgetett jóslatban kimondá, hogy a fejedelemnő és leánya Janka, utóbb nápolyi királyné fajtalan, buja életet élni fognak. (A mi beteljesedett.) [Lásd aug. 20-án.]
1333. Janka nápolyi királyné, Károly calabriai herceg leánya és András, Károly Robert magyar király fia házasságra lépnek (Lásd aug. 20-án.)
1350. II. János francia király Valois házból Reimsban koronáztatik.
1355. II. Visconti Máté milanoi fejedelem, kéjenc és tékozló testvérei által megöletik, tartományai megosztatnak.
1394. Tizenhét bibornok pápaválasztásra a conclaveba lép, és Pedro de Luna-t, XIII. Benedek név alatt pápának választja. (Lásd április 28-án.)
1439. Piccinino meggyőzi a velencei hajóhadat a Garda taván,

1503. Albuquerque Alfons portugalli hős, India alkirályának ki-nevezetve hajóhadával Malabaron kiköt.
1526. II. Suleiman Pestet felgyújtja és a foglyok egy részét, kivált a gyermekeket leöldösteti. (Jászay.) [Lásd 8-án.]
1529. A törökök Bécs első ostromát kezdik, 7-én a zultán maga Símeringnél táborozott.
1534. VII. Kelemen pápa, Medicis Julian florenzi érsek és bibor-nok természetes fia, meghal, némelyek szerint méreg által. (Eber Pál szerint 25-én, L'art de verifier les dates szerint 25. vagy 26-án, Brinkmeier szerint 26-án.)
1536. Saint Jaille Dezső, a máltai vitézek nagymestere meghal Montpellier-en.
1575. Cervantes algieri kalózok fogságába esik. (Lásd 15-én.)
1603. Kollonits nagy győzelmet nyer Pestnél egy török-tatár seregen.
1603. A perzsa Schah Abbas megveri a törököket Tebrislál. (Lásd okt. 21-én.)
1614. Haller Gábor jeles erdélyi statusférfi születik. (Lefejezte-tett a török fővezér által nov. 26-án 1663. Érsekujvárott.)
1621. Bethlen Gábor a Wartberg melletti táborából Morvaország ellen indul.
1624. Champigny, (Károly Bochart de) mint capucinus Honorius-nak nevezetve, a bencerendi zárdák reformatora meghal.
1629. Gusztáv Adolf svéd király Lengyelországgal 6 évi fegy-verszünetet köt és a császár ellen fegyverkezik a lelki sza-badság védelmére Németországban.
1663. Érsek-Ujvár Achmet Köprili nagyvezirnek átadatik, a capitulatio értelmében; a magyar hadőrség: 2472 katona fegyveresen kivonul. (Ortelius redivivus. Fessler, Hormayr tört. zsebkönyve így. Cserei hibásan írja, hogy a vár sept. 26-án 1661. évben a törökök által elfoglaltatott. Az átadást Engel és Bedeus 25-re teszik, de itt Ortelius szerint csak egy sánc az esztergomi kapunál értendő, miután a törökök be nem várva a szerződés megerősítését a császár által, Érsekujvárra nyomultak. Bél Mátyás azt írja, hogy miután ma a magyar várőrség szándoka szerint ki nem vonulhatott, a végképeni kivonulás 27-én történt. Baksay folytatója is 27-re teszi az átadást. Sagredo pedig sept. 16-ára, mi által hihetőleg régi stilust ért.) [Lásd sept. 24-én.]

1664. I. Lipót császár 20 évi fegyverszünetet köt a törökökkel.
1679. Béke Lund-on, melyben XI. Károly svéd király Dánia foglalmányait visszanyeri.
1686. Simontornya elfoglalása Badeni Lajos által a törököktől.
1696. Liguori Alfons Mária püspök és missionarius, a redemptorista rend alapítója születik Nápolyban.
1737. Cranz August Frigyes, egy erkölestelenségéről, cynismusáról, és satirájáról elhírhedett német író születik Marwitz-on Landsberg mellett. (Meghal 1801. okt. 19-én.)
1747. A franciák Berg op Zoom várost elfoglalják.
1777. Az angolok Philadelphiát elfoglalják Éjszakamerikában.
1790. A francia nemzetgyűlés határozata, hogy a papok az alkotmányra esküdjenek.
1799. I. Pál orosz cár a német birodalom mindegyik tagjához felszólítást intéz, hogy vele a közös ellenség elnyomására szövetségre lépjen.
1799. A franciák Massena alatt öldöklő harc után Zürichbe vonulnak és az oroszokat Suwarow alatt kiverik. — Ez alkalommal Lavater egy granátos által meglövetik.
1802. Vega György báró híres mathematicus Bécsben kirabolta-tik és a Dunába löketik.
1808. A svédek Helsing mellett kiszállnak, az oroszok Wasa kerületbe visszavonulnak. Boye küzd Bagration és Baggehufwudt ellen.
1809. Ismael török vár Sass orosz tábornoknak capitulatióval megadja magát.
1810. Nyugoti Florida függetlenségét kinyilatkoztatja és az egyesült északamerikai államalakba fölvétetni kíván.
1810. Szekér Alajos Joachim magyar történész meghal Kolosváron.
1815. Az osztrák, orosz és porosz uralkodó Párisban a „Szent alliance“-ot kötik.
1823. Az ostromló franciák Cadixot megadásra felszólítják. (Lásd okt. 3-án.)
1827. Az angol és francia tengernagy Ibrahim pasával oly egyezkedésre lépnek, hogy az utóbbi, Konstantinápolyból jövő további utasítások előtt a görögök ellen semmit el ne kövessen.
1827. Béke Santa Fé-ban Brasilia és La Plata köztársaság közt,

- melyben Banda Oriental függetlennek nyilatkoztatik és Rondeau tábornok annak elnökeül kineveztetik.
1828. Brainard John Gardner Calkins angol költő halála New-Londonban, Connecticutban. (Születik ugyanott 1796. okt. 21-kén.)
1828. Lázadás Bogotán Santander által Bolivar ellen támasztva. (Éjjel 25-ről 26-ra) Bolívar győzván, 70 előkelő columbiai férfi részint kivégeztetett, részint száműzetett.
1828. Ütközet Bojeleschtje mellett Oláhországban az oroszok (Geismar alatt) és törökök közt.
1830. Van Halen Juan Brüssel bátor védője a királyi sereget az ostrom megszüntetésére kényszeríti.
1833. Állami alaptörvény Hannoverában. (Lásd decemb. 7-én és július 5-én.)
1848. Népgyűlés a bécsi Odeonban, Tausenau, Pulszky, Becker, és Eckhard beszédei a magyarok ügyében.
1848. A német országgyűlés a jesuitákat örök időre száműzi a német birodalomból.
1848. Napoleon Lajos herceg a francia nemzetgyűlésben mint Yonne megye követe helyet foglal.
1848. V. Ferdinand király Majláth György országbirót ideiglenes kir. helytartóul kinevezi és az országgyűlést elnapolja dec. 1-jeig. (Mindkét törvénytelen rendelet foganatosítás nélkül maradt.)
1850. Franzoni turini érsek (ki aug. 8-án fogolylyá tétetett) száműzetik és az érsekség jószágai elkoboztatnak. (Lásd máj. 4-én, aug. 8-án.)
1851. Kossuth Speziából Marseilleba megérkezik. (Mások szerint 27-kén.)
1852. Memel város 600 éves alapítása ünnepeltetik.
1853. A török nagytanács kijelenti, hogy az alkudozások lehetősége Oroszországgal kimerült, — és végső intézkedéseket rendel.
1854. St. Arnaud francia tábornagy az ideiglenes fővezényletet Krimában Canrobertnek átadja. (Lásd 29-én.)
1860. Temesvárott hat hazafi, közte Murányi Ignác, Pesty Frigyes, Sulyok Mór, Tury Samu, éjjel elfogatván, Saint Quentin cs. hadi kormányzó parancsára „elővigyázati rendszabályból” csehországi Josefstadt vár fogságába vitetik. Az elfogatások napirenden. Nyomasztó hangulat az országban.

1868. A brünni tartományi gyűlés Morvaországot Csehországtól teljesen független országnak proclamálja, rosztolja a 30 követ távolmaradását a gyűlésből, a „cseh koronáról“ mit sem akar tudni, és kijelenti, hogy a morva örgrófság részére nem ismer más törvényes államjogot, mint az 1867. évi birodalmi alkotmányt. (V. ö. aug. 22-én.)
1868. A cseh tartományi gyűlés zárulásában Dr. Schmeykal hatásosan bizonyítgatja az ideális cseh állam semmisségét, a gyűlés visszautasítja azt, hogy a távol maradt 81 követ Csehország nevében beszélhessen és ragaszkodik az 1867. decemberi alkotmányhoz. (V. ö. aug. 22-én.)
1868. A berni béke- és szabadsági congressus egyhangulag elfogadja az asszonyok által beadott következő indítványt: A congressus elismeri, hogy minden emberi jogok, a gazdasági és polgári, a társadalmi és politikai jogok az asszonyokat elvben illetik, a congressus pedig segédeszközökről fog gondoskodni, hogy ezen jogok az asszonyok általi gyakorolhatása mielőbb bekövetkezzék. (Lásd szeptember 24. és 25-én és április 15-kén.)

27. S e p t e m b e r.

(V. Calendas Octobris.)

266. (Kr. sz. e.) D. Junius Pera I. római consul diadalt ül az umbriai sassinatokról. (Ezek Ariminum környékét tarták megszállva.)
489. Theodorich keleti gót király megveri Odoacer itáliai királyt. (30-án is történnhetett.)
1106. II. Robert (court-heuse) normandiai herceg Henrik testvére által Tinchebrai mellett meggyőztetik és elfogatik.
1358. Medici Cosmo születése.
1422. Béke a Melno taván Jagello Vladisláv lengyel király és a német rend közt.
1517. Perényi Imre nádor, Miksa császártól a római német birodalom fejedelmének és Siklós hercegének címét nyeri.
1527. Zápolya János király megveretik Salm Miklós Ferdinand

- vezére által Tokajnál. Kismáriai Lukács Zápolya vezére elesik. (Hatvani: Rajzok 18 lap. Más történészeknél nem található a nap.)
1527. Frangepán Kristóf Zápolya hű vezére Varasd ostrománál megöltetik. (Ferdinand levele szerint, mind a két esemény ugyan egy napon történt. Fessler kevés pontossággal mondja: Fastum dieselbe Zeit meggyőzetett t. i. Zápolya, midőn Frangepán elesett. Lásd Hatvani Mihály: Rajzok stb. 18—20 lap.)
1533. Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király születik Erdélyben. (Martinus Crumerus Bethlennél: Die divorum Cosmae et Damiani, az az ma. Gualter János a chronicon chronicorum politicumban szintén sept. 27-ére teszi.) [Lásd dec. 13-án.]
1540. III. Pál pápa a jesuita rend szabályait megerősíti, Regimini ecclesiae militantis című bullájával.
1566. Vida Márk Jeromos püspök jeles latin költő meghal Montserrat-on.
1585. Hamsa persa kir. herceg az ozman sereget Schenb Ghasannál megtámadja és Cicalat 20000-nyi veszteséggel megverti. (Lásd 24-én.)
1611. Béke Báthory Gábor erdélyi fejedelem és a császáriak közt. (Nem dec. 27-én mint Závodszy és Baksay folytatója írja.)
1617. Szerződés Brusában a lengyelek és törökök közt, mely szerint a lengyelek Moldova, Havasalföld és Erdély dolgaiba többé nem avatkozandnak, a tatárok pedig Lengyelországot nem fogják zavarni.
1627. Bossuet Jacques Benique, meauxi püspök, a leghíresebb francia egyházi szónokok egyike, és író születik Dijonban. (Meghal 1704. ápr. 12-én.)
1645. Czobor Ádám gróf híres magyar tábornok a törökök és franciák ellen, korának legvitézesebb embereinek egyike születik.
1655. Guglielmini Domokos híres csillagász és természettudós születik Bolognában. (Lásd jul. 12-én.)
1666. Szalárdi János magyar történetíró meghal. (Tudományos gyűjtemény Benkő kézírata szerint. Gróf Kemény József, az 1855. évi Uj Magyar Muzeumban csak annyit tart bizo-

- nyosnak, hogy jul. 23-ka és sept. 27-ke közt meghalt.)
[Születik 1601. Szathmár megyében.]
1669. Candia a törököknek átadatik. Achmed Köprili nagyvezir ezüst tálon a város 83 kulcsait fogadja. A város velencei hadőrsége 40000 emberről 2500-ra leolvadt. A törökök 118754 embert vesztettek az ostrom alatt, és 56-szor rohantak a vár falai ellen, a keresztények pedig 96-szor kitörtek; az ostromlók 1173. minát röpitettek a légbe, az ostromlottak háromszor annyit. A velenceiek 509692 ágyulövést tettek, 730000 mázsa löport és 180449 mázsa ólmot elhasználtak. A törökök 5307 lőpor hordót elfogyasztottak. (Lásd sept. 6-án.)
1680. Lloyd Miklós tudós angol nyelvész meghal Newingtonban.
1688. Gravesande Vilmos Jakab híres bölcész és mathematicus születik Herzogenbuschban Hollandiában.
1692. Czobor Ádám gróf, híres magyar tábornok meghal Mainzon.
1703. Marlborough herceg Limburgot elfoglalja Németalföldön.
1709. Bottyán János tábornok, Rákóczy Ferenc legjelesebb vezéreinek egyike meghal Tarna-Örs melletti táborában.
1719. Kästner Abraham Gotthelf, minden kor legjelesebb mathematicusainak egyike születik Lipcsén.
1729. Denis Mihály (írói nevén Sined) író és költő születik Schärdingon Bajorországban. (Meghal 1800. sept. 29-én Bécsben.) Ossian fordítója volt.
1736. Duguay-Trouin René, igen híres francia tengeri hős, ki a legbámulandóbb tetteket véghez vitte, az ellenségnek 20 hadi és 300 kereskedői hajót elvett, meghal Párisban. (Lásd jun. 10-én.)
1741. II. György angol király a franciák és poroszok által szerződés aláírására kényszerítetik, mely szerint Mária Terézia magyar királyné segedelmére többé nem leend.
1764. Az angol parlament actája, mely által az amerikai telepeknek ugyan a dugárus kereskedelem megengedtetik, de roppant vámokkal terheltetik. E körülmény az első békétlenségek oka lett a telepekben. (Lásd. május 28-án 1765.)
1770. Az oroszok gróf Panin alatt Bender török várost rohammal elfoglalják, de annyi veszteséggel, hogy a cárné a győzőnek értésére adta, miszerint jobb lett volna a várost el nem foglalni, mint annyi embert veszteni.

1772. Kisfaludy Sándor igen kedvelt magyar költő, születik Sümeghen Zala megyében. (Igy a tudós társaság évkönyvei, Toldy a Handbuch der ungarischen Poesie című művében, a magyar nyelv és irodalom kézikönyvében és Ponori Thewrewk József. — Kisfaludynak Toldy által öt kötetben kiadott munkáiban nincs életrajz, van ellenben a Nemzeti könyvtárhoz csatolt negyedréti kiadásában, és itt Toldy az Újabbkori ismeretek tárát, illetőleg annak Kisfaludycikk — szerinte jól értesült — íróját követvén, költőnk születését hibásan sept. 22-ére teszi. Ugyanezen hibát követi el a Közhasznú esmeretek tára és Ferenczy Jakab a „Magyar írók“ című életrajzgyűjteményben.) [Lásd okt. 28-kán.]
1773. Pallavicini János Lukács gróf, cs. főtábornagy meghal Bolognában.
1779. Van der Velde Károly Ferenc historiai regények írója születik Boroszlóban. (Lásd ápr. 6-án.)
1782. II. József császár többnemű intézkedéseket tesz Galiciában a protestánsok javára.
1783. Zsombori József vallástani író születik Zetelakán Udvarhelyszék székely falujában. (Meghal 1822. ápr. 19-én.)
1792. Helmezy Mihály magyar író és nyelvész születik.
1799. Garnier francia tábornok Rómában a francia hadőrséggel capitulál.
1801. I. Sándor orosz cár Moszkóban koronáztatik.
1807. Cheraskow Mihály Matwejewich, igen jeles orosz hőskölteményi költő, és drámaíró meghal Moszkóban. (Születik 1733. okt. 25-én régi stílus szerint Péterváron.)
1807. Az alkudozások kezdete Portugallia, Franciaország és Angolország közt.
1808. Davidson Lucretia Mária költőné születik Plattsburgon Éjszakamerikában. (Lásd aug. 27-én.)
1808. Erfurti congressus Napoleon, Sándor cár, a bajor, szász, westfali, württembergi király és más fejedelmek közt. (Tart okt. 14-éig.)
1810. Rustsuk és Giurgewo Kamenskoj orosz tábornok előtt capitulál.
1810. Csata Massena és Wellington közt Coimbra és Busaco mellett. (28-án is.)

1811. Suchet francia tábornok Murviedrot elfoglalja. (Lásd okt. 25. és 27-én.)
1814. Reichardt János Frigyes zeneszerző és zenészeti elmélő születik.
1821. Novella Uj-Spanyolország alkirálya a forradalmi mexicóakkal fegyvernyugvást köt, mely következtében a spanyol sereg az országból kivonul és Mexico Iturbidenak átadatik, ki ideiglenes kormányt felállít.
1822. Ifjabbik Champollion Jean François, a francia akademiában jelentését Dacierhez felolvassa, melyben a hieroglyphák titkos írását megfejti.
1823. Cadix bombáztatása a franciák által kezdődik. Az ottani cortesek rövid működés után feloszlanak és a kormány Ferdinand királyra visszaszáll. (Lásd 6-án.)
1823. St. Sebastian spanyol vár a franciáknak megadja magát capitulációra.
1830. A braunschweig-wolfenbütteli rendek Vilmos hercegnek (ki az országból üzött Károly herceg helyére lépett) panaszait sorozatát benyújtják. (Lásd 7-én.)
1831. Capo d'Istrias János gróf görög kormányzó, midőn a naupliai egyházba lép, Mauromichalis Constantin és György testvérek töre és golyója által elesik. (Lásd aug. 13-án.)
1832. Krause Keresztély Frigyes bölcselmi író meghal Münchenben.
1833. Rammohun Roy egy a kereszténységre áttért szellemdús indiai író angol, perzsa és sanscrit nyelven meghal Stapletonban Bristol mellett.
1836. Albrizzi-Teotachi Izabella műítész és életirási tudós irónő meghal Velencében. (Születik a nuovissimo Dizionario degli nomini illustri szerint 1763. Bermann és Gräffer szerint Bresciában nov. 28-án 1770. A nouvelle biographie universelle sz. Corfuban.)
1840. Chinai cs. rendelet megérkezése Pekingből, mely Lin biztost hivatalától megfosztja. (Lásd september 16-án és aug. 30-án.)
1840. Az egyesült angolok, osztrákok és törökök az Ibrahim pasa egiptomi alkirály ellen viselt háboruban Saida (Sidon) várost rohammal elfoglalják.
1847. Szalty kaukázusi falu több heti ágyuzás, bombázás és szir-

tek lerombolása után az oroszok által rövid időre bevéttetik.

1848. Jellacsich horvát bán elfogott levelei a magyar képviselőház elé terjesztetnek, és bizonysgot tesznek, hogy a bécsi hadügyministerium által titkos támogatást nyert.
1848. A horvátok Székesfehérvárra bevonulnak.
1848. A magyar országgyűlés Lamberg Ferenc tábornok mint teljhatalmu es. biztosnak kineveztetését el nem ismeri, hanem őt és támogatóit árulóknak nyilatkoztatja. (Lásd 25., és 28-án.)
1848. B. Vay Miklós miniszterelnöknek kineveztetése jelentetik be a magyar képviselőháznak. Vay a kinevezést el nem fogadja. (Lásd 26-án.)
1848. A hohenzollern-sigmaringeni herceg felkelés következtében tartományát elhagyja.
1848. A bécsi országgyűlés által kidolgozott alapjogok terve megjelenik, és a radicalok által nagy ujjongással fogadtatik.
1849. Klapka György magyar parancsnok Pusztá-Herkályon capitulatiót köt a császáriakkal Komárom átadása iránt. (L. október 4-én.)
1851. A német alapjogok eltörlése Nassauban.
1851. Franciaország electro-telegraphiai egybekötése Angolországgal (Calaistól Doverig) befejeztetik. Az újkor ezen egyik legnagyobb problémájának megfejtője Brest ur.
1853. Silverstolpe Gudmund Leonhard svéd költő meghal Stockholmban.
1853. Ideiglenes kormány Montevideóban, melynek élén Fructuosa-Rivera, Lavallega és Flores tábornokok. (L. 21-én.)
1853. Dundas és Hamelin angol és francia admiralog parancsot nyernek hajóhadukkal Konstantinápolyba indulni.
1854. A szövetséges angol-francia-török seregek a balaklavai magaslatokra érnek. Az angolok Balaklawat elfoglalják.
1854. Kenyérbékétlenségek Burgosban Spanyolországban.
1855. Lanner August keringő szerző, a híres Lanner fia, meghal Bécsben 22 éves korban.
1868. A pesti hirlapok Eötvös cultusministertől, midőn ez vallás-és iskolai törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elébe, a korszellem nevében a javaslat oly szerkezetét kívánják, hogy a statuspolgárra semmi kényszer ki ne mondassék, miszerint a fenálló vallások valamelyikéhez szegődjék.

28. S e p t e m b e r.

(IV. Calendas Octobris.)

55. (Kr. sz. e.) Livia Drusilla császárnő születik.
19. (Kr. sz. e.) Virgilius Maro (Publius) a rómaiak legnagyobb epikai költője meghal Brundisiumban. Sirja még ma is fenáll a Pausilippo tövén Nápoly mellett. (L. okt. 15-én.)
351. II. Constantius császár a Mursa ostromával elfoglalva lévő Magnentius bitorlót megtámadja és mindkét rész nagy veszteségével megveri.
1135. Mostarched 48-dik kalifa meggyilkoltatik.
1197. VI Hohenstaufen Henrik császár halála Messinában egy hideg ital folytán. (Hibásan teszi Gottfried september 8-ára 1198, Eber pedig aprilis 22-ére 1198.)
1198. I. Richard király meggyőzi a franciákat Gisors mellett.
1213. Bánk bán (Bor Benedek) Magyarhon nádori képviselőjének barátai Petur bihari főispán és Simon bán vezérlete alatt, Gertrud királyné II. András nejének szobájába törnek és azt, mert öcsesét Ekbert bambergi püspököt Bánk neje becsülete elleni merényletében segíté, átszurják. (E tett körül mérhetlen zavar uralkodik történetünkben. Nemcsak hogy esztendeje nehezen kinyomozható, de még bizonytalanabb az, hogy ki vétett Bánk nejének becsülete ellen, és ki döfte meg a királynét. Két bajor krónika ez eseményt 1200 évre teszi, Turóczy és Kéza 1212-re, a mi nem áll, mint Bonfin véleménye sem, mely azt András keresztadának idejére a szent földön [1217.] helyezi. Még meglepőbb, hogy Siegler chronológiája azt az 1228 évnél adja elő, holott több oklevél van már 1214-ről, mely András nejének halálát említi. A kétely csak az 1213 és 1214 év között habozhat. — Az eseményt 1213-ra teszik: Joannes Staindel, Stero Annales-ei, a Chronicon Mellicense, Chronicon Salisburgense, Chronicon Augustense, Chronicon Colmariense, Prágai Cosmas folytatója, Palma, Engel: Geschichte des ungarischen Reichs, [csak nem az év elején mint ő írja], Pray: az Annales Regum Hungariae-ban, — 1214-ben történtenek mondják: Pray historia regum, Fessler, Horváth Mihály, Szalay László. Ka-

tona állítja, hogy a catastropha az 1214. évi május hó előtt történt; minthogy András azon oklevelet, melyben háromszor céloz Gertrud megöletésére, „regni nostro anno pono” kiadja. András kormányzásának kilencedik éve tartott 1213 évi májustól 1214. évi május haváig, és így nincs okunk kételkedni Longinus lengyel író helyes tudásában, ki [Histor. Polon. Libr. VII.] Gertrud megöletését „quartas calendas octobris”-ban történtnek jegyzi. E napot Palmánál is találjuk, és a Gualter János-féle *Chronicon chronicorum politicum* című munkában. [Francofurti 1614. 8-o.] Szalay László Magyarország történetében határozottan vitatja, hogy a tett nem követtetett el 1213-ban, mi szerinte világos a Novák által István 1001-ki oklevelének vindiciáiban (13—14 lap) felmutatott oklevélből, mely 1214-ben kelt, s melyben szó van a királynéről, mint a királyi curiában András helyett elnöklőről. Novák ezen levelét közli Katona is 1214, Fejér György ellenben [elég jogtalanul] 1213 évszámmal, és hozzá veti, hogy Novák rosszul hozta ki e diplomából, mintha Gertrud halála 1214-ben történt volna, minthogy ezen év az okmány kiadatásának esztendejét jelenti, mely nem ritkán az események időrendétől eltér.” Van végre az évre nézve még egy kétség. III. Ince pápa t. i. 1214. évi január 6-án az esztergomi érseknek írja, [lásd Fejér Cod. dipl. Tom. 3. Volum I. pag. 152 és Katona historia critica Tom. V. pag. 178], hogy azon magyarokat, kik a kalocsai érseket üldözték, sőt megverték, kiátkozza. Történetíróink a dolgot úgy adják elő, hogy Berthold kalocsai érsek megveretése az összeesküdtek boszujának első kitörése lett volna. Berthold futárok által a pápa segedelmét kérte. Következett azután Gertrud megöletése, mi Bertholdnak ösztönül szolgált, a királyi kincsekkel az országból megfutni. Tán nem jövök ellenkezésbe a pápa levelével, ha azt tartom, miszerint ő Berthold üldözésével mást nem értett, mint annak szenvedéseit a királyné megöletése alkalmával, melyről, ha [mint én is vagyok meggyőződve] 1213. évi szeptember 28-án történt, a pápa következő január 6-án már szólhatott, és így nem szükség Szalayval föltennünk, hogy más bajról szólt a pápa 1214. január 6-án, és még csak később, ugyanazon évben következett volna be egy még nagyobb, Bertholdot meg-

szökésre készítő csemeny. — Abban is, hogy ki szeplősi-tette meg Bánk nejét, nagy véleménykülönbségre akadunk. Siegler chronológiája és Fessler Otto merániai herceget; a *chronicon metrorhythmicum* és Szalay Berthold kalocsai érseket; Anonymus Leobiensis, Joannes Staindel, Muglen Henrik, Engel, Horváth Mihály és Jászay, Ekbert bambergi püspököt nevezik. Pray az utóbbit védi a kérdéses vád ellen; Katona azonban Otto merániai hercegre és Henrik istriai grófra gyanakszik; tehát csak abban egyeznek meg a vélemények, hogy a bűnös Gertrud királyné egyik testvére volt. Nekem nem látszik valószínűnek, hogy Berthold a női becsületben gázolt volna, mert megszökkenése után nem sokára ismét András király kegyelmébe visszafogadta, és miután András Bánk bánt is, még sok esztendeig főméltóságokban maga körül tartá [mi azt mutatja, hogy annak ártatlanságát, vagy sérelme nagyságát elismerte], Bertholdot, ha bűnös volt Bánk iránti tekintetből aligha tanácsosnak vagy legalább gyöngédnek tartja visszahívni. Fejér György úgy vélekedik, hogy Albert merániai herceg, a királyné testvére vétett volna, a női becsület ellen; de mivel Simon bán Bánk veje volt, lehetségesnek tartja, hogy nem Bánk neje, hanem Bánk férjesült lánya esett volna áldozatul az incselkedéseknek. (Cod. diplomat. Tom. V. vol. I. p. 246.) E szerint még egy bizonytalansággal több volna. — Némelyek [mint Staindel, Stero, Fessler] szerint Petur, mások [mint Longinus, Turóczy, Engel, Jászay] szerint Bánk maga ölte meg a királynét. András egyik oklevelében Simon bánt nevezi a gyilkolás részesének. Fejér Codexének Tom. IV. Volum. I. 68. lapján IV. Béla alapítványi oklevelét olvassuk a cisterciák javára Peturbán szerémi jószágaiból, t. i. „de possessionibus haereditariis quondam Petri, filii Gurwey, quae sua infidelitate exigente, quia crimen laese maiestatis matrem nostram occidendo commiserat, ad manus regias sunt devolutae.“ — Nem áll, mit Turóczy és utána Virág Benedek, meg Engel mondanak, hogy Gertrud megöletése után Bánk és egész családja kivégeztetett: mert Bánk még sok esztendeig országos főméltóságokban diszlik, és neve azután is még sok diploma alatt olvasható. Ezen utóbbi írók előtt tehát aligha nem Zách Klára eseménye lebegett,

mely családjára és rokonaira oly borzasztó következményeket hozott.) [Az esztergami érsek, kérdeztetve az özszeesküdtek által szándokuk felőli véleményéről, állítólag következő amphibolicus tanácsot adott nekik:

Reginam occidere nolite timere bonum est,
Si omnes consenserint ego non contradico.]

1299. Nasir-ed-din Abdallah Ibn Omar Beidhawi, perzsa történetíró halála.
1322. Csata Mühldorf és Ottingen közt az ampfingeni mezőn, melyben IV. Bajor Lajos császár vetélytársát Szép Frigyes osztrák herceget (választott császárt) megveri. Schweppermann Scifried, Bajor Lajos lovagszázadosa t. i. Frigyes magyar-kún segédhadát zavarba hozta, és így a csatát és koronát megnyerte Lajosnak. Frigyes részén 23 nemes a Trautmannsdorf házból elesett, Frigyes maga fogságba esik. — A heves csata után elég élelmi szer nem lévén, Lajos Schweppermannnt azzal tisztelte meg, hogy a többi vendégeknek, kik Schweppermannnt születésükre nézve mesze felülhaladták, csak egy, Schweppermannnak azonban két tojást adott, mondván: Jedem ein Ei, dem frommen Schweppermann zwei. E mondat a jeles harcfi sirirata lett.
1396. Zsigmond magyar király csatavesztése Nikápoly mellett I. Bajazid török zultán által. A meggondolatlan hevesesség a francia segédhad részéről, Laczkovics István, Zsigmond titkos ellenségének áruló szökése, s Lazarevits István fejedelemnek szerb haddal épen a kritikus percben a törököket segítő és a magyar középpont ellen intézett rohanása eldönték a napot. Gróf Nevers, a francia connetable comte d'Eu, Bar Henri kir. herceg, Gui de la Tremouille, de Coucy, Boucicault és Pfalz választó fejedelme fogságba estek. — A győzők 60000, a győzöttek 24000 embert vesztek. [Kiss Károly szerint a keresztények több embert vesztek, mint a győzők. Magyar academiái értesítő 1855. 288 lap.] Másnap Bajazid 10,000 foglyot kivégeztetett, csak Nevers grófot és 24 lovagot, közte Boucicault tábornagyot megkímélte. — Zsigmond király egy velencei hajón Konstantinápolyba menekült, és onnan nagy köruton birodalmába visszatért. [A Nürnbergben 1663-ban megjelent Türkische und Ungarische Chronica, és Eber Pál

szerint szeptember 28-án 1395. Siegler chronológiája nap nélkül 1395 évet ír. Turóczy szerint 1396 circa festum S. Michaelis. Ezentul mindig az 1396 év fogadtatik el, és a mai napot is igazolják: A brassói templom felírása, Engel, Daru, Fessler, Hammer, Petrovics Fridrik, Virág Benedek (Magyar Századok) Geisau, Szalay és Kiss Károly: a nikápolyi ütközet című értekezésében. Minden kételyt eloszlatá azonban maga Zsigmond király levele ez évről, mely Rozgonyi Simon egy okiratába 1412 évről felvéte-tett, és Fejér Codexében Tom. X. Vol. 2. 342. lapján olvas-ható. Csak Hormayr és Mednyánszki történeti zsebkönyve szeptember 27-én, Gebhardi szeptember 26-án és még külö-nösebben Du Fresne (*Illyricum vetus et novum*) 1396 jul. 20-án véli a csatát történtnek.]

1409. A franciák végképi kiűzetése Genuából.
1415. V. Henrik angol király a fontos Harfleur francia várost 5 héti ostrom után elfoglalja.
1447. Cotignola meggyőzi Piccininot Casalmaggiore mellett.
1526. A törökök a Mátrában nagy vérengzést visznek véghez.
1529. Clarenbach Adolf és Flistedten Péter (ez első másodfél évi fogság után) Kölnben mint a reformatio vértanui lefejeztetnek.
1534. Gritti Alajos Magyarország kormányzója, és cinkosa Dóczy János a magyarok által ostrommal bevett Medgyesen, mindkét kezük levágatása után lefejeztetnek. (Lásd aug. 10-én.)
1555. Ahmedpasa nagyvezir II. Suleiman zultán alatt kivégeztetik.
1582. Buchanan György skót költő és történetíró meghal Edin-burghon.
1592. Nagy vérengzés Szent-György várad meglepetésekor a törökök által.
1637. Leucate város Roussillonban, melyet Barri spanyol pa-rancsnok védett, Halwin herceg által nagy hősiességgel el-foglaltatik.
1681. Mattheffon János zeneszerző, énekes, zongorász és zenészeti író születik Hamburgban.
1684. Bártfa városa feltételesen megadja magát Schulz Bálint cs. tábornoknak.
1687. A velenceiek által gróf Königsmark Otto alatt ostromlott Athenában, a Parthenon, a szüz Athene temploma, golyó

- által szétrepítettvén, Phidias művészetének utolsó marad ványa, az ókori építészet csudaműve elpusztul.
1710. III. Károly mint spanyol király ünnepélyesen Madridba vonul.
1710. Rewal svéd város megadja magát az oroszoknak.
1717. A spanyolok Cagliari, Szárdinia sziget fővárosát elfoglalják; és ez által a királyság teljes birtokába teszik magokat.
1724. A törökök Eriwan perzsa várat elfoglalják.
1737. Khewenhüller cs. vezér Widdin mellett a négyszer erősebb török had által visszanyomatik.
1742. Massilon János a legnagyobb francia egyházi szónokok egyike születik Serygniban Franciaországban.
1742. Sicard Ambróz apát, a párisi siketnéma intézet híres elnöke születik Toulouse mellett. (Meghal 1822. márc. 10-én.)
1746. Sir Jones William híres orientalista születik Walesban.
1760. A magyar nemes testőrség felállítása Bécsben.
1775. Itzstein János Ádám német statusférfi és publicista születése Mainzon.
1776. Pennsylvánia alkotmánya létesül.
1780. Az éjszakamerikaiak meggyőzik az angolokat Cornwallis alatt, Newyork mellett, és őt elfogják. Kosciusko ez alkalmat hős harctettekkel kitűnik.
1780. Decaces Illyés francia minister születése.
1791. A franciák Nizzát elfoglalják.
1793. A francia convent határozata, mely az első szükségletű élelmi szerek és áruk legmagasabb árát megszabja.
1795. Hármasszövetség Oroszország, Austria és Nagybritannia közt Petersburgon. (Lásd márt. 22., és febr. 7-én.)
1807. Rendelet Poroszországban, hogy a jobbágyiság és örökös alattvalóság 1808 június elsejétől fogva eltöröltetik.
1810. A Coimbra és Busaco melletti csata második napja Wellington visszavonulásával végződik. (L. 27-én.)
1811. Hecker Frigyes német democrata és forradalmár születik Eichersheimon Badenben.
1811. Percy Tamás, Dromore-i püspök, angol költő, a chinai regény Han-Kion-Chuan szerzője, és az angol költeményes régiségek kiadója meghal elvakulva 83 éves korában.
1813. Ütközetek Penig és Zeitznél, Dessau és Wörlitznél, a franciák és szövetségesek közt Thielemann és Platow alatt. (Lásd 20-án.)

1814. Egyezkedés Bécsben Orosz- és Poroszország közt, mely szerint Austria és Angolország beleegyezésével Szászország igazgatása a porosz király kezeibe, mint jövő uralkodóba letétetik.
1815. Murat Joachim Franciaországból Ajaccioba Corsicában menekszik.
1815. Poroszország keleti Frizlandról szóló átengedési levele.
1823. Genga Annibale, tyrusi érsek pápának választatik XII. Leo név alatt.
1825. Markó András magyar tájfestész (Markó Károly fia) születik Bécsben. (Lásd január 22., június 1-én.)
1830. V. Ferdinand magyar királynak koronáztatik.
1830. Cort Heiligers németalföldi tábornok a belgák által Tirlemontnál visszavonulásra kényszerítetik.
1831. Rüdiger orosz tábornok Krakóba vonul, előre kijelentvén, hogy a város mely menekülő lengyeleket befogadott, neutralitását el nem ismerendi.
1842. Boulanger Kelemen jeles francia történetfestész meghal Magnesia romjaiban a Mäander folyónál.
1847. Ferenc József főherceg utóbb osztrák császár Budapesten István főherceget mint pest-pilis-solti főispánt és jászkúngrófot hivatalába ülteti. Magyar szónoklata ez alkalommal a nemzetben szép reményeket ébresztett.
1848. Republicanus felkelés Cannstadt, Gieszen és Worms városokban.
1848. Gr. Lamberg Ferenc osztrák tábornagy, császári teljhatalmu biztos a budapesti hidon a népdüh áldozatjául esik.
1848. A magyar képviselőház azon tekintetből, hogy a fővárosból eltávozott Batthyány Lajos a kormányt nem viheti, Kossuthot, Nyáryt és Zsemberit a rendetlenségek eltávolítására és az ország állapotából folyó viszonyok szerinti intézkedések megtételére felhatalmazza. (Lásd szeptember 21., 22., október 1., 3., és 8-án.) [Szeremlei: „A honvédelmi bizottmány keletkezése“ című munkája írja, hogy a honvédelmi bizottmány szeptember 27-én ragadta magához a kormányt.]
1851. A villanyos távirati közlekedés Angol- és Franciaország közt végkép létesül. A távirda november 13-án a magános közhasználatnak átengedtetik.
1854. Omer pasa Szilisztriába megy.

1859. Ritter Károly a hasonlító földirat alapítója, meghal Berlinben. (L. aug. 7-én.)
1867. Az osztrák érsekek és püspökök a felvilágosodás szellemével ellenkező feliratot intéznek a császárhoz, kérvén, hogy a pápával kötött concordatumot érvényben fentartsa.
1868. A magyar képviselőház elfogadja a kiegyezési javaslatot Horvátországgal, azonban a kormánynak kötelességévé teszi Fiume városának és kerületének azonnali visszakeblezését Magyarországba, a kiegyezés szentesítése után, mert Fiume bekeblezése a kiegyezés elengedhetetlen feltétele. (L. sept. 24., és november 17-én.)

29. S e p t e m b e r.

(III. Calendas Octobris.)

490. (Kr. sz. e.) A görögök nagy győzelme Miltiades alatt a perzsákon Datis alatt, a marathoni térségen. Stefilcus és Kalimachos görög vezérek, és a perzsákhoz átszökött Hippias a csatatéren elesnek. E fényes győzelmet 10,000 athenai nyerte, 100,000 perzsa fölött, az utóbbiak közül 6000, athenai csak 200 elesik. Egy görög örömtelten szaladt Athenába, lelkendezve megérkezik, még azt kiáltja: „Örüljetek, polgárok, győztünk!” és halva összerogy. (Olymp. 72. 3. Boëdromion 6-án, mely napon évenként a győzelem ünnepe tartatott.) [Igy Barthelemy, Moreri, Schlosser, Becker, ellenben Eber Pál augustus 6-ára véli tehetni Plutarch és Herodot után, Weber H. tört. emlékkönyve 491 év augustus 20-ára.)
337. (Kr. sz. e.) T. Furius Camillus II. római consul Pedum és Tibur városokról diadalt ül.
61. (Kr. sz. e.) Cn. Pompejus Magnus diadalt ül Mithridates pontusi királyon és a kalózokon vett győzelmeiért, mai és holnapi napon. Diadalkocsija előtt 324 személy haladt, köztük Tigranes, Mithridates 5 fia és lánya, a kolchisiak egy vezére, Aristobolus zsidó király, a ciliciak fejedelmei, szitya királyi hölgyek, három iberiai és két albániai főnök. Ez Pompejus harmadik diadala volt. (L. 30-án.)
931. A nyugoti bretagniak felkelése a normannok ellen.

1066. Hódító Vilmos normann vezér hadseregével Pevensey mellett Angolországban kiszáll. (Lásd október 14-én.)
1163. III. Sigurd norvég király lefejeztetése.
1347. Pepoli Tádé fejedelem pápai vicarius Bolognán meghal. (L. márc. 13., jul. 17., aug. 2., 28., és okt. 1-én.)
1364. Du Guesclin Bertrand, Longueville gróf, francia connetable az Auray bretagnei város melletti csatában, melyben V. János Richmont és Montfort grófja, egyesülve Chandos angol segédhadával De Blois Károlyt meggyőzi és elejti — fogságba esik. Guesclin 100,000 frankért, mely összeget a király, a pápa és több fejedelmek összegyűjtötték, kiváltatott. (Lásd május 23., márc. 14., és július 3-án.)
1397. Zsigmond magyar király a temesvári országgyűlést megnyitja.
1399. II. Richard angol király a trónról lemondani kénytelen, és a lemondási iratban magát a trónra méltatlannak és képtelennek vallja. [L'art de verifier les dates sz. 30-án.] (Másnap a herefordi (lancasteri) herceg mint IV. Henrik a trónt elfoglalja.) (L. jul. 4., és okt. 23-án.)
1402. Fernando az állhatatos herceg születik.
1518. Magyar országgyűlés Bácsban.
1526. A törökök II. Suleiman alatt a várbeli zárda nehéz bevételé miatt felingerelve, Szegedet felgyújtják.
1560. I. Gusztáv Wasa svéd király, honjának szabadítója a dánoktól és a Wasa uralkodóház alapítója meghal Stockholmban. (Lásd május 12. 1490.)
1568. XIV. Erich svéd király testvérei által Stockholmban ostromoltatva, a trónról lemond. (Lásd 30-án.)
1594. Hardek Ferdinand Gyórt két hónapi ostrom után árulással Sinan pasának átadja.
1603. A törökök Mehemet és Karajasidschi ázsiai lázadó alatt Budánál megveretnek Nádasdy és Rosswurm által, és 7000 embert vesztenek.
1639. Russel Vilmos a parlament lovassági tábornokának születése.
1678. Tököly Imre Selmezbányát akadály nélkül elfoglalja.
1682. A magyar forradalmiak hét napi ostrom után Fülek sziklavárat elfoglalják, melyet Koháry István híven védett, míg az asszonyok esedezései és a hadőrség fenyegetései által átadásra nem kényszerítetett. — Itt nyújtatott át Tököly-

- nek a királyi kinevezésről szóló török oklevél, zászlóval és lófarkkal. (Lásd aug. 10-én.)
1687. A törökök a velenceiek által Athenából kiszoríttatnak. (L. 28-án.)
1687. Düneward cs. altábornok kiveri a törököket Eszékből. (Cserei, Fessler így ; Engel sz. 24-én.)
1718. A spanyolok Messinát elfoglalják.
1725. Clive Robert, Keletindia angol kormányzója születik Market-Draytonban. (Lásd nov. 22-én.)
1731. Victor Amadé leköszönt szárd király fia Károly Emanuel parancsára Montcalier várból éjjel mint státusfogoly Rivoli-ba vitetik, mert a trónt visszafoglalni akarta.
1737. Hermann György monographiai író és különösen Erdély alkotmányáról születik Brassóban. (Meghal jul. 31-én 1807 ugyanott.)
1747. Bertuch Frigyes Justin német író születése Weimaron.
1758. Nelson Horatio, a legnagyobb britt tengeri hős, Brenta hercege születik Burnham-Thorpban Norfolk grófságban.
1783. Wendt János Amadé bölcseleti, széptani, lélektani és történelmi író születik Lipcsében.
1789. Laudon császári vezér Belgrád városának külső részeit rohammal elfoglalja. (L. okt. 8-án.)
1792. Custine Ádám Fülöp gróf Speyer német várost beveszi.
1792. A németek a braunschweigi herceg alatt egy sikertelen hadjárat után Champagneból visszavonulnak. (L. 20-án.)
1798. Pichegru, Barthelemy és más tagjai a francia végrehajtó senatusnak, kik a 18-ik Fructidor következtében Cayenneba deportáltattak, Angolországba megszöknek.
1801. Béke Portugallia és a francia köztársaság közt.
1806. A franciák győzelme az oroszok és montenegróiak fölött Bilbrik mellett Dalmatiában.
1809. Dupuis Charles François híres mathematicus halála. Írója az: „Origine de tous les cultes ou religion universelle” című munkának.
1809. A békeelőzmények a franciákkal Magyaróváron aláíratnak.
1809. Argenty Döme magyar író, gyógytanár születik Vácon Pest megyében.
1812. Heves ütközet Czerikom mellett a lengyelek közt Poniatowsky alatt és Kutusow egy hadosztálya közt, melyben a lengyelek helyüket megtartják.

1812. Az oroszok megveretése Steinheil tábornok alatt, York porosz tábornok által Ruhenthal mellett Lieflandiában.
1813. Marmont francia tábornok Lipcsét megszállja. (Lásd okt. 18-kán.)
1813. Az osztrákok Fölseis tábornok alatt Laibachot beveszik.
1813. Lefèvre Desnouettes francia tábornok Thielmann, Platow és Kudascheff által Altenburg és Zeitznél meggyőzetik. (Lásd sept. 18., 19., 20., 28-án.)
1815. Murat Joachim volt nápolyi király Corsicából hajóra száll al Pizzo-ba Calabriában indulandó. (Lásd 28-án.)
1816. VII. Ferdinand spanyol király közböcsánatot ad sok csalékony föltételekkel.
1819. Tompa Mihály a magyar népköltészet nemesebb irányának alapítója születik Rimaszombathon Gömör vármegyében. (Lásd július 30-án.)
1822. Szokolai István magyar jogtudományi író születése Vácon.
1824. Wallaszky Pál, a magyar irodalom történetírója meghal Jolsván. [Lásd jan. 29-én.]
1824. Sadler írlandi léghajós 30 szerencsés légutazás után Boltonnál szerencsétlenül elvész.
1824. X. Károly francia király eltörli a hírlapok censuráját.
1826. Magdalena megye Venezuela, Apure, Zulua, Guajaquil, Asnay, Esenada, és az isthmusi megyékhez csatlakozik, a nagy 1831. évre alkotmányilag kitűzött gyűlés összehívását követelendő és Bolivart dictatornak kinevendő. (Lásd május 25-én, aug. 6-án, sept. 1-jén, nov. 23-án.)
1827. Az Agraviados-ok Tarragona mellett visszaveretnek. (Lásd 30-kán.)
1829. Callanan James Joseph írlandi születésű angol költő meghal Lissabonban.
1830. Parasztlázadás Felső Hessenben és roham Büdingenre. Emil darmstadti herceg a lázadók ellen indul.
1830. A rendek gyűlése (Generalstaaten) Haagban Belgium törvényhozási és közigazgatási elkülönzését Hollandtól határozza, megmaradván mindkét ország a nassauai dinastia uralkodása alatt. (Lásd okt. 5-én.)
1832. A miguelisták ismét Oportot megrohanják, de Dom Pedro által megveretnek.
1833. VII. Ferdinand spanyol király halála.

1848. Törvényki hirdetés Poroszországban, mely a személyes szabadságot biztosítja. (Lásd sept. 24-én 1849.)
1848. Hurban, tót csoportjai Miavánál szétveretnek a magyarok által Vojnics Lajos őrnagy alatt. (Lásd 18-án.)
1848. Csata Pákozdt, Sukoró és Velencénél a magyarok és Jellacsich horvát bán közt. E csata után Jellacsich híres Flankenbewegung-ját csinálja Győr felé és az országból kifut.
1848. Lamartine és Odillon-Barrot beszédei az egy, vagy két kamarai rendszerről.
1848. Az erdélyi Szebenszék az unioról semmit sem akar tudni, és a magyar kormánynak felmondja az engedelmességet. (V. ö. okt. 2-án.)
1851. Saint-Priest Alexis marquis, francia pair, híres író meghal Moszkóban.
1854. St. Arnaud francia tábornagy és a krimiai avatkozási sereg főparancsnoka meghal Konstantinápoly felé visszautaztában Berthollet hajón. (Lásd aug. 20-án.)
1855. Salamons Dávid, zsidó, egyhangulag London lordmayorjának választatik.
1855. A franciák d'Allonville tábornok alatt egy lovasütközetben megverik az oroszokat Korff tábornok alatt Kughil mellett 5 mérföldre Eupatoriától Krimióban.
1855. Roqueplan Camille, a jelenkor egyik legjelesebb közéleti festése meghal Párisban.
1855. Murawieff rohamot intéz Kars török várára Transkaukasiában. A törökök a támadást Wassif pasa, Kmety (Ismail pasa) magyar tábornok és Williams angol alatt véresen visszaverik; 6500 orosz elesik. (Nem 30-án mint Buddeus: Europäische Chronikája írja.)
1859. Obrenovics Milos szerb fejedelem megszünteti Karagorgyevics herceg zsidótörvényeit, azaz, a zsidó emancipatiót mondja ki. Azonban a községek és maga a skuptsina a zsidók ellen nyilatkozván, a fejedelem ezen agitációnak engedni kénytelen volt és új megszorításokat rendelt.
1865. Bach osztrák követ a római udvarnál a magyar befolyásnak áldozatul esik; utódja lett Hübner. Felmentetése után a követi állomásról Bach, a 1848. évi torlaszok minisztere a jesuita rendbe lép.

30. S e p t e m b e r.

(Pridie Calendas Octobris.)

534. (Kr. sz. e.) Zerubabel az újdonna felépült jeruzsalemi templom oltárát beszenteli. (Lásd márc. 26-án.)
338. (Kr. sz. e.) C. Moenius Nepos consul Antium, [a mai Capo d'Anzo hegyfok körül] Lavinum és Velitrae (ma Velitri, Róma közelében,) városokról diadalt ül.
106. (Kr. sz. e.) C. Pompejus Magnus születése. (Plinius szerint. — Eber úgy vélekedik, hogy Cicero is ugyan azon évben, Moreri pedig, hogy azon egy napon született volna. Anno urbis cond. 648. (V. ö. jan. 3-án.) A nem rég fölfedezett Granius Licinianus annalista töredékeiben szintén az mondatik, hogy Pompejus és Cicero ez évben születtek.)
61. (Kr. sz. e.) Nagy Pompejus diadalmenetének második napját ünnepli M. Valerius Messala és Calpurnius Piso romai consulok alatt. (Lásd 29-én.) [Dio Cassius szerint azon napon ülte diadalát, melyen meggyilkoltatott. Több más író pedig mondja, hogy születésnapján ülte diadalát. Mommsen tekintélyes véleménye az, hogy Pompejus sept. 28-dik és 29-dik napjain tartotta diadalmenetét Rómában, negyvenhatodik születésnapján.)
48. (Kr. sz. e.) Pompejus a pharsalusi csatavesztés után Egip-tomba, Ptolomäushoz menekedni akarván, az afrikai parton Achilles a királyfi gyámja által megöletik, Cornelia, Pompejus nejének szeme láttára. (Ingadoznak az írók e nap tekintetében sept. 28-ka és okt. 1-je közt. Eber Plutarchust követve (postridie natalis) az utóbbi napot fogadja el, de ugyan ezen Plutarchus Camillusban azt írja, hogy épen születése napján öletett meg. Tán egy félnek se kellene civódni, mert a catastrophá a sept. 30-ka és okt. 1-je közti éjjel történt. Weber H. sz. sept. 28-án Ruckgaber és Stoll sz. sept. 29-én az utóbbi megjegyezvén, hogy a születésnapja előtti napon.)
43. Az olympiai játékok tartatnak először Antiochiában.
792. Jussuf-ben Hedschab Mekát elfoglalja.
1135. II. Szász Lothár és III. Hohenstaufen Konrád császár kibékülése.

1307. Tell Vilmos Gessler parancsára, ki ügyessége jelét látni akarta fia fejről nyilával egy almát lelő. (Lásd jan. 1-jén, nov. 7-én.)
1399. IV. Henrik Lancaster hercege angol királynak kikiáltatik. (Lásd sept. 29-én.)
1482. Haimburg osztrák vár Mátyás király által elfoglaltatik.
1568. XIV. Erich svéd király Stockholmban, megadja magát az őt ostromló testvéreinek. III. János király bevonul. (Lásd febr. 22-én.)
1619. Érsekújvár, Koháry Péter ellenére, Bethlen seregének elárultatik.
1642. Chouet János Robert, jeles bölcész és történész, egy alaposabb bölcésznet helyreállítója a 17-dik században születik Genfben. (Meghal 1731. sept. 17-én.)
1681. A franciák Catinat tábornagy alatt Casale piemonti várost megszállják.
1681. XIV. Lajos tábornoka Louvois Strassburgot béke idején a német birodalomtól elszakítja, árulók segítségével. A strassburgi püspök a despotát fényes ünnepélylyel és magasztaló szónoklattal fogadá, a német országrendek a gyaláztatot némán tűrték és arról vitatkoztak, hogy kinek legyen joga az asztal alatti szőnyegen a szék lábaival félig, egészen vagy sehogyse állani, és miféle színű párnák illenek a különféle követeknek.
1691. Boyle Robert híres bölcész és természetbuvár meghal Londonban.
1708. Nádasdy Ferenc gróf, Horvát- Tót- és Dalmátországi bán születése.
1717. Bianconi Gian Lodovico híres orvos és régiségtudós születik Bolognában. (Lásd jan. 1-jén.)
1720. Sicilia VI. Károlynak hódol.
1729. Tapolcsányi Lőrinc jesuita, vallástudós meghal. (Születik 1669. Rosindol-on Nagy-Szombat mellett.) [Horányi a Memoria Hungarorumban a születési évet kifejejtette, de oda írta a napot.]
1736. Békekötés Nadir persa Schah és I. Mahmud török zultán közt. (Lásd márc. 8-án, jun. 14-én.)
1745. II. Frigyes porosz király megveri lotharingiai Károly herceget Trautenau és Sorr mellett Csehországban; 25000 porosz 45000 osztrák ellen.

1765. Vályi Nagy Ferenc, magyar költő, Homer fordítója születik Felső-Vályon Gömör vármegyében.
1779. Major József magyar író születik Detken Abauj megyében.
1782. Karaiskakis György a görög felkelés egyik vezére születik Thessaliában.
1785. Moser János Jakab szorgalmas író az állami jogban meghal.
1788. Koburg herceg osztrák tábornok az oroszokkal egyesülten Choczim-ot Moldvaországban elfoglalja.
1788. Lord Raglan (Fitz Roy James Henry Somersett) britt tábornagy az angol segédhad főparancsnoka Törökországban és Krimióban születik.
1791. A francia alkotmányozó gyűlés kijelenti, hogy hivatását betöltte és hogy ülései bevégezve vannak.
1792. Michaelis János Benjamin költő és satyricus meghal Halberstadton.
1794. Begas Károly József, történeti és társas életű festész születik Heinsbergen Aachen mellett. (Lásd nov. 24-én.)
1796. Wurmser osztrák tábornok Mantuába visszavonja magát, mire a franciák ismét a várt ostromolják. (Lásd jul. 31-én, febr. 2-án.)
1800. Barátsági és kereskedelmi szerződés Párisban a francia köztársaság és az északamerikai szabad álladalmak közt.
1810. Bónis Samu, országgyűlési követ 1844, 1848., 1861., 1865., 1869-ben, és 1848-ban forradalmi kormánybiztos és koronaőr születése Nagyfalun Szabolcs vármegyében.
1813. Segélyezési szerződés Londonban Angolország és Oroszország közt.
1818. Az aacheni congressus megnyitása. (Lásd október 9-én, nov. 21-én.)
1823. VII. Ferdinand spanyol király ünnepélyes amnestiát hirdet, mely szerint senki sem fog politikai véleményekért üldöztetni, vagy büntettetni; mit a király komolyan nem értett. Az okosabbak Ferdinand ígéreteinek becsét ismervén, jókor menekültek.
1826. A persa seregek az Araxesen visszavonulnak. (Lásd jul. 18-án, sept. 25., 28-án, okt. 3-án, nov. 6-án.)
1827. Az Agraviadosok egy része fegyverét leteszi, VII. Ferdinand által a felzendült Cataloniának adott amnestia következtében. (Lásd 29-én.)

1830. Moldova és Oláhország az oroszok által odahagyva.
1834. Végh István, jeles államférfi, koronaőr, a magyar akadémia igazgató tagja meghal. (Születik 1763.)
1839. Michaud József történetíró meghal.
1841. Tschu-sán chinai sziget keményebb ellentállás után mint eddig tapasztaltatott, az angolok által meghódítva.
1847. Népmozgalom Turinban, mely a rendőrség által elnyomatik.
1848. Mayerhofer báró cs. ezredes és consul a szerb felkelés vezetését ideiglenesen átveszi, miután az érsek Sztratimirovicsot a fővezérségtől elmozdította.
1848. Zichy Jenő gróf Lőrén a Csepel szigeten Görgei Arthur által kivégeztetik, mert a haza ellenségeivel cimborált. [Nem okt. 1-jén Uj-faluban, mint Horváth M. írja.]
1848. Struve a rendes törvényszékeknek átadatik.
1848. Sigmaringenban a köztársaság kikiáltva.
1848. Schurter osztrák tábornok, az oláh zendülők főnökeinek, Barmuz, Laureani, Bucsán, és Parnak fegyvereket osztogat.
1848. Frankfurton a követek személybátorságára nézve törvényt hozatik.
1848. A magyar nemzetgyűlés, Deák szavazatának hozzájárultával, magát állandónak nyilatkoztatja.
1850. Az osztrák követ Washingtonban diplomatikai panaszát közli Webster statustitkárral Dudley Mann nevű egyén tekintetében, ki mint ügynök Magyarországon tartózkodik.
1854. Chlopicki József volt lengyel dictator meghal, 83 éves Krakóban. Mások szerint Krzeschovitzon. (Lásd márc. 1-jén.)
1867. Garibaldi szabadsapatai a pápai álladalomba betörnek és Aquaependente-t megrohanják. (Lásd okt. 26., 30-án és nov. 3-án.)
1868. Isabella spanyol királyné a forradalom győzelme folytán elhagyja birodalmát és Marfori kegyencével Franciaországba átlép. E percben az utolsó Bourbon trón összedől, minden méltóság nélkül.

1. O k t o b e r.

(Calendae Octobris.)

2015. (Kr. sz. e.) Ábrahám aerája kezdődik.
312. (Kr. sz. e.) Seleucus Nicator Babylonba visszajő és syriai birodalmának trónjára lép. Országáa Babylon, Irak és Chorasán felett egész Indiáig terjed. (Lásd sept. 1-jén.)
129. (K. sz. e.) C. Sempronius Tutidanus római consul a japidókról diadalt ül. (Laktak Illyricum és Dalmatia partjain.)
86. (Kr. sz. e.) C. Sallustius Crispus római történetíró születik.
208. Alexander Severus római császár születik Arcoban Phöni-ciában.
447. II. Theodosius a novellákat Rómába küldi.
553. Tejas gót király Cumä mellett, vagy a nocerai csatában elesik Narses ellen, és vele a gót birodalom Olaszországban elenyészik.
833. Ájtatos Lajos (Le Débonnaire) francia király, római császár, fiai Lajos és Lothar által a compiegnei gyűlésen a püspökök által előkészített állítólagos bünlajstromát nyilvánosan felolvasni, királyi méltósága jeleit és fegyvereit letenni és az Ebbon reimsi érsek által feladott bünbárat elfogadására kényszerítetik.
978. II. Otto császár Franciaországba beüt.
1018. Bagan győzelme Melos és a normannok fölött Cannä mellett.
1266. Birger Jarl, az utolsó és legnagyobb svéd Jarl meghal.
1273. Habsburg Rudolf gróf, a frankfurti országgyűlésen német római császárnak választatik. (Nem sept. 27., 29. vagy 30-án mint sokan — az utóbbit a L'art de verifier les dates írói is — írják.
1281. Sahir híres persa költő halála Tebrisban.

1285. Da Loria Roger tengeri csatában győz Rosasnál.
1322. Pepoli Romeo híres bolognai polgár, több politikai mozgalom indítója meghal Avignonban. (Lásd jul. 17-én.)
1324. Németország XXII. János pápa által interdictum alá helyeztetik.
1386. A heidelbergi egyetem alapítása. (Megnyitása 19-én.)
1463. Mátyás magyar király Jajca bosnya várost elfoglalja. (Lásd dec. 16-án.)
1492. Az első állandó könyvnyomda felállítása Bécsben.
1510. II. Ulászló magyar király a cambrayi ligához csatlakozik Velence ellen.
1529. A jesuiták először jönnek Erdélybe Leleszi János jesuita, és Báthory Kristof fejedelem buzgósága által.
1552. IV. Iwan Kasant rohammal beveszi.
1593. Pápa város megadja magát Sinan pasának, az őrség szabad kivonulhatásának feltétele alatt.
1578. Don Juan d'Austria, jeles hadvezér, V. Károly természetes fia meghal, 33 éves.
1604. Bocskay István a magyar békétlenek élére áll. (L. 6-án.)
1670. Le Paumier Jakab, jeles tudós a görög és római irodalomban meghal, 83 éves.
1678. Az erdélyi rendek Apafi fejedelmet azon hatalmától megfosztják, hogy oláh és rác világiakat és pópákat nemesíthessen.
1684. Corneille Péter, a nagy francia drámaköltő meghal. (Lásd jun. 6-án.)
1685. VI. Károly római császár, az utolsó habsburgi férfi sarjadék születik.
1691. Limerick Irföldön megadja magát III. Vilmos angol királynak.
1713. Idősb gróf Ráday Gedeon magyar író születése Pécelen Pest megyében. E helyet írja Mindszenti, Toldy a Handbuchban és a „Magyar írók“ életrajza. Majláth ellenben Hormayr történeti zsebkönyvében és ismét Toldy a magyar nyelv és irodalom kézikönyvében mondja: Ludányon Nógrád vármegyében.) [Lásd aug. 6-án.]
1717. A császáriak Cagliari V. Anjou Fülöp spanyol királynak átadni kénytelenek és így az utóbbiak az egész sziget birtokába jutnak. (Lásd sept. 28-án.)
1730. III. Ahmed zultán, miután a jancsárok lázadása miatt

- megengedte, hogy Damad Ibrahim pasa nagyvezir, a Kapudanpasa, Kainak Mustafapasa és Kiajabeg megöletessenek, maga is trónról leejtetik.
1756. II. Frigyes porosz király megveri az osztrákokat Brown alatt Lowoschitznál.
1761. Laudon Schweidnitzot egy coup de mainnal elfoglalja. Zastrow parancsnok és 3000 katona elfogatik, a város kipusztítatik.
1770. Klicky Bronislaus lengyel dandárnok Napoleon és a forradalom alatt születik. (Lásd május 26-án 1831.)
1773. A jesuiták Magyarországon is eltöröltetnek. (Lásd jan. 1-jén 1561.)
1789. Az emberi jogok kinyilatkoztatása és az alkotmány 19 cikkei a francia nemzetgyűlés által szerkesztetnek.
1789. A testőrök lakomát adnak a Flandern ezred tiszteinek Versaillesban, mely alkalommal megfontolatlan beszédek ejtetnek, a fejér csokor feltűzetik és a nemzeti csokor lábbal tapostatik. (Lásd 5-én.)
1791. A törvényhozó vagy második nemzetgyűlés megnyitása Franciaországon. (Lásd 7-én.)
1793. Barrère jelentése a jótékonytsági választmány nevében a vendéi háborúról. A convent kijelenti miszerint várja, hogy ezen undok háboru Lechelle új főtábornok és bátor serege által okt. 20-ig be leend fejezve.
1795. Belgium a francia köztársaságba kebeleztetik.
1795. Cagliostro gróf (Giuseppe Balsamo) mint szabadkőműves és eretnek a börtönben meghal St. Leo pápai birodalombeli kis városban. (Lásd jun. 2-án.)
1795. Hoche köztársasági tábornok a Vendéeba lép és ott működését oly ildomosan kezdi, hogy Charetté vendéi főnöknek az év végével 500-nál több embere nem maradt. (Lásd febr. 17-én.)
1795. Lakanal József conventi tag indítványt tesz, hogy a Palais Royal leromboltassék és helyébe a szabadság szobra emeltesseék. (Szül. 1761. Meghal 1845.)
1799. Ditters Károly kedvelt vígoperaszerző meghal Boroszlóban.
1801. Előleges béke III. György angol király és a francia köztársaság közt Párisban. (Lásd márc. 21-én.)
1807. Jeromos kormányzatának kezdete az újdön rendszerezített westfáliai királyságban.

1809. Zante az angoloknak capitulál. Oswald és Sprenger küzdött Manonrier ellen.
1813. Csernitsef Casselbe benyomul, elüzi a westfáliai királyt, és a westfáliai királyság felosztását hirdeti, mely jogszerű fejedelmeiktől elszakított tartományokból alakult; egy uttal a lakósokat felszólítja, hogy a szövetségeselek zászlói alá térjenek. (3-án a várost ismét oda hagyá.)
1814. A bécsi congressus megnyitása.
1815. Svéd Pommerania és Rügen sziget Poroszországnak átadatik.
1818. Az aacheni congressusban határoztatik, hogy a francia föld a fogláló seregtől felszabadittassék.
1820. Silvio Pellico gróf olasz költő szabad elveiért bebörtönöztetik. (Lásd augusztus 1-én.)
1820. A portugalli kormányzás a felkelőkkel egyezkedni kénytelen.
1822. VI. János portugalli király a cortesek által Lissabonban készített új democrat alkotmányra az esküt leteszi. (Lásd május 27-én.)
1823. VII. Ferdinand spanyol király a Cadix előtti táborba herceg Angoulêmehez megérkezik. A város megadja magát, a király pedig a cortesek alkotmányát megszünteti, semmit érőknek nyilvánítván a spanyol kormánynak 1820. évi március 7-étől a mai napig kiadott rendeleteit.
1826. A németalföldi sereg Java szigeten Solo és Samarang közt a lázadók által tönkre tétetik. (Lásd sept. 15-én.)
1830. Felkelés Namur, Ypern és Philippevilleben a belga függetlenség érdekében.
1832. Savary francia tábornok, Algier kormányzója egy 12,000 főnyi beduin csapatot Algier mellett megver és megszaszt.
1841. Ting-hai chinai város, 136 ágyuval együtt másodszor bevétetik, Tschusan szigetet az angolok megszállják. (Lásd jul. 5-én.)
1848. Schmerling német birodalmi külügyminister minden hivatalos érintkezést Szalay László magyar követtel megszüntet. (Lásd sept. 7-én.)
1848. LXXII. Henrik Reusz fejedelme leköszön.
1848. Viharos népgyűlés a bécsi Odeonban, melyben a magyar ügy tárgyalatik.

1848. Gr. Batthyány Lajos lemond ministeri hivataláról és képviselői állásáról. [Mások hibásan már september 25. és 27-ére teszik.]
1848. A magyar képviselőház, a kormányzás és védelem teendőire kinevezett bizottságba még Szemere Bertalant és Mészáros Lázárt küldi ki. (Lásd sept. 21., 22., 28., és oktob. 3., és 8-án.)
1851. A távirati egylet tanácskozmányainak kezdete Bécsben.
1860. Elhatározó ütközet a Volturno folyó mellett, nem messze Casertától II. Ferenc nápolyi király és Garibaldi hadai közt, kikkel Villamarina alatt a piemontiak is egyesültek. A győzelem a Garibaldiak részére teljes vala.
1861. Pest megye alkotmányos hatósága feloszlatatik. E naptól fogva a vármegyei és városi municipiumok rendre kezdenek leköszönni, helyt adván királyi biztosok által kinevezett tisztviselőknek. A municipiumok véghatározata többnyire vagy az országgyűlés feloszlata elleni óvás, vagy a katonaaállítás és adóbehajtás megtagadása volt.

2. O k t o b e r.

(VI. Nonas Octobris.)

950. (Kr. sz. e.) Jerobeam ismét behozza a bornyúk imadását és tiszteletét Israelba.
331. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor győzelme Darius perzsa királyon Gangamelánál, Arbela város közelében. 40,000 görög gyalog és 7—8000 lovas 650,000 perzsát tökéletesen megver; az utóbbiakból, mondják, 300,000-en estek el. — E nap Ázsia sorsát dönté el. (Seyffarth sz. október 11-én 332, Weber sz. oktob. 1-én 331.)
326. (Kr. sz. e.) Nearchos fölfedezési útjára indul.
534. Athalarich gót király meghal Italiában.
811. Staurakios császár bukása.
1102. Nagy Hugo I. Henrik francia király fia, és I. Fülöp testvére, a két első kereszthad egyik fővezére, sebein meghal Tarsisban Ciliciában. (Moréri sz. 18-án.)

1130. Muhamet Abdallah, híres afrikai reformator meghal Tinmalban Afrikában.
1187. Az arabok Saladin, a híres egyiptomi zultán alatt Jerusalemet elfoglalják 88 évvel, a Bouillon Gottfried által történt hódítás után. (Lásd jul. 5-én.) A templom magaslatán levő aranykeresztet a keresztények nagy jajgatása közt a győzők ledobják.
1263. A skótok tökéletesen megverik a norvégiakat Largs mellett.
1341. A pisaiak győzelme a florenziakon Fucechio mellett.
1348. Hocsem (Honsenius vagy Hoxsemius) jeles belga bölcész és jogtudós meghal. A lüttichi püspökök történetét írta meg.
1362. Talenti Jacopo (szerzetes nevén Frater Jacobus) mozaikmíves meghal Florenzbán.
1421. A hussiták győzelme Saatznál.
1505. Tinódi Sebestyén diák, másként Lantos Sebestyén, Sebők Deák, Sebastianus Literatus de Tinód, híres magyar költő születése Szikszón Abauj megyében. (Halála 1559 év előtt történt.)
1515. Zápolya Borbála, Zsigmond lengyel király neje meghal.
1517. I. Selim zultán Kairót elfoglalja, és a mamelukkok hatalmas birodalmát feldönti.
1529. Vallástanakodás Marburgon a lutheranusok (Luther, Melancton) és reformatusok (Zwingli, Oecolampadius) közt a szent vacsora ügyében.
1578. Don Juan d'Austria, V. Károly természetes fia, dögvészben meghal Namurnál.
1599. Seadeddin, az utól nem ért török történetíró ázsiai pompázó stíl tekintetében, az ozman birodalmi történet szerzője, Lari persa világtörténetének fordítója meghal.
1605. Esztergom és Visegrád az ostromló törökök által Mohamed nagyvezír által elfoglaltatik. Esztergom főparancsnoka Vipert öttingeni gróf a vár védelmében elhullt, utódját Dampierret a nemzetőrség a vár átadására kényszeríté. (Nem septemb. 27-én mint Hormayr, és nem 29-én, mint Hammer.)
1608. Lippershey János, az első távcsövek feltalálója, ma találmányát köztudomásra juttatja.
1700. II. Károly spanyol király, Portocarero bibornok által tévutra vezettetve, azon végrendeletet aláírja, mely által XIV.

- Lajos unokája Anjou Fülöp a spanyol monarchia örökösévé tétetik.
1727. Brunn János Conrad hires svajci orvos meghal Mannheimban. (Lásd január 16-án.)
1737. Pergolesi Giovanni, jeles zeneköltő halála Puzzuoliban, (mások sz. Nápolyban).
1744. Batthyány Károly gróf horvát bán, lotharingiai Károly seregével a poroszok ellen egyesül. (L. sept. 11-én.)
1754. Angelo d'Elie, hires tudós, író és biographus születik Florenzban.
1779. Rehfués Fülöp József röpirat- és regény- író születik Tübingenban.
1782. Lee Károly altábornok az éjszakamerikai forradalomban meghal Philadelphiában.
1783. Westreenen Vilmos Henrik Jakab (van Tiellandt báró) hires németalföldi történetíró és régiségbuvár, nagy holland államférfi születik Haagban.
1784. Horja, tulajdonkép Nyikuláj Ursz, erdélyi oláh közember Bécsben Brád helység számára vásári jogot kieszközöl. A szabadalomlevél később neki eszközül szolgál lázadás támasztására. (Lásd nov. 2., és október 31-én.) [A bécsi történeti naptár Brán-nak nevezi a helységet, mely vásári jogot nyert. Azonban Erdélyben ily nevű helység nincs, van azonban Brán hegy Hunyad megyében, és a brassói kerületben Brán vár, másképp Törcsvár, mindkettővel itt semmi dolgunk. Gr. Teleki Domokos a Hóra támadás történetében Ursz Nyikuláj járásait Bécsben a vásárjog ügyében említvén, azt írja, hogy a helység nevét okadatolva nem találta, alább pedig a bródi vásárvám megnyeréséről szól Hóra által; Szilágyi Ferenc becses munkája a B. P. Szemlében bizonyossá tesz, hogy itt a zarándmegyei Brád értendő.]
1793. Határozat, mely által Descartes a Pantheon dicsőségét nyeri.
1793. Roth Pál, brassói tudós meghal.
1794. Jourdan meggyőzi Clairfayt tábornokot a Röhr folyónál.
1796. Moreau francia tábornok megveri az osztrákokat — 45000 emberrel 66000 ellenében — Latour tábornok alatt Biberrachnál.

1799. Csata Alkmer mellett Hollandiában az angolok (York) és franciák (Brune) közt.
1807. A portugalli kir. herceg, atyja által brasíliai alkirálynak kineveztetik.
1808. Napoleon császár és Göthe találkozása Erfurton.
1813. Württemberg lemond a Rajna-szövetségről.
1814. Carrera republicanus főnök pártja Chiliban a raucaquai ütközetet elveszti.
1814. A bajorok betörése Felső-Ausztriába.
1815. Békeelőzmények Párisban Franciaország és a szövetséges hatalmak közt.
1815. Porlier híres guérillavezér az alkotmány érdekében indított felkelése megbukván, a király parancsára Coronában felakasztatik, proclamatiói bakó kéz által megégettetnek. Az elfogott 260 tiszt közül 11 meglövetik, 30 pedig gályarabságra ítéltetik. (Lásd sept. 19., és 22-én.)
1818. A jezsuiták Freiburg cantonba, utóbb Solothurnba is viszsza hozatnak.
1821. A törökök Galaxidi mellett 38 görög kereskedő hajót megsemmisítenek, a várost rohammal beveszik, és elpusztítják, és a lakosokat levágják.
1822. Rennie angol építész meghal Londonban.
1823. Korinth megadja magát a görögöknek Staico alatt.
1824. A columbiai köztársaság hajózási és kereskedési szerződést köt az éjszakamerikai egyesült államokkal.
1827. Az oroszok megszállják a persák által oda hagyott Sarder-Abad várt.
1848. Az erdélyi szászok fölkérlik a császárt, hogy az általuk lakott területet (200 □ mérföld) Erdélyből kiszakítván, német határgrofságra emelje. [Az erdélyi szászok, kik a magyarok alkotmányos törekvéseinek mindig gátjai voltak, és őket vádolták, mintha municipalis jogaikat aláásni és eltörölni akarnák, 1850 év febr. 8-án a szász egyetemen Wohlgenuth és Bach Ede cs. biztosok előtt, önként mondtak le az önkormányzatról és helyhatósági jogról.] (V. ö. jul. 3-án.)
1848. Latour osztrák hadügyminister meghagyja Puchner nagyszombati főparancsnoknak, hogy Nagyvárad fegyveres biztosítását eszközölje, miszerint a magyar felkelők útjait állhassa; értesíti továbbá, hogy a magyar ministerium min-

- den lehető parancsa a seregre nézve érvénytelennek tekintessék, a nemzetőrség pedig lefegyvereztessék.
1849. A komáromi vár védői a fegyverletételt kezdik. (Folytatatik 3., és 4-én is.) [Lásd sept. 27., oktob. 4-én.]
1851. A londoni városi tanács Mr. Gilpin indítványára (common council) egy számos gyűlésben határozza: Kossuth megérkeztekor „hivatalosan“ egy üdvözlő iratot küldöttségileg átnyújtani. — A hírlapok megjegyzik, hogy a pénz forradalmivá lett, mert a világ főtőzsérei a forradalmat tőkékkel támogatják.
1853. Felkelés Montevideóban, Giro elnök futása.
1853. Arago Ferenc a francia tudományok akadémiájának titkára, a század legelső csillagásza, köztársasági elvi követ és szónok meghal Párisban. (Lásd febr. 23-án.)
1853. St. Hilaire August jeles fűvész, a francia academia tagja meghal Párisban.
1854. Az osztrákok Jászvárosba vonulnak.
1865. Miksa mexicói császár Juarez híveit törvénykivüliségbe helyezi, és e célra külön törvényt alkot.

3. O k t o b e r.

(V. Nonas Octobris.)

910. (Kr. sz. e.) Salamon temploma Jerusalemben beszenteltetik. (Lásd márc. 21-én.)
479. (Kr. sz. e.) A Platáánál győzött görögök Theba elé indulnak és a várostól azon polgárok kiadatását kívánják, kik a lakosokat reá vitték, hogy a medusoknak magokat alávéssék. A követelés megtagadása a város ostromát és lerombolását vonta volna magával, ha egy a főbűnösök közül pártjával együtt magát a szövetséges görögöknek meg nem adja. Pausanias, megvesztegetési ajánlataira siket, őket kivégezteté.
717. Soliman a XII. kalifa meghal Mari-Dabekban.
1369. István és Albrecht bajor hercegek minden igényeikről Tirolisra lemondanak, némi kárpótlás iránt.
1433. Medici, Cosmo száműzetik Toscanából.

1433. A szent István templomának tornya Bécsben elkészült, és 435 láb magasságra emelkedik. 1838 évben károsodása miatt 60 lábnyi hosszúságig lebontani kellett, később azonban észrevétetvén, hogy még mélyebbre kellett volna lemenni, új felépítéséhez fogtak és ez elkészült 1864. évben és akkor a torony az eredeti magasságot túlhaladta.
1568. Erzsébet spanyol királyné II. Henrik francia király leánya, férje II. Fülöp által Dom Carlos elleni féltékenysége miatt megmérgeztetve meghal. (Lásd január 18-án.)
1569. Coligny admiral és a hugenották Anjou Henrik herceg (utóbb III. Henrik király) által véres csatában Montcontour mellett megveretnek; 10—12000 hugenotta elesik.
1571. Báthory István megfékezi a Békes által fellázított széke-lyeket.
1574. A spanyolok által szorongatott Leyden németalföldi város Orániai Vilmos által felszabadítatik. Ő t. i. a tengeri gátokat keresztül ásatván, a spanyolokat a betoluló víz által sáncaikból kiszorítá, maga pedig hajóival a városhoz közeledett. (Lásd június 6-án.)
1577. Liceti (vagy Liceto) híres orvos születése Rappallo genuai városkában.
1588. Rákóczy Zsigmond egri ezredes a szolnoki béget Kál-lónál tökéletesen megveri.
1611. Lotharingiai Károly, Mayenne hercege, a ligának híres hőse, utóbb IV. Henrik biztosa a kibékülés után meghal.
1648. Cheron Erzsébet Sofia, jeles francia festésznő és költőnő születik Párisban. (Lásd szeptember 3-án.)
1670. Arkel Cornél hollandi remonstrans lelkész, tudós és író születik Amsterdamban.
1689. Kuhlmann Quirinus híres fanatikus, egy háborúra indító jóslataért Moszkauban megégettetik.
1693. Penna Lorenzo karzeneszerző és zenészeti író meghal.
1707. Jenő savoyai herceg, Susa várat, Piemont és Franciaország kulcsát elfoglalja.
1709. Mazeppa János, a kozákok hetmanja, XII. Károly svéd király szövetségese Nagy Péter ellen, meghal Benderben Bessarabiában. (Bodenstedt sz. 1710. év)
1716. Beccaria János bölcsész és természettanár születik Mondoviban.

1720. Uz Péter német költő születése Anspachon. (Meghal 1796. május 12-én.)
1727. Eschref persa uralkodó a török portával békét köt. (Lásd november 20-án.)
1730. Am Ende Keresztély Károly jeles német író születik. (Meghal 1799. november 15-én.)
1735. Békeelőzmények VI. Károly császár és XV. Lajos francia király közt. Ez által IV. August lengyel királynak elismertetik, Lescinski a kir. címet megtartja, hozzá Lotharingia és Baar hercegséget nyeri.
1759. Don Carlos vagy III. Károly spanyol király Austriával szerződést köt, mely szerint a két Sicilia királysága soha sem egyesítessék Spanyolországgal, kivéven ha az uralkodó házból több egy férfi tagnál fenn nem maradt.
1765. Sárváry Pál magyar bölcselemi író születése, Piskolt Bihar megyei faluban. (Lásd december 19-én.)
1768. III. Mustafa zultán Oroszországnak hadat izen.
1777. Az angolok megverik a meglepetésükre kiindult Washington tábornokot Germantown mellett. (Bancroft.)
1785. Paine Tamás 3000 dollar nemzeti jutalmat nyer az éjszak-amerikai congressustól, az álladalom és forradalmi elvekről szerzett érdemeiért.
1787. Gróf Karacsay Fedor, persa ezredes, több becses munka szerzője, születik.
1787. Skrzynecki János lengyel generalissimus a forradalom alatt születik Galiciában.
1788. Laudon Novit Horvátországban rohammal beveszi. (Lásd september 20-án.)
1790. Erdély képviselői a pozsonyi országgyűlésen kérvénykép sürgetik az uniot Magyarországgal. (Lásd november 2-án és 14-én.)
1793. A francia convent Billaud-Varennes indítványára Mária Antoinette királynét a forradalmi törvényszék elé idézi. (L. 16-án.)
1793. A convent 74 követnek elfogatását, és bezáratását rendeli; és pedig Buzot, Barbaroux, Gorsas, Lanjuinais, Salles, Louvet, Bourgoing, Biroteau, Petion, Chassey, Cussy, Fermont, Meillan, Lesage, (Eure és Loire vidékről) Valady, Kervelegan, Guadet, Chambon, Lidon, Larivière Henrik, Rabaut St. Etienne, honárulóknak nyilatkoztatnak. (Lásd julius 28-án.)

1800. Bancroft György amerikai történetíró és államférfi születése Worchesterban Massachusettsben.
1807. Az első gőzhajó New-Yorkban vizre száll, Foulton talál-
mánya szerint.
1809. Berthier (Neufchatel hercege) Wagram hercegének, Davoust
(Auerstädt hercege) Eckmühl hercegének, és Massena (Rivoli
hercege) Eszlingen hercegének kineveztetik Napoleon által.
1812. A Schwarzenberg alatt Oroszországban lévő osztrák sereg
a Bug folyón visszavonul, Tormassow dunai serege által
nyomva, mely eddig a törökök ellen működött.
1813. Ütközet Wartenburgnál melyben York és Horn porosz tá-
bornokok Marmont és Bertrand francia tábornokot meg-
verik. — Blücher az Elbán átmegy.
1813. Szövetségi szerződés Austria és Nagy-Britannia közt, Met-
ternich és Aberdeen lord által Teplitzen kötve. (Lásd
september 9-én.)
1823. A franciák Obert tábornok alatt a spanyolok által feladott
Cadixba vonulnak. (Lásd 1-jén.)
1823. Véd és támadási szövetség Columbia és Mexico közt.
1824. Barátsági-, kereskedési- és hajózási szerződés Bogotában
Columbia köztársaság és az éjszakamerikai egyesült álla-
mok közt.
1826. Paskievits orosz tábornok megveri a perzsákat az erivani
serdar alatt. (Lásd september 25-én.)
1826. A spanyol kir. kormány igéri, hogy a portugalli menekül-
tek fegyvereit kiszolgáltatni és Silveira Canellasi algrófot
Spanyolországból kiutasítani fogja. (Lásd július 9., 12-én,
augustus 22-én, október 6-án.)
1826. Benningsen Levin Ágoston báró, orosz főtábornok meghal
Hannoverában.
1826. Baggesen Jens (Immanuel) híres dán költő halála Hamburg-
ban. (Születik 1764. február 15-én Korsárban.)
1827. Vierthaler Ferenc Mihály történetíró halála Bécsben. (Szü-
letik 1758. september 25-én.)
1833. Basel város és canton új alkotmányt létesít. (L. apr. 27-én.)
1846. Schönbein és Böttcher vegyészek a lőgyapot feltalálói a
frankfurti német szövetség központi hadbizottmányának
készítményüket megvizsgálásra benyújtják.
1848. Freiligrath Ferdinand költő Düsseldorfon fölmentetik.
1848. A magyar felsőház a honvédelmi bizottmányba Perényi

- Zsigmondot, id. Eszterházy Mihályt, Somsich Pongrácot, Jósika Miklóst és idős Pázmándy Dénest nevezi ki. (Lásd sept. 21., 22., 28-án, okt. 1., 3. és 8-án.)
1848. V. Ferdinand magyar kir. (I. Ferdinand) Magyarországot ostromállapotba helyezi, valamennyi alkotmányos intézményeket felfüggeszti, az országgyűlést eloszlatja, és báró Récsey altábornagyot miniszterelnöknek, báró Jellacsichot, kinek parancsa alá valamennyi katonaság is adatik, teljes hatalmu kir. biztosnak kinevezi. (Lásd 7-én.)
1851. Nagy-Szebenben 42 magyar forradalmi tiszt a hadi törvényszék által kötélre ítéltetik, és várfogságra kegyelmeztetik.
1851. Csata Oribe tábornok közt egyrészről, Urquiza és Garzon tábornok közt más részről Las Piedras mellett 4 órányira Montevideotól. Oribe megveretik, és Montevideo 9 évi ostrom alól felszabadul.
1853. A török császár hadat izen Oroszországnak. (Lásd november 3-án.)
1859. A vasuti hid Köln-nél megnyittatik, és Deutz oldaláról a Rajnán át, épen a kölni csudaszép gót templom eléje vezet. A vasrácsozatból készült hid hosszasága 1352 láb és vasuti közlekedésnek, közönséges kocsizás és gyaloglásnak szolgál. Az uj- és az ókor legszebb művei érintkeznek. (Lásd sept. 19-én.)
1866. Békekötés Bécsben, Austria és Olaszország közt. A velencei királyság átengedettik, de ezen kívül az austriai birtokból semmi se. Olaszország fizet 35 milliót a status kölcsön öt illető részéért és az el nem szállitható hadiszerekért. (V. ö. július 4-én és október 19-én.)
1867. Howe Illyés, a varrógép feltalálója meghal. (Születik 1819. július 10-én Spencerben, Amerikában.)
1868. Zsidóüldözés és rombolás Galatzon. Az oláh kormánytétlenül nézi a kegyetlenségeket.

4. O k t o b e r.

(IV. Nonas Octobris.)

335. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor Thebent elfoglalja.
258. (Kr. sz. e.) C. Aquilius Florus proconsul a phoeniciakról diadalt ült.

241. (Kr. sz. e.) C. Lutatius Catulus proconsul a phoeniciakról és siculusokról tengeri diadalt ül.
610. Phocas byzanti császár biborruhájától megfosztva és rozszöltönybe burkolva vásra veretik, Heraclius gályájára vitetik, és miután minden kínt és gyalázatot túrni kénytelen volt, tagjai megcsonkítása után lefejeztetik, hullája pedig máglyán megégettetik. (Lásd nov. 23. okt. 5-én.)
1110. A velenceiek győzelme a lagunákban a paduaiakon Orlando consul alatt.
1331. Ibn Chaldūn (egész neve Welied-dīn Abu Zeid Abdelrahman Ben Muhammed) a legjelesebb arab írók egyike, kit többen Montesquieuhöz hasonlíták, (kivált mint történész becses) születik Tunisban tekintélyes családból. (Meghal 1406. március 25-én.)
1419. Zsigmond magyar király 80000 törököt Nissa és Nikápoly közt megver, a nagyvezír kevés kísérettel megszökik.
1423. Zsigmond magyar király Morvaországot Albrecht osztrák hercegnek átadja.
1472. Sunder Lukács, vagy ismertebb nevén Kranach Lukács a leghíresebb és legtermékenyebb német festészek egyike születik Kranachon. (Lásd október 16-án.)
1504. Corvin János herceg, Mátyás király fia meghal.
1515. Kranach (Sander, Saunder vagy Sünder) Lukács, az öregebb Lukács fia híres festész születik Wittembergában. (Meghal 1586.)
1516. I. Selim török zultán a magát megadott Damascusba vonul.
1565. Vergerius Péter Pál dalmata, modrusi püspök, vallás- és jogtudós meghal.
1570. Pázmány Péter bibornok, esztergami érsek nagy vallástudós születik Nagyváradon. (Erre az évre teszi Katona, mi ennél helyesebb, mert Kazy, Pázmány szerzetestársa, Engel és többen azt mondják, hogy a bibornok 67-ik évében meghalt. Téved e szerint Tóth Lőrinc, ki azt írja, hogy Pázmány 1572-ben született és 65. évében kimult; valamint előtte Timon az évre nézve. Frankl Vilmos, Pázmány biographusa, a bibornok saját levele szerint állapította meg születés napját.) [Lásd március 19-én.]
1586. A svajci katolikus helyek: Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freiburg és Solothurn az ugynevezett arany vagy (Borromäus Károly bibornok szerint nevezett) borromäi

- frigyre, mely által a jesuitismus a régi svajci szövetség rovására kegyeltetik, esküt letesznek.
1590. Cujas (Cujacius) Jakab, Franciaország legnagyobb polgári jogtudósa meghal Bourges-ban. [Weber sz. 1597.] (Született 1522. Toulouse-ban.)
1596. A törökök Egert rohammal elfoglalják. (Lásd okt. 26-án.)
1603. Hasanpasa a gyümölcsáros (Jemischdschi) nagyvezir kivégeztetik. (Hammer, de ő 3-án is ír.)
1605. Esztergom a német katonák lázadása következtében a törököknek átadatik.
1622. Az osztrák császár a lutheránus és református papokat Csehországból elűzi.
1636. A svédek Wrangel és Banner alatt meggyőzik a császáriakat és sászokat Wittstock mellett.
1660. Albani Francesco híres festész meghal. (L. március 17-én.)
1674. Csata Ensisheimnél, melyben Turenne tökéletesen megveri a lotharingiai herceget és Bournonville császári vezéreket.
1689. Kuhlmann Quirin és Nordermann Konrád, vallásábrándozók megégettetnek.
1693. Catinat francia tábornagy megveri a savoyai herceget Moraghanál, Pigneroll közelében Piemontban; 8000 ember esett el a csatatéren, 34 ágyu, 110 zászló a győző birtokába jut.
1702. Villars Lajos Hector herceg, francia tábornagy megveri a badeni határgrófot Friedlingennél.
1704. Szegner János András, híres matematikus, a petersburgi, londoni, göttingeni, berlini akademiák tagja születik Pozsonyban. (Meghal 1777. október 5-én.)
1749. Trenk báró, híres és hirhedt pandurezredes a bajor háboruban a Spielbergen Brünmben mint fogoly meghal.
1760. Rudnay Sándor esztergomi érsek, áldornagy, bibornok születik Szentkereszten Nyitra megyében. (Lásd september 13-án 1831.)
1760. Berlin az oroszok által Tottleben alatt elfoglaltatik.
1762. Idősb Szilágyi Ferenc jeles erdélyi hitszónok, vallástudományi és történeti író születése Somlyó-Ujlakon Kraszna vármegyében.
1767. Seckendorf Keresztély Adolf báró, német költő és író születik Meuselwitz-on.
1774. Southey Robert angol király születése.
1776. Az egyesült 13 éjszakamerikai szabad álladalom az egye-

- sülési aktát létre hozza és kiadja, egyuttal az: United States nevet felveszi. (Lásd október 4-én.)
1779. Aimon Pamphile Lipót Ferenc francia zeneszerző születik Lisleban.
1787. Cornides Dániel nagyhirű magyar történetbuvár meghal. (Születik 1732. Szent-Miklóson Liptó vármegyében.)
1787. Guizot Ferenc, híres francia minister, államférfi és történeti író születik Nimes-ban.
1788. Dubicza Horvátországban Laudon tábornagy által átadásra kényszerítetik.
1791. A francia nemzetgyűlés először megtámadja a királyi jogokat és esküszik, hogy az alkotmány mellett szabadon élni és halni akar.
1792. A franciák Neuwinger tábornok alatt Wormsot elfoglalják.
1792. Nibby Antonio, az ujkor leghíresebb régiségtudósainak egyike születik. (Lásd december 29-én.)
1795. Kubinyi Ferenc, Nógrád megye országgyűlési követe, régészeti író születik Vidéfalván. (V. ö. május 30-án.)
1799. Dolomieu híres földtani- és ásványtudós Tarenton elfogatik és a maltai nagymesternek tett titkos közléseiért láncon Siciliába vitetik, hol 21 holnapig földalatti börtönben synylődött.
1805. Lónyay Gábor magyar publicista, nemzetgazdászati író és ellenzéki tag az országgyűlésen születik Deregnyén Zemplén vármegyében.
1805. Davoust, Soult és Ney tábornagyok hadtesteikkel a Rajnán átkelnek. (Lásd 3-án.)
1809. Az angolok Cephalonia jóniai szigetet elfoglalják.
1809. Hofer András a tiroli tartomány főparancsnokának elismertetik.
1813. A svédek Roslaunál és az oroszok Akennál az Elbe folyón átmennek.
1818. Abel Jozsef történeti festész halála Bécsben.
1823. Ibrahim pasa legutolsó egiptusi seregeivel Görögországot elhagyja.
1823. VII. Ferdinand spanyol király Xeresből kelt parancsával az alkotmányos hadi és polgári hivatalnokokat Madridból száműzi.
1824. Mexico 19 álladalomból egyesített szövetséges köztársaság lesz, az éjszakamerikainak mintájára. Bravo Vittoria és Negretti az új álladalom főnökei.

1824. A könyvnyomás művészetének emléke Mainzon ünnepeltetik. (Guttenberg született 1398. Mainzon, meghal 1468.) *
1826. Dom Miguel portugalli kir. herceg, hazája alkotmányára az esküt Bécsben leteszi.
1828. Uruguay köztársaság a Montevideóban kötött szerződés által, mely Brasilia és Buenos-Ayres közt történt, elismeretik. Ma a ratificatiók kieseréltettek.
1829. A belga ministerium határozata, mely által az oktatási szabadság tágitatik.
1830. Belgium függetlenségét kinyilatkoztatja Hollandtól a központi választmányban. De Potter elnöklete alatt. A nemzetgyűlés egybehívása és alkotmány behozatala határoztatik.
1830. York János Dávid Lajos gróf, porosz tábornagy halála Kis-Oelsben.
1831. A lengyel hadsereg szózata Europa királyaihoz és népeihez, melyben a lengyelek szabadsága védelmükbe ajánlatik. Ezen iratot, a lengyel forradalom végrendeletét Osztrovsky Antal szerzette, és a főhadvezér Swiedziebno melletti táborában aláírta.
1840. Az angol hajóhad a chinai falat látogatja.
1848. A szászgothai alkotmányozó gyűlés megnyitása.
1848. Kossuth Szegedre bevonul, és a népet szabadságának védelmére lelkesíti.
1848. Berger cs. tábornok és várparancsnok Arad városát nyilatkozatra felszólítja: akar-e a császárral tartani? Felelet: királyáért vérét is ontani kész, csak hogy minden parancsa magyar minster által legyen ellenjegyezve.
1849. Az osztrákok Komáromba vonulnak és az egész várt megszállják. (Lásd sept. 27-én.)
1850. A holsteiniak rohama Friedrichstadtra nagy veszteséggel visszaveretik.
1850. A hesseni főauditoriátus alaposnak ismeri a Haynau tábornok ellen az állami választmány által emelt vádakát, hatalmával való visszaélése, az alkotmány megsértése, és felség árulási bűnben részvétele iránt.
1853. A török porta hadi nyilatkozványt kibocsát Oroszország ellen (Lásd 3-án.)
1854. Bartay Endre magyar zeneszerző, az első vígopera „Csel“ és „A magyarok Nápolyban“ című opera és több orato-

rium szerzője meghal Mainzon 56 éves korában. (Születik Széplakon Abaujmegyében.)

1868. A cseh panszlávok nagy zavargást idéznek elő a német-ség és Austria fenálló alkotmánya ellen. A népsöpředék ablakdobálással és rombolással szerepel. A katonaság kímélőleg avatkozott be a rend fentartására.

5. O k t o b e r.

(III. Nonas Octobris.)

343. (Kr. sz. e.) Az eleuzini ünnepek és mysteriumok kezdete Athenában.
305. (Kr. sz. e.) M. Fulvius Curvus római consul a samnitákról diadalt üt.
266. (Kr. sz. e.) M. Fabius Pictor consul az umbriai sassinatókról [kik Rimini környékét lakták] diadalt ünnepel.
578. II. Justin római császár halála.
610. Heraclius, az afrikai exarchus fia, római császárnak kikiáltatik és Konstantinápolyba vonul. (L. okt. 4-én és nov. 23-án.)
869. A nyolcadik nagy egyházi gyülekezet megnyitják Konstantinápolyban. (Lásd febr. 28-án.)
1056. III. Henrik császár halála Goslaron. (Sirkövén halála okt. 7-ére tétetik) Ő hozta azon törvényt, hogy pápa a császár beegyezése nélkül ne választathassék.
1072. II. Sancho castiliei király Zamora ostrománál áruló által megöletik.
1285. III. Fülöp a Merész vagy Oroszlánszív francia király meghal Perpignanban.
1318. Csata Faghler mellett Dundalk közelében, melyben lord Birmingham János angol vezér, tökéletesen megveri a félmeztelen irländiakat. Bruce Eduard királyuk, ki kalandos bátorságával seregének gyengeségét helyre üt a csatatéren elesik, miután Malpas János nagyhirű angol lovag magát feláldozni kész volt, hogy Eduardot, nemzetének félelmét elejtse, a mi neki sikerült; de a hősiesen elbukó király Malpasnak is adta a halálos szurást és mind két vitéz egymáson feküdve találtatott.
1403. Zsigmond magyar király kegyelmezési levelet megpecsétel Pozsonyban, melynél fogva az ellenkirály Nápolyi László több párthívei hozzá áttérnek.

1465. XI. Lajos francia király a közjó ligájával békét köt Conflansban és a kormány visszaéléseinek megszüntetését igéri. (Lásd jul. 16-án, okt. 29-én.)
1511. Velence a szent ligát köti szövetségeseivel. (Lásd dec. 10-én 1508.)
1512. A frigycipő (Bundschuh) a parasztlázadás jelképe Freiburgon fölfedeztetik.
1526. A törökök egy erősített magyar táborn Pétervárad és Bács közt, a tavak és mocsárok közepett elfoglalnak, de ennek áttörése és megvívása nekik több emberáldozatba került mint a mohácsi csata.
1540. Hesus vagy Hesse Helius Eobanus, Németország leghiresebb latin költőinek és reformatus vallástudósainak egyike, kit Erasmus Ovidiussal, Camerarius és mások Homerossal összehasonlíták meghal. (Weber H. sz 1541.) [Lásd jan. 6-kán.]
1551. Szász Móric, Hesseni Vilmos, Mecklemburgi János Albrecht és Brandenburgi Albrecht György frigyet kötnek V. Károly ellen Friedewaldban.
1577. III. Henrik francia király megerősíti a protestánsokkal Bergeracon kötött békét Poitiersban, mi által jogaikat ismét megszorítja, de némely erős helyeket (Montpellier) birtokukban meghagy. (Lásd sept. 17-én.)
1582. XIV. Gergely pápa naptárujtása következtében, a ma és okt. 15-ke közé eső 10 nap mint nem létezők tekintetnek és sehol sem számíthatnak. — Október 4-ke egy csütörtök volt, annak utána azonnal okt. 15-ke íratott, mely az ó naptárban hétfő levén az új naptárban péntekké tétetett.
1596. Mihály oláh vajda Tergovischt várost három napi ostrom után a törököktől visszafoglalja, az őrző Ali pasa és Kodschibeg elfogatnak, nyársra huzatnak és lassu tűznél sütetnek.
1602. Pest a keresztények által Roszwurmb alatt rohammal bevétetik.
1609. Flemming Pál jeles régi német dalköltő születik. (Mások szerint okt. 17-én 1606.) [Meghal 1640 ápr. 2-án.]
1623. Beber Mohammed pasa budai helytartó Konstantinápolyban megöletik azon ürügy alatt, hogy a nagyvezírségre törekszik.
1647. Forradalom Nápolyban a spanyol kormány ellen.

1724. Seegen Ferenc szobrász születik Bécsben.
1728. Chevalier d'Eon de Beaumont Károly jogtudós, hős, követ, író születik Tonnerreban. (Életének nagy részét női ruhában járt, rejtélyes okokból.) [Meghal 1810. május 21-én.]
1733. III. Ágoston szász választó fejedelem lengyel királynak választatik.
1740. Baratier János Fülöp lángész, ki életének harmadik évében olvasni tudott, negyedikben franciául és németül, ötödikben latinul beszélt, csakhamar zsidóul és görögül tudott, úgy hogy 8 éves korában a codexet stb. fordította; meghal. (Születik 1721 jan. 19-én.)
1761. Hänke Tádé jeles fűvészeti utazó születik Kreybitz cseh helységben. (Meghal 1817.)
1763. III. August, utolsó lengyel király a szász választófejedelmi házból meghal Varsóban.
1764. Buttmann Fülöp Károly nyelvtudós és író a mythológiáról születik majnai Frankfurton.
1773. A jesuitákat eltörlő pápai bulla Csehországban kihirdetetik; a jezsuiták jószágai a nevelési alaptőke javára elkoboztatnak.
1778. Dupuytren Vilmos, korunk leghiresebb sebésze születik Pierre Buffièreban.
1786. Majláth János gróf, német és magyar történetíró, költő, magyar írók fordítója születik Pesten. (L. jan. 3-án.)
1789. A francia testőrök orgiája. A király az emberi jogok nyilatkozványát és az alkotmány 19 cikkeit szentesíteni vonakodik. Hír terjed a király megszökéséről Metzbe. Ezen körülmények és az éhség lázadást idéznek elő Párisban. A nép, számra 300,000-en, közte mintegy 8000 asszony Théroigne de Mericourt vezérlete alatt fegyveresen, és ágyukkal Versaillesba indul. (Lásd 6-án.)
1793. Hänel Gusztav Frigyes életíró, és jogtudós születik Lipsében.
1795. Tizenharmadik Vendémiaire. A royalisták a convent ellen fellázadnak, Barras és Buonaparte mint alvezér elszéleszti a felkelést.
1800. Priesnitz a vizgyógyászat apostola születik. (Lásd nov. 28-kán.)
1807. Petrovits György meggyőzi az ozmanokat Losnitza mellett.

- 1811. Sagunt ostromának kezdete Suchet alatt.
- 1813. Ütközet Landsberg és Delitzschnél az oroszok és franciák közt Fournier alatt.
- 1813. Laibach az osztrákoknak átadatik, a fellegvárral együtt. (Lásd sept. 29-én.)
- 1813. A törökök Belgrádba vonulnak, melyet a lakósok maguk felgyujtanak. Sabác vár is a törökök kezére jut.
- 1813. Egy angol flottilla az Ontario taván az éjszakamerikaiak által elfoglaltatik.
- 1814. St. Jago bevétele Chiliban a royalisták által.
- 1821. Bolivar Carthagena spanyol-amerikai várost elfoglalja.
- 1821. A görögök Ypsilanti Demeter alatt Tripolizzát a mantineai térségen rohammal beveszik.
- 1823. Szombati János sárospataki tanár, történész, meghal Patakon.
- 1825. Xantus János, magyar természettudós és utazó születik Csokonyán Somogy megyében.
- 1828. Stübel Keresztély tudor, jogtudományi író meghal Dresdában.
- 1830. Lüttich és Charleroi a belgák kezére jut. (Lásd 6-án.)
- 1830. Az Éjszakamerika és Canada közti kereskedelem szabadnak hirdettetik.
- 1831. A lengyel hadsereg Rypin mellett a porosz határszélen átmegy, hol lefegyvereztetik, és feloszlattatik. Vége az orosz-lengyel háborúnak.
- 1832. Otto görög királynak koronáztatik.
- 1848. Szavazás Frankfurton a hűbéri terhek megváltásáról.
- 1848. Hadszállítások Bécsből Magyarország ellen.
- 1848. Latour osztrák hadügyminister báró Majthényi komáromi várparancsnokot felszólítja, hogy Jellacsich bán cs. tábornok előtt kaput nyisson. Majtényi e felszólítást a magyar honvédelmi bizottmánynak beküldé.
- 1848. Jellacsich báró horvát bán seregével osztrák földre lép.
- 1848. Kossuth a szegedi vár- a Dom Miguel és Sándor gyalogban ezred veteránjainak esküjét és a haza iránti hűségüket fogadja, a fogoly olaszokat pedig közel megszabadulással bízattja. (Lásd 10-én.)
- 1849. Károlyi István gróf, részvéteért a forradalomban egy évi várfogságra és 150,000 pengő forint fizetésére ítéltetik.
- 1849. Fekete Emil, guerilla vezér a magyar forradalomban felakasztatik.
- 1850. Hessen-Kasselban a katonaság az alkotmány mellett nyi-

latkozik. A nagyherceg fölkéretett, hogy törvénytelen ösvényeiről visszalépjén. Haynau hesseni tábornok mint alkotmány sértő vád alá helyeztetik és házi fogságra tétetik becsület szóra.

1851. A német alapjogok eltörlése Württembergában.

1855. Petényi Salamon János, jeles magyar természetbúvár meghal.

1862. Victor Emanuel olasz király közböcsánatot ad Garibaldinak és többi társainak, kik Róma elfoglalására egyesültek. Kivétetik a rendes szárazföldi és tengeri katonaság. (Lásd augusztus 29-én.)

6. O k t o b e r.

(Pridie Nonas Octobris.)

241. (Kr. sz. e.) Q. Valerius Falto (non Flaccus) proprätor Sici-liában tengeri diadalt ül, mivel a puniaktól Lilybäum és Drepanum sicilii fontos helyeket elfoglalta.
105. (Kr. sz. e.) Csatavesztés Arausio mellett. A cimberék Bojo-rix királyuk alatt tökéletesen megverik a római 80000-nyi sereget Cnäus Manlius Maximus és Quintus Servilius Cäpio consulok alatt a Rhodanus folyónál; csak a roppant hadikiséretből 40000 katonaszolga és markatányos veszett oda, a harcos rómaiak közül alig menekült 10 szökevény. Ezen csapás a Cannae melletti veretését anyagi és erkölcsi tekintetben felülmul-ta.
69. (Kr. sz. e.) Lucius Licinius Lucullus consul, római had-vezér tökéletesen megveri II. Tigranes Nagyarmenia kirá-lyát, Mithridates vejét, és a fővárost Tigranocertát elfog-lalja. Itt 100,000 keleti katona egészen és 55,000 lovas majdnem szintén tökéletesen megsemmisítettett 11000 római által. Roppant kincsek estek a győző birtokába és csupán a kész pénz, mely a királyi kincstárban Tigranocertában találtatott 19½ millio forintra számí-tatott. (Lucullus azok-nak, kik őt a harc kezdésétől azon figyelmeztetéssel lebe-szélni akarták, hogy ma szerencsétlen fekete nap volna, ama szerencsétlen évnap t. i., melyen Cäpio hadserege

- tönkre tétetett azt felelte: „Én e napot a rómaiaknak szerencsét josló nappá fogom tenni.“)
456. Rechiaire, vagy Riciarius svevusok királya Spanyolországban nagy csatában megveretik Theodorich nyugoti gót király, és a burgundiak által.
  877. Kopasz Károly római-német császár, francia király, Ájtatos Lajos fia meghal Brios faluban a Monte Cenis-on, hihetõleg nyert mérég által. (Weber H. sz. 878.)
  1101. Szent Bruno a karthausi szerzetes rend alapítója meghal Calabria magányában.
  1285. IV. Szép Fülöp Perpignanban francia királynak kinevezetik.
  1437. Az erdélyi nemesség a fellázadt paraszttal második egyezésre lép Apátiban, mely szerint mindkét fél ügye elhatározását a király ítéletétõl felfüggeszti. (Lásd dec. 15-kén.)
  1467. Malatesta Zsigmond a velenceiek hadvezére a törökök ellen, Sparta elfoglalója, utóbb a siennaiak és florenziak hadvezére, nagy bölcsész és történész meghal 51 éves korában.
  1470. IV. Henrik angol és francia király a londoni torony börtönébõl kihozatik és Warwick a „királycsináló“ által trónjára visszaültetik. (Lásd május 22., 31-én és július 19-kén.)
  1478. Castiglione (Baldassore de) gróf, a legfinomabb és csinosabb nyelvû olasz költõ és drámaíró születik. (Meghal 1529. febr. 2-án Toledoban.)
  1499. XII. Lajos király Majlandba vonul.
  1517. Fra Bartolomeo di San Marco hires festész meghal. (Faber sz. 8-án eltemettetett.)
  1553. II. Suleiman zultán Mustafa fiát, az Eregli (Archelais) melletti tábori sátorában 7 néma által megfojtatja, zendülési hajlamáért a zultán ellen.
  1604. Belgiojoso cs. vezér Szent Jobb-ot, Bocskay birtokát meglesi és pusztítja. (Lásd okt. 1-jén.)
  1636. I. Rákóczy György serege Ibrányi Mihály és Kornis Zsigmond alatt a fejedelemségre visszakivánczó és a törökök által segített Bethlen Istvánnal Szalontánál összecsap, mind két fél nagy veszteség után egymástól elvál, Rákóczy Nagyváradra, a törökök és Bethlen Gyulára vonulnak. (Lásd

okt. 23-án.) [Ortelius, Benkő, Kazy, Szalárdi, Fessler, Szalay, Szilágyi S. így; nem okt. 18-án, mint Paur Iván a Magyar Sajtó Athenäumjában. Hammer a csatát okt. 3-ára teszi, és Rákóczynek a győzelmet tulajdonítja, mi által vágytársa fölött a fejedelemséget elnyeré. Szilágyi szerint a csata eldöntetlen maradt, mert mindkét fél megszaladt.]

1637. Breda németalföldi város az orániai herceg által 9 héti ostrom után elfoglaltatik.
1639. Pontanus János Izsák, nyelvész és történetíró halála.
1677. Kolajovits Albrecht Wuik jezsuita, Lithvania történetírója meghal.
1713. Az oroszok megverik a svédekot Armfeld alatt Palkene hegyszorosnál.
1729. Adolph József Antal arckép- és történetfestész születése Nikolsburgon.
1731. Mastalier Károly költő születése Bécsben.
1764. Jakobs Frigyes Vilmos régiségtudós és regélő születik Gothában.
1767. Kristof Hayti királya születése. (Lásd 7-én.)
1773. Lajos Fülöp francia király születése. (Lásd aug. 20-án.)
1776. Massuet Péter, francia történetíró halála Lankeren nevű várán Amersfort mellett.
1789. XVI. Lajos a nép által Versaillesból Párisba vitetik Lafayette vezérlete alatt. A király aláírja az emberi jogok nyilatkozványát, és az alkotmány cikkelyeit. Az előzőtt éjjel véres összetűzés volt a király testőrsége és a nép közt, több testőrök a királyné szobái előtt meggyilkoltak. (Lásd 5-én.)
1790. Imre János magyar bölcseleti író, születik Nagy Fügeden Heves megyében. (Meghal 1832.)
1793. A francia convent határozza, hogy a közönséges időszámítás minden polgári ügyekben megszüntetessék, és hogy a bölcseleti elvek alapján kiszámított új forradalmi naptár egész Franciaországon használtassék. Az új időszámítás sept. 22-én 1792. veszi kezdetét, mint a köztársaság alapításának napján, és az őszi nap-éj egyenlőség szakában. Az új hónapok nevei: Vendémiaire, Brumaire, Frimaire, Nivose, Pluviose, Ventose, Germinal, Floreal, Messidor, Fervidor, Fructidor. [Weber H. sz. 5-én.]

1794. A franciák Kölnbe vonulnak.
1795. Mastalier Károly, német lantos költő (kivált odák) meghal Bécsben. (Mások szerint nov. 16-án.)
1796. A tudományok nemzeti intézete első ülését tartja Párisban.
1799. York herceg az angol-orosz sereggel megadja magát a hollandusoknak Alkmaar mellett.
1802. Dercsényi János báró, magyar állambölcsészeti, és neveléstani író, kinek jeles értekezései angol, francia és német nyelven is megjelentek, születik Tokajban Zemplén vármegyében.
1805. Schröder-Devrient Vilma híres színésznő születik Hamburgon.
1809. Belnay György Alajos könyvnyomdász, politikai és történeti író meghal Pozsonyban.
1810. Sass orosz tábornok Bregowot elfoglalja.
1813. Missiók felállítása Spanyolországban bűnös és eretnek tévtanok ellen.
1813. Wellington a Bidassoa folyón átmegy és Franciaországba nyomul.
1815. Angolország kijelenti, hogy a jelen alakban fenálló szent szövetségbe be nem léphet.
1818. Ifjabb Palugyay Imre, történeti, helyirati, statisztikai magyar író, születik Mádton Zemplén vármegyében.
1819. IV. Károly Emanuel leköszönt szárd király meghal mint jezsuita Rómában.
1820. Forradalom Hayti szigeten Marmelade herceg vezérlete alatt. Katonálázadás Sz. Márk és Cap Henriban. (Lásd 7-kén.)
1821. A görögök Panagiotes Kephalos alatt Tripolizát rohammal beveszik.
1821. Lind Jenny énekesnő születése.
1822. Berton tábornok mint felségsértő Poitiersban meglövetik.
1825. Lacepede Bernát (gróf Delaville sur Illon) híres francia természetbuvár meghal. (Lásd dec. 16-án.)
1826. Pótlék egyezmény (convention additionelle) az orosz és török kormány közt Akjermanban. (Lásd október 24. és 26-kán.)
1826. Felkelés az alkotmány ellen Dom Miguel portugalli infant javára Villa-realon Tras-os Montesban, hol marquis Chaves (Amarante) által és Taviran algarbiai városban, hol Masca-

- renhas követ által vezéreltetik. Chaves nem sokára Spanyolországba szökik. (Lásd július 9., 12-én, august 22-én, okt. 1., 3., 19-én, nov. 19-én.)
1830. A lüttichi fellegrvár hollandi őrsége megadja magát hadszerződésre a felkelő belgáknak.
1839. Reguly Antal Stockholmba megérkezik tudományos utazását közelebb előkészítendő.
1848. Nagy forradalom Bécsben. A Magyarországra rendelt gránátos osztály Hesz, Richter, Hrabovszky és Baden elindulása a nép által akadályoztatik, melylyel utóbb a katonaság maga is szövetkezik. Torlaszczata. Breda cs. tábornok és Sulkovszky herceg elesik, Frank tábornok elfogatik, és a biztossági választmány által a birodalmi gyűlés védelme alá helyeztetik, a hová Wessenberg, Bach és Krauss ministerek is menekülnek. A nép az ágyukat és fegyvertárt elfoglalja, az ingerültség legfőbb polcán gróf Latour cs. hadügyminister megöletik, azután lámpafára felakasztatik.
1848. A halálos büntetés eltörlése Dessauban.
1849. Batthyány Lajos gróf, Magyarország volt minisiterelnöke Pesten haditéletileg meglövetik.
1849. Damjanich János, Aulich Lajos, Kiss Ernő, Pöltenberg Ernő, Schweidel József, Knezich Károly, Lahner György, Dessewffy Arisztid, Nagy - Sándor József, Török Ignác, Leiningen Károly, Vécsei Sándor magyar forradalmi tábornokok és Lázár György magyar ezredes cs. kir. haditélet folytán részint golyóval, részint kötéllel kivégeztetnek, Aradon.
1849. A római constituante összes tagjai Civita-vecchiában hajóra szállnak, hogy az ellenforradalmiak bosszuját kikerüljék.
1853. Labus lovag régiségbuvár meghal Milanoban.
1855. Pannasch Antal, cs. ezredes, katonai és drámai író meghal Bécsben. (Születik 1789. Brüsszelben.
1861. Napoleon Lajos francia császár és I. Vilmos porosz király találkozása Compiègne-ban.
1862. Pápai határozat, hogy minden egyén egyházi kiközösítést szenved, a ki a pápához, habár tiszteletes kérvényt aláír, miszerint világi hatalmáról lemondjon.
1866. Hannoverában a porosz bekeblezési rendelet kihirdettetik. (Vesd össze október 8-kán.)

7. O k t o b e r.

(Nonae Octobris.)

775. Abu Giafar Almanzor, kitünő tehetségű kalifa meghal.
876. Kopasz Károly francia király csatát vesz Lajos testvére, déli Németország királya által, Andernach mellett. (Eber sz. okt. 8-án 877.)
1072. II. Sancho castiliai király meggyilkoltatik.
1337. III. Eduard angol király Franciaország királyának címét is felveszi. E címről teljesen lemond Bretignyban kötött szerződésével május 8-án 1360; de 1369. évben ismét felveszi.
1403. A velenceiek tengeri győzelme a genuaiak fölött Sapienza szigetnél.
1513. Alviano Bertalan hires velencei főhadvezér, és vele Pettigliano, Coredan és Gritti vezérek tökéletesen megveretnek a, császáriak által Salm Miklós, Freundsberg Görgy, Colonna, Cordona és marquis Pescara alatt Creazzo mellett, épen midőn Alviano az ellenséget már körülvette, és a velencei lakosokat a mészárlás tanuságául meghívta. Pescara azt kiáltván: „el ne hagyjatok, és el ne gázoljatok,“ az ellenség közepébe vágatott.
1536. Ulmo, igazabb Ulmiers János, a toulousi parlament elnöke, hivatalos hamisításokért kegyetlen módon kivégeztetik.
1568. A németalföldiek Orániai Vilmos alatt Maastrichtnál a Maas folyón átkelnek. (Alba annyira lehetetlennek tartá a folyó átkelését, hogy Barloimont grófot kérdezé: „vajjon madaraknak gondolja-e a Nassauinak seregét?“ (Lásd ápr. 1., 5-én, május 24-én, júl. 28-án, aug. 14-én, sept. 19-én, dec. 22-én.)
1571. Don Juan spanyol admiral fényes győzelme Lepantonál a török hajóhadon. Öt óra alatt 32000 török megveretett, 224 hajójuk elveszett, és 15000 keresztény rab megszabadított.
1585. A szent liga III. Henrik francia királyt egy edictum kiadására bírja, miszerint 14 nap alatt a reformatusok az egész országban katholikussá legyenek.
1620. A lengyel sereg tökéletes megverése a Dniester folyónál a tatárok és törökök által. Kalinovszky a Pruth folyóba

- vész, Kolkiewsky feje a táborban látványnak kitétetett, Koniecpolsky elfogtatván a Bosporus tornyába vitetik, Gratiani moldovai vajda futás közben egy paraszt által megöletik. (Lásd sept. 20-án.)
1622. II. Ferdinand császár a zsidóknak Bécsben nehéz föltételek alatt, valami félre eső helyen egy synagoga építését engedi.
1636. György Jakab félegyházi hajduhadnagy, visszanyeri I. Rákóczy György részére a tegnapi veszített győzelmet Szalontánál. (Lásd 6-án.)
1644. Werth János Mannheimot meglepi.
1663. A törökök Hrozinkau hegyszorosnál Morvába törnek, és roppant pusztítást elkövetnek.
1681. Heinsius Miklós, latin és holland költő és nyelvész meghal Haagban. (Születik aug. 29-én [nem jul. 29-én mint Ersch írja] 1620. Leydenban.)
1683. A lengyelek egy ütközetben Párkánynál a törökök által megveretnek, 2000 emberük elesik, maga Sobiesky veszélybe jő.
1709. Szövetség Thornban I. Péter orosz cár és II. August lengyel király közt.
1748. XIII. Károly svéd király, azelőtt Sündermanlandi herceg születik Stockholmban.
1764. Schwerin Frigyes Bogislav gróf, svéd államférfi és író születése Stralsundon.
1777. Gates éjszakamerikai hadvezér győzelme Albanynál az angolokon.
1786. Sacchini Antal M. Gáspár zeneköltő halála Párisban.
1788. Brown John híres angol orvos és a gyógyászat egy új rendszerének alapítója, író meghal Londonban.
1788. A poroszok Amsterdamba vonulnak.
1789. Csata Portsény mellett Oláhországban. Hohenlohe herceg megveri Karamustafa pasát és ezután a törököket Krajovából és Rimmikből elűzi.
1793. Gorsas girondista követ a guillotinán meghal.
1795. Miller Vilmos kitzünő német költő születik Dessauban.
1795. Zimmermann János György lovag, korának legjelesebb gondolkozóinak egyike, híres bölcseلمي és orvosi író meghal Hannoverában. (Lásd dec. 8-án.)

- 1798. A Bonaparte tábornok által Egiptom számára rendelt általános divan első ülését tartja Kairoban.
- 1799. Petrovics Frigyes, magyar történetíró születése Holitsen Nyitramegyében. (Lásd ápr. 12-én.)
- 1805. Az osztrákok Auffenberg tábornok alatt megveretnek Murat francia tábornagy által Wertingennél Donauwörth közelében. Auffenberg elfogatik.
- 1806. A francia császár hadat izen Poroszországnak.
- 1806. A franciák Koburgot megszállják.
- 1810. Bagdad elfoglalása. Haleth Effendi, Soliman pasa ellen.
- 1810. Nagy Ignác, igen termékeny magyar novella- és vigjáték író születik Keszthelyen Zalában. (Lásd márc. 19-én.)
- 1812. Bagration herceg orosz tábornok, meghal a borodinoi csatában nyert sebein.
- 1813. A franciák Jeromos király alatt Kasselba vonulnak. (Lásd okt. 1-jén.)
- 1813. Az osztrákok Hiller tábornok alatt a franciákat Tarvis melletti erős állásukból Illyriában kiverik.
- 1813. Csata Möckern mellett az egyesült orosz-porosz sereg és franciák közt.
- 1814. A norvegi országgyűlés Christianiában megnyitják. (Lásd 10-kén.)
- 1815. Az ultrareactionarius „páratlan kamara“ (chambre introuvable) gyűléseit megnyitja. (Lásd jan. 11-én, sept. 5-én.)
- 1826. Első vasut megnyitása Massachusettsban Északamerikában.
- 1828. Omer Vrione török pasa bátor védelem után Várnát gróf Suchtelen orosz tábornoknak átadja.
- 1829. Suleiman pasa megveri a görögöket Candiában.
- 1829. A francia ministerium Morea elhagyását határozza.
- 1831. Brougham hires beszédet tart az angol parlametreform ügyében.
- 1832. Santander tábornok Uj-Granada délamerikai köztársaság elnökségére lép.
- 1840. Lajos Napoleon a pairudvar ítéleténél fogva lázadás végett örök fogságra vitetik Hamba. (Lásd máj. 25-én.)
- 1842. A középamerikai független államalak: Guatemala, Honduras, Nicaragua és Salvador egyesülési szerződést kötnek. (Lásd jul. 25-én.)
- 1848. Berger cs. parancsnok Arad városát első ízben agyuztatja.

1848. A magyar képviselőház Budapesten az október 3-án kelt alkotmányt felfüggesztő kir. rendeletet mind belső tartalmára mind alakjára és külső formájára nézve törvénytelennek, érvénytelennek, és semmit érőnek nyilatkoztatja, és törvényhozói kötelességének a törvény értelmében folytatását határozza. Egy uttal a nemzet képviselői úgy Jella-sich Józsefet magát, mint mindenkit, ki neki engedelmeskedendik, vagy segédkezet nyújtand hazaárulónak nyilatkoztatják, és Récsey Ádám vád alá helyezettetését rendelik. [A felsőház e határozatot másnap egészen magáévá teszi.] Kijelenti végre a ház, hogy addig fel nem fog osz-lani, míg a törvény értelmében a költségvetés tárgyalva, és jóváhagyva nem lesz. (Lásd 3-án.)
1848. A osztrák császár Bécsből Ollmützbe menekszik. A nép teljesen beveszi a bécsi fegyvertárt, a proletariatus fegyverkezik. Az országgyűlés magát állandónak nyilatkoztatja. (Lásd 6. és 14-én.)
1848. Roth és Filippovics osztrák tábornokok egész horvát hadtestükkel Ozoránál lefegyvereztetnek Perczel, Görgei ezredesek és Csapó Vilmos őrnagy által, (összesen 7500 ember, 12 ágyu, 7 zászló és 11000 fegyver.) [Némelyek e fegyverletételt már október 5-ére teszik, a mi lehetetlen, mert az ellenség még csak 6-án kezdte az alkudozást a magyarokkal. Klapka, Csutak Kálmán — „aradi fogságom alatt irt adatok“ — és Schütte okt. 6-ára, Szilágyi Sándor okt. 8-ára teszik. A képviselőház már okt. 7-én értesült a fegyverletételtől, — a mely napon a horvátok lefegyvereztettek, Görgei és Szeremlei szerint.]
1848. A szegedi népfelkelés a rácok előnyomulásának és dúlásai-nak hírére, Szeged és Szőreg néhány rác lakosait vakdűh-ben megöli. (Furia ungarese.)
1849. Poë Edgard amerikai szelleműs regényíró rongyokkal fedve kicsapongások és ittasság áldozataként a kórházban meghal.
1850. A hesseni nagyherceg rendkívüli országgyűlést egybehív.
1851. A pesti cs. haditörvényszék 38 egyént, magyar országgyű-lési követeket, vagy kormánybiztosokat a forradalom alatt, kötél általi halálra elítél. Ezek: Besze János, Boczkó Dániel, Bónis Samu, Jozipovich Antal, báró Luzsénsky

Pál, Sillye Gábor, Szelles Lajos (10 évi fogságra kegyelmezve), Boronkay Albert, Csertán Sándor, Csiky Sándor, Fiáth István, Haczel Márton, Jakovich József, Komáromy József, gróf Kún Gotthard, Madocsányi Pál, Mihályi Gábor, Nyáry Pál, Osztrowsky József, és Szentiványi Ödön (6 évre kegyelmezve), Bernáth József, Dobozy István, Hunkár Antal, Mann József, Murgu Euthim, Pajor István és Ragályi Miksa (4 évre kegyelmezve), Eötvös Mihály, Hodossy Miklós, Návay Tamás, Farkassányi Samu (2 évre kegyelmezve), Boronkay Lajos, Egressy Gábor, Ferdinandi Bertalan, Kubinyi Ödön, Lombay Imre, Szentiványi Károly és Szintay János, (a vizsgálati fogság büntetésül felroztatott.)

1851. Don Godoy Manuel, Alcudia herceg, közönségesen a békehercegnek neveztetve, meghal Párisban.
  1854. Krisztina spanyol anyakirályné javai elkoboztatnak.
  1854. Beöthy Ödön, a magyar országgyűlés egyik legnagyobb és legeredetibb szónoka, a forradalom tevékeny bajnoka meghal mint menekült Hamburgban. (Lásd dec. 5-én.)
  1866. A Klapka alatt alakult magyar legio tagjai egy porosz biztos által Oderbergre hozatnak, hogy onnan Bécsbe szállitassanak. Az első csapatot osztrák katonaság Lundenburgon fogadá, mit a második csapat (700 ember) Oderbergen megtudván, s a vasutat használni nem akarván, gyalog indult utra Magyarország felé — de utközben utól éretvén osztrák gyalogság által, Bécsbe kísértetett. (V. ö. augusztus 1. és 4-én.)
  1868. Prim tábornok mint Spanyolország szabadítója, 300,000 ember kíséretében ünnepélyes bevonulást tart Madridba, rajongó lelkesedés közt. A néptömeg összetódulásánál fogva számosan agyonszoritattak.
-

8. O k t o b e r.

(VIII. Idus Octobris.)

- Theseus visszaérkezésének emléke Athenában évenként ünnepeltetik, ki Cretában a minotaurust megölte, és az athenai ifjakat ma szülővárosukba visszahozta.
- 314. I. Constantin római császár megveri Licinius császártársát Cibalis mellett Alsó-Pannoniában. 20000 emberrel 35000 ellen. (Lásd april 30-án.)
- 451. Concilium megnyitása Chalcedonban Martianus császár és neje Pulcheria jelenlétében. (Lásd nov. 2-án.)
- 705. Abd-el-Malek, a moslimek egyedüli uralkodója meghal. (Lásd február 23-án.)
- 1311. A fellázadt kassaiak által agyonvert Omodé nádor hat fiai, egyezkedést kötnek Kassával.
- 1337. Brescia elfoglalása Visconti Azzon által Mastin Verona ura számára.
- 1363. A saniak győzelme a kalapos társaság fölött.
- 1551. Lippa, miután hadőrsége által elhagyatott, Ulmanbeg kezére esik. (Lásd nov. 28-án.)
- 1559. Auto da Fé Valladolidban II. Fülöp jelenlétében. Ezen ünnepély II. Fülöp visszaérkeztéig Németalföldről halasztatott, és az inquisitio ez alkalommal 13 embert megégettetett. (L. május 21-én, sept. 24-én.)
- 1573. Alkmar felszabadítása a spanyol ostrom alól.
- 1588. Szinán budai pasa hadnagyai tizenkétezered magokkal Rákóczy Zsigmond egri, Serényi Mihály kassai, Szécsy Tamás szendrői várnagyok és Homonnay István zempléni főispán által 2000 magyar és 500 német fegyveres élén Szikszónál tökéletesen megveretnek.
- 1593. Szinán török nagyvezír Veszprémet elfoglalja; a vár parancsnokai, a hanyag Speciacasa Ferdinand, és a becsületes Tarnóczy Farkas fogságra jutnak.
- 1597. Tatavára a törökök által Zerhard Mehemet vezír alatt ostromoltatik. (13-án elfoglaltatik.)
- 1620. Dampierre Henrik (Duval) gróf, császári fővezér, posonyi megrohanása alkalmával meglövetik. (E napot Za-

- vodszky és Baksay. Ortelius szerint 9-én, Hormayr és Mednyanszky majd 8. majd 9-et ir.)
1652. Witte Corneliszoon de Witte hollandi hajócsapata a flandriai parton Blake és Ascue angol admirалok által meggyőzetik.
1663. Az erfurti polgárok egy császári hírnököt, ki a városra a törvénykivüliséget kimondá, halálra üldöznék (L. 21-én.)
1669. Rembrandt Pál (Harmensz van Ryn) a hollandi festéssiskola nagy festőművésze meghal Amsterdamban. (Mások 1674. — sőt mint Moreri — 1688. évre teszik.)
1690. Mustafa Kiuprili török nagyvezir Nándorfehérvárt rohammal elfoglalja az osztrákoktól. (Lásd sept. 6-án.)
1708. I. Nagy Péter cár megveri Löwenhaupt svéd tábornokot Liesna mellett Volhíniában. Löwenhaupt 16000 emberrel 40000 orosznak 3 napig vitézül ellent áll. (Voltaire szerint a csata 7-én kezdődött.) [V. ö. nov. 9-én.]
1741. Don Jose de Cadalso költő születik.
1745. Ath németalföldi város megadja magát a franciáknak Clermont Galerande gróf alatt.
1752. Thorkelin Grim Johnsen régiségtudós, a skandináv irodalom veteránja születik Islandban.
1754. Fielding Henrik kitűnő angol regényíró meghal utazása közben Lissabonba. (Lásd apr. 22-én.)
1760. Berlin megadja magát Tottleben orosz tábornoknak Lascey osztrák tábornok mellőzésével. (Az oroszok 12-én, Frigyes jövetelének hírére elvonulnak.)
1763. Ternaux Vilmos Lajos báró, gyapjúgyár tulajdonos Párisban, nemes jelleme által és mint iparos kitűnő ember születik.
1783. Borsiczky István Trencsén megye országgyűlési követe születik Dietromán Trencsén megyében.
1789. Az osztrákok Laudon alatt Nándorfehérvárt capitulációval elfoglalják Osman pasától. (Lásd sept. 29-én.)
1798. Desaix francia tábornok meggyőzi Murad Beyt Sediman mellett Egiptomban.
1801. Béke Párisban Sándor orosz császár és a francia köztársaság közt. (Lásd sept. 29-én, okt. 1-jén.)
1803. Alfieri Victor gróf, híres olasz drámaköltő halála Florenzbén. (Lásd január 17-én.)
1804. Dessalines Jakab, a kegyetlenségeiről elhírhedt fekete tá-

- bornok Port au Princeban I. Jakab név alatt Hayti császáranak kikiáltatik.
1806. Háboru Napoleon és Poroszország közt. Murat a Saale folyót átlépi.
1812. Drouet francia tábornok Cinchilla erősséget Murciában capitulációval beveszi.
1813. Előleges egyezkedés Austria és Bajorország közt Riedenburgban, mely szerint Bajorország a rajnszövetségről lemond és Franciaország ellen nyilatkozik.
1815. A liberalisok elfogatása és száműzetése Madridon a király által. Köztük Escoiquiz a király egykori tanára, Ostolazza, Echavarri és mások.
1815. Murat Joachim al Pizzo mellett Calabriában partra száll, és magát nápolyi királynak kikiáltja. Azonban kíséretének 78 személyével együtt heves ütközet után Monte-Leone mellett elfogattatik és lövés általi öngyilkolásában egy rendőr által akadályoztatik.
1820. I. Henrik néger király Haytiban (azelőtt Christophe tábornok) kegyetlen uralkodás után katonáinak fellázadása hírére szívéet keresztül lövi Cap Henriban. (L. 20-án.)
1821. Peruban ideiglenes alkotmány kihirdettetik S. Martin buenosayresi tábornok segítségével.
1823. Egy alkotmányos seregszázad csatavesztése Fraellánál. Castellux tábornok San Miguel ellen, mely utóbbi megsebesül és elfogattatik.
1825. Békétlenségek San Jagoban Délamerikában. Freyre Chili köztársaság elnöke a tartományi gyűlést Valparaisóban feloszlatja.
1828. A franciák Maison tábornagy alatt megszállják az egiptusiak által elhagyott Navarin, Modon és Coron városokat Moreaban.
1830. Politikai békétlenségek kezdete Svajcban. Jogok egyenlősége, alkotmány javítása és az aristocrazia eltörlötetése közkívánat.
1831. A reformbill az angol felsőházban 199 szavazattal 158 ellen elvetve. Egész Angolország e hirre lázadó mozgalomra fakad, Londonban a boltok több napig zárva voltak és a pórnép vad kiáltással és fenyegetéssel a reformellenzők ellen zajlott az utcákon.
1831. Modlin vár, mely mostanáig a lengyel forradalmiak kezé-

- ben volt, Ledochowsky parancsnok alatt 6000 emberrel capitulál.
1832. Rengger tudor, a hosszas fogságáról Paraguayban ismeretes tudós és utazó meghal Aarauban.
1833. A baskusok Spanyolországban kiváltságaik elnyomatásáért Zea Bermudez minister által, fellázadnak és Don Carlost (V.) királynak elismerik.
1834. Boieldieu Adorján, francia operaszerző halála. (Lásd dec. 16-án.) [Operái: A bagdadi kalifa, Párisi János, A fehér hölgy.]
1841. Abancourt Károly lengyel, felségsértésért 20 évi várfogságra ítéltetik. (Lásd 10-én.)
1848. Auersperg cs. tábornok Bécsben a Belvederebe vonul, Jellacsich báró Brucknál a Lajtha mellett áll, az osztrák határt átlépven.
1848. A magyar képviselőház a honvédelmi bizottmányt az ország teljhatalmu kormányzásával felruhazza és Kossuth Lajost a kormány elnökévé rendeli. (Majláth János azt véli, hogy a honvédelmi bizottmányt Kossuth mellett még Mészáros, Szemere, Nyáry, gróf Batthyány Kázmér, Pálffy János, Pázmándy Dénes, Patay, Zsembery, Perczel Móric és Madarász László képezte. De itt számban és a nevekben tévedés rejlik. Nyári Pál t. i. ez napon a kormányt egy triumvirátusra akarta bizni, [Kossuth, Nyáry, Pázmándy], de midőn az utóbbi az ajánlatot el nem fogadá, az eszmét elejti, kijelentvén, hogy maradjon a bizottság ezentul is, mint eddig 10 tagu. Ezen tiz tagból fokonkint alakult a bizottmány september 28-án, október 1-jén és 3-án. Tévede szerint Horváth Mihály is, midőn kormánynya alakulása alkalmával 12 tagból állónak mondja. A tárcák, Levitschnigg szerint november közepén így osztattak vala ki: Kossuth pénzügy, Nyáry belügy, Szemere igazságügy, Batthyány Kázmér külügy, Madarász László rendőrség, Mészáros hadügy, Pulszky kereskedés. Új nevek hozzájöttek, más eddig nevezettek elmaradtak. Nem szenved kétséget, hogy a honvédelmi bizottmány története, még sok felvilágosításra vár.)
1848. A honvédelmi bizottmány az ország minden várparancsnokaihoz felszólítást intéz, hogy a nemzet iránti hűséget megtartsák, és megparancsolja, hogy 7 nap alatt minden

- várta a nemzeti háromszin feltüzessék, különben árulónak fognak tekintetni.
1848. A bécsi országgyűlés követséget küld a császárhoz Olmützbe. Az új községtanács működését kezdi.
1851. Urquiza bevonulása Montevideoba. Oribe tábornok argentin seregei Urquiza-hoz átmennek. (Lásd 3-án.)
1853. Omer Pasa a török sereg fővezére felhívást intéz Gortsakoff herceg, az orosz sereg fővezéréhez, hogy 12 nap múlva a Dunafejedelemségeket irtse ki. — Október 10-én a tagadó válasz adatott.
1866. Charlotte, mexicói császárnő elmeháborodásba esik. Ez okból a belga király testvére, a flandriai gróf ma Romába jő hogy hugát innét Miramareba kísérje.
1866. A porosz bekebelezési rendelet kihirdettetik Hessen választó fejedelemségben, Nassauban és Frankfurtban. (V. ö. október 6-án.)

9. O k t o b e r.

(VIII. Idus Octobris.)

1828. (Kr. sz. e.) Josua zsidó vezér a Jordanon átmegy.
324. (Kr. sz. e.) Hyperides athenai szónok Demosthenes társa és a kormány részese, Neptun templomából kivoncoltatik és Antipaterhez Korinthusba vitetik, ki midőn őt kérdésekkel kinozná, Hyperides ma nyelvét harapja el, és kiköpi, ne hogy valamiként városának titkait elárulhassa. Erre a jeles férfi kivégeztetett. (Lásd aug. 16-án.)
19. Germanicus, a germanok meggyőzője Antiochiában meghal 34 éves korában, méreg által melyet neki Piso nyújtott Tiberius császár parancsára.
705. Abdulmalek tizedik kalifa meghal.
1261. Dénes portugalli király, a honatya, vagy a szabadelmű-nek nevezetve születik. (Igy a Lart de verifier les dates, és Damberger nemzetségi táblái. Moreri szerint 12-én. Meghal 1325. január 7-én.)
1263. Frangepán Frigyes és Bertalan vegliai grófok, IV. Béla király által a tatárjárás idejében neki tett szolgálatok elismerésül a magyar főurak rendébe felvétetnek.
1336. Az osztrák hercegek örökösödés alapján Karantán tarto-

- mány birtokába helyezik magukat. II. Albrecht és Otto hercegek Tirolisról lemondanak.
1406. A florenziak Fiesco Lukács vezérlete alatt Pisát elfoglalják, a városkapitány Gambacorta János árulása segédelmével.
1444. A magyar sereg I. Ulászló király és Hunyadi alatt Bodont (Widdint) megszállja. (Lásd aug. 4-én, nov. 10-én.)
1471. Kinisy Pál Stein és Krems ostromát kezdi Austriában. (A bekövetkezett béke megfőszta őt itteni babérjaitól.) [Lásd dec. 1-jén.]
1477. A tübingeni egyetem alapítása Szakálos Eberhard gróf által.
1513. I. Miksa császár megveri a velenceieket Vicenziánál.
1526. Mária, magyar özvegy királyné, osztrák főhercegnő, a zsidók kiűzetését Pozsonyból parancsolja. A végrehajtás november 9-én történt.
1526. II. Sulejman zultán a Dunán átkel és seregével (12-ikig) a magyarok hazáját elhagyja, mely általa legalább 200 ezer embertől megfosztatott.
1537. Katzianer cs. hadvezér egy magyarokból, csehekből, németekből és olaszokból álló sereggel Eszéknél tökéletesen megveretik a törökök által. Bakics Pál, Mayer Razmó és Lodron Lajos elesnek. (Fessler és több más történészek ezen sereg megsemmisítését december elejére teszik, Siegler kronikája októberbe helyezi, és Szalay László is tudósít bennünket, hogy Ferdinand már október 19-én Bécsből e csapásról irt Cles Bernát trienti érseknek. Nem harcol a valószínűség ellen tehát Eber Pál állítása, ki ezen csatavesztést mai napra teszi.)
1547. Cervantes Mihály de Saavedra nagyhirű spanyol költő születése Alcala de Henaresban. (Lásd április 23-án.)
1562. Fallopio Gábor híres orvos, fűvész, csillagász és bölcsész meghal Paduában. (Moréri így, De Thou szerint szeptember 7-én 1562. 39 éves korában, Thomasini és Ghilini szerint 1563. évben 73 éves korában.)
1601. Crell Miklós választó-szász kancellár lefejeztetik Dresdában.
1605. Spinola győzelme Frigyes Henrik hercegen Mühlheimnél.
1651. Az angol parlament kiadja a híres hajózási törvényt (Navigationsact) melylyel rendeltetik, hogy minden Afrikából, Ásiából és Amerikából jövő portéka csak angol hajón hozathassék Angolországba.

1663. Crescimbeni Giovanni Mária olasz költő és író születik Maceratában. (Lásd március 8-án.)
1683. A lengyelek Sobiesky János király, a német-magyar sereg Károly lotharingiai herceg, a badeni határgrof Croy herceg, Pálffy, Mercy és Stahremberg gróf alatt fényes győzelmet nyernek a törökök felett Párkánynál (törökül: Dschigerdilen, azaz: szivatható.) E csatában Hammer sz. 7000, Bedeus sz. 13000, Hormayr és Mednyánszky tört. zsebkönyve sz. 2000 török elesett.)
1705. Károly osztrák főherceg, utóbb VI. Károly császár Barcelonát, Catalonia fővárosát V. Anjou Fülöptől capitulatióval elfoglalja.
1706. A Rákóczyak Esztergomot, melyben a francia Bonafoux parancsnok volt, hadszerződésileg Stahremberg Guido es. vezérnek átadják.
1760. Berlin megszállása az oroszok és osztrákok által. (L. 8-án.)
1762. Az osztrákok által megszállt Schweidnitz siléziai vár a poroszok által ismét visszafoglaltatik. A 9000 emberből álló hadőrség Guasco és Gribeauval tábornok alatt hadi fogságra esik. (Lásd október 1-jén.) [Nem sept. 9-én mint Geisau.]
1770. Hassanbeg elűzi az oroszokat Lemnosról.
1771. Frigyes Vilmos Braunschweig-Öls hercege, kitűnő hadvezér a franciák ellen születik. (Hős halált talál Quatrebrasnál június 16-án 1815.)
1793. A convent republikánus seregei Dubois-Crancé tábornok alatt hosszabb bombázás után Lyont elfoglalja. (Lásd 12-én.) A convent vérembereinek boszuja rettenetes volt; hat holnapig tartott a házak lerombolása és légberepítése, 6000 ember veszett a guillotinán vagy mitrailadáknál, melyeknél sokszor több száz ember egyszerre szétkarta-csoltatott.
1796. Genua megadja magát Buonapartenak.
1799. Buonaparte Egiptomból Franciaországba visszatér és Frejusban kiszáll.
1799. A franciák Baselba vonulnak.
1800. Jakobinus összeesküvés Buonaparte consul ellen felfedeztetik, és véresen büntettedik.
1801. Előleges békeszerződés a francia köztársaság és a török porta közt. Megerősítve 1802. június 25-én.

1806. A szászok megverik a poroszokat Schleiznél.
1806. Porosz hadinyilatkozmány Erfurtból Franciaország ellen.
1807. A jószágszerezhetés, birtokolhatás és használhatás könnyítése Franciaországon.
1808. Romano 10000 spanyollal St. Ander mellett kiszáll.
1809. Az angolok Cerigo joniai szigetet elfoglalják. (Lásd április 9-én.)
1813. Ütközetek Lunzenau, Penig és Mitweyda mellett.
1813. Augereau tábornagy véres ütközetei Naumburg és Weissenfelsnél Liechtenstein Móric herceggel és Thielemann porosz tábornokkal.
1817. Egyezkedés Franciaország és a szövetséges hatalmak közt a francia hadiadó maradványának lerovására.
1818. Az aacheni congressuson levő szövetséges uralkodók a megszálló seregek kihuzását Franciaországból határozzák. (Lásd sept. 30-án és nov. 21-én.)
1821. Eggenschwyler Pongrác svajci szobrász meghal. (Lásd február 23-án.)
1826. A candiaiak Lätsullah-Pasa zsarnoksága ellen fellázadnak.
1831. A mainották összeesküvése következtében Görögország erőszakos elnöke Capodistrias János Antal Mauromichalis György és Szilárd által Naupliában meggyilkoltatik, midőn a templom bejárásában megjelent. Szilárd az elnök szolgálai által azonnal megöletett. (Lásd október 22-én.)
1836. Az első orosz vasut megnyitattik Zarskoe Selótól Pawlowsk császári kéljak és váríg.
1841. Schinkel Károly Frigyes építész, kinek remek művei Berlint díszítik, meghal Berlinben.
1844. Gegő Elek magyar író, (a moldvai magyar telepekről) meghal. [Lásd március 25-én.] (Vállas 1845. évre, a tudós társaság évkönyvei és az ujabbkori ismeretek tára azonban halálát 1844-re teszik.)
1848. Hornbostl és Dobbhoff cs. ministerek lemondásukat benyújtják. Wessenberg és Bach Ollmützben a császár körül.
1850. A hesseni hadőrség tisztjei Casselban lemondásukat beadják, miután lehetetlennek érezték a szótfogadási kötelességet, egyeztetni azon tisztelettel, melylyel az alkotmány iránt viseltetni esküdtek.
1851. Uj Kossuth - választmány alakulása Londonban a tartományi

- városok küldöttségeinek ér a Westend céheinek támogatására Kossuth fogadása alkalmával.
1851. A német alapjogok eltörlése Lübeckben.
1858. Franciaország báró Gros által Yeddoban barátsági- és kereskedelmi szerződést köt Japannal.
1860. Victor Emanuel Anconában az „olaszok Olaszországát“ kikiáltja. „Nem azért jöttem — mond — hogy akaratomat reátok kényszerítsem, hanem hogy a ti akaratotok iránt tiszteletet szerezzek Európa előtt.“
1862. Bismarck külügyminister és miniszerelnök Poroszországban.

10. O k t o b e r.

(VI. Idus Octobris.)

802. Irene byzanti császárné saját és IV. Leo fiát, VI. Constantin Porphyrogenitust megvakítja, hogy önállóság uralkodhasson. (Lásd augustus 9-én.)
1253. IV. Konrád német-római császár a pápához szító Nápolyt elfoglalja és keményen lakoltatja.
1297. A londoni statutumok keletkezte, melyek az alsóháznak az adómegtagadási jogot és a financialis ellenőrséget megadták, tehát a kormány tanácsosainak felelősségét is a nép irányában biztosíták. (Lásd jun. 15-én.)
1307. Az ország nagyjainak egy része Robert Károlyt magyar királynak választja örökösödési joggal. (Fessler hibásan ír: október 8-án.) [Lásd junius 15-én és nov. 27-én.)
1309. I. Károly magyar király nemzeti zsinatot tart Pozsonyban Gentilis bibornok követ elnöklete alatt.
1365. I. Péter ciprusi király Alexandriát rohammal beveszi, és 15 napig pusztítja. (Lásd január 18-án.)
1372. II. Péter ciprusi király koronáztatik és a vetélkedő velenűek és genuaiak közt az elsők mellett nyilatkozik.
1373. A genuaiak, kik már az egész Ciprus szigetet Cherin városon kívül bevették, Famagosta várost elfoglalják, és három napig pusztítják. II. Péter pedig fogságra jut.
1495. Szerződés VIII. Károly francia király és Moro Lajos magyar herceg közt Vercelliban, mely szerint Navarra az utóbbinak átadatik.

1576. A spanyolok Mastrichot pusztítják.
1578. Mustapha pasa budai helytartó, hasznos építmények és intézmények által Magyarországon a legjelesebb török főnőkök egyike, Sokolli nagyvezirnek unokaöccse, a zultán parancsára Ferhad főlovászmester által rögtön kivégeztetik. (Lásd 11-én.)
1593. Lauterbach János költő meghal. (Lásd junius 16-án, september 15-én.)
1599. Pálffy Miklós megveri a törököket Esztergomnál.
1604. A törökök elvonulnak a nagy veszteségükkel ostromlott Esztergom alól.
1658. Baresai Ákos a segesvári országgyűlésen erdélyi fejedelemmé választatik, Mehemet pasa már előbb őt kinevezvén, és igényeit hadsereggel támogatván. (Engel, Bedeus, Kőváry; nem 5-én mint Fessler írja, mert mint Szalárdi és Katona historia critica Tom. 33 pag. 45 írja, az napra a segesvári országgyűlés összehívott és Baresai, Frankius szerint október 10-én fejedelemmé avattatott.)
1675. Kolb Péter jeles matematikus és csillagász születése Dorflasban Wunsiedel mellett.
1678. Dallenduy marquis de Boham Kristof, Tököly francia segédhadának vezére, Zólyomot ostrommal beveszi. (Bél Mátyás ferdén így írja a vezér nevét: Dallendin de Rohan Christofer.)
1687. Bernoulli Miklós, Miklós fia, jeles matematikus születik. (Meghal 1759. nov. 29-én.)
1707. Patkul János Reinhold, a lieflandi nemesség jogainak védője, orosz követ a lengyel-szász udvarnál, mint állítólagos hazaáruló XII. Károly svéd király parancsára népjogellenesen kerékbe töretik Casanie zárda mellett. (Némelyek sz. september 30-án a mi világosan régi naptárra mutat. Ersch sz. október 11-én Kazimirz városkában. Wagner Daniel Ernő Svédország történetében Guthrie és Graynál róla mint Patkul Otto Arnold szász altábornokról szól, ki 1705. július 21-én Varsónál a svédek fogságába esett, és azok által február 4-én 1707. Stockholmban pallós által kivégeztetett.)
1716. Loudon Gideon Ernő osztrák tábornagy születése Lief-landban. (Lásd július 14-én.)
1731. Cavendish Henrik, nagyhirű természettudós, Devonshire

- herceg másodfia, születik Londonban. (Meghal 1810. febr. 24-én Londonban.)
1758. A franciák Soubise herceg alatt Lützelburgnál megverik az egyesült angol-hesseni-hannoverai sereget.
1761. XV. Lajos a francia püspököket gyűlésre meghívja, hogy véleményt mondjanak a jesuita rend hasznosságáról, és annak viseletéről. (Lásd jul. 8-án.)
1771. Rieder Ambróz zeneszerző egyházi stilban, születik Döblingban.
1776. Kleist Henrik jeles német költő születése oderai Franfurton. (Meghal 1811. nov. 21-én.)
1789. Talleyrand a papi javakat a nemzet rendelkezése alá helyezi.
1791. Schubart Keresztély Frigyes Dániel német költő halála. (Születik 1739. márc. 26-án.)
1793. Határozmány, mely minden angol árut Franciaországból kitilt. A Franciaországon lévő angol, skót, ír, vagy hannoverai mindkét nembeli egyének, fogságra tétessenek, javaik a köztársaság számára elkoboztassanak. (L. 8-án.)
1792. Mulgrave Constantin lord, tengerész meghal Lüttichben.
1793. A convent határozata, hogy a francia kormány a béke idejéig forradalmi legyen.
1794. Csata Macziewice vagy Macziejovice mellett, melyben Suwarow orosz tábornok a lengyeleket tökéletesen meggyőzi. A vitéz Kosciusko itt elfogatván, felkiált: Finis Poloniae.
1795. Szentjóni Szabó László magyar költő meghal Kufsteinban. (Lásd jun. 22-én.)
1796. Dombrowsky tábornok a francia directoriumnak tervét mutatja be, lengyel legiók felállítására Franciaországban.
1800. Cerachi, Damerville, Arena és Toppino Lebrun Rómában az operában mint összeesküvők Bonaparte ellen elfogatnak. (Lásd jan. 31-én.)
1805. Cacaault Ferenc a köztársaság és consulatus alatt francia diplomata meghal.
1806. Napoleon szózatot intéz a szászokhoz, melyben Poroszország ellen izgat.
1806. A franciák megverik a poroszokat Saalfeldnél Lannes tábornagy alatt. Lajos kir. herceg, Nagy Frigyes unokaöccse elesik.

1806. Maron Terézia, miniatur festésznő meghal.
1810. A berlini egyetem megnyitása.
1811. Reynaud francia tábornok, Ciudad Rodrigo parancsnoka, Don Julian Souchez guerilla vezér által egy sétajárás alkalmával elfogattatik.
1812. Garay János, Magyarország első rendü lantos költője születik Szekszárdon Tolna megyében. (Lásd nov. 5-én.)
1813. Castiglione herceg visszaveri Liechtenstein Mór herceget Methau falunál.
1814. Keresztély Frigyes a norvég országgyűlésnek Christianiában küldöttségileg koronáját a nép kezébe visszaadja, és azt esküje alól feloldja.
1824. A görögök megverik az egyesült török-egyiptomi hajóhadat Ibrahim Pasa alatt Chios és Mytilene közt.
1831. A francia követi kamara elveti a pairi méltóság örökösödését.
1835. Brodzinsky Kázmér lengyel költő halála Dresdában.
1837. Fourier Károly híres socialista halála. (Lásd apr. 17-én.)
1841. Tschin-hai erősitett chinai város az angolok által 175 ágyúval együtt elfoglaltatik.
1848. A császári várparancsnok Temesvárott az ostromállapotot kihirdeti, és a polgárságot lefegyverzi. A várórség felmondja a magyar kormánynak az engedelmességet, és kijelenti, hogy utolsó emberig fogja a várt a császárnak megtartani. (Hogy a várórség ez alkalommal Kossuthot törvénykülvilinek hirdette volna, mint némelyek állítják, az nem áll, az ellene létezett gyűlölet dacára.) (Lásd 12-én.) [Majláth és mások hibásan 16-ára teszik a várórség erélyes nyilatkozványát.]
1848. A honvédelmi bizottmány a magyarokat külföldről haza idézi.
1848. A magyar országgyűlés a bécsinek kijelenti, hogy akkor a midőn akarja a magyar sereg Jellacsich és Auersperg fékezésére az osztrák határt átlépi. (Lásd 14. és 16-án.)
1848. A magyar kormány, „a törvénytelen tettek iránti hajlam gyanujáért,” 18 év óta Szegeden fogva volt 480 olasznak a szabadságot visszaadja.
1848. Jellacsich tábornok út Bécs előtt Simmeringnél és Auersperggel egyesül.
1848. A magyar nemzeti sereg Bruck várost Austriában meg-

- szállja. (Csutak hibásan állítja, hogy a magyar sereg 16-án lépte át először az osztrák határt.)
1848. Récsey a kinevezett miniszterelnök, és több más fogoly a bécsi legio elejébe hozatik.
1849. Álladalmi alaptörvény Mecklemburg nagyhercegségben.
1849. Csányi László magyar közlekedési miniszter, és báró Jeszenák János forradalmi kormánybiztos Pesten kivégeztetik.
1853. Fontaine Péter Ferenc Lajos, e század leghíresebb építészének egyike meghal Párisban.
1867. Mosen Julius, kitűnő lantos és drámai költő meghal Oldenburgon. (Szül. 1803. júl. 3-án.)
1868. Prágában, Smichow és Karolinenthal kerületbeli kapitányságokban a kivételes rendszabályok kihirdettetnek, nevezetesen a gyűlésezési jog és sajtó tekintetében. (L. 4-én.)

11. O k t o b e r.

(V. Idus Octobris.)

1200. III. Ince pápa Imre magyar királyt felszólítja a bosniai patarenusok (eretnekek) üldözésére és Miklós farensi püspököt az egyházból kitiltja. (Fejér Cod. diplom.)
1303. VIII. Bonifác pápa, a franciák, különösen Nogaret által szenvedett sérelmek feletti bosszu- és bánatból meghal. [Midőn mint ujdonválasztott pápa Rómába bevonult, a magyar és sicíliai király tartották lovának gyeplőit, asztalnál az étkeket felszolgálták neki, koronáikat viselvén.] (Lásd febr. 11-én, márc. 12-én, sept. 7-én.)
1327. Bajor Lajos Pisát elfoglalja.
1347. IV. Bajor Lajos császár, vadászaton történt lóról bukás következtében meghal. (Lásd september 28-án, április 13. és 18-án.)
1471. Sture Sten svéd országkormányzó meggyőzi I. Christiern dán királyt Brunkebergnél.
1531. Csata Kappel mellett a zürichiak és több katolikus canton közt. Az előbbieket megveretnek, és Zwingli Ulrik elesik.
1552. Jovius Pál híres történész meghal Florenzbán.
1573. Vilmos orániai herceg megveri a spanyol hajóhadat a

- Zuydertón és elszéyeszti, Bossu spanyol tengernagy hadi fogságba esik.
1579. Mohammed Sokolli Szigetvár elfoglalója, a legnagyobb török nagyvezir, hivataloskodása közben orgyilkosok által elesik. (Lásd 10-én.)
1588. Nasmi török költő halála.
1601. Mercoeur meggyőzi a törököket Székesfehérvárnál.
1616. Gryphius (Greif) András, az ujnémet dráma atyja születik Sziléziában.
1620. A császáriak gróf Colalto alatt megveretnek Petneházy István és Török István Bethlen Gábor vezérei által, Petronell közelében (Pozsonynál.)
1621. A békealkudozások kezdete Nikolsburgon II. Ferdinand császár és Bethlen Gábor követei közt. (Lásd dec. 31-én.)
1643. Cromwell győzelmes ütközete Horncastle mellett a királyi lovasságon, mely „valóság és béke” kiáltással szétugrasztatott.
1643. Du Verger de Hauranne János, szent cyrani bencés apát, híres hittudós, a jesuiták nagyelmű ellenzője meghal.
1648. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem a svédek és franciák szövetségese meghal Gyulafehérvárott 55 éves korában, midőn épen a lengyel koronáért versenyezne. (Igy Szalárdy. Kazy, Baksay folytatója, Fessler, Gebhardi és Kőváry. Nem okt. 14-én, mint Ortelius meg Hormayr és Mednyánszky tört. zsebkönyve, és nem 15. mint Ráttkay és a Vahot és Kubinyi által kiadott: „Magyarország képekben,” se nem október 23-án mint Bedeus és Engel írja. Katona, ki a historia critica XXXII. kötetében Ráttkayt hibáztatja, midőn az Rákóczy halálát október idusára teszi, Bod Pétert megjegyzés nélkül idézi, midőn ez Rákóczyt okt. 23-án reggel 11 órakor elhaltnak mondja, — a mi nagy történetbuvárunk megegyezését ez adattal mutatja; a historia practica Hungariae II. kötetének 674 lapján azonban Katona is, mint legtöbb más történetíróink Rákóczy halálát okt. 11-ére teszi.) [Lásd dec. 16-án, apr. 22-én.]
1678. Stralsund Königsmark bátor védelme, és a svédek általi nagy bombázás után megadja magát Frigyes Vilmos brandenburgi választónak.
1690. Savary Jakab francia nemzetgazdász meghal. (Szül. 1622. sept. 22-én.)
1693. Charleroi németalföldi város megadja magát XIV. Lajosnak.

1698. Első osztozási szerződés Haagban Franciaország és a tengeri hatalmak (Angolország és Holland) közt a spanyol monarchia mikénti elosztása iránt. Nápoly, Sicília és Guipuzcoa a dauphinnak, Majland Austriának, a spanyol birodalom többi része a bajor hercegnek odaigértetett. (Lásd márc. 3-án.)
1702. Antiquus János történetfestész születése Gröningenben. (Meghal 1730. Bredán.)
1702. Rook angol admiral és van Allemonda Fülöp holland aladmiral megsemmisítik a gazdag spanyol hajóhadat Vigo révében.
1705. Ocskay László Rákóczy vezére Detrekő várat Pozsony-megyében elfoglalja. (Lásd aug. 12-én.)
1730. Rosnack Márton történétíró születése Dörfl sopronmegyei faluban.
1734. Rochow Frigyes Eberhard, hires népnevelő születik Berlinben.
1746. Szász Móríc francia tábornagy fényes győzelmet nyer Raucoux-nál lotharingiai Károly cs. vezéren és a szövetséges angol-osztrák-holland sereg fölött mi által egész Németalföld birtokába jut Luxemburg és Limburg kivételével. A szövetségesek halottakban és sebesültekben 12000 embert veszтettek.
1778. Utolsó Auto da Fé Lissabonban.
1783. Klaproth Henrik Julius történetbuvár, nyelvész és utazó születik Berlinben. (Lásd aug. 27-én.)
1794. Rousseau Jean Jacques hullája Párisban a Patheonba leté-
tetik. (Lásd jul. 2-án.)
1795. Clairfayt osztrák tábornagy megveri a franciákat Höchst-
nél Jourdan alatt.
1797. A batavi admiral de Winter, Camperduin mellett Duncan
által megveretik.
1801. Az angolok Elba szigetet elhagyák, a franciák megszállják.
1805. Heves ütközetek a franciák és osztrákok közt Ulm előtt.
1813. A francia sereg Langeron tábornokot Dübenből, és Sacken
tábornokot Mokrehnából kiűzi, és Dessaut elfoglalja.
1815. Egyezkedés Austria és Németalföld közt, a belga adósság
(26 millió forint) átvétele végett.
1818. Callimachi Oláhország hospodárja, ki ellen a zultán méltó-
ságvesztést és kivégeztetést kimondott, hirtelen megszökik.

1821. Tengeri csata Zantenál a görögök és törökök közt, melyben Karo Ali török nagyadmiral megveretik.
1826. Békétlenségek Konstantinápolyban a kalmárbódékra rótt adó miatt.
1826. III. Frigyes Vilmos porosz király a tübingeni egyetem látogatását ismét megengedi.
1828. Az oroszok gróf Wittgenstein alatt Várnát elfoglalják, három holnapi ostrom után.
1829. A törökök és oroszok közti ellenségeskedések a Kaukaszban megszüntetnek.
1831. Brasiliában nemzetőrség felállítása határoztatik az állam biztosítására.
1834. Lord Napier a britt kereskedés főfelügyelője Chinában meghal Macaoban. Davis János Ferenc lesz utódja.
1835. A spanyol királyné a zárdai javakat elkoboztatja státuscélok érdekében.
1848. A francia köztársasági nemzetgyűlés megszünteti azon határozványt, mely Buonaparte családját Franciaországból száműzi. (Lásd ápr. 10., 12-én.)
1848. Récsey Ádám báró és segédje Denkstein báró a bécsi nép által bezáratik. Az országgyűlés kijelenti, hogy a magyar intervenciót és segílyt nem ellenzi. (L. 10-én.)
1848. A bécsi községtanács határozata, hogy a francia követség felszólíttassék, miszerint a diplomatikai testülettel tiltakozók Bécsnek bombáztatása, avagy ellenséges megtámadása Jellacsich vagy más valaki által.
1851. A londoni műiparkiallítás berekesztése. (Lásd máj. 1-jén.)
1853. Az erdélyi haditörvényszék 28 egyént, földbirtokost, lelkészt, ügyvédet, tisztviselőt, leányt stb. részvért a Kossuth és ügynökei által szőtt összeesküvésben 2—15 évi várfogságra elítél.
1853. Összeütközés Isaktsanál az oroszok és törökök közt, hadizenés megelőzése nélkül. Az orosz dunai hajócsapat lödöztetik, parancsnoka Verpathowszki elejtetik, Isaktsa egy része elhamvasztatott.
1856. Guyon Richard gróf a magyar szabadságharcban tábornok, meghal mint Churchid pasa, török szolgálatban élte 44 évében. A temető magyar sirirata szerint. (Weber J. J. naptára szerint 12-én mások szerint 18-án Scutariban vagy Konstantinápolyban.)

12. O k t o b e r.

(IV. Idus Octobris.)

21. (Kr. sz. e.) L. Sempronius Atratinus proconsul diadalt ül Afrikáról.
944. Mostaki chalifa saját ministere által lemondásra kényszerítetik és szeme világától megfosztatik.
1136. Dobais arab emir, Masud zultán sátorában meggyilkoltatik.
1424. Ziska János (családi nevén Trocznow) cseh táborita vezér Przibislau mellett dögmirigyben meghal. (Engel hibásan okt. 24-ére teszi.)
1436. Bernauer Agnes, kinek szépségébe és erényébe Albert, a bajor herceg fia halálosan beleszeretett, midőn megtudá, hogy titkon nejévé tette, Ernő herceg parancsára a Dunába fulasztatik. (Weber H. sz. 1435.)
1474. Egy 2000 emberből álló csapat Mátyás magyar király segéből Tunkel György, Pernstein Vilmos, és Haugwitz Péter alatt 20,000 lengyel lovag által Schönwitznél Oppeln közelében megveretik, a két utóbbi fogságba esik. (Timon egy határozatlan kimenetű csatát Boroszlónál október 11-ére tesz.)
1492. Colombo az első nyugotindiai szigetet Guanahani-t fölfe-dezi, partjain kiszáll, és annak San Salvador nevet adja.
1504. Corvin János herceg, a Hunyadiak utolsó sarja meghal 35 éves korában.
1505. Szerződés Bloisban XII. Lajos francia és Katholikus Fer-dinand spanyol király közt, mely által az utóbbinak bitor-lása a nápolyi királyságon annyiban törvényesitetik, hogy Foix Germaniát a francia király unokahugát nőül kapván, ennek Nápolyra bíró jogainak egy részét nyeri, ha esetle-ges igényeiről a francia koronára lemond.
1505. A Rákos mezejére egybehítt országgyűlés, és pedig 10 főpap, 40 tanácsnok, 180 mágnás, és megyei követ egyhangulag, Bakócz Tamás áldornagy, érsek és Perényi Imre nádor beleegyezésével is törvényt hoz, hogy ha Ulászló király fi-örökös nélkül meghalna, de különben is ezentul öreg idő-kig, valahányszor az ország fejedelmétől megfosztatnék és

férfitódja nem maradna, mindannyiszor csak magyar választassék királynak és soha, semmiféle külföldi. E végzést Verbőczy István azonnal kihirdette. (Gebhardi hibásan teszi e végzést szeptember 12-ére. Ez keletkezett t. i. az okiratok, és történetíróink egyhangu tanúsága szerint a gyűlés tizenötödik napján; midőn Fessler ugyanazt mondja, magyarázatul azt hozza fel, hogy a végzés október 4-én, Katona hogy október 13-án, Engel hogy október 13-án és 14-én hozatott; mind a három számítása azonban meg nem áll, a melynek bizonyítására csak a gyűlés kezdetének idejét tisztába hoznunk kell. A gyűlés pedig megnyitott in profesto beati Michaelis archangeli, mint Katona *historia critica* Tom. 18. pag. 430, és Szalay Magyarország története III. köt. 451. lapján megjegyzi, a mi Engel és Szalay szerint annyi mint szeptember 28-ka. Ezen naptól számítva a tizenötödik nap: október 12-ike. Katona, ki a fennidézett nagyobb munkájában az időt, ha nem is az újabb kifejezés módja szerint, de legalább a szentekre hivatkozó középkor számítási módja szerint helyesen közli, magával ellenkezésbe jő, midőn *Historia pragmatica Hungariae* kisebb művének második kötetének 435. lapján a gyűlés kezdetére nézve azt mondja: *Signatum in campo Rákos die 15-a congregationis nostrae generalis (inchoatae festo S. Michaelis) anno Domini 1505.* Itt tehát nem mondja, hogy Szent Mihály ünnepet megelőző napon (in profesto) hanem maga Szent Mihály (in festo) napján, azaz szeptember 29-én. Ha innen 15 napot számítunk, október 13-ka jön ki, mint az országgyűlési végzés napja, mely napot Katona már fenn hibásan a profestobul kiolvasott, tanusítván az által, hogy még a *Historia critica* írásakor 1792 — ámbár az oklevelek adatait helyesen idézé, szintén oly hamisan kiszámolta a napokat mint 1784-ben a *Historia pragmatica* írásakor, midőn ez oklevél kifejezését hibásan (in profesto helyett, in festo) átveszi. Megmondjuk alább még, mi okból nem keletkezhetett az országgyűlési végzés október 12-ke után.

1505. Bakócz Tamás érsek, Perényi Imre nádor, Zápolya János, Ujlaky Miklós és több más zászlós urak külön frigyre lépnek, melynek erejénél fogva magokat egymás oltalmazására, a király iránti hűségre és arra kötelezik,

hogy több hazafiakat is hasonló indulatra bírjanak. (Kétséget nem szenved, hogy e frigy Szent Dénes utáni vasárnapon) [die dominica proxima post festum b. Dionisii] azaz október 12-én köttetett, mint Pray, Fessler és Szalaynál is láthatni, nevezetesen mondja az utóbbi, hogy Vladisláv aggodalmainak elaltatására a fennebbi országgyűlési végzés keletével azon egy időben a mai frigy is létesült. Bámulandó itt Engel időtani könnyelműsége, ki, irván hogy a frigy Szent Dénes utáni vasárnapon létrejött, oda veti azt a magyarázatot: also etwa den 10-ten und 11-ten Oktober, mintha nem volna bizonyos, hogy 1505-ben a Szent Dénes utáni vasárnap október 12-kére esett. Miután minden történetíróink az akkori eseményeket úgy adják elő, hogy a nevezett zászlós urak frigye az országgyűlési végzés után, és pedig vagy azért, hogy a megrémített királyt megnyugtassák, vagy hogy nagyra-vágyó terveiknek még inkább kedvezzenek, keletkezett, kiviláglik hogy az említett rákosi híres törvény nem október 13-án, általában nem október 12-ke után hozathatott.)

1518. Luther Augsburghban a pápai követ előtt megjelenik, tanainak védelmére. (Lásd 20-án.)
1529. Báthory István erdélyi vajda Vizakna várat elfoglalja.
1537. VI. Eduard angol király, VIII. Henrik és Seymour Janka fia születik.
1539. Majláth István és Balassa Imre erdélyi vajdák összeesküvése Alvinczen, mely Erdély elpártolására János királytól célzott.
1549. Várday Pál esztergomi érsek meghal Pozsonyban. (Timon.)
1552. Eger hős védelme Dobó István és Micskei István alatt, és az egri nők spártai bátorsága. Aly pasa nagy rohama véresen visszaveretik. (Lásd 18-án.)
1576. II. Miksa római-német császár, magyar király meghal az augsburgi országgyűlésen. (Perger diplomatikája hibásan 22-et ír.)
1597. Tata 32 visszavert roham után a keresztények által mint tarthatatlan elhagyatik, és a törökök által megszállatik.
1604. Dousa, vagy van der Does Janus, hollandi költő meghal. (Lásd dec. 5-én.)

1646. Bassompierre Ferenc francia tábornagy, fényes észtehetségeiről és sorsáról híres, meghal Brie nevű helységben. (Lásd április 22-én.)
1659. Haslerig angol republikánus hadvezér a parlamentben határozatot eszközöl ki, hogy Lambert János puritán tábornok és 8 ezredes letétesse.
1708. Heister Siegbert cs. vezér Érsekújvár ostromával, melyet szeptember 21-én a Rákóczyak ellen kezdett, felhagy.
1711. VI. Károly Frankfurton római császárnak választatik. Koronáztatik december 20-án. (Lásd október 1-jén.)
1716. Küster Ludolf nagy nyelvész, meghal Párisban.
1735. Nagy György János bölcseleti író születik Kőszegen. (Meghal 1812. május 19-én.)
1759. Idősb Balogh János, nyolc hongyülésen vármegyei követ, születik Podrecsánban Nógrád megyében.
1777. Perier Kazmér híres francia szónok és miniszter születése Grenobleban. (Lásd május 16-án.)
1784. Anderloni Péter igen híres rézmetsző születik a bresciai kerületben.
1785. II. József császár leirata, melyben a pápai nuntiaturákat csupán csak követseknek nyilatkoztatja, és tőlük egyházi ügyekben minden bíraskodási jogot megtagad.
1787. Barth Károly festész és rézmetsző születik Eisfelden Hildenburghausen mellett. (Lásd szeptember 11-én.)
1789. A jakobinus testület alakul Párisban.
1791. Karschin Anna Luiza német költőné meghal Berlinben. (Lásd december 1-jén.)
1792. Hertelendy Miksa, Torontál vármegye országgyűlési követe születik Pesten.
1793. Szentmiklósy Alajos magyar költő és prózairó születik Királyiban Gömör vármegyében.
1793. A francia convent, Barére indítványára azt határozza, hogy Lyon városa, mely az ellenforradalomhoz szított, a szegények házain kívül leromboltassék. Lyon romjain egy szobor felállítandó azon felirással: Lyon hadat viselt a szabadság ellen; Lyon nincs többé. (Lásd 9-én.) A város maradványa: Commune affranchi nevet viseljen. (V. ö. 1707. május 8-án.)
1795. Clairfayt Mainz városát a francia ostrom alól felszabadítja. Jourdan visszavonul. (Lásd 11-én.)

1798. Dom Pedro Braganza hercege, Brasilia volt császára, Portugallia kormányzója születik Lissabonban.
1805. A franciák és bajorok Bernadotte és Wrede vezérlete alatt Münchenbe vonulnak.
1806. Davoust tábornagy Naumburgon a porosz raktárakat felgyújtja.
1813. Békekötés Oroszország és Persia közt Gulistanban a Seine folyó mellett angol közbejárás után.
1813. Ütközet Gudow falunál a dánok és Vicherie francia tábornok, más részt az oroszok közt, az utóbbiak ártalmára.
1813. Gyulay cs. tábornok Weissenfelset megszállja.
1814. Münster gróf angol követ, Bécsben jelentést tesz Hannoverának királyságra emeltetéséről.
1821. Zante lakosai a partjain kiszállt törököket meglepik, nagy részt levágják és a többieket roncsolt hajóikra visszautazítik. (Lásd 11-én.)
1822. Az álladalmi igazgatás rendszeresítése Hannovera királyságban.
1822. Dom Pedro Brasilának alkotmányos császárának választatik.
1824. Ideiglenes görög kormány alakul, melynek elnökei Conduriotti és Panuzzo Notara. (L. márc. 13-án, ápr. 7. és 8-án.)
1825. Missolunghi görög vedserege győzelmes kirohanást tesz, és Resid seraskiert tábora visszahuzására kényszeríti.
1826. Goura görög tábornok az Akropolis védelmében elesik.
1829. Regnault János festész, meghal. (Lásd 17-én.)
1832. Alkotmány Braunschweigon.
1848. Tausenau tudor Bécsből Magyarországra indul a forradalom érdekében működését folytatandó.
1848. A berlini országgyűlés az „Isten kegyelméből” cím ellen nyilatkozik.
1848. Az osztrák császár búcsu manifestuma. Jellacsich és Auersperg a Laa-i hegynél Simmering mellett egyesülnek.
1848. Az olaszok felszólítják a Radeczky alatt harcoló magyar ezredek, hogy velük egyesüljenek, közös erővel a szabadság érdekében harcolni.
1848. Rukavina temesvári cs. várparancsnok a nemzetőrséget, mely a katonai parancsnokságot nem akarta elismerni, lefegyvereztetni, a polgári hatóságok a császári haditanács engedelmességére kényszerítetnek. (Böhm Lénárd az alkot-

- mányos közgyűlés feloszlását és a nemzetőrség lefegyverzését hibásan teszi október 23-ára.)
1849. Hauslab es. tábornok Widdinbe megérkezik, hogy a magyar forradalmiakat visszatérésre indítsa.
1851. Leigh Augusta mistress, Byron kedvelt félhuga meghal.
1866. Az olasz hadsereg Mantuát megszállja. (V. ö. október 16. és 19-én.)
1868. A spanyol legfelsőbb junta javasolja mindazon vallási társulatok eltörlését, melyek a volt kormányok által 1835. óta életbe hivatnak; a kilépési szabadságot mindazon vallási társulatokból, melyek az érintett szabály által nem illetetnek, végre a vallási társulatok kiváltságainak eltörlését. — Az igazságügyi minster rendeli a jesuita társaság eltörlését.

13. O k t o b e r.

(III. Idus Octobris.)

50. (Kr. sz. e.) M. Cicero mint Imperator üdvözlötetik az Issus mellett, hol Nagy Sándor Dariust meggyőzte.
44. (Kr. sz. e.) Q. Fabius Māximus consul Hispaniáról diadalt ül.
34. (Kr. sz. e.) C. Norbanus Flaccus proconsul Hispaniáról diadalt ül.
54. Tib. Claudius, Cäsar romai császár neje Agrippina (Germanicus leánya, Domitius Ahenobarbus özvegye, Nero anyja) által, mérgezett gombákkal megéltetik. Hogy fel ne üdülhessen Locusta méregkeverőnő kísérlete alól, orvosa Xenophon mérgezett tollal kente meg gégejét.
409. A svevok, alanok és több más barbar népek Spanyolországba ütnek, a Pyrenäákon át.
1307. Molay Jakab a templáriusok nagymestere, és valamennyi templárius vitéz Franciaországon, számra 60, V. Kelemen pápa és Szép Fülöp francia király titkos parancsára egy napon elfogatik és bebörtönöztetik. (Lásd március 18-án.)
1479. Roppant csata a Kenyérmezőn a törökök Alibeg alatt és magyarok közt. Báthory István erdélyi vajda két lova a csatában elesik, és a győzelem már az ellenség felé hajlik, midőn a szorultság legfőbb idejében Kinisy Pál te-

mesi főispán segélyvel megérkezik, és Báthory István nevét kiáltva az ellenség közé vágat, és példátlan hősiességgel a legfényesebb diadalt kivívja. Elesett 32—45000 török, 8—10000 magyar. (A csata egész nap tartott, de azért Báthory még sem esett el, mint Kőváry írja. Hormayr, Mednyánszky és Jókai a győzelmet hibásan 1481. december 13-ára teszik. Helyesen teszi a brassói templom felirása 1479. évre, de hibásan Bonfini Decad IV. Libr. VI., és Baksay 1480 évre. Dlugoss az eseményt 1479. alá sorolja a napról mondván: Feria IV. ante festum Sancti Galli, alias die Mercurii, — a mi igaz, csak hogy ezen latin számítási módot, hibásan október 14-ére magyarázza. Siegler chronológiája, a Chronicon Mellicense, Engel, Hammer, Szalay, Haner, Eder, Benkő és Felmer a mai napot és évet írják.)

- 1529. A törökök nagy rohama Bécsre visszavaretik. (L. 14-én.)
- 1535. II. Suleiman hadserege Bethlin mellett Mesopotamiában tökéletesen megveretik.
- 1557. Petrovits Péter temesi gróf és országg kapitány, Zápolya és Isabella királyné legbensőbb tanácsosa meghal Kolosvároton 70 éves korában.
- 1594. Veszprém három napi roham után a törököknek megadja magát..
- 1594. Huntly és Errol győzelme Argyle fölött Glenlivetnél.
- 1596. Eger városa, a vallon őrség lázadása miatt Mohammed pasának magát megadni kénytelen.
- 1605. Beza Tivadar híres reformátor Genfben meghal. (Lásd junius 24-én.)
- 1641. Az angol jármat lerázni akaró irlandiak az egész szigeten nagy vérengzést követnek el az angolok közt, mely irlandi vérfördő néven ismeretes. Némely író szerint 130,000 mások szerint 40000 angol ez napon vesztette el életét.
- 1644. Ankerhelm tengeri győzelme Argyle fölött Femern szigetnél.
- 1644. Wrangel Gustav svéd tábornagy megveri a dán hajóhadat Laalandnál.
- 1652. Don Juan Barcelonát visszafoglalja a franciáktól.
- 1660. A dán országos rendek a választó királyság eltörlését kimondják, és III. Frigvest korlátlan kormányzati joggal

- felruházzák. (Az első hasonló határozat a polgári és papi rendben október 8-án létesült.)
1666. Dom Francisco Manoel de Mello történetíró meghal.
1695. Nagy Péter orosz cár 30000 ember vesztesége után Assow török vár ostromával felhagyni kénytelen.
1715. Malebranche Miklós híres francia bölcseleti író és szónok halála Párisban. [L'art de verifier les dates szerint 15-én.)
1716. Temesvár Mehmed pasa alatt magát hadszerződésileg Jenő savoyai herceg, cs. hadvezérnek megadja. A várból 12000 török magán tulajdonával, de fegyvertelenül kivonul; és így e fontos vár, miután 164 esztendeig török járom alatt volt, Magyarországhoz visszajutott, a hozzá tartozó vidékkel együtt.
1745. Allessandria piemonti város az egyesült francia-spanyol sereg által bevételik.
1752. Droz Henrik Lajos Jakab híres eröműtanár születése Chaux de Fondban, Neufchatel hercegségben. 22 éves korában Párisba leányt ábrázoló önmozdonyt hozott, mely a zongorán több darabot játszott, a kótákat szemeivel és fejével kíséré, és a játék végével a hallgatók előtt magát meghajtá. (Lásd november 18-án.)
1766. Longhi József olasz rézmetsző születik a pápai birodalomban.
1786. Igaz Sámuel Magyar író születése Erdőbényén Zemplén vármegyében.
1781. II. József császár türelmi nyilatkozványa. (Katona így. Hormayr sz. 15-én, Fessler sz. 25-én. Lásd junius 30-án, december 21-én.)
1789. Akjerman vagy Neszter-Fejérvár Platow orosz tábornok által elfoglaltatik.
1789. Szendő bevétele az osztrákok által.
1793. Károly Vilmos Ferdinand braunschweigi herceg és Wurmser osztrák tábornok a weissenburgi vonalakat elfoglalják a franciáktól.
1808. Bonaparte Lajos hollandi király a kiviteli kereskedést a tengeren megtiltja.
1809. Stapsz Frigyes, 18 éves német ifju, midőn Napoleont Schönbrunnban meggyilkolni szándékozná, Rapp tábornok által elfogattatik. (Posselt sz. 12-én.) [Lásd 17-én.]
1813. Török József jeles magyar orvostani és természettudományi író születik Alsó-Várad bars megyei helységben.

1813. Az osztrákok másodszor megszállják Triestet. Nugent Rabie ellen.
1813. Henszlmann Imre, jeles magyar mű- és régiségtudós születése Kassán.
1815. Új Granada, Venezuela és Carthagena egyesült államok angol védelem és igazgatás alá jutnak.
1815. Murat Joachim volt nápolyi király Pizzo calabriai helységben megölik. (Lásd március 25-én.)
1820. Silvio Pellico olasz költő Majlandon fogságra tétetik. (Lásd augusztus 1-jén.)
1821. A görög kormány Zante szigeten a hadi állapotot kihirdeti.
1822. Canova Antonio az újkor leghíresebb szobrászainak egyike meghal Velencében. (Lásd november 1-jén.)
1823. Lisznyai (Damó) Kálmán jeles magyar lantos és népies költő születik Herencsén nógrádmegyei helységben. (Ponori Tewrewk József szerint 1821. évben.)
1823. Az első szállító gőzhajó Bécsből Pestre indul.
1825. I. Miksa József első bajor király (mint választó fejedelem IV.) meghal.
1828. Monti Vince olasz költő és Olaszországnak Napoleon által kinevezett történetírója meghal.
1831. A brasíliai követi kamara határozványa, hogy a jövő (1834.) törvényhozó test követei felhatalmaztassanak a jelen alkotmányt eltörölni és Brasiliát szövetséges monarchiává alakítani.
1833. Schwyz canton új alkotmányt nyer népfelségi alapon, mely ezen canton kerületeit ismét egyesíti.
1837. A franciák Valée tábornok alatt Constantinet Afrikában rohammal elfoglalják.
1841. Ning-po bevétele az angolok által ellentállás nélkül.
1848. Simunich osztrák tábornok Duklanál Magyarországra tör. (Lásd november 5-én.)
1848. A berlini polgárvéd-egylet a bécsi akadémiai legióhoz és nemzetőrséghez szabad törekvéseikért rokonszenvi nyilatkozatot intéz.
1848. A frankfurti baloldal azt indítványozza, hogy a nemzetgyűlés a bécsi forradalom iránti rokonszenvét nyilvánosan kijelentse. Ez el nem fogadtatván Blum Robert, Fröbel Gyula, Hartmann Móric és Trampusch Albert nemzetgyűlési tagok Bécsbe küldetnek, ezen érzelmek kifejezésére.

1848. Messenhauser Bécsben a nemzetőrség főparancsnoka lesz.
 1848. Királyi veto Berlinben a halálos büntetés eltörlése ellen.
 1848. A bécsi országgyűlés határozatilag kimondja, hogy ő az ország egyetlen törvényes alkotó hatalma, és tiltakozik a cseh követek elválási szándoka ellen, kik Brünnben külön összejövetelt tartani akarnak.
 1849. Manin velencei dictator Marseillebe jő.
 1849. Anderloni Péter rézmetsző meghal Cabiato nevű jószágán Majland mellett. (Születik 1784. október 12-én Brescia mellett.)
 1851. Parasztlázadás a Loire völgyében.
 1853. Morrison Vilmos híres író chinai dolgokról és nyelvész meghal Hongkongban.
 1860. Az egyesült angol-francia sereg Peking-et China fővárosát elfoglalja.
 1864. Tiflis, transkaukáziai orosz kormánykerületben a parasztok a jobbágyság kötelékei alól felszabadítatnak.
 1865. A Juarez parti tábornokok Arteaga, és Salazar a császáriak által megveretnek, elfogatnak és megölvetnek.
 1865. Kutaís orosz kormánykerületben a jobbágyság eltöröltetik. (V. ö. augusztus 12-ikén.)

14. O k t o b e r.

(Pridie Idus Octobris.)

222. I. Calixtus pápa hitvallásáért kivégeztetik.
 680. Wamba nyugoti góth király lemond a kormányról és egy zárdába vonul. (Lásd sept. 1-jén.)
 1066. Hódító Vilmos normandi herceg fényes győzelme Hastings mellett II. Harald szász-angol király fölött. E csatában maga Harald, két testvére, és 50,000 angol elesett és a szász dinastia megbukott.
 1208. IV. Béla magyar király első koronáztatása. (Igy Katona, Turóczy igazításában. Tehát nem született ma, 1206. évben mint Hormayr tört. zsebkönyve rosszul írja, mert csak annyi bizonyos, hogy IV. Béla 1206. évben jun. 7-ke és nov. 29-ke közt született.)
 1322. II. Eduard futása a skótok előtt Billand-nál.

1529. A törökök utolsó nagy rohama Bécsre II. Suleiman alatt. Salm Miklós gróf a város vitéz védelmében halálos sebet kap. Suleiman az ostromot felbontja és Budára visszavonul. (Lásd 16-án.)
1537. Seymour Janka angol királyné meghal. (Lásd 22-én.)
1552. Amhád pasa az utolsó nagy ostromot Egerre parancsolja, a csata egész nap folyt, végre Dobó és a sebesült Mecskey a törököket visszaüzi. (Lásd 18-án.)
1601. Thurzó György megveri a törököket Székesfehérvárnál.
1619. Bethlen Gábor Pozsonyt elfoglalja, a nádor a koronával együtt megadja magát. (Gebhardi és Kazinczy Ferenc azt írják, hogy Bethlent az országgyűlés okt. 11-én Magyarország fejedelmének választá. Miután a város csak ma vétetett be, és az országgyűlés még csak későbbben nyílt meg, világos, hogy Bethlen 11-én Pozsonyban nem választathatott fejedelemnek.) [Lásd jan. 8-án.]
1625. A soproni nevezetes országgyűlés megnyitása.
1637. Chiabrera Gábor a leghíresebb olasz lantos költők egyike meghal Savonában. (Lásd jun. 8-án.)
1638. Bernát weimari herceg megveri Götz osztrák tábornokot Breisachnál, ki a várost az ostrom alól felszabadítani akarta. (Lásd dec. 17-én.)
1644. Penn Vilmos, egy tartomány (Pennsylvania) és egy vallásfelekezet alapítója születik Londonban. (Meghal 1718. május 30-án.)
1660. Gigli (tulajdonkép Nenci) Jeromos gunyoros költő születik Sienában.
1660. Scarron Pál, bohócos és gunyoros költő meghal Párisban. (Lásd ápr. 15-én, nov. 28-án.)
1684. Makovecz hegyivár Bártfa mellett hét napi ostrom után megadja magát Schulz cs. tábornoknak, 22 ágyuval.
1686. Badeni Lajos határgróf és Scherffenberg Frigyes Pécsét rohammal beveszik.
1689. A császáriak badeni Lajos határgróf alatt a Hussein pasa által 8000 törökkel védett Bodonyt (Widdint) elfoglalják. (Cserei, Istvánffy, Fessler.)
1702. A franciák Villars tábornagy alatt megverik az osztrákokat Lajos badeni herceg alatt Friedlingennél; a veszteség mindkét részen majdnem egyenlő volt.

1703. Károlyi Sándor szathmári főispán a bécsi ministerek által szenvedett méltatlanságokért Rákóczy pártjára áttér.
1733. Clerfayt vagy Clairfayt Ferenc Sebestyén Károly József (de Croix) gróf, híres osztrák tábornagy születése Bruille váron Hennegauban. (Lásd jul. 21-én.)
1747. Nagyajtai Nagy György magyar nyelvész születése Nagyajtán Erdélyben.
1747. Gorani Cäsar gróf, cs. tábornok Forbia mellett golyó által elesik.
1756. II. Frigyes porosz király 14000 szászt Rutowsky gróf alatt fegyvernyújtásra kényszerít; utóbb a foglyokat a porosz hadseregbe beosztja.
1758. Daun cs. tábornok II. Frigyes királyt Hochkirchennél meglepi és tökéletesen megveri. Lange őrnagy 600 poroszszal 14 osztrák zászlóalj ellen hőiesen vív és elesik, hasonlóan Keith skót születésű porosz tábornok, és Ferenc braunschweigi herceg, kinek egy ágyugolyó fejét elvette.
1761. Münster Henrik püspök jeles dán tudós születik Gothában.
1783. Palóczy László, nagyhirű borsodmegyei követ, az országgyűlés első kerületi jegyzője, jeles szónok születik Miskolcon.
1793. Lengyelország második felosztása. Poroszország 1131 □ mérföldet vesz 1130,000 lakossal, t. i. Nagy-Lengyelországot, Danzig, Thorn és Czentoschau kerülettel. Oroszország 4612 □ mérföldet vesz 3 millió lakossal, a maradvány 4234 mérföld lengyel köztársaságnak neveztetett egy szerződés alapján, mely azon békéhez hasonlít, melyet Róma Charthagonak engedményezett. (Lásd febr. 17-én, aug. 5-én 1792., okt. 24-én 1795.)
1793. Vádoklevél Mária Antoinette királyné, „Capet özvegye“ ellen. (Lásd 3. és 16-án.)
1795. A történeti hírtő összművészeti intézet Párisban megnyitattik.
1799. Bonaparte Egiptomból Párisba megérkezik, a quarantaine szabály áthágásával.
1803. Hercules Reinald, az Este ház utolsó hercege Modenában meghal. Utána Austria örökölt.
1805. Murat francia hadvezér megveri az osztrákokat Ulmnál, és a várost elzárolja.

1805. Ney francia tábornagy megveri az osztrákokat Elchingen mellett.
1806. Napoleon fényes győzelme Jena és Auerstädt mellett a poroszok fölött. 10000 halott és sebesült, 18000 fogoly ment veszendőbe. E csata Poroszország sorsát eldönté. (Lásd okt. 27-én, jul. 7-én.)
1808. Az erfurti congressus berekesztése, I. Sándor és Napoleon a várost elhagyják.
1808. Holstein-Oldenburg a Rajnaszövetségbe fölvetetik.
1808. Népfelkelés Madridban báró Straganoff orosz minister ellen, kinek szolgálói, mert franciák voltak, megölettek.
1809. Napoleon békét köt Bécsben (Schönbrunnban) az osztrák császárral, mely által Austria 2000 □ mérföld terület és negyedfél millió lakost vesz. Salzburg t. i. és az Inn kerület Bajorországhoz, Illyria Franciaországhoz, Krain, Horvátország és Dalmatia Olaszországhoz, Nyugoti-Galicia Varsóhoz csatolatik, Keleti Galicia egy része Oroszországhoz Austria azonkívül a continentalis rendszert elfogadja, 85 millió frank hadiköltséget fizet, és hadseregét 150,000 emberre leszállítja. (Lásd ápr. 9-én, május 12-én.)
1810. Sebastiani francia tábornagy megveri a Fuengirola erősséget Malaga mellett bevenni szándékozó angolokat.
1811. Az oroszok Markof alatt megverik a törököket Achmed alatt Rustsuknál.
1811. Az oroszok a török nagyvezírt fél hadseregével együtt elfogják Slobosiánál.
1813. Bajorország hadat izen Napoleonnak.
1813. Murat megveretése a Liebertwolkwitz és Wachau melletti ütközetben. (Lásd 16-án.)
1817. Curban John Philpot hires angol szónok halála. (L. jul. 24-én.)
1821. Zante lakosai Kara Ali török nagyadmiralt a zantei rév elhagyására, és a szerencsétlen tengeri harc után megrongált hajóival a nyílt tengerre szállni kényszerítik. Lásd okt. 12. és 13-án.)
1831. Pons Lajos csillagász meghal Florenzbén.
1834. Viharos jelenetek Philadelphiában a congressusi választások alkalmával. Három ház leromboltatott, több leégett.
1837. Don Carlos spanyol trónkövetelő Arragoniában menekvése közben Espartero által megveretik Huerta mellett.

1838. Lancaster József, a nevelés téren érdemes quäker, és saját nevelési rendszer alapítója meghal New-Yorkban.
1847. Hind csillagász a Flora nevü bolygót fölfedezi.
1848. Ferdinand császár Ollmützbe érkezik. (Lásd 7-én.)
1848. A magyar országgyűlés és honvédelmi bizottmány segedelmet és ügyközösséget ajánló szöszatai a bécsiekhez és osztrák néphez Bécsben kihirdettetnek.
1848. Bem a bécsi mozgó sereg és tüzérség főparancsnokának kineveztetik és a város védelmét vezérli.
1848. A honvédelmi bizottmány a Galiciából Felső-Magyarországba betörni készülő Simonich osztrák tábornok fejére és csapata egyes tagjaira díjt tűz ki, és őket közprédául jelöli ki.
1849. A magyar képviselőház a Bécs gyámolítására rendelt nemzeti sereget az ország határaitra visszaparancsolja. Kossuth előadja, hogy a király kilenc oldal felől rendelte az országot megtámadtatni. (Lásd 10., 16. és 21-én.)
1849. A prűmi felkelők Steil, Mannstein és Alken Saarlouisban meglövetnek.
1851. A britt seregek megtámadják a kaffereket; (ujra 16-án is.)
1854. Kereskedelmi szerződés Angolország és Japan birodalom közt, mely által Simoda (Idzu hercegségben) Hakodadi (Matsmai hercegségben) és Nagasacki (Kiu-sziä szigeten) a külkereskedésnek megnyittatnak, és az angoloknak megengedtetik, hogy ugyanott consulatusokat felállithassanak. (Lásd jun. 22-én.)
1861. Ostromállapot hirtetése orosz Lengyelországban. Varsó utcáit katonaság lepi el, nemzeti színek és gyászjelek eltiltatnak.

15. O k t o b e r.

(Idus Octobris.)

309. (Kr. sz. e.) L. Papirius Cursor dictator, a samnitákról diadalt ül.
95. (Kr. sz. e.) F. Lucretius Carus lovag, hires római költő születése Rómában. (Meghal 51. Kr. sz. e.)
70. (Kr. sz. e.) Publius Virgilius Maro a legjelesebb római költő születik Mantuában, vagy mások szerint Mantua melletti Andesben, mely ma Pictolonak neveztetik. (Meghal

19 év Kr. sz. után, azaz Róma alapításának 735 évében.)
[Lásd sept. 28-án.]

892. Moktamed chalifa megöletése.
1080. Rudolf sváb herceg, IV. Henrik császárnak VII. Gergely pápa által felizgatott vetélytársa az Elster folyónál Merseburg közelében karját és életét veszti. A győzelmet ismét Nordheim Otto ragadta ki IV. Henrik kezéből. (Schlosser.) (Lásd okt. 16-án, jan. 25. és 27-én, aug. 7-én.)
1080. IV. Henrik császár megveri Matild grófnő seregét Volta mellett, mely Gilbert pápát Ravennából kiűzni akarta.
1284. Dschuweini, a bölcs és tudós nagyvezir kivégeztetik.
1385. Hedwig Nagy Lajos leánya Krakóban lengyel királynénak koronáztatik.
1444. Piccinino Nicolo, condottieri meghal.
1465. Peutinger Konrád jogtudós és régiségbuvár születése Augsburgban. (Lásd dec. 28-án.) Tőle ered a bécsi udvari könyvtárban létező térkép, mely nevét viseli.
1493. VI. Sándor pápa egy ugynevezett demarcationalis vonalt huz a világtengeren a spanyolok és portugallok fölfedezéseit elosztogatandó.
1564. Vesal András híres orvos és bonctudós meghal.
1598. Kanizsa 44 napi ostrom után Ibrahim nagyvezir részéről Paradeiser György cs. vezér által a törököknek átadatik, szabad menekvés feltétele alatt. (Hammer azt mondja, hogy Naima török író az átadás napját okt. 23-ára tevén, nyolc nappal hamarabb történnék állítja.)
1601. Mohammed Kiája és a budai pasa Mohammed Mankirkuschi a németek és magyarok által Székesfehérvárnál megveretik és elejtetik.
1604. Bocskay István éjjel megtámadja Belgiojoso cs. vezér német hadát Diószeg és Álmosd közt, ezt megveri és Petz János hadnagyot elfogja. (Szalay László, Erdélyi János és többen okt. 14-re teszik; a Hormayr és Mednyánszky féle történelmi zsebkönyv, Révész Imre stb. pedig mára a mit Bocskainak egy dec. 12-én 1605. kelt levele is megerősít. Ez volt Bocskai első nyílt csatája.)
1626. A budai pasa serege Verebély mellett fellázad. Bethlen Gábor mint szövetséges, ki Nyitrába betört, erőhatalommal elfojtja.

1651. Stanley Jakab (Derby gróf) a puritán haditanács itéleténél fogva, mint II. Károly híve lefejeztetik.
1686. Veterani cs. vezér 10000 magyar és némettel számos török sereget Zenta mellett megver.
1701. Le Beau Charles, igen tudós történetbuvár születik Párisban. (Meghal 1778. márc. 13-án.)
1703. Thorn, miután a svédek bombáztatása által már egészen elhamvasztatott, megadja magát XII. Károly svéd királynak.
1741. Donner Rafael híres szobrász halála. (Születik 1695. Esslingen marchi faluban Austriában.)
1748. Stollberg Keresztély gróf, csekély emelkedettségű német költő születik.
1758. Dannecker János Henrik híres német szobrász születése Stuttgarton. (Faber szerint Waldenbuchon született a stuttgarti kerületben.) [Lásd dec. 8-án.]
1762. Hadik cs. tábornok és Stollberg herceg fényes győzelmet nyernek a poroszok fölött Freibergnél.
1763. Fitzgerald Eduard lord, szabadsághős az északamerikai háboruban és az ir nép jogainak ünnepezt védője születik Dublin mellett.
1764. Gibbon a capitolium romjai alatt nagyszerű történeti művét tervezi.
1771. Fischer Gotthelf híres fűvész és bonctudós születik.
1771. Petrovics Czerni György (Kara Gyorgye) a szerb felkelők fővezére születik.
1776. Ellis John angol kereskedő, híres természetbuvár halála Londonban.
1779. Wallin János Olof, híres svéd vallástudós és költő születése a régi Dalekarliában.
1781. II. József császár a türelmi nyilatkozványt kibocsátja. (Lásd jun. 30-án.)
1783. Magendie Ferenc híres francia phisiologus születik Bordeauxban. (Meghal okt. elején 1855. Párisban.)
1788. Merilhou József híres ügyvéd, a juliusi forradalom után francia minister születik Montignac-on.
1791. Milutinovics Simeon szerb költő születik Sarajewóban Bosniában.
1793. Jourdan francia tábornok megveri Koburg herceget egy két napi csatában Wattignies mellett. (15. és 16-án.) Maubeuge vár az ostrom alól felszabadul.

1797. Emlékünnep Mantuában Virgilius tiszteletére, ki állítólag ott született.
1804. Kaulbach Vilmos az ujkor egyike legnagyobb festésze születik Arolsen-ban a waldecki fejedelemségben.
1807. A szerbek megverik Hassan passát Konitzánál, a Buzawa folyónál.
1809. Taubner Károly, magyar bölcsészeti és mathematicai író születik Veleghen Fehér vármegyében.
1809. Napoleon az illyriai királyságot alakítja, és Ragusát abba kebelezi.
1813. Tettenborn tábornok Bremát megszállja. Thullier francia tábornok és parancsnok az ostrom alkalmával ágyugolyótól találztatik.
1814. A bécsi congressus határozata, hogy az egész szász királyság Poroszországba kebeleztesse.
1815. Új üldözések a protestánsok ellen Nimesben és környékén.
1817. Burkhardt János Lajos, tudós utazó Afrikában, meghal Cairoban.
1817. Kosciusko Tádé, híres lengyel hős és hazafi meghal Solothurnban. (Születik Siechnowice-ban 1746. októberben.)
1820. Schwarzenberg Fülöp herceg, osztrák főtábornagy meghal Lipcsében.
1821. Hartmann Móric jeles német költő és magyar költők fordítója születik Duschnikon Csehországban.
1822. Wittekind híres szász herceg hamvai Herfordenből Engon városkába vitetnek és eltemettetik.
1822. Meissner Alfred német költő születése.
1822. A veronai fejedelmi congressusra ma Ferenc császár és a porosz király, másnap az orosz cár megérkeznek. (Lásd 20-ikán.)
1826. A hollandiak meggyőzik Diepo Negoro-t Java szigeten. (Lásd jun. 19-én.)
1832. Spanyol amnestia politikai vétségekért a királyné által aláíratik.
1835. Motherwell William skót költő halála Glasgowban. (Szül. 1797. ugyanott.)
1836. Nostitz és Jänkendorf Gottlob Adolf Ernő német író és költő, mint olyan Nordstern Arthur név alatt ismeretes, meghal oppachi jószágán. (Lásd apr. 21-én.)
1848. A magyar képviselőház a hadsereg nemzeti lábra állítása

- érdekében rendeli, hogy a csapatok a magyar háromszint vegyék fel, és hogy a tisztek a honvédelmi bizottmány irányában köteles föltétlen engedelmességüket jelentsék ki. (Lásd november 27-én.)
1848. Pétervárad feltűzi a magyar háromszin zászlót, és a forradalomhoz áll, noha Blagoevics parancsnok a császárnak kívánt engedelmeskedni. (Majláth hibásan november 2-ára.) [Lásd 8-án.]
1848. Bécs védelmi állapotba helyezve. Frank tudor, Sternau, Jelowicki, Padovani, Wutschel szabad csapatokat alakítanak.
1848. A magyar képviselőház nagyobb pénzjegyek forgalomba bocsáttatását engedélyezi.
1849. Vasuti congressus Bécsben.
1850. A Herzegovina, mely a török összeírásnak magát alávetni nem akarta, fellázad. A vezir Mostarból elűzetik.
1851. Kossuth Gibraltarban angol hajóra száll Angolországba menendő, míg menekült hontársai a Missisippivel Amerikába vitorláznak.
1852. Bonaparte Lajos Amboise váron Abd-el-Kadernek szabadon bocsátását tudtára adja. (Lásd december 21-én.)
1852. Jahn Frigyes Lajos volt porosz kapitány, a tornázás alapítója meghal Freiburgon az Unstrutt mellett.

16. Oktober.

(XVII. Calendas Novembris.)

322. (Kr. sz. e.) Demosthenes, a régi kor és republikai intézmények legnagyobb szónoka, Kalauriában Poseidon templomában mérget vesz és meghal, ide menekülván Archias és Demades foglárók elől, kiket Antipater macedói király ellene kiküldött.
322. (Kr. sz. e.) Kadmea a thebai vár a szövetség értelmének ellenére egy spártai sereg által árulás segedelmével elfoglaltatik. Ezen eset okul szolgált azon nagy háborúra melyben Pelopidas és Epaminondas a lacedämonok erejét Leuctranál megtörték.
456. Ricimer svevusok fővezére mint győző Romába vonul és

Avitus császárnak jelenti, hogy kormányzása megszűnt. De míg Ricimer Avitust a placentiai püspökségben meghagyta, a senatus ennek trónvesztését kimondta és halálra ítélte. (Lásd július 10-én.)

955. I. Otto császár megveri a szlávokat.
1171. A királyi sereg meggyőzi Leicestert Farnham mellett.
1076. IV. Henrik császár Triburon az érsekek és főpapok által trónvesztettnek nyilatkoztatik. (Lásd december 25., 31-én, aug. 7-én, január 25-én.)
1311. Általános (15-dik) egyházi gyülekezet Vienne francia városban. A templáriusok rende, a beghardok és beguinok átok alá vétetnek. Kísérlet a kereszthadak megújítására. (Vége május 6-án 1312.) A tizenhatodik általános egyházi gyülekezetet se a L'art de verifier les dates-ban, se Brinkmeir által felemlítve nem találom. (Lásd november 16-án.)
1518. Luther Márton egy rosszul értesített pápától a jobban értesülthöz fellebbez.
1526. Titkos értekezletek Hainburgban az osztrák-magyar párt közt, azon célból, hogy Ferdinandot a magyar trónra segítse.
1529. II. Suleiman török zultán Bécs ostromát megszünteti. (Lásd 14-én.)
1551. Ahmed pasa Temesvárt megtámadja, de sikertelenül.
1553. Idősb Kranach Lukács híres német festész halála Weimaron. (Lásd október 4-én.)
1555. Ridley Miklós protestáns püspök Oxfordon, Latimerral együtt vallásáért máglyán megégettetik.
1559. A congregatio párthivei Edinburghot beveszik.
1612. Báthory Gábor erdélyi fejedelem tábornoka Allya megveri az ellene fellázadt brassói főbirót Weiss Mihályt (nem Albertet, mint Szalay és Pálkövy írja] és Géczy Andrást Földvárnál (Marienburg) és Weiss Mihályt elejti. (Benigni, Engel, Kőváry, Bedeus, Szilágyi Sándor. — Ellenben Fessler sz. 15-én) [Lásd január 13-án, július 11-én.]
1615. Forgács Ferenc kir. helytartó, bibornok és áldornagy meghal.
1631. Chosrew pasa török nagyvezir letétetik.
1631. Kollonits Lipót gróf, bécsujhelyi püspök, utóbb esztergami érsek, áldornagy és bibornok születik Komáromban. (Meghal 1707. jan. 20-án.)

1676. Béke Zurawoban Lengyelország és a porta közt. IV. Mohammed ez által Kameniecet és az Ukraina egy részét nyeri.
1680. Montecuculi Raimund cs. főhadvezér halála.
1690. I. Lipót császár az erdélyi rendek szabadságlevelét adja ki. (Decretum Leopoldi.)
1708. Haller Albrecht természettudós és költő, ki érdemeiért „nagy“-nak neveztetett születik Bernben. (Meghal 1777. dec. 12-én.)
1710. Hadik András gróf cs. k. tábornagy születése Futakon Bács megyében egy régi nemzetségből, melynek a magyarok beköltözkedésekor Európába a Kaukazuznál maradt ága még a tizennyolcadik század vége felé is virágzott Hadikban, a Kaukazuз tövében lakott zsiri fejedelemben, ki egy térítő pap által magyarországi ős rokonát, Hadik tábornagyot köszönteté. (Meghalt 1790. márc. 12-én.)
1720. Sulzer János György, a leghíresebb bölcse'szek és szépi-
léstani írók egyike születik Winterthuron.
1725. Gvadányi (Guadagni) József, magyar lovastábornok és író születése Rudabányán Borsodmegyében. (Lásd dec. 1-jén.)
1726. Chodowiecki Dániel Miklós, jeles festész és rézmetsző születése Danzigban. (Lásd febr. 1-jén.)
1752. Eichhorn János Gottfried német tudós keleti nyelvekben, itészetben és történelemben, a kereskede's és irodalom tör-
ténétirója születik. (Meghal 1827. június 25-én.)
1757. Hadik András cs. tábornok 4000 emberrel Berlint másfél
napra megszállja, az ellenség közül 8—900 embert levág,
és a behajtott sarc után 800 fogolylyal tovább vonul.
1779. Björnstierna Magnus Fridrik Ferdinand gróf svéd tábornok,
diplomata és író születik Dresdában.
1788. Palmblad Vilmos Frigyes igen jeles svéd tudós és író
születik Süderköping-ban.
1791. Potemkin Sándor Gergely herceg, orosz tábornagy halála.
1793. Mária Antoinette francia királyné kivégeztetése. (Lamartine
sz. 15-én.)
1793. A francia convent határozata, hogy azon idegenek, kik oly
álladalomnak alattvalói, mely a köztársasággal háboruban
van, bezárassanak.
1801. A bataviai köztársaság második alkotmánya. (Lásd márc.
15-én, ápr. 23-án.)

1801. Jellacsich József báró horvát bán, osztrák tábornagy születik Kupilovaczon a turopoliai kerületben. [Nagy Iván sz. Péterváradon.] (Lásd május 20-án.)
1806. Erfurt Murat francia tábornok előtt capitulál, 120 ágyuval. Parancsnoka Möllendorf 8000 poroszszal, az orániai herceg 4 tábornokkal elfogattatik. (Stralheim szerint okt. 18-án.)
1806. Lázadás Domingo szigeten. Dessalines, ki I. Jakab császár név alatt zsarnokul kormányzott megöletik. Utódja lesz Kristof tábornok, mint kormányelnök. (Lásd 1804. okt. 8-ikán.)
1809. A tyrioliak csatavesztése Speckbacher alatt a franciák által Meleknél.
1813. Ütközet Lindenaunál Bertrand és Gyulay közt; az előbbi visszavonul.
1813. Kemény csata Wachau és Möckern mellett Napoleon és Schwarzenberg közt, és Marmont s Blücher közt. A franciák fegyvereit a sereg vitézsége dacára, győzelem nem koszorúzta és mind a három ma történt csata határozatlan kimenetű volt. (Lásd 14-én.)
1814. A kisebb német tartományok egyetemben kívánják, hogy a bécsi congressusnál a közös haza fölötti tanácskozmányokban részesülhessenek.
1817. Piar venezuelai forradalmi vezér, Morillonak sept. 27-én hirdetett amnestiája által ügyétől eltántorítatva, Angosturában mint hazaáruló halálra ítéltetik.
1817. Thümmel Móric Ágoston jeles német költő és író halála Koburgban. (Mások szerint okt. 26-án.) [Szül. 1738. május 27-én Lipcse melletti Schönfelden.]
1818. Balog Péter, híres országgyűlési szónok, a vallásszabadság védője meghal.
1822. Doppler Ferenc kitűnő zenész, Benyovszky, Ilka, Vanda magyar operák szerzője születik Lembergben.
1824. A szabadelműek, szabadkőművesek és communerosok Spanyolországban törvénykivülieknek nyilatkoztatnak.
1830. Az orániai herceg, a király fia a belgákat független nemzetnek elismeri. Az ideiglenes kormány tiltakozással felel, hogy ezen elismerésre szüksége nincs.
1834. Egy orosz ukas a vissza nem jött lengyeleket száműzi.
1848. Tausenau Károly tudor Pesten a németeket a szabadságharcra lelkesíti az osztrákok ellen.

1848. Munkások békétlenségei Berlinben; véres összeütközés a polgárvéddel.
1848. Ferdinand császár nyilatkozománya Ollmützből népeihez, melyben Magyarországot lázadó tartománynak címezi, országgyűlését és kormányát törvénytelennek nyilvánítja és kijelenti hogy Lamberg és Latour meggyilkolásáért bosszút venni fog. Azért Windischgrätz herceg altábornagyot katonai dictatorsággal és felségi hatalommal ruházza fel a régi állapot visszaállítására.
1848. Agyagfalvi székely gyűlés Gr. Mikó Imre elnöklete alatt, hol Berzenczey László az ellentállást szervezi. Mintegy 30—40,000 fegyveres ember kijelenti csatlakozását a magyar kormányhoz, és tisztjeivel együtt az alkotmányra esküszik. Az egész székelység honvéd sereggé alakul. (A Berzenczey elleni ítélet a Magyar Hirlapban e gyűlést okt. 30-ára teszi.)
1848. A Galiciából megszökött Vilmos huszárok sok kaland után Magyarországha érkeznek és hazájukat minden megtámadás ellen védeni ajánlkoznak.
1848. A magyar sereg Bécs felé mozdul elő, de éjjel ismét visszahúzódik. (Lásd 10. és 14-én.)
1849. Radeczky cs. tábornagy Lombardia kormányzójának kineveztetik.
1850. Az Aleppóban felzendülő arabok nagy vérengzést és pusztítást követnek el a keresztények közt. Több ház és templom felgyujtatik, 450 ház kipusztítatik. Míg a török kormány tevéktelen maradt, a török sereg pedig a lázadókkal egyetértett, a magyar menekültek és száműzöttek a rend visszaállításáért harcoltak. A vérengzés okt. 18-káig tartott. Ezen felkelés célja volt Abdallah bey alatt egész Syriát az araboknak meghódítani. (Lásd nov. 5. és 6-án.)
1851. Don Manuel Godoy de la Paz herceg (békefejedelem) szegény elvonult állapotban meghal Párisban.
1853. Müller H. E. tájfestész halála Dresdában.
1866. Az olasz hadsereg Veronát megszállja. (V. ö. okt. 12. és 19-én.)

17. Október.

(XVI. Calendas Novembris.)

1147. A spanyolok Almeriát elfoglalják.
1346. A skótok Baliol Eduard és három püspök vezetése alatt megveretnek Nevils-crosz mellett az angolok által, kiket IV. Percy Henrik vezérlett. David király, Bruce Robert fia elfogattatik.
1448. Hunyadi János Kossova mezején Amurat zultánnal csatázik. Apróbb ütközetek a lovasság közt. (Lásd 18. és 19-én.)
1504. Miksa német király Bentzenauer János Kuffstein áruló parancsnokát, 14 társával lefejezteti. A király arccsapást ígért mindenkinek, ki a bűnösök életéért könyörgend. Erich braunschweigi herceg könyörgött értük, a király arcul csapta, de Erich ez áron még 23 ember életét mentette meg.
1509. Commines Fülöp francia történetíró meghal Poitouban.
1525. A samojedek minden törzsei alávetik magokat az orosz hatalomnak.
1552. Hedio Gáspár a reformatio előmozdítója és történész meghal.
1552. Osiander András, azon hevesen megvitázott elvnek tanítója, hogy az ember nem a hit által, hanem a benne lakó Krisztus igazsága által lesz igazságos, meghal.
1605. Érsekujvár Homonnay Drugeth Bálint által Bocskay István számára elfoglaltatik.
1614. Naszuh török nagyvezir kivégeztetése.
1620. Bethlen Gábor seregei megverik a kozákokat Köpcsény mellett.
1661. Az udvarhelyi, marosi, sepsi, kezdi-i és orbai székelyek, kik a török felsőséget elismerni vonakodtak, megadják magokat Apafy fejedelemnek, ma és a két következő napon.
1663. Zrinyi Péter 2000 emberrel 7000 Bosniából Csenkics pasa alatt betörő törököt két órai csatában megver Ottosác és Zerinvár közt Horvátországban. (Fessler szerint történt szent Lukács előtti csötörtökön. A nevezett esztendőben szent Lukács napja épen csötörtökre esett, és így számi-

- tásában hibának kell lenni. Ortelius és Hormayr és Mednyánszky történeti zsebkönyve világosan a mai napot nevezik.)
1675. Lobkowitz Vencel herceg, sok szerencsétlenség okozója Magyarországon, a császár által méltóságaitól megfosztatik és Csehországba száműzetik. Vele együtt bukik Souches Lajos gróf is.
1688. A franciák kardcsapás nélkül Mainzot elfoglalják.
1705. Ninon de l'Enclos a franciák Aspasiája, korának legszebb és legszellemdúsabb asszonya meghal Párisban 90 éves korában. — L'Enclos oly szép volt, hogy még 80-dik évében Gedoy apátban, mondják, erős szenvedélyeket gerjesztett. La Brissière tengerész kapitány l'Enclos fia volt. Születéskor egy katonatiszt és egy pap az apaság miatt összevesztek; a civodást sors döntötte el, mely a tisztet apává tette. Egy másik fia, kit Villarceauxtól nyert, halálosan beleszeretett Ninonba és midőn azt hallá, hogy az ő anyja volna, keresztülszurta magát. Egyébiránt Ninon még a legtisztessé hölgyeknek is az illedelem példányképeül szolgált, és a legszellemdúsabb írók sereglettek körülötte. (Lásd május 15-én.)
1706. Zisterdorf Austriában a magyar forradalmiak által bevétetik és elpusztítatik.
1710. A magyar conföderáltak Szolnokot a császáriaknak átadják.
1716. Bethlen Miklós gróf, emlékiratok írója meghal Bécsben.
1727. Wilkes John az angol parlament tagja, lordmayor, tárnok, híres ellenzéki szónok születése Londonban.
1740. Dugonics András magyar regényíró, születése Szegeden. (Nem 1742. mint Horányi Elek a Memoria Hungarorumban írja, és nem 1740. nov. 18-án mint Vállas Antal, és a Tudományos Gyűjtemény állítja. „A példabeszéd”-jei előtti, és Karácsonyi János Ince tollából folyt életírása, a Közhaznu esmeretek tára, Ponori Thewrewk József (Magyarok születés napjai) a „Magyar Sajtó,” Toldy Ferenc, és Ferenczy Jakab (Magyar írók. Eletrajzgyűjtemény) a mai napra teszik születését.) (Lásd jul. 25-én.)
1754. Regnault János festész születése Párisban. (Lásd október 12-ikén.)

1759. Sipos Pál magyar író születése Nagyenyeden Alsó-Fehér-megyében.
1760. Saint-Simon Claude Henrik, a socialismus alapítója születik. (Lásd május 19-én.)
1765. Clarke Henrik Jakab Vilmos, Feltre herceg francia pair és tábornagy születik Landrecies-ban. (Meghal 1818. okt. 28-ikán.)
1770. Colocotronis Tivadar, felkelő vezér a görög szabadságharcban születik.
1770. Engel János Keresztély, Magyarország jeles történetirója és buvára születik Lőcsén. (Lásd márc. 20-án.)
1776. Schlosser Frigyes Kristóf híres német történetiró születik Jeverben.
1777. Az éjszakamerikaiak Gates alatt Clinton angol tábornokot fegyverlerakásra kényszerítik Saratoga mellett. Bourgoyne britt tábornok 6000 emberrel elfogatik. (Mivel ez esemény pénteken történt, nem lehet azt Kruseval 16-ra tenni.) [Schlosser sz. 15-én.]
1792. Bowring John radical parlamenti tag, jeles politikai harcos, nyelvtudós és magyar költők fordítója születik Exterben.
1793. Véres csata Chollet mellett a vendéiek és republicanusok közt. Az előbbiek D'Elbée, Bonchamps, Lesacre és La Roche-Jacquelin, az utóbbiak Kleber, Morceau, Beaupuy, Haxo, Viment, Merlin és Westermann alatt álltak. Négy órai csata után a bátor vendéiek tökéletesen megverettek, és ügyük halálos csapást nyert. A nép e győzelmet így jelentette a conventnek: A Vendée nincs többé.
1794. Kosciusko a zsidóknak engedelmet ad egy könnyű lovas ezred felállítására, hogy a szabadszágharcban részt vehessen.
1796. Kupelwieser Lipót híres arckép- és történet festész születése Bécsben.
1797. Békekötés Campo-Formioban Austria és a francia köztársaság közt. Ez által Austria Belgiumot és Olaszországban Lombardiát, Mantuát, Modenát és a legatiókat veszti. Egyuttal a velencei köztársaság megsemmisítése megpecsételtetett, minthogy Austriának Istria, Dalmatia, a cattaroi öböl, és a velencei birtok egy része Velencével együtt átengedtetett. (Midőn Austria Velencét átvette, [lásd jan. 18-án.] Pesaro velencei menekült meg volt bízva, hogy a köztársaság egykori főnökétől a hűség esküjét fogadja. Manini

- Lajos az utolsó doge, ezen gyalázat súlyát el nem viselhetvén, halva összerogy. Az adriai tenger királynéja, a büszke laguna-város — melyről egy híres fia Paolo Sarpi éneklé: „Esto perpetua“ férfiatlanul bukik, mert fényes multja mellett az ujkor igényeit nem értette. (Lásd május 12. és 16-án.)
1803. Deák Ferenc, Magyarország Arisztidje, 1848-ban igazságügyi miniszter, az ujkor egyik legkitünőbb statusférfa és szónoka születik Söjtör-ön Zala vármegyében. (Nem okt. 13-án mint Laveleye, sem 15-én mint hazai íróink egy része írja, sem nov. 2-án mint Majláth véli. Közönségesen de tévesen azt is írják, hogy Kehidán született.)
1805. Mack, cs. tábornok 23,000 ember várórségével hadszerződésileg Ulmot a franciáknak átadja. (Lásd 20-án.)
1805. Magyar országgyűlés Pozsonyban, melyen a nemesi felkelés határoztatik. Vége nov. 7-én.
1806. Szászország közönbösségét kijelenti a Franciaország elleni háboruban.
1806. Bernadotte megveri a poroszokat Jenő württembergi herceg alatt, 34 ágyut, 4 zászlót elfoglal, 5000 közvitézt és 2 tábornokot elfog. (Posselt szerint 18-án.)
1807. A varsói hercegség a szász királynak átadatik.
1808. Capri sziget capitulatioja. Lamarque Law ezredes ellen.
1809. Stapsz Frigyes, Napoleon élete elleni kísérlete végett megölöetik. (Lásd 13-án.)
1811. Empecinado guerilla vezér egy 1200-nyi francia csapatot megsemmisít, mely Calatayud város ostrom alóli felszabadítására jött.
1812. A franciák Moszkaut elhagyják. (Lásd 19-én.)
1812. Spanyolország szövetekezése Oroszországgal.
1813. Napoleon ajánlkozik Németország elhagyására.
1817. Mehul István Henrik, zene- és operaszerző meghal Párisban. Legjelesebb operája: József.
1817. Horváth Cyrill, a legmélyebb elmű magyar bölcész, önálló philosophiai rendszer felállítója, költeményes magyar munkái által is jeles író, születik Kecskeméthen.
1819. Széchen Antal gróf, főrendi tag az országgyűlésen, és nevezetes statusférfa, születik Budán.
1821. A görögök Tripolizzát rohammal beveszik, és ideiglenes kormányt beigtatnak.

1823. Erskine Tamás lord az emberi jogok leglánglebb védője, Angolország legtiszteltebb ügyvéde meghal.
1829. Hauser Gáspár, a különös sorsáról szerte ismert ifju Nürnbergben, a házkapu kinyitása alkalmával egy ismeretlen által éles késsel koponyáján megsebesítetik.
1837. Hummel János kittinő zenész és zeneköltő meghal Weimarban. (Szül. Pozsonyban.)
1848. Perczel Móric meggyőzi a horvátokat Letenye és Kottorinál.
1848. A magyarok az osztrák földről visszavonulnak. (L. 16-án.)
1848. A vidéki népség felszólítatik, hogy a szorongatott Bécsnek segítségére jöjjön.
1848. A bécsi országgyűlés kinyilatkoztatja, hogy a magyar sereg osztrák földre nyomulásában ellenségeskedést nem látand.
1848. A bécsi országgyűlésnek jelentetik a frankfurti baloldal négy tagjainak megérkezte, a kölesönös rokonszenv biztosítására. (Lásd 13. és 18-án.)
1848. Osztrák császári felszólítás a magyarokhoz, hogy az elpártolt katonák visszatérésre utasitassanak. (Lásd nov. 12-én.)
1849. Klapka György forradalmi tábornok több magyar menekülttel Hamburgba megérkezik.
1849. Magyarország ideiglenes kormányzási rendszere az osztrák császár által szentesítetik.
1851. Southwarkon Londonban Kossuth-meeting tartatik.
1853. Szabadzsákmányos sereg Walker ezredes alatt San Franciscobul la Pazba vitorláz és Alsó Californiát szabad köztársaságnak hirdeti.
1853. A törökök az első mozgást előre teszik az oroszok ellen, a Widdin és Kalafat közti Dunaszíget megszállása által.
1854. Szebasztopol bombáztatása a tenger és szárazföld oldaláról kezdődik. Korniloff admiral halála. (Lásd sept. 8-án.)
1855. Az oroszok Kinburn várát capitulatioval átadják az egyesült angolfrancia hajóhadnak.

18. Oktober.

(XV. Calendas Novembris.)

202. (Kr. sz. e.) Hannibal értekezlete Scipioval a zamai csata előtt.
31. Aelius Sejanus, Tiberius császár mindenható kegyence, Germanicus és gyermekeinek üldözője, midőn már trónra vágyását is elárulta megfojtatik. [A L'art de verifier les dates sz. nov. 18-án.] (Lásd sept. 26-án.)
33. Agrippina a legnemesebb római hölgyek egyike Agrippa és Julia leánya, Germanicus felesége, száműzetésében Drusus fiával együtt Tiberius parancsára éhhal megöletik.
891. A görögök Beneventet elfoglalják.
1081. Guiscard Robert calabriai herceg 15000 emberrel megveri I. Alexius Comnenus byzanti császárt 170,000-nyi seregével Durazzo (Dyrrhachium) mellett.
1102. Nagy Hugo Vermandois grófja sebein meghal Tarsisban Ciliciában.
1244. A chowaresmi török csordák az egiptomi sereggel egyesülve tökéletesen megverik az egyesült keresztény lovagokat és damaskusi moslimeket Gaza mellett. A templáriusok és hospitályosok nagymesterei elfogatnak és a lovagrendek virága a csatatéren marad.
1276. Ottokár cseh király Bécsot ostromolja.
1344. A velenceiek, a rhodusi lovagok, a pápa és ciprusi király serege Smyrnát rohammal beveszi és nagy vérengzést végbe visz a mohamedanusok közt. (Lásd jan. 17-én.)
1387. Visconti Galeazzo János Veronát beveszi.
1387. A heidelbergi egyetem megnyitása. Németországban a legrégiebbek egyike. (Alapította Ruprecht választó fejedelem.) [Igy Gottfried és Eber. De Weber sz. 1386 okt. 19-én.]
1405. Piccolomini Aeneas Sylvius bibornok, III. Frigyes császár követe és titkára, utóbb II. Pius pápa születik Corfini siennai helységben.
1448. Nagy csata a Rigómezőn (Kossovánál) Hunyadi János és II. Murad zultán közt. A csata délben kezdődött, és késő estig tartott, midőn mind két rész táborába visszavonult. (Lásd 17. és 19-én.)
1466. Békékötés Thornban a német rend és Lengyelország közt.

- A rend birtokainak felét átengedni, többire nézve a lengyel felsőbbiséget elismerni kénytelen. Erlichshausen Lajos a rend főmestere lengyel herceg lesz.
1478. Békekötés Prágában Corvin Mátyás és cseh Ulászló közt, a Mátyás által megtartandó cseh királyi cím iránt.
1502. A wittenbergi akademia ünnepélyes megnyitása.
1508. Az alcalai híres egyetem megnyitása. (Ximenes bibornok alapította 1499.)
1552. Dobó István Eger hős védelme után a törököket elvonulásra kényszeríti. Haly és Ahmed pasa 125,000 emberrel sept. 11-én kezdték a kemény ostromot.
1558. Mária, magyar özvegy királyné, meghal Cicales spanyol városban.
1595. Alvaro de Mendana utazó meghal.
1595. Az erdélyiek Bocskay István alatt Tirguvist várost Oláhországban rohammal beveszik.
1621. Waldstein Albrecht herceg tökéletesen megveri a Bethlennel egyesült brandenburgi határgrof János György seregét.
1633. Waldstein (Wallenstein) megveri Thurn Mátyás gróf és Duval tábornokot Steinaunál az Odera mellett.
1660. A dán királyi választó capitulatio nagy pompával és monarchicus ceremóniák közt megsemmisítetik. (Ez Schlosser sz. 18-án történt, másnap a király a hódolatokat mint örökös fejedelem fogadta. Rotteck és Welcker Staatslexicon: Bernstorff cikk sz. a királynak okt. 15-én hódoltatott, a rendek pedig az utolsó capitulatiót okt. 16-án adták vissza. Lásd okt. 13-án, nov. 14-én.)
1663. Jenő savoyai herceg, cs. főhadvezér születése Párisban. (Lásd ápr. 14-én.)
1672. Bucaszi béke Koribut Mihály lengyel király és IV. Mahommed zultán közt, mely által az utóbbinak Podolia, az ukraini kozákok fölötti főuralom és évenkénti 22000 arany biztosítatik. — A béke megkötöttvén, török hírnökök a táborban kikiálták, hogy a lengyel király kegyelemben visszafogadtatott. (Lásd sept. 18-án.)
1680. Montecuculi Rajmund gróf, cs. főhadvezér meghal Linzben. (Szül. 1628.)
1687. Pozsonyi országgyűlés megnyitása I. Lipót király, a királyné és fia József jelenlétében. (Lásd 31-én.)

1710. Buonamici Castruccio (sajátlag Pietro Giuseppe) remek történész, a nemes római irmodor példányképe születik Luccában. (Mazzuchelli szerint meghalt 1761. febr. 22-én, Fabroni szerint márc. 6-án.)
1724. Hautfeuille János híres természettanár és erőműtani fel-találó meghal Orleansban.
1728. Suhm Frigyes Dánia és Éjszaknak történetírója születik Kopenhágában.
1748. A genuai köztársaság Richelieu herceg nevét az arany könyvbe írja, ez által őt és utódjait nemes genuaiaknak nyilatkoztatja.
1748. Békekötés Aachenban XIV. Lajos francia király, Mária Terézia magyar királyné, Angolország, a németalföldi egyesült statusok, Szárdínia, a modenai herceg és a ge-nuai köztársaság közt, mely véget vet az osztrák örökösödési háborúnak. A sanctio pragmatica elismertetik, a föl-dönfutó bajor választó utódjai visszahelyeztetnek, spanyol V. Fülöp Parmát, Piacenzát és Quastallát nyeri.
1753. Cambacéres Jean Jacques Regis, második francia consul 1799-ben, utóbb parmai herceg Napoleon trónra jutása után születik Montpellierban. (Lásd márc. 8-án.)
1755. Crusius Kristof August mélyeszű, csak néha a mysticis-musra hajló bölcshal Lipcsében.
1757. Reaumur René Antal Ferchault, nagyhirű természetbuvár halála.
1758. Dannecker János Henrik híres szobrász születik Stutt-garton.
1779. Agricola Károly jeles arc- és történetfestész születik Seckingenben. (Meghal Bécsben 1852.)
1780. Schlegel János Henrik történetbuvár és fordító meghal Kopenhágában.
1791. Stiglmayer János híres képöntőművész születik Fürstenfeld-bruckon.
1794. A francia nyugotpyrenäi sereg Moncey tábornok alatt a spanyolok állomásait a legmagasabb hegyeken és ve-szélyes örvényekben megtámadja, és a spanyolokat kiüzi. (Másnap is.)
1794. Balogh Pál magyar orvos, történelmi- és természettani író születése N.-Barcán Borsod megyében.
1798. Bruck Károly Lajos báró, osztrák kereskedelmi, azután

pénzügyi minster, a triesti Lloyd alapítója, jeles államférfi születése Eberfelden Berg nagyhercegségben. (Lásd április 23-án.)

1804. Mongkut, Siam első királya születik. Ázsia uralkodói közt szellemileg legmagasabban álló, tudományos műveltségű férfi, ki a nyugoti műveltség iránt legfőbb fogékonysággal bírt. Türelmes volt más vallásuak irányában, a szerződéseknél pontosan megfelelt, könyvtárt nem csak szerzett, de azt szorgalmasan használta is, vegytani műhelye volt, zongorázott, és ügyesen photographirozott. Mind a mellett siami maradt, 600 ágyasa volt, a fehér elefantot imádta, és a rabszolgaságot el nem törölheté, és roppant fényűzést gyakorolt. De nejai ruhájukat Párisból hozatták, serege európai módra be volt gyakorolva, az amazonok testőrcsapata skót nemzeti öltönyt viselt. (Meghalt 1868.)
1805. Werneck osztrák tábornok Neresheimnél, Ulm közelében fegyvert nyújt 18000 emberrel Murat francia tábornok előtt.
1806. Davoust francia tábornagy az Elbe folyón átmegy.
1809. Csata Ciudad Rodrigo és Salamanca mellett a franciák és spanyolok közt. Soult tábornagy küzd Mendizabel és Carrera ellen.
1812. Ütközet Polotzknál Oroszországban, melyben Wittgenstein és Steinheil orosz tábornokok St. Cyr és Wrede tábornokot a város felhagyására kényszerítik.
1812. Csata Woronowo mellett Benningsen és Murat közt.
1812. Napoleon hátráló serege Tarutina mellett Oroszországban ütközetet vesz.
1813. Miller Ferdinand, Stiglmayer tanítványa, híres képöntő születik Fürstenfeldbruckon.
1813. Nagy csata Lipcsénél Napoleon és a szövetségesek közt. A beállt éj elválasztá a harcolókat; a szövetségesek már 40000 embert veszítettek, és a győzelemről még bizonyosak nem voltak. Több mint ezer ágyu dörgött e napon. (Lásd 19-én.)
1815. Hünigen vár szétromboltatik.
1815. Geibel Manó német költő születése.
1815. Napoleon Szent Ilona szigetre kiszáll. (Lásd május 5-én és aug. 7-én.)

1816. Freyre d'Andrade portugalli tábornok a Beresford alatt álló angol kormányzóság elleni lázadásáért, 12 társsal kivégeztetik.
1817. A legényünnep (Burschenfest) a Wartburgon német deákok által tartatik a reformatio és lipesci csata emlékére. Az ünnep végével némely absolutisticus könyvek, egy káplárbot stb. a tűzbe vettetnek, mi utóbb nagy zajt okozott. Az ünnepély a német egység utáni sovárgást fejezte ugyan ki, de veszélyes nem volt.
1821. Békétlenségek Cadixban és ellenszegülések a kormány ellen.
1821. Egyezkedés Austria és Nápoly közt az utóbbi ország lecsendesítésére és ideiglenes megszállására osztrák katonák által. (Lásd jan. 8-án, ápr. 24-én, május 28-án, aug. 31-én.)
1825. A spanyol seregek Mexicot végkép elhagyják.
1826. Valamennyi sorsjáték megtiltása Angolországban.
1826. Az új adó behajtása Konstantinápolyban békétlenséget és ellenszegülést okoz. Folytonos kivégeztetések. (Lásd okt. 11-ikén.)
1830. A felzendült francia nép az exministerek kiadatását kívánja.
1832. Az oroszok véres harc után Himri kaukazusi várost elfoglalják. Védője Kasi Mollah mursid agyonverve találtatott. Schamyl elillant.
1847. Hind csillagász Londonban a Flora nevű bolygó csillagot fölfedezi.
1847. A postacongressus Dresdában megnyittatik.
1847. Kossuth Lajos és Szentkirályi Móric Pest megye által országgyűlési követeknek választatnak. (Szilágyi Sándor szerint okt. 17-én, Beck bárónő szerint nov. 5-én hibásan.)
1848. Perczel megveri a horvátokat Csáktornya és Domború mellett. Muraköz az ellenségtől megtisztitva.
1848. Eszék a magyar háromszint feltüzi, — mire a vár Batthyány Kázmér által elfoglaltatik. Temesvár, Arad és Károlyfehérváron kívül most minden várak a magyarok kezében vannak. (Lásd 20. és 15-én.)
1848. A frankfurti baloldal küldöttjei: Blum Robert, Fröbel Gyula, Hartmann Móric és Trampusch tudor a bécsi néphez nyilvános szónoklatot tartanak.
1848. Puchner cs. tábornok minden alkotmányos intézmény megszüntetését, az erdélyi unió eltörlését, a magyar kormányt forradalminak, és izzonyrendszeresnek hirdeti; egyuttal

kijelenti, hogy az okt. 3-iki cs. leirat alapján a hatalom a katonaságban öszpontosult, és felhívja az erdélyieket, hogy a buda-pesti kormánynak semmiben ne engedelmesskedjenek.

1848. Kis-enyedi mészárlás. Az itt több nap óta eltorlaszott vidéki magyarság, a nagyszebeni cs. parancsnokság küldötének felszólítására ma fegyvereit lerakja. Éj beálltával azonban az oláhok megrohanják a védteleneket, és közülök 140-et kegyetlen kínzások közt megölnék. (Az öldöklés napja nem bizonyos. Kövári, úgy látszik, okt. 15-ére, Klapka okt. 18-ra, Kemény Gábor 19-re teszi. Azonban előadásából kiderül, hogy a támadás okt. 14-én kezdődött, s négy nap és négy éjen át tartván, okt. 18-ka reggelén végződött. A lefegyverzés tehát — Szeremlei szerint, — okt. 17-én, a gyilkolás pedig okt. 18. és 19. közti éjen történhetett.)
1851. Kossuth kiszabadítása a fogságból Stockholmban egy bankettel ünnepeltetik. (Lásd nov. 19-én.)
1855. Az oroszok Ocsakoff erődtítményeit légből röpítik, az angol-francia hajócsapat szemeláttára.
1855. Roqueplan Camille, jeles francia festész halála. (Születik 1803. Malewor-ban.)
1865. Palmerston Henry John, első lordkancellár az angol ministeriumban, az ujkor legkitünőbb statusférfiainak egyike meghal Bocket-Hall kastélyban.

19. Oktober.

(XIV. Calendas Novembris.)

361. (Kr. sz. e.) Democritos, Abderában született görög bölcs, meghal, — mint Diogenes Laertius állítja — 109 éves korában.
202. (Kr. sz. e.) Véres csata Zama mellett Afrikában. Publius Cornelius Scipio Africanus major tökéletesen meggyőzi a hős Hannibalt, és Carthago hatalmát megtöri. Hannibal seregét 80 elefant és 50000 ember képezte, kik közül 20,000 carthagói és szövetséges a csatatéren feküdt,

- szintannyi a rómaiak fogságába esett. Hannibal kevés kísérettel Adrumetumba menekült.
183. (Kr. sz. e.) Idősb Scipio Africanus, ki Nævius tribun által bevádoltatott, hogy Antiochus által megvesztegettetett és azért neki olcsóbb békét szerzett, ma a népgyűlésben magát védelmezi, emlékeztetvén a rómaiakat, hogy ma évnapja azon roppant csatának, melyben legveszélyesebb ellenségüket tökéletesen meggyőzé, és hogy azért jobb volna a templomba indulni dicső Jupiternek hálát adni. A nagy férfiú lelépett a szószékről, és a nép őt követte, Nævium magára hagyván szégyenével. (Ugyan ezen évben vette Hannibal is a méregpoharat.)
125. (Kr. sz. e.) A tyrusi időszámítás kezdete.
439. A vandalok Genserich alatt Carthagot elfoglalják.
1137. II. Erich dán király zsarnok megszuratik.
1216. Országtagtan János angol király halála Newarkon szerencsétlensége fölötti bubánatban. (Becker szerint okt. 17-én Moreri sz. 28-án. A *L'art de verifier les dates* 548 lapon azt írja, hogy okt. 18-án, ellenben 779 lapon, hogy okt. 19-én halt meg. Brinkmeier — a *Prakt. Handbuch der histor. Chronologie* — sz. dec. 19-én. Miután e feltűnő állítását nem okadatolja, elfogadni nem lehetett.)
1314. Frigyes osztrák herceg, 4 szavazattal német császárnak választatik. (Lásd 20-án.)
1448. Hunyadi János csatavesztése Kossovánál a Rigómezőn II. Murad ellenében. A két napig határozatlan szerencsével folyt csata, végre az oláhok árulása által, kik a csata alatt a törökökhez áttértek, a győzelmet eldönté. A csataterén 15000 (Hammer sz. 17000) magyar és 34000 török halva maradt. (Lásd 17. és 18-án.)
1466. A német vitézek békét kötnek a lengyelekkel Thornban.
1518. Luther Márton Augsburgból tovább költözködik a pápai és bibornoki fenyegetések miatt, és pihenés nélkül 8 mérföldig Wittembergába lovagol. (Jászay ugyan azt írja, hogy 20-án, de ez egyre jön ki, miután Luther barátai őt éjjel 19-ről 20-ra, midőn a város kapui már zárva voltak, titkon megszöktették.)
1532. Perényi Gábor Magyarország főkapitánya, tárnokmester és országbíró születik Terebesen. (Lásd jun. 7-én.)
1567. Gróf Ország de Gúth Kristofor országbíró, nógrádi főis-

- pán és nemzetségének (mely csak 180 évig virágzott) utolsó sarja meghal.
1586. Dante Ignác jeles matematikus meghal Allatriban Róma mellett.
1586. Sir Sidney Fülöp, az Arcadia költője meghal.
1587. I. Ferenc toscanai nagyherceg és szép neje Bianca Capello meghalnak Pogio a Cajano kéjváron, közhir szerint Medicis Fernando bibornok és koronaörökös által megmérgeztetve.
1592. Nádasdy megveretése Sziszeknél, Hasanpasa bosnyák helytartó által; 12 ágyu, 7 zászló és 1000 katona a veszteség. A foglyok nőkkel, gyermekekkel, öregekkel vásáron eladattak. (Lásd jun. 22-én.)
1609. Arminius Jakab vallásujító halála Leyden-ben.
1609. Krell Miklós szász kancellár mint titkos behozója és terjesztője a reformationnak Szászországba és országbékebontó-lefejeztetik Dresdában.
1621. Thurzó Imre, Bethlen Gábor főembere meghal ifju korában.
1622. XIII. Lajos francia király a reformatusokkal békét köt Montpellierban, melyben a nantesi edictum pontjait megerősíti, és a hugenottáknak Montauban és Rochelle városokat szabad vallásgyakorlatra átengedi.
1640. Mire Aubert, belga történetíró meghal Anversban. (Lásd nov. 3-án.)
1669. Fiasello Domokos festész meghal. (Születik Sarzano genuai-helységben 1589.)
1721. Pfeiffer Mihály magyar orvos születése Késmárkon. (Meghal ugyanott, 1809. nov. 7-én, mely halálának napját és óráját előre megmondta.)
1721. De Guignes József keleti nyelvtudós, a Histoire general des huns írója születik Pontoise-ban.
1735. Adams John, az egyesült éjszakamerikai államalak elnöke születik Baintree-ban.
1745. Swift Jonathan angol humoristicus regényíró meghal Dublinban. (Lásd nov. 30-án.)
1758. Heinrich József Placidus, jeles természettanár és mathematicus születése Schierling-en Bajorországban.
1766. Weisze Keréztély Ernő érdemes jogtudós és történetbuvár születik Lipcsében. (Lásd sept. 6-án.)

- 1778. Az oroszok Cherson krimiai várost alapítják.
- 1781. Washington, vele Rochambeau és Lafayette York-townnál Cornvallis angol tábornokot 7000 emberével fegyverletételre kényszerítik.
- 1784. Hunt Leigh kitűnő angol költő születése Southgateban Middlesexban.
- 1791. Szövetség Orosz- és Svédország közt Franciaország ellen.
- 1793. A volt bourboni hercegnő azt írja a conventnek, hogy egész vagyonát a nemzetnek ajándokul hozza.
- 1794. Pichegru megveri az angolokat Puhlachnál Hollandiában.
- 1796. Moreau francia tábornok megveretik a császáriak által Emmendingennél.
- 1798. Az osztrákok Chur Graubündten fővárosát megszállják.
- 1805. Az osztrákok Werneck altábornagy alatt több vezérekkel együtt a franciák előtt Nördlingennél capitulálnak.
- 1810. Napoleon rendelete Fontainebleauból, hogy az angol áruk Franciaországban, Hollandiában, Bergben és a hanza városokban, Olaszországban, Illyriában, Nápolyban, a meghódított Spanyolországban és minden francia katonák által megszállt helyeken megégettessenek.
- 1811. A katolikusok gyűlekezete Irlandban a protestánsokkal való jogegyenlőség kivívására. Lord Fingal.
- 1812. Napoleon Moszkaut elhagyja és az általa lakta Petrowsky palotát felgyújtatja, (Lásd 17-én.)
- 1813. A nagy csata Lipcsénél Napoleon tökéletes megveretésével végződik. A szövetségesek Lipcsét elfoglalják és a szász királyt foglyukká nyilatkoztatják. Poniatowsky József, az utolsó lengyel király unokaöccse futás közben az Elster folyóba vész. (Lásd 18-án.)
- 1818. Dr. Francia korlátlan dictator lesz Paraguay délamerikai köztársaságban.
- 1822. A törökök Moldovát és Oláhországot elhagyják.
- 1825. Luchisini Girolamo marchese író és diplomata meghal Florenzben.
- 1826. Az algarbiai lázadás Daun portugalli hadügyminister által elnyomatik.
- 1826. Talma Ferenc József a leghiresebb francia színész halála Párisban. (Lásd jan. 15-én.)
- 1827. Eriwan örmény főváros megadja magát az oroszoknak,

- midőn Paskievits tábornok épen rohamra közeledett. Az ostrom sept. 25-én vette kezdetét.
1829. Buenos-Ayres és Santa Fé az indianok ellen egyesülnek.
1830. Mina tábornok a spanyol határt átlépi.
1840. Uj-Granada köztársaság Columbiától külön vál.
1844. Anda Róza (Bethlen Jánosné, született Wimpffen Beatrix bárónő) magyar író nő meghal Pesten.
1848. Kossuth mindenütt a felkelést felhiva az éjszaki hadsereghez indul. (Lásd 23-án.)
1848. Windischgrätz herceg cs. tábornagy a Bécs előtti táborba érkezik.
1848. Zaboklicki Péter felhívása egy lengyel legio alakítására a magyar nemzeti harc támogatására.
1848. Az oláh nemzeti bizottság felhívja az oláhokat, hogy egyesülve a százszokkal irtó háborúra felkeljenek a magyarok ellen.
1849. Poroszország Erfurtba parlamentet összehív a kölönszövetség alkotmányának létesítésére. E parlament mielőtt alakult, márc. 20-ára 1850. elhalasztatott, a midőn elfogadott, a mit tőle kívántak.
1851. Mária Terézia Charlotte, XVI. Lajos sokat szenvedett leánya, Angoulême kir. herceg özvegye meghal Frohsdorfon Bécsújhely mellett. — Görtzön férje, és X. Károly király mellé temettetik.
1857. A moldovai divan az uniót Oláhországgal határozza egy idegen fejedelem alatt, és önuralmiság, népképviselő, és neutralitás mellett nyilatkozik. A bukaresti divan okt. 21-én ugyanezen határozatokat hozza.
1858. Az ind lázadók Tantiá Topi alatt megveretnek.
1862. A görög forradalom első kitörése Vonitza-n Akarnaniában. (Lásd 23-án.)
1866. A velencei királyság Olaszországba kebeleztetik. Leboeuf francia tábornok III. Napoleon nevében átadja Velencét az ottani municipalitásnak. (V. ö. jul. 4. és 29-én, okt. 21-én.)

20. Oktober.

(XIII. Calendas Novembris.)

- 685. Mochtar a Hazugnak zendülése.
- 1139. Büszke Henrik, hatalmas, a német koronáért vetélkedő szász és bajor herceg meghal, Quedlinburgban.
- 1314. Lajos bajor herceg rajnai pfalzgróf 5 szavazattal német császárnak választatik. (Lásd 19-én.)
- 1450. Hunyadi János kormányzó egyezkedést köt III. Frigyes császárral és őt V. László király gyámjának ismeri.
- 1463. Korinth előtti csata, melyben a Loredano Luigi velencei admirallal a várost ostromló Estei Berthold halálra sebesítetik.
- 1475. Rucellai Giovanni olasz tudós és költő születik Florenzben.
- 1519. Frangepán Kristof hires magyar hős, a velenceiek fogságából Milanobul megszökik. (Lásd jan. 4-én.)
- 1524. Linacer Tamás hires angol orvos, orvostudományi író és alapító orvosi célokra meghal.
- 1541. V. Károly császár Algirnál kiszáll.
- 1587. Henrik navarrai király a francia királyi sereget Joyeuse herceg alatt tökéletesen megveri Coutras mellett. Joyeuse és testvére St. Sauveur Claudius elesnek.
- 1588. A magyarok kemény csatában megverik a törököket Szikszó mellett.
- 1619. Forgács Zsigmond nádor Bethlen Gábor kívánságára országgyűlést hirdet nov. 11-ére. Azonban csak nov. 18-án nyitott meg. (Lásd okt. 14-én.)
- 1619. Aureng-Zeyb keletindiai nagymogul születése. Ő trónra jutott oly módon, hogy atyját és fiát börtönre vetette, egy másik fiát megmérgezte, s három testvérét meggyilkolta. Mindazáltal jobbágyaival jól bánt, sőt miveltséget is terjesztett. (Lásd febr. 21-én 1707.)
- 1632. Sir Wren Christopher, jeles matematikus, a londoni Szt. Pál templomának építője, születik East Knoyle-ban.
- 1633. Szentiványi Márton magyar író születése. (Czvittinger, Horányi.) [Lásd márc. 29-én.]
- 1646. I. Rákóczy György megerősíti a mult évben III. Ferdinand-dal kötött békét.

1686. A török nagyvezír Veterani cs. vezér által Szegednél megveretik, mire a várt hadszerződéssileg átadja.
1691. Benserade Isák híres francia költő meghal 78 éves.
1709. Marlborough herceg Mons várat a francia sereg szeme láttára elfoglalja.
1740. III. Károly magyar király (VI. Károly császár) a habsburgi uralkodó ház utolsó férfi sarja meghal. (Lásd okt. 31-ikén.)
1770. Jay Antal, nevezetes forradalmi író születése Guitresban.
1772. Coleridge Samuel Taylor nagyhirű angol költő születése Ottery St. Mary-ban Devonshireban. (Meghal 1834. július 23-án Highgateban London mellett.) [Némelyek sz. okt. 19-én 1773.]
1784. Palmerston Henrik János, templei báró, algróf, britt minis-ter, híres államférfi születik.
1793. A convent határozata, hogy a Louvre azon helyén, hol IX. Károly a bertalanjban, saját népére az ablakból puskázott, kőakasztófa felállitassék, a ténnyt említő felírással, mely emlékét gyalázza.
1796. Az angolok Corsicát elhagyják. (Lásd febr. 28-án, június 18-ikán.)
1796. Dayka Gábor jeles magyar költő halála Ungvárott. (Lásd május 8-án.)
1799. A chouansok éjjel Nantesba törnek „éljen a király és vallás“ kiáltással. Reggel azonban utcahare után ismét kiveretnek.
1800. A francia menekvők kik a Bourbonokkal összeköttetésben nem állnak, visszajöhetési szabadságot nyernek.
1805. Mack osztrák tábornok Ulmot Berthier francia tábornoknak átadja. (Lásd 17-én.)
1810. A Ponte corvoi herceg (Bernadotte) svéd választott trónörökös Luther vallását és a Károly János nevet felveszi. (V. ö. jan. 26-án.)
1812. A lángba borult Polotzk Wittgenstein által rohammal bevétetik. (Lásd 18-án.)
1813. Metternich I Ferenc császár által hercegi rangra emeltetik.
1814. A norvég országgyűlés feltételeesen beegyezik Norvégiának egyesítésébe Svédországgal. (Lásd aug. 14-én, okt. 7-én, május 17. és 31-ikén.) [Norvégia 1387. óta Dániával volt egyesítve.]

1814. Henrik Kristóf néger király Haitiban szózatot bocsát közre, melyben magát és jobbágyságait kötelezi, hogy inkább a halált szenvedjék, mint idegen (értsd francia) hatalmat és felsőséget elismerjenek. (Lásd 8-án.)
1820. A fejedelmi congressus megnyitása Troppauban. Austria Porosz- és Oroszország a legitimitás védelmére kelnek a népfenség elve ellen. (Lásd dec. 8-án.)
1822. A fejedelmi congressus megnyitása Veronában. Főcél a spanyol forradalmi mozgalmak elnyomása, és az Európában megállapított rend fentartása. (Lásd dec. 14-én.)
1823. Urghel spanyol vár capitulációra megadja magát a royalistáknak.
1823. Ipolyi Arnold, a magyar mythologia halhatatlan emlékü szerzője születik Ipoly-Keszi Hontmegyei helységben.
1827. Az angol-francia-orosz hajóhad Codrington, Rigny és Heyden gróf alatt tökéletesen megveri Ibrahim török egiptomi hajóhadát Navarinnál, és ez által a görög szabadságügyet végfejlődésre hozza. (Lásd ápr. 28-án.)
1827. Moiz-deddin Abui Mozef, Schah Zemin, Phazin eddin Heider pasa, nabob és király, a nagy perzsa szótár és más munkák szerzője meghal Lucknowban.
1830. X. Károly, volt francia király Edinburgba, jövő menhelyére megérkezik.
1831. Orosz császári ukas Lengyelország számára amnestiát hirdet, némely kivételekkel.
1834. Zurla Placido bibornok, földirati és történeti buvár meghal Palermóban. (Lásd ápr. 2-án.)
1843. A hódolati ünnepélynél kinevezett porosz grófok és bárók okleveleiket nyerik, melyekben ki van mondva, hogy mihelyest polgári nőt elvesznek, nemességük megszűnik.
1848. Az ostromállapot megszüntetése Párisban.
1848. Windischgrätz herceg tábornagy Lundenburgból kelt szózatával Bécsot ostrom állapotba és rögtön ítélő bíróság alá helyezi. (Lásd 23-án.)
1848. Császári osztrák nyilatkozvány a magyar kormány és országgyűlés működését gáncsolja, az erőhatalom használatát és az engedményezések visszavonását okadatolja, és a népnek a közjólét és szabadság teljes élvezését igéri, ha a magyar kormány és országgyűléstől elfordul, mely „működését a legnyilvánosabb zsarnokságig kiterjeszté.”

1848. Batthyány Kázmér gróf Eszék várát magyar önkéntesekkel megszállja. (Lásd 18-án.)
1849. Hecceg Woroniecky Miciszló, Giron és Abancourt, a magyar forradalmi harcban tanúsított részvételükért kivégeztetnek.
1851. Nápolyban minden polgári őrségek feloszlatnak.
1851. Szerződés Franciaország és Hannovera közt az irodalmi és művészi tulajdon biztosítására.
1851. Legnagyobb meeting Kossuth tiszteletére a londoni Westminsterben, Sir de Lacy Evans tábornok és parlamenti tag elnöklete alatt, lord Dudley Stuart és Feargus O'Connor, támogatása mellett.
1853. Selim pasa Ázsiában a Tsorok mellett egy orosz hadtestet meggyőz és Sefketil (Szent Miklós) orosz várakat a fekete tenger partján elfoglalja.
1854. Lameth francia tábornok, ismeretes az első francia forradalomból, meghal 99 éves korában egy Pontoise melletti váron.
1860. Az osztrák császár Magyarország alkotmányának némely részeit visszaállítja, és egy császári patensben a jövő kormányzás formáit megszabja. Vay Miklós báró magyar kancellár.
1868. A magyar alsóház 153 szavazattal 81 ellenében határozza, hogy az egyházi bíróságok ezentul is meghagyandók.

21. Oktober.

(XII. Calendas Novembris.)

88. (Kr. sz. e.) P. Servilius Vacca proprator diadalmenetet tart
63. (Kr. sz. e.) Cicero a római senatusban Catilina felforgató terveit leleplezi annak jelenlétében.
1125. Cosmas Pragensis cseh történész meghal.
1310. Egyházi gyülekezet Salamancában, mely a templárius rend ártatlanságát kimondja.
1401. Ruprecht német ellenkirály a Garda tó közelében Barbiano Alberico, Visconti Galeazzo János majlandi herceg hadvezére által tökéletesen megveretik.

1435. Zsigmond magyar király és római császár a cseh rendek által egyértelműleg cseh királynak elismertetik.
1529. II. Suleiman Budán a magyar királyságot Zápolya Jánosnak oklevelileg megerősíti, és őt barátjának nevezi.
1591. Orániai Móric gróf Nimwegent elfoglalja.
1602. A törökök heves de sikertelen rohama Pestre.
1603. Schah Abbas perzsa uralkodó Tebris várost ostrommal elfoglalja a törököktől. (Lásd sept. 26-án.)
1621. Calderon Roderik spanyol államtitkár és német testőrkapitány több állítólagos bűnért, valósággal azonban mindenkit megvető és kicsinylő lelkületéért lefejeztetik.
1639. Tromp Márton holland tengernagy a spanyol hajóhadat, mely Svédországba a protestantizmus elleni harcra volt indulóban, a csatornában meggyőzi és tönkre teszi. (Lásd febr. 18-án.)
1657. Tromp Márton holland tengernagy megveri a spanyolokat Oquendo Antonio alatt a Dünák mellett. Oquendo egy négy órai harcban 40 hajót és 4500 foglyot vesz.
1660. Stahl György Constantin híres orvos és vegytudós a phlogistonról szóló tan teremtője születik Ansbachon.
1664. A lázadó Erfurt megadja magát János Fülöp választónak capitulatióra.
1668. Cserei Mihály magyar történetíró születése Rákoson, a Csikban. (Igy ír Cserei maga; lásd a Nemzeti Könyvtárban 37. lapon. Nagyon téved tehát a Tudományos Gyűjtemény és Rummy Károly Ersch és Gruber encyclopädiájában, hol Cserei születésnapja 1667. évi november 21-ére tétetik. Kőváry László Erdély nevezetesebb családai című munkájában úgy ír: Született 1667-ben, minthogy 1739-ben magát 72 évesnek írja.“ Mire volt szükség ezen még pedig hamis combinatio, megmondani nem tudnám.)
1672. Muratori Lajos Antal jeles történet- és régiségbuvár születik Vignolában a modenai hercegségben. (Lásd jan. 23-án.)
1679. A császáriakhoz áttért kuruc vezér Jósza István egy Tarcál melletti ütközetben Feltz Tököl kapitánya által elfogatik és lefejeztetik. (Lásd jan. 20-án, ápr. 22-én.)
1686. Deccard János Kristof természettudós születése Sopronban. (Meghal 1764. márc. 19-én.)
1716. Gronovius Jakab termékeny polyhistor meghal. (Születik Deventerben 1645. okt. 20-án.)

1735. Seckendorf megveri a franciákat Klausennél.
1737. Az osztrákok Doxat tábornok alatt Nissa várát a törököknek átadni kénytelenek.
1744. Trenk Ferenc báró a pandurokkal Budweis várost elfoglalja.
1764. Simonyi Pál, hongyülési követ és magyar író születik Baján.
1767. Hofer András a tiroli felkelés fővezére születik. (Szöllösy naplója. Mások szerint nov. 22-én.)
1771. Smollet Tamás humoristikus regényíró halála Livorno mellett.
1776. Gr. Majláth József Fiumét Magyarország nevében, a lakosok örömrivalgásai közt átveszi.
1790. Lamartine Alphonse híres francia költő, történetíró, a köztársasági kormány elnöke születik Maconban. (Megh. 1869.)
1792. Custine francia tábornok Mainzot hadszerződés által beveszi.
1793. Pilatre de Rozier híres léghajós legelőször légbe emelkedik egy montgolfierban Páris mellett.
1798. Nagy lázadás Kairóban a franciák ellen, melyben Dupuis dandárnok és Sulkowski, Bonaparte hadsegédje megöletnek. Kemény harc után Bonaparte megfékezte az arabokat, és a főcinkosokat kivégezteté.
1801. Naumann János híres egyházi zeneszerző meghal Drezdában.
1805. Nelson Horace nagy győzelme és halála Trafalgarnál, az egyesült spanyol-francia hajóhad elleni csatában. Franciaország e napon 1654 ágyut, 15000 embert és 60,000,000 frankot, melyet e flottára fordított, elvesztett. (Nelson eltemettetett jan. 6-án 1806.)
1805. Napoleon határozványa, mely szerint Austriának minden tartományait Svábsországban birtokába veszi. (Lásd 22-én.)
1810. Widdin az oroszok által elfoglaltatik.
1811. Egyezkedés és védelmi frigy Buenos-Ayres és Montevideo közt az anyaországgal való egyesülésért.
1813. A franciák Bremát ismét megszállják Lauberdière alatt.
1813. Ütközet Weimarnál Platow és Lefèbvre-Desnouettes közt, az utóbbinak hátrányára.
1813. A franciák megveretése Freiburnál York, Henkel és Horn által.
1813. Ütközet a franciák és osztrákok közt Gyulay alatt, Kősen szorosnál a franciák hátrányára.

1814. Hayti tanácsgyűlekezetének határozata, hogy a lakosok függetlensége védelmeztessék. (Lásd 20-án.)
1814. Maddison éjszakamerikai elnök egy több indianus törzsszel kötött békét megerősít, melynek értelmében az amerikaiak az angolok elleni háboruban támogatandók.
1818. Harlass Ilona ünnepelt német énekesnő és színésznő meghal Münchenben.
1819. Mahmud Boudruddin, Palambang zultánja a németalföldiek által Wolterbeck tengernagy alatt megveretik, elfogatik és mint fogoly Bataviába vitetik.
1823. Ochs Ádám Lajos, választóhesseni altábornok meghal.
1826. A görögök kísérlete az athenai Akropolis felszabadítására. A cél ugyan nem sikerült, de a vár éllemezettett. (Lásd aug. 16. és 20-án.)
1829. Parrot orosz tanár, az Ararat mesopotamiai hegy legmagasabb csucására lép, 15000 láb a tengerszin fölött.
1835. Zentner Frigyes báró bajor minister jeles államférfi halála.
1848. Teleki Sándor gróf a magyar kormány által Erdélybe Katona Miklós őrnagy mellé kormánybiztosnak kineveztetik.
1848. A magyar tábor másodszor indul Bécs ellen és az ellenséges elővéddel rövid ágyuzást vált. A közlekedés Bécshez egészen elzárva; nagy szükség a városban. Másnap a magyarok ismét a határok felé visszahúzódnak. (Lásd 14-én és 28-án.)
1848. Ütközet a császáriak és magyarok közt Zurics és Máriássy őrnagy alatt Kisfaludnál Arad közelében, az elsőbbek hátrányára. (Lásd 22-én.)
1848. Puchner nagyszebeni cs. hadparancsnok az oláh nemzeti bizottságot felhatalmazza az erdélyi oláhoknak 15 legióba való beosztására, melyek összesen 195 ezer fegyvert számitva, az osztrák birodalom 33-ik hadtestét képezendik.
1848. A gyulafehérvári nemzetőrség a városra rohanó oláhok táborát visszaveri. Horák várparancsnok ekkor a győztesekkel letéteti fegyvereit és a várost a magyar kormány irányában engedetlenségi fogadásra kényszeríti, s a sárga fekete lobogót kitüzi. Az oláhok a várost felgyújtják.
1848. Vay László, kir. biztos Erdélyben kinyilatkoztatja, hogy ő a polgári kormányt Puchner hadparancsnoknak át nem adja és hogy ő a közrend háborgatói ellen a székelység erejével fog fellépni. (Lásd 23-án.)

1849. A magyar menekültek nagy része Hauslab osztrák tábornokkal Widdinből hazájába visszatér.
1851. Cher és Nièvre megyék az ott kitört demokratiai mozgalmak miatt ostrom állapotba helyeztetnek.
1855. Deáky Fülöp Sámuel, Anacharzis utazásának fordítója, munkás magyar drámaíró meghal Kolozsvárott 71 éves korában. (Lásd november 1-jén.) [Mások sz. meghal okt. 21-ikén.]
1860. Ferenc József császár Varsóba utazik találkozásra Sándor cárral.
1860. Nápolyban és Siciliában a nép Victor Emanuel királysága mellett szavaz.
1866. Népszavazás Velencében, a fölött, vajjon Velence Olaszországba akar-e kebeleztetni, vagy köztársaság lenni; 36500 beirt választó közül az Olaszországba való bekebelezésre szavazott 36493 választó. (V. ö. julius 4-ikén, okt. 19-ikén.)
1866. Békekötés Berlinben Porosz- és Szászország közt. A szász király az éjszaki német szövetségbe lép, és ennél következtében hadseregét a porosz király főparancsnoksága alá helyezi. A külföld irányában Szászország képviselőt az éjszaki német szövetség elveihez alkalmazni tartozik és Poroszországra ruhazza át. Vám, posta és távirda ügyek Poroszországnak rendeltetnek alá.

22. Oktober.

(XI. Calendas Novembris.)

362. Villám lecsap Apollo templomába Daphnèban Antiochia mellett, és azt elhamvasztja.
679. Husein, Ali a próféta nejének legifjabbik fia, I. Jesid hetedik kalifa alatt Kerbela pusztán nagy szomjuztatás után megöletik felekezeti gyűlölségből a próféta utódságára nézve. (A L'art de verifier les dates és mások szerint okt. 10-én 680.)
741. Károly Martell, Pipin Heristall fia, Austrasia uralkodója, Brabant Lotharinga, Jülich és Holland fejedelme, ki a

- királyi címet soha nem használta meghal Quiercy sur Oise-ban. (Weber H. sz. 15-én.)
1071. VII. Henrik, a troubadour, Poitiers grófja születik.
1294. Nassaui Adolf császár Frigyet köt I. Eduard angol királlyal.
1303. IX. Benedek pápának választatik. (Lásd 11-én.)
1417. A constanci nagy egyházi gyülekezet a jó ügy érzékeny kárára azt határozza, hogy az egyháznak reformatiója a pápaválasztás után vétessék foganatba. (Lásd nov. 11-én.)
1422. VI. Károly francia király halála.
1552. V. Károly császár 100,000 emberrel Metz ostromát kezdi, mely Guise által hőiesen védetett. December végével az ostromot felbontani kénytelen, 30000 ember vesztéssel.
1556. Isabella, Zápolya János özvegye nagy pompával Kolosvárra bevonul, és a császárral kötött szerződés dacára Erdély kormányát visszafoglalja. (Lásd jun. 1-jén.)
1565. Grollier vagy Groslier János francia író, bölcs és a tudományok nagy előmozdítója meghal Párisban.
1596. A törökök megveretése a Csincse vizénél Vámos közelében Miksa főherceg és Báthory Zsigmond fejedelem által. (Lásd 26-án.)
1602. Véres de sikertelen roham Budára a keresztények által.
1610. Katona Imre magyar vallástudós halála.
1633. A lengyelek Wiesniowiecki és Koniecpolski alatt meggyőzik a tatártörök sereget Abasa török helytartó alatt Kameniec és Studzienniec mellett.
1635. A svédek Banner és Rudwen alatt megverik János György szász választó fejedelmet Dömitz mellett, ki a császár pártjára állt.
1647. Massa hercege kire a lázadó nápolyiak a vezérséget bízta, a spanyolokkal tartott titkos egyetértés gyanújából megöletik. Annese Gennaro puskamives az ő helyébe lép. (Lásd jul. 7-én, sept. 7-én.)
1672. A Tökölyek által megszállt Kis Szeben a császáriakhoz állt.
1683. A császáriak lotharingiai Károly herceg alatt Esztergom ostromát kezdik. (Lásd 27-én.)
1685. XIV. Lajos francia király felfüggeszti a IV. Henrik által kiadott nantesi türelmi nyilatkozványt, melylyel a protestánsok vallásszabadsága biztosított. Le Tellier kancellár

- az edictum visszavonását halálos ágyán aláírván, megelégedéssel mondá: Nunc dimittis. — Következménye volt sok ezer iparos, és munkás család kivándorlása.
1688. Du Fresne Károly (Du Cange herceg) tudós író halála Párisban. (Moreri sz. 23-án.) [Lásd dec. 18-án.]
1702. I. Nagy Péter orosz cár az eddig Nöterburgnak nevezett Schlüsselburg svéd várt a Néwa mellett elfoglalja.
1702. Tengeri csata Vigosnál. Az Indiából nagy gazdagságokkal megrakottan jövő spanyol hajóhad és francia őrsége a többi tengeri hatalmak egyesült hajóhada által Ormond herceg alatt megtámadtatik és megsemmisítetik. A győzők öt hadihajót és 5 gályát elfogtak, a spanyolok magok több hajójukat felpörzsölték, vagy elmerítették.
1710. Boccage Mária Anna hires költőné születik Rouenban. (Lásd aug. 8-án.)
1721. I. Nagy Péter a „minden oroszok cára“ címet veszi fel. Lengyelország és a pápa kivételével minden európai hatalmasság elismerte az új császári méltóságot.
1729. Förster János Reinhold hires utazó a világ körül születik Dirschauban Szászországban. (Lásd dec. 9-én.)
1777. Foote Sámuel, satiricus színész, az angol Aristophanes meghal.
1779. Ancot János, hires hegedűművész és zeneszerző születik Brüggeben. (Halálának éve ismeretlen.)
1792. Neuwinger és Houchard francia tábornokok majnai Frankfurtot beveszik és a várossal egy millio 500,000 frank sarcot fizettetnek.
1794. Wilcox Carlos angol költő születése Newport-on New-hampshireban. (Meghal május 27-én 1827. Danburyban Connecticutban.)
1802. Arnold Samu angol zeneszerző és Händel összes műveinek kiadója meghal.
1809. Csata Silistriánál az oroszok és törökök közt, melyben Bagration az utóbbiakat megveri.
1809. Horváth Mihály, a legjelesebb magyar történész születik Szentesen Csongrád megyében. (Nem okt. 20-án mint a Magyar Írók életrajza, és többen írják.)
1810. Turna vár capitulatioja Wiasafeskoj előtt.
1811. Liszt Ferenc világhírű magyar zongorász, zeneszerző, születik Reiding Sopron megyei faluban.

1813. Dánia hadat izen Porosz- és Oroszországnak.
1818. Campe Joachim Henrik jeles polgár, nyelvész és nevelési író meghal.
1820. A sajtószabadság Spanyolországban törvényesen behozva.
1821. Boyer tábornok mint az egyesült Hayti köztársaság elnöke a kormányra lép.
1830. A thurgauai nép Weinfelden gyűlést tart alkotmányreformok érdekében.
1831. Mauromichali György, gyanus mint Capodistrias gróf Görögország elnökének gyilkosa, kivégeztetik, saját atyja szemeláttára ki Itschkale váradon bebörtönözve volt és onnan fiát megáldotta. (Lásd 9-én.)
1832. Szövetség Angol- és Franciaország között Talleyrand közbejárása által.
1833. Hermbstädt Zsigmond Frigyes vegyész és technologus meghal Berlinben.
1848. A bécsi országgyűlés Schuselka indítványára Windischgrätz herceg ostromállapottal és rögtön bírósággal való fenyegetéseit törvényteleneknek nyilatkoztatja, a községtanács pedig megtagadja a herceg szövegének kihirdetését. (Lásd 24-én.)
1848. A bécsi országgyűlés felfüggesztése cs. nyilatkozvány által, és egyuttal áttétele Kremsierbe.
1848. A Janku Abraham alatt felkelt oláhok megveretnek a magyarok által.
1848. Berger cs. várparancsnok Arad városát ágyuztatja. Máriássy őrnagy az egész várat körülzárolja. Az aradi várórség kirohanása Zurics, és Asztalos századosok által visszaverve. (Lásd 21-én.)
1848. Az új ideiglenes kormány Schleswig-Holsteinban lelép.
1848. Munkács várat Laube cs. őrnagy a honvédelmi bizottmány rendelkezésére bocsátja.
1851. Az éjszakamerikai egyesült államok elnöke szöveget kibocsát azon magánexpeditio tárgyában, mely a lázadó mexikaiak érdekében előkészített. Ily vállalat az amerikai néphez méltónak nem mondatik, és részesei elfogatni parancsoltatnak.
1854. Melly Eduard műítész, régiségtudós és éremismerő halála Pöstényben. (Születik 1814. január 15-ikén Kremsben Austriában.)

1854. Bitzius Albert, svajci népiró halála. (Szül. 1797. Murtenban október 4-én.)
1856. Seymour angol tengernagy Canton chinai várost lödözteti, és több erődöt légbe repít. (Lásd 27. és 29-én.)
1859. Spohr Lajos a legnagyobb német hegedűművész és kitűnő zeneszerző, meghal Kasselben. Operája: A vestaliai szűz, Jessonda, és több oratorium.

23. Október.

(X. Calendas Novembris.)

472. Anicius Olybrius római császár természetes halállal kimulik.
526. Boëthius Anicius Manlius Severinus római bölcsész és költő Pávia börtönében Theodorich király parancsára kivégeztetik. (Születik Rómában 470.)
787. A hetedik nagy egyházi gyülekezet Nicäában befejeztetik. (Kezdetét vette sept. 24-én.)
1086. VI. Alfonso castiliai király, és a keresztény Spanyolország összes hadserege tökéletesen megveretik Muhammed Almotamed cordovai és sevillai király, és a vele egyesült mauritaniai király Jussuf ben Taschfin által, ki a morabethekkel (Almoravidek) Afrikából segélyre jött, Zalacca mellett, Badajoz közelében. Mohamedán állítások szerint 180,000 keresztény fej üttetett le, 40000 közülé torony felállítására vétetett, melyről a muezzin az izlam hiveit imára szólítja. Több spanyol és afrikai városba 10—20000 fő küldetett, hogy hasonló gulák emelésére használtassanak. (A L'art de verifier les dates szerint, arab források e csatát a Hedschira 480 évére, Ramadhan 10-ik napjára teszik, a mi 1087. évi dec. 9-vel megegyezne. Az általam használt történetírók azonban e nagy vereséget mind 1086. évi okt. havára helyezik.)
1157. IV. Svend dán király Wiburg mellett csatát és életet vesz. (L'art de verifier les dates ezen királyt III. Sven- (Svenon) nak számítja.) Utódja lesz Nagy Waldemar.
1199. Nisámi vagy Nisám-ed-din hires persa költő regény és hőskölteményben meghal.

1327. V. Bajor Lajos császár XXII. János pápa által egyházi átok alá tétetik. (Lásd ápr. 13., 18-án, május 12-én.)
1350. Bologna városának uralma 200,000 aranyon a Pepoliak által történt eladatása következtében a majlandiaknak átadatik, tegnap a Viscontiak hadőrsége a városba vonulván.
1399. II. Richard letett angol király, Pontfract váron a börtönben megöletik, kétségbe esett védelme alatt még négy gyilkosát leterítvén. (L'art de verifier les dates nap nélkül 1400 évre teszi.) [Lásd sept. 29-én.]
1457. Toscari Ferenc velencei doge a Tizek tanácsa által méltóságáról letétetik.
1466. Barátságos egyezés Sternberg Máté és Victorin, Podiebrad fia közt, mely szerint az első magát kötelezi, hogy az általa Nagyszombat mellett épített két várat Victorinnak átadja, ki azokat vagy lerombolja, vagy a magyaroknak átadja.
1492. Mewlana Dschami (igazán Abdurrahman Ben Ahmed) híres persa lantos költő, ki a költészet minden tárgyaira kiterjeszkedett meghal. (Születik 1414.)
1515. I. Ferenc francia király Milanoba bevonul. (L. sept. 13-án, nov. 29-én.)
1520. V. Károly császár koronáztatása Aachenben.
1532. Curäus Joachim sziléziai orvos és történetíró születése.
1568. Erzsébet spanyol királyné II. Fülöp neje meghal kora lebetegedés következtében. (Nem mérgeztetett meg, sem szerelmi viszonya nem volt Don Carlos-sal, mostoha fiával.) (Lásd április 2-án.)
1612. Petki János erdélyi zászlós úr, kancellár, követ és szónok meghal Brassóban.
1613. Bethlen Gábor a kolosvári országgyűlés által erdélyi fejedelemnek választatik Báthory Gábor elűzetése után. [Zawodszky, Katona, Fessler, Engel, Kőváry, Szalay így. Roszul mondja Majláth: tizenhatodik napon Báthory megöletése után, azaz nov. 12-én.] (Lásd okt. 27-én.)
1616. Harlay Achill, beaumonti gróf, a párisi parlament főelnöke jeles hazafi meghal. (Születik 1589. jan. 16-án.)
1616. Hakluyt Richard angol pap, híres tengerészeti író meghal.
1630. I. Rákóczy György a Bethlen Gáborné brandenburgi Katalin után a fejedelemségre jutott Bethlen Istvánnal Szamosfalván Kolosvár mellett, oly egyezkedésre lép, hogy a feje-

- delmi méltóság Rákóczy Györgyre szálljon. (Szalárdi.)
(Lásd jan. 6-án 1631.)
1642. Csata az angol parlament serege és I. Károly király közt Kingstownál vagy Keynton (Guizot sz. Edgehill) domb tövé-
nél melyben Rupert herceg a parlamenti sereg két szár-
nyát visszaszorítá ugyan, de különben semmi eredményt nem
nyert. Mindkét rész magának tulajdonítja a győzelmet.
1685. Petneházy Dániel, Tököly vitéz alvezére, 7000 emberrel
Caprara Kassa előtti táborába megy, és a királynak hódol.
1691. III. Vilmos angol király Neufchatelra tartó jogait III.
Frigyes brandenburgi választónak átengedi. (Ghillany.)
1705. Vendome herceg francia tábornagy Soncinot a császáriak-
tól elfoglalja.
1708. Ryssel (Lille) francia vár, Vauban remekműve augustus
óta ostromoltatván megadja magát Jenő savoyai hercegnek.
A fellegrvár dec. 8-án.
1733. Hajas István, magyar vallásos író, jesuita, születik Vesz-
prém-ben. (Meghal 1798. okt. 29-én.)
1777. Lord Howe flottája a Delaware folyón az angolok által
támasztott akadályokon veszteséggel keresztül tör.
1792. Buzot indítványára a francia convent a visszatérő mene-
kültekre halálos büntetést határoz.
1799. Batthyány József, Lajos nádor fia, erdélyi püspök, kalocsai,
esztergomi érsek és bibornok meghal Pozsonyban. (Lásd
január 30-án.)
1801. Neumann Gottlieb operaszerző meghal Drezdában.
1803. Lortzing Albert operaszerző születése Berlinben. (Lásd
január 21-én.)
1806. Davoust francia tábornok Berlint megszállja.
1806. Stifter Adalbert igen jeles novellaköltő születése Oberplan
cseh helységben.
1807. A franciák La Borde alatt Spanyolországba nyomulnak.
1812. Mortier francia tábornok a Kremlet légbe röpíti.
1812. Kemény ütközet Moszkau otthagysa alkalmával. Winzige-
rode és Ilowaiski herceg Treviso ellen.
1812. A francia extábornokok Mallet, Lahorie és Guidal össze-
esküsznek Napoleon ellen és a negyedik dinastia megbuk-
tatására. A törekvés a párisi sereg által, mely a rendőr-
ségnek hű maradt, meghiusított, Hullin Péter Mallet által
halálosan megsebesítetik. (Lásd 27. és 29-én.)

1814. Az Apatzingan hegyeiben gyülekezett mexicói követek az első alkotmányt kihirdetik. (Lásd nov. 6-án.)
1819. A sajtószabadság barátjainak társasága Párisban a rendőrség által bezáratik.
1823. Szövetség Columbia és Mexico közt. (Lásd január 26. és 28-án, március 27-én, május 3., 4. és 8-án, június 22-én, július 1., 12., 15., 20. és 25-én, augusztus 29-én, szeptember 13. és 28-án.)
1824. Le Vaillant Ferenc híres utazó, utazási és természettudományi író meghal Párisban.
1830. O'Connell az ir önkéntesek társulatát alakítja.
1835. A győzőként Mexicoba vonuló Santa Ana az alkotmány módosításait és az egyes tartományok központosítását önkaratából rendeli.
1848. A weimari alkotmányozó gyűlés megnyitása.
1848. Sok magyar tiszt a hadseregtől elpártol és a császáriakhoz áttér. (Lásd 25. és 29-én.)
1848. Windischgrätz herceg Bécset 48 óra alatti alávetésre, a proletariatus lefegyverzésére, az egyletek és hadtestek felosztására, 12 kezes, és több kijelölendő egyének kiadatására felszólítja.
1848. Kossuth 12 ezer főnyi ujonge segédcsapattal a Mosony megyei Miklósfalva magyar táborába érkezik, és a haditanácsot támadó háborúra igyekszik rábírní, de Görgei ellenvetései miatt sikertelenül. (Lásd 19-én.)
1848. Vay kir. biztos, Erdély lakóit a fűlség nevében általános felkelésre hívja fel Puchner és Urbán cs. vezérek ellen.
1848. Zalathna pusztulása. A bányaváros csekély számú nemzetőrsége az oláh tábor közeledtére fegyvereit leteszi, de midőn az oláhok rabláshoz és gyujtogatáshoz láttak, az elkeseredett nemzetőrök fegyvereiket visszazagadván, a gyujtogatókat kiverik a városból. (Lásd 24-én.)
1848. Bethlen Gergely és Bánfi János századosok szétverik az 5000 főnyi oláh tábort Lak és Vajdaszeg közt.
1848. Lázár Dénes dandárnok székelyei Radnóthon Küküllő megyében, mintegy 12000 emberből álló oláh tábort megfutamítnak.
1849. Törvény Görz és Istria tartományi alkotmányáról kiadva.
1851. Kossuth Southamptonban kiszáll és az angolok által ünnepélyesen fogadtatik.

1851. Roppant democrat népgyűlés New-Yorkban. Határozatok: Az igaz democrat irányok uralomra emeltetése Amerikában, a democratia zászlóinak az Oceanon túl hordozása és különösen az európai hatalmak kölesönös interventio iránti szerződéseinek transatlanti beavatkozás általi megtörése.
1851. A forradalmi mexicói párt Caravajal alatt Matamoras város nyugoti részét elfoglalja és a kormánysereget több ütközetben megveri (Lásd nov. 1-jén.)
1853. Első próbautazás a merész semmeringi vasuton, mely Bécsset Triesttel összekapcsolja.
1853. Első véres összeütközés Isaktsa mellett. A törökök egy orosz flotillát ágyuztatják, Isaktsa falu lángba borul.
1862. Teleki Blanka grófnő a magyar szabadságügy buzgó hirdetője a legszomorubb napokban, lelkes honleány, meghal Párisban.
1862. Forradalom kitörése Athenában (éjjel 22—23 közt.) Otto király trónvesztettnek nyilatkoztatik. Ideiglenes kormány Bulgaris Demetri, Kanaris Constantin, és Rufos Benezelo. (Lásd 19-én és 24-én.)
1863. Az olasz alsóbb papság, 8943 névvel alájegyzett felírásban a pápát kéri, miszerint világi hatalmáról lemondjon.

24. O k t o b e r.

(IX. Calendas Novembris.)

51. Domitian római császár születése.
70. Titus, Vespasian fia, Cäsarea tengeri városban testvére Domitian születésnapját ünnepelvén, nagy pompával játékokat rendezett, és azok alatt 3000 fogoly zsidót a theatrumban részint vadállatok által széttépetni parancsolt, részint egyiket a másik leöldösésére kényszerítette. (Lásd nov. 17-én, sept. 13-án.)
996. Capet Hugo egy francia királyi család alapítója meghal.
1015. Gábor bolgár király meggyilkoltatik János atyafia által.
1428. Prokop Holy táborita fővezér Bechint elfoglalja.
1535. II. Sforza Ferenc milanoi herceg halála.
1593. Hardeck Ferdinand megveri a budai pasát Székes-Fehérvárnál és nagy zsákmányt nyer.

1601. Tycho de Brahe hires dán csillagász halála. (L. dec. 13-án.)
1607. Dschanbulad a klisi sandsak lázadó testvére, a syriai hegyszorosnál Urudsch owasi mezőn roppant csatát vív Murad török nagyvezirrel, melyben 26000 lázadó elejtetik.
1610. A protestáns unio (lásd május 4-én) a katolikus ligával, melynek feje Miksa bajor herceg, békét köt oly formán, hogy mindkét rész a fegyvert letegye.
1625. Sculteti Abraham vallástudós meghal Embden-ben.
1632. Leuwenhöck Antal hires természettanár és buvár születik Delften. (Meghal 1723. aug. 26-án.)
1633. II. Jakab nagybritanniai király; II. Károly fia születése.
1648. A francia kormány a frondeureket békéltető nyilatkozatot bocsát ki.
1648. A wesfáliai béke, mely ma Münsterben (Osnabrückon) valamennyi harcviselő hatalmak közt kötöttet, befejezi a 30 évi háborút. — Az illető ratificatiók 1649. február 18-án cseréltettek ki.
1648. Az apródok és sipahik lázadása Konstantinápolyban Biiklü Mahmud, azaz Bajuszos Mahmud néhai sipahi által vezéreltetve.
1672. A császáriak Cob Farkas Frigyes alatt Eperies ostrománál a békétlenek által megveretnek.
1700. Hoffmann János György zenész és zeneszerző születése. (Meghal 1780.)
1702. Jelgersma Jako Hajo holland festész születése Härtingenben. (Meghal 1795. március 18-án Harlemben.)
1722. Molteni Benedetta Emilia hires énekesnő a berlini színházon születik Modenában.
1733. Seiler György Frigyes hittudós, számos de közepszerű munkák írója születik.
1754. Percy Péter Ferenc báró, hires francia sebész és szakbeli író születése Montagnyban. (Meghal 1825. február 18-án.)
1761. Schmid K. Ch. Ehrhard jeles bölcész Kant iskolájából és annak munkáinak magyarázója születik Heilsbergen.
1766. Schuderoff Jonathan szabadelmű vallástudós születik Altenburgon.
1771. Junot Andoche Abrantes herceg francia tábornok, ki mint közkatona kezdett szolgálni, születik Bussy le Grand helységben. (Meghal 1813. július 22-én vagy 29-én.)
1771. Weitzel János politikai író, egy szőlős fia, ki jelleme és

- tevékenysége által Németországban nagy tiszteletben részesült, születik Johannisbergen. (Lásd január 10-én.)
1789. A belgák függetlenségüket kinyilatkoztatják.
1790. Teleki József gróf, Erdély kormányzója, nagynevű államférfi, követ, koronaőr, a magyar tudós társaság elnöke, mint magyar történész elsőrendű csillag születik Pesten. (Lásd február 15-én.)
1793. Károly Jenő württembergi herceg, kormányja utolsó idejében országának jötevője meghal Hohenheimban.
1795. Lengyelország harmadik felosztása Péterváron. Austria 845. (Nyugoti Galiciát) Poroszország 997. Oroszország 2510 mérföldet vesz. Lengyelország neve kitörölve. (Lásd 1772 augusztus 5-én, 1793 október 14-én.)
1796. Platen Ágoston gróf, jeles német költő születése Anspachon. (Meghal 1835. december 5-én.)
1796. Orleans Fülöp József (Egalité) herceg Saint Jean városában és Marseilleben fogva tartott két fiai egy amerikai hajó által Philadelphiába hozatnak.
1796. Moreau francia tábornok a császáriak által megveretik Schliengen mellett.
1797. Wächter Károly György jogtudományi író születése Marbachon a Neckar mellett.
1801. Néger lázadás Haytiban Kristof, és Toussaint l'Ouverture vezérlete alatt.
1806. A franciák Davoust alatt Berlinbe vonulnak. (Lásd okt. 25-én és 27-én.)
1808. Cotta Bernát kitűnő geologus születik.
1812. Ütközet Malo-Jaroslavec mellett Kutusow és Doctorow orosz tábornokok és Jenő alkirály közt. Itten Pac Mihály gróf, francia dandárnok magát kitünteti.
1820. A spanyol cortesek szerződést kötnek Északamerikával, Florida átengedéseért. (Lásd augusztus 29-én.)
1823. Fegyverszünet Barcellona mellett Franciaország és Spanyolország közt.
1826. II. Mahmud zultán megerősíti az akjermani békekötést, a bukarestinak folytatását. (Lásd okt. 6-án és 26-án.)
1830. A németalföldi király kinyilatkoztatja, hogy jövőben csak Hollandia és Luxemburg felett fog kormányozni, Belgiumot ellenben sorsára bizza. (Lásd okt. 16-án., sept. 29-én.)

1841. A porosz ministerium Bruno Bauer tanárt eltiltja a felolvasások tartásától. (Lásd március 29-én.)
  1844. A jezsuiták canton Luzernbe hivatnak. (L. nov. 4-én.)
  1848. A Zalathnából Gyulafehérvár felé menekülő magyarok, az oláhok által utóléretvén, bántatlanságuk kikötése mellett, Preszákán megadják magukat. Azonban az oláhok a védteleneket kifosztogatják, és kanibáli kegyetlenséggel lemészárolják. (Szeremlei sz. 640-et, Czetz sz. 2 ezeret, a Honvéd sz. 1200-at.) Ez alatt a magára hagyott Zalathnát ismét hatalmukba ejtik, azt fölégetik és szétdulják. (Lásd 23-án.)
  1848. A magyar képviselőház Windischgrätz és Puchner rendeleteit semmitérőknek, és mindenkit, ki foganatba vételére segédkezet nyújt, honárulónak nyilatkoztatja.
  1848. Windischgrätz herceg tábornagy Bécsnek feltételül teszi a teljes alávetést. A harc kezdete.
  1848. A bécsi országgyűlés Windischgrätz herceg rendszabályait törvényteleneknek, a nép és alkotmányos trón iránt elleneséges indulatuaknak nyilatkoztatja. (Lásd 22-én és 23-án.)
  1848. A bécsi országgyűlés a császárhoz, a községtanács Windischgrätz herceghez küldöttséget indít.
  1849. Perényi Zsigmond báró, Szacs vay Imre és Csernyus Antal mint a forradalom részesei kivégeztetnek Pesten.
  1850. Egy porosz hadtest Hessen választó fejedelemségbe nyomul, és Alsfeld, Hersfeld és Buttlar strategiai pontokat elfoglalja. (Lásd nov. 5-én.)
  1851. Kossuth ünnepeltetése Winchesterben.
  1852. Webster Dániel, az északamerikai egyesült államok titkára, nagy szónok meghal. (Születik 1782. jan. 18-án.)
  1852. Repetti Emanuel természetbuvár és író meghal Florenzben.
  1855. Szabó Richard kath. lelkész, magyar író, ki Kalvin hitére áttért, a váci püspök által excommunicáltak.
  1861. A távirati huzal lerakása New-Yorkból San Franciscoba Californiában elkészül. Két ötödrésze az indiánok vadászterületén vezet át, fátlan és ösvény nélküli vadonságon.
  1862. Otto görög király utazása közben értesülvén, hogy a nemzet őt trónvesztettnek nyilatkoztatá, Salamisból kelt szózata által tudatja, hogy Bajorországba visszatér, a nélkül hogy trónjáról lemondana. (Lásd 23-án.)
-

25. O k t o b e r.

(VIII. Calendas Novembris.)

900. Nagy Alfred angol király halála. (Némelyek sz. 900. vagy 901. év okt. 28-án.)
1148. Alfonso első portugalli király Lissabonnát egy keresztes had segedelmével a maurusoktól elfoglalja.
1396. Genua köztársasága pártviszályok által gyengítette, megadja magát Franciaországnak. (Lásd november 27-én.)
1397. Zsigmond magyar király, római császár, országgyűlést nyit meg Temesváron.
1400. Chaucer Geoffrey az angol költők hajnalesillaga és patriarchája meghal Londonban. (Születik ugyanott 1328.)
1415. Csata Azincourt mellett V. Henrik angol, és VI. Károly francia király közt, melyben az angolok fényes győzelmet nyernek. Tízezer francia elesik, köztük Alencon connetable, Brabant és Bar hercegei; Boucicault marsall pár nap múlva meghal. Tizennégyezer francia fogságba esik, köztük Orleans és Bourbon hercegei, d'Eu gróf, Vermandois gróf és többen. A franciák oly meggondolatlan hevességgel ütköztek mint Maupertuis és Crecy mellett. (Lásd aug. 28-án 1316. — Sept. 19-én 1356.)
1485. Agricola Rudolf híres szónok, költő, zenész, festész és gépész halála Heidelbergben.
1555. V. Károly császár és spanyol király átengedi Fülöp fiának Németalföld és Burgundia kormányzását.
1555. Fulvia Morata Olympia tudós hölgy meghal Heidelbergben 29 éves korában. (Eber Pál szerint 26-án.)
1604. Belgiojoso császári vezér Bocskay által tökéletesen megveretik Rakamaz mellett.
1619. Bucquoi-Longuevall Károly és Dampierre cs. vezérek Bécsnél a Táborhidon megveretnek Rhédey, Bethlen Gábor vezére, és a forradalmi Thurn Henrik által. (Lásd nov. 25-én, május 23-án, június 6-án, 9-én, augusztus 17-én, november 4-én.)
1637. Heel János, jeles eröművész és rézmetsző születése Augsburgban. (Meghal 1709. március 17-én.)
1643. Agricola György Lajos zeneszerző születése, Sondershausen mellett.

1647. Toricelli János híres bölcseész, matematikus és természet-tudós meghal Florenzben.
1657. II. Rákóczy György a törökök által kényszerítette, a gyula-fehérvári országgyűlésen a fejedelemségről lemond.
1685. Kassa a Tökölyek hosszas védelme után megadja magát a császáriaknak. Caprara Aeneas ma bevonul.
1708. Mazeppa János 7000 emberrel XII. Károly svéd királyhoz csatlakozik Nowograd Severskoinál.
1714. XII. Károly svéd király Törökországot elhagyja, hol a poltavai csata után majdnem fogolyként tartózkodott. (Lásd február 12-én.)
1735. Crudy Dániel tudós protestáns superintendens születése Ó-Zólyomban. (Meghal 1815. dec. 18-án.)
1747. Tengeri csata Finisterre foknál az angolok (Hawke admiral) és franciák (l'Etenduere) közt, melyben az első győznek.
1755. Lefebvre Ferenc József, Danzig hercege, francia tábornagy és pair születése Elsassban.
1757. Stein Henrik Fr. Károly báró, híres porosz minister születése Nassauban.
1760. Heeren Arnold Lajos igen jeles, történetíró születik Aarbergen Brema mellett. (Lásd március 6-án.)
1760. II. György angol király halála.
1781. II. József császár kiadja türelmi rendeletét. A protestánsok polgárjogot nyernek, és miként a görög n. e. vallás-felekezetiek szabadon tarthatják isteni tiszteletüket. (Lásd december 21-én, január 30-án.)
1787. Réső Ensel Sándor történetbuvár születése Magyar Sókón Nyitra vármegyében.
1792. A lengyel conföderáltak megnyitják a nevezetes grodnoi országgyűlést.
1793. Határozmány mely a köztársasági év napjainak és holnapjainak nevét megállapítja. (Posselt.) [Lásd okt. 6-án.]
1793. A girondisták perbefogatása a forradalmi törvényszék előtt. (Lásd 3-án.)
1795. Az institut national (nemzeti intézet) életbe léptetése határozattal Párisban. Végszerkezetét nyerte január 23-án 1803. Tulajdonkép a francia akademiák egyesülését képezi.
1800. A békecongressus Lunevilleben kezdetét veszi.
1800. Macaulay Tamás Babington, angol költő és történetíró,

- a történeti művészi alakítás, könnyűség és hűség nagymestere születik Rothley-Temple-ban. (Lásd dec. 28-án.)
1802. Csata Punah mellett Indiában az angolok (Holkar) és franciák (Scindiah) közt.
1806. Napoleon II. Frigyes koporsóját látogatja Potsdamban, és kardját magával viszi.
1811. Suchet francia tábornok megveri Blake és O'Donnel angol vezért Murviedro (Sagunt) mellett. (Lásd sept. 27-én és okt. 27-én.) [Stralheim szerint a csata október 29-én, Sagunt átadása másnap történt.]
1812. A franciák visszavonulása Oroszországból Borowskról Vereja-n át Mosaiskra 20 kozák ezred folytonos üldözése közben Platow tábornok alatt, és két hadtest által Miloradovits alatt.
1813. Koch Keresztély Vilmos történetbuvár halála Strassburgon.
1816. A buenos-ayresi congressus egy nyilatkozványt bocsát közre: Manifestacion historica y politica de la Revolucion de la America cím alatt, melyben Spanyolország elleni panaszait elősorolja.
1821. Bolivar elfoglalja Cumana spanyol amerikai várost.
1821. Felkelés Fernambucoban, a hasonló nevű braziliai tartomány fővárosában.
1822. Romagosa megveretése Zorraquin által Ponsban Spanyolországban.
1822. Czermak Antal híres hegedűművész és magyar zeneszerző meghal Veszprémbe, 51 éves.
1825. Buenos-Ayres congressusa a Banda Orientalt az argentin köztársaságba ismét kebelezettnak nyilatkoztatja. (Lásd január 3-án, április 21-én, június 11-én, december 10-én.)
1826. Pinel Fülöp francia tudós (lélektan) és a tébolydák javítója meghal Párisban.
1826. Orelli János Konrád jeles nyelvtudós és a régi irodalom fejtegetője meghal Zürichben.
1830. A hollandiak a belgák által megveretnek Berghem mellett. Mero de Frigyes gróf elesik. Az orániai herceg Antwerpenből elutazik.
1847. Dahlmann Péter lengyel író halála, nem sokára kiszabadulása után a fogságból, melyben Feuerbach művét: Das Wesen des Christenthums lengyelre fordítá.
1848. Kossuth irata Pahrendorfból Windischgrätzhez, melyben

- az utóbbit Magyarország törvényes jogainak elismerésére, ellenségeskedéseinek, és Bécs ostromának megszüntetésére felszólítja. Windischgrätz rövid válasza ebből állt: „lázadókkal nem alkuszom.“ Az átirat kézbesítőjét Ivánka Imre ezredes Jellacsich foglyul tartóztatá.
1848. Kossuth elhatározást kíván a hadi tisztektől, hogy meggyőződésük szerint még most vagy a császári vagy a magyar sereghez végkép szegődjenek. (Lásd 23-án és 29-én.)
1848. A magyar püspöki kar Pestről pásztori levelet bocsát ki, melyben a nemzet jogai mellett minden határozott lépést kerülve, általános szavakban a törvényes rend fentartását ajánlják és buzgó imádságok rendeltetnek, hogy a békeség áldásai mielőbb elkövetkezzenek. Kit kellett érteni az előljárók és „hatalmasság“ alatt, a nemzeti kormányt-e, vagy a kamarilla eszközeit, azt a körlevél homályban hagyta.
1848. A bécsi országgyűlés határozza, hogy fel nem oszlik. Nagy torlaszok épülnek a városban.
1848. Tizenhárom Brády kegyetlen meggyilkoltatása, hat más egyénnel együtt az oláhok által Ribitze és Brád közt. (November 2-án 1784. Brádon, az ottani reformatus lelkész Brády Miklós és neje szintén megölettek a templomban Horjah, és a lázadó oláhok által.) [Lásd okt. 28-án és nov. 2-án.] (Némely író okt. 20-ára teszi.)
1849. Kazinczy Lajos ezredes a magyar forradalomban Aradon kivégeztetik.
1852. Chambord gróf (V. Henrik) Frohsdorfból egy legitimista manifestumot bocsát ki, melyben az örökös királyság jogai nevében komoly óvást tesz a francia császárság visszaállítása ellen Napoleon Lajos által.
1854. Liprandi orosz tábornok megtámadja az angol állomásokat Balaklawa mellett.
1861. Ötvös Ágoston, történet- és régiségbuvár meghal Károly-nehérváron.
1861. Savigny Károly Friderik, jeles német jogtudós, és a magyar akadémia lev. tagja meghal.
1866. Beust volt szász miniszter, Austria külügyminisztere lesz.

26. Oktober.

(VII. Calendas Novembris.)

2. (Kr. sz. e.) C. Asinius Pollio diadalt ül a párthusokról.
1110. Alfonso el Batallador győzelme Uracca királyné seregén Sepulvedánál.
1147. A 70000 emberből álló kereszthad Doryläum mellett III. Konrád király alatt a törökök által megveretik, és harmad részére leolvasztatik. A bátor gróf Plötz Bernát az utócsapat parancsnoka elesik.
1333. Ismael Abulfeda, hamadi zultán Syriában, arab történet- és földirati író meghal. (Weber H. sz. 1331.)
1392. Nischny-Nowgorod a moskaui nagy fejedelemségbe kebeleztetik. (Lásd január 8-án 1570.)
1437. Riviere Antal, Ciprus sziget nagyperjele, a jánosvitézek nagymestere meghal.
1456. Capistranói János, a nagy Hunyadi fegyvertársa és a harcosok hitbuzgó lelkesítője meghal az ujlaki zárdában. (Oktober 23-ára teszi Dlugoss, Prileszki, Katona, Moreri, Gebhardi, Hormayr és Mednyánszky tört. zsebkönyve, Engel, Fessler, Hammer, Szalay, Raynald Annal Eccles Unrest Chron. Austriacum, Capistranus triumphans. — Ellenben október 26-ára Timon és Teleki József; az utóbbi Tagliocozzo, Dlugoss (kire már Katona hivatkozott az október 23-ka végett.) Curaeus Annal. Siles. Boregh: Böhm. Chron és Pessina tekintélyére támaszkodva.) Különben Capistranoi biographusa, kit Katona idéz, mondja, hogy október 23-ika szombat volt, a mi csak akkor igaz, ha a vasárnapi betűt C.-nak a régi stilus szerint vesszük. [Lásd juniús 24-én.]
1513. XII. Lajos francia király lemondván a schismáról X. Leo pápával kibékül.
1530. Villiers de L'isle-Adam Fülöp, a rhodusi lovagok nagymestere Malta szigetre érkezik, melyet V. Károly császár a rendnek ajándékozott, és jövőben annak székhelye lett.
1562. IX. Károly francia király Rouent a hugenottáktól rohammal visszafoglalja. A katolikusok kegyetlen vérengzést követnek el.

1581. Jermak kozákvezér 3 ütközetben Kutsjum Siberia mongol hódítóját az Irtisnél megveri, és Sibir nevű fővárosát elfoglalja.
1584. A törökök nagy csatavesztése Szluin mellett Erdődy bán által.
1596. Csata Mező-Keresztesnél Eger mellett a törökök közt III. Mohammed zultán alatt és a németek és magyarok közt Miksa főherceg és Báthory Zsigmond alatt. A három napi csata után már kivivott fényes győzelem a zsákmány utáni vágy miatt oly tökéletes csatavesztésnek indult, hogy az ozman történetírók e győzelmüket Mohács és Tschaldirán mellé teszik. — E mezőn az ásziai sok és nagy forradalmak vetése történt. (Lásd ápr. 25-én, sept. 24-én.)
1631. Kolonics Lipót bibornok és esztergomi érsek születése. (Meghal 1707. jan. 21-én.)
1654. Lancisi János Mária, olasz orvos és vegytudós születése Rómában. (Lásd jan. 21-én.)
1672. A magyar bujdosok, Tököly párthivei Györke mellett Spankau cs. tábornok által megveretnek.
1679. Van Bashuysen Henrik Jakab tudós orientalista születése Hanauban.
1694. Puffendorf Sámuel báró, híres jogtudós és történetbuvár halála. (Lásd jan. 8-án.)
1758. Reinhold Károly Lenhárt bölcselmi író születése Bécsben.
1759. Danton György Jakab születése Arcis-sur-Aubeban. (Lásd ápr. 5-én 1794.)
1764. Hogarth Vilmos lángelmű angol festész a torzképek jellemében, és jeles rézmetsző halála Chiswicken. (Mások sz. Leicesterfields-ben.) [Lásd nov. 10-én.]
1765. Batthyány Lajos Ernő gróf, az utolsó nemzeti magyar nádor halála.
1791. Sprague Charles amerikai költő születik Bostonban.
1794. Csata Kobilka mellett az oroszok (Suwarow) és a lengyelek közt.
1795. A convent utolsó gyűlését tartja, és helyt enged a directoriumnak.
1796. Moreau Hüningen mellett a Rajnán átmegy és befejezi remek visszavonulását Németországból.
1806. A franciák Barthelemy alatt Braunschweigot megszállják.

1808. A spanyolok az Ebro bal partjáról visszaüzetnek. Elchingen herceg és Wettier.
1809. Belnay György publicistikai és történeti író meghal. (Szül. 1765. Trencsén megyében.)
1813. Központi igazgatás Stein elnöksége alatt Németország szabad intézményeinek visszaszerzésére.
1813. Würzburg capitulatioja. Wrede Turreau ellen.
1813. Jeromos király Kassalból megfut. (Lásd okt. 1-jén.)
1814. Az angol koronaherceg kihirdeti német tartományainak királysággá emeltetését „Hannovera királyság“ név alatt.
1817. Jacquín József báró híres fűvész halála Bécsben.
1818. Kosegarten Lajos Theobul, kitűnő német költő halála Greifswaldeban. (Születik 1758. febr. 1-jén.)
1818. Häusser Lajos, híres történetíró születése Elzaszban. (Megh. 1867. március 17-én Heidelbergben.)
1821. A mexicói forradalmiak Veracruz várost capitulatióval beveszik. A fellegrvár azonban csak nov. 22-én 1825. éhséggel megadásra kényszerítetett.
1822. A spanyol royalisták báró d'Eroles alatt megveretnek az alkotmányos spanyolok által Mina alatt Toranál.
1826. Az akjermani török békekötés I. Miklós cárral által megerősítetik. (Lásd okt. 24-én.)
1828. Thäer Albrecht Dániel jeles nemzetgazdász halála Möglingenben. Emléket állítottak neki Lipcsében sept. 9-én 1843. (Lásd május 14-én.)
1830. Lázadás és harc a hollandi csapatok ellen Antwerpenben.
1831. A palermoi összeeskütek közül 11 egyén meglövetik. (Lásd sept. 1-jén.)
1834. Tunkinban és Cochinchinában igen kegyetlen üldözések támadnak a keresztény missionariusok ellen. Sokan közülök az ujdón térítettekkel a mindenütt kész vérpadra hurocoltatnak, mások hegyek közt és barlangokban bolyonganak.
1848. A második democrat congressus megnyitása Berlinben.
1848. A bécsi községtanács ellentmond Windischgrätz herceg intézkedéseinek, és alávetési feltételeit el nem fogadja. (Lásd 24-én.)
1848. Windischgrätz herceg Latour gyilkosainak, úgy szintén Bem, Pulszky és Schütte kiadatását kívánja.
1848. A központi democrat egylet Bécsben az országgyűlésnél egy összes Austriát képviselő ideiglenes kormány indítvá-

nyozását határozza, melyben Kossuth Magyarországot, Borrosch Csehországot, Schuselka Alsó-Austriát, Borkowsky Galiciát stb. képviselje.

1848. A császári hadsereg egy része felveszi a magyar színeket, mely tett Verbászon ünnepeltetik. (Lásd szeptember 15-én, aug. 2-án.)
1848. Csata a Sófia-hidnál Bécsben, melyben Blum Robert is részt vesz. Messenhauser hirdeti, hogy a város löszere fogyni kezd.
1849. Egy osztrák-német vám és kereskedelmi egyesülés indítványba hozatik.
1851. Mac-Clure angol tengerész kapitány felfedezi az éjszaki hajózási utat a Barrow csatornán át.
1852. A török seregek Gacsko mellett megtámadtatnak a montenegriaiak által. Első indok a későbbi háborúra.
1853. Az oroszok Oláhországot ostromállapotba helyezik. (Lásd okt. 27-én.)
1867. Az olasz kormány a papi javak eladását kezdi, a vevők élénk részvétele mellett.
1867. Garibaldi Monte Rotondo-t a pápai birtok határában rohammal beveszi. (Lásd okt. 30-án, nov. 3-án.)

27. Oktober.

(VI. Calendas Novembris.)

940. Aldestan angol király I. Eduard egy Egwin nevű juhász nő ágyasából fia, meghal.
1269. Ottokár cseh király magának Karantán hercegséget elszakítja.
1401. Zsigmond magyar király a siklósi fogságból kiszabadulván általános amnestiát hirdet Pápán, és esküszik, hogy fogsága miatt senkin bosszút állani nem fog. [In crastino festi beatorum Simonis et Judae apostolorum, tehát nem 29-én mint Engel. — Lásd ápr. 28-án.]
1412. Margitta az éjszaki Semiramis, Dánia, Norvégia és Svédország királynéja meghal azon hajón, melyen Dániába visszatérni akart.

1439. I. Albert magyar király halála Neszmélyen. (Perger diplomatikája hibásan 28-ra teszi.) [Lásd jan. 1-jén.]
1462. II. Nassaui Adolf választófejedelem vetélytársától Isenburg Diether érsektől Mainz városát árulás segédelmével elfoglalja. — Ez alkalommal Fust és Schöffler Mainzból megfutván, a könyvnyomtatás titkát felfedezték.
1467. Merész Károly burgundi herceg megveri a lüttichiakat Brusthem mellett, közülök 9000-et elejt és Lüttichbe bevonul. (Lásd 30-án.)
1505. III. Iván Vaszilievits, orosz nagyfejedelem, kemény de jeles uralkodó, Oroszország nagyságának alapítója, Nowgorod respublicai alkotmányának megtörője, meghal. (V. ö. január 8-án.)
1538. Gonzaga Ferdinand nápolyi alkirály Castelnuovo várát rohammal elfoglalja a törököktől. (Lásd aug. 7. és 10-én.)
1553. Servet Mihály spanyol hittudós és orvos, istenkáromlás ürügye alatt a zürichi, berni, baseli és schaffhauseni papok, és Calvin indítására Genfben máglyán megégettetik. Egyetleni példa a protestáns egyházban. Servet férfiasan meghalt, csak azon panaszkodott, hogy tovább mint két óráig a tűzben kínlódott.
1572. A bertalanéji öldöklések szépítésére a francia törvényszékek ítélete folytán a 70 éves Briquemaut, Cavagnes és a meggyilkolt Coligny admiral szalmabábjá mint felségsértők kivégeztetnek. (Lásd aug. 24-én.)
1587. Beuther Mihály nyelvész, theologiai, jogtudományi és történeti író meghal. (Születik okt. 18-án 1522. Karlstadton.) O az első egyike volt, ki Ephemerides historicae cím alatt egy történeti naptárt írt.
1613. Báthory Gábor erdélyi fejedelem Nagyváradon a Velencei nevű utcában megöletik Szilasy János és Nadányi Gergely hajdu hadnagyok által. (Az utóbbi némelykor Ladányinak iratik, mint Kazy és Zavodszky által.) Vele kihalt a híres Báthory nemzetség. [E napra teszik ez eseményt történeti kútfőink egész sorozata, ugymint Pethő Gergely krónikája, Gottfried krónikája, Zavodszky, Baksay, Timon, Gebhardi, Engel, Fessler, Katona, Kazinczy Ferenc, Hammer, Majláth, Szalay, Hormayr és Mednyánszky történeti zsebkönyve. Ez utóbbi azonban más helyen okt. 11-ére is teszi. Az utóbbi napon történetnek mondja még csak a Közhasznú esmeretek tára és Szalárdi krónikája. Még hibásabban teszi Kazy

- VI. Calend. Octobris-ra, azaz sept. 26-ára.) [Lásd jan. 14-én 1614; május 12-én, okt. 16., 23-án, jul. 11-én.]
1644. Az egyesült lord Manchester és gróf Essex csatája I. Károly királylyal Newburynál határozatlan kimenetellel. Estve 10 órakor a király Oxfordra visszavonul. — Essex személyesen részt nem vett. (Lásd sept. 20-án 1643.)
1648. A sipahik majdnem lecsendesült lázadása a kormányférfiak fonák rendelkezései által újra hevesebben kitör. A spahik Scutariból Konstantinápolyba áthajóznak és a hippodromon a lázadás zászlóját kitűzik. A veszély nagy vérengzés után a jancsárok által elnyomatik. (Lásd 24-én.)
1672. Cob Frigyes cs. vezér megveri a magyar békétleneket Györke mellett, miután Barkóczy István a békétlenek részén levő hajdukat árulásra csábítá. (Lásd 24-én.)
1676. Békekötés Sobiesky lengyel király és Ahmed Köprili török nagyvezir közt Zurawnában.
1683. Esztergom a törökök által hadszerződésileg Károly lotharingiai hercegnek, és gróf Stahremberg Ernő Rüdigernek átadatik. (Engel és Schönvizner: historia rei nummariae szerint 21-én; Wagner: historia Leopoldi; Fessler; Histoire des troubles de Hongrie szerint 27-én; Bedeus, Gebhardi szerint 28-án. Katona, ki a historia critica 35-dik kötetében Wagner és Schönvizner nem egyező állításait idézi, Schönvizner azon emlékpénzére, melynek felirata: „Strigonium D. 21. Octobris Turcis extortum,” megjegyzi: Vagy ezen éremben, vagy Wagnerben hiba rejlik. Föltevé, hogy Schönvizner helyesen másolta a kérdéses pénz felírását, a hiba minden esetre ezen emlékpénzben fekszik. Krekwitz György munkája: Richtige Beschreibung dess gantzen Königreichs Hungarn, és a jeles forrásnak ismert: Histoire des troubles de Hongrie a capitulatio kötését 27-re, a törökök kivonulását Esztergomból okt. 28-ra teszi. Mind két munka 1686-ban jelent meg nyomtatásban, tehát mintegy 2 esztendővel a leírt esemény után.)
1703. Zabreczky Körmöcbányát elfoglalja II. Rákóczy Ferenc részére.
1705. Követgyűlés Nagyszombaton a béke létesítésére I. József császár és Rákóczy Ferenc, a conföderáltak főnöke közt. A császár részéről jelen voltak Széchenyi Pál érsek, Wratislaw Vencel cseh korbátnok; a szövetség részéről

- Bercsényi Miklós főhadvezér, Csáky István főhadi biztos, és Senyei István tábornok; a közbenjáró hatalmak részéről Sunderland Károly gróf és Stepney György angol, Rechtern Adolf báró és Hamel Bruyninx hollandi követek. (Lásd május 11-én és július 22-én.)
1708. Nádasdy Ferenc gróf horvát bán, altábornagy születése.
1716. Bethlen Miklós gróf erdélyi korlátnok, történetíró (*Histoire des troubles de Hongrie*) ki 12 évig Németujhelytt fogva volt meghal. (Születik 1642. Kis-Bimon.)
1728. Cook Jakab híres angol tengerész, utazó a világ körül és felfedező születése Marton yorkshirei faluban. (Igy adják születésnapját Kippis, Rees és Rossel. Lichtenberg ellenben Cook életírásában mondja, hogy nov. 3-án született, holott mint Marton falu egyházkönyve mutatja, Cook eme napon már kereszteltetett.) [Lásd febr. 14-én.]
1759. Kazinczy Ferenc nagyhirű magyar költő, a nemzeti irodalom körül halhatatlan érdemű tudós, születik Ér-Semlyénben Bihar megyében. (Lásd aug. 22-én.)
1763. Natter Lőrinc híres kömetző, ki gyémántba is művészileg vésni tudott, meghal Péterváron.
1767. Münnich B. Keresztély gróf orosz tábornagy és álladalmi minister halála Péterváron. (Lásd febr. 7-én.)
1789. A császári seregek megveretnek a felkelt brabantiak által Turnhoutnál.
1795. Barras, Rewbel, La Réveillère-Lepeaux, Letourneur és Carnot a francia kormányt átveszik directorium név alatt. (Lásd 26-án.)
1795. Barátsági és kereskedési szerződés Éjszakamerika, Angol- és Spanyolország közt.
1800. Charost Armand József, de Bethun herceg, a valóban nemeslelkű nemes, kit maga a forradalmi választmány jótevőnek és népatyának nevezett, meghal.
1806. Napoleon diadalmas bevonulása Berlinbe. (Lásd okt. 14., 23., 24. és 25-én.)
1807. Spanyolország ideiglenes szerződése Napoleonnal Fontainebleauban Portugallia felosztásáról. (Lásd nov. 13-án.)
1810. Az oroszok Sass alatt Nikopolist elfoglalják.
1810. Az éjszakamerikai egyesült államok határozata a spanyol terület elfoglalása iránt a Mississippi és Perdido közt. (Nyugoti Florida.) [Lásd feb. 22-én, márc. 26. és 31-én.]

1810. Plewna Oláhországban az oroszok által Woronzoff alatt elfoglaltatik.
1810. A cortesek megszüntetik a gyűlölt régi spanyol kormányzóságot és a legfőbb hatalmat három tagra: Blake, Agar és Ciscar-ra bizzák.
1811. Murviedro (Sagunt) vára Suchet francia tábornok előtt capitulál. (Lásd ok. 25-én, sept. 27-én.)
1811. A franciák Girard tábornok alatt Arrajo de Molinos mellett Hill angol vezér által megveretnek.
1812. A franciák szerencsétlen ütközete Malojaroslawetz mellett az oroszokkal.
1813. Az osztrákok a Tagliamenton átmennek.
1813. Czernitseff Fuldában Napoleon futó seregének előcsapatát megtámadja és több foglyot nyer.
1813. Angol áruk megégetése Nápolyban a nyílt téren.
1817. Mina mexicói forradalmi vezér a venadiai hegyszorosnál Orrantia spanyol vezér által megtámadtatik, és 25 társal elfogattatik.
1821. A szabad kőmives társulatok Oroszországban eltiltatnak.
1824. Thouin András híres francia fűvész és kertész író, meghal Párisban.
1830. A belga seregek dühös csata után Antwerpenbe nyomulnak. Chassé tábornok a fellegrárból 7 óráig a várost lödözteti, és árukban és épületekben mérhetlen kárt tesz.
1834. A spanyol kormányzó - királyné hadserege O'Doyle dandárnok alatt megveretik Pennacerrada mellett a carlisták által. O'Doyle a csatában elesik.
1843. Blanc Lajos műve: A tiz év 1830—1840 története, Poroszországban eltiltva.
1848. A német alkotmány 2. és 3. szakasza, mely szerint Austriának az egyesülés Németországgal lehetlenné tétetik, Frankfurtban elfogadtatik. November 1-jén e határozat ellen 39 osztrák követ óvást tesz.
1851. Kossuth Londonba megérkezik $\frac{1}{2}$ 12 órakor reggel. Az nap Winchesterben szónoklatot tart Cobden jelenlétében. (Lásd 30-án.)
1852. Gioberti Vince, Carlo Alberto szárd király udvari káplánja, bölcseلمي, és jezsuiták elleni író meghal Párisban.
1853. A török hadsereg első belépése Oláhországba. Kalafat ütközet nélküli megszállása.

1853. Az oroszok Moldaviát ostromállapotba helyezik, és a törököket kiutasítják.
1853. A törökök Selim pasa alatt St. Nicolai ázsiai parti várat rohammal beveszik.
1856. Krafft Péter, híres történeti festész meghal Bécsben.
1856. Seymour angol tengernagy újra kezdi Canton megtámadását, és a chinai főkormányzó erősített lakhelyét lődözi. (Lásd 22. és 29-én.)
1858. Pfeiffer Ida asszony, a bátor utazónő meghal Bécsben. Már 45 éves korában, 1842-ben beutazta Palästinát, Syriát, Egyptomot; 1846. május 1-jén kezdte, 1848. nov. 4-én befejezte utazását a világ körül, keletről nyugotra, második utazását 1851. márc. 18-án kezdte nyugotról keletre a világ körül. Madagascar szigetre ötször tett utazást.
1861. A megyei közgyűlések tartása Magyarországon megtiltatik.

28. Oktober.

(V. Calendas Novembris.)

252. Decius császár, a keresztények legkegyetlenebb üldözőjének leánya Cyrilla, keresztény hitvallásáért Rómában kivégeztetik.
312. Nagy Constantin császár Róma közelében a Vörös kőnél (pons Milonisnál) megveri Maxentius császár társát, ki futás közben megöletik.
1189. Oroszlán Henrik braunschweigi herceg, az elfoglalt Bardouick szász várost, mely állítólag Rómánál is még 200 esztendővel régiebb, földdel egyenlíti. Romjaiból a mai Luneburg város felépült.
1270. Doria és Spinola hatalmas genuai családok magok körül barátait és párthiveit összegyűjtve, vágytársaik a Grimaldiak és Fiescók ellen fegyvert fognak, és a podesta palotáját, ki az utóbbiakat pártfogolta, elfoglalják. A podesta Fiesco házában elfogatik és leköszönésre kényszerítetik. Spinola Obert és Doria Conrad a genuai szabadság kapitányainak kikiáltatnak korlátlan hatalommal. Ők magokat ghibellineknek (császáriaknak) vallották és a békét helyreállíták.

1273. I. Habsburg Rudolf császár koronáztatása Aachenban.
1291. Spinola és Doria Genuában kapitányi méltóságukról lemondanak, miután a Fieschiak hosszas kormányuk ellen morogtak.
1344. Smyrna elfoglalása a kereszthad által.
1344. Helion de Villeneuve a János lovagok nagymestere Rhoduson a rend hajóit a pápai, velencei és ciprusi flottával egyesíti a kereszthadba.
1438. Dánia- és Svédország országrendei Corsorban a trónt megürültnek nyilatkoztatják, minthogy IX. Erich király honába visszajöni nem akar. (Auer sz. jul. 24-én 1439.)
1453. V. László magyar király, Prágában cseh királynak koronáztatik, még pedig — miután a prágai érsek Rokyczana hussita volt — Szécsy Dénes esztergomi érsek által.
1467. Eras mus Desiderius nagy tudós (kivált a jogtudományban) születik Rotterdamban. Atyját De Prael Gerhardnak hívták. (Lásd julius 12-ikén.) [Halálának esztendejét Eber 1465., Ersch és Gruber, Weber H. 1467., Moreri 1466 vagy 1467-re teszi.]
1479. A rhodusi lovagok nagymestere d'Aubusson Péter békét köt az egyiptomi zultánnal és a tunisi fejedelemmel, hogy a szigetet a török zultán készülõ megtámadása ellen biztosítsa.
1485. Agricola Rudolf (tulajdonkép Huysmann Rolof) a legjelesebb polihistorok egyike, ki mint nyelvbuvár, hittudós és bölcsész, nem különben mint szónok, költő, zenész és festész tisztelettel neveztetik Hollandiában, Olaszországban és Franciaországban meghal. (Születik 1443. augusztusban Baffo-ban Gröningen mellett.)
1489. Pistoris Simon jeles középkori jogtudós születik Lipcsében (Lásd december 2-án.)
1495. Alamanni Luigi költő születése.
1527. A török divanban a törvénytudós Kabis vád alá helyeztetik, mert Jezus profétának elsőséget adott Mohammed proféta fölött. A felmentett vádlott a belépő II. Suleiman által parancsot vesz, hogy holnap új vizsgálatra megjelenjen. (Lásd 29-én.)
1528. Szövetség I. Ferenc francia, és Zápolya János magyar király közt Párisban. Az utóbbi által megerősítve Budán

- september 1-jén 1529. (Lásd Petrovics Frigyes gyűjteményének III. kötetét, a magyar akademiánál) Hivatkozik később e szövetségre Hatvani Mihály is Rajzok 21. lap.)
1530. V. Károly császár egy a pápával kötött egyezés következtében a Medicis család uralmát Florenzben helyreállítja, és Medicis Sándort nagyhercegnek kinevezi. (L. máj. 16-án.)
1585. Jansenius Cornel hires hollandi vallásujtó születése.
1592. Busbec (Busbeck vagy Busbequius) Auger Ghislen, hires diplomata és tudós kinek iratai először szolgáltak Törökország helyes imertetésére, meghal. (Született 1522 Comminesban Flandriában.)
1595. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Giurgievo (Fekete Gyergyó) Duna melletti török várat rohammal beveszi. 5000 török részint a csatában elesik, részint a Dunába vész. (Katona hist. critica, Ortelius, Istvánffy. — Bedeus szerint október 25-én. Fessler szerint 25-én Giurgievo lödöztetett, 27-én rohammal bevétetett és felgyújtatott. Lásd október 18-án.)
1599. Mihály oláh vajda megveri Báthory Endre bibornokot erdélyi fejedelmet Borgenviesennél Szeben és Schellenberg közt. A Báthory zsoldjában lévő lengyelek Mihály lengyel zsoldosaival egyesültek, Kornis Gáspár pedig az erdélyiek vezére fogságba esett. (Lásd november 3-án, október 31-én és április 6-án.) (Igy Katona, Zavodszky, Kőváry, Hormayr és Mednyánszky, Szalárdi, Hammer, Gebhardi, Bedeus és Kemény József. Ellenben Istvánffy és Benkő szerint október 27-én.)
1605. Boeckay István Sáros-Patakon a török athnámot fogadja, melyben Amhád őt és fiörököseit Magyarország királyságában és Erdély fejedelemségében megerősíti.
1610. Solis y Ribadeneira Antal spanyol költő és történetíró születik. (Meghal 1686. április 19-én.)
1628. Rochelle hugenotta város megadja magát XIII. Lajosnak hosszas ostrom után, mely a koronának 40 millió frankba került. Az ostrom ideje alatt 12000 ember éhen halt meg. (Lásd augusztus 1-jén, október 30-án.)
1633. Magliabecchi Antal hires literator és könyvgyűjtő születése Florenzben.
1666. Négyes szövetség Haagban a hollandi főtartományok, III. Frigyes dán király, Nagy Frigyes Vilmos brandenburgi

- választó, és György Vilmos meg Ernő Ágoston braunschweigi hercegek közt.
1701. Penn Vilmos Pennsylvaniának szabadság levelet ad, mely az alkotmányt módosítja. (Charter of privileges.) (Lásd november 7-én.)
1704. Locke János híres angol bölcész halála Oatesban. (Moreri úgy vélekedik, hogy a mai nap ó stilus szerint értendő. Többen halálát október 20-ára teszik, mint Weber H. tört. emlékkönyve.) (Lásd augusztus 29-én.) Mackintosh Jakab öt Socratessel, lord King Lutherrel hasonlítja. Locke bölcészete az érzéki tapasztalást tette a tudás forrásává az állami lét és hatalmának őse oka pedig szerinte a „szerződés.” Így lett ő, a XVIII. század vallási és politikai felszabadulás alapköve.
1708. Lille város, melyet Boufflers francia tábornok oroszán bátorsággal védett, Jenő savoyai herceg és Marlborough által bevétetik.
1717. II. Rákóczy Ferenc, ki Alberoni bibornok által egy törökspanyol frigy létesítésére megbízott, Konstantinápolyban a zultán által királyi tisztelettel fogadtatik.
1722. Az afghanok Mahmud alatt Ispahant elfoglalják.
1740. Anna orosz császárné halála. (Nem 27-én mint a L'art de verifier les dates.) (Születik 1693. február 7-én.)
1754. Hagedorn Frigyes jeles német költő halála Hamburgon. (Születik 1708. április 23-án.)
1760. Lameth Sándor a nemzeti convent híres tagja születik Párisban.
1779. Ifjabb Cserey Farkas író születése Bécsben.
1779. Baricz György mérnök, deák fordító születik Nagynyeden. (Meghal 1840. december 27-én. Zarában.)
1780. Kübeck báró osztrák álladalmi minster születése Iglóban.
1784. Horjak (Ursz Miklós) Brádon, zarándmegyei faluban a hetivásárra gyűlt oláhokat felhívja, hogy 3 nap múlva Mesztacken falu mezején összeregljenek, miután a császár nevében közleni valói vannak. Az oláh lázadás kezdete.
1787. Musäus Károly Ágoston szellemdús német író meghal Weimaron.
1788. Rudnyánszky József, besztercebányai megyés püspök születése Nagy-Szombaton.

1789. Cannes a francia nemzetgyűlés elnöke lesz.
1801. De la Casse Benjamin magyar matematikai író születik Nagy-Maroson Hont megyében.
1802. Budai Ferenc magyar történetíró halála. (L. nov. 8-án.)
1805. Preyer János, temesvári polgármester, e város történetírója és német költő, születik Lugoson, Krassó megyében.
1806. Napoleon birtokába veszi a braunschweig-wolfenbütteli herceget, és a westfalai királysághoz csatolja.
1806. Berg nagyhercege (Murat) 16000 porost, kik a jenai csata után futáson vannak, Prenzlaunál megver.
1806. Napoleon császár győzelmes bevonulását tartja Berlinbe.
1806. Hatzfeld herceg, ki Hohenlohe herceget a francia sereg állásáról és mozgalmairól értesíté, Berlinben elfogatik.
1808. Az örökös jobbság és személyrabság eltörlése Poroszországban.
1811. Ciudad Rodrigo Spanyolországban az angolok által Wellington alatt elfoglaltatik.
1813. A szász királyság a szövetséges hatalmak által ideiglenesen birtokba vétetik.
1813. Blanc Lajos nagyhirű történetíró és socialista, a francia köztársasági kormány tagja születik Madridon.
1813. Woronzoff orosz tábornok Casselba vonul, és véget vet a westfalai királyságnak.
1816. Stúr Lajos, Pozsonyban egy tót hirlap szerkesztője, népies író 1848-ban mint a nép bujtogatója a magyarok ellen ismeretes, születik Zajugrócon Trencsén megyében. (Meghal január 12-én 1856. véletlen elsült puskájának lövése következtében.)
1816. Morales spanyol tábornok megveretése a barcelonai síkságon Mac Gregor által.
1818. Clarke Henrik Jakab, Feltre herceg, francia tábornagy és pair meghal Párisban.
1821. Határozat, hogy az osztrák sereg jelenléte a nápolyi királyságban három évig tartson a forradalom fékezésére.
1830. Clausel francia főhadvezér egyezkedésre lép Algier és Tunissal.
1839. Buczy Emil aesthetikai író, lantos magyar költő halála. (Lásd május 16-án.)
1844. Kisfaludy Sándor nagy kedveltségű magyar regéköltő halála Sümeghen. (Igy Toldy, Bajza az Ellenőrben, Ferenczy sat. Meyer nagy német ismeretek tára, és a Bröckhaus

- féle Realencyclopädia hibásan teszi október 30-ára.) [Lásd szeptember 27-én.]
1848. Bánfi János és Bethlen Gergely századosok Krakónál Alsó-Fehérmegyében Janku oláh táborát megtámadják, de az ellenség tulnyomósága miatt több órai harc után Nagy-Enyedre visszahúzódnak. Az oláhok a faluban levő magyarok közül 200-at agyonvernek.
1848. A magyar sereg harmadszor átlépi Austria határát. (Lásd 10., 14., 16. és 21-én.)
1848. Windischgrätz elfoglalja Rennweg, Erdberg, Landstrasse, Jägerzeile és Leopoldstadt bécsi külvárosokat. Leghevesebb csata a Jägerzeileben, hol Bem maga vezénylett.
1848. A magyar főpapság felszólítja a királyt a törvények megtartására és a vérengzések megszüntetésére.
1849. A halálos ítéletek végrehajtása Magyarországon felfüggesztetik.
1849. Chopin Frigyes Lajos zongoraművész és társasági zene szerzője meghal.
1851. Nagy bankett Kossuth tiszteletére Londonban (Southampton) melynél Mr. Croskey amerikai consul, lord Dudley Stuart, Mr. Walker volt pénzügyi minister az éjszakamerikai álladalmakban, lord Charles Fitzroy, Lawrence ezredes, Wilcox amerikai követségi titkár és többen jelen voltak.
1853. Scheffketil orosz vár a törökök által bevétetik, 1000 orosz elesik.
1857. Cavaignac Lajos Jenő francia tábornok, utóbb a köztársaság elnöke meghal. (Mások sz. 29-én.) [Lásd dec. 15-én.]
1860. Türr István magyar legiót alakít Genuában.

29. O k t o b e r.

(IV. Calendas Novembris.)

333. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor roppant győzelme a persákon az Issus mellett Ciliciában. (Lásd május 4-én, okt. 2-án.)
304. (Kr. sz. e.) P. Sulpitius Saverio consul diadalt ül a samnitákról.

86. (Kr. sz. e.) Sulla kegyetlensége Antemnā-ban.
58. (Kr. sz. e.) A romai senatus Cicero visszahívását a száműzetésből javasolja. Sikertelenül. (L. apr. 1-jén, aug. 4-én.)
944. Seifeddewlet Haleb városát elfoglalja.
1187. VIII. Gergely pápa bullája, melylyel keresztesháborúra szólít fel Jerusalemtől elfoglalására. (Fejér cod.)
1268. Conradin az utolsó Hohenstauffen sarjadék, és Badeni Frigyes osztrák herceg Nápolyban, Anjou Károly király jelenlétében, és a nép jajveszéklése közben, lefejeztetnek; velük párthivei Gherardo Denoratico, és Gualvan Lancia. A 18 éves Conradin menekvés közben egy Frangipani által Asturában elfogatik és Károlynak kiszolgáltatik. (Németek Conradint és társait október 25-én léptetik verpadra, Fuhrmann Mátyás: Alt- und neues Österreich-ban, úgy szintén a L'art de verifier les dates írói 26-án, Brinkmeier 27-én, még pedig 1269. évben, alkalmasint d'Egry és de Burigni állítását követve. Ellenben 1268 évre teszi Muratori, Leo Henrik, Ersch, Schlosser, Hormayr, Geisau, Becker, az utolsó hat a mai napot is elfogadva.) [Lásd augusztus 11-én és 23-án.]
1340. Amir Abul Hassan Ali az afrikai Merinidák feje, és József granadai király megveretnek a keresztények által Tarifa mellett.
1465. Békeszerződés St. Maurban XI. Lajos és a Ligue du bien public közt, mely a „közjó“ háborújának véget vet. Berry herceg ez által Normandiát örökségileg nyeri, Bretagne és Alençon hercegei nem a király hűbéresei, hanem a normandiai új uralkodó vazalljai lettek. Azonkívül a kormány visszaéléseinek megszüntetése is biztosított. (Lásd október 5-én, július 16-án.)
1465. Pannartz Arnold és Sweynheim Konrád, a legelső nyomdászok egyike, Subiaco olasz zárdában Lactantius nyomtatott műveit kiadják.
1471. Kázmér egy nagy hadsereggel Lengyelországból Magyarországra tör, hogy Corvin Mátyást a tróntól megfosztassa.
1527. Kabis török törvénytudós a divanban (de más bírák előtt mint tegnap) halálra ítéltetik, mert az evangéliumnak elsőségét adott a koran fölött. (Lásd 28-án.)
1529. Péter (mások szerint Petrasco) moldovai vajda Brassót ostrommal elfoglalja, a várt felgyújtja és kipusztítja.

1585. Hamsa persa fejedelemfi, a bakorru, tökéletesen megveri Osmanpasát Schenb Ghasannál és több mint 2000 törököt elejt. (Lásd september 27-én.)
1587. A Miksa főherceg császár testvére által fenyegetett lengyel rendek Krakóban felszólítást intéznek a pozsonyi országgyűléshez, hogy a régi barátságos viszony tovább is fentartassék.
1590. Cornhert (Coonhert, Kornhaert) Detre holland államférfi és sokoldalú tudós, a politikai és vallási szabadság védője, a hollandi nyelv és költészet megújítója meghal Goudaban. (Született 1522. Amsterdamban.)
1658. Wrangel svéd tábornagy megveri a hollandi hajóhadat.
1674. Ferrier János jesuita, XIV. Lajos gyóntatója, író a janse-mismus ellen, meghal.
1685. Frigyes Vilmos porosz nagy választó fejedelem a nantesi edictum visszahuzása által Franciaországból kiűzött reformatusokat országba befogadja és segélyezi. Nehány év alatt 12000 ilyen szorgalmas francia bevándorolt.
1688. Vauban francia tábornok Philippsburg pfalzi várt elfoglalja.
1704. Marlborough Triert elfoglalja.
1703. Schlick cs. vezér, midőn Károlyi Sándor előtt Pozsony felé futna, Galgócot beveszi. (Fessler.)
1705. Perlitz János Dániel, híres és termékeny természetbuvár, író, születése Szepesben Magyarországon.
1706. Pizzighetone vár megadja magát Jenő savoyai herceg, császári vezérnek.
1706. Az oroszok szász segítséggel megverik Mardenfeld svéd tábornokot Kalisch mellett, és fegyverletételre kényszerítik.
1734. Rumoffski István híres orosz matematikus és földíró születik.
1737. Fontanelle Jean Gaspar Dubois, francia író és drámaköltő születése.
1761. Tauchnitz Károly könyvnyomó, a stereotyp-öntödék első behozója Németországban, születik.
1762. Chenier András francia költő születése Konstantinápolyban. (Lásd július 23-án.)
1762. Henrik porosz kir. herceg megveri az osztrákokat Solms alatt és a birodalmi sereget Stolberg herceg alatt Freibergnél. Seydlitz porosz tábornok nagy hősiséget ki-tüntet.

1783. D'Alembert Jean (le Rond) a legnagyobb bölcészek és matematikusok egyike meghal Párisban. (Lásd nov. 16-án.) Nem 1789. mint Schladebach zenészeti tára írja.
1795. Az osztrákok Clairfait alatt a Mainz melletti erős francia sáncokat rohammal beveszik.
1796. Keats John angol költő születése Londonban. (L. dec. 27-én.)
1798. Jakab István munkás drámaíró és fordító születik Mező-Keresztesen Bihar megyében.
1805. Károly főherceg három napi csatában (31-kig) megveri Massenát Caldiero mellett az Adigenél.
1806. Milhaud francia tábornok 6000 porost fogolylyá tesz Pasewalkon.
1806. La Salle tábornok Stettint elfoglalja és ott a 6000 emberből álló őrséget fogolylyá teszi.
1807. Trónösszeesküvés Madridban fölfedezve. Az asturiai kir. herceg (IV. Károly fia) és párthivei elfogatnak.
1812. Napoleon trónja ellen összeesküvő több kitűnő ember Grenville rónáján meglövetik, ugymint: Mallet, Lahorie, Guidal dandárnokok, Soulier, Piguerel, Lefebrie, Steenhouver és Bachelampe. Ezenkívül Napoleon az összeesküvésből még alkalmat vőn 2000 személyt mint jakobinust száműzni. (Lásd 23-án.)
1813. A törökök kik nyáron a szerbek elsáncolt táborát Deligrádnál megrohták és több várt elfoglaltak, ma és október 30-án Belgrádon 42 szerb föláradót elevenen nyársra huznak.
1813. Triest capitulatioja Nugent előtt.
1813. Napoleon vitéz de sikertelen csatája Hanaunál a szövetséges német seregek ellen. (Másnap is.)
1822. Hunt angol népszónok szabadulása az ilchesteri fogságból. A radicalok ünnepe.
1823. Badajoz vár megadja magát a spanyol royalista seregnek.
1842. Cunningham Allan, angol költő, regényíró és a festészek, szobrászok és építészek történetírója meghal Londonban. (Vagy 1843?) [Születik 1784. december 7-én Blackwoodon Dumfries mellett Skóththonban.]
1848. Kossuth 122 elpártolt haditisztet törvényes vizsgálatra Pestre küld. (Lásd 23-án és 25-én.)
1848. Windischgrätz Gumpendorf és Wieden bécsi külvárosokat elfoglalja. Messenhauser hirdeti, hogy még csak 4 órára

- van elegendő lőszere, és azért a város miután soká várta a magyarok segédelmét, nagy vonakodással alávetést ígér, és a capitulatiót megköti. (Lás 30. és 31-én.)
1848. A nádorhuszárok egy csapata, Virág Gida és Hollán Hugo főhadnagysok vezetése alatt Csehországból megszökve, folytonos üldöztetés közt Szakolczára jő, a szabadságharcban részt veendő. (Lásd jun. 9-én.)
1848. Alkotmány Anhalt-Dessau számára.
1848. A magyar kormány a temesvári bizottságot, mely a császári haditanács bofolyása alatt a polgári hatalmat gyakorolta, hazaárulónak nyilvánítja.
1849. Fritz Gusztáv honvédtiszt Widdinből kelt levelével Bou-tourlin Severus orosz vezérőrnagynak szemére veti az oroszok által megszegett capitulatiót, melyre Damjanich Aradot átadta.
1851. Több népgyűlés Londonban és környékén, melyben a „Times“ nyilvánosan megégettetik. (Lásd 30-án.)
1853. Stirbey oláh fejedelem odahagyja tartományát és Bécsbe megy. (Lásd 30-án.)
1854. Siries Carlo, kittűnő mozaik művész meghal Florenzenben.
1856. Az angolok Elliot commodore alatt Canton falait rohammal elfoglalják, és a főkormányzó palotáját birtokukba veszik. (Lásd okt. 22-én, nov. 3-án.)

30. Október.

(III. Calendas Novembris.)

325. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor hadihajói Nearch alatt útjukban India felé nagy zivatart szenvednek. (Lásd okt. 29-én.)
69. M. Antonius Primus, Vespasian tábornoka elfoglalja Vitellius táborát Cremona mellett, és a várost pusztítja. (Lásd dec. 20-án.)
991. Thaji chalifa trónról leejtetik.
1137. II. Roger sicíliai király megvereték Ragnano mellett, Rainulf, Alifa grófja által.
1255. Joannes Ducas Vataces görög császár dicsőséggel tetézve és népétől szeretve meghal.

1302. VIII. Bonifác pápa a római zsinaton kihirdeti az „Unam Sanctam“ című bullát, melyben azt állítja, hogy a világi hatalom alá van vetve a szellemi hatalomnak és hogy a pápának joga van az országok uralkodóit kinevezni, megbüntetni és letenni.
1340. XI. Alfonso Castilia és Leon királya roppant csatában, melyben IV. Alfonso portugali király is részt vett, megveri Marocco és Granada királyát a Salado partjain Tariffa mellett, hol a töméntelen foglyokon kívül több mint 200,000 mohamedan életét veszti. A *L'art de verifier les dates* megjegyzi, hogy állítólag e csatában csak mintegy 20 keresztény esett el. Ersch azonban Zurita után írja, hogy 20,000 keresztény odaveszett. (Lásd jul. 16-án.)
1400. Haleb Kis Ázsiában bevétele és rettentő pusztítása Timur lenk által, ki e csatában elefántokat és görök tüzet használt.
1412. Sebenico, mely eddig Zsigmond magyar király iránti hűségért ostromoltatott, a velenceieknek megadja magát.
1459. Poggio Bracciolini Ferenc, vagy Poccius Florentinus, a legszebb elméjű és legnagyobb tudományu emberek egyike a XV. században, meghal 79 éves Florenz mellett. Ő találta meg az egész Quintilianust, Amianus Marcellinust, aztán Asconius Pedianus, Valerius Flaccus és Cicero némely darabjait, Florenznek történetét pedig igen jelesen megírta. (Születik 1380.)
1468. Merész Károly burgundi hereceg, ki Lüttich városát püspökük Bourbon Lajos elűzetéseért büntetni akarta, a várost elfoglalja és a templomokon kívül felgyújtja, sőt a lakosokból 40000-et megöl, nőket, gyermekeket, papokat az oltárnál sem kímélve, 600 árva gyermek a Moselába fu-lasztatott. (Lásd 27-én.)
1538. Baronius Cäsar egyházi történetíró születése.
1604. Kassa megadja magát Lippay, Bocskai tábornokának.
1606. Paolo Sarpi a szellemdús szervitaszerzetes, az inquisitio törvényszéke elé állítatik, mert a pápa világi hatalmának jogosultságát megtámadta. (A pör kiegyenlített, mert Sarpi hatalmas és erősen védett ellenfél volt.)
1608. Arminius holland hittudós, az országrendek előtt megjelenik tanait Gomar ellen védendő.
1628. A francia testőrség Rochellebe vonul. Guiton János a hős-

- lelkü polgármester, ki a védelem ideje alatt a vitézség csudáit tanusította, Schomberg tábornagnak a kulcsokat átadja. A király nov. 1-jén bevonul. (Lásd 28-án.)
1632. II. Montmorency Henrik herceg, pair és tábornagy, mivel Orleans Gaston herceg pártjához állt, és Richelieu ellen felázadt Toulouseban a városházon lefejeztetik. (Lásd sept. 1-jén.)
1634. Káldi György jezsuita és hittani író és a biblia magyar fordítójának halála. (Született 1572. Nagyszombatban.)
1641. A törökök nagy veszteség után Azow ostromával felhagyni kényszerítettnek.
1676. Ahmed Köprili a legnagyobb török nagyvezírek egyike meghal. Ő legtovábbig viselte a nagyvezíri méltóságot t. i. egy nap hián 15 esztendeig. (Lásd atyját 31-én.) [Fessler sz. nov. 2-án.)
1697. A német császár és birodalom aláírják a ryswicki békét. (Lásd sept. 20-án és május 9-én.)
1712. Dietrich János Vilmos Ernő, nagyhirű német festész születése Weimarban. (Lásd ápr. 24-én.)
1741. A poroszok Neisse sziléziai várt elfoglalják.
1741. Kaufmann Angelica híres festésznő születése Churon Graubündtenben. (Lásd nov. 5-én.)
1751. Sheridan Brinsley Richard, államférfi és költő születik.
1758. Schubert Tivadar csillagász és a csillagászat történetirója születik Helmstädtön.
1760. Cumberland herceg, II. György király fia, angol hadvezér meghal. (Lásd ápr. 27-én.)
1771. Clauzel János gróf francia tábornagy születése.
1785. Pückler-Muskau Hermann herceg, utazó és író születik Muszkauban Luzáciában.
1786. Galiani Fernando államférfi, bölc és szellemdús író meghal Nápolyban.
1793. A forradalmi törvényszék kimondja a halálos ítéletet a girondistákra. Le dernier banquet des girondins. Az elitéltek távozáskor a marseillaisét hangoztatják, azután mindnyájan egy közös estelihez ültek, mely majd vidor majd komor és bölcselni szónoklattal volt fűszerezve. Vergniaud, ki méreggel el volt látva, ezt eldobta, hogy barátjai sorsát osztozza a halálban.

1793. A francia convent határozmánya, mely a nőknek megtiltja a clubbok vagy néptársaságok látogatását.
1800. Moltke, porosz törzskari vezér, az 1866 háboru tervezője, születik Mecklenburg nagyhercegségben.
1805. Bernadotte francia tábornagy Salzburgba vonul.
1807. Dán rendelet halálos büntetést szab britt honosokkal közvetlenül üzött kereskedésre.
1807. Muslay Endre zeneköltő születése Rádon Nógrádmegyében.
1810. A zárdák és papi alapítványok eltörlése és elkobzása Poroszországban.
1812. A törökök megverik a wechabitákat és Medinát elfoglalják.
1813. Csata Hanaunál az osztrák - bajor hadsereg (Wrede és Csernitseff) és Napoleon közt, melyben az utóbbi győz; de ez utolsó csatája volt Németországban. (Lásd 29-én.)
1815. A francia követi kamara törvényt hoz, mely a kormányt felhatalmazza a felségsértésről, vagy felségsértési szándékról gyanus egyéneket, ha szinte bűnök a bíróság előtt nem is bizonyult be, fogságban tarthatni.
1816. Nádaskay Lajos, a Honderü egykori szerkesztője, beszélyíró születik Külsőbücs zemplén megyei faluban.
1831. Lázadás Bristolban a reformbill el nem fogadása miatt. A lordmayor háza és néhány börtönök feltöretnek és leromboltatnak.
1836. Lajos Napoleon több társával lázadást gerjeszt Strassburgon, a császárság elnyerésére. Voirol tábornok az összeesküdteket kiveri és Lajos Napoleont elfogja.
1847. Paalzow Henriette német regényköltőné halála. (Szül. 1790. Berlinben.)
1848. Csata Schwechatnál a magyarok és osztrákok közt. Guyon szuronyrohammal Manswörthet beveszi, de a csata többi része a magyarok számára elveszett. A Schwechat megrohanására készülő Görgei, Moga által letiltatik.
1848. Bécs városa a capitulatiót megszegi, a magyar sereg közeledtének hírére Kossuth és Moga alatt.
1849. A magyar menekültek első karavánja Bem, Mészáros, Vay László alatt Widdinből Sumlába indittatik.
1850. Omer pasa megveri a lázadó bosnyákokat Zepse mellett Bosniában. (Lásd nov. 19-én.)
1851. Kossuth Londonban a Guildhallban ünnepélylyel fogadja a City testület üdvözlő iratát. (Lásd 29-én.)

1853. Ghika moldovai fejedelem tartományát odahagyja, és úgy mint Stirbey a kormányt egy igazgató tanácsra bizza, távollétének idejére. (Lásd 29-én.)
1853. Zimmermann P. J. W. jeles zeneszerző meghal Párisban 68 éves.
1867. A franciák újra megszállják Rómát, melyet az olasz király mint fővárosát elfoglalni megindult. A franciák alig 8 hónap előtt távoztak Rómából. Ugyan ez nap Victor Emanuel seregei is átlépik a pápai birtok határát, kényszerítve Olaszország közvéleménye és a közingerültség által. (Lásd okt. 26-án és nov. 3-án.)

31. Oktober.

(Pridie Calendas Novembris.)

475. Romulus Augustulus, atyja Orestes által a római császári trónra ültetetik. (Lásd aug. 28-án.)
749. Abdallah Abul Abbas el Saffeh (a vérontó) Kufában chalifának választatik.
802. Nicephorus magát byzanti császárnak kikiáltatja és Irene császárnőt fogságra teszi. (Lásd aug. 9. és 19-én.)
1361. Ahmed Ben Muhamed Ben Ahmed (közönséges nevén Biabanki) mysticus perzsa költő halála Bagdadon.
1424. I. Ulászló magyar király születése. (Eber Pál sz. 1423.)
1457. Malipiero Pascal velencei dogenak választatik, Foscari Ferenc halála után.
1514. Lazius Wolfgangus bécsi orvos, és Ferdinand császár történetírója születik Bécsben. (Lásd jul. 19-én.)
1517. Luther 95 vitatételt a wittembergai vártemplom falára nyilvánosan kiszegez a pápa és Tetzl ellen. (A máglyán meghalt Husz azt kiáltotta 1415-ben biráinak: Post annos centum respondebitis Deo et mihi. (Vesd össze május 4., 8., 26. és 30-án, július 6-án.)
1518. Luther Márton Wittembergába visszatér az Augsburgon tartott országgyűlésről. (Lásd okt. 19-én.)
1519. A portugallok győzelme Malaccában.
1546. A magyarok Schlick Albrecht gróf vezérlete alatt Adorf szászországi várost rohammal elfoglalják I. Ferdinand részére.

1550. Balassa Bálint gróf, magyar költő születése Kékkőn Nógrád megyében.
1556. Sleidanus János korának történetírója meghal Strassburgon.
1600. Az ozmanok Kanisát elfoglalják.
1604. Lippai Balás és Némethi Balás lázadásra szólítják az országot a német befolyás ellen, és Bocskay István érdekében.
1619. II. Ferdinand császár megtiltja a Bethlen Gábor által hirdetett pozsonyi országgyűlés látogatását. (Lásd november 18-ikán.)
1619. V. Frigyes pfalzi választó fejedelem mint újdön választott cseh király Prágába vonul, és a csehek hódolatát fogadja. (Lásd nov. 4. és 8-án.)
1635. Rohan herceg, Rochelle hős védője megveri az osztrákokat Mazzo mellett.
1661. Mohammed Köprili, előbb Damascus helytartója, aztán török nagyvezir meghal. Észszel és kiméletlenséggel Török-országot nagy tekintélyre emelte.
1663. Zrinyi Miklós a török nagyvezir utócsapatját Érsekújvár és Esztergom közt megtámadja, megveri és a keresztény foglyokat megszabadítja.
1687. A magyarok ős királyválasztási jogukról lemondanak és I. Lipót király ohajtására az alkotmány fentartásának feltétele mellett Magyarország kormányát örökösileg családjának utódaihoz kötik, — kevés és végre csak egyedül Draskovics Miklós országbíró ellenmondása mellett. (Lásd okt. 3., 16-án, nov. 1-jén.)
1688. A franciák Filippsburgot elfoglalják.
1692. Caylus Fülöp gróf régiségtudós születése Párisban. (Lásd sept. 5-én.)
1711. Bassi Laura Mária Katalin, tudós hölgy bölcészeti, matematikai és természettani szakmában, bölcészet tudornéja, költőné születik Bolognában. (A bécsi történeti naptár szerint október 11-én.)
1741. II. Frigyes porosz király Neisset Szileziában hatalmába ejti.
1747. Wezel János Károly termékeny és szellemdus novellista és vigjátékköltő születik.
1755. A francia papság gyülekezetének berekesztése, melyben az egyházi zavarok, és a pápai bullák iránti tiszteletlenség szóba hozattak.

1784. A Hóra által Mesztakon faluba összehívott oláhság Krisán György által lázadásra szólítatik fel, melynek bevallott célja, az egész országot felosztani és a magyarokat kiirtani. (Lásd október 2-án és nov. 2-án.)
1793. A 21 girondista lefejeztetése, ugymint: Vergniaud, Brissot, Fauchet, Boyer-Fonfrède, Gensonné, Ducos, Boileau, Mainvielle, Duprat, Antiboul, Duchâtel, Carra, Duperret, Gardien, Lacaze, Lesterp-Beauvais, Lehardy, Lasource, Vigée, Sillery és Valazé; az utóbbi azonban már az ítélet hozatala után meglötte magát, hullája egy szekeren többi társai után a vesztőhelyre vitetett. (Lásd okt. 3-án.)
1799. Dittersdorf Károly igen jeles vígzene és operák szerzője meghal Csehországban. (Születik 1739. Bécsben.)
1803. Spazier Richard Otto német író születése Lipcsében.
1805. Csata Chiarica del Christo mellett, melyben a franciák az osztrákok által Károly főherceg alatt megveretnek.
1806. Hessen-Cassel választófejedeleme Franciaország ellenségének kihirdették. Bulletin Berlinből, hogy a hessen-casseli ház Angolország felé szításáért uralkodni megszűnt, és hogy a braunschweigi herceg és orániai kir. herceg mint a háboru indítói letétetnek és tartományaiktól megfosztatnak.
1807. Szerződés Fontainebleauban, melyben Dánia integritása és függetlensége biztosítatik.
1808. Thorild Tamás jeles svéd író és költő, a sajtószabadság hőse és áldozatja meghal. (Születik 1759.)
1811. Salzmann János Gotthilf nevelési író halála Schnepfenthalon.
1813. Cassan francia tábornok Pampelonát, Carlos d'España spanyol vezérnek capitulációval átadja. Ez volt a franciák utolsó fővára Spanyolországban.
1819. Felkelő guerillák alakulása Spanyolországban Merino és Melchor alatt.
1821. Iturbide mexicói császár a congressust ellenséges szellemeért felosztatja.
1825. Egyezkedés Franciaország és Hayti közt.
1826. Az iraniak (perzsák) Karabagh és Schirvan tartományokat odahagyják.
1827. Mungo-Park afrikai utazó Aquambo-ba jó.
1828. A francia seregek saját és az angol tengerészet segédmélével Morea erős várát elfoglalják.
1831. Nagy zavarok Glasgownban a reformbill ügyében. Legsűrűbb

- esőzés közben több mint 30000 ember gyülekezik és fenyegető felírást határoz a bill érdekében.
1832. Scarpa Antal híres olasz bonctudós és számos szakmunka szerzője meghal 85 éves.
1833. Meckel János Frigyes híres orvos halála.
1835. A kivégeztetett Riego tábornok emlékezete tiszteletre hozzátik. (Lásd nov. 7-én.)
1848. Urban cs. ezredes szász-oláh csapatai a székelyek által szétűzetnek Vajda- Szent Ivánnál. (Szász-Régen.) [Lásd nov. 1-jén.]
1848. Windischgrätz herceg Bécs városát rohammal beveszi; az összes császári sereg benyomul.
1848. Bem József lengyel tábornok az ostromlott Bécsből, hol Windischgrätz az ő kiadatását követelte, menekül, és a magyar határra érkezik. (Lásd nov. 10-én.)
1849. A magyar forradalom után menekült olasz legio Monti gróf alatt Widdinből Sumlába indítatik.
1851. Kossuth ünnepeltetése iránt 40000 ember óriási meetinget tart Marylebone londoni egyházmegyében.
1851. A Rio-Bravo melletti felkelés elnyomása. A felkelők Carbal alatt Matamoras város ostromának megszüntetésére kényszerítetnek. (Lásd sept. 19-én, okt. 23-án.)
1852. Brugnatelli híres természetbuvár halála Paviában.
1860. A magyar legio zászlóját Nápolyban beszenteli pater Pantaleo, Garibaldi káplánja.
-

1. N o v e m b e r.

(Calendae Novembris.)

264. (Kr. sz. e.) M. Fulvius Flaccus diadalt ül a volsiniakról. [Volsinium hajdan Etruria fővárosa, ma Bolsena.]
82. (Kr. sz. e.) Sulla véres csatában megveri a Pontius Telesinus, Lampronius és Gutta által vezérelt samnita, luccai és campaniai sereget Rómánál a collini kapu előtt. Sulla hadsármánya a vitéz Telesinus által már visszanyomatott, míg Crassus a jobb szárnyon a győzelmet Sulla részére eldönté; Telesinus és honfiainak nagyobb része elesik, a veszteség mind két részen 50,000 ember, 8000 samnita fogságba esik. (Lásd nov. 2. és 4-én.)
69. Roscius Regulus római consul lesz Aulus Alienus Cäcinna elítéltetése után. (Lásd sept. 1-jén.)
673. Wamba nyugoti gót aquitaniai király Toledoban törvényt bocsát közre, mely a világiakat és egyháziakat a hazáért katonáskodni kényszeríti.
1289. Németujvár (Güssingen) a hatalmas pártütő Németujvári Iván gróf fészke, Kún Lajos engedelmével I. Albert osztrák herceg által capitulációval bevételik. A németujvári grófok ez által 34 helységet vesztek.
1295. A franciák Dovert elfoglalják és pusztítják.
1307. Apor László erdélyi vajda a trónkövetelő bajor Ottót magánál fogva tartja és a koronát a többi királyi jelekkel tőle elveszi.
1420. Zsigmond magyar király megveretése a Wishehradot ostromló hussiták által.
1452. A Montechiaro melletti nyelvütközet.

1495. A német birodalmi kamarabíróság I. Miksa császár által megnyitattik Majna melletti Frankfurton.
1496. Callimachus Fülöp, florenzi koszorus költő, ki II. Pál által kinoztatván Rómából Lengyelországba szökött, meghal Krakóban.
1496. Buonaccorsi Filippo tudós utazó és történetíró (Magyarországra nézve is) meghal Krakóban.
1539. II. Joachim brandenburgi választó fejedelem Spandauban egész udvarával a protestantismusra áttér.
1539. Pithou Péter híres francia író (történet, ó remek irodalom, bölcsészet) születik Troyesben.
1546. Giulio Romano (családnevén Giulio Pippi) híres olasz festész és építész meghal Mantuában. (Weber H. sz. Rómában.)
1553. Révai Ferenc nádori helytartó, turóci főispán, jeles törvénytudós meghal Szent-Mártonban.
1570. A tenger hullámai áttörik a németalföldi gátokat, és Hollandot, Seelandot, Friezlandot és Flandriát elárasztják; 22000 ember az özönbe ful, a kár kiszámíthatlan.
1588. D'Aurat (Dorat) János nagyíró francia költő (latin, görög és francia nyelven) meghal. (Moreri okt. utolsó napjain, mások szerint nov. 1-jén.)
1596. Pithou Péter híres francia író halála Nogent sur Seineban.
1599. Mihály oláh vajda, Báthory Endre megveretése után Gyula Fehérvárra diadalmilag bevonul. (Lásd okt. 28-án, nov. 3-án.)
1609. Hate Mathew híres britt jogtudós és államférfi születése Alderleyban. (Meghal 1676. dec. 25-én.)
1612. A lengyelek capitulatiója Moszkóban.
1632. Waldstein cs. főhadvezér Lipcét és Pleissenburgot beveszi. (Lásd sept. 7-én, nov. 6-án.)
1647. I. Károly angol király, a Naseby melletti szerencsétlen csata után Carisbrokeba, Wight szigetre vitetik és fogolyként őriztetik.
1647. A Leveller-ek Wareban. Tizenhat angol ezred a tisztek tanácsának egy folyamodványt nyújt be, mely sérelmeit elősorolja, és egy alkotmányt indítványoz, melyből a király és a lordok kimaradtak, a népfelség elve kimondatik és szélesebb választási jog kíváztatik.
1687. Draskovics Miklós országbíró meghal bubánatban, hogy

- Magyarország választási joga megszüntetésével annak jöléte és szabadsága is elenyészik. (Lásd október 31-én.)
1700. II. Károly spanyol király halála. Vele megszűnik az osztrák fejedelmek uralkodása Spanyolországban, mely végrendeletileg Fülöpp anjoui hercegnek hagyatott.
1703. Ocskay László Rákóczy vezére Lévánál gróf Schlick cs. hadvezér által meglepetik és megveretik.
1720. Cäsar Aquilin Julius, Stajorország történetirója születik Gratzon.
1730. Marsigli Lajos Ferdinand gróf, cs. hadvezér és író, kivált egy híres munka szerzője a Dunáról, lakosairól és tartományairól, természettani, történeti stb. tekintetben meghal. (Születik 1658. jul. 10-én.)
1738. Cerretti Luigi költő, szónoklattanár és a cisalpini köztársaság államférfia születik Modenában. (Meghal 1808. márc. 5-ikén.)
1751. Visconti Ennio Quirino az ujkor leghiresebb archäologusa születik. (Lásd febr. 7-én.)
1753. Meermann János hollandi író történeti és államjogi szakban, Messias fordítója születik Haagon.
1755. Lissabon földrengés által halomra döntetik; 16000 ház romjai alatt 40000 agyonzuzott ember feküdt.
1757. Canova Antonio lovag, az ujkor egyik leghiresebb szobrásza, szegény szüléktől születik Passagnoban a trevisoi kerületben. (Meghal okt. 13-án.)
1762. Ferdinand braunschweigi herceg Kasselt elfoglalja.
1765. Az amerikai hírlapok bélyegtelenül megjelennek az angol bélyegtvörvény dacára. (Bancroft) [Lásd augusztus 14-én és febr. 22-én.]
1775. Bernard Péter József, kellemes francia költő halála Párisban.
1781. II. József a jobbágyiságot eltörli Austriában, Morvaországban és Galiciában.
1782. Lord Goderich angol álladalmi minster születése.
1784. Deáky Fülöp Sámuel tevékeny magyar író, az ifjabb Anacharzis fordítója születik Kolosvárott. (Lásd okt. 22-én.)
1788. Waltherr László Imre, jeles magyar oklevelész, születik Tarcalon Zemplén megyében.

1793. A francia convent határozata, hogy a javithatlan koldusok Madagascar szigetre vitessenek.
1793. St. Just és Lebas francia képviselők a Rajna hadsereg-nél következő lakonikus választ adnak egy, osztrák harso-nyás által hozott iratra: A francia köztársaság el nem fogad ellenségeitől semmit, és nem küld nekik semmit mint ólmot.
1793. Carra János Lajos a convent tagja és történetíró lefe-jeztetik.
1803. Csata Laswarre mellett Indiában a francia- mahratt sereg és az angolok közti.
1806. Dombrowsky és Wibicki szózata Varsóból a lengyelekhez szabadságuk visszaszerzésére.
1808. Lefebvre danzigi herceg elüzvén a spanyolokat, Bilbaot beveszi.
1810. Új könyvvizsgálati szabály az osztrák álladalmakban.
1810. A mexicói forradalom kitör Guanaxuato mezővárosban Hidalgo vezérlete alatt. (Lásd jul. 27-én.)
1812. Napoleon főhadiszállása Wiazmaban. Kozákok Platow és Orlow-Denisow alatt egy pár ezer franciát elfognak. (Lásd 3-ikán.)
1813. Az osztrákok visszafoglalják Illyriát, Dalmatiát és Déli Tirolist.
1813. Sebenico város Danese alatt az osztrákoknak átadatik.
1813. A franciák a Rajnán visszavonulnak.
1813. A weimari herceg lemond a Rajnaszövetségről.
1814. Az angol keletindiai társaság hadat izen a nepauli ra-jahnak.
1814. A bécsi congressus megnyitása. (Lásd jun. 10-én, okt. 1-jén, nov. 10-én.)
1814. A szövetséggyűlés megnyitása majnai Frankfurton.
1823. Gerstenberg Henrik Vilmos német költő halála Altonában.
1823. Mina Ferenc (Espoz y) spanyol főhadvezér, a spanyol Lafayette, Barcellonát átadni kénytelen Moncey francia tábornoknak.
1831. Zamosc vár a forradalmi lengyelek utolsó birtoka az oro-szoknak capitulációval átadatik.
1831. A csecencek Khaszi Molla mursid vezérlete alatt a Terek melletti Kilsjar (Kislär) várost rohammal beveszik az oro-szoktól és gazdag zsákmánnyal visszatérnek.

1832. Vosz Gyula szépirodalmi német író halála Berlinben.
1832. Ibrahim, a fellázadt Mehemed Ali egiptomi alkirály fia Konieh, Karamania fővárosába bevonul.
1837. August Ernő hannoverai király (azelőtt cumberlandi herceg) az alkotmányt megszünteti 133 nappal a királyi méltóság felvétele után.
1848. Tóth Ágoston, Egloffstein és Nagy Károly honvédőrnagyok a fellázadt oláhokat Zsibon és Rónafalun öldöklő harcban megverik.
1848. A nádorhuszárok Csehországból megszökvén Magyarországra jönnek, s a magyar kormánynak szolgálatjukat ajánlják a szabadságharcban. (Lásd 5-én.)
1848. Bécs ostrom állapotba helyeztetik; az országgyűlés utolsó ülése; város és külváros lefegyvereztetnek; a forradalmi főnökök elillantak.
1848. A székelyek Szász-Régent fölperzselik és pusztítják.
1848. Kossuth kormányelnök Görgei Arthurt a feldunai magyar hadsereg fővezérévé kinevezi. (Midőn K. az országgyűlésnek utólagos jóváhagyás végett e kinevezést bejelenté, azt mondá: „Beesületemmel állok jól a háznak, hogy ma tessék neki mondani: Az ur nem lesz fővezér, hanem közlegény! — hiven fogja a hazát így is szolgálni.“) [Schlesinger Miksa sz. okt. 30-án.]
1849. A magyar menekültek és renegatok Kiamil és Ferhad pasa (Kmetty és Stein) alatt Widdinből Sumlába indítatnak. Kossuth és a törökök bucsúja. (Egressy szerint 2-án.)
1850. Magyarország tartományaiban az osztrák bélyegtvörvény életbe lép.
1851. A német alapjogok eltörlése Szász-Weimarban; a presbyterialis rendszer fogatosítását.
1853. Raimondi Péter híres zeneszerző (12 nagy, 37 víg opera, 13 oratorium, 21 ballet, 28 egyházi darab stb.) meghal Rómában.
1854. Ranftl Máttyás híres festész halála Bécsben. (Születik 1805. ugyanott.)
1854. Czech János magyar történész, meghal Pesten. (Születik 1798. Győrött.)

2. N o v e m b e r.

(IV. Nonas Novembris.)

82. (Kr. sz. e.) A Róma előtti csatában elesett Telesinus feje Sylla parancsára Präneste körül hordoztatott, melyben az ifju Cajus Marius ostromoltatott. A nagy Marius fia a várat titkon elhagyá, de kémek által fölfedeztetett, mire magát rabszolgája által megölette. (Lásd nov. 1. és 4-én.)
451. Az általános nagy (negyedik) egyházi gyülekezet Chalceban berekesztetik. (E napot sem a L'art de verifier les dates, sem Brinkmeier nem emlitik, Gottfried azonban a conciliumot nagy tévedésben 651 évre teszi.) (Lásd okt. 8-ikán.)
743. V. (III. IV.) Constantinus Kopronymus császár Konstantinápolyt rohammal beveszi, melyet sógora Artabasduz védett, és őt két fiával együtt megvakitatja, és száműzésbe küldi. A patriarcha veszőztetik, számaron vizsásan ülve a városon keresztül vezettetik, azután újra patriarchává tétetik.
932. Moktader Billah kalifa egy Bagdad falai alatt történt csatában elesik.
1217. De Dreux Fülöp, Robert dreuxi gróf fia, Beauvais hires püspöke, ki buzogánnyal vitézkedett a harcban, mert mint pap véteknek tartá a vérontást karddal és lándsával, meghal.
1341. Maultasche Margitta, János Henriket Tirolisból kiűzi.
1469. Henrik Podiebrad második fia meggyőzi Mátyás magyar királyt Hradistye mellett.
1477. A törökök az Isonzo és Tagliamento közti vidéket pusztítják, a velenceiek közeledtének hírére azonban visszahúzódnak.
1493. Colombo másodszor érkezik Hispaniolába.
1599. Seaadeddin Chodscha Efendi hires török történész, jogtudós, bölcsész és költő meghal. (Születik 1536.)
1600. Hooker Richard, a leghiresebb angol vallástudósok egyike meghal.
1622. Tilly cs. hadvezér Mannheimot elfoglalja.
1642. A svédek Tortenson alatt tökéletesen meggyőzik az osz-

- trákokat Piccolomini és Lipót Vilmos alatt Lipese és Breitenfeldnél. (Lásd sept. 7-én, dec. 8-án.)
1655. Dac- és védszövetség Cromvell protector és Franciaország közt. I. Károly fiai ennél fogva Mazarin által Franciaországból kiutasítatnak.
1678. Kemény csata Tököly Imre, és Würben, Dünwald és Pálffy János Károly cs. vezérek közt Szent Kereszt és Dréxelháj közelében, melyben az első visszanyomatik.
1726. Gebler Tobiás Fülöp, drámairó születése Graiz-on Voigtlandban.
1729. Menzikoff Sándor herceg halála Beresowon. Nagy Péter kegyelme által pastétom sütő inasból első status ministernek és főtábornagynak kineveztetett.
1739. Vincent William híres angol író születése Londonban.
1742. Perier Jakab Szilárd, francia erőműves és író születik Párisban. (Meghal 1818. aug. 17-én.)
1747. Kriebel János Samu, jeles pädagog születik Késmárkon. (Meghal 1811. Lomnitzon január 22-én.)
1765. Mária Terézia Erdélyt nagyfejedelemséggé alakítja, Magyarországtól elkülönített törvényhozással és kormányzással. (Gebhardi majd 1775. majd 1756. évre teszi.) [Lásd okt. 3-án és nov. 5-ikén.)
1766. Radeckzy József gróf, nagyhirű osztrák tábornagy születik Trebnitzen Csehországban. (Meghal 1858. jan. 5-én.)
1772. Pyrker László egri érsek német költő születése Láng-on Fejér megyében. (Meghal Bécsben 1847. dec. 2-án.)
1772. A magyarok Bukovinában letelepednek. (Egy ottani plébánia iratai szerint.)
1780. Krasinski Vince gróf lengyel tábornok Napoleon alatt születik.
1784. A Hóra- és Kloska lázadás kitörése és vérnapja, Kriscsor, Brád és Kuréty faluban. A rend helyreállítására kiküldött megyei tisztek és számos magyar birtokosok vértfagyaláló kegyetlenséggel lemészároltatnak. A legyilkoltak közt Brádi Miklós József, számos nő és gyermek, kiknek kezdetben kegyelmet szinleltek, ha az oláhok hitére áttérnek. (Lásd okt. 2. és 31-én.) [V. ö. okt. 25-én 1848.]
1787. Szalay Imre, magyar vallástudós születik Szombathelyen Vas megyében.

1787. Fornasari-Verce olasz nyelvtudós születése Lucinico görzi helységben.
1787. Rask Rasmus Keresztély az éjszaki nyelvekben és irodalomban nagy buvárló születik Brendehildeban Fyen szigeten. (Meghal Kopenhágában 1832. nov. 14-ikén.)
1789. A francia nemzetgyűlés határozza, hogy a papi javak polgári célokra a nemzet rendelkezésére álljanak.
1793. Gouges (Olympe de) és Luxe Ádám, mayenci követ állítólag ellenforradalmi iratokért lefejeztetnek.
1798. Wailly Károly francia építész halála Párisban.
1804. Camus Armand Gaston kitűnő francia politicus és író meghal. (Születik Párisban 1740. ápr. 2-án.)
1808. Meno tábornok szózata a sienai lázadók ellen.
1810. Károly János svéd trónörökös ünnepélyesen Stockholmba vonul. (Lásd 5-én.)
1810. Madison az északamerikai álladalmak elnöke a Franciaországgal üzött kereskedést szabadnak nyilvánítja.
1812. József király az angolok által elhagyott Madridba visszajő.
1813. Császár György magyar zeneszerző (Kunok, Morzsinai Erzsébet opera) születik. (Lásd aug. 20-án.)
1813. Napoleon a lipcei csata után Párisba jő, a háborúra új erőt gyűjteni.
1813. Az osztrákok Stahremberg és Hiller alatt a Piave folyón átmennek.
1813. A württembergi király előleges egyezkedése Fuldában Austriával és a szövetségesekkel.
1818. Romilly Sámuel az angol ellenzék főnöke, jeles jogtudós öngyilkolással meghal.
1820. Sértő és gyöngédtelen pör Carolina angol királyné ellen a londoni felsőház előtt. (November 10-én.)
1821. Rapp János gróf, francia tábornok a forradalom és Napoleon alatt, Danzig kormányzója az oroszok bevonulásáig, meghal Rheinweilerben, Badenban. (Lásd ápr. 26-án.)
1825. Mohn üvegfestész halála Laxenburgon.
1830. Lafitte Jakab, a juliusi forradalomban híressé lett bankár, pénzügyminister és miniszerelnök lesz.
1846. Tegnér Esaiás püspök híres svéd költő halála Wexiöban. (Lásd 13-án.)
1848. Forradalom Lembergben, Hammerstein tábornok a várost bombáztatja.

1848. Viharos viták a berlini országgyűlésen; küldöttség a királyhoz Jakoby szóvitele mellett.
1848. Az erdélyi főkormányzók ellenmond Puchner főhadi parancsnok polgári hatalmának, és nyíltan vádolja arról, hogy az oláh lázadást támogatja.
1850. Egeria bolygó Gasparis csillagász által fölfedeztetik.
1850. A hesseni választó fejedelem óvást tesz a porosz seregek benyomulása ellen Cassel és Fuldába, és a fejedelemség részbeni elfoglalása ellen.
1851. A német - katolikus és szabad egyházi községek nevű vallástársulatok Bajorországban eltöröltetnek.
1852. Pierce tábornok az északamerikai államok elnökének választatik.
1853. A törökök Turtukai mellett a Dunán átkelnek, Oltenitzát megszállják és erősítik.
1853. Az egyesült angol-francia hajóhad a Bosporusba evez.

3. November.

(III. Nonas Novembris.)

3445. (Kr. sz. e.) A vizözön kezdete az új stílus szerint. (Lásd sept. 7-én.) [Lásd 8-án.]
41. Lucanus Marcus Annaeus hires római költő, kinek munkái a „Pharsalián“ kívül mind elvesztek, születik Cordovában. (Lásd ápr. 30-án.)
364. II. Constantius császár, Nagy Konstantin leghiresebb fia meghal Ciliciában Tarsus közelében. Julian római császár lesz. (Lásd jun. 26-án.)
644. I. Omar a második kalifa megszuratik egy persa rabszolga által. (Lásd dec. 11-én.)
1168. A keresztad Beleis vagy Pelusium várost rohammal elfoglalja.
1414. Huss János egy mentő levéllel megérkezik a konstanci egyházgyűlekezetre. (Lásd jul. 8-án.)
1443. Hunyadi János a Morva vizénél Rácországban egy 20,000-nyi török sereget körülfog és tökéletesen megveri. (Teleki, Hunyadiak kora, hol a tudós szerző Hammert hibáztatja, hogy a morvai ütközetet a három basáéval összevegyíti, és egynek veszi.)

1492. Béke Etaplesban VII. Henrik angol és VIII. Károly francia király közt.
1493. Colombo az első caraibi szigetet felfedezi, mely Dominicának neveztetett.
1525. Heda Vilmos koronázott költő, tudós történész és régiségbuvár meghal Antwerpenben.
1527. I. Ferdinand osztrák herceg Székesfehérváron magyar királynak koronáztatik. (Nem 5-én mint Perger) Első király az osztrák házból, és utolsó koronázás Székesfehérváron.
1573. Mire Aubert belga történetíró egyházi szakban születik Brüsszelben.
1593. Hasanpasa, Sokolli fia budai helytartó Székesfehérvár mellett megveretik Nádasdy, Pálffy, Zrinyi és Hardek által; a törökök 10000 embert és 44 ágyut vesztenek.
1599. Báthory András bibornok, erdélyi fejedelem, 100 kísérelével Szent Tamás közelében a Csikszágban 800 székely által Ördög Balás vezérlete mellett megtámadtatik és megszalasztatván Naskalát mellett megöletik. (Bethlen Farkas Szent Tamás erdélyi helységet említvén világosan írja: huc locorum Andreas princeps sexto ab infelici praelio die appulerat. Még is Fessler, ki Bethlenre hivatkozik, a fejedelem megöletését vasárnapra a csata után, az az okt. 31-ére teszi. Ugyan ez napra hibásan teszik Engel, Timon, Hormayr és Mednyánszky történeti zsebkönyve, Baksay chronológiája: post tridui fugam, — és Dobokai Sándor Katonánál, ki (Dobokai) egyébiránt Mihály Vajda bevonulását Gyulafehérvárra is hibásan okt. 30-ára teszi, és Báthory gyilkosát Ördög Péternek nevezi, végre Szilágyi Sándor; Ortelius a fejedelem erőszakos halálát nov. 9-ére kinyújtja, mely állítás már csak azért sem állhat meg, mert Báthory feje már nov. 8-án lőn Mihály vajdának előmutatva, és néhai kísérei Ifju János és Mikó Miklós foglyókként elejébe hozatva, mint ezt Szamosközi, és Bethlen Farkas írja, állítván hogy eme Pompejus és Cásár sorsára emlékeztető jelenet VI. Idus Novembris történt. E kifejezés helyesen november 8-át jelenti, de Bethlen ismét téved, midőn magyarázólag hozzá veti: decimo quarto ab inita apud Cibirium pugna die, mert mint már Benigni helyesen megjegyzi az ezen számítást gondtalanul elfogadó írók ellen, — a nov. 8-ka nem a tizennegyedik

- hanem a tizenegyedik nap a csata után. — Báthoryt nov. 3-án megöltnek állitják Bethlenen kívül még Benkő, Szalay, Gebhardi és Majláth, mert az utóbbi is a csata utáni hatodik napon agyon vereti.)
1605. Bocskay országgyűlést hirdet Korponára.
1620. Gyöngyösi István, korában igen nevezetes magyar költő születik Léván Bars vármegyében. (Igy Thewrewk József. A „magyar írók“ című életrajzgyűjteményben mondatik, hogy Gömörben 1620. augusztus 5-én született. E napot említi a Vasárnapi Ujság is. Toldy Ferenc, Dugonicsra hivatkozva, csak az esztendő nevez meg. A mi Gyöngyösi halálát illeti, Toldy azt a Handbuch der ung. Poesie-ban 1704. évi szeptember havára teszi, újabb munkájában: A magyar nyelv és irodalom kézikönyvében csak annyit mond bizonyosnak, hogy Gyöngyösi 1704-ben már nem élt többé. A „magyar írók“ életrajzgyűjteménye bátran mondja, hogy 1704-ben 84-dik évében meghalt.)
1640. Az angol hosszú parlament (utóbb rumpfparlament) megnyitattik. (Lásd május 11-én.)
1648. Kornis Zsigmond erdélyi tábornok halála Radnóton.
1657. Rhédey Ferenc erdélyi fejedelemnek választatik.
1716. Scherffer Károly mathematicai író születése Gmunden felső austriai helységben.
1717. Egyezkedés II. August lengyel király és az ország rendei közt, mely szerint a király szász seregét elbocsátja, de a nemzeti sereg is felére leszállítatik.
1744. Schröder Frigyes Lajos híres színész születése Schwerinban. (Lásd sept. 3-án.)
1753. Meisner August Gottlieb német regényíró születése Bautzenban.
1760. Csata Torgau és Siplitz mellett Daun cs. vezér és II. Frigyes király közt. A majdnem győzelmeskedő osztrákok Ziethen porosz tábornok által megveretnek; Möllendorf porosz alezredes, utóbb tábornagy elfogatik.
1762. Béke Fontainebleau-ban Angolország, valamint Francia- és Spanyolország közt. (Lásd a végképeni békét febr. 10-én 1763.)
1766. Abbt Tamás híres bölcseلمي író meghal.
1767. IV. Ferdinand nápolyi és siciliai király eltörli a jesuiták rendét egész országában. Tanucci minister parancsára éjjel

- 3—4-ra a jezsuiták házai lefoglaltatnak.) (A *L'art de verifier les dates* szerint 1761. Schlosser sz. 1767. nov. 5-én, Wetzer és Welte egyházi tára szerint nov. 6-án, Becker szer. 20-án, Ghillany europ. chronik 1768. év nap nélkül.) [Spanyolországból és Pármából kitűzetnek 1768. febr. 7-én. Ghillany szerint 1767. márc. 6-án, Weber H. sz. 1761. nov. 20-án, Wetzer és Welte szerint éjjel 1767. márc. 31-ke, ápr. 1-jére közt. Aschbach egyházi tára sz. 1767. ugyan egy évben mint Nápolyban és Siciliában.] (Lásd jul. 13-án, nov. 5. és 20-án.)
1771. II. Poniatowsky Staniszló Ágoston lengyel király a conföderált lengyelek Pulawski, Lukawski, Strawenski és Kosinski által Varsóból éjjel elraboltatik. Utána siető katonaság megszabadítja.
1779. Palafox y Melzy híres spanyol tábornok születése.
1784. A fellázadt erdélyi oláhok Nagy Ribiczefalut felgyújtják, és a magyarokat kegyetlenül öldösik. (Lásd 2-án.)
1785. Henderson John angol színész halála Londonban.
1788. Petrovits Lazarew Mihály orosz tengernagy születése.
1794. Bryant Villiam Cullen, a legnagyobb amerikai lantos költő születik Cummingtonban Massachusettsban.
1799. Csata Genola mellett Olaszországban az osztrákok és franciák közt.
1802. Bellini Vince jeles zeneköltő születik Catania sicíliai városban. (Lásd sept. 23-án.)
1805. Linz megszállása Davoust és Ney által.
1806. Napoleon békekötése a szász választóval, ki utóbb a királyi címet nyerte.
1808. Cesarotti Menyhért híres olasz költő, Demosthenes, Ossian és Homer fordítója meghal. Művei 40 nyolcadrétű kötetben megjelentek. (Lásd május 15-én.)
1810. Angol gyármányok megégetése Stuttgart kapui előtt.
1810. Porosz rendelet az angol áruk általános elkobzásáról.
1812. Ütközet Wiazma mellett. Davoust, Jenő alkirály és Ney csapatai az oroszok által Miloradovits alatt elvágatnak és nagy kárt szenvednek.
1813. Hannovera választó fejedelmi méltósága visszaállítatik.
1815. Páris az angolok által megszállva.
1818. Összeesküvés felfedezése Sándor orosz császár és a Bourbonok ellen.

- 1820. Parry angol tengerész hadnagy tavalyi éjszaksarki utazásáról Londonba visszaérkezik.
- 1822. Normann-Ehrensfels Károly Frigyes gróf, előbbi württembergi tábornok, azután a görög szabadságharc egyik leg-híresebb hadvezére meghal Missolonghiban.
- 1827. A Persia és Oroszország közti béke Tauris mellett egy faluban aláíratik. Persia Aran tartományt átengedi és a hadi költséget fizeti.
- 1835. Texas függetlenségét kinyilatkoztatja Mexicótól.
- 1837. Szilády Aron magyar nyelvész és orientalista születése.
- 1839. Gülhanei hattischerif rendeli 1-ör az élet, becsület és tulajdon biztosítását, 2-or az adó jobb felosztási módját, 3-or egy rendes ujoncozási rendszert bizonyos szolgálati idővel. Ez által Törökország reformatiója európai módra megindítatik.
- 1839. Kwan chinai admiral 29 fegyveres dsonkával két britt fre-gattát (Volage és Hyacinth) megtámad, de nagy veszte-séggel visszaveretik.
- 1848. Németalföldön új országos alaptörvények kihirdettetnek.
- 1848. Lemberg ostromállapotba helyeztetik.
- 1849. A magyar menekültek egy új karavánja Widdinből Sum-lába küldetik: Kossuth, Batthyány Kázmér, Perczel Móric és Miklós, Balogh Ferenc és többen.
- 1849. Az osztrák császár a törvénykezés reformjának tervét Magyarországot illetőleg jóvá hagyja.
- 1851. Kossuth Londonban a kopenhageni mezőn nagy népgyü-lésen a munkások üdvözlő iratát fogadja. Az ünnepélyes menetnél magyar zászlók hordoztattak.
- 1853. Orosz hadinyilatkozvány a törökök ellen Pétervárról. (Lásd okt. 3-án.)
- 1856. Seymour angol admiral újra általános tüzelést intéz Canton városra. (Lásd okt. 22-én.)
- 1856. Rémy Jules francia, legelső megmászsza a Himalaya csucsát.
- 1867. A franciákkal egyesült pápai sereg megveri Garibaldi sza-badcsapatait, kik Róma elfoglalására készültek, Mentana (Tivoli) mellett. Victor Emanuel olasz serege tétlenül nézi a legjobb hazafiak lekoncolását. (V. ö. okt. 30-án.) A csata borzasztó jellemű volt, mert a jelenkor halálos ellentétü elvei álltak egymással szemben. Egyik részről a nemzeti forradalom, és democratia, másik részen a keresztes lova-gok vakbuzgóságával telt katolikus katonák, köztük

Franciaország, Belgium és Lengyelország régi legitimista családok fiai a vendéi Charette vezérlete alatt.

4. November.

(Pridie Nonas Novembris.)

82. (Kr. sz. e.) Sulla 4000 mások szerint 12,000 hadifoglyot, melyet Präneste mellett és a collini kapunál szerzett a Mars mezőn levágot, mert a samnita nemzetet, mely Marius pártján volt, kiirtani akarta. Csak vendégszerető házi urát megkegyelmezni ohajtotta, de ez az felelte neki, hogy életét hazája bakójának nem akarja köszönni; ő is tehát levágotott. A Bellona templomában összegyűlt római senatoroknak, kik az odáig hatott jajgatás fölött elirtóztak, azt jegyzé meg Sulla, hogy csak néhány lázadot büntet, és nyugodtan befejezé szónoklatát. (Lásd nov. 1. és 2-án.)
656. Ali kalifa, Osman utódja megveri a lázadókat Zobeir és Talha, Chariba mellett Basra közelében, és Aieschát, Mahommed kedvenc feleségét, mint a lázadás főrugóját elfogja. Ez az ugynevezett teve csata. (Lásd junius 18-án, jan. 22-én, ápr. 6-án.)
1039. Egilbert mosburgi gróf, freisingeni püspök, II. Henrik császár korlátlnoka meghal.
1077. Wassilko Kióban Swätopolk nagyfejedelem által elfogatik és megvakitatik.
1217. II. Endre magyar király és társai a Jordanon átkelnek.
1301. Valois Károly herceg, Szép Fülöp francia király testvére feltételesen Florenz fejedelmének elismertetik, és a Cerchiak másként Fehérek és ghibellin érzelmi párt által a városba bocsátatik. (Lásd 5-én.)
1354. A genuai hajóhad Doria Paganini alatt megtámadja a velenceit Portolongo mellett és majd tökéletesen megsemmisíti. E győzelem által hazájának súlyedt tekintélyét ismét új fényre emelé; a csatában 5000 fogolyt és töméntelen zsákmányt nyer.
1520. II. Christian dán király az upsalai érsek által Stockholm-ban magát svéd királynak koronáztatja. (Lásd nov. 8-án, jan. 24-én.)

1565. A németalföldi nemesség az ugynevezett compromissumot köti, és ezen szövetség által az inquisitio eltörlését, vallástürelem kivívását, és a régi szabadságok fentartását célozza. (Lásd ápr. 5-én.)
1574. Puy Henrik (Ericius Puteanus) belga tudós születése Venloo-ban.
1576. Antwerpen egy része kicsapongó spanyol katonák által kiraboltatik és elhamvasztatik. Ugynevezett spanyol furia napja.
1598. A törökök Nagyváradtól elvonulnak, miután 12 rohamban nagy veszteséget szenvedtek.
1619. V. Frigyes pfalzi választó fejedelem Prágában cseh királynak koronáztatik. (A *L'art de verifier les dates* szerint okt. 25-én, a mi régi stilus szerint értendő. A harminc évi háboru történetében még most sem iratnak az események napjai mindenütt az új stilus szerint, hanem vegyítve hol régi, hol új szerint, mi sokszor zavart okoz.) [Lásd május 23-án, jun. 6., 9-én, aug. 17-én, okt. 24. és 31-én, nov. 8-án.)
1625. Tilly cs. vezér megveri Frigyes altenburgi herceg és Obentraut dán tábornok seregét Hannoveránál.
1675. Aaszim török költő halála.
1685. Tököly Nagyváradon a török seraskier által láncra vettetik és Drinápolyba küldetik.
1736. Revitzki Károly báró, a magyar, latin, német, francia, angol, olasz, görög, szlapon, persa, héber és török nyelv ismerője, Hafiz persa költő latinba fordítója, Varsóban, Berlinben, Londonban követ születik. (Horányi és Katona ezen évre teszik születését, napot nem említvén. Születési helyül az utóbbi Revitzkét, az író atyjai jószágát, ellenben a Gelehrtes Oesterreich Bécsset nevezi, egy uttal születési évét 1737. tevén.) [Meghal Bécsben 1793.]
1760. Görög Demeter, magyar nevelő, lapíró, egy átlás kiadója, születik Dorogon, hajdu városban. (Megh. 1833. sept. 7-én.)
1768. Appendini Ferenc Mária olasz nyelv- és történetbuvár születik Turin mellett.
1771. Montgomery James hires lantos és vallásos angol költő születése Irwineban, Ayrshire skót megyében.
1772. Somogyi Csizmazia Sándor szépirodalmi és történeti magyar író születése Farkasdon Nyitramegyében.

1784. Welcker Frigyes Gottlieb nyelvtudós és régiségbuvár születése Grünbergen.
1787. Kean Ödön híres angol színész születése Londonban. (Nem 1790. mint némelyek.) [Lásd május 25-én.]
1788. Schweitzer Ágoston Gottfried földmívelési író születése Naumburgon.
1794. Maastricht a franciáknak capitulál.
1794. Az oroszok Suwarow és Kutusow alatt Pragát, a Varsó előtti hídfőt, rohammal beveszik. Nagy mészárlás Praga 15000 lakosai közt. (Lásd 8-án.)
1794. Payne Tamás a francia isszonyrendszer börtönéből kiszabadul.
1799. Melas cs. tábornok megveri a franciákat Championnet alatt Savigliano mellett.
1805. Bernadotte tábornagy hadosztálya Salzburgból Austriába nyomul.
1807. Pálffy Károly Jeromos gróf, magyar udvari korlátnok hercegi rangra emeltetik.
1807. Britt hadizenés Dánia, Toscana, Nápoly, Ragusa, és a hét sziget köztársasága ellen.
1809. Drouet francia tábornok a tiroliakat alávetésre szólítja fel.
1810. Ütközet az Almanzara mellett. Sebastiani Blake ellen.
1812. A franciák megveretése Wiazma mellett az oroszok által. (Lásd 3-án.)
1813. Az egyesült osztrákok, oroszok és svédek a Nidda folyón való átmenetelt erőszakolják és Mainzhoz 2 órai távolságra előnyomulnak.
1813. Hampton amerikai tábornok Prevost tábornok által Alsó-Canadából visszavonulásra kényszerítetik.
1814. A storthing Christianiában XIII. Károlyt alkotmányos norvégi királynak nyilatkoztatja, és az eidswoldi alkotmányt kihirdeti a Norvégia és Svédország egyesüléséből folyó szükséges módosításokkal. (Lásd május 17-én.)
1814. Frigyes Ágoston fogoly szász király, országának Poroszország általi elfoglalása ellen tiltakozik.
1815. Szerződés Párisban Anglia- és Oroszország közt a joniai szigetek és Paxo szabadsága és függetlensége iránt angol védelem alatt.
1821. Nyugoti Görögország alkotmánya Missolunghiban aláíratik. Gerusia 10 tagból Maurocordatos Sándor alatt, mely

- Acarnania, Aetolia és Epirusra szól. (Lásd nov. 16-án, dec. 1-jén.)
1825. Széchényi István gróf az országgyűlésen egy esztendei jövedelmét (60000 pft.) feláldozza egy magyar tudományos akadémia megalapítására. Nagylelkű példáját azonnal követték Károlyi György gróf, Batthyány Fülöp herceg, Eszterházy Mihály és Károly, Vay Ábraham, Andrássy György és Teleki József grófok, úgy hogy egy óranegyed alatt a tudományos intézet megalapítva volt. Széchényi azoknak, kik kérdezték, hogy miből fog azon esztendő alatt élni, melyben jövedelmeit az akademiának szánja, azt felelte: ezen esztendő alatt majd eltartanak barátim. (Nem 2-án mint Vállas és a Napkelet, vagy 3-án mint Sárvány Béla.) Az alapítók folyamodása nov. 8-án kelt, mint az országgyűlési irományokban láthatni.
1826. A buenos-ayresi köztársaság seregei megverik a Pampas indianusokat.
1834. Mina tábornok hirdeti, hogy a fővezérséget a királyné seregei fölött átvette, és hogy kardját előbb le nem teszi, míg Spanyolországot a carlistáktól meg nem tisztítja.
1835. Bombay angol kormányzója Socotora szigetet a vörös tenger torkolatában megszállja, mely Kisbin zultánjától egy ott felállítandó gőzhajózásra megvétellett.
1838. Tízezer chartista a tanácsházat Newporton megtámadja, azonban egy 30 legényt vezető tiszt által megszalasztatnak. Tegnap a munkások által minden kohó és hámorban a tűz egyszerre kioltatott.
1845. Gróf Lawrence Rossi a világ legnagyobb távcsövét Parsonstown Castle irlandi jószágán felállítja.
1847. Mendelssohn Bartholdy Felix zeneköltő halála Lipcsében.
1847. A svajci Tagsatzung a jezsuita rendet elüzi.
1848. Fröbel és Blum frankfurti követek elfogatnak.
1848. A francia köztársasági alkotmány elfogadása a nemzetgyűlés által.
1850. Schwab Gusztav német költő halála Stuttgarton.
1851. A törvényhozó gyűlés megnyitása Párisban.
1853. Csata Oltenitznál az oroszok és törökök közt, az elsők kárára. Pavlov és Dannenberg tábornok küzd Halil és Mustafa pasa ellen; az oroszok 1500 halottat és 500 sebesültet számlálnak. (Lásd 2-án.)

1854. Az oroszok elhagyják a Dobrudschát.
1854. Antonini Giacomo tábornok, a Vicenza melletti csata egyik harcosa, az olasz függetlenség buzgó védője meghal Turinban 65 éves korában.
1860. A pápai tilalom dacára a pápai márkok és Umbria lakossága Olaszországhoz való csatlakozását szavazza meg. (November 4. és 5-én.) A márkokban 133783 szavazat igen, 1212. nem; Umbriában 97075 szavazat igen, 380 nem-re szolt.

5. November.

(Nonae Novembris.)

251. (Kr. sz. e.) Aratus az achaji szövetség strategosa és lelke, Sicyont szülővárosát kevés ember segítségével Antigonus Gonatas macedói király rabszolgaságától megszabadítja, a zsarnok Nicoclest elűzi és palotáját felgyújtja.
1219. A palästinai keresztesek 16 havi ostrom után Damiette várost elfoglalják, Pelagius bibornok alatt.
1301. A Florenzbe fogadott franciák a városba bocsátják a Donati másként Fekete, guelf érzelmű pártot. Vérengzés és öldöklés támad, a Fehérek sok házai felgyújtatnak, a Cerchi család kiűzetik. Corso pártja öt napig dul a városban, azután vidékre megy és 8 napig a Bianchiak jószágait pusztítja. (Lásd 4-én.)
1328. Seid Hoseini mysticus persa költő halála Herat-on.
1370. Nagy Kázmér lengyel király, az utolsó Piaszt meghal. (Lásd sept. 17-én, nov. 17-én.)
1406. A zsidók Bécsben az összecsoportosult pór nép által megrohantatnak, és kipusztítatnak, mert valamely támadt tűzvész okozóinak tartattak.
1414. Az általános nagy egyházi gyülekezet megnyitása Constanztban. (Lásd nov. 16-án.)
1494. Hans Sachs (Sachs János) híres német mesterdalár születése Nürnbergben. (Lásd január 25-én.) Saját magáról ily rimet csinált:

„Hans Sachs, der war ein Schuh-
Macher und Poet dazu.“

1539. Henkel János, tekintélyes tudós, Mária magyar királyné udvari predikátora meghal Breszlóban. (Születik Lőcsén.)
1559. A congregatio hivei Edinburghot elhagyják.
1563. Heraklides Jakab moldovai vajda saját emberei által megöletik. (Nem 1561. mint Hormayr és Mednyánszky zsebkönyve írja.) (Lásd nov. 18-án.)
1605. A lőpor összeesküvés Londonban I. Jakab alatt fölfedeztetik. A jezsuiták, kik e tényről vádoltattak, Angolországból kiűzetnek. E merénylet részesei: Garnet, Tesmond, Owen, Oldencorn jezsuita, Catesby Robert, Percy Tamás, Wright János, Winter Tamás és Guy Fawkes, ki magát légbe röpíteni akarta. Garnet és Oldencorn jezsuita kivégeztetnek, a katolikusok vezérei pedig Catesby, Wright és Percy fegyveres kézzel elesnek. (Lásd január 30. és 31-ikén.)
1630. I. Károly angol király békét köt Spanyolországgal. (Lásd ápr. 14-én.)
1633. Bernát weimari herceg Regensburgot elfoglalja.
1712. V. Fülöp spanyol király anjou herceg Angolország kiváratára ünnepélyes esküt letesz, hogy igényeiről Franciaországra lemond.
1717. Wille György a legnagyobb rézmetszők egyike születik Groszlingenben.
1718. Louvois marquis (Le Tellier Camill apát) francia tudós meghal. (Lásd ápr. 11-én.)
1757. Csata Roszbachnál melyben II. Frigyes király tökéletesen megveri a franciákat Soubise alatt, ki már előre jelentést tett Párisba, hogy a nagy porosz királyt fogolyként elhozandja. A csatában Seidlitz porosz tábornok hősileg kitüntette magát.
1767. Tanucci minister a nápolyi királyságban a jezsuitákat elfogatja, és a pápai birodalomba szállítatja. (Lásd március 31-én, nov. 3. és 20-án.) [Egész hajórakodással hozták különféle országokból a jezsuitákat, — a pápa felvételüket megtagadta.]
1769. Horváth János, székesfehérvári püspök, igen tudós hittani és egyháztörténeti író, a magyar irodalom buzgó terjesztője, születése Csicsón Zalában. [Az ujabbkori ismeretek tára sz. 4-én.] (Meghal 1835. jan. 21-én Pozsonyban.)
1770. Az oroszok Braila török várost elfoglalják.

1771. Vandamme Domokos, gyógyszerész fia, híres francia tábornok Napoleon alatt születik.
1774. Clarus János Keresztély Ágoston, orvos és író születése. (Még hal 1854. Lipcsében jul. 13-án.)
1774. Babarczy Imre, Csongrád megye országgyűlési követe, kitűnő conservatív párti szónok születése Szegeden.
1779. Allston Washington a maga korában legjelesebb amerikai festész, kitűnő költő születik Georgetown-ban Délamerikában. (Még hal 1843. jun. 9-én.)
1784. A lázadó oláhok Pletyinyisben erős hittel fogadják, hogy azon utjokban, melyre a császár parancsából indulnak, egy magyart és egy tisztet sem hagynak életben, hacsak a görög nem-egyesült hitre át nem térnek. (Lásd 2., 3. és 4-ikén.)
1787. Skrzynecki János lengyel fővezér a forradalom alatt születik Galiciában.
1790. II. Lipót császár Rall altábornagyot, mint kir. biztosát a magyar országgyűlésen kéziratban figyelmezteti, hogy az erdélyi unio barátait szándékukról leejtse, és az unio ellen működjék, mert az udvar annak keresztülvitelébe bele nem egyezhetik. (V. ö. sept. 21-én, okt. 3-án, nov. 14-én.) A rendek erre azzal feleltek, hogy Mária Terézia diplomája ellen, mely Erdélyt „nagy fejedelemség“ címével ruházá fel, óvást emeltek. (Lásd nov. 2-án.)
1792. A franciák Dumouriez alatt megverik az osztrákokat és poroszokat Jemappesnél. A forradalom első nyílt csatája (Lásd 6-án.)
1796. Hollók Imre magyar vallásos és történetrajzi író születik Rosnyón Gömörvármegyében.
1799. Melas másod napi csatája a franciákkal Genola és Savigliano mellett. Kray cs. tábornok Championnet seregét Fossano közelében megveri. (Lásd 4-én.)
1800. Ramsden János híres szemész, és sok matematikai és csillagászati eszköz javítója és feltalálója meghal Halifaxon. (Mások szerint Londonban.)
1804. Csacsó Imre, jeles magyar jogtudományi író születése Vácon.
1806. Mindszenty Sámuel magyar író halála.
1807. Kaufmann Angelica híres festésznő halála Rómában. (Születik 1742. Churban Graubündenben.)

1810. Angol telepítvényi áruk megégetése Hamburgban.
1810. Felkelés Guanajuato mexicói tartományban.
1810. XIII. Károly svéd király, Bernadotté fiának és koronaörökösnek fogadja; a svéd rendek hódolatukat leteszik az utóbbinak. (Lásd nov. 2-án, aug. 21-én.)
1812. Witepk elfoglalása a wittgensteini hadtest egy osztálya által.
1813. Lippe-Detmold hercege lemond a Rajnafrigről.
1818. Füger Frigyes Henrik festész és rajzoló meghal Bécsben. (Születik 1751. Heilbronnban.)
1829. Kautz Gyula Magyarország legelső nemzetgazdásza születik Győrött.
1845. Jordan Sylvester, 6 évi szenvedés után, felségsértési vád alól felmentetik és felszabadítatik. (Lásd augusztus 18-án, júl. 14-én.)
1848. Hormayr József báró, nagyerőmű, és híres történész halála Münchenben. (Lásd jan. 20-án.)
1848. A magyar országgyűlés határozata, hogy a magyar hadsereg Olaszországból visszahívassék, és a magyar színek mindenütt kitűzessenek.
1848. Németország politikai egyletei Casselban gyűlekeznek.
1848. Gedeon osztrák tábornok a székely sereget Marosvásárhelynél szétveri és a várost elfoglalja. (A székely sereg száma bizonytalan. Czetz 10,000 emberről szól, Kőváry szerint alig 2—3000 fegyveresből, és ugyanannyi lócaszárból állt. Szeremlei szerint 1000 gyalog és mintegy 4 század lovas emberből.)
1848. A nádor huszárok második őrnagyi osztálya Csehországból megszökve, Sopronba megérkezik, 6 nap alatt 82 mérföldet hátrahagyván. (Lásd 1-jén.)
1848. Simunich osztrák tábornok nagy veszedelmek közt és sok veszteség után Magyarországból Gödingre Morvaországban visszavonul. (Lásd okt. 13-án.)
1848. Arad ágyuztatása Berger cs. várparancsnok által. A magyarok a Maros hidját felgyújtják.
1850. A hesseni választó fejedelemség nemzeti választmánya az ország katonai elfoglalását, melyet a frankfurti gyűlés rendelt, igazságtalannak és törvénytelennek nyilatkoztatja. (Lásd nov. 2-án, okt. 24-én.)
1850. Alepponak arab lázadó külvárosai a törökök által 43

- óráig bombáztatnak. Abdallah bey a zendülők népszerű főnöke elfogatik, és börtönre tétetik. (Lásd okt. 16-án.)
1851. Heyden F. A. regény- és drámaíró halála. (Születik 1789. sept. 3-án.)
1853. Garay János ünnepelt magyar lantos költő halála, Pesten. (Lásd okt. 10-én.)
1854. Véres csata Inkermannál az egyesült angol-francia sereg és a Sebasztopolból kitörő oroszok közt, mely az utóbbiak megveretésével végződik. Az oroszok 9000 halottat és sebesültet elvesztettek, köztük Soimonow tábornok. Az angolok részéről elesett Cathcart, Strangways, Goldie, és Forrens tábornok, 4 megsebesült; egy francia tábornok elesett, kettő megsebesült.
1855. Az ir pór nép a redemptoristák (liguorianok) ösztönzésére Kingstown-ban Dublin mellett számos biblia példányokat nyilvánosan megéget, a lőpor összeesküvés emlékére.
1855. Omer pasa meggyőzi az oroszokat az Ingur folyónál Kaukaziában és Kutais felé előnyomul.
1855. Rude Ferenc jeles francia szobrász meghal. (Lásd január 4-ikén.)
1861. Császári rendelettel Magyarország nemzeti hatóságainak működése megszüntetetik. A még fennmaradt megyei és kir. városi testületek feloszlattatnak; gróf Pálffy Móric es. k. altábornagy Magyarország helytartója, dictatori hatalommal. Közvetségekre a haditörvényszékek felállítva.
1863. III. Napoleon az 1815. évi szerződéseket megszünteknek nyilvánítja.

6. N o v e m b e r.

(VIII. Idus Novembris.)

63. (Kr. sz. e.) Catilina és társai tanakodnak M. Porcius Lecca házában a lázadás kitöréséről, és szemes ellenségük, Cicero két lovag általi megöletéséről. (Éjjel 4-ről, 5-re.) [Lásd nov. 8-án, dec. 5-én, jun. 1-jén.]
331. Julianus Flavius Claudius Apostata, utóbb római császár, születik Konstantinápolyban. (Lásd jun. 26-án.)
644. Az Abu Lulu (Firuz) fanaticus perzsának keze által a

- medinai moscheában megszurt Omer kalifa, meghal. (Lásd 3-ikán.)
963. Concilium Rómában, mely 22-ig tart és XII. János pápát letevé, helyébe VIII. Leot kinevezi. (Lásd febr. 26-án.)
1033. XIX. János pápa (Romanus, consul, herceg és senator Rómában) meghal.
1282. A wallisiak győzelme az angol lovagokon Conway folyónál.
1406. VII. Ince pápa (Carrario Angelo) halála.
1449. Erlichshausen Konrád, a német rend főmestere, az utolsó ki egész Poroszországot bír, meghal.
1551. Szász Móric herceg a protestánsok által hősiesen védett Magdeburgot capitulációval beveszi. (Gottfried kronikája sz. 3-án, Sporschill sz. 5-én.)
1557. Dobó István megszökik szamosujvári börtönéből, hová őt Isabella királyné helyeztette. (Lásd sept. 2-án.)
1585. Condé herceg és Henrik navarrai király a pápának ellenük szórt átokbulláját megcáfolják, és őt hazugnak és antichristusnak nevezik, és magokat az ő örökös ellenségeinek nyilatkoztatják. (Lásd sept. 9-én. jul. 25-én.)
1602. A törökök nagy kirohanása Budáról, mely alkalommal Mansfeld rajnai gróf és több parancsnok elesik.
1656. Ryer Péter francia történetíró, római remekírók fordítója és drámaszerző meghal 53 éves.
1656. Morin Keresztély János, nevezetes csillagász meghal Párisban. (Lásd febr. 23-án.)
1671. Cibber Colley angol színész és színműíró születik Londonban.
1684. Holberg Lajos báró, a dán irodalom alapítója születik.
1700. II. Frigyes mint porosz király a császár által elismertetik.
1715. Lord Mar János (Erskine) 60 ember kíséretében feltüzi a lázadás zászlaját Kirkmichaelban Skótszágban II. Jakab érdekében. (Lord Mahon.)
1740. Mária Terézia császárnő, jó tábornokok szükségében Seckendorf és Wallis tábornagyokat, és Neiperg tábornagyot a fogságból kibocsátja.
1744. Coigny francia tábornagy Freiburgot Breisgauban elfoglalja, de 20000 emberélet árán.
1781. Kézy Mózes sárospataki tanár, író születik Fehérgyarmaton Szathmármegyében.
1784. Abrantes (Junot) Josefina hercegnő, francia író nő születése Montpellierban. (Meghal 1838. jun. 7-én.)

1788. A francia főurak második gyűlekezete Versaillesban.
1789. A párisi külvárosok pórnépe zajongva kenyeret és élelmet követel, és a sansculottes nevét ismeretessé teszi.
1792. Második napja a Jemappes melletti csatának, Dumouriez megveri az osztrák-porosz sereget Beaulieu és Albert szász-tescheni herceg alatt. (Lásd 5-én.)
1793. Egalité Fülöp néhai orleansi herceg, és hadisegéde Coustard követ lefejeztetnek. (Thiers: histoire de la revolution francaise azt írja, hogy Egalité Marseilleből Párisba hozatván, nov. 6-án a forradalmi törvényszéknek átadatott, és hogy két nap az ő kivégeztetésük után Rolandné követte őket a vérpadra. Miután Thiers sz. Rolandné 10-én kivégeztetett, Egalité halálát 8-ra kellene tenni, de ez ellenkezik más forrásokkal, melyek Egalité halálát egyértelműleg 6-ra teszik.)
1795. Benda György híres német zeneszerző halála Küstritzen.
1796. Csata a Brenta mellett Olaszországban az osztrákok közt Provera alatt, és franciák közt Massena alatt.
1805. A franciák Ney tábornagy alatt Inspruckba vonulnak. (V. ö. ápr. 15. és 19-én.)
1806. A franciák Berg nagyhercege, Pontecorvoi herceg és Soult tábornagy alatt a poroszokat Blücher alatt Lübeckből kiűzik.
1807. Oroszország hadat izen Angolországnak.
1812. A lengyel főconföderatio felhívja a nemzetet, hogy a legutolsó segédeszközöket kimerítse, miszerint szabadtója hívását követhesse.
1813. A württembergi király nyilatkozványa Franciaország ellen és szerződése a szövetségesekkel országának integritása és függetlensége biztosítására.
1813. Hoste angol hajós kapitány Spalatro várost beveszi.
1813. A Chilpanzingoban tartott országgyűlés Mexicot függetlennek nyilatkoztatja. (Lásd okt. 23-án.)
1817. Obrenovits Milos a szerb szabadságháboru vezére a knézek és papok gyűlésében örökös fejedelemnek választatik. (Lásd jan. 15-én, febr. 4-én.)
1826. Paskievits orosz tábornok portyázásait a perzsák ellen az Araxesen tul kezdi. (Lásd július 18-án, sept. 25., 28., 30-án, okt. 3-án.)

1830. Nagy népgyűlés Walenschwylon Svajcban alkotmány reformért Aargau cantonban.
1831. Az első török hírlap megjelenik Konstantinápolyban egy ozman Moniteur alakjában.
1836. Dr. Francia, Paraguay dictatora, jezsuita meghal. (Thiersch. Némelyek szerint 1837. évben.)
1837. Lázadás Canadában. Összeütközés Montrealban „a szabadság fiai” és a loyalisták (dóriai clubb) közt. Brown Tamás, Papineau, Nelson és O’Callaghan a legyőzött ellenzékiek Montrealt elhagyják.
1840. Elliot kapitány a chinaiakkal kötött fegyverszünetet kihirdeti.
1846. Krakó, köztársasági alkotmányának eltörlésével Austriába kebeleztetik, a három éjszaki hatalmasság Bécsben tartott tanácskozmányuk által. (Lásd 11-én.)
1848. A rendi és nemzeti tanács (Stände und Nationalrath) megnyitása Bernben.
1848. V. Ferdinand magyar király Ollmützből kelt nyilatkozványával azt mondja, hogy egy „szemtelen párt” az 1848-ki törvényekkel visszaélt, és kijelenti, hogy az országgyűlés minden határozatai, melyek a királyi szándékkal ellenkeznek, semmitérők, „Kossuth Lajos pedig és az általa támasztott lázadás cinkosai fölség- és hazaárulóknak nyilvánítottak.” Ellenben mindenki tartozik Windischgrätznek föltétlenül engedelmesskedni. (Lásd 7-én.)
1850. Kinkel Gottfried német költő a spandaui fogságból megszökik.
1850. Kerim Pasa megveri az aleppoi arab lázadókat. (Lásd nov. 5-én.)
1851. Új vámszabály behozatala Osztrákországban a védrendszer elvén. (Életbe lép jövő évi febr. 1-jén.)
1851. Kossuth Londonban a francia socialisták és republicanusok (Blanc Lajos, Barthelemy) és „Olaszország barátjai egyletének” üdvözlő iratát fogadja, az utóbbiak küldöttségének szóvivője Taylor volt. Egykoruan Mazzinival és a német emigratio főbb tagjaival is értekezlete volt.
1853. A törökök a Dunán át vissza nyomatnak Turtukai mellett.
1854. Az orosz kormány közleménye a berlini cabinethez, hogy a cár hajlandó a 4 pont alapján, melyeket a nyugoti

- hatalmak békefeltételül javaslottak, alkudozni, nehogy Németországban szakadások történjenek.
1855. II. Sándor cáρ Nikolajeffet elhagyja Krimiába menendő, hogy az ottani orosz sereget buzdítsa.
1855. Gaal György, a magyar népmesék első kiadója, magyar írók fordítója és műbölcsész halála Bécsben. (A P. Lloyd és Unsere Zeit szerint 7-én.) [Lásd ápr. 21-én.]
1855. Canrobert tábornok Stockholmba érkezik, hogy a királynak a becsületrend nagy keresztjét átnyújtsa, tulajdonkép hogy francia-svéd szövetséget létesítsen.
1860. Kossuth, Klapka, Pulszky magyar kormányt alakítanak külföldön.

7. November.

(VII. Idus Novembris.)

1307. Fürst Walther, Stauffacher Werner, és Ander Halden (Melchthal) Arnold Uri, Schwyz és Unterwalden legtekintélyesebb férfiai, kiki még 10 megyebeli honfit magával vivén a Rütli hegy mezején a Vierwaldstädeni tó közelében frigyét kötnek a régi svajci szabadság fentartására, az osztrák kormányzók elűzésére, és a lovagok megaláztatására. (Ezen frigy a L'art de verifier les dates szerint okt. 17-én kötöttett, azonban a chronica kitétele „Szent Márton előtti szerdán“ bizonyosan novemberre mutat. Több újabb író nov. 7-ére teszi, noha a Szent Márton előtti szerda régi stilus szerint 8-ára újabb stilus szerint nov. 9-ére esett. A svajci Weber H. emlékkönyvében azt nov. 8-ka alatt találjuk.) [Lásd sept. 30-án, nov. 18-án.]
1332. Luzern canton szövetségbe lép Uri, Schwyz és Unterwalden tartománnyal. Ez a Vierwaldstätten-Bund keletkezése, mely okát Austria kemény nyomásában találta.
1453. Beroald Fülöp író születése Bologne-la-Grasse francia helységben. (Meghal 1505. jul. 17-én.)
1491. Szerződés II. Ulászló és Miksa közt Pozsonyban az örökösödés iránt Magyarországon és Csehországban. Miksa 34 várost és várt visszanyer a magyaroktól, melyeket ezek még Austriában és Stajorországban birtak. (L. febr. 20-án.)
1515. Nyole svajci canton békét köt I. Ferenc francia királlyal.

1530. Rogendorf cs. vezér, egy véres kard körülhordoztatása által az I. Ferdinandhoz hű vármegyéket a törökök elleni segedelemre felhívja.
1539. Broderics István váci püspök, kancellár és jeles államférfi halála.
1547. Hospinianus Rudolf vallásbölcse, a jezsuiták (nem barátságos) történésze születik Altorfon.
1551. Lippa városa az egyesült magyarok, spanyolok, olaszok és németek által Nádasdy, Castaldo, Palaviccini és Arco vezérlete alatt rohammal bevétetik a törököktől. (Lásd nov. 16-án, dec. 5-én.)
1559. Tagliacozzo Gáspár híres olasz sebész halála.
1609. Druget Bálint zempléni főispán, Bocskay egyik legbuzgóbb tábornoka, mérgezés által meghal.
1624. Böhme Jakab híres theosoph és mysticus halála Drezdában.
1642. Lósy Imre áldornagy halála Nagyszombaton. Kazy és Baksay így. Pray sz. 1641. február 17-én, Péterfi sz. 1642. márc. 13-án Schmitthius sz. 1642. nov. 9-én, Katona pedig e tárgyban azt írja: ego tamen in albo sodalitií majoris, cui Tyrnaviae praefui, 5. Novembris extinctum legi.)
1659. Pyrenäi béke Spanyol- és Franciaország közt, mely — miután e két országban még a westfali béke után is még némileg a vallásháború tartott, — a harminc évi háborút tökéletesen befejezi. Spanyolország ez által a Pyrenäákon tuli tartományokat és Németalföld nagy részét veszti. (Lásd okt. 24-én.)
1666. Danhauser János Conrad bölcse és calv. vallástudós meghal. (Lásd márc. 24-én.)
1676. Kara Mustafa török nagyvezír lesz.
1681. Berruyer József Izsák jezsuita, ki híres lett a zsidó ó történetnek új regényes modoru leírása által születik Rouenban.
1696. Penn Vilmos Pennsylvániának alkotmány levelet ad. (Lásd okt. 28-án.)
1701. Rákóczy Ferenc Lipót, ki gyanus elveiért Bécsujhelyen fogva tartatott, Lehmann Godofréd őrnagy segítségével Lengyelországba menekszik. (Lásd nov. 29-én, május 29-én, ápr. 18-án.) (Istvánfy folytatója, Hormayr és Mednyánszky szerint 9-én Kazinczy sz. 8. és 9-ke közt.)
1704. Csata Punitz mellett néhány mérföld az Oderától XII.

- Károly svéd király és Schulenburg gróf szász-lengyel tábornok közt. Az utóbbi oly vitézül védte magát, hogy a svédek semmi előnyt nem nyertek és a szászok remekül viszsza vonultak.
1710. Sparheim Ezechiél jeles államférfi és régiségtudós meghal Angolországban. (Lásd dec. 7-én 1629.)
1730. Katt hadnagy, II. Frigyes mint koronahercegnek barátja, annak szemeláttára lefejeztetik, mert őt Angolországba megszőktetni akarta.
1737. A mulattok és négerok roppant zendülése a portugallok ellen Bahia brasíliai városban.
1741. A siléziai rendek II. Frigyes porosz királynak hódolnak Breszlóban.
1750. Gróf Stollberg Frigyes Lipót költő és történetíró születése.
1763. Stagemann Frigyes Ágoston porosz államtanácsos, classici lantos költő születése Vierraden-ban.
1767. Salm-Dyk Constancia, író nő születik.
1787. Wuk Stephanovits szerb nyelvész, és a szerb népdalok legujabb és legjobb gyűjtője születik Csicson a szerb-bosnyák határszélén. (Weber H. sz. okt. 26-án, a miből kitűnik, hogy a régi stilus szerinti napot fogadta el. Megh. 1864. február.)
1793. Gobel párisi püspök és fővicariusai a nemzeti convent teremében megjelennek, és kinyilatkoztatják, hogy egyházi működésükről lemondanak, e helyett jövőben csak a szabadság és egyenlőség istentiszteletét tartani fogják.
1800. III. György angol király a francia királyi címet, melyet elődjei V. Henrik óta viseltek, leteszi.
1806. Blücher, 10,000 emberrel Ratkaunál a franciáknak magát megadni kénytelen.
1808. Forradalom Algierban, melyben Dey Ahmet pasa megölik. Helyébe jön Ali Kodja Dey.
1810. Hidalgo Miguel felkelő vezér Calleja és Cadena spanyol tábornokok által megveretik Aculco mellett.
1810. Angol áruk megégetése Nápolyban.
1810. Angol áruk megégetése Lübeckben.
1811. Erkel Ferenc, a legjelesebb magyar zeneköltő, Bátorv Mária, Hunyadi László, Bánk-bán, Dózsa György operák szerzője születik Gyulán Békés megyében. (Az ujabbkori ismeretek tára és Vas-Ujság sz. 1810. évben.)

1811. Gijon erősség Bonnet által bevétetik.
1813. A franciák Tessin cantont odahagyják.
1813. A franciák Hochheimből kiűzetnek. Gyulay és Bubua Bertrand ellen.
1814. A spanyol király Macannaz (Don Pedro) bel- és igazságügyi ministert elfogatja.
1822. Horvátország a Száván tul fekvő polgári része, és a néhai magyar tenger mellék, mely kerület egy ideig az illyriai királyságot kiegészíté, Magyarországra kebeleztetik. (Udvari rendelet ez iránt kelt f. é. jul. 1-jén.)
1823. A nemes Riego Rafael spanyol forradalmi tábornok, VII. Ferdinand parancsából felakasztatik. (Lásd jan. 1-jén, sept. 15-én, nov. 17-én.)
1823. A mexicói congressus Vittoria, Bravo, és Negretta tábornokot megbizza a végrehajtó hatalommal.
1831. Felkelés Coventryban Angolországban a reform el nem fogadása miatt. A gyújtogató nép alig lecsillapíthatott a hatóságok által.
1832. Berry hercegnő ki a Vendéében V. Henrik fia javára lázadást megkísérlett, Duguigny kisasszony házában elfogatik.
1832. A felkelés Salta brasíliai tartományban a kormány seregének győzelme által lecsendesül.
1834. A chinai császár az opium kereskedést megtiltja.
1837. Bahia magát Brasiliától függetlennek nyilatkoztatja, Garcia d'Almeida elnöksége alatt.
1838. San Juan d'Ulloa mexicói erősség a franciák által bevétetik.
1848. Taylor Zakariás az éjszakamerikai egyesült államok elnökének választatik.
1848. V. Ferdinand király Magyarország földmivelő lakosaihoz szöveget intéz, melyben nekik tudtul adatik, hogy a robot és dézma alól ezentul is fölmentve lesznek, hogy a magyar nemzetiséget megoltalmazni fogja, és hogy a rend visszaállítására cs. hadsereg benyomuland, minthogy pártütők csábításaira hallgatva, ellentálltak. (Lásd 6-án.)
1851. Az Anhalt-Dessau alkotmány eltörlése.
1851. Islington és Kennington egyház kerületek, Wyld J. és

- Williams W. radical alsóházi tagok elnöklete alatt Kossuth-hoz felíratot határoznak.
1852. A francia senatus a császárság visszaállítását kinyilatkoztatja. (Lásd okt. 25-én, nov. 21-én.)
1860. Victor Emanuel, kit a nápolyi nép 1.400,000 szavazattal választott királylyá, győzelmi pompával vonul be Nápolyba. Garibaldi lemond a dictatorságról, — tábornagygyá kineveztetését el nem fogadja. (Lásd 9-én.)
1865. A francia megszálló sereg visszavonulása kezdődik a pápai birtokból. Civitavecchiából a francia hajók 4000 emberrel visszaindulnak. Frosinone és Velletri tartományokban már nincsenek franciák. (V. össze sept. 15-én.)
1866. Victor Emanuel király ünnepélyes bevonulása Velencébe. A népség öröme őrzöngéshez hasonlított. A házak tetőtől földig zászlókkal, szőnyegekkel, koszorúkkal voltak díszítve. A város roppant pompát fejt ki, és kivált a Canal Grande tündéries nézésű volt.

8. N o v e m b e r.

(VI. Idus Novembris.)

3448. (Kr. sz. e.) A vizözön beállása. A második holnap 17-dik napján. (Gottfried. Seyffarth.) [Lásd 3-án.]
63. (Kr. sz. e.) Catilina pártjának gyilkos kísérlete Cicero ellen. A senatus gyülekezetében, melyet Cicero Jupiter Stator templomában összehívott, és hol első híres beszédét Catilina ellen tartá, Catilina is megjelent, és a senatorok padjain helyet foglalt. Midőn mindenkit maga ellen felindulva látott, fenyegetésekkel eltávozott és éjjel Rómából megszökött. (Lásd nov. 6., 9-én, dec. 3-án.)
392. A pogány bálványtisztelet az egész római birodalomban, kemény büntetések alatt megtiltatik, I. Theodosius császár által.
1109. II. Otto habsburgi gróf Buttenheim Hesso báró által Buttenheim váron meggyilkoltatik.
1204. Joannitz, egy emberi szörny, ki a pápai hatalom elismerését ígérte, Ternovában Leo bibornok által bolgár és oláh

- fejedelemlennek koronáztatik, Imre magyar király igényeinek ellenére.
1226. VIII. Lajos (le Lion) francia király halála. (Születik 1187. sept. 5-én.)
1231. Abd-ol-atif arab történetíró meghal.
1308. Duns John, másként Duns Scotus, ferencrendi scholasticus, korának legelmésebb gondolkozóinak egyike meghal Kölnben.
1402. Appenzell lakosai csapatvezérek alatt szabadságuk fentartására esküsznek a St. galleni apát elnyomásai ellen.
1412. Zsigmond magyar király a szepesi városokat Lengyelországnak elzalogosítja.
1414. Zsigmond magyar király Aachenben római királynak koronáztatik.
1459. Szendrő, (Smederova, Semendria) a szerbek fővárosa megadja magát II. Mohammed zultánnak, mire egész Szerbia török járom alá jön.
1490. Vitéz János veszprémi püspök, Székely Jakab közbejárására Veszprémet Miksa római királynak átadja.
1511. Eber Pál író születése Kittingában.
1517. Ximenes de Cineros Ferenc bibornok, toledoi érsek és spanyol miniszter, nagy államférfi meghal.
1519. Cortez Ferdinand Mexico elé érkezik.
1520. Stockholmi vérfürdő. Trolle Gusztáv upsalai érsek a pápa pártfogoltja és titkos összeesküvő saját hazája ellen II. Christian dán királylyal, ellenségeinek büntetését kívánja. Ennél fogva vérbíróság felállítatott, és a vár kapui bezáratván Mathias strengnäszi püspök, Vincent scarai püspök és több nemes mindössze 94 személy kivégeztetett. Stenon Sture és fiának hullái kiásatnak és megégettetnek. Hasonló kegyetlenséget véghez vitt a király az ország többi részeiben, mint Finnlandon, úgy hogy a király ily módon ünnepeelt koronázásának 600 személy áldozatul esett.
1576. Genti pacificatio. Orániai Vilmos sürgetésére Holland, Seeland és a németalföldi tartományok szövetkeznek, a spanyol iga lerázására.
1577. Don Juan d'Austria Németalföld főkormányzója a 1576. évi genti szerződést szentesíteni kénytelen, mely által Holland, Seeland és a legtöbb németalföldi statusok rendei a spanyolok elűzésére egyesültek.

1604. Pococke Eduard tudós orientalista születése Oxfordon.
1618. Sir Raleigh Walter, híres angol tengerész, ellenadmiral, utazó, Erzsébet királyné egyik kegyence, annak utódja I. Jakab által összeesküvés ürügye alatt, valóban pedig mivel Jakab Raleigh merész becsületes lelkét nem tűrhette lefejeztetik. (Régi stilus sz. okt. 29-én.)
1620. V. Frigyes pfalzi gróf, választott cseh király Prága mellett a fehér hegynél a császáriak által tökéletesen megveretik, mi által a cseh protestántismus minden támaszát veszti. Másnap Prága bevételik. (Lásd aug. 29-én, sept. 20-án, okt. 31-én, nov. 4-én.)
1623. Eszterházy meggyőzi a törököket a Nyitra folyónál.
1627. Littleton Ádám híres angol vallástudós születése. Tudományosságáról az irodalom nagy dictatorának neveztetik. (Meghal 1694. jun. 30-án.)
1627. Buckingham herceg, egy 150 angol hajóból álló csapat parancsnoka Schomberg francia tábornagy által Rhé szigetről elűzetik.
1656. Halley Ödön nagy hírű mathematicus, csillagász és természetbuvár születik Londonban. [Arago így. Ersch okt. 29-ére teszi Halley születését, forrása: Hutton dictionariuma, de ez, — mint Ersch is gyanítja alkalmasint régi stilust értett, mert az Eloge de Halley, melynek szerzője Mairan, nov. 8-dikát mondja. Sőt Montucla (Histoire de mathem. Tom. II.) azt írja, hogy Halley nov. 8-án régi stilus szerint született, mi azonban félreértés lehet.] (Lásd jan. 14. és 25-én.)
1687. IV. Mohammed zultán az ulemák gyűlése által trónvesztettnek nyilatkoztatik. Ezt közvetlenül megelőzte Suleiman nagyvezir kivégeztetése.
1692. Hoffmann Keresztély Gottfried egykor híres német jogtudós születése Lauban-ban. (Meghal 1735. sept. 1-jén.)
1740. Münnich gróf orosz tábornagy, gróf Biron palotáját megrohanja, őt elfogja és Schlüsselburgba küldi.
1760. Budai Ferenc híres magyar történész születése. (Lásd okt. 28-án.)
1780. Ürményi Ferenc magyar koronaőr születése Bécsben.
1789. Az osztrákok Kray ezredes alatt Krajovát elfoglalják.
1790. A francia nemzetgyűlés a halálos büntetést határozza a politikai menekvők számára.

1793. Lidon népképviselő meglövi magát Brivesben. (Lásd jul. 28-ikán.)
1794. Pichegru Károly francia dandárnok Nimwegent elfoglalja.
1805. Davoust megveri Meerweldt osztrák tábornokot Neustadt közelében.
1806. A Kleist által védett Magdeburg megadja magát Ney tábornagnak, ki 22820 fogolyt és majdnem 800 ágyut nyer. Schill őrnagy sebesülten megszökik.
1810. Angol áruk elkobzása Varsóban és megégetésük Würtembergában.
1812. Az olasz alkirály Dorogobusch (Dorogobuje) és Duchowschina között meglepetik Platow által Woy (Woop) folyó átszállása közben. (Kruse sz. 7-én.) [Az átszállás Stralheim sz. csak 10-én ment végbe.]
1813. Haller báró felhívja az olasz népeket, hogy függetlenségüket Franciaországtól a bajorok, szászok és württembergiak módjára kivívják.
1817. Appiani András festész halála. (Lásd május 23-án.)
1819. A központi vizsgálati bizottmány Mainzon, a politikai zavargások kiderítésére első ülését tartja.
1823. Miaulis görög vezér megveri a török hajóhadat Spina mellett.
1826. Karaiskaki görög vezér fényes ütközetet vív a törökökkel Dobrena mellett.
1830. Lázás mozgalmak Londonban, a reformbill és ministerváltozás zajos követelése.
1830. Weishaupt Ádám az elhírhedt illuminatusok rendének alapítója meghal Gothában.
1833. Stadler Miksa apát híres zeneszerző halála Bécsben.
1839. Reguly Antal magyar tudományos utazó Abo finn városba megérkezik. (Lásd okt. 6-án.)
1844. Anzengruber János drámaköltő korahalállal kimulik Bécsben.
1848. Perczel forradalmi tábornok Ormosd-ot (Friedau) Stajorországban szuronyral beveszi. (Szeremlei sz. 9-én bár maga is mondja, hogy a nap bizonytalan.)
1848. Az új országos alaptörvény ünnepélyes kihirdetése Németalföldön.
1851. Kossuth következő ünnepélyes üdvözlő iratokat nyer: Clerkenwell; Bridgewater, St. Paneras (150,000 lakos) St. Leonhard, Shoreditch, (120,000 lakos) városok; a nemzeti

reform associatiójának irata, átnyujtva Fox W. J. parlamenti tag által; britt hölgyek adressája egy bibliából álló ajándékkal; az építészek Prinlicobul; két Discussion-Societies; ifjabb lengyel menekültek; 190 fiatal ember Londonbul; Islington, Woolwich, Canterbury, Newcastle és Dower községek.

1853. Az oroszok Mokán szigetét a Dunában megszállják és ott elsáncolják magokat.
1853. Az egyesült angol-francia hajóhad a Bosporusba ér.
1861. Ferenc József császár Horvátországnak külön udvari cancelláriát és főtörvényszéket engedményezvén, kimondja e tartomány autonómiáját Magyarországtól, mely az ugynevezett törvényjavaslatok 42-dik §-ban formuláztatott. A három megye királyság neve használtatik. A horvát nyelv mint diplomatikai megtagadva, a zágrábi országgyűlés feloszlatatik. (V. ö. nov. 12-én.)

9. November.

(V. Idus Novembris.)

63. (Kr. sz. e.) Cicero népgyűlést tart, Catilina megszökése iránt Rómából. Manlius a hetruriai táborba siet, és a népet az összeesküvés állapotjáról értesíti. (Lásd 6-ikán és 8-ikán.)
1136. Pavia felzendül Lothar császár ellen.
1185. Alfons Henriquez, a Hódító, az első portugall király meghal Coimbrában. (L'art de verifier les dates sz. dec. 6-án.)
[A mauroktól a 1147-ben Lisboát elfoglalta.]
1313. Csata Gammelsdorfnál. Lajos bajor herceg megveri Frigyes osztrák herceget.
1328. Károly calabriai herceg, Robert nápolyi király fia, a sici-liai háboruban támasza, meghal.
1431. Rozgonyi Miklós megveri a két Prokop által vezérlett cseh hussitákat az illavai rónán a Vág mellett, és 5000 hussitát elejt.
1439. Sforza Ferenc velencei hadvezér Riva kikötőjénél megveri Piccinino Miklós milanoi vezért, és Gonzaga Károlyt a mantuai határgrof fiát elfogja.

1478. Béke V. Katholikus Ferdinand castiliai és arragoniai király és Franciaország közt.
1572. Hofmann Gáspár, kovács fia, híres hellenista és orvostudós születése Gothában. (Megal 1648. nov. 3-án.)
1578. Osmanpasa Schirvan helytartója török hadával megveri három napi csatában Araschan volt perzsa helytartót Schamachiban a Kur folyónál, és őt elfogja; 10000 fogoly feje levágatik.
1604. Eperies, Bártfa, Késmárk, Lőcse és több szepesvidéki városok Bocskay István mellett nyilatkoznak. (Lásd okt. 31-én.) [Fessler.]
1609. Homonnai Drugeth Bálint, kit Bocskay az erdélyieknek fejedelmül ajánlott, megal 32 éves korában — köz hiedelem szerint méreg által.
1620. Prága vára és város megadja magát II. Ferdinand császárnak.
1623. Camden William híres régiség és történetbuvár megal. (Születik 1551. Londonban május 2-án.)
1630. Chosrew török nagyvezir Bagdad megrohanásától Ssafi Kulichan helytartó által visszaveretik.
1631. XIII. Lajos francia király Lyonból a Languedoc békéltetésére indul.
1681. Az elszaszi egyházi gyülekezet megnyitása, melyet XIV. Lajos összehívott XI. Ince pápa 1673-ben kelt rendelete tárgyában.
1689. Piccolomini Aeneas Sylvius császári hadvezér megal Pristinán Albaniában.
1702. Chauffepiè Jakab György történetíró és Bayle dictionariumjának folytatója születik Leuwarden-ban Frizlandban. (Megal 1786. jul. 3-án.)
1707. Az oroszok az első győzelmet nyerik a svédek fölött (Lewenhaupt tábornok alatt) Liesna falunál. (V. ö. okt. 8-ikán.)
1708. Az orosz főpapság egyházi átkot szor Mazeppa a lázadó kozákok hetmanja ellen; egy az ő szineibe öltöztetett báb, mely személyét képviselvén a bakónak átadatott, kötélen az utcákon voncoltatott és végre felakasztatott.
1716. A császáriak Petrasch Ernő alatt Gradiska, Brod, Velika, Dobai és Dobor várakat és városokat a törököktől elfoglalják. (Fessler.)

1719. Béke Svédország (Ulrika Eleonora királyné) és Hannovera közt Stockholmban. (Ghillany.)
1721. Akenside Márk jeles angol költő születése Newcastle upon Tyne helyben. (Meghal 1770. jun. 23-án.)
1729. Szövetség Sevilleben Franciaország (XV. Lajos) Spanyolország (V. Fülöp) Angolország (I. György) és Hollandia közt, melynek folytán V. Fülöp spanyol király a bécsi udvarnak engedményezett tengerkereskedési szabadságot visszavonni kénytelen.
1729. Farnese Eliza spanyol királynő Sevilleben Angol és Franciaországgal a császár egyetértése nélkül külön szerződést köt, mely által fiának Don Carlosnak Toscana, Parma és Piacenza birtoka biztosított.
1731. Pongrácz Boldizsár publicista és országgyűlési követ születése Szent Andrásfalván Liptó vármegyében.
1744. Kovacsich Márton György nagyérdemű magyar történetbuvár születése Szenkvicen Pozsony vármegyében.
1744. II. Frigyes porosz király, az Elbe folyót átlépi és Csehországba megy.
1757. Sotheby William, híres angol költő, Homer fordítója születik Londonban. (Meghal 1833. ugyanott dec. 3-án.)
1760. Pfaff Kristóf Mátyás a legnagyobb protestáns vallástudósok egyike meghal.
1770. Thorwaldsen Bertel híres szobrász születése a tengeren, szüleinek Islandból Kopenhágára tartó útjában. (L. márc. 24-ikán.)
1773. A lázadó Pugatsef rohama Orenburgra visszaveretik.
1782. Hyder Aly, Mysore zultánja, Ázsia legnagyobb és legfelvilágosultabb uralkodóinak egyike, az angolok hatalmas ellensége meghal Seringapatnamban, Keletindióban. (V. ö. május 4-én.)
1789. Cladova Szerbiában megadja magát Fábi osztrák tábornoknak.
1794. Az oroszok Suwarow alatt Varsót elfoglalják.
1799. Tizenharmadik Brumaire. A directorium ötszázak tanácsa szuronynyal szétüzetik Napoleon és Bonaparte Lucian által St. Cloudban. Negyedik francia alkotmány. A vének tanácsa Bonaparte Napoleont, Siéyest Manót és Duclos Rogert ideiglenesen végrehajtó consuloknak kinevezi. Barras lemond a ministerségről. (Lásd dec. 13-án.)

1801. Béketanácskozmányok Angolország és Franciaország közt Amiensban.
1812. Augerau dandárának elfoglalása Liaskowa faluban Orlow-Denisow által.
1813. Paderborn elfoglalása a poroszok részére.
1818. Octroyált alkotmány Lichtensteinban.
1821. Romberg András zenész halála, Gothában. (Mások sz. 10-én.)
1825. Hellwig Frigyes jeles német színész halála Dresdában.
1827. Dom Miguel Bécsből Portugalliába elindul, törekvéseit a trónra létesítendő.
1828. Terceira sziget sikertelen felszólítatik, hogy magát Dom Miguelnek megadja.
1836. Schulthesz János szabadelmű theologiai buvár meghal.
1836. Bonaparte Lajos Strassburgon a francia hadügyministernek kiszolgáltatik. (Lásd 13-án.)
1844. A magyar országgyűlés alsó táblája két határozatban bizalmatlanságot szavaz a kormánynak. (10-én is.)
1848. Ibrahim pasa Egiptom alkirálya meghal Alexandriában.
1848. Az első porosz nemzetgyűlés elhalasztatik és Brandenburgba áttélik. De széteszolni nem akarván és magát állandónak nyilatkoztatván, a polgárhadat a maga védelmére felhívja.
1848. Damjanics meggyőzi a rácokat Lagerdorfnál a katonai határszélekben. Földváry Károly, és Freidenreich vitézsége.
1848. Blum Robert, a német birodalmi nemzetgyűlés tagja Bécsben meglövetik.
1854. Tognio Lajos jeles magyar orvostudományi író halála Pesten.
1854. Hunt Frederik Knight, a Daily News főszerkesztője, angol író meghal Forest Hillban. (Születik 1814.)
1855. A chinaiak egy Kam nevű fölkelési vezért 108 darabra vagdalnak; — szerintök a leggyalázatosb halálnem. (Pesti Napló.)
1856. Cabet István, az ikari köztársaság alapítója Nauwooban (Illinois status) — mely őt kiüzte, — meghal Saint Louis-ban.
1859. Moldova és Oláhország rendei kihirdetik a Foksánban létre jött alkotmányt mindkét ország számára, mely ezen-tul Rumánia név alatt egyesül.
1860. Garibaldi, miután a Bourbonokat Nápolyban megbuktatta,

- a királyságot Victor Emanuel számára meghódította, eddigi dictaturáját a király kezébe leteszi, és minden jutalmat és kitüntetést visszautasítván, ma Caprera szigetére elvitorláz.
1868. Ghyczy Kálmán a magyar országgyűlésen azon törvénytelenység ellen, hogy a közös ministerek birodalmi ministerek címével élnek, valamint hogy Beust közös külügy-minister birodalmi kancellárnak neveztetik, mint magyarország függetlenségét sértőt felszólal, és indítványozza, hogy a címkérdés Magyarország függetlenségének megfelelő tisztába hozatala előtt a magyar delegatio tagjai működésüktől eltiltassanak. Deák F. indítványára a ház napi rendre tér.

10. N o v e m b e r.

(IV. Idus Octobris.)

686. Pertharit lombard király, bölcsesége és nyájassága miatt népének kedvence meghal.
1299. A Hollandot megtámadó I. Albrecht német császár megveretik Jean de Avesnes hennegau gróf által.
1330. Robert Károly magyar király megtámadtatása az oláh hegyekben Bazaráb vajda seregei által. Kezdeté a négy napi öldöklésnek, melyben majdnem az egész virágzó sereg részint fegyverek részint lehengerített kövek által elveszett; a király maga is csak Dezső feláldozása által menekült.
1335. Találkozás és frigyestüles Visegrádon I. Károly magyar, Kázmér lengyel, és János cseh király közt.
1382. Rudolf habsburg-kyburgi gróf több összeesküvőkkel sikertelen támadást intéz Solothurn város ellen.
1430. Enno Edzardzna keleti friz gróf szövetségesével Upstalsboom szent tölgyei alatt nagy szabadság és békefrigyeket köt Fokko Ukena, Leer főnöke ellen a friz szabadság védelmére.
1433. Merész Károly burgundi herceg születése Dijonban.
1444. A magyarok nagy csatavesztése Varnánál a törökök által. I. Ulászló király feje Chodscha Chisr, vén jancsár által levágatik. Julian bibornok az esküszegés oka, az egri és nagyvárad püspökök és Báthory István elesnek. (André Papadopoulos Vretos az ő Bulgariáról írt munkájában a

- csata napját november 11-ére teszi, hibáztatván egyuttal Hammert, mintha ő egyedül tenné a csatát november 10-ére, míg a többi írók ezt más napra teszik.)
1483. Luther Márton a nagy vallásujító születése Eislebenben. (Lásd febr. 18-án.)
1526. Zápolya János magyar királynak választatik Székes-Fehérváron. (Nem november 1-jén mint Perger) [L. nov. 11-én.]
1567. A hugenották Condé herceg alatt megveretnek Páris előtt a St. Denisi kapunál Montmorency gróf által. (L. 11-én.)
1567. Essex Robert gróf születése Nethewoodban. (L. febr. 25-én.)
1577. Cats Jakab híres jogtudós, politikus és költő születik Brouershaven-ban Zeelandban. (Lásd sept. 12-én 1660.)
1647. Perceval Fülöp angol államférfi és harcos meghal, 44 éves.
1657. Christina leköszönt svéd királyné Monaldeschi kedvesét részint szerelemfélétségből, részint mert némely titkait elárulta Fontainebleauban meggyilkoltatja.
1673. Sobiesky János, Koributh Mihály lengyel király fővezére, fényes győzelmet nyer Koczimnál a törökökön. Csak a tábor körül 40000 jancsár és spahi halva feküdt. Első napi csata. (Lásd 11-én.)
1673. Koributh Mihály lengyel király halála. (Salvandy.)
1674. Milton John nagyhirű angol költő halála Londonban. (Lásd december 9-én.)
1694. Passeri Giambattista híres régiségbuvár és költő születése. (Meghal Pessaroban 1780. február 4-én.)
1697. Hogarth Vilmos lángelmű festész születése Londonban. (Lásd október 26-án.)
1704. Jenő savoyeni herceg Breisachot meglepi.
1723. Wolf Kristof báró, a nagy német bölcész és a hallei egyetem kancellárja, Frigyes Vilmos király által letétetik, és felakasztatás fenyegetése mellett a porosz tartományok két nap alatti elhagyására köteleztetik, mert collegái őt mint vallásmegvetőt bevádolták. (Lásd december 6-án.)
1738. Rákóczy József (II. Ferenc fia) meghal Csernavodán Bulgáriában. (Fessler helyesen írja történetének szövegében, hogy Rákóczy Szent Márton előtti hétfőn meghalt, mi november 10-ke volna, de azért a könyv szélére mégis 9-ik novembert írt. Majláth: Geschichte der Magyaren-ban Rákóczyt november 9-én megholtnak állítja, és hozzá teszi, hogy mind az, a mit imént Rákóczyról írt, Mikes

levelén alapszik, melyet ez — a régi Rákóczy hiv követője — nővérének írt Erdélybe. Nem valószínű, hogy Majláth ezt irván, Mikes levelét átolvasta volna, hol félreérthetlenül Rákóczy József halála 10-ik novemberre tétetik, hanem alkalmasint csak Fessler hibás marginalis jegyzete volt szeme előtt. Hasonló tévedéssel november 9-én megholtanak állítja Kőváry: Erdély nevezetesebb családjai című könyvecskéjében. Szintén november 10-én meghalt Rákóczy Bedeus és Engel szerint, de Gebhardi téved, midőn azt november 17-ik alatt állítja.) [Lásd január 28-án. april 24-én, april 29-én, september 5-én.]

1752. Spittler Lajos híres történész születése Stuttgarton.
1756. Scharnhorst David porosz hős, tábornoki főnök születése. (Meghal 1813. június 28-án Prágában, Lützennél nyert lövése következtében.)
1759. Schiller Frigyes elsőrangú költőfejedelem születése Marbachon. (Lásd május 9-én.)
1789. Az osztrákok Coburg herceg alatt Bukarestet megszállják, egy jelentéktelen csatározás után a törökökkel.
1793. Az értelem ünnepe nagy pompával tartatik Párisban. Az értelem temploma (az előtt Notre-Dame főegyház) az új vallás székhelye, melyben az értelem istennője egy fiatal asszony által képviseltetett. Valamennyi hatóságok, a sectiók és az egész convent jelen volt, és a néppel énekelék a himnust az értelemre. (V. ö. június 8-án.)
1798. Németország a Rajna balpartját Franciaországnak átengedi.
1808. A spanyol sereg középpontjának megveretése Gamonal mellett és Burgos bevétele. (A dalmát herceg Galuzzo ellen.)
1808. Jancsár forradalom Konstantinápolyban, melyben Mustafa Bairaktar megöletik. Az üzőbe vett nagyvezír magát egy épületben védi, és az utána nyomuló jancsárokkal magát a légbe röpíti. II. Mahmud zultán a lázadó jancsárok követeléseit elfogadni kénytelen. (Lásd jul. 28-án. jun. 15-én.)
1809. A franciák rohammal beveszik a sziklavárt a Brenner hegyen.
1810. Az alkotmányosok Valenciában az érseki palotát megrohanják.
1811. Uj-Carthagena délamerikai tartomány függetlenségét kinyilatkoztatja. (Posselt sz. 12-én.)
1813. Az angolok győzelme Sarre mellett az Alsó Nivánál

- (Niville) és Mondarin hegyen a franciakon. Wellington, Beresford és Hill, Drouet- Erlon és Foy ellen.
1815. A bécsi congressus, mely a Napoleon által zavart európai sulyegyen visszaállítására tartatott, befejeztetik. (Lásd november 1-jén.)
1817. A venezuelai köztársaság Angosturában egy igazgató államtanácsot felállit.
1822. Miaulis és Pipinnis gyújtóhajókat küldenek a törökök ellen Tenedosnál.
1823. A spanyolok Puerta Cabellot, az utolsó várost melyet még Columbiában birtak, átadják.
1828. Zurlo József gróf, híres nápolyi minister és államférfi halála Nápolyban.
1830. A németalföldi nemzetgyűlés Brüsszelben De Potter által a győző nemzet nevében ünnepélyesen megnyitattik. (Lásd 18-án.)
1830. Kanya Emilia, Szegfy Mórné, novella író, és a „Családi kőr“ szerkesztőnője születik Pesten.
1831. Mustafa skutarii pasa, amnestia biztosítása iránt várát a zultán seregének átadja, mi által nagy lázadása véget ér.
1831. A német szövetség határozata a szabadelmű hirlapok ügyében.
1834. Spencer John gróf Európában a legnagyobb magánkönyvtár szerzője meghal.
1836. Összeesküvés fölfedezése Braga-ban Dom Miguel javára.
1848. Fröbel Julius német birodalmi követ, részvétért a bécsi forradalomban halálra ítéltetik, de megkegyelmeztetik.
1848. Jelovicky Eduard, orosz lengyel, Bem segéde és a bécsi forradalomban ezredes, rögtön ítéletileg meglövetik. Ugyan ez napon Sternaui Preszlern Eduard fegyveres lázadásért hasonlóan kivégeztetik.
1848. Wrangel porosz tábornok 15000 emberrel az ingerült Berlinbe vonul; a város passiv ellentállása, az országgyűlés tiltakozása. (Lásd 9-én.)
1848. Egy ifju lengyel, Kolodzeyski F. Bem tábornokra pistolyt stít el Pesten, mert szabadsági rajongásában árulónak hitte. (Lásd október 31-én.)
1851. Kossuth Londonból Birminghamba indul. Coventrytől Birminghamig (5 angol mérföld) megszámithatlan sokaság állt a vaspálya mindkét oldalán, mely néha a gőzkocsikba

kapaszkodott és a menetet feltartotta, hogy Kossuthot láthassa. Déli 12 órakor négy fehér ló által vontatott diszkocsiban, ágyu- és harangzugás és mintegy 300,000 ember éljenzése mellett, kik zászlókkal és zenével elejébe mentek, Kossuth a városba vonult. Üdvözlő iratokat fogadott Birminghamtól (Sholefield parlamenti tag által), Achton, Bury, Burnlay, Denton, Manchester, Preston, Rochdale, Hanly, Stockport, Wreeham helységektől és különféle egyletektől.

1852. Mantell Lewis hires geologus halála Londonban.
1859. Zürichi békekötés Franciaország, Szárdinia és Austria közt. Az osztrák császár lemond igényeiről Lombardiára, Peschiera és Mantua várakat kivéve; a francia császár kijelenti szándékát, hogy Lombardiát a szárd királynak át engedje.
1868. A magyar országgyűlés baloldali tagjai nevezetesen Ghyczy Kálmán, Bónis Samu, Perczel Mór, Tisza Kálmán, báró Simonyi Lajos, Manojlowits Emil, Várady Gábor, Papp Lajos, Somossy Ignác, Ivánka Imre és Szontagh Pál a delegatióból kilépnek, mert a ház el nem ismeré, hogy az osztrák ministerium az 1867. XII. törv. cikket megsérté. (Lásd 9-én és 14-én.) [Később még gróf Eszterházy István, gróf Bethlen Gábor és Széky Péter is lemondanak.]

11. N o v e m b e r.

(III. Idus Novembris.)

307. Licinius, Galerius által Carnuntumban császártársnak (Augustusnak) választatik. [Születik Daciában 263 alacsony sorsban.]
887. Vastag Károly német király és romai császár Triburon az országgyűlés által méltóságáról leejtetik. Helyébe karánt-földi Arnulph császárnak választatik. (L. okát jan. 13-án.)
1050. IV. Henrik római német császár születése. (L. aug. 7-én.)
1102. Montferrat határgrófja a velenceiek ösztönzésére Zarát, ottan telelt hajóival megtámadja, elfoglalja és kipusztítja. (Lásd april 7-én 1103.)

1215. A tizenkettedik nagy egyházi gyülekezet Romában megnyitattik. Ez állapítja meg a Transsubstantiatio tanát. Vége november 30-án.
1227. II. Hohenstauffen Frigyes császár egyházi átok alá vétetik. (Lásd szeptember 1-jén 1230.)
1303. VIII. Bonifác pápa a pontini mocsárok kiszáraitását kezdi, az első parancs kiadásával.
1403. Vencel császár megszökik fogságából Csehországba.
1417. Colonna Otto bibornok mint V. Márton pápának választatik a konstanci concilium által.
1449. Hunyadi János szövetséget köt István Tamás bosnya királylyal Brankovics György ellen.
1456. Cilley Ulrik, V. László erkölestelen gyámja, és a Hunyadi ház ellensége Belgradon egy élénk szóvita után Hunyadi Lászlóval összezsoltat, és a berohanó magyarok által összekoncoltatik. Vele kihal a Cilley ház grófi nemzetsége. (Lásd november 23-án.) [Turóczy hibásan teszi 1457. november 15-ére, úgy szintén Vallas és a Közhasznu esmertek tára, kik őt követték, Bonfin és Ranzan szintén teszik 1457. évre, de valamennyi más író nem kétségeskedik ez eseményt 1456-ra tenni. Mi a napot illeti azt Engel, ki szerint Cilley azon levele Brankovics Györgyhez, melyben a despotának két lapda küldését — a Hunyadiak fejét — igéri, november 11-én elfogatott, továbbá Hormayr és Mednyanszky zsebkönyve helytelenül 13. novemberre teszik; Kaprinai, Pray, Gebhardi, Stein, Teleki József nov. 10-ére, — Fessler, a *L'art de verifier les dates* írói, Sárváry Béla és Szalay nov. 11-ére. Teleki József a Hunyadiak kora 1852 évben megjelent második kötetében még több, kivált külföldi forrásokat hasonlítgat össze Cilley megöletésének napja kipuhatólására, miből kitűnik, hogy a legjobb és legtöbb kronikák ez eseményt Sz. Márton napján történnék mondják. Azonban szerinte a régi missalékből bizonyosságot lehet venni, miszerint őkink a XV. században csak egy Sz. Márton napot még pedig november 10-én ünnepeltek, és ha külföldi egykoru írók Cilley megöletését sz. Mártont előző napra teszik, akkor ők mint idegenek nem a régi magyar november 10-ére eső Sz. Mártont, hanem a közönséges számítás szerinti ma is divó Sz. Mártont mely november 11-re esik, értették, és ez által más szavakkal

szintén azt mondták, hogy Cilley ármánykodásának jutalmát november 10-én kivette. Teleki előadott okoskodása egészen téves, mert a Batthyány Boldizsár féle 1489. évi missaléban talált magyar naptárban Sz. Márton püspök napja csakugyan november 11-ére esik. Ez az eddig ismert magyar naptárak legrégibbike a fennebi évszámnál fogva, de főleg mert Mátray ezt a XIV. század elejéről valónak tartja. Jeles Szalay Lászlónk, történetének harmadik kötetében, mely 1853-ban megjelent Cilleynek fent előadott bukását megírja, és mint mondám november 11-ére teszi. Nem tudjuk elhatározni vajjon szántszándékkal elmellőzte-e Telekinék észrevételeit, miután Szalay maga nem nyilatkozik a felől.]

1500. Szerződés Granadában XII. Lajos és Katholikus Ferdinand spanyol király közt a nápolyi királyság közös elfoglalására.
1526. Zápolya János Székesfehérváron magyar királynak koronáztatik Podmaniczky István nyitrai püspök által. (L. 10-én.)
1567. Montmorency Anne gróf, ki Guise herceggel, és St. André marsallal az elhírhedett triumviratust a hugenották ellen kötötte, a hugenották által nyert sebein meghal. (L. 10-én.)
1583. Országgyűlés Pozsonyban, melyen Istvánffy alnádornak ki-neveztetik.
1599. Piccolomini Octavio gróf, híres cs. tábornok születése Milanoban. (Lásd aug. 10-én.)
1605. Bocskay Istvánt I. Achmet zultán hozzá érkezett levele folytán Budán Mehmed nagyvezir által örökös magyar királynak és Erdély fejedelmének köszöntetik, fejére korona tétetik, kezébe pedig buzogány és zászló adatik. De Bocskay levette fejéről a koronát és kijelenté, hogy azt nem mint a királyi méltóság jelét, melyről lemond, hanem csak ajándékuul megtartja.
1593. Teuffenbach meggyőzi az ozmanokat Füleknél.
1606. Békekötés Zsitvatorokon a török zultán és II. Rudolf német császár, ugyszintén az utóbbi és Bocskay István közt 20 esztendőre. E békekötés azért világtörténelmileg nevezetes, mert itt a törökök először népjogilag, és illedelmes módon léptek egyezkedésre, és legelőször de mindenkorra is a keresztény császárnak a zultánnak adott tributja

- megszüntettetett, noha csak évi tisztelet ajándék nevet adtak neki. (Lásd dec. 9-én, május 30-án.)
1619. Forgács Zsigmond nádor Bethlen Gábor parancsára országgyűlést hirdet Pozsonyba. (Lásd nov. 18-án, aug. 25-én.)
1623. Mornay Fülöp az ugynevezett hugenotta pápa, francia író és államférfi halála. Saumur egyetemét alapítja.
1647. I. Károly angol király Hamptoncourtból megszökik.
1673. Sobiesky János megveri Achmet Kiöprili török nagyvezírt Choczimnál és 28000 törököt elejt. Második napi csata. (Lásd 10-én.)
1679. Abauzit Firmin jeles francia bölcseész, zenészeti író és polyhistor születik Uzésban. (Meghal 1767. március 20-án Genfben.)
1687. Lully Giovanni Battista, eredeti lángész, a hangászat történetében fénypont, a francia opera teremtmője, és termékeny zeneszerző meghal Párisban. (Nem 1689.) [Születik 1633. Florencben.)
1705. Gróf Herbeville cs. vezér meggyőzi II. Rákóczy Ferencet Zsibónál, épen az napon midőn Fejérvárott Rákóczyt országgyűlésileg a fejedelemségbe igtatni készültek. A magyarok e csatában 4000 embert és 24 ágyut vesztek. Ez alkalommal szülemlett egy ismeretlen bujdosó magyar lovag fájdalma hangjaiból az ismeretes Rákóczy-nóta, a magyar marseillaise. (Cserei, Kőváry, Bedeus, Baksay, Gebhardi, Fessler, Hormayr és Mednyánszky így; Istvánffy folytatója szerint 12-én.) [Lásd sep. 20-án.)
1707. Saragossa és Lerida megadják magokat V. Fülöp spanyol király seregének.
1743. Thunberg Károly Péter svéd természettudós születése Jönköpingban. (Meghal 1828. aug. 28-án.)
1750. Zeno Apostolo cs. udvari költő, drámaíró, történész, nyelvész és bibliographus halála Velencében.
1751. Lamettrie (Julien Offray de) atheista, és a materialismus legvakmerőbb védője meghal Berlinben. (L. dec. 25-én.)
1757. Augereau Péter Ferenc Károly, Castiglione hercege, híres francia tábornagy, egy gyümölcsáros fia születik Párisban.
1775. Sebastian Horace François de la Porta gróf, híres francia tábornagy születése Corsicában Porta d'Ampugnano mezővárosban Bastia mellett.

1775. Tar Mihály író születése Tótkeresztúron Sopron megyében.
1783. Asztalos Pál, Marmaros megye országgyűlési követe születik Szigeten.
1787. Schotel János Keresztély, németalföldi tengerfestész születik.
1792. Katona József, remek magyar drámaköltő születése Kecskeméthen. (Lásd ápr. 16-án.)
1793. Az „arany ifjúság“ (jeunesse dorée) megtámadja a jakobinusok gyűléstermét, és azokat szétüzi. Az arany ifjúság a vagyonosabb osztályból alakult, a mérsékelt conventagok vezérlete alatt, és a pusztító pórnépek utcaharcban ellentállt.
1793. Bailly Jean Silvain, kitűnő bölcseész és író, Páris polgármestere lefejeztetik. (Rotteck és Welcker Staatslexicon a hibásan állítja, hogy november 18-án a forradalmi törvényszék elé állítatott, és 21-én kivégeztetett.) [Születik 1736. Párisban.]
1805. Mortier és Gazan francia tábornokok megveretnek Kutusov orosz tábornok által Dürrenstein mellett. Schmidt osztrák tábornok elesik.
1806. Az oldenburgi hercegség holland seregek által királyuk nevében elfoglaltatik. (Lásd dec. 5-én.)
1806. Reinstorfi capitulatio. Noizet küzd Pelet és Usedom ellen.
1806. A híres rablófőnök Pezzo Mihály, másként Fra Diavolo Nápolyban kivégeztetik. (Mára teszi Posselt, a bécsi tört. naptár nov. 10-ére.)
1807. Blum Robert német democrata és a frankfurti német parlament követe születik Kölnben. (Lásd 9-én.)
1807. Lendvay Márton jeles magyar színművész születik Nagybányán Szathmármegyében. (Lásd jan. 29-én.)
1808. Csata Espinosa de los Monteros mellett Blacke és Romana, meg herceg Belluno (Lefebvre) és Victor francia tábornok közt, mely az elsőbbek nagy veszteségével végződik.
1810. Angol áruk megégetése Ballingen, Rastadt, és Ingelfingenben.
1811. Vukovics Sebő temesi követ, a forradalomban igazságügy-minister, jeles magyar szónok születése Fiumében.
1813. Gouvion St. Cyr francia tábornok Drezdát átadja Klenan osztrák tábornoknak. A francia hadőrség hadifogságba vitetik Magyarországra.
1813. A szövetségesek a Rajnát átlélik Mannheimnél.
1813. A nápolyi király a continentalis vámszabályt megszünteti.

- 1817. Ifjabbik Mina, a mexicói felkelés egyik vezére meglövetik.
- 1821. A törökök meggyőzik a görögöket Cassandranál, és a várost beveszik.
- 1825. A Banda Oriental hazafiai egy győzelmes ütközet után Rio Grande braziliai tartományt fenyegetik.
- 1827. Az első bajor országgyűlés megnyitása.
- 1830. Daine belga tábornok Venloo várat véletlen megrohanja.
- 1831. Gyulai Ignác gróf, cs. hadszertárnok, az udvari hadi tanács elnöke, horvátországi bán meghal 67 éves korában.
- 1846. I. Ferdinand császár birtokba foglalási nyilatkozványa Krakóra nézve. (Lásd 6-án.)
- 1847. Az utolsó pozsonyi magyar országgyűlés megnyitása.
- 1848. Eskütszékek behozatala Bajorországban.
- 1848. Wrangel tábornok az országgyűlés teremét Berlinben bezáratja és őrizteti. Az országgyűlési követek a vadászteremben ülést tartanak. A város ostrom állapotba helyeztetik, a polgárvéd lefegyverzése határozottatik.
- 1851. Kossuth Manchesterben hasonló ünnepélylyel mint Birminghamban fogadtatik, és a szabadkereskedés csarnokában 10000 ember előtt szónokol. Legalább 200,000 ember összegyűlt az ő látására, és 100,000 folyamodvány beadott a bizottmánynak a csarnokba juthatásért, melyben Kossuth szónokland.
- 1864. M'Culloch F. R. M. kitűnő nemzetgazdász meghal Londonban.

12. November.

(Pridie Idus Novembris.)

- 954. Lothar francia király koronáztatása Rheimsban.
- 1036. Nagy Kanut mint angol király e néven I., mint dán és norvég király II. meghal.
- 1244. Abul Hassan Ali, marokkói király, megveri a vitéz Amir Abu Muareff a merinida maurok főnökét Fez mellett, és leteríti. (Lásd jun. 23-án.)
- 1370. Visconti Bernabo majlandi herceg békét köt az ellene szövetkezett pápa, a florenzi, bolognai, luccai és pisai köztársasággal Este határgróffal, Gonzaga és Carrara családdal és a nápolyi királlyal.

1409. A lipcei akademia megnyitása.
1437. VII. Károly francia király az angolok elűzése után Párisba vonul.
1562. Kolosváry János csanádi püspök, tudós, a magyar clerus szónoka és követje a trienti egyházi gyűlésben meghal ugyanott.
1605. Brassó városának küldöttsége Bocskay-nál Vácon tisztelegvén, neki a néhai rác despoták arany koronáját, övét és forgóját ajándékozzák. (Lásd 11-én.)
1628. Wallenstein Krempe holsteini várat beveszi.
1645. Wedelius György Farkas orvostudományi író születik Luzátiában. (Lásd sept. 6-án.)
1673. Montecuculi Bonn várost elfoglalja.
1711. Faille (Germain de la) toulousi történetíró meghal. (Szül. 1616. okt. 30-án.)
1714. XII. Károly svéd király Törökországból Stockholmba megérkezik. (Lásd jun. 27-én, nov. 21-én, jul. 23-án.)
1715. Erxleben Dorottya Christiana híres asszonyi orvos, ki annak rendje szerint a tudori méltóságot elnyerte, aztán tudományát gyakorlatilag üzte, születik Quedlinburgban. Meghal 1762. június 13-án. (Fia is híres természetbúvár lett.)
1742. Hoffmann Frigyes (az ifjabbik) igen híres orvos és szakbeli író meghal. (Születik 1660. Halleban febr. 19-én.)
1743. Erzsébet orosz császárné az Austria és Poroszország közt Boroszlóban kötött békéhez csatlakozik.
1743. Guibert Jakab gróf francia tábornagy és híres hadíró születik Montauban.
1757. Az osztrákok Nádasdy alatt a Seers porosz tábornok által védett Schweidnitz sziléziai várat elfoglalják. A hadőrség mintegy 6000 embere hadifogságba vitetik.
1757. Bellamy Jakab holland költő születése.
1771. Buchat Ferenc híres orvos és bonctudós születése. (Megh. 1802. július 22-én.)
1774. Agricola János Frigyes, nagyhírű orgonás, zene- és operaszerző és zenészeti író meghal. (Lásd jan. 4-én.)
1779. Sturz Péter német író halála Bremában.
1787. II. József császár 109 férfi és 35 asszonyi nevet határoz, melyekkel a zsidóknak kirekesztőleg élniök kell. (Lásd jul. 23-ikán.)

1787. Amoretti Mária Pellegrina tudós olasz nő, jogtudományi író (latin nyelven) meghal Onegliaban. (Szül. ugyanott 1756. május 12-én.)
1789. Thouret a francia nemzetgyűlés elnöke lesz.
1789. Siebenpfeiffer Jakab hírlapíró és demagog születése Lahr breisgaui városban. (Lásd 15-én.)
1790. Sándor Lipót főherceg az országgyűlés által nádornak választatik. Az első osztrák herceg e méltóságban.
1792. A franciák Dumouriez alatt Genfet elfoglalják.
1793. Roland (Philippon Mária Janka) asszony, Roland miniszter neje, szelleműs hölgy, a forradalmi férfiak találkozási központja, a vérpadon meghal. Vele együtt Lamarche az assignatagyártás főigazgatója. (Rolandné halála, ámár nem igen távol korszakba esik, mégis különféleképp adatik elő. Így Posselt, Europäische Annalen nov. 8-ára: Thiers, histoire de la revolution francaise és Becker világtörténete 10-ére, a Közhasznú esmeretek tára 18-ra teszi. A Révolutions-Almanach és Lamartine a girondisták történetében a mai napot fogadja el).
1794. A convent határozza, hogy valamennyi jakobinusclubb bezárassék.
1796. Ütközet Caldiero mellett, melyben Alvinczy osztrák tábornok meggyőzi Massena és Augereau francia tábornagyokat. Launay francia tábornok elesik.
1806. Mortier tábornagy Hannoverát elfoglalja.
1808. Napoleon nyilatkozványa Burgosból mely szerint Infantado, Híjar, Medine-Celio, Ossuna hercegek, Santa-Cruz marquis, Ferran-Nunnez és Altamira grófok, Castelfranco kir. herceg, Cevallos Pedro volt miniszter, és St. Ander püspöke árulóknak nyilatkoztatnak.
1810. Wallis canton Simplon megye név alatt Franciaországba bekebelezetik.
1812. Reil János Keresztély jeles orvos és phisiologiai író meghal Halleban.
1815. Új kegyetlenségek és öldöklések a protestánsok ellen Nismesban, kik a templomban is sértetnek és a házakban öldöstetnek. Lagarde tábornok meggyilkoltatik.
1823. A congressus Rio de Janeiroban Dom Pedro braziliai császár által feloszlatatik, ágyuk és katonák hatalmával; több követ elfogatik.

1825. Dupaty L. M. Ch. Mercier hires francia szobrász halála. (Születik 1771. sept. 29-én.)
1829. Süsskind Fr. Gottlieb vallástudós meghal Stuttgarton.
1832. Oriani Barnabás jeles csillagász meghal Milanoban. Napoleon őt gróffá kinevezte.
1847. Schedius Lajos János, széptani, történeti, földirati író, a magyar tudós társaság igazgató tagja, a Kisfaludy társaság alelnöke, számos külföldi t. társaság levelező tagja meghal. (Lásd dec. 20-án.)
1848. Windischgrätz herceg cs. tábornagy a magyar seregben szolgáló cs. tiszteket ismételve áttérésre szólítja fel. (Lásd okt. 17-én.)
1848. A köztársaság mint állandó francia alkotmány Párisban a Concordia téren kihirdettetik.
1848. A szegedi fogságból kiszabadult olaszok Pesten fáklyás zenével és szónoklattal Kossuthnak tisztelegnek. (Lásd okt. 10-én.)
1848. A berlini országgyűlés a Hotel de Russieban ülést tart. Brandenburg ministeriuma felségsértésért vád alá helyeztetik. (Lásd 11-én.)
1851. A Manchesterből Briminghamba visszaérkező Kossuth itt Derby, Coventry, Northampton, Worchester, Warwick, Kidderminster és Wakefield városok felírásait átveszi.
1853. Az osztrák bizottmány Majlandon 72 lombard politikai menekült javait lefoglalja.
1853. A kozákok 2000 kurdot megvernek Bajandur mellett Ázsiában a török határon.
1853. Albach József, az ujabbkor egyik legjelesebb hitszónoka, természettudományi, földirati és vallásos író meghal Pesten. (Születik 1795. Pozsonyban január 28-án.)
1854. Kemble Charles hires angol színész, Angolország eddig utolsó nagy színésze meghal. Ő egyszerzmind utolsó tagja volt a művész Kemble családnak, testvére Mrs. Siddons és bátyja János a tragoediában őt felülmúlták, hanem a finomabb comoediában mindeneket tulragyogott. [Weber J. J. lipcei naptára és Lorck Historisches Jahrbuch-ja szerint nov. 10-én, az utóbbi Kemble születési évét is 1766-ra teszi.] (Születik 1775.)
1854. St. Aulaire Lajos Beaupril gróf, francia követ, a „Fronde“ történetirója meghal Párisban. (Szül. 1779.)

1865. A horvát tartományi gyűlés megnyitása Zágrábban. Feladásául kitűzte a kir. meghívó levél a Magyar- és Horvátország közti régi egyesülés szabályozását. (V. ö. nov. 17. és 20-án.)

13. N o v e m b e r.

(Idus Novembris.)

309. (Kr. sz. e.) Qu. Fabius Maximus Rullianus II. consul diadalt ül az etruscusokról.
298. (Kr. sz. e.) Cn. Fulvius Max. Centumatus római consul diadalt ül a samnitákról és etruskusokról.
29. Krisztus a Jordanban kereszteltetik.
354. Szent Augustinus születése Tega (Tagaste) numidiai városban Afrikában. A neve szerint címzett augustinus szerzetesek száma a reformatio korában 30000 barátra felment. A rendnek 2000 szerzetes- és 300 apáca zárdája volt. (Meghal 430. aug. 28-án.)
867. I. Nagy Miklós pápa halála.
1002. A dánok megöletése Angolországban. II. Ethelred angolszász nemzetségű király felhívja a nemzetet, hogy a tributot I. Svenon dán királynak megtagadják, mivel a dánok a roppant és mindig felcsigázott adó dacára fogadásuk szerint az országot el nem hagyták. Következés lett a mai vérfürdő.
1093. III. Malcolm skót király elesik az Alnévic melletti csatában Northumberlandban Vörös Vilmos (Guillaume le Roux) ellenében.
1312. III. Eduard angol király születése. (Meghal 1377. június 21-ikén.)
1425. Ismét, perzsa panegyricus költő halála.
1460. Dom Henrik, portugalli infant, ki a Tengerész dicsnevet nyerte, meghal. Az ő indítására történtek a portugallok sok felfedezési utazásai, melyek a nemzetet gazdaggá és hatalmassá tévék. Alatta fedeztettek föl Madeira, az azori szigetek, és Guinea.
1468. III. Frigyes császár a szileziai fejedelmeknek császári átok fenyegetése alatt meghagyja, hogy egész erővel Podiebrad ellen hadba szálljanak.

1474. A burgundiak Merész Károly alatt, kik az egyesült osztrákok és svajciak által körülvelt Hericourt felszabadítására siettek, az utóbbiak által tökéletesen megveretnek.
1486. Eck János (tulajdonkép Mayer) a leghevesebb és leghír, hedtebb ellenzője a reformatiónak születik Eck faluban. (Lásd febr. 10-én.)
1504. Nagylelkű I. Fülöp hesseni határgrof, a protestántizmus hőse születik.
1510. Hassenstein Bohuslaus (Lobkowitz báró) cseh kancellárharcos (a magyarok ellen) és satiricus író meghal.
1585. Drummond Vilmos híres angol költő és történetíró születik.
1594. Mihály oláh vajda valamennyi az ő tartományában levő zsidót és törököt megölet. Bukarestben 4000 törököt kiengeztelődés ürügye alatt egy chanba meghivat, és ott hűtlenül lemészároltatja. Hasonló történt Giurgevoban.
1618. A dordrehti synoda kezdete a remonstransok követeléseinek tárgyában. A gyűlés tagjai mind contraremonstransok. (Tart május 9-ig.)
1624. Van Erpen Tamás (Erpenius) az arab irodalom és nyelv híres ismertetője meghal. (Lásd sept. 7-én.)
1677. Auersperg János herceg, osztrák minister halála 63 évében.
1689. Zesen Fülöp német nyelvtudós halála.
1703. Cavalier, a camisardok vezére predikálása közben a vitéz Firmacon királyi tábornok által megtámadtatván azt keményen visszaveri Nages mellett. E csatában a camisardok részéről az asszonyok is bátran részt vettek. (Lásd ápr. 16-ikán.)
1710. Favart Károly Simon francia költő és operaszöveg szerzője születik. (Meghal 1792. május 12-én.)
1711. Atzél Gábor orvos születése Füzesen, Belső-Szolnokmegyében. (Meghal 1762. Décesen ápr. 16-án.)
1715. Az egyesült angol és skót felkelők Prestonban megsemmisitetnek. (Lásd sept. 6-án.)
1729. Monsigny Péter Sándor kedvelt francia zeneköltő születése.
1738. Klotz Kristof Adolf híres tudós és régiségbuvár, ki utóbb irodalmi vitáiról Burmannal és Lessinggel elbirhedett, születik.
1752. Szörényi László dulcinai püspök és nyitrai vicarius meghal 82 éves korában.
1761. Moore John születik Glasgowban.

1770. Moncrif (Francois Augustin Paradis de) igen lelkes és ére-
nyes francia író meghal Párisban.
1775. Excelmans Remi József Isidore gróf francia tábornagy
születése Bar-le-Ducban. (Lásd jul. 21-én.)
1782. Tegnér Ezsajas híres svéd költő, püspök, születik Wärmel-
landban. (Lásd 2-án.)
1793. Franciaország barátságát kinyilatkoztatja Éjszakamerikának.
1805. A franciák Murat alatt Bécsbe vonulnak, Napoleon
Schönbrunnba indul.
1807. Napoleon a Moniteurben kinyilatkoztatja: „Hogy a Bra-
ganza ház megszünt uralkodni Portugáliában.“ E rendelet
indoka, mert Portugallia nem csatlakozott a continentalis
rendszerhez. (Lásd febr. 1-jén.)
1810. Angol áruk megégetése Lipcsében.
1811. Bast Frigyes Jakab a régi remekírók tudós fejtegetője
meghal.
1813. Az oroszok Berg nagyhercegséget megszállják.
1823. VII. Ferdinand spanyol király Madridba jó, — a spanyol
forradalom vége. (Lásd jan. 1-jén 1820.)
1824. Ütközet Kandia mellett. A görögök Ibrahim egiptomi pa-
sától 30 hajót elfoglalnak.
1825. VI. János portugali király Brasilia függetlenségét elismeri.
1825. Karaiskaki görög tábornok a törököket Missolunghi előtt
megrohanja.
1826. A görögök pártok nyílt utcaharcra fakadnak Naupliában.
1826. A görög nemzetgyűlés választmánya a nemzetgyűlés
elhelyezését Porosbul Aeginába hirdeti. (Lásd aug. 14-én.)
1826. Egyezkedés Nagybritannia és az éjszakamerikai álladal-
mak közt a háboruban károsított éjszakamerikai magán-
személyek kielégítése végett.
1828. Pindemonte Hippolite olasz költő halála Veronában.
1836. Bonaparte Napoleon Lajos Éjszakamerikába szállítatik.
(Lásd okt. 30-án, nov. 9-én.)
1839. Az angolok Wiltschire alatt rohammal beveszik Chelat-ot
Beludschistan fővárat.
1848. A magyarok ütközetet vesztenek Szamosujvárnál Urban
által.
1848. Arad városa a császáriak által négy óráig 300 bomba és
granáttal lődöztetik.

1818. Lippai ütközet Máriássy honvédőrnagy és a Temesvár felől közeledő osztrákok és oláhok közt. Máriássy vitéz harc után Radnára visszahúzódik, a császáriak Lippát megszállják. (Máriássy Lippát 18-án visszafoglalja.)
1848. Jánku oláh népvészér Felvincz városát Aranyosszékbén feldulja.
1851. Kossuth a londoni Guildhallban tiszteltetik. A bankett pártfogói lord és lady Palmerston, lord és lady Russel John, a lord Mayor és Mayoresz, Beauchamp gróf és grófné, lord és lady Beaumont. — Nagy gyűlés Hannover Square-Roomsban Londonban, hol több mint 1500 magyar színekbe öltözött hölgy jelen volt. Üdvözlő iratokat küldtek Westminster, Marylebone, Lambeth, Finsbury és Southwark és sok ezer hölgy egy adresse aláírásával.
1851. A tenger alatti táviró Dover és Calais közt közhasználatnak átengedtetik.
1854. Majthsteini Wildner Ignác, jeles jogtudós meghal Bécsben.
1862. Uhland Lajos, jeles német költő halála Tübingában. (Lásd ápr. 26-án.)
1868. Az osztrák ministerium, a szabadkőművesek rendét engedélyezi Austriában. (A szabadkőművesek Magyarországbán már 1867. év óta nyíltan működtek.)
1868. A magyar képviselőház kijelenti, hogy a pesti egyetem álladalmi intézet, és semmi vallásfelekezeti színezettel bír.

14. November.

(XVIII. Calendas Decembris.)

336. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor mint 20 éves ifju Macedonia kormányára lép.
565. I. Justinian császár halála. II. Justin császár koronázása. (Lásd május 11-én, okt. 5-én.)
936. Abu Bekir ibn Rayek Bagdadot elfoglalja.
1202. A velenceiek azon hajó sereggel, melylyel 33000 francia keresztes vitézt kellett volna Ásiába szállítaniok, Zárát, a 90 éves vak Dandolo vezérlete alatt 3 napi ostrom után a magyaroktól elfoglalják. — A város azonban nem sokára megölvén a velencei őrizetet, visszatér a magyar felsőbbség alá.

1353. A genuai nemesség a milanoi kormány ellen felkel, Boccanera Simon és a néppárt a csatát eldöntik és Visconti Giovanni, milanoi herceg elüzetik. Boccanera másnap dogenak választatik.
1489. Ferret Emil hires jogtudós születése Castello Francoban. (Meghal 1552. Avignonban július 14-én.)
1524. Pizarro Ferenc Panamából 112 emberrel hajóra száll Peru meghódítására.
1532. VIII. Henrik angol király Bollen Annával titkon egybekel, mielőtt Arragoniai Katalintól elvált volna. (Lásd május 19-én.)
1556. Casa (Giovanni de la) kitűnő olasz és latin prosaista és költő meghal Rómában. (Születik 1503. jun. 28-án.)
1559. II. Ferenc francia király a reformatusoknak halálos büntetés alatt a vallási gyűléseket megtiltja.
1571. A moriscosok vagy maurok Spanyolországban fegyveres lázadást idéznek elő elnyomójuk II. Fülöp ellen.
1590. A liga és a párisi papság esküszik: halni inkább, mint Bearn hercegnek (IV. Henriknek) engedelmeskedni.
1592. A párisi parlament VIII. Kelemen pápa bulláját könyveibe igtatja, melynek erejével, annak követe felhatalmaztatik, hogy IV. Henriket a trónról letegye.
1604. Basta cs. vezér Némethy Balás Bocskay vezérét Osgyán mellett megveri, elfogja és felnégyelteti.
1620. Bethlen Gábor a Pozsonyban elfoglalt koronát Ó-Zólyomban biztosságba teszi. (Lásd okt. 20-án.)
1626. Pappenheim meggyőzi a lázadó parasztokat Pinsdorfnál.
1642. Van Diemens Antal, a holland keletindiai társaság főnöke azon ausztraliai országot fölfedezi, mely neve után Van Diemenslandnak neveztetett.
1650. III. Vilmos orániai herceg, holland helytartó, angol király születése Haagban. (Nem okt. 14-én mint a L'art de verifier les dates írói.)
1659. Ötezer brandenburgi és lengyel, és 6000 dán katona tökéletesen megveri a svédeket Nyeborg mellett Sulzbach pfalzi gróf, és Stenbock svéd tábornagy alatt.
1665. A királytörvény (Köngelav) Dániában megadva. III. Frigyes és utódjai korlátlan hatalommal felruházva. (Lásd jan. 10-én. Ghillany diplom. Handbuch sz. 1663. évben

- kelt. Rotteck és Welcker Staatslexicona szerint csak 1670-ben, Schlosser története szerint 1709-ben kihirdetett.)
1676. Hoadley Benjamin kitűnő angol vallástudós születése Weseramben. (Meghal 1761. ápr. 17-én.)
1677. III. Vilmos orániai herceg utóbb angol király egybekél Mária II. Jakab angol király leányával.
1688. III. Vilmos orániai herceg hollandi helytartó, hajóhadával melylyel Angolország elfoglalására kiindult Wight szigetet megpillantja, — születése és egybekelése napján. (Macaulay írja, hogy ez vasárnapon 1688. nov. 4-én történt és hogy 5-én Turbay révben kiszállt. Ebből kitetszik, hogy a nagy angol történész itt a régi stílust értette, mert nov. 4-ke az említett esztendőben csak a régi stílus szerint volt vasárnap; nov. 14-ke ellenben az új stílus szerint szintén vasárnap volt, a reá következő napon pedig történt a kiszállás, mint a *L'art de verifier les dates* és számos író bizonyítja. Lásd 15-én.)
1715. Willi megveri a Jakabitákat Prestonnál.
1716. Leibnitz Gottfried Vilmos, nagy bölcész halála Hannoverában. (Születik 1646. július 1-jén, nem 1664, mint Ghillany.)
1753. Péchy Imre, a hét személyes tábla közbirája, hat országgyűlés követe, a tudós társaság igazgató tagja születik. (Meghal 1841. ápril 20-án.)
1775. Feuerbach Pál János Anzelm a jelenkor legjelesebb íróinak egyike büntető- és álladalmi jogról születik. (Németek szerint majnai Frankfurton, Scherr János szerint Jenában.) [Meghal 1833. május 29-én.]
1778. Hummel János híres zeneművész és zongorász születése Pozsonyban.
1779. Oehlenschläger Ádám remek dán költő születése Koppenhagen mellett.
1790. II. Lipót magyar király koronázási diplomájában biztosítja a nemzetet az ország integritásáról, a korona őriztetéséről az országban, és az alkotmány fentartásáról, végre az országgyűléssel törvényt hoz (X. cikk 1790.) mely Magyarország kormányzási függetlenségét Austriától kimondja. — A rendek még a koronázás előtti napon sürgették az uniót Erdélylyel. (Lásd szeptember 21-én, november 5. és 15-én, okt. 3-án.)

- 1792. Dumouriez a francia sereggel győzelmesen Brüsszelbe vonul.
- 1793. A convent Marat behelyezését a Pantheonba határozza.
- 1793. Brunet az olasz hadsereg volt főtábornoka, és Manuel volt követ kivégeztetnek.
- 1793. Ibrahim pasa, Mohammed Ali egiptomi alkirály fia, a görögök elleni hadjárat vezetője, utóbb Syria elfoglalója függetlenségre törekvő atya számára születik.
- 1797. Pataki Sámuel orvos, vegytani író francia nyelven születik. (Meghal 1820. május 28-ikán.) [Lásd február 16-ikán atyját.]
- 1798. Callet János Ferenc jeles matematikus halála. (Születik 1744. Versaillesban okt. 25-én.)
- 1800. Bouillé Ferenc, XVI. Lajos tábornoka a francia emigratio főnöke meghal Londonban.
- 1804. Bryant Jakab híres nyelvész és régiségbuvár meghal.
- 1808. Janicsár forradalom Konstantinápolyban. Mustapha Bairaktar nagyvezir a lázadók elől egy erős kőpalotába visszavonul és minden menekvést meghiusítva látván, magát a légbe röpti; de előbb még a letett zultán IV. Mustapha és anyja kivégeztetését rendelte el. A pusztulás nagyszerű volt, 5000 ház elhamvasztatott és 9000 ember életét veszti. (Lásd jun. 29-én, jul. 28-án.)
- 1809. Tormassow megveri a trebisondei pasát, mire Orbelianow herceg Poti várat a fekete tenger mellett elfoglalja.
- 1811. Perczel Mór országgyűlési követ, és a magyar szabadságharc egyik tábornoka születik Bonyhádon.
- 1825. Jean Paul (Richter Frigyes) nagyhirű német költő halála Baireuthban. (Lásd 1763. márc. 21-én.)
- 1831. Hegel György Vilmos Frigyes, nagy bölcseztudós halála Berlinben. (Lásd aug. 27-én.)
- 1833. Sarsfield meggyőzi Merino plebánust Belovado mellett.
- 1839. A chinaiak sikertelen erőlködése Hongkongnál az angol tengeri erő szétverésére. Egy chinai hirdetés az angol kereskedést örök időre megszüntnek nyilváníttja, és mindenkit felhatalmaz, hogy az angolokra mint erdei vadállatokra vadászatot tartson. (Lásd aug. 26-án.)
- 1846. A magyar conservatív párt politikai nyilatkozványa kiadatik. (Lásd jun. 6-án.)
- 1847. Freiburg megadja magát a szövetséges svajciaknak.
- 1848. Schwanthaler Lajos szobrász halála Münchenben.

1848. A magyarok csatavesztése Tordánál a császáriak által.
1848. A frankfurti országgyűlés határozata, hogy a porosz ügyekben interveniálni fog.
1851. Kossuth Liverpoolba indul, és Cork irlandi város üdvözlő iratát fogadja.
1853. Fischer Frigyes bölcsészeti és lélektani író halála.
1853. Orbellion herceg orosz tábornok egy 30000-nyi török sereg ellen Bajandur mellett állhatatosan vív, míg Bebutoff tábornok Abdi basát visszavonulásra kényszeríti.
1854. A szövetséges angol-franciák több mint 20 hajót vesztenek a fekete tengeren vihar által.
1854. Chalon John James, az újkor legjelesebb angol festészeinek egyike, kitűnő mint történeti, táj- és építészeti festész meghal Londonban 75 éves korában.
1868. Ferenc József az új kettős állam szerkezetének tekintetbe vételével rendeli, hogy felségi jogai köréhez tartozó cselekvényeknél jövőre következő cím használtassék: „Austriai császár, Csehország stb. királya és Magyarország apostoli királya;“ a szerződések szövegében: „Austriai császár és Magyarország apostoli királya,“ rövid megnevezésül pedig: „Ő felsége a császár és király“ vagy: „Ő császári és apostoli királyi felsége.“ Elhatározza továbbá, hogy az ő uralkodása alatt alkotmányosan egyesült királyságok és országok együttesen: „Osztrák-magyar monarchia“ avagy „Osztrák-magyar birodalom-“nak neveztesse; miről egyszersmind a külföldi hatalmak a követségek által értesítsenek.
1868. Rossini Joachim, a dallam kimerithetlen forrásával bíró zeneköltő meghal. (Operái: Tancred, L'Italiana in Algir, a sevillei borbély, Othello, La gazza ladra, La donna del Lago, Semiramis, Korinth ostroma, Tell Vilmos stb.) [Lásd február 29-én.]

15. N o v e m b e r.

(XVII. Calendas Decembris.)

974. (Kr. sz. e.) Jeroboam Samariában különös zsidó állományt alapítván két arany bornyut, egyet Bethel-ben másikat Don-ban felállíttat, és azoknak áldozni parancsol. Jeroboam tehát így Roboam Salamon fiától elválván, ő okozá a zsidó status két részre oszlását Judára és Izraélre.
655. Oszwein northumberlandi király megveri Penda a pogány angolszász királyt.
959. VII. Constantinus Porphyrogenitus császár meghal, fia Romanus által neki nyújtott méreg következtében.
1280. Albertus Magnus (tulajdonkép Bollstädt Albert gróf) az akkori tudományok minden ágaiban széles ismeretű férfi, ki azért bűvésznek tartatott, meghal Kölnben. (Születik 1205., mások sz. már 1193. Lauingenban Sváországban.)
1315. A svajciak fényes győzelme Morgartennál Lipót osztrák herceg és 20000-nyi serege fölött. Gróf Habsburg-Lauffenburg Rudolf elesik. (Sprecheri Rhetia, szerint 16-án.) [Lásd dec. 6-án.]
1325. Passerino meggyőzi a florenziakat Zappolino-nál.
1326. Garthen David Pultuskot megrohanja.
1532. Inka Atahualpa és indiai seregének vad megtámadtatása az aranszomjas Pizarro által.
1558. Bebek György és Telekessy Imre, Veltzembeg Fülel várának török parancsnokát Galgócz és Kazonnál megverik.
1579. Károly lotharingiai herceg rendeli, hogy az év kezdete jövőben ne dec. 25-étől, vagy márc. 20-ától, vagy husvétől, hanem jan. 1-étől számítsák.
1595. Nádasdy megveri a törököket Gyórnél.
1629. Bethlen Gábor a leghiresebb erdélyi fejedelem meghal Gyulafehérvárott. (Kazy, Katona, Gebhardi, Kazinczy, Ortellius, Benkő, Pray így, Baksay folytatója és Timon sz. 16-án Szalárdi sz. 20-án, Spangár sz. 26-án hibásan.) [Lásd febr. 1-jén.]
1630. Kepler János nagyhírű csillagász, gondok által felemészítve meghal Regensburgon. (Scherr János sz. 1631. évben.) [Lásd dec. 27-én.]

1642. Reni Guido remek festőművész meghal Bolognában.
1657. Mohammed Köprili nagyvezir Lemnos szigetet a velenceiektől capitulációval elfoglalja, mely azonban a győzők által meg nem tartatott.
1663. Haller Gábor, Apafi fejedelem egyik főnemese, zarándi főispán, író, Budán a törökök által lefejeztetik, a féltékeny Apafi megnyervén e célra a török vezért.
1680. Tököli Imre a jolsvai táborban egy 1682. évi junius végeig szóló fegyvernagyvást a császárral ir alá.
1688. III. Vilmos orániai herceg, hollandi helytartó Tourbay révben 14000 emberrel kiszáll, II. Jakab angol király ellen indulandó. (Lásd nov. 14-én.)
1703. Beresényi, Rákóczy fővezére az elfoglalt Ó-Zólyomba vonul.
1704. Érsekújvár majdnem egy évi ostromzár után megadja magát Rákóczynak.
1708. Pitt Vilmos, chatami gróf születése Cornwallisban. (Lásd május 11-én.)
1715. Az ugynevezett barrièretractatus kötése Antwerpenben Németalföld és VI. Károly császár közt. A köztársaság, mely ez időben fénypolcán áll, 9 belga várban megszállási jogot nyer.
1723. Brand J. Chr. tájfestész születése.
1738. Herschel Frigyes Vilmos, első rendű csillagász születése Hannoverában. (Meghal 1822. aug. 23-án.)
1741. Lavater János Gáspár, erkölcsi, bölcselmi és phisiologiai író születése Zürichben. (Meghal 1801. jan. 2-án.)
1784. Bonaparte Jeromos, montforti herceg, volt westfalai király születése Ajaccióban.
1787. Ennemoser József jeles orvosi és bölcsész író születik Hintersee tiroli helységben. (Lásd sept. 19-én.)
1787. Gluck Kristof lovag, hires drámai zeneszerző halála Bécsben.
1789. Thaisz Endre, író, a Tudományos Gyűjtemény egyik szerkesztője, a magyar tudós társaság levelező tagja születik Jolsván Gömörben. (Meghal 1840. jul. 9-én.)
1789. Potemkin orosz tábornagy Bender török várt hadszerződésileg elfoglalja.
1790. II. Lipót magyar király koronáztatása Pozsonyban.
1793. A convent egy határozata által a sorsjátékok eltiltatnak.
1793. Roland kézművek felügyelője Franciaországban, író, utóbb

- forradalmi miniszter, bujdosás közben átszurja magát. (Lásd nov. 12-én.)
1798. Az angolok Minorcát elfoglalják.
1807. A westfalai királyság alkotmánya és Bonaparte Jeromos mint westfalai király kihirdettetnek.
1814. Mind Gottfried, a híres ugynevezett Macska-Raphael, festész meghal. (Születik 1768. magyar szüléktől Bernben.)
1815. Felkelés Venezuelában (Margaritában) melynek élére Bolívar áll Morillo ellen. (Lásd május 9-én.)
1818. Az öt európai nagyhatalom nyilatkozványa egy általános béke megalapításáról.
1818. Hirzel Salamon svajci államférfi és történetíró meghal 91 1/2 esztendő, utolsó napjáig irodalmilag munkás lévén. (Szül. 1727. május 13-án.)
1825. A portugalli király jóváhagyja a Brasiliával aug. 29-én kötött szerződést és Brasilia császáranak címét felveszi. (Lásd aug. 29-én, márc. 10-én.)
1831. A londoni conferentia elismeri Belgium függetlenségét.
1831. Békeszerződés Belgium és Hollandia közt, mely azonban a függetlenségi háborút még teljesen be nem fejezte.
1831. Brasiliai határozmány, mely által az ottani rabszolgák több kedvezéseket nyernek.
1832. A francia hadsereg Belgiumba vonul.
1832. Siebenpfeiffer demokrát író éjjel börtönéből megszökik.
1833. Moszdorf szász democrata börtönében felakasztja magát. (Lásd sept. 2. és 4-én.)
1837. Felkelés Canadában a rabulista Papineau alatt. (December 20-ig.)
1839. Marryat kapitány megveri a bahiai lázadókat Brasiliában egy tengeri csatában Villa da Laguna előtt, és a révet is elfoglalja.
1841. Császári rendelet megjelenik Chinában, mely az angolok kiirtására szólít fel. (Lásd 14-én.)
1848. Ideiglenes alkotmány Szászországban, mely a sept. 4-ki alkotmányt megváltoztatja. (Lásd aug. 13-án.)
1848. Asbóth Lajos őrnagy sikeres ütközete Appel osztrák tábornokkal, Bogsánnál.
1848. Forradalom Romában. Rossi miniszter a nép által meggyilkoltatik. (Lásd nov. 16. és 17-én.)
1848. A porosz követi kamara 42 tagja a kormány törvénytelen-

- ségei miatt az adót megtagadja, és e miatt pörbe idéztetik. A gyűlés a mielentzi teremből elűzetik. (Lásd febr. 4-ikén.)
1848. Győztes ütközet Batthyány Kázmér alatt a rácokkal Vukovár és Szarvas közt.
1849. Egy birodalmi földtani intézet szervezése Bécsben a császár által jóváhagyatik.
1849. Horváth Mihály volt magyar püspök és oktatási minister, Möring álnév alatt, és tót vászonkereskedő álöltözetében külföldre menekül.
1849. A versaillesi Haut-Cour a menekült juniusi lázadókat: Ledru-Rollin, Considerant, Boichot, Rattier, Ribeyrolles stb. in contumaciam deportatióra itéli.
1855. Tschischka Ferenc, Bécs történetirója, műbuvár meghal Bécsben. (Születik ugyanott 1786. nov. 18-án.)
1856. Bariatinski herceg, orosz helytartó és főhadvezér Kaukaszban, bevonulását tartja Tiflisbe.
1868. A magyar képviselőház elfogadja a Magyarország és Horváth- Slavon- és Dalmátországek közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezményt.

16. N o v e m b e r.

(XVI. Calendas Decembris.)

42. (Kr. sz. e.) Claud. Tiberius Nero Cäsar római császár születése. (Lásd márc. 16-án.)
329. Nagy Konstantin keletrómai császár Konstantinápoly alapját lerakja.
813. Nagy Károly császár saját fiát Ájtatos Lajost Aachenban megkoronázza.
960. Gehwer a renegát Fez-ot elfoglalja.
1088. Hermann, luxemburgi gróf, német ellenkirály megöletik.
1272. III. Henrik angol király halála.
1324. Harapott orcájú Frigyes meissenai határgróf és thüringeni tartományi gróf meghal.
1351. Walsee Eberhard meggyőzi a cseheket Hellmonsed-nál.
1414. A tizenhetedik általános egyházi gyűlekezet Constanztban

- első ülését tartja. (L'art de verifier les dates. Brinkmeier sz. okt. 16-án, miután azonban az a conciliumokra nézve az előbbi forrást használta, amannak több hitelességet kell adni. (Lásd nov. 1. és 5-én, okt. 16-án.)
1427. Fejedelmi gyűlés Frankfurton a hussiták ellen. Brandenburgi Frigyes.
1474. Kázmér lengyel király megrettentetve Zápolya és Kinisy, Krakó külvárosáig terjedő száguldozásai és pusztításai által, Mátyás magyar királyt békével megkínálja. (Lásd márc. 13-án, dec. 8-án.)
1488. Corvin Mátyás Glogaut elfoglalja.
1490. Miksa német császár bajor és sváb hadakkal Székesfehérvárt kiostromolja és elpusztítja. Nagy kegyetlenségek elkövetetnek. (Engel sz. nov. 19-én, Geisau sz. okt. 19-én.) [Lásd jul. 19-én.]
1522. Nagy vérengzés melyet a spanyolok a perui benszülöttek ellen elkövetnek.
1532. Atahualpa, Peru inkája elfogatik. (Lásd 15-én.)
1551. Ulama perzsa vezér Lippa várának átadását ajánlja török seregével, szabad menekvés feltétele alatt. (Lásd dec. 5-én, nov. 7-én.)
1561. Engel Angelus András, német történetíró születik Straussbergen. (Meghal ugyanott 1590. dögvészen aug. 9-én.)
1591. Brisson parlamenti elnök és két tanácsos Párisban II. Fülöp spanyol király befolyásával minden törvényes eljárás nélkül mint eretnek felakasztatik.
1608. II. Mátyás magyar királynak választatik.
1631. A svédek majnai Frankfurtot elfoglalják.
1632. Csata Lützen mellett. Wallenstein megveretik Gustav Adolf svéd király által, de a győző hős elesik. Pappenheim megöletetik Stälhansdke svéd ezredes által ki épen holt királyát a csatából vitte. Bernát weimari herceg befejezte a proteštánsok győzelmét.
1656. IV. János portugalli király halála. (Lásd dec. 1-jén.)
1703. Tallard francia tábornagy Landaut elfoglalja.
1713. Villars francia tábornagy Freiburgot Breisgauban elfoglalja.
1717. D'Alembert (Jean le Rond) a mult század legjelesebb férfainak egyike, matematikai, bölcselmi ismeretei és befolyása által Franciaországra, születik Párisban. (Lásd okt. 29-én.)

1724. Nagy Péter orosz cár kamarását Monsurat lefejezteti és nővérét, Balk tábornoknét Siberiába száműzi, miután azon kegyelemben részesült, hogy 11 neki odaitélt kancsuka ütésből csak ötöt valósággal szenvedett, a többi levegőbe huzatott.
1775. Paradeiser Marian, egyházi zeneszerző meghal Melken.
1785. Wallerius János Gottschalk, híres vegyész és természetbuvár meghal Upsalában.
1794. Coronini-Cronberg János Sándor gróf, cs. k. altábornagy a temesi tartomány absolutisticus kormányzója, és az Oláhországot megszálló hadtest parancsnoka születik Görzben.
1797. II. Frigyes Vilmos porosz király halála.
1805. A franciák 17-re menő éjjelen véres ütközetben megverik az oroszokat Hollabrunnál. Murat Bagration ellen.
1806. Dombrowsky Posenben négy nemzeti lengyel gyalogezred felállítását parancsolja.
1806. Lenczye átadása. Dombrowsky Zastrow ellen.
1806. Ali Gohar, közönségesen Schach Alum, az utolsó nagymogul, ki a híres mysorei nabob Hyder Ali előmenetei miatt oltalmat az angoloknál keresett, meghal Delhiban. Országá angol tartomány lett.
1808. Az istriai herceg Arandat, a dalmát herceg St. Andert megszállja.
1808. A dán főhaditörvényszék bizottmánya Peymann, Bielefeld és Gedde vezéreket halálra ítéli.
1812. Napoleon, Davoust és Ney nagy csatája Kutusow és Miloradovits ellen.
1813. Amsterdamban új ideiglenes kormány alakítatik.
1818. Több francia és belga katonatiszt összeesküvése II. Napoleon érdekében.
1821. Attica, Boeotia, Euböa, Phokis, Lokris, Doris, Ozolae, Thessalia és Macedonia Negriz Tivadar elnöksége alatt Areopagus nevű országglást alkotnak Salonában. (Lásd nov. 4-én, dec. 1-jén.)
1822. Récsy Emil magyar jogtudományi, nemzetgazdászati író, fordító és szerkesztő születése Kolosvárott.
1824. Le Vaillant Ferenc természetbuvár, híres utazó Afrikában meghal Párisban.
1826. Kind Frigyes német szépirodalmi író meghal. (Lásd márc. 4-ikén.)

1827. Vanderbourg Károly (Boudens) jeles író és fordító meghal Párisban.
1829. O'Connel heves beszéde Dublinban az unio acta eltörlése ügyében.
1830. Wellington és ministeriuma lelép, mert a szabadelmű eszmék mindenütt győznek.
1832. Barthelèmy Ferenc, francia pair és a követkamara volt elnöke meghal Namur mellett.
1848. Messenhauser Vencel a forradalmi Bécs főparancsnoka és Fenneberg vezéri segéd meglövetik.
1848. Forradalom Rómában. A nép a Quirinal palotát ostromolja, a sorkatonaság a néphez áll, az ágyuk a palotának szegeztenek, és IX. Pius pápának ultimatum küldetik, melyben, ha egy óra alatt a javaslatokat el nem fogadja, személyén kívül minden más a palotában lévő ember felkoncoltatásával fenyegettetik. Csatazás a svajciak ellen. A democratia győzvéen, ministerekké lettek Mamiani, Sterbini, Rosmini, Galetti, Sereni, Campello és Lunati. (Lásd nov. 15. és 17-én.)
1849. A Widdinből visszatért magyar menekültek Pesten az Újépületbe záratnak; a velük visszatért közlegénység Temesváron a cs. seregbe soroztatott.
1849. Aradon 13 ezredes és két alezredes, köztük gróf Haddik, Asbóth Lajos, Földváry Károly és Bayer József halálra ítéltetik, részvétért a magyar forradalomban. A megkegyelmezés egynél 10 évre, a többinél 18 évre történt.
1849. Lázadás kitörése Bosniában és a Herzegovinában.
1851. Austriában az egyletek, melyek világosság barátjai, német katolikusok és szabad keresztény községek név alatt támadtak eltiltatnak.
1852. Hind Londonban a Calliope nevű bolygót fölfedezi.
1853. Delcourt Victor Hubert, az első folyamodásu törvényszék elnöke, a vlamandi nyelv fölélesztésének előküzdője meghal Brüsszelben.
1858. Mészáros Lázár, magyar hadügyminister mint menekült meghal Eywoodban Angliában. (Lásd febr. 20-án.)
1861. Sárosy Gyula magyar költő halála Pesten.
1868. Az osztrák birodalmi tanács delegatiója és a magyar országgyűlés delegatiója Pesten megnyitják üléseiket a közös

érdekek elintézésére. A delegatiók először gyűléseznek Magyarország fővárosában. Az állami szerkezet dualismusa erőteljesebb kifejezést nyer.

17. November.

(XV. Calendas Decembris.)

9. Titus Flavius Vespasianus, római császár születése Rietiban. (Lásd junius 21-én.)
70. Titus Vespasian fia, Jeruzsalem elfoglalása után hadseregével Berys syriai városba jó és ott atyja születésnapját azzal ünneplé, hogy a néző játékokban néhány ezer fogoly zsidót a vadállatoknak oda vetett. (Lásd september 13-án, okt. 24-én.)
375. I. Valentinian római császár Bregetioban (Szőny, Komárom mellett) a quadok követeit fogadja és rongyos, durva kinézésükön annyira felháborodott, hogy ere elpattanván meghalt. (Valentinian született 321. Cibalis, vagy Cibalae pannoniai városban, Mursa (Eszék) és Sirmium (Mitrovitz) közt, alkalmasint a mai Vinkovce helyén. Atyja kötélgyártó volt.)
615. Romilda, Gisulph friauli herceg neje, Cividaleban lefejeztetik.
680. A hatodik nagy egyházi gyülekezet Konstantinápolyban tartatik. (Lásd sept. 16-án.)
876. Rollo [másként Raul vagy Robert] Norvégiából kiindulva Franciaországon kiszáll. (Lásd julius 20-án, nov. 30-án.) Együgyü Károly francia királylyal kötött békéje folytán 911 évben Normandia hercegségét alapítá, Neustria királyság egy részéből.
1102. Mathilde toscanai grófnő Canossa várában a pápának birtokait ismét odaajándékozta.
1262. Abatai Nujan győzelme a mongolokon Schaburan mellett.
1278. Zsidóüldözés Londonban.
1370. Nagy Lajos magyar király Krakóban lengyel királynak koronáztatik. (Lásd febr. 23-án, május 8-án.)
1494. Pico János mirandolai és concordiai herceg, korának legnagyobb tudósainak egyike, ki mint 10 éves fiu a jogtu-

- dományt tanulá és fejtegeté, 17 éves korában 22 nyelvet ismert és 24 éves korában Romában 900 tételt a dialektikából, hittanból, matematikából, mágiából, cabbalából és természettanból a tudósok vitatásainak alá terjeszte, meghal 31 éves korában Florenzb. (Lásd febr. 24-én.)
1494. VIII. Károly francia király Florenzb. vonul.
1551. Ulamabeg Lippát Martinuzzi Györgynek és Castaldónak átadja. (Lásd nov. 16-án, dec. 5-én.)
1558. Mária angol királyné meghal. Öt évi kormányát 300–400 kivégeztetés gyalázza — többnyire protestánsokat sújtva.
1573. Zuniga Lajos (Requesens) maltai nagycsomthur és németalföldi helytartó Brüsszelbe érkezik. (Lásd nov. 28-án, dec. 18-án.)
1587. Vondel (Joest van) nagyhirű holland költő születik Kölnben anabaptista szüléktől. (Lásd febr. 5-én 1679.)
1592. III. János svéd király a testvérgyilkos halála. (Lásd febr. 22-ikén.)
1597. Józsika István, Báthory Zsigmond vezére Temesvár vivásával felhagyni kénytelen.
1605. Korponai gyűlés Bocskay alatt megnyitattik. [Fessler, Szalay. A meghívás nov. 3-án történt mint Zavodszky írja, Baksay sz. nov. 3-ára meghivatott, Kazy végre azt jegyzi meg: Ad diem sextum idus Novembris (nov. 8-ik,) comitia sequacibus huc edicta, multos pacis spe cupidissimos adduxerant.] (Lásd 21-én.)
1645. Lemery Miklós, vegytudós születése Rouenban. (Lásd jun. 19-én.)
1681. Courayer Pierre François, egy a maga tudományosságáról, szabadelműségéről és jelleméről híres hittudós születése Rouenban.. (Meghal 1776. okt. 17-én.)
1700. Nollet János Antal híres természettanár születése Pimpreben.
1727. Belloi Péter Lőrinc híres francia drámaíró születése. (Meghal 1775. márc. 5-én.)
1728. Hoffer János Bernát, jogtudós születése Nürnbergben. (Meghal 1792. okt. 1-jén.)
1739. Teleki Sámuel gróf, kikülli és bihari főispán, erdélyi kancellár, a marosvásárhelyi nagy könyvtár alapítója, a göttingeni, jenai és varsói tudományos akademiák tagja születik. (Lásd aug. 7-én.)

1747. Le Sage Alain René, francia regényíró halála Boulogneban. (Némelyek szerint sept. 8-án 1743.)
1749. Penzel Abraham Jakab, sokoldalú tudós, kivált a régi remekírókban és nyelvekben születik Törten faluban Dessau mellett. (Lásd márc. 16-án.)
1765. Macdonald István Jakab, Tarent hercege, francia pair és tábornagy születése Sancerreban. (Szöllősy naplója sz. 18-ikán.)
1773. Csokonai Vitéz Mihály magyar vig költő születése Debrecenben. (Nem nov. 13-án mint Vállas. Toldy: Handbuch der ungarischen Poesie első kötetében Csokonai születését előbb Kölcey után 1774. évi december 17-ére, utóbb a második kötetben Kazinczy után kiigazítva nov. 17-re 1773. teszi, és e napot megtartá a Nemzeti könyvtárban közre bocsátott tartalomdús életírásában is.) [Lásd jan. 28-án.]
1773. Hawkesworth John a legszellemdusabb angol írók egyike (hirlapi szak, utazás, ethnographia, költészet) meghal Londonban. (Születik 1719, némelyek sz. 1715.)
1776. Schlosser Frigyes Kristóf kitűnő történész születése Jeverben. (Lásd sept. 23-án.)
1790. Szávics Demeter, magyar író születése Rácalmáson Fehér vármegyében.
1793. A braunschweigi herceg rohama Bitsch hegyvára a franciák által visszaveretik.
1793. Robespierre beszéde a köztársaság politikai állapotjáról.
1794. Dugommier francia tábornok St. Sebestyénnél hősieles győzelemben elesik.
1796. A három napi (nov. 15., 16. és 17-én) csata Arcole mellett a franciák fényes győzelmével az osztrákokon végződik. Bonaparte Alvinczyt megveri.
1796. II. Katalin orosz cárné halála. (Szül. 1762. jul. 9-én.)
1798. Batthyány Ignác gróf egri, utóbb erdélyi püspök, jeles egyház- és államtörténeti író meghal. (Szül. 1741. Németújváron jun. 30-án.)
1800. Ruska és Barbou csatavesztése a tiroliak által a Passeyr völgyben.
1810. Svéd hadizenés Angolország ellen.
1810. Angol áruk megégetése Baireuth és majnai Frankfurton.
1812. Paget angol tábornok, legközelebbi hadvezér Wellington után elfogatik Soult egy hadosztálya által.

1812. A franciák megveretése Krasnoy mellett az oroszok által. Kutusow küzd Napoleon, Eckmühl és Ney ellen, 9000 francia megadja magát. (Lásd 16. és 18-án.)
1813. Zendülés Amsterdamban a kivonuló franciák (Piacenza herceg) ellen és Haagban. A francia hivatalnokok elüzetnek, a vámbódék meggyújtatnak. (Lásd 18-án.)
1813. A badeni nagyherceg lemond a rajnaszövetségről.
1816. Ambros August Vilmos, jeles zeneszerző születése Mauth-on a prágai kerületben.
1817. Medgyes Lajos magyar költő és hitszónak születik Maros-Vásárhelyen.
1817. Pasquier minister a francia követi kamarának igen antiliberalis sajtótörvényt előterjeszt, mely nagy viták után megbukik.
1817. Az angolok Indiában Hastings alatt megverik a Peischwakat.
1818. Anton Károly Gottlob érdemes történetbuvár meghal.
1823. Egy portugalli nemzetgyűlés új alkotmányt hoz, melyet a király dec. 11-én jóváhagy.
1827. Belsham William angol történetíró halála Londonban.
1829. Molling Ove, dán állami minister és történetíró meghal.
1830. A brasíliai kamarák a hadügyministeriumot vád alá helyezik.
1831. Új Granada magának új alkotmányt ad.
1832. Ruffo-Scilla Lajos bibornok, nápolyi érsek, papi érdekekből a monarchia aláztatója meghal.
1848. Mozgalom Boroszlóban a berlini eseményekért. Pinder az adómegtagadás ügyében nyilatkozik.
1848. A magyarok által elhagyott Kolosvár megadja magát a császáriaknak. Wardener tábornok 18-án, Kalliany 20-án bevonult.
1848. Forradalom Romában; a pápa a forradalom elvei elfogadására kényszerítetik. (Lásd 16-án.)
1849. Aradon 12 magyar ezredes, közte Perczi Mihály, Dipold, Berseny, Szathmáry, Mesterházy, Horváth János és Mezei halálra, kettő várfogságra ítéltetik. A halálos ítélet 18 évi várfogságra szelidítetett.
1852. A halálos büntetés visszaállítása Toscanában.
1854. Lort Stuart Dudley angol államférfi, a menekültek pártfogója meghal Stockholmban. (Születik 1803.)

1858. Owen Dale Robert, a socialismus alapítója Angolországban meghal, 89 éves korában.
1868. A Magyarország és társországai közt a fenforgott közjog kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény királyi szentesítést nyer. Horvátország-Slavonia és Dalmatia önkormányzati jogot nyer, Magyarország ezen királyságok területi integritását biztosítja. Fiume tengeri város hová tartozandósága függőben marad. Horvát-Slavon- és Dalmátország érdekeinek tekintetéből a központi magyar kormány mellett egy tárca nélküli horvát miniszter kinevezetik. Az 1867 XII. törv. cikkben kijelölt közös ügyekre nézve Magyar- és Horvátországnak közös törvényhozása és közös kormánya van. A kiegyezés létre jötté óta a magyar országházon a magyar mellett a horvát zászló is lobog. (Lásd november 8-ikán 1861., november 12-ikén 1865., szeptember 28-án 1868.)

18. N o v e m b e r.

(XIV. Calendas Decembris.)

1096. Az arragoniak győzelme a maurokon Alcovaz-nál.
1100. I. Fülöp francia király, II. Orbán pápa által másodsor excommunicáltatott, mert anjoui gróf Fulcónak feleségét Bertradet magához vette.
1177. Saladin egiptomi, aleppoi és damascusi zultán megveretik a keresztesek által Ramlah mellett Chatillon Rainald, Kraki hercege alatt.
1281. Mihály Paleolog görög császár IV. Márton pápa által excommunicáltatik mint az egyházi szakadás előmozdítója. (Lásd május 7-én.)
1330. Orselen Werner, a német rend nagymestere, lovagjainak egyike által megöletik Marienburgon.
1369. A velenceiek Triestet elfoglalják.
1440. Bolingbrooke Roger, herceg Glocester káplánja, mágia és necromantia gyakorlásáért lefejeztetik, Glocester Eleonora hercegnő mint bűntárs, szerelemital készítésért és boszorkányságért elítéltetik, hogy hajadon fővel és égő

- gyertyával kezében három napon London utcáin járjon, azután örökös fogságra tétetik. (Lingard.)
1482. II. Bajazid zultán egy ünnepélyes vendéglés alkalmával Kedük Ahmedpasával, Kaffa és Otrantó elfoglalóját és Kasimbeg karamani uralkodó meggyőzőjét törrel átdöfeti.
1518. Cortez Ferdinand 10 hajóval, 600 spanyollal, 18 lóval és néhány ágyuval San Jagot elhagyja és Mexico elfoglalására indul.
1519. Cortez Ferdinand Mexicóba bevonul és Montezuma által barátságosan fogadtatik. (Lásd nov. 24-én, aug. 13-án.)
1561. Sándor moldovai despota, megveretik Székely Antal és Laszki Albert által Verbyt falunál és helyébe Heraklides Jakab vajdának beigtattatik. (Oláh. Horm. — Timon az epitomeban azt írja, hogy Baksay ez eseményt 10-re teszi, mi nem igaz, mert Baksay is csak 18-ra teszi. Lásd nov. 5-ikén.)
1619. A Bethlen Gábor által összehívott országgyűlés Pozsonyban megnyittatik. (Lásd 11-én.)
1644. Tscherning András német költő születése. (Meghal 1659. sept. 27-én.)
1647. Bayle Péter nagyhirű és befolyású francia bölcsezt születése Carlat-on Languedocban. (Lásd febr. 29-én, dec. 28-án.)
1663. Köleséri Sámuel történeti író születése Szendrő borsodmegyei faluban.
1664. Bán Zrinyi Miklós a költő erőszakos halállal kimulik Csáktornya vidékén. (Nem okt. 8-án mint Moreri írja.) [Zrinyi halálának módjára nézve megjegyzendő, hogy a magyar nemzeti muzeumban puska találtatik, melynek agyán ezüst lemezbe vésett következő írás olvasható: Ego sum illa fineta, ex qua comes Nicol. a Zrin in Sylva Ottok insula Muraköz in Venatione ab Apro persecutus in Venatorum supremo N. Stephano Poka Anno 1664. die 18. Novembris trajectus est, a nepote Gabriele Poka P. ac G. D. Paulo Benyovszky Dominium idem conscribenti donata sunt. Anno 1755. in perennem rei gestae memoriam. Ezen felírás tehát ellentmond azon közállításnak, hogy Zrinyi vadkan által széttépetett volna, de viszont ezen utóbbi állítás ismét megegyezik ama sírírattal,

mely a Pignatelli hercegnő által hős Zrinyinknek Csáktornyán állított emléken látható. A hosszú felírás eleje imez:

„Hic jacet invictus quondam interfectus ab apro
Zrini, praeda suis hostibus apta magis, etc.“

- Pignatelli hercegnő Althan gróffal férjesült, kinek VI. Károly császár Csáktornyát ajándékozta. (L. ápr. 22-én.)
1673. Frangepani Anna Katalin, a lázadó Zrinyi Péter özvegye, a magyar forradalom legelső indítója, férjének és testvérének e vállalatra buzdítója Gratzban lefejeztetik. (Lásd ápr. 30-án.)
1707. II. Rákóczy Ferenc seregei Eszterházy gróf jószágait Stajországból pusztítják.
1736. Fasch Károly Frigyes Kr. hires egyházi zeneszerző születése Berlinben.
1738. Béke VI. Károly császár és XV. Lajos király közt Bécsben, mely által a lengyel trónpör elintéztetik. (Lásd okt. 3-ikán.)
1743. Ewald János dán költő születik.
1764. Agrell Károly Magnus, hires orientalista és fordító születik Limarydon Svédországban.
1768. Pelham Tamás hires angol minister és államférfi halála Londonban.
1768. Werner Zakariás német költő születése. (Még hal 1823. jun. 17-én.)
1778. Tzschirner Henrik Gottlieb vallástudós születése Mitweidán.
1780. Romy Károly György magyar történeti, gazdasági, régiségi és statistikai író születése Iglón Szepes megyében. (Lásd ápr. 9-én.)
1784. Flatters N. jeles francia szobrász születése néhai Roer megyében.
1791. Droz Henrik Lajos Jakab hires mechanicus meghal Nápolyban. (Lásd okt. 13-án.) [V. ö. atyját július 28-án, nov. 28-án.)
1793. Vádindítás Bazire, Chabot, angersi Delaunay és toulousi Julieu ellen.
1794. Az egész lengyel sereg Bresce mellett magát az oroszoknak megadja.
1794. Barátsági, kereskedési és hajózási szerződés Éjszakamerika és Angolország közt.

1798. Thoue Tibold Farkas az irhoni unio alapítója egy nyakán ejtett seb következtében meghal Dublinban, midőn a halálos ítélet ellene már kimondva volt.
1802. Ruszegger József híres utazó és bányász születik Salzburgon.
1804. Klauzál Gábor híres magyar szónok, 1848 évben kereskedelmi minster születik Pesten. (L. aug. 3-án.)
1806. Braunschweig, Halberstadt, Hildesheim és Goslar Bisson tábornok által Napoleon nevében birtokba vétetnek.
1806. III. Frigyes Vilmos porosz király fenyegető szöveget intéz Osterodeból a felkelésre kész lengyelek ellen.
1812. Minsk rohammal bevétetik Tschitschakov által, ki aztán Tormassow tábornokkal a Berezina felé sebesen indul.
1812. Ney ki Smolensket szétrombolá, az utócsapattal Krasnoyba megérkezvén az oroszok által meglepetik de roppant veszteséggel magát Napoleonig keresztül vágja. (Lásd 19-ikén.)
1813. A helvét köztársaság neutralitását kinyilatkoztatja más országok irányában. Napoleon e határozatot megengedi, a szövetségesek annak elismerését megtagadják a svajciaktól.
1813. Danzig bombáztatása, egy lőportár felrepülése, végre capitulatioja a szövetségesek előtt. Sándor württembergi herceg orosz-porosz sereggel Rapp francia tábornok ellen.
1813. Az osztrákok Nugent tábornok alatt Ferrarát megszállják.
1813. A rajnaszövetség teljes felbomlása; általános népfelkelés a franciák ellen Hollandban, különösen Amsterdamban.
1815. A francia király a szent szövetségbe áll.
1825. Lévai József magyar költő születése Sajó Szentpéteren Borsodmegyében.
1830. A nemzetgyűlés Brüsszelben egyhangulag Belgium függetlenségét kimondja. (Lásd október 4-én, november 10-én, november 22-én.)
1837. A hét göttingeni tanár Albrecht, Dahlmann, Ewald, Gerwinus, Weber, Grimm Lajos és Jakab tiltakozása a hannoverai álladalmi alaptörvény nov. 1-jén történt felfüggesztése ellen. E derék férfiak oly időben szólaltak fel, midőn a reactionarius szellem leginkább dulaodott.
1848. Mozgalom Boroszlóban a berlini eseményekért, civodás

- a magyar fegyverekért. A béke Engelmann polgárvédi parancsnok által helyreállítatik. (Lásd 17-én.)
1849. Nagy rokonszenvi meeting Liverpoolban Magyarország iránt, melyben lord Palmerston felkérni határoztatott, hogy a magyar menekültek ügyében közbejárjon.
1849. Ferenc József osztrák császár Magyarország déli részeiből Temes, Torontál, Krassó és Bács vármegyéket, valamint Szerém megyéből a rumai és illoki kerületet kiszakítván, ebből Szerb vajdaság és temesi Bánság nevű, külön kormányzás alatt levő tartományt alakít és a szerb vajdaság nagyvojvodája címet felveszi. (Lásd december 15-én és 29-ikén.)
1850. Lin chinai cs. biztos 1839-ben több angol opiumhajó elsüllyesztője meghal.
1851. Kossuth és a magyar menekültek bucsuja Londonból.
1852. Fürstenau Antal Bernát híres fuvalás és ezen hangszerre jeles zeneszerző meghal Dresdában. Fürstenau atyja és fia szintén jelesek voltak mint fuvalások.
1853. A törökök csatavesztése Azehur mellett az oroszok által.
1853. Safa város elvesztése a törökök által.
1857. Delhiban a királyi család 24 tagja felakasztatik a lázadásban való részvételért.
1858. Az oroszok Villafranca révét átveszik.

19. N o v e m b e r.

(XIII. Calendas Decembris.)

461. III. Severus Ravennában Ricimer segítségével nyugotrómai császárnak kikiáltatik. (Meghal 465. aug. 15-én.)
1190. A német vitézek, vagy marianusok rende VI. Henrik császár alatt keletkezik Ptolomaisnál. (Megerősített a pápai bulla által febr. 12-én 1191.)
1231. Sz. Erzsébet II. András magyar király leánya thüringeni tartományi grófnő meghal 24 éves korában. Gyontatója marburgi Konrad az ő zsarnoka volt és szigorú vezeklése a jóteknő fejedelemnő kora halálát okozta.
1284. Lentini Alaymo siciliai nemes, előbb Anjou Károly párt-hive, utóbb arragoniai Don Pedro uralmát Siciliába behozva,

- Don Jayme kir. herceg parancsára fogolyként egy arragoniai hajóra szállítatik, hatalma veszélyes növekedése és kétszínűsége miatt. (Lásd febr. 19-én, márc. 30-án, jun. 5-én, okt. 29-én.)
1335. Szerződés Visegrádon Robert Károly magyar, János cseh, és Kázmér lengyel király közt, mely által János lemond a lengyel királyi címről, Kázmér jogairól Boroszló, Oppeln és Silézia hercegségre, Robert Károly pedig a lengyel királyságra kilátást nyer. (Engel. Virág: Magyar századok. Ellenben Hormayr és Mednyánszky zsebkönyve szerint 25-én.)
1350. Raoul de Nesle francia connetabl minden pörbevonás nélkül, a nem rég koronáztatott II. János király parancsára lefejeztetik. (Lásd sept. 26-án.)
1402. Bebek Imre vránai perjel, a vránai várat nápolyi László király helytartójának átadja.
1405. A velenceiek Paduát elfoglalják.
1411. Fegyverszünet Ófalun, Zsigmond magyar és Jagelló Ulászló lengyel király közt.
1423. V. Alfonso arragoniai király Marseillet pusztítja.
1449. Conti (Giusto de) jeles olasz költő meghal Riminiban. (Tiraboschi mondja, hogy születési éve ismeretlen.)
1472. Bessarion mint ember és tudós nagyhirű bibornok meghal Ravennában. (Születik 1359. Trapezuntban.)
1521. Colonna Prosper Majlandot elfoglalja.
1522. Chemnitz Márton evangel. hittudós születése Brandenburgon.
1530. Augsburgi országgyűlési határozmány, mely a római katolika vallás tételeit megerősíti, és a protestánsoknak tett engedményeket visszavonja.
1581. IV. Iwan cár legöregebb fiát meggyilkolja.
1581. Morel János tudós és költő meghal. (Születik Ambrun dauphinei helységben 1511-ben.)
1608. II. Mátyás magyar király koronáztatása. (Nem 9-én mint Hormayr és Mednyánszky tört. zsebkönyve.) [Lásd márc. 20-ikán.)
1623. Bethlen Gábor országgyűlést hirdet Nagyszombatra.
1632. V. Frigyes pfalzi választó fejedelem, II. Ferdinand ellen választott cseh király meghal Wormsban, vagy Mainzban. (Nem 27-én mint Becker.) [Mások sz. 29-én.]

1643. Guebriant francia tábornagy Rothweil németországi várost elfoglalja, 24-én sebein meghal.
1665. Poussin Miklós híres történet- és tájfestész meghal Rómában.
1703. A vasálarc, Mattioli Ercole halála a bastilleben. Ezen rejtélyes fogoly tehát se XIV. Lajos ikertestvére, se Vermandois gróf, se herceg Beaufort, se Cromwell Henrik, se Monmouth herceg (II. Károly természetes fia) se Arwediks örmény patriarcha, se végre Fouquet minister nem volt. Voltak kik az álarc alatt asszonyt is véltek lappangani. (Lásd május 2-án, márc. 23-án.)
1729. Buddeus János Ferenc híres tudós halála. [Moreri sz. nov. 9-én.] (Lásd jun. 25-én.)
1741. Montfaucon Bernát jeles régiségbuvár, remek szakművek szerzője meghal Párisban.
1763. Fernov Károly Lajos műismerő, ítész és író születik Blumenhagenban.
1765. Mazzuchelli Giovanni Mária az olasz irodalom történetirója (hat folio kötet) meghal.
1787. A francia király a párisi parlamentnek azon határozat beigtatását meghagyja, mely szerint 400 millió livres-ig menő kölcsön felveendő. A parlament a király távozása után ezen beigtatás ellen tiltakozik.
1792. A francia convent valamennyi szabad népeket testvéreknek nyilatkoztatja, és a nemzet nevében segélyt és testvériséget ígér minden népnek, mely magát szabadítani akarja.
1796. Összeesküvés fölfedezése Haagban, mely a kormányt megbuktatni és az isszonyrendszert újra behozni akarta.
1804. Guglielmi Péter zeneszerző halála.
1805. Kutusow-Smolenskoii megveri a franciákat Dürnstein mellett.
1806. Mortier francia tábornok Hamburgot megszállja.
1806. Orosz hadizenés a török porta ellen.
1806. Svédország visszautasítja a franciák által kívánt közönbösséget.
1807. Junot tábornok egy spanyol-francia sereggel Portugalliába nyomul.
1808. Az oljkokii szerződésnél fogva a svédek Bruhestadt és Uleaborg-ot elhagyják, Finnland 5472 mérfölddel és 898000 emberrel az oroszokhoz átnegy.

1809. Pozsony a szász és francia seregek által mai napik (14-től) egészen elhagyatva.
1809. A franciák győzelme a spanyol szövetséges hadon Ocanna mellett la Manchaban. Treviso-Mortier vivott Ariezaga marquis ellen.
1812. A francia sereg maradványa a Dnieperen átmegy.
1812. Davoust és Ney tökéletes megveretése Krasnoy mellett Miloradovits által. Nyolc tábornok, 300 tiszt, 21000 katona elfogatik, 200 ágyu, zászló stb. a győzők kezébe esik. (Lásd 18-án.)
1819. Catel Lajos Frigyes híres építő művész meghal. (Születik 1776. Berlinben.)
1825. A török hajóhad egiptomi csapatokkal Missolunghi előtt megjelenik. (Lásd ápr. 22-én.)
1826. Három osztálya a portugalli kivándorlottaknak, kik Spanyolországban az ugynevezett apostoliak által támogatva négy tábort képeztek, Trasos Montes és Alentejoba betörnek. (Lásd nov. 24-én.)
1827. Békétlenségek Párisban és vérontás. A fegyveres hatalom beavatkozása igen rossz néven vétetett. A zavarok oka volt a parlamenti választások ellenzéki iránya, melyet Villéle ministeriuma meg akart másítani.
1828. Schubert Ferenc híres zeneköltő halála Bécsben. (Lásd január 31-én.) Göthe „Erlkönig“-jére írt dala megalapító hírért, műveinek száma bámulandó sok.
1831. Szakadás a Saint-Simonisták vallás-bölcseleti-politikai felekezetében. Bazard és követői a társaságból kilépnek mert Enfantin tana a házasságokat hosszabb rövidebb időre köthetőeknek hirdette, és mármár a nők közösségét mondogta ki.
1832. Gyilkos merénylet Lajos Fülöp francia király ellen.
1848. Ütközet Mestre mellett a velenceiek ellen.
1848. Ledru Rollin szónoklata a nagy democrat lakomán, melyben Európa democratáinak elhagyatásáért a francia cabinetet vádolja, de azért őket a francia nép örök rokonszenvéről biztosítja.
1850. Omer Pasa megveri a bosnyák lázadókat Modrich mellett Dervent és Kotarsko közt. Másnap másod ízben megveri. (Lásd okt. 30-án.)
1851. Kossuth izenete a stockholmiak átíratára, melyet ezek

- hozzá intéztek kiszabadulásának ünneplése alkalmával. (Lásd okt. 18-án.)
1851. Muñoz felkelő vezér Nicaraguában Leon városában megadásra kényszerítetik Honduras és Nicaragua seregei által.
1853. Csata Uguszli vagy Bas-Kadik-Lara, vagy Jeniklär mellett, melyben az oroszok Bebutoff herceg alatt saját tetemes veszteségükkel egy 30000-nyi török sereget Abdi basa alatt megvernek.
1855. Vörösmarty Mihály, a nagy magyar költőfejedelem meghal Pesten, ugyan azon házban, melyben Kisfaludy Károly is kimult. (Lásd dec. 1-jén.)
1860. Markó Ferenc, magyar festész halála Velencében. (V. ö. ápr. 26-án.)
1864. Magyar László, magyar utazó Afrikában, meghal Cujuban (Az akadémiai almanach sz. 9-én.)
1866. A magyar országgyűlés az elnapolás után (v. ö. jun. 26-án) ismét megnyitattik. Az ez alkalommal felolvasott királyi leirat, megígéri a magyar ministerium legközelebbi kineveztetését, azonban hangsúlyozza a hadsereg egységét, a közvetlen adó, a vám és államadósság közösségét. Mindkét ház nagy csendben hallgatta a felolvasást, — a benyomás rossz vala minden oldalon. Austriában is ugyan ez nap 17 tartományi ülés nyitott meg.
1867. Dózsa Elek, jogtudós, és a magyar képviselőház alelnöke meghal. (Szül. 1803.)

20. N o v e m b e r.

(XII. Calendas Decembris.)

1307. Tell Vilmos, a Bürglenből származó lövész, Geszler Albrecht osztrák tartományi kormányzót, ki a svajciakat kegyetlenül és oktanul nyomta, meglövi. Geszler Tellt is ingerlé, és országon kívül akarta hurcoltatni „in das Schloss im See,“ azaz Schwanau-ba. A hajó melyen Tell Vilmost vitték, az urni tón vihar által veszélybe jött, Geszler ennél fogva parancsolá, hogy Tell köteleit oldják fel, és őt a kormányrúdhöz állítsák. Tell azonnal jobbra tartott és egy kiszögellő sima sziklánál, a hajó hátsó részét feléje

- fordítá, megragadá kezivét, kiugrott, és a Landvogtot lelővé. [Igy beszéli el a luzerni Rusz krónikája 1470. év körül.] (Lásd jan. 1., 7-én, nov. 7-én.)
1347. Rienzi Cola az utolsó néptribun megvervén a lázadó nemeseket 7 elejtett Colonnát temetetlenül hagy, megölt öcsese bűnhődésére.
1421. Roppant viharok és hullámmzások következtében Hollandiában 72 falu tökéletesen elvész, a tenger benyomulása folytán a Zuidersee legnagyobb része támadt, mely Hollandia, Nyugoti-frizland és Overysseel közt 57 □ mérföldet elfoglal.
1497. Vasco da Gama a Jóremény fokát körülhajózza.
1593. Tieffenbach megszállja Szécsén, Kékkő és Szallok várakat a törökök elhagyása után.
1602. Guericke Otto természetvizsgáló születése Magdeburgon. (Lásd május 11-én.)
1603. Roszwurm Hatvant elfoglalja.
1626. Mansfeld Ernő gróf, protestáns hadvezér meghal Dalmátiában Urakowitz faluban. (Némelyek sz. Zarában.)
1656. Egyezkedés Labiauban. X. Károly svéd király a hűbéri jogról lemondván Frigyes Vilmos lesz felséges porosz herceg.
1670. Tököly István árvai főispán betegsége miatt védelemre képtelen Árva várát, fiát Imrét előbb biztosságba hozván, Spork és Heisternek átadja. (Lásd 23-án.)
1685. Hellot János híres vegytudós születése Párisban. (Lásd febr. 15-én.)
1719. Béke Svédország és I. György angol király közt.
1723. Ebert János Arnold költő és híres fordító, (Young: éji gondolatok) születik Hamburgon.
1726. A törökök és kurdok megveretnek Andschedan mezején Persiában, afghan nemzetü Eschref persa fejedelem által. (Lásd okt. 3-án.)
1739. Laharpe János Ferenc francia író és ítész születése Párisban. (Lásd febr. 11-én.)
1744. Rivarola Domokos piemonti tiszt, a corsicai lázadóktól Bastia várost elfoglalja.
1752. Chatterton Tamás Angolország egyik legnagyobb költője születik Bristolban. Híres lett attól, hogy a 15-dik század költőit remekül utánozta és saját mesterséges utánzását mint azoknak eredeti munkáit kiadta. Csak a leg-

- alaposabb vizsgálatoknak sikerülhetett ezen költemények hamisságát kimutatni. (Lásd aug. 25-én.)
1759. Fink porosz tábornok II. Frigyes alatt Daun császári hadvezér által fegyvernyújtásra kényszerítetik Maxennél. Több mint 11000 ember 550 tiszt, 9 tábornok 70 ágyuval és több mint 100 zászlóval elfogatik. A közlegények Magyarországra, a tisztek Tirolba küldetnek.
1759. Hawke angol admiral tökéletesen megveri Conflans francia admiralt a Quiberon öbölben.
1761. Spanyolországban éjjel (20-ra) a jezsuiták collegiumjaikból kihurcoltatnak, és a határon át vitetnek.
1767. A jezsuiták Nápolyban a király parancsára éjfélkor felszedetnek collegiumaikban és Puzzuoliba vitetnek, hol 24. és 25. közti éjjel hajóra rakva az országból szállítatnak.
1775. Seckendorf Gusztáv Antal báró drámaíró és műtész születése Meuselwitzon. (V. ö. 23-án.)
1781. Eichhorn Károly Frigyes jogtudományi és jogtörténeti író születése Jenában.
1789. A törökök Kanovacz erősített szerb helységből a császáriak által Mihalievits alezredes alatt kiűzetnek; 50 rab kiszabadul.
1793. Határozmány, mely rendeli, hogy azon helyen, hol Calas János a vakbuzgóság által kivégeztetett, az ő emlékére szobor felállítassék. A nép zajos ünnepi pompával a convent teremébe vonul, és nagy pathosszal ünnepli a fanatizmus eltemettetését, és az értelem korszakának megérkezését.
1794. Háromnap csata Montenero mellett Cataloniában. (17-től 20-ig.)
1794. A franciák Perignon tábornok alatt a spanyolok erősített vonalait Figueras mellett beveszik de la Union vezérük alatt. A csatában Dugommier francia és a spanyol fővezér elesett.
1798. Bender János Balás báró osztrák tábornagy, ki alsó sorsból emelkedett, meghal.
1803. Wislicenus Gusztáv Adolf, protestáns hittudós, és író születése Eilenburg mellett Battaunban.
1805. Corfu és Maltából mintegy 30000 orosz és angol ellentárlás nélkül Nápolyban kiszáll.
1806. Schill portyázásának kezdete Németország szabadsága érdekében.

1806. Hameln vára capitulál a franciák előtt. (Savary Schöller ellen.)
1806. Bremen francia-holland seregek által Clement ezredes alatt, Lübeck a franciák által Budget tábornok alatt bevéve.
1808. Florida-Blanca François Antoine Monnino gróf, hires spanyol minister III. Károly alatt meghal.
1808. Bixio Jakab Sándor, hires francia democrat politikus és radical bölcész születik Chiavari-ban. Temetkezése 1865. dec. 18-án Párisban nagy democrat és atheista demonstratoria használtatott fel. Bixio Sándor öccse, Bixio Nino mint Garibaldi párthive kitűnően szerepelt Olaszországban.
1809. A franciák Bécset elhagyják. (Lásd okt. 20-án.)
1813. Castrén finn nyelvtudós és tudományos utazó születik. (Lásd ápr. 25-én.)
1813. Bülow tábornok a hollandiakat felszólítja, hogy a szövetségesekkel Franciaország ellen egyesüljenek. (L. 19-én.)
1815. Az öt nagyhatalom és Portugallia Párisban Svajc örök neutralitását és területének sérthetetlenségét biztosítják.
1815. Második párisi béke. A szövetséges hatalmak Franciaországnak kemény föltételeket szabnak. Bonaparte családja örökre száműzetik. (Lásd ápr. 11-én, okt. 2-án.)
1818. Bolivar Angosturában Venezuela függetlenségét Spanyolországtól kihirdeti. (Lásd dec. 25-én.)
1818. Vahot Sándor kitűnő magyar lantos költő születik Gyöngyösön Hevesben. (Lásd ápr. 9-én.)
1820. Az osztrák, porosz és orosz uralkodó a nápolyi királyt Laibachba meghívják, országának állapotjáról vele értekezendők. Hasonló meghívást intéz hozzá a francia király mai napon. (Lásd május 12-én.)
1821. Új öldöklések Smyrnában a görögök ellen. nov. 28-áig. (Lásd jun. 11-én.)
1822. Missolunghi a görögök által a tenger részéről felmentve.
1823. A perui congressus egy az északamerikaihoz és columbiához hasonló alkotmányt hirdet ki.
1827. Massenbach Keresztély taktikus és történetíró halála.
1831. Munkások nagy zendülése Lyonban. Kegyetlenségek és vérengzések.
1831. Az orosz katonai telepítvények a forradalom következtében földmivelő katonák kerületeivé változtatnak és számban megszorítatnak.

1834. Feth Ali Schah persa király jeles mint fejedelem és költő meghal Ispahanban.
1848. A horvátok Muraközt odahagyják és azt Perczel Mórnak átengedik.
1849. A buda-pesti lánchíd megnyitása a közönség használatára. (Lásd aug. 24-én.) A lánchíd két hídfőit diszitő oroszlánok alatti kőtalapzaton olvasható, hogy e megnyitás november 21-én történt.
1851. Kossuth Southampton-ban hajóra száll és Éjszakamerikába indul.
1851. A magyar menekültek Aleppóban kiszabadulnak, és utnak indulnak nyugatra.
1864. Az orosz cár ukásza rendeli, hogy minden romai kath. szerzetes- és apáca klastromok bezárassanak, a melyek a lengyel forradalomban részt vettek.
1865. Az utolsó erdélyi tartományi gyűlés megnyitása Kolosvárott. (V. ö. sept. 1-jén, nov. 12-én.)

21. N o v e m b e r.

(XI. Calendas Decembris.)

533. Justinian császár az Institutiones című elemi jogkönyvet kibocsátja. (Lásd dec. 16-án.)
1276. Egyezkedés a Bécs előtti táborban I. Rudolf császár és Ottokár cseh király közt, mely szerint az utóbbi Cseh- és Morvaországot hűbérben nyeri, de minden jogától Austriára, Stiriára, Karántföldre, Krainra és a vend végekre megfosztatik. IV. Kún László magyar király Magyarországról régi határait Cseh- és Morvaország felé visszanyeri, és azon ígéretet veszi, hogy Ottokár az anyósa Anna által Csehországba kivitt királyi kincset visszaadandja. (Igy Fessler, Szalay, Engel nov. 22-ére teszik, Pray: Annales Regum első kötet 338 és 339 lapján e békekötést 1277. évre teszi, a napról így ír: Ottocar ictis foederibus duodecimo Calendas Decembris dissimulata ira in Moraviam abiit, — a mit, mivel a mondatban interpunctio nincs, úgy lehet érteni, hogy az egyezkedés nov. 20-án történt, vagy hogy Ottokár e napon Morvaországba elindult. (L. 26-án.)

1457. Capponi Neri jeles florenzi hadvezér, államférfi és történetíró meghal.
1519. Gresham Tamás a londoni börze alapítója, korának leg-
gazdagabb magán embere, jótékony intézetek felállítója
meghal.
1555. Agricola (igazán Bauer György) György jeles ásványtudós
meghal Chemnitzen. (Születik 1490. márc. 24-én.)
1578. Usdemir Osmanpasa török seraskier, Schirwanban a per-
sák által három napig ostromoltatik. Aadilgirai ki felsza-
badítására jött elfogatván, Osmanpasa Schirwant elhagyja.
1589. IV. Henrik francia király Toursba vonul. Ugyanaz napon
Mayenne hercege a fogságban lévő Bourbon bibornokot,
X. Károly név alatt francia királynak kikiáltatja a párisi
parlament által. (Lásd márc. 14-én.)
1605. Bocskay a korponai gyűlésen Mátyás főherceg határozvá-
nyát a béke föltételek iránt felvéteti. (Kovacsich vestigia
comitiorum. Joannis Boccatii comentatio epistolica de lega-
tione sua a St. Bocskay.) (Lásd nov. 17-én, dec. 3-án.)
1641. Stadion János Gáspár Elszasz és Burgund tartományi
comthurja, a német rendfőmester meghal Svédországban.
1665. Burette Péter János az ókori zenészet theoriájának és
történetének élelmű írója születik Párisban. (Meghal
1747. május 19-én.)
1675. Willis Tamás jeles angol bölcseész, bonc- és vegytudós
meghal Londonban. (Lásd febr. 6-án.)
1687. A törökök Pálffy János Károly cs. vezérnek Palotát
átadják.
1695. Purcell Henrik angol zenész halála.
1710. Törökország XII. Károly svéd király indítására hadat izen
Oroszországnak.
1714. XII. Károly svéd király éjfélt után Törökországból Stral-
sundba megérkezik. (Voltaire.)
1727. Hoogstraton Daniel (van) flammandi költő meghal a guel-
derni csatornába esés által. (Lásd márc. 14-én.)
1736. Spanyolország lemond jogáról Parma és Piacenza herceg-
ségekre a császár javára.
1740. Mária Terézia császárnő trónra léptét hirdeti népeinek és
férje Ferenc István herceg kormánytársnak fogadását.
1768. Schleiermacher F. E. Dániel híres bölcseelmi, nyelvész,

- vallásbuvárlati és hittudományi író születése Boroszlóban. (Lásd febr. 12-én.) [Némelyek szerint nov. 25-én.]
1772. Bellin Jakab Miklós jeles földirati író és térkép rajzoló meghal. (Születik Párisban 1703.)
1781. Maurepas János Frigyes (Phelippeaux) gróf, francia miniszter XV. és XVI. Lajos alatt meghal.
1793. Girey du Prey, a Patriot-François hirlap kiadója, guillotiníroztatik.
1795. Az osztrákok Wurmser alatt Mannheimot elfoglalják.
1797. A cisalpini köztársaság törvényhozó testületének beigtatása és első ülése.
1804. Waiblinger Vilmos Frigyes német költő születése Heilbronnban.
1806. Napoleon határozványa Berlinből, mely Angolországot ostromállapotba helyezi, és szövetségeseinek minden kereskedését ezen országgal megszünteti. Continentalis zárlat.
1806. Napoleon üzenete a párisi senatushoz: hogy Berlin, Varsó és az elfoglalt tartományok előbb vissza nem adatnak, míg az általános béke kötve nem leend, a francia, spanyol és holland telepek vissza nem fognak adatni és a porta függetlensége nem biztosítatik.
1809. Éjszakamerika minden érintkezést Angolországgal megszüntet.
1811. Kleist Henrik német költő és drámaíró meglövi magát a Potsdam melletti tónál. (Születik 1776. okt. 10-én.)
1812. Frankenburg Adolf, magyar szépirodalmi író, lapszerkesztő születése Német-Keresztúrott Sopron megyében. (Ponori Thewrewk József: „Magyarok születés napjai“ szerint született nov. 21-én 1811. Horpácson.)
1812. Dombrowsky tökéletes megveretése Lambert által Nowoszeriene mellett. A lengyelek a szomszéd erdőkre üzetnek.
1812. Platow a futó francia sereget utólérve Orszat elfoglalja minden ott betegen fekvő franciákkal.
1813. Stettin hadszerződésileg megadja magát a poroszoknak.
1815. Ney tábornagy mint felségsértő a pairkamara elé állítatik.
1815. Horti Kovách Márk Antal, egyházi és tanügyi író születik Mándokon Szabolcs megyében.
1815. Lavalette főposta igazgató halálra ítéltetik mert Napoleon érdekeit, annak visszatérése után előmozdítá.

1815. Porosz katonatörvény, mely az ország hadirendszerét meg-
alapítja. (Lásd sept. 3-án.)
1818. Az aacheni congressus berekesztése. Austria, Orosz- és
Poroszország uralkodói személyes részt vettek. (Lásd sept.
30-ikán.)
1821. Cadet de Gassicourt Károly Lajos híres gyógyszerészeti
munkák szerzője meghal. (Születik 1769. jan. 23-án.)
1825. Desfontaines de la Vallée francia drámaíró halála Párisban.
1826. A görögök Koletti és Gatza vezérlete alatt Talandi mel-
lett megveretnek. (23-án ismét hajóra szállnak.)
1828. Alsó Canada congressusa Kempt Jakab helytartó által
megnyitattik; az egyenetlenségek Éjszakamerikával foly-
vást tartanak.
1830. Kisfaludy Károly nagyíró magyar költő és drámaíró ha-
lála Pesten. (Nem 11-én mint Meyer conversations-Lexi-
conja, és a Realencyclopädie írja.) [Lásd febr. 5-ét.]
1831. Nagy néplázadás Lyonban a selyemmunkások által elő-
idézve és a St. simonistáknak tulajdonítva. (Lásd 20-án.)
1835. Hogg James (the Ettrick-Shepherd) jeles angol költő ha-
lála. (Születik 1772. Selkirkshireben Skótszágban január
25-ikén.)
1848. Új osztrák ministerium alakul Schwarzenberg herceg el-
nöksége alatt.
1850. A chinai császár, első cabinetministerét Mukchangah-t, ki
három császár alatt szolgált, méltóságáról leteszi, és őt
hivatalviselésre képtelennek nyilatkoztatja. Ki-ying szintén
letéttetik, ki Kwang-tong népét a barbarok kedvéért el-
nyomta. Mukchangah pártolta Ki-yinget Lin-tsih-su ellen, a
ki az opium háborút támasztotta.
1852. A francia nép a császárválasztási szavazást gyakorolja,
ma és következő napon. (Lásd dec. 2-án.)
1853. A két Bourbon-ág egyesítési szerződést köt.
1855. Szerződés Nagybrittania, Franciaország, és az egyesült
Norvégia és Svédország közt, mely által az utóbbi Orosz-
ország terjeszkedési vágyának vissautasítására magát
kötelezi.
1857. Campbell, az angol sereg főhadvezére Keletindiában a
felkelők által Luknowban ostromlott angol hadőrséget
felszabadítja. Ugyan ez napon, 24 herceg Audh királyi

családból, kiket az angol katonai bizottmány Delhiben halálra ítél, felakasztatik.

1861. Lacordaire János Henrik, nagy egyházi szónok ki a katholicismusnak egyházi és polgári tekintetben democraticus irányt akart adni, meghal.

22. N o v e m b e r.

(X. Calendas Decembris.)

375. II. Valentinian római császárnak kikiáltatik Acincumban Pannoniában.
643. Rotharis lombard király a lombard nemzetgyűlésen egy törvénykönyvet hirdet ki.
912. Nagy Otto német király születése.
1220. II. Frigyes császár koronáztatása Rómában.
1286. VII. Erich Glipping dán király meggyilkoltatik Wiburg közelében.
1307. V. Kelemen pápa az európai uralkodóknak a templáriusok üldöztetését meghagyja. (Lásd márc. 18-án.)
1407. Verona önként megadja magát Velence uralma alá.
1419. XXII. János pápa, kit a konstanci concilium letett meghal.
1487. III. Frigyes német római császár és I. Mátyás magyar király fegyverszünet iránti alkudozásokat kezdenek Märgendorfbán. (Pray historia regum Pars II. Fessler. — A béke megkötött dec. 12-én, mint ugyan e két forrás írja, azonban Pray az Annales Regumban azt állítja, hogy dec. 21-én (XII. Calendas Januarias) létesült az egyezkedés, Szalay: hogy azt a király dec. 16-án erősítette meg. Ezen adatokkal nem egyeztethető Zwetl városának levelében (Katona historia critica Tom. 16) foglalt állítása, hogy a béke kezdetét vette feria sexta post Martini, azaz nov. 18-án. Hormayr és Mednyánszky történeti zsebkönyve a békekötést november 24-ére teszi a minek alig lesz alapja.)
1493. Colombo második utazásakor Hispaniola szigetre jó, és remülettel az ott hagyott telepet megsemmisültnek, a váradot feldúltnek találja. A visszamaradt spanyolok t. i. roszbánásért a belföldiek által megöltek.

1499. Perkin egy keresztelt zsidó fia Fournayból, ki a burgundi özvegy hercegnő segítségével IV. (York) Richard neve alatt mint angol trónkövetelő fellépett, két izbeni megszökés után a Towerből, ma VII. Henrik parancsára felakasztatik.
1525. V. Albrecht brandenburgi határgrof Zsigmond lengyel király által a lengyel hűbérként elfogadandó Poroszországba mint első herceg beültetetik.
1599. A törökök Kaposvár ostromát megszüntetik.
1607. Basta György a vér- és aranyszomjas cs. hadvezér tivornya alatt halva összerogy.
1612. Weston Erzsébet Janka tudós költőné, ki Londonban született, meghal Prágában. Költeményes gyűjteménye és levelei a legtisztább deák nyelven írva, több kiadást értek.
1620. A „májusi virág“ nevű hajó horgonyt vet Uj-Anglia partjain Cap Cod öblében és az első kivándorló puritán atyák seregét hozza, mely az atlanti tengeren túl vallásának és szabadságérzelmeinek új asyllumot keresett. Az ős erdők árnyékaival szemközt mondott hálaima után a kivándorlók a hajón az első demokrát alkotmányt tervezték, mely mai napig feltétlen törvény előtti egyenlőséget biztosított. Itt született tehát az északamerikai statusok első eszméje. A kivándorlók két nappal azelőtt a szárazföldet Cap Cod mellett legelőször pillanták meg, ugyan azon helyen, hol azt 1001 évben a normann tengerész Leif Erikson legelőször látván közönte. [Weber H. tört. emlékkönyve a mai eseményeket nov. 11-ére teszi, ismét nem vevén észre hogy a régi stilust használta.] (Lásd dec. 22-én.)
1638. Cellarius (Kellner) Kristof régiségbuvár és hittudós születése Smalkaldenban.
1641. Nagy parlamenti csata Angolországban, melyben az ellenzék javaslata győz, hogy I. Károly király minden visszaéléseinek előszámítása után megintessék, miszerint kormányának elveit, melyeket a nép nagy bizalmatlansággal néz, változtassa.
1659. II. Rákóczy György erdélyi fejedelem Szejdi Achmet budai pasa által Zajkánál a Vaskapu mellett megveretik, és 3700 embert és 7 ágyut vesz. (E napot írja Frankius Katonánál, Szalárdi siralmas krónikája, Engel, Hammer, Fessler és Bedeus. Kazy és Gebhardi ez eseményt nov.

- 2-ára teszik, ellenben a kéziratban lévő egykoru Acta die-
rum sub quibus Georgius Rákóczius et Acatius Barczai
una cum suis adhaerentibus intra et extra civitatem
Cibinium super regimine Regni Transilvaniae contendunt
Anno 1660 e csatát 1649. évi nov. 21-ére helyezi.)
1677. Vesselényi István egy 15000 magyar, erdélyi és tatár-
ból álló sereggel Nagybányát a császáriaktól elfoglalja.
A katolikus egyházak elpusztítatnak és a katolikusok
üldöztetnek.
1684. Poisson de Gomez Magdolna írónő születik.
1694. Tillotson angol egyházi szónok és író meghal.
1712. Stahremberg gróf Cordona spanyol várost V. Anjou Fülöp
ostroma alól felszabadítja, és a spanyol-francia sereget
megveri. (Lásd okt. 3., 9-én, nov. 3-án.)
1716. Cuper (Cuypers) Gisbert érdemtelen régiségtudós és böl-
csész meghal. (Születik 1644. Hemmen gelderni városban
sept. 14-én.)
1745. A jászok és kúnok megváltván magokat, municipalis szer-
kezetüket és szabadságukat nyerik.
1757. Bevern porosz kir. herceg Daun és lotharingiai Károly
által Boroszlónál megveretik; a poroszok az Oderán visz-
szamennek. (Lásd 24-én.)
1770. Arrighi Joachim, paduai herceg, francia dandárnok szü-
letése.
1773. Fuhrmann Mátyás pap, és történetíró meghal Bécsben.
1774. Clive Robert britt főhadvezér és calcuttai kormányzó
Keletindióban, ki a nagymogullal kötött szerződése által
Bengalia, Bahar és Orixia tartományokat Angliának meg-
szerzé és így a britt birodalom alapítója lett Keletindióban,
mélabuban meglövi magát Londonban. (Születik 1726.
sept. 26-án.)
1789. II. József császár visszavonja rendeletét, melylyel a bra-
branti rendek kiváltságait eltörlé. (Lásd jun. 18-án.)
1790. Dorow Vilmos régiségtudós születik Kömp porosz hely-
ségben.
1805. Sonnenberg Ferenc A. József Ignác Mária báró, német
költő, ki szabálytalan lángelméje miatt valódi alkotó nem
lehetett, Jenában egy ablakból lebuktatván magát meghal.
Donatoa című hőskölteménye annyira foglalá el lelkét,
hogy magától az öröm minden élvezetét megvoná.

1806. A franciák első ütközete a kozákokkal Lowicznál.
  1813. Zamosč lengyel vár az oroszok előtt capitulál. Boguslawsky Hanke ellen.
  1813. Torgau a poroszok által Wienskowsky és Dobschütz alatt rohammal bevétetik.
  1815. A zsidók Hessenben polgári jogot nyernek.
  1819. Baróti Szabó Dávid magyar költő halála Virthen Komárom megyében 80 éves korában. (Lásd ápr. 10-én.)
  1822. A porosz kormány a spanyol forradalmi zavarokat roszszalja. (Lásd nov. 26-án, dec. 14-én.)
  1822. Fernandez Thomas Manoel, az 1820 évi portugall forradalom egyik főindítója, a despotismus hathatós ellenzője meghal.
  1823. Miller Ferdinand (brassai) nagyérdemű magyar tudós és történész halála.
  1824. Quatimala új alkotmánya a nép által elfogadtatik. Az új status ezentúl neveztetik: Középamerika frigyessült köztársasága.
  1825. Csata Padommiuh mellett Indiában az angolok és mahrattok közt.
  1826. Stuart Márton jeles németalföldi történetíró halála Amsterdamban.
  1830. A független Belgium nemzetgyűlése a kormányformáról tanácskozáván, 174 szavazattal 13 ellenében a monarchia mellett nyilatkozik. A republikánusok a londoni conferentia magatartása folytán megbuktak. (L. nov. 18-án, okt. 4-én.)
  1831. A lyoni lázadók a katonai helyőrséget elűzik. (L. 21-én.)
  1848. Az osztrák álladalmi egység határozatba megy.
  1848. A kremsieri osztrák országgyűlés megnyitattik. (L. márc. 7-ikén.)
  1848. Düsseldorf ostromállapotban. Lassalle Nándor elfogva.
  1848. Katona Miklós honvédőrnagy megveretése Déésnél a császáriak által.
  1854. Az ollmützi consistorium Beesz (született Sedlnitzky) bárónő ellen, a biblia terjesztése végett a nagy excommunicatiót kimondja.
-

23. N o v e m b e r.

(IX. Calendas Decembris.)

602. A sereg által római császárnak kikiáltott Phocas centurio Konstantinápolyba vonul; elődje Mauritius császár nejével és 9 gyermekével a Bosporuson át menekszik. (Lásd nov. 27-én.)
1152. A frankok győzelme a Jeruzsalem és Jericho közti uton.
1321. I. Károly magyar király barátságos frigyet köt Frigyes osztrák herceggel és testvéreivel.
1388. Jacopo dal Verme majlandi tábornok Paduát elfoglalja, melynek kapuit Carrara herceg fia kinyitja. (Lásd dec. 13-ikán.)
1402. Orleans János a bastard (a szerelmi kalandjairól híres Orleans Lajos herceg és Enghien Mária vagy Jolánta, Le Flamenc Albert komornikja nejének fia) Dunois és Longueville grófja, az ujkor egyik legünnepeltebb hőse születik.
1407. Lajos orleansi herceg, VI. Károly francia király testvére orgyilkosok által Rettenthetlen János burgundi herceg indítására megöletik, az utóbbinak nejét sértő dicsekedéseiért, és vetélykedésért a hatalomban.
1456. V. László magyar király Temesváron az oltárnál megesküszik, hogy Cilley Ulrik Nándorfehérváron történt megöletését a Hunyadiakon meg nem boszulandja, egyuttal Szilágyi Erzsébetet anyjának, fiait Mátyást és Lászlót testvéreinek fogadja. (Lásd 1457. márc. 16-án.)
1457. V. László (a méhben hagyott) magyar és cseh király 18 éves korában meghal. [Palacky János legujabb időben megmutatá, hogy László nem mérge által, hanem természetes halállal mult ki. Lásd a cseh kir. tudományos akademia értekezéseit 1856. V. Folyam 9. kötet. E nézetben Szalaynk is osztozik.] (Lásd dec. 8-án.)
1491. II. Ulászló magyar király minden igényeiről Austriára, melyeket anyja után emelhetne, lemond.
1531. Oecolampadius (Hausschein) János, korának egyik legjelesebb tudósa, a reformatio buzgó védője és terjesztője meghal Baselben, állítólag mérge által, mások sz. barátja Zwingli halála miatt szíve megtört. (Weber H. sz. 24-én.)

1534. A parlament VIII. Henrik angol király címét „angol egyház főnöke“ megerősíti.
1572. Frigyes, Alba Ferdinand herceg fia, Zülpsen előtt az Ysselnél tábornot üt. A hadőrség megszökvén, Frigyes a városbirtokába jő, és lakosait felkoncoltatja. (Lásd 30-án.)
1610. Haillan (Bernard de Girard, seigneur de) jeles történész meghal Párisban.
1616. Wallis John nagy angol matematikus születése Ahsfordon a kenti grófságban.
1617. Seth Calvisius, chronologiai és zenészeti író meghal Lipsében. (Születik 1556. február 21-én Groschleben thüringiai helységben.)
1632. Mabillon János, bencésbarát, francia tudós születik St. Pierremont-on.
1644. Torstenson svéd tábornok tökéletesen megveri Gallas császári tábornokot Jüterbogk mellett.
1646. Retimo candiai város, Cornaro velencei tábornok és Molino proveditore az ostrom alatt életét vesztvén, Husein pasa által elfoglaltatik. (Daru. Hammer szerint 14-én.)
1667. VI. Alfons portugalli király, öccse, Don Pedro és más békétlenek által palotájában fogolylyá tétetik, és trón lemondásra kényszerítetik. (Lásd márc. 30-án.)
1670. Tököly István árvai főispán, Imre atyja meghal. (Lásd 20-ikán.)
1719. Breitkopf Immanuel könyvnyomdász születése.
1745. II. Frigyes és Ziethen megveri az osztrákokat Hennemersdorfnál.
1760. Márton István magyar író születik Iszka-Szent-Györgyön Fehérmegyében.
1763. Seckendorf Frigyes gróf, híres német főhadvezér és diplomata meghal 91 éves korában Magdeburgon [Igy Fessler és Horváth Mihály. Ellenben Wagner, analecta scepus. és az őt követő Nagy Iván sz. dec. 4-én.] (V. ö. 20. és 26-ikán.)
1780. Auber Dániel Ferenc kedvelt francia operaszerző születik Párisban. (Báléj, Fra Diavolo, Porticii néma stb.)
1793. A párisi község főtanácsa minden templom bezáratását rendeli.
1793. A párisi sectio a nemzeti conventnél a cherbourgi hadsereg 11 zászlóaljánál lévő fiaik megbüntetését kéri, mivel a

- vendéei lázadók: „O Richard, o én Richardom!“ című dalát nyilvánosan énekelték.
1797. Mátray Gábor, szépirodalmi író, szerkesztő, a magyar zenemlékek gyűjtője, s muzeumi könyvtárőr születése Nagykátán Pest megyében.
1803. Theodochi Spiridion a jóniai hét sziget köztársaságának első elnöke meghal Corfuban.
1805. Brema a poroszok által, Hannovera az oroszok, angolok és svédek által megszállva.
1806. Az oroszok Essen, Michelson és Richelieu alatt a Dniester folyón átmennek.
1807. Az éjszakamerikai congressus határozata: az angol hajók az amerikai révekből kitiltatnak.
1808. Csata Tudela mellett, melyben a spanyolok Castannos, Pennas és Palafox alatt Montbello által megveretnek.
1809. Csata Medina del Campo mellett Spanyolországban a franciák közt Victor és a spanyolok közt Castannos alatt.
1810. Iparszabadság Poroszországban királyi nyilatkozvány által behozva. (Lásd május 26-án, sept. 7-én.)
1810. Az angolok Reggio várost ágyuztatják.
1811. Diedda elfoglalása Jussuf pasa által.
1813. Duisburg bevétele Oppen tábornok által.
1819. Liholiho a Sandwich szigetek ifjú királya országában a pogányságot eltörli, de miután a kereszténység igazságait sem értette, azt határozta, hogy ő és népe semmi vallást ne kövessenek. (Most a Sandwich szigeten a kereszténység már gyökeret vert.)
1822. Churchid pasa halála Borissa mellett Ali janinai pasa elleni harcban.
1826. Kereskedelmi szerződés Awaban Angolország és Bioma közt.
1826. Bode János csillagász halála Berlinben. (L. jan. 19-én.)
1826. Bolivar decretuma mely által a dictaturát elfogadja. (Lásd márc. 10-én, aug. 19-én, sept. 29-én.)
1826. Szerződés Nagybrittania és Brasilia közt a rabszolgakereskedés eltörlése végett.
1830. A zürichi földmivelők gyűlekezete Ulsterban alkotmányreformért.
1830. Clauzel francia tábornok egy három napi csatában a titteri beyt megveri és elfogja és Franciaországba küldi.

1833. Deák Ferenc beszéde a magyar országgyűlésen a lengyelek ügyében. (Lásd aug. 28-án 1860.)
  1834. Derby J. izraelita, Laaken belga városban polgármesternek választatik. A lakosok öröm nyilvánításokkal ünnepelek e napot.
  1837. A canadai néppárt Nelson vezérlete alatt St. Denis falu mellett visszaveri az angol hadsereget és Montrealba visszavonulni kényszeríti.
  1847. A hét svajci kanton különszövetsége a Gislikon melletti ütközet után összedől. A hazafiság győz a jezsuitismus és reactio ellen.
  1848. Összeütközés Münsterben a polgárok és katonák közt.
  1848. Becher Alfred és Jellinek Armin tudorok hírlapírók Bécsben meglövetnek.
  1848. Háromszék gyűlése Sepsí-Szt.-Györgyön. A Puchner által föltétlen hódolatra felszólított hős háromszékiek önvédelemre és harcra szánják el magokat. Gábor Áron az egyszerű, de magas lelkesedésű székely, ágyukat önteni igérkezik.
  1849. A magyar menekültek Sumlába megérkeznek.
  1851. Vége a kabylok elleni hadjáratnak. A flissák kegyelemre megadják magokat Pelissier tábornoknak.
  1856. Hammer Purgstall József, híres orientalista meghal (Akad. Almanach.) Bécsben. [Weber H. sz. 22-én.]
  1857. Dwernicki József, lengyel tábornok halála 78 éves.
  1865. A német szláv tartományok gyűlései Austriában megnyitattak. A német pártok tiltakozást, a szláv pártok köszönő feliratokat indítványoznak a februári alkotmány megszüntetéseért. (December 2-án a stajorországi gyűlés tiltakozik a sistirozás ellen, nov. 30-án és dec. 12-én Csehországban a sistirozás ellen tiltakozó németek leszavaztattak a csehek által. December 6-án az alsó austriai, dec. 7-én a felső austriai, karinthiai és siléziai, dec. 11-én a krajnai, dec. 13-án a salzburgi, dec. 16-án a vorarlbergi gyűlés tiltakozik a sistirozás ellen, Morvaországban azonban a német párt dec. 6-án megbukik.)
-

24. N o v e m b e r.

(VIII. Calendas Decembris.)

- 64. (Kr. sz. e.) Marcus Tullius, a híres római szónok és államférfi Marcus Tullius Ciceronak atyja, meghal.
- 63. Persius, Aulus Flaccus híres római satiricus költő halála 28 éves korában. (Lásd dec. 4-én.)
- 166. A Makkabäusok időszámlálása kezdődik.
- 1200. Possenheimi Wolpot Henrik a német rend főmestere meghal Acconban Palästinában.
- 1202. Dandolo Henrik velencei doge a francia keresztesek segédelmével Jadrát elfoglalja.
- 1264. Hartmann, utolsó kyburgi gróf, Rudolf habsburgi grófot örökösének kinevezi.
- 1414. III. Albrecht brandenburgi határgrof Achilles és Ulyssesnek nevezve bátorsága és ildomossága miatt születik.
- 1494. Kinisy Pál halála Szent Kelemen Száva melletti faluban. (Hammer az ozman birodalom történetében, I. köt. 643 lapján, jegyzék alatt azt írja, hogy Kinisy 1495. nov. 24-én halt meg, egyuttal Bonfin és Engelre hivatkozván, de e két író egyike sem közöl napot Kinisyról. Gebhardi is balvéleményben van, hogy a nagy magyar hős még 1495. év nyarán Bulgariában hadakozott. Hormayr és Mednyánszky a tört. zsebkönyvben, Döbrentei és Jászay Kinisy halálát 1491. és nov. 20-ára teszik.)
- 1519. Cortez Ferdinand Montezuma mexicói császárt saját fővárosában elfogatja, hogy tuszul bírja saját alattvalói ellenséges szándékai ellen. (Lásd 18-án.)
- 1535. Pfinzing Melhér, a nevezetes történeti allegorikai unalmas költemény „Theurdankh“ szerzője, meghal Mainzon.
- 1542. V. Jakab skót király egy csekély számú angol sereg által megveretik Solway Mosz mellett, Norfolk herceg, VIII. Henrik vezére alatt és pedig majdnem minden harc nélkül. (Lásd december 14-én.) [Hume így. Nem 25-én mint Schlosser.]
- 1550. Lemnius (Lemchen) Simon, híres epigrammatista és satiricus meghal dögvészben.
- 1569. Curio Cölius Secundus, egy babonamentes vallás terjesztése körül buzgó olasz meghal. (Lásd május 1-jén.)

1572. Knox John a protestantizmus merész és republicanus elvű előmozdítója Skótszágban és Stuart Máriának trónról ejtésének egyik főindítója meghal Edinburgon.
1577. Ismail persa schah, ki midőn a börtönből trónra lépett nyolc testvéreit, és a leghatalmasabb 17 országnagyot kivégeztette, Peridschanchan, Tahmasip persa schah leánya indítására, ki őt trónra segíté, megfojtatik, 15 asszonynak álöltözött férfi által.
1587. Guise Henrik herceg megveri Villequier a navarrai király (IV. Henrik) vezérét Anneau mellett.
1632. Spinoza Benedek nagyhirű bölcész születése Amsterdamban. (Lásd febr. 23-án.)
1659. Ruyter holland admiral megveri a svédek Nyborgnál.
1683. Sobiesky János lengyel király Szebent és Késmárkot elfoglalja a császár részére.
1686. Kolosváry Pál, hittani magyar író, socinianus, születik Erdélyben. (Meghal 1731. Kassán ápr. 25-én.)
1704. Landau elfoglalása Badeni Lajos határgróf által.
1707. Tentzelius Vilmos Ernő szász történetíró meghal. (Szül. 1659. júl. 11-én.)
1713. Sterne Lőrinc, híres angol gunyoros regényíró születik.
1722. Cranz Henrik híres orvos és természettudós születik Luxemburgon osztrák Németalföldön. A magyar és erdélyi ásványvizekről is két munkát írt.
1729. Suwaroff-Rimnitzky Sándor gróf, Italinsky herceg, nagyhirű orosz hadvezér születése Finnlandon. (November 13-án régi stílus szerint. Szöllősy naplója sz. született júl. 30-án 1730. Mások sz. 1730. évben Suskói ukraini faluban.) [Lásd május 18-án 1800.)
1741. Trónforradalom Péterváron. A kiskoru III. Iván fogolyként Rigába és onnan Schlüsselburgba vitetik. I. Erzsébet Nagy Péter leánya trónra lép. Lestocq, Erzsébet kegyence volt a lázadás rugója.
1749. Gróf Lestocq, Erzsébet orosz cárné trónra emeltetésének legfőbb eszköze, ki a legfontosabb statusügyeket elintézte, noha miniszter nem volt, Bestuschew gróf armánya következtében nejével együtt elfogatik. (1753-ban száműzetett és csak III. Péter alatt szabadult ki.)
1768. Eberhard Konrad jeles német szobrász és képfaragó születése.

1790. Henry Robert érdemes skót történetíró meghal Edinburgban.
1792. Weckherlin Vilmos híres hirlapíró és satiricus meghal Anspachon.
1793. Conventi határozmány, mely a financialis haszonbérlek, intendansok és főadószedők elfogatását rendeli.
1794. Ütközet Pampeluna mellett a spanyolok és franciák közt. Mind két rész győzőnek tartja magát. (Lásd 28-án.)
1799. Hedouville francia köztársasági tábornok fegyverszünetet köt a chouansok főnökeivel.
1806. Napoleon testőreivel Berlint elhagyja és Posenbe megy.
1806. Omer Pasa török musir születik Vlaszkiban az ogulini határezred kerületében. Eredeti neve Lattasz Mihály.
1808. A spanyolok győzelme Roncevalnál, és a pyrenäák megszállása.
1809. Csata Occanna mellett Spanyolországban a franciák és spanyolok közt.
1810. Forradalmi junta Puerta del Principe városban Cuba szigetén. Mortanna Ferenc.
1810. Hidalgo felkelő vezér megveretik Guanaxato mellett a spanyolok által Calleja és Cadena alatt.
1813. Az első kozákok Amsterdamban; Benkendorf és Winzigerode a városba vonulnak.
1822. Buckle Henrik Tamás, roppant tudományu és magas röptü történetíró születik Lee-ban Kent grófságban. (V. ö. május 29-én.)
1825. Buenos-Ayres köztársasága Brasiától a Banda Oriental felszabadítását követeli.
1825. Hensler Károly Frigyes szinköltő, a dramaturgia körül érdemes bécsi színházigazgató meghal Bécsben.
1826. A portugalli menekültek Badajoznál és Ecijánál Andaluszában táborokat képeznek. Chaves marquis a kormány-junta elnöke és főhadvezér, Monteallegre marquis és Tellez-Jordao tábornok Trasos Montesban, Magessi ugyanaz Alentejoban. (Lásd nov. 19. és 26-án.)
1828. Gibraltar angol kormányzója Tanger marokkoi várost ostromlatja az ottani kalózok által az angol lobogón ejtett sérelmek visszatorlására.
1830. A franciák Midiah-t az Atlas hegyben elfoglalják.
1830. A belga nemzetgyűlés 161 szavazattal 28 ellenében a nas-sauí dinastia kizáratását a belga trónról kimondja.

1834. A pairkamara első ülését tartja az elfogott lyoni lázadók ügyében. La procés monstre. (Lásd ápr. 10-én.)
1835. Hogg James skót népköltő meghal.
1847. Luzern canton a különszövetségesek vagy jesuiták fészke megadja magát a svajci szövetséges hadnak, mely déltájban bevonul a városba.
1847. A magyar országgyűlés a jobbágyság szabad költöztetését, és a nemnemeselek hivatalképességét határozza.
1848. A nemzetőrség Coblencen lefegyverezve, Bonnban felfüggesztve.
1848. IX. Pius pápa Romából Gaëtába menekül.
1848. Felkelés Erfurtban, melyben 58 ember elesik. A város ostromállapotba helyeztetik.
1854. Begas Károly német festész halála Berlinben. (L. sept. 30-án.)
1868. A horvát követek, 20 esztendei távollét után a magyar képviselőházban megjelennek és lelkesedéssel fogadtatnak. Vakanovich Antal horvát nyelven jelenti be a horvát-szlavon képviselők megérkezését, Zuvich József magyar nyelven, azon meggyőződését fejezi ki, hogy az újonnan kötött frigy, a közös haza jólétére szolgál, hogy a két nemzet közössége soha meg nem szűnend, és hogy Horvát-Szlavonország képviselői kivétel nélkül a magyar szent korona egységének védelme mellett lesznek. (V. ö. 1866. dec. 18-án.)
1868. A magyar képviselőház a nemzetiségek jogaira vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalja. Deák Ferenc egy különjavaslatot terjeszt elő, mely a központi bizottság szerkezetét módosítja, és bevezetésében azon tényt teszi a törvény alapjává, hogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatlan egységes magyar nemzet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék, egyenjogú tagja, ennél fogva Magyarország államnyelve a magyar. Bartal György statusfőruai szellem által sugallt beszédet tart azon követelések ellen, melyek kifelé gravitáló nemzetiségek nevében Magyarország megszilárdulásának kárára, a világbéke és az általános polgárosodás érdekei ellen emeltetnek és figyelmeztet, hogy az ilyenmő gravitációt az önfeláldozás legszélsőbb határáig menő engedmények sem képesek paralyálni.

1868. IX. Pius pápa, a szelidlelkű Krisztus utódja, a szeretet vallásának feje két szegény kőművest, Monti és Tognetti-t, kik egy évvel azelőtt az olasz egységre törekvő mozgalomban részt vettek, öt napi kiállítás után a siralombházban, közváramozás ellenére lefejeztet. Nagy meghatottság egész Olaszországban.

25. N o v e m b e r.

(VII. Calendas Decembris.)

1177. A keresztények győzelme Salaheddin fölött Ramanál.
1233. Lovagias csata Monmouth vár előtt.
1431. Zsigmond magyar király Majlandon a vas koronával koronáztatik. (Fessler, Érdy Fontaninus után.)
1483. Fregose Pál bibornok unokaöccse Fregose Baptist genuai doge ellen zendülést támaszt, azt elfogja, és a kormány átadására kényszeríti.
1497. János király Stockholmot beveszi.
1499. A lengyelek nagy csatában megverik a tatárokat Podoliában.
1510. Albuquerque Alfonz portugalli helytartó Keletindiában Goa várost a malabari parton másodszor elfoglalja, Hidalehan, Decan királyának vazalljától.
1556. Perron (Jakab Davy du) bibornok hires francia tudós születik. Nagy ékesszólású ember volt, ki midőn a hallgatók gyönyörűségére az isten létezését megmutatta, III. Henrik király előtt azt mondá, hogy holnap bizonyítani fogja, miszerint nincs isten.
1560. Doria András genuai hires doge, meghal 92 éves korában. (Lásd jan. 1-jén és nov. 30-án.)
1562. Vega Lopez Felix Carpio, a leglángelműbb és termékenyebb spanyol drámaköltő szület. Madridon. (Lásd aug. 26-án.)
1588. André Valerius hires belga író születése Dessel brabanti városban.
1593. Drégel vára Tieffenbach cs. vezér által megszállva.
1619. Bethlen Gábor összes hadi hatalmával Bécs előtt megjelenik, hogy Dampierre és Bucquoi cs. tábornagyot csatára kényszerítse. (Lásd okt. 14-én.)

1635. IV. Murad zultán Malatia városban Nuh Chalifa lázadót megöletti.
1643. A lotharingiai herceg, Werth János, és Merci tábornok megverik a franciákat Duttlingennél. Valamennyi főtiszt és 6000 közember a császáriak fogságába esik.
1655. Thorn porosz-lengyel város X. Károly svéd királynak megadja magát.
1655. Vertot d'Auboeuf René Aubert, igen jeles történetíró, a francia Curtius születik. (Meghal 1735. jun. 15-én.)
1672. Pika Gáspár az evangelicus pórság parancsnoka Árvában, ki néhány héttel azelőtt a várt a császáriak háta mögött elfoglalta, a vár vissza foglalása után a németek által nyársra huzatik, 24 falusi bíró pedig felakasztatik Spork tábornok parancsára, részint az erős védelem miatti bosszúságból, részint hogy a Tökölyeket kegyetlenség által megriassza. (Hormayr és Mednyánszky zsebkönyve ugyan egy kötetben majd 1672., majd 1674. évre teszi.) [Lásd nov. 20-án.]
1676. Crequi francia tábornagy, Freiburg breisgaui várost a parancsnok gyávasága miatt nagy zsákmánnyal elfoglalja.
1682. Tököly Imre Sebestényi püspökkel ünnepélyesen bevonul Lőcsére.
1692. Batthyány Eleonora grófnő a magyar nemzetiség bátor nemtője III. Károly alatt, egybekel Batthyány Ádámmal az almási hösszel.
1728. Fiume magyar tengerparti város és kerülete, mint önálló kormánykerület a habsburglothringeni ház női ág trónörökösödését fogadja el. (Igy Szalay László. Radich Ákos fiúmei követ 1868. sept. 28-án kelt országgyűlési javaslata szerint 1725. nov. 29-én.)
1745. II. Frigyes porosz király Görlitzbe bevonul.
1751. Bolingbroke Henrik John lord, híres angol bölcész és államférfi halála Londonban.
1752. Reichard János Frigyes zeneszerző és zenészeti író születik Königsbergen.
1757. Boroszló város hadszerződésileg megadja magát lotharingiai Károly cs. hadvezérnek. (Lásd dec. 19-én.)
1762. Wächter Lenárt (írói néven Weber Veit) német író születése.

1764. II. Staniszló Ágoston Poniatowsky, II. Katalin orosz cárné kegyence, lengyel királynak koronáztatik.
1774. Baker Henrik élelmű angol természetbuvár halála.
1778. Horváth Endre kitűnő magyar költő („Árpád“ hősköltemény) születése Pázmádon Győr megyében. (Toldy a Handbuchban és a m. tud. társ. évkönyvei így. Nem 28-án mint a Közhasznú esmeretek Tára, az Ujabbkori ismeretek Tára, Ponori Thewrewk József a „Magyarok születés napjaiban“ és a Ferenczy és Danielik által gyűjtött „magyar írók“ életrajza írja.) [Lásd márc. 7-én.]
1783. Zipser Keresztély András, természettudományi-, és természettani német író, 33 tudományos egyesület tagja, születik Bazinban, Pozsony megyében.
1793. Barrére jelentést tesz a conventben az éjszaki hadsereg működéséről, és a köztársaság állapotjáról.
1793. Határozmány, hogy Mirabeau hullája ugyan az napon a Patheonból kivittessék, melyben Marat ott beigtattatni fog.
1795. II. Staniszló Ágoston (Poniatowsky) utolsó önálló lengyel király, Grodnón az oroszok által trónlemondását aláírni kényszerítetik, koronáztatásának harmincadik évnapiján. (Lásd sept. 7-én.)
1802. Széchenyi Ferenc gróf aláírja az oklevelet, melylyel a magyar nemzeti muzeumot alapítja. Másnap megadatott a királyi megerősítés. (Lásd ápr. 28-án, dec. 20-án.)
1810. Alvinczy József báró, osztrák tábornagy Napoleon ellen, meghal Budán. (Születik 1735. Alvinczen Erdélyben.)
1812. A francia sereg Napoleon alatt a Berezina balpartjára érkezik. (Lásd 26-án.)
1813. Hollandi polgárok felkelése Pagerecht-ben a franciák ellen.
1820. Bolivar előnyös fegyvernyugvást köt Truxilloban Morillo spanyol vezérrel hat holnapra.
1823. Riva-Aguero letett perui elnök több ízben (sept. 13-án és 15-én Desaquaderonál Valdez és Olanetatól, Truxillonál pedig Bolivartól) megveretvén, föltétlenül megadja magát.
1824. Rossi Ignác exjesuita nagy nyelvtudós meghal Rómában.
1825. A görög hajóhad összeütközik Zante, Cephalonia és Clarenzanál a törökökkel. Missolonghi várőrsége a közeledő ágyuk dörgését hallja.
1829. Artner Teréz mint költőné meghal Zágrábban. (Nem Klagenfurton mint a bécsi történeti naptár és nem 1830. mint

- az Újabbkori ismeretek tára írja.) [Születik Semptén, (németül Schintau) Nyitra megyében ápr. 19-én 1772. Nem Schnirauban Pozsony megyében mint az Újabbkori ismeretek tára feljegyzi.]
1830. Szövetséggyűlési határozat a békétlenségek ellen Németországban.
1833. IV. Esterházy Miklós herceg, a művészek pártolója, kit Napoleon a magyar koronával megkínált, meghal Comoban.
1844. Calcott A. W. jeles angol festész meghal Kensingtonban 65 éves.
1848. Cavaignac igazolási beszéde a francia nemzetgyűlésben.
1848. A magyar nemzetőrök Katona Miklós vezérlete alatt Urban cs. alezredes által Szathmárnál megfutamítatnak.
1852. A Daily News (angol lap) első cikkeit közli Magyarország politikai viszonyairól, és annak jövő democrat republicanus alkotmányáról, melyet Kossuth török fogságában írt. (Kossuth-papers.)
1853. Ali basa megveretik Achaltsiknál Kaukaziában az oroszok által, Andronikoff tábornok alatt.
1857. Az oroszok megverik a cserkeszeket Dylumnél és a Salatiát elfoglalják.
1857. Havelock angol tábornok a keletindiai forradalomban meghal Alumbagh-on.
1863. Az éjszakamerikaiak (unioisták) Grant alatt, fényes győzelmet aratnak a conföderatusok fölött Bragg tábornok alatt Chattanooga mellett a Tennessee folyónál. A csata már nov. 23-án kezdődött.
1865. Barth Henrik, híres Afrika-utazó, meghal Berlinben (szül. 1821. Hamburgban.)
1868. A magyar parlament a nemzetiségek jogaira vonatkozó tárgyalását folytatja. B. Eötvös József szelleműs beszéde roppant hatást idézett elő. Kimutatja, hogy a kisebbség javaslata oly viszonyokat idézne előtt, mint minőkben voltak Európának most legmiveltebb országai egy ezredév előtt; és hogy e javaslat szerint nem volna a hazában egyetlen egy ember sem, ki magát e haza minden megyéjében egyenlően szabadnak érezhesse. Miután e század a szabadság százada, a nemzetiségi kérdést a szabadság legnagyobb fejlesztése által kívánja megoldani. (Lásd 24-én.)

26. N o v e m b e r.

(VI. Calendas Decembris.)

- 671. (Kr. sz. e.) Servius Tullius római király első diadalt ül az etruskusokról.
- 329. Konstantinápoly alapítása Nagy Constantin császár által. (Lásd május 11-én.)
- 1095. II. Orbán pápa a clermonti egyházi zsinaton a roppant népsokaságot lelkesíti a Szentföld felszabadítására. Péter amiensi szerzetes őt támogatja. A nép ajkai ezerszeresen viszhangoztatják: Isten úgy akarja! és számtalan lelkesült felveszi a vörös keresztet.
- 1276. Ottokar cseh király a Rudolf császárral kötött béke után a bécsi táborban Rudolfnak hódol, és tőle hűbérbe nyeri a Cseh- és Morvaországhoz tartozó német tartományokat. (Lásd 21-én.)
- 1346. IV. Károly cseh király Bonnban német császárnak koronáztatik.
- 1526. V. Károly császár levele Granadából a magyar rendekhez, melyben öcsését I. Ferdinandot királyul nekik ajánlja.
- 1547. Taurellus Miklós orvos és bölcész születése Montbeliardon.
- 1580. III. Salm Miklós gróf, Magyarország helytartója meghal.
- 1580. Béke Fleixban a francia protestánsok és katolikusok közt, melyben az előbbieket IV. Henrik navarrai király által némely előnyöket nyernek.
- 1587. Schwarzenberg gróf császári követ Antwerpenben a belga rendeknek békeajánlatokat tesz.
- 1604. Ütközet Bocskay serege és Basta cs. vezér közt Sajó-Szent Péternél határozatlan kimenetellel. (Lásd 28-án.)
- 1623. Esterházy Miklós a Pozsonyból elvonuló török és tatár csapatokat a Nyitra folyónál 3 napi csatában megveri és minden zsákmánytól megfosztja. (Lásd 27-én.)
- 1650. Ifjabbik Draskovics György pécsi, váci és győri püspök, jeles szónok és tudós halála.
- 1651. Ireton Henrik, nagy angol republikanus, az angol Cassius, a parlament tábornoka, Cromwell veje meghal. Ő mint igaz republicanus többször ellenszegült Cromwellnek, és utóbb vele tán harcba is keveredik, ha meg nem hal.

1666. Chifflet János régiségtudományi író, egy család tagja, mely e szakban híressé lett, meghal.
1677. Neudingi Cob Farkas Frigyes es. tábornok Kassa kapuit bezárátja, a polgárokat lefegyvereztetí, Madarász és Pelsőcz kamarai kivatalnokokat börtönre veti, hat fogoly nemest kivégeztet, és pedig négyet közülök elevenen nyársra huzat; az ötödiket lovak által hurcoltatja, aztán bőréből szíjjakat vágat és végre megsüttet; a hatodik miután jobb keze levágatott, hasonló sorsra jutván. — Szent Katalin utáni pénteken. (Lásd dec. 10-én.)
1688. Quinault Fülöp francia költő halála.
1703. Ocskay László, Rákóczy vezére Lévát ellentállás nélkül elfoglalja.
1713. Villars francia és Jenő herceg es. tábornagy a rastadti várban találkoznak a békealkudozást megkezdendők. (Lásd febr. 7-én.)
1741. Károly Albert bajor választó Prágát elfoglalja. (Lásd dec. 19-ikén.)
1744. Seckendorf K. Zsigmond báró, költő, ki a spanyol és portugalli irodalomra vezette Németország figyelmét, születik Erlangenban. (V. ö. 23-án.)
1745. Stuart Eduard angol trónkövetelő, Carlisle northumberlandi várost elfoglalja.
1750. Heurteloup Miklós francia sebész születik Toursban.
1754. Forster János György Ádám híres utazó és természetbuvár születése Danzig mellett. (Meghal 1794. jan. 12-én.)
1776. Neergaard Tønnes Christian Bruun báró dán kamarás sok tudományos utazásairól híres, születik Seelandon.
1790. A francia nemzetgyűlés a papok polgári esküjét határozza. (Lásd 27-én.)
1793. Houchard francia tábornok, az éjszaki hadsereg volt főparancsnoka guillotiniroztatik. (Thiers szerint 26-án, Posselt, europäische Annalen sz. 18-án.)
1793. Lamarliere tábornok kivégeztetése.
1798. A franciák Championnet tábornok alatt Rómát elhagyják, a fellegrárban hadőrséget hagyván.
1804. Gál János híres magyar törvénytudós meghal, 70 éves korában. (Lásd fiát julius 9-én.)
1805. Ütközet Idria mellett Olaszországban az osztrákok és franciák közt.

1807. Katonai lázadás Kairoban.
1807. Ideiglenes kormány alakulása Lissabonban. A portugalli kormányzó herceg Rio de Janeiroba indul.
1812. A franciák Napoleon alatt a Berezinán csatázva átmennek. (27-én is.)
1813. Általános felkelés Hollandiában; 40000 ember fegyverben áll. Az orániai herceg a közvélemény tárgya. (Lásd 29-ikén.)
1817. Az angolok Hastings alatt megverik a berari rajaht Nag-poor mellett.
1819. A spanyolok összeesküvése Montevideóban a portugalli hadőrség ellen.
1820. Hayti két statusainak (Henry és Péthion birodalma) egyesülése Boyer tábornok elnöksége alatt kimondatik. (Lásd dec. 1-jén, febr. 2-án.)
1820. Fegyvernagyvadás Bolivar és Morillo spanyol tábornok közt, mely által a columbiai köztársaság elismertetik.
1822. A görög háboruban szerepelt Churschid pasa megmérgezi magát, hogy kivégeztetését kikerülje.
1822. Az orosz kormány a spanyol forradalmi zavarokat roszalja. (Lásd nov. 22-én, dec. 14-én.)
1822. Hardenberg Károly Ágoston herceg porosz államférfi halála Genuában.
1826. A portugalli lázadók Braganzát elfoglalják Tras os Montesban. (Lásd jul. 9., 12-én, aug. 22-én, okt. 1., 3., 6-án, nov. 19., 24., 28-án.)
1827. Alvarez (Don Jósé) híres spanyol szobrász halála Madridon. (Lásd ápr. 23-án.)
1829. Carraccas Paëz alatt Columbiától elvál.
1836. Mac-Adam John London, az utépítészet javítója és a szerinte nevezett macadamizált utak feltalálója meghal.
1837. Kétes ütközet Wetherall angol ezredes és Brown canadai felkelő közt St. Charles mellett.
1839. Chinai nyílt rendelet, mely dec. 6-án tul a brit hajókkal való kereskedés megszüntetését rendeli.
1840. Rotteck Károly, híres német történész, az alkotmányos eszmék és élet tudományos és buzgó terjesztője Németországban meghal. (Lásd jun. 1-jén, v. ö. jul. 12-én.)

1848. Az első és második osztrák hadtest Magyarország ellen indul.
1849. Legitimista összecsküvés fölfedezése Párisban.
1851. Soult Jean de Dieu francia tábornagy, dalmát herceg meghal Soultváron. (Születik 1769. már. 29-én.)
1851. Salé marokkai rév a francia hajóhad által Dubourdieu ellenadmiral által bombáztatik.
1855. Mickiewicz Ádám nagyhirű lengyel költő halála Peraban Stambulban.
1865. Orosz császári ukaz a katolikus egyház javait Lengyelországban säcularisálja, és az álladalom igazgatása alá helyezi. Az egész papság hivatalnoki fizetésre utaltatik.

27. N o v e m b e r.

(V. Calendas Decembris.)

43. (Kr. sz. e.) Második triumviratus Rómában, Antonius, Lepidus és Octavianus mint triumviri reipublicae constituendae, azaz: az álladalmi rend fentartása végett öt esztendőre a legfőbb országlási hatalmat átveszik, ugymint mától fogva 38 évi dec. utolsójáig.
37. (Kr. sz. e.) P. Ventidius Bassus proconsul diadalt ül a Taurus hegyéről és parthusokról. (Ventidius Bassus nagy győzelmei iránti irigységből Antonius által visszahivatott, azon ürügy alatt, hogy érdemei után diadalt ülhessen.)
8. (Kr. sz. e.) Quintus Horatius Flaccus nagyhirű római költő lalála. (Lásd dec. 7-én.)
395. Rufinus, Arcadius római császár főministere, egy hadi szemle alkalmával, Gainas a góthok parancsnoka által Stilicho indítására megöletik. Helyébe Eutropius eunuch lép. (Lásd jan. 17-én.)
511. Chlodowig frank király, ki miután Franciaország többi egyes királyait megölette, egyuralomra jött, meghal Párisban.
595. Gergely, Tours püspöke, a frank egyház történetírója, meghal.
602. Phocas keletrómai császár, egy a circusban a zöld párt kitüntetéséért ellene irányzott fenyegetés következtében,

- hogy Mauritius császár még él, az utóbbit Chalcedonban a templomból kihurcoltatja, és 5 fiával együtt kegyetlenül kivégezteti. (Lásd nov. 23-án.)
1237. Csata Cortenuovánál, melyben II. Frigyes császár megtöri a lombardok hatalmát.
1308. A pesti magyar országgyűlés Robert Károlyt királynak elismeri, de midőn Gentilis pápai követ a pápa jogáról, melylyel a magyar trónról rendelkezhet beszélt, magok a Károlypárti magyarok is ellenmondással és indignatioval félbeszakíták Gentilist, mire csak annyi lőn határozva, hogy a nemzet kétséges örökösödési esetben királyt választván, ezt a pápa megerősítendi (Lásd okt. 10-én.)
1382. VI. Károly francia király megveri a fellázadt flandriákat Roosbeke mellett és közülök 25000-et (mások szerint 40000-et) elejt D'Artevelle Fülöp főnökükkel együtt.
1396. Adorno Antal genuai doge a francia biztosok jelenlétében méltóságának jeleit leteszi, és helyébe genuai francia kormányzó címét nyeri. (Lásd okt. 25-én.)
1520. Magellan és társai Amerika déli sarkát körül hajózáván, a véghetetlen déli tengerbe érkeznek, a magellani szoroson át.
1526. Zemplén vármegye nemessége Tőke-Terebes mezővárosba Perényi Péter jószágába gyülekezik főispán igtatásra és tisztujtásra. Régibb főispáni székfoglalást és tisztujtást ennél nem tudunk. (Jászay az eredeti jegyzőkönyv szerint, Szirmay szerint 25-én.)
1593. Fülek vára a császáriak által Teuffenbach Kristóf alatt a törököktől visszafoglaltatik. (Zavodszky, Engel. — Fessler szerint 25-ikén mert míg Zavodszky sz. nyolc napig, Istvánffy sz. csak hat napig ostromoltatott a vár. Mindenesetre hibázik Krekwitz, ki szerint 1590-ben és Geisau, ki sz. 1591. nov. 9-én foglaltatott vissza a 40 évig török kézben volt Fülek vára.)
1623. Eszterházy Miklós országbíró megveri a törököket Érsekújvárnál.
1662. XIV. Lajos francia király Dünkirchent (Dunkerque) az angoloktól visszaszerzi 5 millió ftért.
1663. Zrinyi Miklós megveri a tatárokat és janicsárokat Zerévnárnál.
1666. Rugendas György Fülöp a leghíresebb német csatafestések egyike születik Augsburgon. (Lásd május 9-én.)

1668. D'Aguesseau Henrik Ferenc Franciaország kancellárja és leghíresebb embereinek egyike a 18. században születik Limogesban. (Meghal 1751. febr. 9-én.)
1674. Rohan Lajos herceg francia hős, lázadás végett lefejeztetik bírói életbiztosítás dacára.
1705. A megszálló osztrák sereg ellen fellázadt bajorok kiűzik az osztrákokat Braunauból. (Lásd dec. 4-én, május 11-én.)
1765. Corsini Eduardo (vagy Odoardo) a legtudósabb és legérdemesebb olasz régiségbuvárok egyike meghal Pisában. (Születik 1702. okt. 4-én Fanano modenai helységben.)
1769. Surler de Chokier Erasmus Lajos báró, a belga 1830. évi forradalomban előbb nemzetgyűlési elnök, azután (1831. február 26-ka óta) országkormányzó születik Lüttichben.
1790. Franciaországon a semmisítő törvényszék felállítatik.
1790. A francia papok leteszik a polgári esküt. (Lásd sept. 26-án, május 26-án és nov. 26-án.)
1792. A francia convent egész Savoyát Franciaországba kebelezi. (Nizzát 1793. febr. 4-én.)
1806. Pellew angol admiral tönkre teszi a holland hajóhadat Batavia révében.
1806. Mecklemburg hercegség a franciák által elfoglalva. (L. 28-án.)
1809. D'Alayrac Miklós, igen jeles francia drámai zeneszerző meghal Párisban. (Lásd ápr. 13-án.)
1810. Az angolok Isle de France szigeten kiszállnak.
1810. A buenos-ayresi forradalmi sereg Potosiba és Paraguayba bevonul, barátságos indulattal. Peru független.
1810. Angol áruk megégetése Cassel, Nürnberg, Wetzlar, Aschaffenburg, Gotha, Würzburg, Dünkirchen, Triest, Fiume és több illyriai városokban.
1812. Második napi átmenet a Berezinán Semlin mellett Borisow-on felül, a franciák roppant veszteségével. Előcsapat Dombrowsky és Ney alatt. (Lásd 26. és 28-án.)
1815. Sándor orosz cár a lengyel királyságnak alkotmányt ad, mely az országot örökké Oroszországhoz kapcsolja.
1817. Új alkotmány Szász-Hildenburghausenban.
1822. Dmitrewsky János orosz színész és az orosz színház első alapítóinak egyike meghal.
1824. Szilágyi Virgil magyar történetíró, novellista és lapszerkesztő, az országgyűlés ellenzéki tagja, születik Écskán Torontál vármegyében.

1826. A kapudan pasa 26 hajóval Konstantinápolyba visszajön. A tengeri katonák tisztázása és részint kivégeztetése. (Lásd jul. 4., 8., 30-án.)
1830. Rhode Péter zenész halála Bordeauxban. (Születik 1773. febr. 16-án.)
1830. Freiburg a népsouverainitásból eredő kormányt és alkotmányjavítást követel.
1836. Vernet Ch. hires csata és tengerfestész halála Párisban.
1838. A francia hajóhad San Juan d'Ulloa mexicói erősséget meghódítja. (Lásd márc. 9-én.)
1843. A rabszolgák Cuba szigeten félelmetes zendülést gerjesztnek.
1848. A royalista csonkaparlament (156 követ) Brandenburgban gyülekezik.
1848. A honvédelmi bizottmány a magyar hadsereget független nemzeti állásba teszi, a sor- és honvédsereg közt eddig fenállt különbséget megszünteti, a katonai igazgatásba egységet hoz, az ezredek volt neveit és a tulajdonosok jogait eltörli.
1848. Schwarzenberg herceg osztrák miniszterelnök a kremsieri országgyűlésen kijelenti, hogy „öszpontosítás és jogegyenlőség“ a jövő kormány programja leendő.
1851. Britt hajóhad Ranguhn révé előtt megjelenik és elégtételt kíván a fenálló szerződések megsértéseért.
1852. Miss Leroy angol író nő meghal 90 éves korában Londonban.
1857. Windham angol tábornok megveretése Cawnpoonnál az indiai Gwalior-csapatok által.
1862. Bötiger Vilmos Károly történetíró halála Erlangenban.

28. N o v e m b e r.

(IV. Calendas Decembris.)

1231. III. Waldemár dán király a vadászaton meglövetik.
1382. Nagy-Lengyelország, Siradia és Lenczicy nemessége az első conföderatiói országgyűlést tartja Radomsk-ban, melyben határoztatik, hogy Nagy Lajos magyar király azon leánya a lengyel trónra emeltessék, mely férjével együtt

- Lengyelországban lakni fog. (Kis-Lengyelország conföderatioi gyűlése december 6-án tartatott.)
1414. Husz János vallásújító Causis Mihály plébános által álnokul elfogatik.
1442. Castriota György vagy Scanderbeg albániai herceg lesz Epirusban.
1470. Parrhasius Aulus Janus, vagy hazája nyelvén Parisio Gianpaolo a régi remek irodalom körül nagyérdemű tudós születik Nápolyban.
1499. Warwick Eduard gróf az utolsó fehér rózsza, az utolsó Plantagenet, és a Tower örökös lakója lefejeztetik.
1518. Luther Márton a közönséges egyházi gyűlésre fellebbbez.
1551. A magyar, erdélyi, német, olasz és spanyol seregek Basta, Martinuzzi, Báthory András és Patochy Ferenc alatt Lippát a törököktől visszafoglalják. (Lásd okt. 8-án.)
1556. Dobó István erdélyi vajda Ferdinand részén, Számosujvárt hét holnapi védelem után a János Zsigmond párti magyaroknak átadni kénytelen. Ez által a vajdasági méltóság megszűnik.
1561. Szerződés Wilmában, mely által a kardlovagok rende Liflandiát Lengyelországnak átengedi.
1564. II. Miksa császár erélyes előterjesztése a pápához a papi házasságok megengedéseért.
1573. Alba herceg helytartói méltóságát leteszi, Requesens a nemzetnek hűségartást esküszik. (Lásd nov. 17-én, dec. 18-ikán.)
1597. Enyedi György vallástudományi író meghal.
1604. Basta cs. vezér megveri Bocskay seregét Edelenynél a Boldva partján és 1500 embert elejt. (Lásd 26-án.)
1607. Pallavicino Sforza bibornok, jeles egyháztörténeti író, vallástudós, az olasz nyelv visszaállítója és szépségeinek aranybányája születik Rómában. (Lásd jun. 5-én.)
1623. Bagdad a perzsák hatalmába jut, Bekir helytartónak fia árulása által.
1635. Maintenon Francisca d'Aubigné marquisső, XIV. Lajos király neje születik a Niorti börtönben, hol kalandor atyja is bezárva volt. (Lásd ápr. 15-én.)
1638. Hamilton skót helytartó feloszlatja a mérsékelt nézeteket el nem fogadó glasgowi synodát. A tagok azonban tanács-

- kozásait folytatják és a püspöki szerkezetet, a főbizottmányt és liturgiát eltörlik.
1680. Bernini Giovanni Lorenzo, híres szobrász, festész és építész meghal Rómában. (Születik 1598. Nápolyban.)
1695. Wood Antal híres angol régiségbuvár és irodalomtörténész meghal 64 éves.
1708. Van Dale Antal nagy olvasottságu hollandi író meghal Harlemban. (Születik 1638. nov. 8-án.)
1708. Tournefort József híres bonctudós és fűvész meghal Párisban. (Lásd jun. 5-én.)
1772. Hermann János, Gottfried Jakab, híres itészi nyelvtudós születése Lipcsében.
1780. Solger K. V. Ferdinand széptani és bölcselemi író, Sophocles fordítója születik Schwedt-on.
1785. Caraffa Mihály operaszerző születése Nápolyban.
1790. Droz Pierre Jacque, híres erőműves, ki a harangjátékokat behozta, és kinek önmozdonyjai mindenkit bámulatra ragadtak meghal. (Születik 1721. jul. 28-án.)
1791. XVI. Lajos testőrsége az alkotmány buzgó hiveiből alakítatik.
1792. Cousin Victor híres francia bölcseész születése Párisban. (Megh. 1867. jan. 14-én.)
1793. Barnave Antal Péter József az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja, és Duport du Tertre volt igazságügyi minster kivégeztetnek. (Posselt így. Brockhaus, Wigand és Binder Convers.-Lexiconja szerint 29-ikén, Rotteck és Welcker Staatslexiconja szerint 18-án.)
1793. Hoche francia tábornok megveretik a braunschweigi herceg által Kaiserslauternnél. (Nov. 30-ig.)
1794. A franciák győzelmes ütközete Biscaya mellett a spanyolok ellen. (Lásd 24-én.)
1794. Thilo János Károly hittan, nyelvészet és irodalom történeti író születik Langensalzaban.
1796. Bezerédj István, tolnai országgyűlési követ, jeles szónok, a haladás egyik főzászlósa születik Szerdahelyen Sopron megyében. (Ponori Thewrewk József szerint okt. 28-án.) [Lásd március 6-án.]
1798. Blanqui Jeromos Adolf francia nemzetgazdász születése Nizzában. (Lorck történeti évkönyve szerint 21-én. Lásd január 29-én.)

- 1801. Dolomieu Tancred kittűő francia geologus meghal Cha-teauneuf-ben. Róla egyik közet dolomit-nak neveztetik.
- 1804. VII. Pius pápa Párisba jő a császár koronázására.
- 1806. Varsó elfoglalása Murat által.
- 1806. Lübeck Napoleon nevében Michaud és Budget tábornok által elfoglaltatik.
- 1809. Útközet Alba mellett a Tormes-en. Kellermann herceg del Parque ellen.
- 1812. Partonneux dandárja a Berezina mellett capitulál Tsitsakow és Wittgenstein előtt. Mind két napon orosz hírek szerint 10000 francia elvesz, fele fegyver, fele a Berezina hul-lámjai által; 13000 fogoly és 15 ágyu az oroszok hatal-mába esnek. (Lásd 27-én.) [Mind a három napon 552,000 ember, 167000 ló, 1252 ágyu elveszett.]
- 1813. Rotterdam és Dordrecht a poroszoknak átadatik.
- 1813. A schwarzburgi hercegek lemondanak a rajnafrigréről.
- 1813. Utrecht és Amersfort az oroszok által Narischkin alatt megszállva.
- 1815. Pezuela Joachim spanyol kir. tábornok Cochabamba mel-lett nagy győzelmet nyer a buenos-ayresi lázadók fölött Rondeau tábornok alatt.
- 1821. Az areopag Salonában alkotmányt bocsát ki keleti Görög-ország számára.
- 1821. Panama függetlenségét kinyilatkoztatja.
- 1825. Foy Miksa Sebestyén francia tábornok, jeles parlamenti szónok, republicanus, meghal Párisban. (Lásd febr. 3-án.)
- 1825. Prophete tábornok Haytiban lázadást támaszt a Francia-országgal kötött egyezés végett, melylyel a függetlenség elismertetett.
- 1827. Erhard János Benjamin politikai és bölcseلمي író meghal Berlinben.
- 1836. Általános kereskedelmi kamara felállítása Kantonban.
- 1836. Katonalázadás Madridon az exaltadosok által támasztva, a kormányban tulsulyt nyerő mérsékelt elvek megingatására.
- 1836. Sickler Lajos sokoldalú de különösen földirati, történeti és régiségi író meghal.
- 1848. A svajci nemzeti tanács Bern városát szövetség városnak választja, mely választásba az államtanács bele egyezik.
- 1851. Priesnietz Vince híres vizgyógyász halála Gräfenbergben. (Lásd okt. 5-én.)

1854. Prechtl János József, a bécsi öszmüvészeti intézet igazgatója, híres természettudományi és erőműtani író meghal Bécsben. (Születik 1778. nov. 16-án Bischofsheimban, Bajorországban.)
1855. Karsz török vár megadja magát az oroszoknak Murawieff alatt. Vassif pasa musir, nyolc más pasa, Williams tábornok és törzskara fogságba esik. Kmety (Ismael pasa) megmenekül. (Lásd sept. 29-én.)
1859. Irving Washington ezredes, jeles statusfőrfi, történetíró, utazó és humorista meghal New-Yorkban.

29. November.

(III. Calendas Decembris.)

1241. Ogtai, az arany csorda fejedelme meghal.
1314. IV. Szép Fülöp francia király halála lórul esés következtében.
1378. IV. Károly német császár, cseh király halála Prágában 62 éves korában. (Születik 1316. május 14-én.)
1483. Mátyás magyar király Haimburgon a rhodusi lovagok nagymesterének levelét vevén, tengeren és szárazon a törökök ellen folytatandó háborút határoz.
1516. A svajciak (tizenhárom hely, és Wallis, Bündten, St. Gallen város és apátság és Mühlhausen) örök békét kötnek Freiburgon Franciaországgal. I. Ferenc a svajciaknak 700,000 koronát fizet és minden cantonnak évi fizetést ígér.
1525. Erich, braunschweig-wolfenbütteli herceg, a lázadó parasztok ellenében elesik.
1554. Sidney Fülöp szépirodalmi és emlékiró születik Penshurston.
1628. Ray John természettudós, kovács fia születik Cambridgeban.
1652. Tromp Márton holland admiral Evertzoon és Ruyter által segítettve megveri Blake angol admiral.
1669. Chambre Mária (Cuveau de la) bölcseleti orvostudós meghal Párisban.
1701. Falragaszok Bécsben, melyekben 10,000 forint annak ígértetik, ki a megszökött Rákóczy Ferenc herceget fogva és 6000 forint annak, ki fejét elhozza. (Lásd nov. 7-én.)

1703. Károlyi Sándor Rákóczy tábornoka Galgócz és Sempthe várat elfoglalja.
1709. Szécsény elfoglalása Heister cs. tábornok által.
1709. A visszatérő Rákóczyaknak újra amnestia hirdetik.
1710. A császáriak Egert elfoglalják a conföderatusoktól.
1728. Goldsmith Oliver híres angol regényíró és vigjátékköltő születik Pallasban Irlandon. (Lásd apr. 4-én.)
1745. Lipót dessauai herceg Lipcsét szerződéssel elfoglalja.
1763. Drouais Jean Germain híres francia festész születése. (Meghal 1788.)
1766. Adamich András, Fiume országgyűlési követe, író születik Fiumeban.
1767. Eberhard Ferenc híres szobrász születése.
1770. Nagy Gábor magyar régiségbuvár és író születik Debrecenben.
1778. Houwald Kristóf Ernő báró jeles német költő és regélő születik Staupitzon.
1779. Schulz Dávid vallástudós születése Puerba siléziai helységben.
1780. Mária Terézia császárné, magyar királyné halála.
1792. Barrére a convent elnöke lesz.
1793. Második napi csata Kaiserslauternnél az osztrák-porosz és francia sereg közt. (Lásd 30-án.)
1793. Beccaria Cesare (Bonesano de) jog- és törvénytudományi híres író meghal.
1795. Gerhard Eduard régiségtudós születik.
1798. A nápolyiak Colli tábornok alatt Rómába vonulnak.
1802. Hauff Vilmos, német regényíró és költő születése Stuttgarton.
1803. A négerek Hayti függetlenségét kinyilatkoztatják. (Lásd jan. 3-án, nov. 30-án.)
1806. Napoleon a lengyel szóvivőknek Varsóban függetlenségük kihirdetését igéri.
1806. Jassy Havasalföldön Michelson orosz tábornok által megszállva.
1807. Napoleon ünnepélyesen Velencébe vonul.
1809. Salamanca bevétele Kellermann francia tábornok által.
1812. A francia sereg maradványa a Berezínától Wilnára visszavonul.
1813. Az orániai herceg 10000 angollal Graham alatt Scheveningen mellett kiszáll. (Lásd nov. 26-án és dec. 1-jén.)

1813. Bodoni Giambattista híres könyvnyomó és betűvágó meghal Paduában.
1814. A „Times“ először gőzsajtó útján jelenik meg, melyet König F. és Bauer német gépész feltalált.
1819. Rundschil-Singh azaz győzelem arszlána, lahorei király Keletindióban Kashemirt elfoglalja.
1822. A deákok békétlenségei Jenában, és kivándorlásaik.
1825. Heves bugeri csaták Scropha mellett. Missolunghi, míg ünnepélyesen imára harangoz a görög hajóhad győzelmeért, a száraz részről bombáztatik.
1830. Felkelés Varsóban, kezdve a haditanoda tanítványai által; a katonaság a néphez pártol. Lelewel és Bronikowsky a forradalom vezérei; a nagyfejedelem palotája kipusztítva, sok orosz megölve. A seregnek a nemzethez csatlakozása után az oroszok a városból kivonulnak. (Lásd dec. 2-án.)
1830. Catel híres zeneköltő és író meghal Párisban.
1847. A magyar országgyűlés Pozsonyban a robot és dézsma eltörlését határozza, a földbirtokosok kármentesítése mellett. E határozat királyi szentesítés előtt országszerte kihirdetett. (Lásd ápr. 24-én.)
1848. Perczel Móric forradalmi tábornok győztes ütközete Legrádnál. (Maga Perczel hivatalos jelentése hol 28-ra, hol 29-re teszi.)
1849. Klapka a schleswig-holsteini hadsereg fölötti fővezérséget Poroszország ellenmondása miatt át nem veheti.
1850. Császári osztrák nyílt rendelet mely az osztrák dohányegyedárúságot Magyarországra és annak tartományára is kiterjeszti. A rendeletet 1851. évi március elsejétől lép életbe.
1850. Ollmützi értekezletek. Poroszország kénytelen a németországi Unióról (az éjszaki német országok t. i. Hannovera, Szász- és Poroszország által kötött szövetséghez csatlakozván, porosz főnökség alatt Uniót alakítottak) és egyéb előnyökről lemondani. Austria ezen unió ellen már 1849. dec. 12-én tiltakozott. (V. ö. ápr. 28-án, március 28-án, július 3-án.) Poroszország megaláztatása Európa előtt.
1852. Császári nyílt rendelet, mely által az osztrák polgári törvénykönyv Magyarországon behozatik.
1853. Murhard Frigyes Vilmos August, ismeretes politikai író meghal Kasselban.

1868. Republikanus tüntetés Madridban. Castelare a néptömeggel az Armeria téren a királyi palota elé vonul, és ott azon esküt elmondítja, hogy ezen palotába soha többé király nem fog bevonulni.

30. N o v e m b e r.

(Pridie Calendas Decembris.)

168. (Kr. sz. e.) L. Aemilius Paulus II. proconsul Macedoniáról és Perseus királyról négy napi diadalt ül. (Lásd december 2-ikán.)
379. A normannok Lajos szász-francia király és Carloman által megveretnek Vienne mellett.
886. Eudes [Odo] párisi gróf, utóbb francia király, bátor védelem folytán Rollo normann herceget Páris ostromának felhagyására kényszeríti. (Lásd 17-én.)
1204. Imre magyar király halála Egerben. (Nem dec. 1-jén 1200. mint Gualter János chroniconja írja.)
1212. Mainzi országgyűlés. II. Frigyes császár a birodalom hódolatát fogadja.
1215. A negyedik laterani concilium berekesztése Rómában. Ez minden uralkodót nyilvános eskütételre kötelező, miszerint országában minden eretneket kiirtani fogja. Ha megintés után ezen eskünek megfelelni elmulasztának, az illető uralkodó kiátkoztassék, alattvalói a hűség esküje alól feloldoztassanak, országa a katolikusok által szabadon meghódítható legyen. (V. ö. 11-én.)
1318. Meiszen Henrik, híres német dalmok, Minnesänger, meghal Mainzban, Frauenlob-nak neveztetett közönségesen, mert az asszonyok erényeit dicsérte és megénekelte. E miatt hölgyek vitték a költő tetemét a sírba, nagy könyhullatás és jajgatás közt, és sírjára annyi bort öntöttek, hogy a templomban körülfolydagált. (Weber H. sz. 1318. nov. 29-én, a bécsi tört. naptár sz. 1317., nov. 30-án, mely azt is állítja, hogy Frauenlob Meissenben meghalt volna. Vilmar német irodalomtörténete 1318. András napjára teszi.)

1433. Prágai compactáták, melyek véget vetnek a hussita viszálynak.
1468. Doria András, korának leghíresebb tengeri hőse, genuai doge születik Carrascosában [Mások sz. Onegliában.] (Lásd nov. 25-én.)
1509. A velenceiek megverik a ferrarai herceget Ferrara mellett.
1511. VIII. Henrik angol király serege Tournay németalföldi várost elfoglalja, mint a pápa és Spanyolország szövetségese a franciák ellen.
1513. I. Miksa császár és VIII. Henrik angol király Tournay flandriai várost beveszik. (Aitsinger: De Leone belgico. Ersch. — L'art de verifier les dates szerint Henrik a várost sept. 24-én vette be.)
1518. Palladio Andrea híres építész születik Vicenzában. (Lásd aug. 19-én.)
1521. V. Károly császár Tournay flandriai várost a franciáktól visszafoglalja, kik azt 1518-ban hatalmukba ejték.
1525. Pescara Ferenc (Avalos de) spanyol tábornok, századjának legnagyobb hadvezéreinek és államférfiainak egyike meghal 36 éves, a Majland előtti táborban. (Mások sz. 29-én.)
1526. I. Ferdinand magyar király az ő trónrajuttatására vele szövetkezett magyar államférfiaknak javaik, személyeik és méltóságaik biztosítását oklevelesen igéri, és az ország szabadságainak tiszteletben tartását fogadja.
1526. Medicis János halála Mantuában egy lösebb következtében, melyet nov. 25-én egy Frundsberg György cs. hadvezérrel vívott ütközetben nyert.
1530. Wolsey Tamás bibornok, yorki érsek angol álladalmi minster VIII. Henrik alatt meghal Leycester apátságban midőn épen mint felségsértőt a Towerbe kísérni akarák. (Weber sz. nov. 28-án.)
1549. Savelli Henrik angol tudós születése Bradleyban. (Lásd febr. 19-én.)
1572. Maarden város Alba Frigyes herceg által ostromoltatik. (Lásd 22-én.)
1581. Tournay németalföldi város melyet Epinoy hercegnő (Lalaing Filippina Krisztina) Epinoy Péter herceg neje és d'Estrelles hadnagya vitézül védett, II. Fülöp spanyol serege által hadszerződésileg bevétetik.

1592. Guidetti János zeneszerző, Palestrina tanítványa meghal 60 éves korában.
1635. Rohan herceg francia vezér megveri a spanyolokat Serbelloni alatt Morbegno mellett.
1636. Philippi Henrik jesuita III. Ferdinand magyar király oktatója, jeles chronologus meghal Regensburgon.
1648. I. Károly angol király Wight szigeten másodszor fogolylyá tétetik Cobett alezredes által. (Lásd dec. 23-án.)
1667. Swift Jonathan angol satiricus író születése Dublinban. (Lásd okt. 19-én.)
1670. Toland János híres bölcseész, Spinoza tanainak tovább fejlesztője születik Redcastle irlandi faluban Londonderry mellett. (Lásd sept. 11-én, márc. 21-én.)
1680. Kircher Athanáz jesuita, korának legnagyobb és legtevékenyebb tudósainak egyike, ki mathesist, természettant, természettudományt, nyelvészetet és bölcészetet mivelt, meghal Romában.
1682. Hasäus Tivadar jeles nyelvész és orientalista születik. (Meghal 1731. febr. 25-én.)
1700. XII. Károly svéd király fényes győzelme Narvanál az oroszokon; 9000 svéd tökéletesen megveri Nagy Péter 60,000-nyi seregét. (A L'art de verifier les dates írói Oroszország chronológiájában e csatát hibásan aug. 30-ára, ellenben Svédország chronológiájában helyesen nov. 30-ára teszik.)
1750. Móríc szász herceg francia győzelemtetézett tábornagy, II. August lengyel király és Königsmark Aurora grófné fia meghal Chambord váron.
1756. Chladni Ernő Florens Frigyes az acustica alapítója, hangszerek feltalálója, a meteorkövek első vizsgálója, és a hangok elméletének fejtegetője születik Wittembergában. (Meghal 1827.)
1761. Dollond John optikus meghal Londonban. (Születik 1706. jun. 10-én Spitalsfieldon.) [Nappal a szövő széknel kereste élelmét, éjjel a távesövek javításával és csillagászzal foglalkozott.]
1762. Brydges Egerton Sir, angol költő és író születik Woottonban Kent grófságban. (Meghal Genfben 1837. september 8-ikán.)

1764. Vályi András, magyar földirati és nyelvészeti író születik Miskolcon. (Lásd dec. 2-án.)
1780. Bayer Ferenc Rudolf, tragicus színész születése Bécsben.
1782. A különleges békeszerződés Éjszakamerika és Angolország közt aláíratik. Az előbbinek függetlensége elismeretik, és annak Canada és Ujškótország egy része átengedtetik. Francia- és Spanyolország még késték a békéhez hozzájárulni. (Lásd sept. 3-án, jan. 20-án.)
1789. Corsica Franciaországhoz csatoltatik.
1793. Dugommier tábornok egy a touloni ostromról a conventnek tett jelentésében dicsérőleg emlegeti Bonaparte polgárt. Ez az első eset, hogy ezen később oly híres név Franciaországnak és Európának nyilvánosan nevezetett. (Lásd dec. 19-én.)
1798. Donizetti Gaetano nagyhirű zeneköltő születése Bergamoban.
1798. A nápolyiak megveretnek Championnet francia tábornok által a pápai birodalomban Fronco mellett.
1803. A francia hajóhad Rochambeau admiral alatt seregének maradványával (8000 ember) Cap François mellett Haytiban megadja magát capitulációval az angoloknak Duckworth alatt.
1803. Doppler Keresztély, matematikai és természettani író születik Salzburgon.
1805. Zeyk József az erdélyi ellenzék egyik zászlósa, országgyűlési követ és szónok születik. (Megh. 1852. sept. 24-én.)
1806. Hanau vár a franciák által leromboltatik.
1808. A franciák győzelme a spanyolokon Samofierra mellett, Victor és Montbrun által.
1811. Becker Zakariás tanácsnok elfogatása Gothában, a franciák által.
1813. A brittek megszüntetik keleti Frizland, Oldenburg és Brema hercegségek partjainak ostromát.
1813. Bülöw Arnheimot rohammal beveszi.
1813. A franciák Jenő alkirály alatt megverik az osztrákokat Rezzonico mellett a Brenta folyónál.
1813. Dancig capitulációja köttetik Sándor württembergi herceg és Rapp francia tábornok közt. Az oroszok és poroszok bevonulnak.
1817. Mommsen Tivadar jeles történész és archacolog születik.
1818. A szövetséges seregek utolsó csapattja Franciaországot elhagyja.

1822. A görögök Nauplion várát beveszik.
1830. VIII. Pius pápa, ki a bölesészekről, a bibliatársulatoktól és carbonariktól félt, ki alatt még 1829-ben Fra Angelo Domenico Ancarani nagyinquisitor elnöksége alatt a Romagnában egy hatalmas inquisitioi törvényszék támadt, mely a könyvek censuráját legszigorubban gyakorlá, és a biblia fordítását megtiltá, meghal.
1830. Forradalmi esata Varsóban, — az oroszok kiszorítatnak. A felkelés élére egy nemzeti igazgatási tanács áll, Chlopicki a hadsereg fővezére. (Lásd nov. 29-én, dec. 4. és 5-ikén.)
1832. Az antwerpeni fellegrvár ostroma kezdődik Haxo francia tábornok alatt.
1840. Littrow József János, jeles csillagász meghal Bécsben.
1846. List Frigyes nagyhirű német nemzetgazdász Kufstein mellett meglövi magát.
1848. Az ördöghidi rác tábor bevétele Fehértemplom mellett a magyarok által Maderspach őrnagy vezénylete alatt. Abancourt kitűnő haretettei.
1848. A magyarok a szíregi sáncokat Verbász felől megtámadják, a rácok a támadást visszaverik. Egykoruan Szent Tamás, Turia és Földvár ellen intéztetnek támadások több szerencsével.
1848. A háromszéki székeltek visszaverik a császáriakat Földvárnál Felső-Fehér megyében. Gábor Áron első ágyuját viszi a haretérre.
1849. A casseli országgyűlés a német parlamentre vonatkozó választótörvényt elfogadja.
1853. Az oroszok Korniloff [Ghillany és Weber H. szerint Nachimoff] tengernagy alatt meglepik és megsemmisítik a török hajóhadat Sinope révében. Csak egyetlen török hajó menekül és 450 legény; ellenben Hussein pasa a tengernagy és 4155 török a hullámokba vész. Fregatkapitány Ali bey magát a légbe röpiti. — A török kára 10 millio pengő forint.

1. D e c e m b e r.

(Calendae Decembris.)

627. Heraclius római császár meggyőzi a perzsákat Ninive romjainál, II. Kesra királyuk alatt. Dastagerd a perzsa székhely, roppant kincsekkel a győző hatalmába esik, ki néhány évvel ezelőtt még csak kéréssel és adófelajánlással igyekezett a birodalmat zaklató ellenséget engesztelni, és már kész is volt a távol Karthagoba menekülni. (Némelyek sz. 12-én.)
1018. Merseburgi Diethmar meghal.
1083. Anna Comnena Alexias születik.
1135. I. Henrik angol király halála.
1167. A lombardi városok Velence, Verona, Vicenza, Padua, Treviso, Ferrara, Brescia, Bergamo, Cremona, Milano, Piacenza, Parma, Modena és Bologna nagy szövetsége I. Barbarossa Frigyes ellen. (Lásd május 29-én 1176.)
1299. A nápolyiak győzelme az angiovinok fölött Falconara mellett.
1402. Timur lenk Smyrna ostromát kezdi, mely a rhodusi lovagok két héti védelme után elesik.
1477. Béke és szövetség Korneuburgon I. Mátyás magyar király és III. Frigyes császár közt. (Pray Annales, Engel.)
1521. X. Leo (Medicis János) pápa halála.
1530. Margitta burgundi hercegnő, Némalföld kormányzónéja, Miksa császár leánya meghal Malinesban.
1537. Lovas csata a magyarok és törökök közt Ivankanál Vukovár közelében, melyben Bakics Pál a bécsi és közszeghi vitéz elesik. (Fessler, Hammer. Timon hibásan 1538 évet

ir. Szalay László kétségbe vonja, hogy e csata és a sereg bekövetkezett felbomlása december elején történt, mert Ferdinand király már okt. 19-én írja Bécsből Cles Bernát trienti érseknek, hogy a sereg vezérei nem illően viselték magukat. Minden esetre bővebb felvilágosításnak nézünk elejébe ezen még sokban rejtélyes hadjárat tekintetében, miután a chronológiában nagyon zavaros Istvánffyól e tárgyban nem okulhatni.) (Lásd dec. 2-án.)

1560. Sabinus György költő halála oderai Frankfurton.
1563. Wráncics Antal püspök az egri hadi parancsnokságot teszi, mely Magócsy Gáspárra ruháztatik.
1575. Báthory István erdélyi fejedelem lengyel királynak választatik. (Lásd május 1. és 25-én, dec. 12-én, sept. 27-én.)
1575. Andrada Diego (de Paiva) híres portugalli vallástudós meghal.
1615. II. Mátyás magyar király megerősíti a zsitvatoroki békét. (Ujra május 1-jén 1616.)
1626. Hafis Ahmed pasa nagyvezir letétetik és Chalil pasát nyeri utódnak.
1630. I. Rákóczy György a segesvári országgyűlésen erdélyi fejedelemnek választatik (Katona XXXI. köt. 456 lap azt írja: nec adhuc testem idoneum inveni, cujus auctoritate possem id asserere, quod editor Bethlemi his verbis affirmat: „Inauguratus est Rakotzius XII. Cal. Octob. 1630.“ és Kemény János valamint Bethlen irataiból összeveti, hogy a választás 1631-ben történt, különösen az utóbbi író előadása a választási mozgalmakról és cselekvényről így fejeztetik be: „Ez lőn anno 1631. mense Januario,“ mihez Katona megjegyzi: Hinc igitur intelligimus evocationem Rakotzii hoc anno, mense Januario factum esse; certus tamen electionis dies ex hac narratione non innotescit. Szalay László is annyit állit, hogy Rákóczy 1631. januáriusban választatott. Gebhardi a választást 1630. évi sept. 20-ára teszi, alkalmasint Bethlen kiadóját követve, Kőváry pedig, nem tudjuk mily alapon. 1630. évi nov. 14-ére, Hormayr és Mednyánszky a történeti zsebkönyvben 1629. évi dec. 15-ére. Hammer: Geschichte des Osman. Reichs III. köt. 96 lap a jegyzetben 1631. jan. 6-ára. Legujabban Szilágyi Sándor „Rákóczyak kora“ című művében a választást 1630. dec. 1-jére teszi, míg Erdélyország történe-

- tében 1630. nov. 26-án megválasztottnak mondá. Horváth Mihály szerint 1630. karácson estjén a fejedelem már esküjét letette. Még Segesvári Bálint krónikája is hibásan 1630. nov. 26-án történnnek mondja a választást. Minden kétséget eloszlatnak az erdélyi rendek maguk, kik dec. 3-án azt írják: „Ezelőtt harmad nappal választottuk.“)
1640. Forradalom Lissabonban. A portugallok lerázzák a spanyol uralmat, IV. Braganza János herceg portugalli király lesz. (Lásd dec. 15-én, jun. 28-án.)
1640. Nagy Frigyes Vilmos brandenburgi választó fejedelem lesz.
1671. Tattenbach Erasmus stajorországi kapitány, mint részes a Zrinyi-Nádasdy féle összeesküvésben Gratzban lefejeztetik. (Lásd ápr. 30-án.)
1686. Serpilius János vallástudós halála. (Lásd jan. 30-án.)
1706. Ahle János György zeneszerző és zenészeti író meghal. (Lásd atyját dec. 24-én.)
1709. Abraham a Sancta Clara, (Megerle Ulrik) ágostoni szerzetes, eredeti elméncségeiről híres egyházi szónok, meghal Bécsben.
1722. Karschin (Dürnbach) Anna Luiza jeles német költőné születik Züllichau közelében egy majorban. Atyja sörfőző és csapláros volt. (Lásd okt. 12-én.)
1723. Centlivre Susanna angol drámai költőné meghal Londonban. (Ersch igy. Nem dec. 3-án, mint a bécsi tört. naptár.)
1726. Seguier Antal Lajos híres francia törvényszéki szónok születik Párisban.
1743. Klaproth Márton Henrik jeles német természetbuvár és vegytudós születése Wernigerodeban. (Lásd jan. 1-jén, v. ö. okt. 11-én.)
1743. Eschenburg János Joachim német író születése Hamburgban. (Lásd febr. 29-én.)
1763. Karamsin Miklós Mihailovits, orosz történetíró születik. (Lásd jun. 3-án.)
1764. A párisi parlament belajstromozza a királyi kiadványt, melylyel a jesuiták egész Franciaországon eltöröltetnek. (Lásd aug. 6-án, jan. 7-én.)
1781. Tronchin Tivadar, Boerhave tanítványa, a régibb francia encyclopädia dolgozótársa meghal.
1786. Döbrentei Gábor, igen tevékeny magyar író és költő, a magyar academia volt titkára születik Hőgyészen Vasme-

- gyében. (Toldy ezen születéshelyét nevezi, Ponori Thewrewk József, az Újabbkori ismeretek Tára és Ferenczy Jakab a magyar írók életrajzában Nagy Szöllöst Veszprém megyében.) (Lásd márc. 28-án.)
1791. Hoblik Márton, helyirati, drámai és történeti író születik Igalon Somogy megyében. (Meghal 1845. május 26-án.)
1798. Garve Keresztély, erkölcsi bölcsező és író halála Boroszlóban. (Születik 1742. ugyanott.)
1799. A consularis testőrség felállítása Párisban, Murat parancsnoksága alatt.
1800. Vörösmarty Mihály, magyar költő fejedelem, remek hős- és lantos költemények írója, a magyar akadémia tagja születik Nyéken Fehér vármegyében. (Lásd nov. 19-ikén.)
1801. Gvadányi József gróf, lovas tábornok, igen népszerű magyar író meghal. (Lásd okt. 16-án.)
1802. Bonaparte nyilatkozata, hogy Olaszország, Hollandia és Helvécia „a la disposition de la France“ marad.
1803. A II. József császár által felfüggesztett uzsorarendelet ismét életbe léptetik.
1807. Bonaparte Jeromos, Napoleon császár testvére westfalai király lesz, és az marad 1813. évi október 26-áig.
1807. A franciák Junot tábornok alatt Lissabonba vonulnak, 167 év után ugyan az napon, melyen a portugallok a spanyol jármot lerázták. A portugalli zászlók helyébe a francia sasok tüzetnek fel.
1807. Poroszország hadat izen Angliának, a tilsiti béke következtében.
1810. Angol áruk megégetése Augsburgon. (2-án is.)
1813. I. Vilmos nassau-orániai herceg az egyesült Németalföld souverain fejedelmének hirdeti ki magát; másnap Amsterdamba vonul. (Lásd márc. 16-án.)
1815. Kelmenfy László (családneve Hazucha Ferenc) magyar novellairó születik. (Lásd ápr. 21-én.)
1815. Rondeau, La Plata köztársaság tábornoka megveretik Vilema mellett a spanyolok által.
1816. Stanhope Károly gróf angol democraticus parlamenti tag halála.
1821. Kovacsich Márton György híres magyar történetbuvár és jogtudós meghal.

1821. A Peloponnesus és több szigetek alkotmánya Argosban aláíratik Demeter herceg elnöksége alatt. (Lásd nov. 4. és 16-án.)
  1821. Hayti sziget spanyol része a köztársaságot kikiáltja. (Lásd febr. 2-án.)
  1823. Schuwaloff Pál gróf, jeles orosz vezérhadnagy meghal.
  1825. I. Sándor orosz cár meghal Taganrogban.
  1825. A birmanok megveretése az angolok által Campbell tábornok vezérlete alatt Brome mellett, 2. és 5-én szintén. (Lásd jan. 20-án, febr. 24-én, márc. 5-én.)
  1826. Nagyuri ferman Törökországban, mely által a vagyonelkobzási büntetés eltöröltetik.
  1826. Az ötödik egiptusi expeditio Moharrem Bey alatt Navarinba megérkezik.
  1830. Ideiglenes kormány alakulása Varsóban.
  1831. Torrijos és 80 társa midőn az 1812. évi spanyol alkotmány visszanyerésére Blaquenál kiszáll, Moreno által álnokul elfogatik. (Lásd 11-én.)
  1838. A franciák mindnyájan Mexicóból kiutasítatnak, mivel kormányuk San Juan d'Ulloa erősséget elfoglalá.
  1848. IX. Pius pápa Nápolyba menekszik.
  1848. A magyar honvédelmi bizottmány Bem Józsefet az erdélyi hadsereg fővezérévé nevezi ki.
  1851. Elliot Ebenezer, „a gabonatörvény költő“ meghal Argille Hillban.
  1852. Helmecezy Mihály magyar író, publicista és hirlapszerkesztő halála.
  1852. A törvényhozó test Párisban tudtára adja Napoleon Lajosnak, hogy 7824189 szavazattal császárnak választatott a franciák által. (Lásd nov. 21-én, dec. 2-án.)
  1853. Az oroszok Bebutoff herceg alatt véres győzelmet nyernek Basch-Kadyk Lar mellett a törökökön, kik 7000 gyalogsággal, 2800 lovassággal és 32 ágyuval megtámadtattak.
-

2. December.

(IV. Nonas Decembris.)

168. (Kr. sz. e.) L. Aemilius Paulus, Macedonia meghódításáról a harmadnapi diadalt ülvén, Perseus két gyermeke, Fülöp és Sándor és egy leánya fogolyként és raböltözetben Rómába vezettetnek, atyjuk Perseus, a hatalmas macedói király, alacson ruhába öltöztetve a capitoliumba vitetik, onnan a börtönbe hurcoltatik, hol nem sokára leányával és Fülöp fiával meghal. Másik fia Sándor a római írást megtanulván, Romában nyilvános irnokká lett. (Lásd nov. 30-ikán.)
850. II. Lajos német-római császár Rómában IV. Leo által koronáztatik.
1244. IV. Ince pápa Lyonba menekszik, hogy szabadon a császár befolyásától, a pápai világuralmat kifejleszhesse.
1381. Ruisbroech (Rusbrochius) János flammandi vallástudós meghal.
1406. A nők trónrajuthatási joga Angolországban kimondatik.
1460. II. János arragoniai és navarrai király, Don Carlost, Navarra jogszerű örökösét fogságra téteti.
1463. VI. Albert osztrák herceg III. Frigyes császár testvére meghal.
1464. Donna Blanca, Navarra örököse, Carlos nővére, Orthé vári fogságában megmérgeztetik nővére Leonora, és férje Foix Gaston gróf által.
1515. Cordova Gonzalvo híres spanyol hadvezér Nápoly kormányzója meghal. (Lásd ápr. 28-án, dec. 29-én.)
1532. Fegverszünet Megyeren I. Ferdinand és Zápolya közt.
1537. Katzianer cs. hadvezér a Gorian melletti csata előtt a hadsereget elhagyja. A magyar, horvát, stajor és cseh népek a törökök által tökéletesen megveretnek, a rögtön vezérnek emelt tiroli vitéz Lodron Lajos, és övéi bátor harc után elesnek. (Lásd dec. 1-jén.)
1539. Schedius Pál Melissus, latin Pindarnak nevezett koszorus költő, születik Meristad-on Frankoniában.
1554. Cortez Ferdinand, Mexico hódítója meghal Spanyolország-

- ban, királyjának háládatlansága fölötti bujában, mint Colombo. [Weber H. sz. 1547-ben.]
1562. Pistoris Simon híres politikus és jogtudós meghal. Három nő után 23 gyermeknek atyja volt. (Lásd okt. 28-án.)
1578. Agazzari Agostino jeles zeneköltő és zenészeti író születik Sienában. (Nem 1598, mert még 1600-ban jelent meg tőle a Madrigali armoniosi gyűjtemény nyomtatásban. Meghal 1640., mások szerint 1645. évben ápr. 10-én.)
1594. Mercator Gerard jeles földiró és mathematicus halála Duisbourgon. (Születik 1512. márc. 5-én.)
1604. Bocskay hadörsege Szádváron a várt Bastának átadja.
1605. Cicala volt nagyvezír, aztán török hadvezér Persiában, II. Sulejmann veje, meghal Diarbekr-ban a Tebris mellett Abbas schah által szenvedett csatavesztés fölötti bujában.
1615. Crillon Louis de Balbe (vagy Balbes de Berton de Crillon) francia hős meghal Avignonban.
1674. A hollandusok Hui németalföldi várost a franciáktól elfoglalják.
1682. Passionei Domokos a régiségek és irodalmi történet nagy ismerője, a tudományok előmozdítója, de a pápák bitorsainak védője is, születik Fossombroneban. (Meghal 1761. júl. 5-én.)
1707. Cortivo János vallástudós születik Fiumében.
1723. Fülöp orleansi herceg Franciaország kormányzója meghal Versaillesban egy kéjhölgy karjaiban. (Születik 1674.)
1769. Arndt Ernő Mór német népember és író születik, Schoritz-on Rügen szigeten.
1770. Németh László történeti és földirati író születése Jobbaháza helységben Sopron megyében. (Meghal 1806. május 15-én.)
1775. Cochrane Sándor Tamás lord, vitéz tengerész, vegytudós és görögbarát születik.
1780. Schams Ferenc nemzetgazdászati író Magyarországra nézve, több külföldi tudományos társulat tagja születik Leitmeritz cseh városban.
1792. Bender tábornagy Brüsselt elfoglalja.
1793. A párisi község főtanácsa azon tulajdonokat meghatározza, melyek a polgárérzelmekről szóló bizonyítvány elnyerésére kívántatnak.
1797. Bonaparte Rastadtból Párisba indul a francia directorium meghívása következtében.

- 1799. Sztáray osztrák tábornok megveri a franciákat Philippsburgnál a Neckar mellett.
- 1801. Vályi András Magyarország földrajzi írója meghal 36 éves korában. (Lásd nov. 30-án.)
- 1804. Napoleon császárnak koronáztatik a Notre-Dameban Párisban VII. Pius által és a koronát magának és nejének sajátkezűleg felteszi.
- 1805. Három császár csatája Austerlitznél. Napoleon meggyőzi a szövetséges seregeket Kutusow alatt, kik 15000 halottat, 20000 foglyot és 200 ágyut vesztenek.
- 1806. Glogau vár Vandamme francia tábornok előtt capitulál.
- 1806. Radziminski vajda Posenben felszólítja a legyel nemeseket fegyverfogsra.
- 1807. Austria megtiltja az angol áruk behozatalát.
- 1813. Az osztrákok az Etsch folyón, a szövetségesek a Rajnán átmennek Düsseldorfnál.
- 1814. Marmont tábornagy egy összeesküvési tervet közöl XVIII. Lajossal az operaházban.
- 1814. Az angolok Guadeloupe szigetét a franciáknak átadják.
- 1816. Moreau Guyton de Louis Bernard báró híres vegyész halála Párisban.
- 1816. Népszavarok Londonban Spafieltsban Watson, Cooper és Cahsmann vezérlete alatt. (Lásd 4-én.)
- 1822. Santa Ana tábornok Veracruzban egy Mexicotól független köztársaságot hirdet ki.
- 1831. Eberwein Traugott Miksa jeles zeneszerző halála. (Születik 1775. okt. 27-én Weimaron.)
- 1837. A hét göttingeni tanár hivatalából kitétetik. (Lásd nov. 18-ikán.)
- 1844. Herrera felkelése Mexicoban Santana ellen.
- 1845. Jancsó Pál az első magyar komikus színész meghal Kolosváron. (Születik 1761. Gidófalván a háromszéki területben.)
- 1847. A magyar országgyűlés az országnagyok szabad adakozásaiból egy 8 millióból álló honi pénztárt alapít, országutak, gyárak stb. felállítására.
- 1848. V. Ferdinand király és (I.) császár a trónról lemond, I. Ferenc József a trónt elfoglalja. A trónváltozási okmány Ollmützben kelt az uralkodó család, az osztrák ministerek, ugyszintén Jellacsich és Windischgrätz jelenlétében.

1848. Szegedy alezredes győzelmes ütközete Haselaunál Pozsony mellett.
  1851. Napoleon Lajos a francia köztársaság elnökének államcsinja. A nemzetgyűlés szétüzetik, új ministerium, Páris ostromállapotban, az államtanács felfüggesztve. Falragasz hirdeti az általános szavazat visszaállítását, és egy új nemzetgyűlés meghívását; az elnök alkotmányt indítványoz 10 évi elnökséggel és csak a végrehajtó hatalomnak tartozó ministeri felelősséggel. — A párisi tiz kerület városházán összegyűlt 214 képviselő erre azt határozza: Napoleon Lajos a köztársaság elnöki méltóságáról letétetik; a polgárok kötelesek neki minden engedelmet megtagadni, a végrehajtó hatalom a nemzetgyűlésre száll. A legfelsőbb törvényszék birái azonnal gyülekezzenek az elnök és segéd társainak elítélésére. Oudinot a párisi katonai hatalom fővezérévé kineveztetik. Azonban a városház azonnal katonák által vétetik körül, és 180 követ fogságra vitetik, köztük Changarnier, Baze, Berryer, Thiers, Charras, Lamoricière, Royer du Nord, Cavaignac, Bedeau, Nadaud, Cremieux Bálint, Lagrange Károly. — A nemzetgyűlés feloszlattatik. Az államesiny sikerült.
  1852. Napoleon Lajos a népszavazás alapján francia császárnak kikiáltatik III. Napoleon név alatt. (Lásd nov. 21-én.) Tíz millio szavazatra jogosult közül 7,839,553 szavazat a császárság visszaállítását kívánta.
  1854. Szövetség Bécsben Angol-, Franciaország és Austria közt Oroszország ellen.
  1857. Orosz ukas megszünteti a jobbágyi rabságot Wilna, Grodno és Kowno tartományokban.
  1865. Johnson elnök egy szózata a Habeas Corpus aktát az Unio egész éjszaki részére vissza állítja, de nem a fellázadt déli statusok számára.
-

3. December.

(III. Nonas Decembris.)

63. (Kr. sz. e.) Cicero fölfedezi a catilinaei összeesküvést az allobrogi követség és bizonyos Fulvia, Q. Curius összeesküvésitárs kedvese által. Az összeesküvés fejei Cajus Cornelius Cethegus római senator, P. Lentulus Sura praetor, Q. Cöparius, Gabirius és Statilius elfogatnak. (Lásd nov. 8-án, dec. 5-én, jan. 5-én.)
312. Diocletian leköszönt római császár meghal Salonában. (L'art de verifier les dates szerint 313 évi májusban.)
1137. II. Szász Lothar német császár meghal Breitenwang faluban.
1217. A Thabor hegy ormán levő török erősség egy részről II. Endre magyar király, VI. Lipót osztrák herceg és a templárius vitézek, más részről a jeruzsalemi és ciprusi királyok által ostromoltatik, hős tetteik dacára eredmény nélkül, Raimund tripolisi gróf részvétlensége miatt.
1242. Abu Muhammed Abdel Wahid, egy marokkoi párt által választott király, azóta folyvást nyugtalanítva, posvány-ságban harcolva elstüled.
1276. I. Rudolf császár az ujdon szerzett osztrák, stajor, karantán és krajnai hercegségekben az országos békét öt esztendőre kihirdeti. (Lásd nov. 22., 25., 26-án.)
1368. VI. Károly Le Bien-Ainé francia király születése.
1446. A törökök az Isthmus sáncait rohammal meghágják, és a görögöket megszalasztják.
1482. Szerződés Arrasban XI. Lajos francia király, és a flandriak közt: Osztrák Margita hercegnő (burgundi Mária és Miksa főherceg leánya) országos jogai itt alapítatnak meg.
1533. IV. Basil orosz nagyfejedelem, utóbb első orosz cár, II. (IV.) Iván atyja meghal. (Nem 1534. mint a L'art de verifier les dates írói.) [Lásd márc. 18-án.]
1563. A trienti egyházi gyülekezet utolsó ülése. (Lásd 4-én.)
1592. Farnese III. vagy IV. Károly parmai herceg Margita, V. Károly császár leányának fia meghal Arrasban. Vitéz hadvezér (Lepanto), ki a szabadságukért Spanyolország ellen küzdő hollandusok kitartó ellenfele volt.

1605. Bocskay pártja és Mátyás főherceg Korponán egyezkednek, hogy Bécsbe a békealkudozásokra követek küldeszenek.
1638. Bernát weimari herceg az erős Breisachot elfoglalja.
1652. Tromp Márton holland admiral Blake angol admiralt tengeri csatában megveri és a dűnákából a Themzeba visszavonulni kényszeríti.
1729. Flögel Károly Frigyes, bölcselni történetíró születik. (Meghal 1788. márc. 7-én.)
1738. Báró Neuhoﬀ, Corsica kikiáltott királya Nápolyban elfogatik; de rövid idő múlva elbocsátatik. (Lásd ápr. 15-én, május 24-én.)
1755. Dulaure Jakab Antal girondista követ francia történész születik.
1758. Adám János Lajos jeles zenész és zongorász születik Mittersholzon az Alsórajnán. (Meghal 1848. ápr. 8-án mások szerint április 14-én Párisban.) [Lásd fiát jul. 24-én.]
1763. Wilkes politikai röpirata „North Briton“ nyilvánosan megégettetik, a nép ennek folytán fellázad.
1764. Facius Frigyes Vilmos híres éremvéső születik Greitz-on a Voigtlandban. (Meghal 1843. Weimaron.)
1791. A hegypártiak a girondisták ellen azon határozatot vivják ki, hogy a convent fel van jogosítva, a király fölött bíraskodni.
1793. Clavière István girondista követ, a hegypárt halálos ítéletét önkéntes halálával megelőzi. (Lásd jun. 2. és 20-án.)
1799. Sztáray győzelme a franciakon Wislochnál.
1800. Moreau francia tábornok meggyőzi az osztrákokat Hohenlindennél Károly főherceg alatt. E csatavesztés a császárt a lunevillei békére kényszeríti. (Lásd febr. 9-én.)
1805. D'Arnaud Ferenc Tamás Baculard termékeny francia dráma- és szépirodalmi író meghal Párisban.
1808. Az oroszok elfoglalják az utolsó finnlandi várost. Buxhövden tábornok 10 holnap alatt befejezi az ország meghódítását.
1809. Az oroszok Essen tábornok alatt Brailow várt Oláhországban a törököktől elfoglalják.
1810. Isle de France capitulációja az angolok előtt. Abercromby Decaen ellen.

1810. Angol áruk megégetése Havre, Rouen, Passau, Fürth és Münchenben.
1811. Elfogatások Siciliában az angolokkal folytatott áruló levelezésért.
1811. Bendemann Eduard jeles festész születése Berlinben.
1812. Lugossy József kitűnő magyar régiségbuvár és nyelvtudós születik Felsőbányán.
1813. Jacca capitulatioja Arragoniában; a franciák hadi fogságba esnek.
1817. A „délamerikai egyesült államok“ (La Plata köztársaság) ideiglenes alkotmányt hirdetnek. (Lásd május 25-én és július 9-én.)
1823. Belzoni János híres afrikai utazó, meghal utazása közben Timbuktu felé; 45 éves.
1824. Laserna spanyol vezér megtámadja a forradalmi peruiakat Mataránál és visszavonulásra kényszeríti.
1826. A portugalli lázadók Lamegot elfoglalják. Portugallia Nagybritanniától segédelmet kér. (Lásd aug. 28-án, nov. 2., 19., 24., 26., 28-án, dec. 11. és 25-én.)
1827. Planta József, híres svajci történeti és bölcselmi író meghal Londonban.
1827. Batthyány Vince gróf, író, az udvari kamara alelnöke, honti főispán meghal.
1828. Jenkinson Robert Banks (Liverpool gróf) kitűnő angol állami minister meghal.
1830. Chlopicki tábornok ideiglenes lengyel dictatornak kinevezetik, Moravski követ egyedüli ellenmondása mellett. (Lásd nov. 30-án, dec. 5-én, ápr. 3-án.)
1830. Skrzynecki János tábornok kijelenti, hogy a lengyel forradalom ügyéhez áll.
1830. Niemojovsky Vince, lengyel országgyűlési követ, jeles író, fogságából kiszabadítatik, melyben 1825. május 7-én óta tartatott.
1830. Freiburg cantonban a nép alkotmányreformot erőszakol ki, melyben a személyes és helybeli szabadalmak eltöröltenek.
1843. A magyar kereskedelmi társaság gróf Vay Abrahám elnökelete alatt alakul.
1847. A római nép zajos öröme a protestánsok győzelme hírére

- a Svajcban. A kiáltással: éljenek a protestánsok, saját forradalmukat is készíték elő.
1848. Teleki László párisi magyar követ a Radeczky tábornagy alatt Olaszországban küzdő magyar ezredeket megtámadott hazájuk védelmére szólítja fel. (Lásd 25-én.)
1848. Jellacsich József báró, Dalmátia és Fiume kormányzójának neveztetik ki.
1848. I. Ferdinand császár lakhelyét Prágába teszi át.
1849. Fischhof volt osztrák országgyűlési követ fogságából kibocsátatik.
1851. Utcaharc Páris több helyein Napoleon Lajos államcsinja ellen. A felkelés St. Antoine külvárosban megkisértetik, de elnyomatik; a torlaszok a sereg által bevétetnek Magnán tábornok alatt. Baudin követ a roham közt meglövetik. [Baudin emlékére 1868-ban nagy tüntetések történnek.]
1851. Napoleon Lajos szavazásra hívja fel a francia népet dec. 14-ére az iránt, hogy a hatalom Napoleon Lajosnak átadassék, és ő egy új alkotmány létesítésére megbízassék.
1853. Schornstein Joannes hires zenész és zenelmi intézetek alapítója meghal Elberfelden 65 éves korban.
1854. Montgomery skót költő halála Eckermanban, Weimar hercegségben.
1855. Rhomberg József, festész halála Münchenben 69 éves korában.
1857. Rauch Károly, nagyhirű szobrász meghal Dresdában.

4. December.

(Pridie Nonas Decembris.)

480. (Kr. sz. e.) Xerxes a Hellesponton, melyen vihar a hajóhidat elhordá egy bárkán szökevényként átkel. Serege Ásiába visszasiet, miután Salamisnál történt megverettetése után Themistocles a perzsa hódítót tudósítá, hogy ha nem siet, a görögök neki a visszavonulhatást elvágják. Csak Mardonius 300000 emberrel maradt vissza téli szállásban. (Lásd febr. 27-én.)
36. Persius Flaccus római satiricus költő születése Volaterrä hetruriai városban. (Lásd nov. 24-én.)

771. Karlmann, Nagy Károly testvére, Kurta Pipin fia, fél Frankország királya, mely Burgundia, Elsass, Neustria nagyobb részéből, a Provence és Septimaniából állott, meghal Samoucyban. Ez által Nagy Károly a frankok egyedura lesz.
1130. Senaji, a legrégibb perzsa mysticus költők legjobbika, ki 30000 distichont irt, meghal.
1181. Malek es Saleh Ismail aleppoi és damascusi zultán meghal.
1214. Oroszlán Vilmos skót király meghal 49 évi kormány után.
1409. A lipcei egyetem alapítása. (Weber H. tört. emlékkönyve sz. 2-án.)
1446. II. Murat Korinthat elfoglalja.
1484. Corvin Mátyás magyar király Bécs előtt megjelenik, és az ostromhoz fog. (Lásd jan. 25-én.)
1519. Mexicói kivégeztetések. Cortez a Montezuma által kényszerítve kiadott fővezérét Quauhpopoca-t, annak fiát és 5 tábornoki tisztet egy, mexicói fegyverekből készült máglyán megégétteti. (Lásd nov. 8. és 14-én.)
1538. Kassa árulás folytán Zápolya seregei által elfoglaltatik.
1553. IV. Henrik francia király születése Pau-ban Bearnban.
1563. A trienti egyházi gyülekezet, mely időközben a kitört dögvész miatt Bolognába is áttéttetett, 18 évi tartama után berekesztetik. (Lásd dec. 2., 3., 12. és 13-án.)
1588. III. Henrik francia király az ostyára esküszik, hogy közte és Guise herceg közt béke és barátság létezik, és hogy a multak feledésbe mentek. (Lásd dec. 23-án és aug. 1-jén.)
1595. Chapelain János francia költő születik Párisban. (Meghal febr. 22-én 1674. fukarságból támadt meghűtésből, miután pénzzsákjait gyönyörködtetésére ágya körül felállítatá.)
1604. Basta Kassa ostromát kísérti meg, siker nélkül.
1626. János Ernő weimari herceg protestáns hadvezér meghal Szent-Mártonban Turóc megyében.
1642. Richelieu Armand du Plessis bibornok XIII. Lajos ministere, nagyhirű államférfi meghal.
1660. Sarasin Jakab francia szobrász halála.
1679. Hobbes Tamás bölesészeti író meghal Hardwickon Angolországban 92 éves korban. (Lásd apr. 5-én.)
1683. A lengyelek Tilgrotin mellett megverik a törököket és tatárokat.
1691. I. Lipót császár Erdély polgári és egyházi alkotmányát

- megalapító oklevelet ad ki, Diploma Leopoldinum, alap-törvény mely Erdélyt az osztrák házzal összeköti.
1705. A lázadó bajorok kiűzik az osztrákokat Schärdingből. (Lásd nov. 27-én, május 11-én.)
1712. Eisenschmid János Gáspár híres mathematicus, a bölcsészet és orvostudomány tudora meghal. (Lásd sept. 25-én.)
1750. Gregoire Henrik blois-i püspök, híres író és republicanus követ a nemzetgyűlésben, születik Vetro-ban, Luneville mellett.
1755. Tomcsányi Ádám magyar író születése Prassicon Nyitrában.
1759. A poroszok az osztrákok által Beck tábornok által megveretnek Meissen mellett Szászországban.
1777. Az illyr udvari küldöttség, mely a rácok szabadalmaira és vallására ügyelt, Mária Terézia által feloszlatatik. (Lásd december 1. és 15-én, május 13-án 1848., május 31-én 1778.)
1780. Von der Emde August, jeles népjellemző festész születik Kasselban.
1790. Kállay Ferenc bölcselmi, történettani és nyelvtudományi író születik Debrecenben.
1790. Steinbüchel Antal híres pénzügyőr és régiségbuvár születik Kremsben.
1792. Idősb Péczely József szépirodalmi, történelmi és hittani író meghal.
1793. Ferencsik Sámuel, a jolsvai próféta néven ismeretes magyar természetbuvár születik Ó-Zólyomban.
1793. Határozat a francia forradalmi kormány szervezéséről.
1793. Lux Ádám, a convent tagja, mert Corday Charlotte védelmére szavát emelni merte, kivégeztetik.
1798. Galvani Alajos híres természettudós meghal Bolognában. (Lásd sept. 9-én.)
1806. A párisi senatusconsult 80000 katona állítását határozza.
1808. Fernow Károly író, ki a legkedvezőtlenebb viszonyok közt fejté ki tehetségeit meghal. (Születik 1763. november 19-ikén.)
1808. Madrid capitulatioja. Napoleon a spanyolok által elűzött József testvérét visszavezeti székvárosába. Bessiéres vívott Castelan és Morla ellen. Belliard tábornok lesz a város parancsnoka.
1808. Napoleon leteszi és elfogatja a castilii tanácsot, az inqui-

- sitió eltörlését és jószágainak elkobzását a status adósság törlesztésére, valamint a hűbéri jogok megszüntetését, és a semmisítési törvényszék felállítását Madridban rendeli.
1810. Angol áruk megégetése Németalföldön, Amsterdamban, Caen, Dieppe, Greitz és Anhalt hercegségben.
1822. Schlichtegroll A. H. Frigyes régiségbuvár meghal Münchenben.
1823. Göbel K. P. társasági és történeti képek festője meghal Bécsben.
1825. Maha-Remiuh birman hadseregének nagy csatavesztése Sempicke mellett az angolok által Campbell alatt. (5-én is.)
1830. A nemzetőrség Dresdában ellenszegül a végrehajtó hatalomnak.
1830. Ideiglenes lengyel kormány felállítása. Lelewel nagy befolyása. (Lásd 5-én.)
1834. Wesselényi Miklós beszéde a szathmári közgyűlésen, mely elítéltetését és az országgyűlés felszólalását vonta maga után.
1837. Zendülés Felső Canadában. Mackenzie és Van Egmont hiába kísérlik Montgomery Tavern elfoglalását. M'Nab loyális ezredes a zendülőket dec. 7-én elszélyeszi.
1848. Az alkotmányterv határozatai Frankfurtban a nép- és az álladalmi ház által elfogadva.
1848. A kremsieri országgyűlés a halálos büntetést elveti. — Krausz minister előleges költségvetést készít 80 millió forintról.
1848. Balogh János forradalmi csapatvezér megveri Frischeisen cs. alezredest Budethinnál és Jablunkára visszaszorítja.
1849. Lichtenstädt tudor, orvos és író meghal Boroszlóban.
1851. Véres harc Páris utcáin. A boulevardokon, St. Denis, St. Martin stb. utcákban torlaszok emeltetnek, melyek hévvel védetnek. A 10 órakor reggel kezdett harc csak este 11 órakor szűnik meg, a seregek minden ponton győznek, Dussoubs képviselő a torlaszokon meghal. (L. 2. és 3-án.)
1852. Nápoly az első hatalom, mely Napoleon Lajos császárságát elismeri.

5. December.

(Nonae Decembris.)

63. (Kr. sz. e.) A római senatus Concordia templomában a catilinaí összeesküvés részeseire Cicero és Cato szónoklata következtében halálos ítéletet mond, mely ugyan azon éjjel Lentulus, Cethegus, Statilius, Gabinius és Cöparius lovagon a consul jelenlétében végrehajtatott Tullianumban a börtönben. (Lásd 3-án.)
563. Belisar római hadvezér, a bolgárok legyőzője, ki Ravennában a góthok által neki kínált olaszországi koronát elutasítá, összeesküvésről vádoltatva méltóságaitól és szabadságától megfosztatik. (Lásd március 13-án, július 9-én és december 10-én.)
1056. Macduff és Siward győzelme Macbeth fölött Canfanon mellett. Macbeth a csatában elesik.
1109. Otto freisingeni püspök, Lipót osztrák határgróf fia, IV. Henrik császár unokája, születik. Iratai a középkori történet becses forrásai. (Lásd sept. 22-én.)
1129. Vilmos, a burisi connetable szerencsétlen harca Damascus előtt.
1262. Egyezkedés Poroszlóban IV. Béla öregebb, és V. István ifjabb magyar király közt. (Nono idus Decembris áll a Katonánál és Fejér Codex diplomaticusában olvasható okirat alatt, a mi annyi mint nonac Decembris.) (Lásd május 3-án.) (Cod. dipl. IV. 3 k. 77 lap összevetve a 160-ik lappal.)
1362. Csata Launac mellett, melyben III. Gaston (szépségéről Phöbusnak neveztetve) Foix grófja megveri és elfogja Armagnac grófját.
1413. Zsigmond magyar király találkozása XXIII. János pápával Lodiban.
1414. Husz János Kostniczban sulyos börtönre vettetik. (Lásd nov. 28-án.)
1492. Colombo Hayti szigetet fedezi föl, 6-án oda érkezik.
1518. Trivulcio János Jakab, jeles hadvezér, a guelfek barátja, előbb arragoniai aztán francia szolgálatban, meghal.
1520. A spanyol kir. sereg elfoglalja Tordesillas zendülő várost.

1526. I. Ferdinand magyar trónfolyamodó utasítást és megbízó leveleket ad követeknek a magyar országgyűlésre, melyben többi közben nyilatkozik, hogy a királyságra habár magyarul nem tud, képesnek érzi magát. (Lásd 7-én.)
1539. Socinus Faustus olasz vallásujító születése Sienában. (Lásd márc. 3-án.)
1545. Von der Does vagy Douza Janus jeles holland államférfi, történész, nyelvész és költő, a holland Varro születik. (Meghal 1604. Noordwyck-on október 8-án.) [Ersch sz. december 6-án.]
1547. Emmius (vagy Emmen) Ubo, igen híres történész, kivált Frizlandiára nézve születik Greetsyhl-ban. (Lásd 9-én.)
1551. A lippai vár török őrsége Ulama perzsa parancsnok alatt Martinuzzi bibornok közbevetése folytán szabadon elvonul. Azonban Horváth Ferenc és Balassa Menyhért a Temes mentében legnagyobb részét lekoncolják. (Lásd nov. 7., 16. és 17-én.)
1560. II. Ferenc Francia- és Skótország királya, Stuart Mária férje meghal 17 éves korában.
1581. Sinanpasa török nagyvezir, Arabia és Tunis hódítója először megfosztatik méltóságától.
1608. Rákóczy Zsigmond erdélyi fejedelem meghal születése helyén Felső Vadászon. (Kazinczy Ferenc dec. 6-át ír. Lásd febr. 8-án, márc. 3-án.)
1624. Bauhin Gáspár nagyhirű fűvész meghal Baselben.
1703. Zabanius vagy Szász János, nagyszebeni királybíró mint felségsértő a szebeni téren lefejeztetik.
1707. A magyar conföderáltak Rákóczy elnöklete alatt országgyűlést tartanak Kassán. (Kovacsich.)
1746. Felkelés Genuában az osztrákok ellen. Kevés nap múlva minden idegen csapatok a városból kiűzettek. (Lásd sept. 5-ikén.)
1757. II. Frigyes porosz király tökéletes győzelmet nyer Leuthen-nél Sziléziában az osztrákok fölött Daun, a lotharingiai herceg és Nádasdy tábornok alatt, kik számra háromszor felülhaladták a poroszokat és 30000 embert vesztek, köztük 21000 foglyot.
1774. Varnbühler Ferdinand báró württembergi altábornok születik Ludwigsburgon.

1774. A britt gyarmatok Éjszakamerikában congressust tartanak Philadelphíában. (Canada, Akadia, Georgia kivételével.)
1775. Illosvay Sámuel magyar író születése Ilosván Beregben.
1789. Trattner János Tamás magyar könyvnyomtató születik. (Meghal 1824. márc. 14-én.)
1792. Mozart Farkas Amadé nagyhirű zeneköltő (Idomeneo, a serail hölgyei, Figaro, Don Juan, Varázssip stb.) meghal Bécsben. (Lásd jan. 27-én.) [Weber H. sz. 1791.]
1793. Robespierre beszéde a conventben a háboru természetéről.
1793. Robespierre a francia köztársaság ellen szövetkezett királyok nyilatkozványaira való feleletét terjeszti elő a conventnek és ez azon kijelentéssel hagyatik jóvá, hogy ezen felelet minden nyelvre forditassék.
1793. Rabaut de St. Etienne J. Pál girondista és Rousseau elvű író, és Kersaint követek kivégeztetése.
1796. Beöthy Ödön, hires országgyűlési és megyei szónok születése Nagyváradon. (Lásd okt. 7-én.)
1806. Oldenburg, Delmenhorst, Varel és Kniphausen a hollandi király nevében birtokba vétetik. (Lásd nov. 11-én.)
1808. Rosasvár és Trinidad váracs egy havi ostrom után a franciák előtt St. Cyr alatt capitulál. Dombrowsky O'Dali ellen.
1808. Az utolsó francia csapatok kivonulása Berlinből és a várad átadása St. Hilaire által a poroszoknak.
1810. Angol áruk megégetése Svábfországban Koblenz, Straubing és Magdeburgon.
1811. Az indianok Kelet-Floridában egy ugynevezett proféta vezérlete alatt az ország elfoglalásának az éjszakamerikaiak által ellenszegülnek.
1811. Giurgewo elfoglalása az oroszok által Kutusow alatt.
1812. Napoleon Smorgonyban Oroszországban egy haditanácsban a nagy hadsereg töredéke fölötti főparancsnokságot sógorának Murat tábornoknak adja át, és Vicenza herceg neve alatt Párisba sietve menekszik. (Lásd 7-én.)
1813. Denina Giacomo Carlo olasz literator és történetíró meghal Párisban. (Mások szerint 6.án.)
1813. Ütközetek a franciák és oroszok közt Schiffbeck és Rahlstädt mellett.
1813. Lübeck a dánok alatt l'Allemand vezérrel a szövetségesek előtt Stedingk svéd tábornok alatt capitulál.

1813. Stettin a franciák által elhagyva, a hadőrség fogságba esik. Plötz porosz tábornok bevonul.
1814. Parny Evariste Desire a francia Tibullus meghal. [Mások sz. 7-én.] (Lásd febr. 6-án.)
1814. A spanyol királyi sereg Maturin várost Venezuelában elfoglalja.
1825. Huszonkét egiptusi hajó Salona partjain megjelenik és 30 görög járműt eléget.
1830. Mozgalmak Bern cantonban. A nép Fischer von Merischwanden által vezetettve Wohlen faluban tartott gyűlésén azt határozza, hogy a kormányt fegyveres erővel alkotmányreformra kényszerítendi.
1830. Chlopicki átveszi a dictatorságot Lengyelországon. Midőn az ideiglenes kormány ma a hadsereg fővezérségét rá ruházta, a kinevezési okmányt dühösen földre dobta, mondván: nem kell nekem kinevezés. Mint dictator Oroszországgal alkudozott. (Lásd 18-án.)
1835. Platen Ágoston gróf, jeles német költő halála Syracusában.
1838. A franciák Vera Cruz mexicói várost elfoglalják. (Lásd márc. 9-én.)
1848. Kiss Ernő honvédtábornok támadása Tomassovác ellen a rácok által visszaveretik. (Lásd 15-én.)
1848. Az alkotmányozó gyűlés felosztatása és alkotmány octroirozás Poroszországban.
1851. A véres harc megszűnése Párisban; a győző fél által sok fogoly meglövetik, számosan elfogatnak.
1851. Allier és Saône et Loire megyékben békétlenségek. A felkelők La Palisse várost hatalmukba ejtik. A két megye ostrom állapotba helyeztetik.
1851. Kossuth kiszállása New-Yorkban; a senatus követséget küld elejébe. (Mások sz. 6-án.)
1852. Puyraveau (Péter Ferenc Audry de) democratá követ meghal.
1860. Dahlmann Frigyes Kristof, a történet és álladalmi tudományok tanára, író, meghal Bonn-ban.
1868. Ferenc József szózata a hadsereghez, melyben az újdön alakított honvédséget, mint a hadsereggel és tengerészettel a haza védelmére egyaránt hivatott részét a véderőnek nevezi, és az egyetértés szellemének ápolására buzdít.

1868. József főherceg altábornagy, a magyar honvédség főparancsnokául kineveztetik.
1868. A népiskolai közoktatás tárgyában a magyar országgyűlés által hozott törvény királyi szentesítést nyer.
1868. Magyarországon és társországaiban a véderőről szóló törvény szentesítést nyer, mely a védelmi kötelezettséget általánossá teszi. A védelmi kötelezettség személyesen teljesítendő, és 20 éves kornál kezdődik. A fegyveres erő alkatrészei a hadsereg, hadi tengerészet, honvédség és népfelkelés.

6. D e c e m b e r.

(VIII. Idus Decembris.)

1112. Tankred, a kereszthad egyik legkitünőbb vitéze, kit Tasso is a megszabadított Jeruzsalembe ünnepelt, a Tiberiási fejedelemség alapítója, meghal Antiochiában.
1212. II. Frigyes császár Mainzon koronáztatik.
1215. János király Rochestert elfoglalja.
1240. Batu Chan mongol vezér Kiew várost Oroszországban szétrombolja.
1408. Zsigmond magyar király a „sárkányrendet“ alapítja.
1421. VI. Henrik angol király születése.
1478. Castiglione Boldizsár gróf, szellemdús olasz költő és író, Raphael barátja születik Casaticoban Mantua mellett. (Meghal 1529. Toledoban.)
1562. Van Schoreel vagy Schoorel a leghíresebb németalföldi festészek egyike, ki van Eyck Jánoshoz leginkább hasonlít, meghal. (Nem 8-án.)
1598. Ab Hortis Keresztély (nemesítése előtt Augustini) jeles ásványtudós születik a Szepességben. (Meghal 1650. aug. 21-ikén.)
1608. Monk György angol tábornok, előbb a forradalom egyik hőse, aztán a királyság visszaállítója születik Devonshire-ban. (Lásd jan. 3-án.)
1640. Fleury Claude egyházi történetíró születik.
1645. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem békét köt III. Ferdinánd császárral.

1648. Cromwell Olivier a parlament bejárásait katonái által elzáratja és több követet elfogat. (Másnap is.)
1714. Muszka Miklós jesuita, vallásos író és a nádorok életének írója születik Szöllősen Bars megyében.
1714. Az austriai tartományok számára, a trónöröklés rende szabályoztatik az 1713. ápr. 19-ki házi törvény alapján. [Magyarországra nézve közjogi érvénnyel nem bír.] (Lásd ápr. 19-én, júl. 17-én, jun. 30-án, márc. 30-án.)
1721. Hamilton Robert orvos és szakbeli író születik Edinburgban. (Meghal 1793. nov. 9-én.)
1724. VI. Károly császár a *pragmatica sancti*ót Németalföldön kihirdeti.
1735. Michaeler Károly József jezsuita latán költő és történetíró születik Innsbruckban.
1740. A számüzött bölcész Wolf Kristof báró 17 évi távolság után II. Frigyes meghívására Halleba jő. (Lásd november 10-ikén.)
1741. Forradalom Sz. Péterváron. Erzsébet Petrowna, Nagy Péter leánya egy testőr ezredet megnyervén VI. Iwán cárt a trónról leejti és a schlüsselburgi várba záratja. Anna kormányzó hercegnő, és Antal Ulrik a Dwina egyik szigetére a fehér tenger szomszédságába vitetik. München és Ostermann grófok más ministerekkel elfogatnak. (Lásd 7-én.)
1754. Gelei József nevelési író, magyar fordító születik Alacsán Borsod megyében. (Meghal 1838. márc. 1-jén.)
1776. Ehrenberg Frigyes erkölcsi mívelésre és kedélynemesítésre célzó író születik Elberfelden.
1784. Egyházi végzés Filangieri munkáját: *La scienza della legislazione*, mint lázítót és istentelent eltiltja.
1785. Horváth Lipót nyelvbuvár születik Alsópulán Sopron megyében.
1792. Riccoboni Mária Janka jeles színésznő és drámairónő meghal.
1800. Ravenna elfoglalása Olaszországban az osztrákok által Schusteck alatt.
1803. A joniai szigetek köztársasága orosz befolyás alatt aristocratiai alkotmányt nyer.
1805. Conté Jakab Miklós festész, vegytudós és erőműves meghal. (Lásd aug. 14-én.)
1805. Fegyverszünet Austria és Franciaország közt az austerlitz-i csata után.

1806. Duprez Gilbert híres francia énekes születik Párisban.
1807. Tarczy Lajos magyar természet- és szépízléstani író, születik Hetényen Komárom megyében.
1809. A trónvesztett IV. Gusztav Adolf svéd király családjával Németországba megy, hol Gottorp gróf, utóbb Gustavson nevet vesz föl.
1810. Angol áruk megégetése Freysing, Landshut, Strassburg és Mainzon.
1811. Oldenburg a franciák által birtokba vétetik. (Lásd 5-én.)
1813. Zara capitulatioja. Tomassich és Cadogan-Roize ellen.
1813. Haag a poroszoknak átadatik.
1815. Carthage bevétele Morillo spanyol tábornok által. 3000 ember a városban éhen veszett.
1815. A francia páirkamara halálos ítéletet mond Ney tábornagra. (Lásd aug. 4-én.)
1816. Az éjszakamerikai egyesült államok congressusa Indiana állam föl vételét az Unióba határozza, hasonlóra a többi országok irányában is késznek nyilatkozván, illendő föltételek mellett.
1819. Stollberg Lipót gróf német költő halála. A katholicismushoz áttért, a mi végett Vosz J. Henrikkel vitába keveredett, mely utolsó napjait elkeserítette.
1826. Karaiskaki görög tábornok Arakovanál egy török csapatot megver. (Lásd nov. 8-án, aug. 20-án.)
1830. Fegyveres felkelés Arauban. Democrat alkotmány létesül, a berni katonák a szabadelműek által megveretnek. (Lásd 5-ikén.)
1830. Milos szerb fejedelem ünnepélyesen Belgradba vonul.
1831. A francia kamara $\frac{1}{2}$ millió frankot engedményez az idegen menekültek támogatására.
1790. Es-seid Mohammed Esaad, török verselő, történetíró és az ozman állami hirlap felügyelője születik Konstantinápolyban.
1831. Laroche Zsófia szellemdus német író nő meghal.
1832. Otto görög király Görögországba elutazik.
1832. Kereskedelmi szerződés Éjszakamerika és Oroszország közt.
1839. A keletindiai társaság minden tagja az utolsó szolgáláig Chinát elhagyja. (Lásd nov. 26-án.)
1848. Octroyált választótörvény Poroszországban.
1848. Az altenburgi országgyűlés a botbűntetést eltörli.

1848. Bártfa és Eperies Schlick cs. tábornok által ellentállás nélkül megszállva.
1851. Strassburg vár ostromállapotba helyeztetik.
1852. III. Kamehameha a Hawa és Sandwich szigetek uralkodója új alkotmányt ad népeinek.
1853. Thore Petré jeles svéd országgyűlési követ és államférfi meghal.
1857. Sir Colin Campbell angol fővezér győzelme a Gwalior csapatok felett Cawnpoornál.
1857. Walker felkelési főnök megadja magát Paulding éjszak-amerikai commodorenak, miután nov. 24-én ismét Greytown-nál kiszállt. (Lásd május 1-jén.)
1865. Az erdélyi tartományi gyűlés kimondja a Magyarországgal való unio szükségét és kívánja, hogy Erdély azonnal a pesti országgyűlésen képviseltessék.
1868. A magyar király szentesíti a Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról szóló törvényt. Magyarország és Erdély összes honpolgárainak egyenjogúsága mondatik ki. Az eddig létezett politikai nemzetek szerinti területi felosztások, elnevezések, s az ezzel összekötött előjogok és kiváltságok megszüntetnek. A szász nemzeti egyetem meghagyatik, de birói hatóságot többé nem gyakorolhat.
1868. A nemzeti egyenjogúság tárgyában, a magyar országgyűlés által hozott törvény királyi szentesítést nyer. Magyarország összes honpolgárai politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogu tagja. Az ország államnyelvétül a magyar nyilatkoztatik, de a többi nemzetiségek nyelvei oly széles körben mozognak, milyent a világ egy álladalma, az éjszakamerikai uniót sem véve ki, sem enged a kisebb nemzetiségeknek. Horvátország külön állást nyert e törvényben. Az országgyűlésen volt egy párt, melyhez az oláhok és szerbek nagy része tartozott, és az országnak nyelvkerületek szerinti új beosztását kívánta, oly járulékokkal, melyek az ország egységét lehetetlenné tették volna. A világtörténetben példátlan kívánsat intéztetett a magyar nemzethez, hogy egy, századok viharait kiállt álladalmat áldozatul engedje oly elemeknek és teoriáknak, melyek országalkotási képességüket rosz hirbe hozták, és

a cultura érdekeit kevésbe veszik. A jelen törvény a magyar nemzet érdekeit igen gyengén védi, és a felső házban nevezetesen Simor primás sajnálatát fejezte ki, hogy e törvény szőnyegre került.

7. D e c e m b e r.

(VII. Idus Decembris.)

65. (Kr. sz. e.) Q. Horatius Flaccus nagyhirű római költő születése Venusiumban Apuliában. (Lásd nov. 27-én.)
43. (Kr. sz. e.) M. T. Cicero a nagy római szónok, bölesész és államférfi Antonius és Octavian parancsára megöletik. Herennius által, kinek önként oda nyújtá nyakát. Fulvia, Antonius neje, Cicero ékesen szóló nyelvét tűkkel átszurta. (Lásd jan. 3-án.)
983. II. Otto császár halála Romában.
1173. Damascus elfoglalása Malek-es-Saleh Ismail aleppoi és damascusi zultán által. (Lásd 4-én.)
1462. III. Frigyes császár a felzendült bécsiekkal, Albert osztrák herceggel és Podiebrad Victorinnal békét köt, Podiebrad János közbevetésére.
1526. I. Ferd. osztrák herceg a magyar trónkereső Zápolya köveit, kik magyarul előtte szónokoltak elfogatja. (L. 5-én.)
1526. V. Károly császár nyílt parancsa, mely a keresztelt maurokat kötelezi, hogy a keresztények törvényei szerint éljenek. A maurok több részben felzendülnek.
1609. Thurzó György a pozsonyi országgyűlésen nádornak választatik. (Nem 8-án mint Timon írja, mert 8-án Thurzó nádori esküjét tette le a király kezébe.)
1629. Spanheim Ezechiél jeles régiség- és pénzismerő, és államférfi születése Genfben. (Lásd nov. 7-én.)
1635. Banner svéd tábornok megveri a szászokat és császáriakat Kyritznél.
1674. Clarendon Eduárd (Hyde gróf) Angolország nagykancellárja, híres államférfi és történész meghal számkivetésben Rouen mellett Normandiában. (Lásd dec. 12-én.)
1683. Sidney Algernon, republikanus elvű hazafi a rozsházi (rye-

- house) összeesküvésért lefejeztetik. Tourbil-ban. (Theatr. europ.) [Auer sz. 18-án.]
1687. Apafy Mihály erdélyi fejedelem, követe Sárosi János által Siawusch nagyvezirrel szerződést köt, mely által az eddig elviselhetlen adón (évenként 80,000 tallér) könnyítetik, és Erdély köteleztetik, hogy minden hadi erejét a németek elleni védelemre fordítsa.
1714. A török porta hadat izen a velencei köztársaságnak, mely következtében az utóbbi Moreát örökre elveszti.
1724. Pater Pál jeles matematikus és történész meghal Danzigban. (Születik Menguszfalván Magyarországon, Szepes, nem Trencsében vármegyében mint Czvittinger írja.)
1724. Thorn porosz város elnöke Rösner János és 11 polgár lefejeztetik, mert a lutheranus pór nép a jesuitákat egy bucsujárat alkalmával sértegette. (Lásd jul. 16-án.)
1731. Anquetil du Perron Abr. Jácint híres keleti nyelvtudós és majdnem minden európai nyelvben jártas férfi születik Párisban. (Lásd jan. 17-én.)
1736. Kolonits László gróf, erdélyi, nagyváradi püspök, kalocsai érsek, nagy szónok és vallástudós születik Bécsben.
1741. Erzsébet Petrowna, egy sikerült lázadás után orosz császárnőnek kikiáltatik. (Lásd dec. 6-án.)
1754. Hastings Francis Rawdon marquis jeles angol hadvezér, és államférfi születik.
1761. Tennemann Vilmos Gottlieb, a bölcsezszt történetírója születik Brembachon.
1776. Lacsny Miklós magyar országgyűlési követ, és író születik Vistuk pozsonymegyei helyben.
1778. Molnár Endre magyar író születése Érsemlyénben Biharban.
1784. Menzel Károly Adolf híres német történész születése Grünbergen. (Lásd aug. 19-én.)
1793. Dubarry grófnő XV. Lajos király ágyasa, összeesküvés ügye alatt, valósággal azonban pénzeért lefejeztetik. (Lásd 8-án.)
1799. Károly főherceg a franciákat tökéletesen a Rajnán átüzi.
1804. Az új császári méltóság ünnepélyes szentesítése Bécsben.
1810. Angol áruk megégetése Detmoldon és Kölnben, másnap Chemnitzon.
1812. A német segédhadak, melyeket Loison tábornok sietve

- hozott Königsbergből nagy veszteséget szenvednek Oszmiana mellett.
1812. Napoleon Oroszországból menekedvén Wilnába érkezik. (Lásd dec. 5-én.)
1813. A franciák megveretése Bayonne mellett Wellington által.
1813. A Lübeckből kivonuló dánok megveretése a svédek által Skiveldebrandt alatt Bornhoevet mellett.
1815. Ney Mihály francia tábornagy és pair meglövetése a luxemburgi kertben.
1819. Alkotmány Hannoverában. (Lásd september 26-ikán és július 5-én.)
1819. Az északamerikai egyesült államok elnöke kemény határozatokat hirdet a rabszolgakereskedés ellen.
1821. II. Pomare Otaheiti első keresztény királyának halála.
1824. A birmanok Bundulah alatt az angolok állását Rangun mellett megtámadják.
1824. Bolivar az amerikai álladalmakat egy Panamában tartandó congressusra hívja meg, hogy mindnyájok egyesülése létesítsék.
1825. Nikitas a Törökfaló, görög vezér, egy 3000 emberből álló török csapatot Korintheál tökéletesen megver.
1826. Flaxman János híres angol szobrász és rézmetsző meghal Londonban. (Születik 1755. York-ban jul. 5-én.)
1826. Bolivar alkotmánya Peruban kihirdetik.
1827. Keller György híres vallástudós, a vallásszabadság előküzdője meghal. (Születik 1760. május 14-én.)
1828. Mexico elfoglalása Guerrero és Santa Ana tábornok seregei által. Három napi pusztítás.
1834. A spanyol királyné seregének szerencsés ütközete Bilboa vidékén a carlistákkal.
1835. Az első vasut megnyitása Németországban Nürnberg és Fürth közt.
1842. Kolosváry Sándor nyelvész és egyházi szónok, meghal. (Lásd márc. 20-án.)
1848. A magyar országgyűlés Ferenc József császár mint magyar király trónra léptét el nem ismeri, miután a nemzet előleges beleegyezése nélkül történt. (Lásd jun. 8-án.)
1849. A bécsi kereskedelmi kamara a birodalom kereskedelmi testületeit kereskedelmi kamarák felállítására szólítja fel.

1851. Kossuth New-Yorkban tisztelgéseket fogad. (Lásd 5-ikén és 6-ikán.)
1851. Herault és Gard megyék Franciaország elnöke által ostrom-állapotba helyeztetnek.
1851. Algier a francia főkormányzó által ostromállapotba helyeztetik. Napoleon e rendszabályt 17-én megerősíti.
1852. A britt felsőház a szabadkereskedés mellett nyilatkozik.
1852. Az ösiség eltörlése Magyarországbán.
1854. Napier angol admiral a keleti tengert odahagyja és Angolországba visszatér.
1856. Birányi István magyar író meghal Rio Janeiro-ban.
1861. A török zultán egy fermánja megengedi Moldova- és Oláhország egy hospodar alatti egyesülését. (Lásd dec. 23-án.)

8. D e c e m b e r.

(VI. Idus Decembris.)

756. Didier az utolsó lombard király, királynak kikiáltatik.
899. Arnulph császár halála Fermo ostrománál, mások szerint Regensburgon vagy Oettingen-ben. (Fritsch, Gottfried, Eber szerint nov. 29-én.) [Weber H. sz. ma 898 év.]
1217. II. András magyar király a saracenok által védett Thabor hegyet Palästinában a kereszthaddal sikertelen megvijja. Andrassy Simon a székekelyek főkapitánya sok nyilak által találva hőiesen meghal.
1384. Wielef, Wicliff vagy igazabb Wycliffe János, nagyhírű szabadelmű vallástudós és a reformatio előfutára Angolországban meghal Lutterworth-on. (Némelyek sz. dec. 2-án vagy 31-én 1384. mások sz. 31-én 1387. Bumtler sz. jan. 1-jén 1385. Szül. 1324. vagy 1324. körül Wiclif-en Yorkshireban.)
1388. Padua felkelése Carrara Ferenc ellen.
1457. Toursba magyar követség érkezik Várdai István érsek és Palóczy László országbíró vezérlete alatt, VII. Károly francia király leányát Magdolnát megkérendő V. László magyar király számára. (A követség jan. 1-jén haza indul a király halálának hírére.) [Lásd nov. 23-án.]
1474. Fegyverszünet Boroszlóban harmadfél esztendőre Mátyás

- magyar, meg Kázmér és Ulászló lengyel király közt. (Eber hibásan ír 29-én.)
1488. Corvin Mátyás magyar király a bécsi egyetem szabadalmait megerősíti.
1538. Istvánfy Miklós jeles történetíró, a magyar Livius születése. (Lásd ápr. 1-jén.)
1610. Harriot három napfoltot fedez föl.
1637. Pasquini Bernardo zeneszerző, ki mint orgonás világ csodának tartatott, születik Massaban a toscanai hercegségben. (Meghal 1710. nov. 22-én.)
1642. Lipce a svédek által elfoglaltatik. (Lásd nov. 2-án.)
1664. Insi II. (Abdullatif Efendi) török költő halála Damascusban. (Születik 1618. Kutahije-ban.)
1695. Herbelot Bertalan híres orientalista meghal Párisban. (Lásd 14-én.)
1706. Amelot de la Houssaye Abraham Miklós nyelvész és történetíró meghal Párisban.
1708. Jenő savoyai herceg elfoglalja Lille várát francia Flandriában, mely eddig bevehetlennek tartatott, — Vauban erődtítési remekét. (Lásd okt. 23-án a város megadását.)
1709. Corneille Tamás, Pierre fia, francia drámaíró meghal Andelyban. (Lásd aug. 20-án.)
1708. Vendome meggyőzi Stanhopet Brihuega mellett.
1728. Zimmermann János György híres orvos és író születik Bruggban Bern megyében. A magánról és nemzeti büszkeségről szóló munkái igen jelesek. (Meghal 1795. október 7-ikén.)
1741. Bering Vid tengerész halála egy puszta szigeten. (Bering azelőtt Awatscha szigeten.) Ő fedezte fel, hogy Amerika és Ázsia szárazföldre közt áthajózható csatorna van, melynek szélessége 10 mérföld. Ezen tengerszoros Beringcsatornának nevezetik.
1754. Weber Mihály hittudós születése Gröben-ben.
1756. Ányos Pál, igen kedélyes és kedvelt magyar költő születik Esztergár veszprém-megyei faluban. (Toldy a Handbuchban, és a Magyar Nyelv és Irodalom kézikönyvében; az Esmeretek tára, Báthly a magyarok emléke és Wurzbach a biografisches Lexiconjában csak annyit írnak, hogy dec. havában született. Roszul ír Horányi 1757. évet.) (Lásd sept. 5-én.)

1756. Boissy d'Anglas gróf, nemzetgyűlési tag, ki utóbb Napoleont és a Bourbonokat elismerte születik.
1782. Bartosságh József magyar gazdasági író születése Aradon.
1791. Kiss Ferenc magyar régiségbuvár, és mérnök születik.
1792. Wolf Ernő Vilmos zeneszerző meghal Weimaron.
1793. Vandenyer bankár, két fia, és Noël követ kivégeztetnek, Clavière volt pénzügyi miniser a börtönben megszúrja magát. (Posselt sz. Dubarry grófné is ma fejeztetett le.)
1793. Határozat, hogy a francia köztársaság sarusai dec. 21-től febr. 7-ig csupán csak a katonák számára dolgozzanak, 100 livres frank és munka elkobzás büntetése alatt.
1794. Sieyès sürgetésére a 73 száműzött girondista a convent kebelébe visszahivatik.
1798. A franciák Macdonald alatt megverik a nápolyiakat Calvi mellett. (Lásd 9-én.)
1802. Sheridan legszebb szónoklatát tartja Napoleon törekvései ellen.
1808. Konstantinápolyban egy Bukarestban megnyitandó béke congressus hirdettetik ki az oroszokkal kötendő béke végett.
1811. A török nagyvezír serege a Duna balpartján Tschaban-Oglu pasa alatt megadja magát az oroszoknak Kutusow alatt.
1812. Az oroszok átlépik a porosz határt.
1813. A francia-olasz sereg Marrognat alatt megtámadja az osztrákokat Stahremberg alatt Boarä mellett, de Rovigo-ig visszautöztik.
1813. Békeszerződés VII. Ferdinand spanyol király és Napoleon közt, mely által az elsőbbségi szabadságát visszanyeri.
1815. XVIII. Lajos francia király törvényjavaslatot tesz a pártkamarában azon bonapartisták megkegyelmezésére kik különös bűnökben részt nem vettek. (Lásd jan. 6-án.)
1816. A nápolyi király tartományait „két Sicilia királysága“ név alatt egyesíti.
1820. A troppai congressus vége. Határozat: a forradalom Olasz-, Spanyolországban és Portugáliában elnyomassék.
1830. Constant Benjamin híres francia követ, a szabadelműék feje meghal Párisban.
1831. Ibrahim pasa a törökök által védett Akkát (Jean d'Acre) bombáztatja.

1836. Lovassy László atyja, egy a királyi táblához intézett levélben fiát a felség sértési vád ellen védelmezi.
1838. Zavargás Rheimsban. Egy missionarius türelmetlen szellemű szónoklataért a templomban kifütyültetik.
1841. Dannecker János Henrik szobrász halála Stuttgarton. (Lásd október 15-én.)
1845. Hencke az Asträa planetát fedezi föl Driesenban.
1848. Pulszky Sándor csatavesztése a kassai hegynél Schlick cs. vezér által.
1848. Ideiglenes kormány felállítása Romában.
1851. Izgatások Turinban álhírekkel, hogy Kossuth a francia köztársaság elnökévé kineveztetett volna.
1851. A chiliai felkelők Cruz alatt Longomillia rónáján megveretnek a kormány serege által Bulnez tábornok alatt három napi (8—11-ig) csatában. A felkelők capitulálnak és Don Mont Manuelt elnökül elismerik.
1851. A francia köztársaság elnöke határozza: a titkos társulatok tagjai, és a rendőri felügyelés alá helyezett egyének, kik körüket áthágták, a büntető telepítvényekbe Cayennebe vagy Algierba küldessenek.
1851. A francia köztársaság elnökének határozata által az alsó alpesi megye ostrom állapotba helyeztetett, és 4 katonai bizottmány neveztetik ki, a decemberi vádlottak elítélésére.
1851. A francia elnök a Moniteurben a néphez szól. — Hadtörvényszéki meglövetések a Marsmezőn Párisban. Sok elfogatások Párisban és a megyékben, hol a felkelés a Jacquerie színét fölveszi.
1852. Narvaez tábornok parancsot kap Madrid elhagyására.
1854. A pápa megújítja a régi hittételt a Szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról. A bámuló világ ezen középkori tan ünnepeles hirdetését a XIX. század kigunyolásául fogadja.
1859. Parma, Modena és Romagna külön kormányai egyetlen ministeriumban egyesíttetnek, melynek székhelye Modena. (Lásd 30-án.)
1863. Sanct Jago, Chili délamerikai köztársaság fővárosában az esti isteni tisztelet alatt a „la Compania“ nevű templom lángot kap. Az itt támadt tolakodás miatt a templom ajtajánál sok ember megbotlik és testével a kijárást elzárja. A templomban 2500 személy, majd mindnyájan nők, megégett. E szerencsétlenség okozója Ugarte nevű pap volt,

- ki a város asszonyait elbolondítá azon állítással, hogy ő pénzzel terhelt folyamodásaikat egyenesen szállíthatja a Szűz Máriához. Ugarte a szerencsétlenség után avval vigasztalta a hátramaradottakat, hogy a Szűz Mária tisztelőit magához hívta egy szebb életre, egyszersmind Chili országot, mely eddig szent ereklyékben oly szegény volt, szentek csontjaival meggazdagítá. — A templom később leromboltatott, és annak helyén sétány keletkezett.
1864. A pápai Encyclica és a mellékelt Syllabus, mely a tévtanokat elősorolja, hadat izen az emberi észnek, és az emberiség haladásának. Róma még mindig azon álláspontot foglalja el mint Galilei korában és a századok tanai, befolyás nélkül voltak a pápaság véleményére. A Syllabusban elétkozott 80 tanok utolsója ez: „A pápa kibékülhet és megférhet a haladással, szabadelműséggel és ujkori civilizatióval.“ Hadizenés minden tudományosságnak és culturának, sőt egyszerű józan észnek.
1865. Bajorország elismeri az olasz királyságot.
1868. Bedekovich Kálmán, a magyar kormányhoz tárcza nélküli miniszternek kinevezetik.
1868. Eszéken, a Horvát-Slavonország és Magyarhon közti unio hirdetése alkalmával a város kivilágittatik, és a magyar lobogó kitűzetik 8 napra.

9. D e c e m b e r.

(V. Idus Decembris.)

278. (Kr. sz. e.) C. Fabricius Luscinus II. consul, a luccaiak, brutiusok, tarentinok, és samnitákról diadalt ül.
42. (Kr. sz. e.) Qu. Pedius Hispaniáról diadalt ül.
904. Kristof, ki V. Leo pápát elűzte, a pápai széket elfoglalja. Kristof maga elűzetett Sergius által 904 junius elején.
1165. IV. Malcolm skót király halála 25 éves korában.
1227. Kegyetlen Babenberg Henrik herceg serege, ki saját atyja ellen ármánykodott, Pulkau mellett a morva határon VII. Lipót herceg által megveretik. Kegyetlen Henrik pár nap mulva, minden társaitól elhagyatva meghal.
1315. A három Waldstätte megújítja Brunnenban a régi örök

- szövetséget, mely szerint a svajci eskütt frigyestültek azon egy nemzetet képezzenek, a szabadság megőrzésére.
1318. A cseh trónról leejtett karantáni Henrik, tartományába visszamegy. [Meghal 1335. aug. 4-én.] (Lásd jul. 24-én.)
1409. V. Sándor pápa Husz tanait megtiltja, és őt Rómába idézi.
1414. Montaldo Baptist lázadást gerjeszt Genuában Adorno György doge ellen. (Lásd márc. 9-én.)
1437. Zsigmond császár magyar és cseh király halála Znaymban. (Gottfried, Krahmer, Weber H., Timon, Érdy, Teleki, Engel, Fessler, Szalay, Hormayr és Mednyánszky zsebkönyve, Sigler chronológiája. Andreas presbyter Katonánál. Bartossius ugyanott, Virág: Magyar századok, Palacky, Ráth Károly mára teszik halálát. Turóczy és utána Baksay Bonfin és Perger dec. 8-ára (in festo conceptionis B. Mariae virginis) Pray az Annales Regumban még rosszabbul dec. elsejére (quinto nonas decembres) Eber dec. 13-ára teszi. — Sajtó hiba, nem egyéb lehet, hogy Brinkmeier, Zsigmond halálát 1447. évbe helyezi. Reumont, Geschichte der Stadt Rom című munkájában azt írja, hogy Zsigmond halálának napja bizonytalan, minthogy szerinte dec. 7., 9. 11-ére is tétetik. Zsigmond meghal Turóczy, Ranzan és Szalay szerint 70 éves korában, szorosan véve, 69 évet meghaladva; de nem élt 77 évében mint Sigler írja; Zsigmond négy holnap hián, 51 évig kormányzott Magyarországon, nem 55 évig mint Ranzan állítja.) (Lásd február 15-ikén.)
1489. V. Katholikus Ferdinand castiliei király hét holnapi ostrom után Baca várost elfoglalja, a maurok legerősebb helyét Granadában.
1554. Folegno Girolamo költő halála.
1565. IV. Pius pápa (Medicis János Angelo bíbornok) meghal. (Brinkmeier sz. 8. vagy 9-én.)
1582. Franciaországban a javított naptár elfogadása által átmenés történik dec. 20-ára, III. Henrik király nov. 3-án kelt rendelete értelmében.
1606. II. Rudolf császár megerősíti a zsitvatoroki török békét. (Lásd nov. 11-én.)
1608. Milton János nagyhirű angol költő születése Londonban. (Lásd nov. 10-én.)
1609. III. Fülöp spanyol király a Spanyolországban visszamaradt

- mauroknak megparancsolja, hogy harminc nap alatt az országot elhagyják. Mintegy 90000-en kivándoroltak.
1625. IV. Keresztély dán király frigyet köt I. Károly angol királylyal és Hollandiával a német császár ellen.
1625. Emmius vagy Emmen Ubo, híres frizlandi történész meghal Groningenban, a legnagyobb tudósok tiszteletét magával vivén. (Lásd 5-én.)
1626. Christina svéd királyné nagy Gusztáv Adolf leánya születik. (Meghal 1689. ápr. 19-én.)
1641. Van Dyck Antal híres németalföldi történet- és arcképfestész halála Blackfriars-ban. (Londonban.)
1687. József főherceg, örökös magyar királynak koronáztatik Pozsonyban, kiadván egy uttal az ország szabadságát biztosító koronázási levelet. (L. ápr. 11-én, okt. 18. és 31-én.)
1688. Mária angol királyné, II. Stuart Jakab neje, és gyermeke az országban kitört forradalom és Orániai Vilmos az országba törése miatt, vasárnapon éjjel megszöknek Lauzan Antal francia nemes segélyével, és Gravesendnél hajóra szállnak Franciaországba. (Lásd dec. 11-én.)
1710. Mózsza László erdélyi történetíró születése. (Meghal 1775. nov. 10-én.)
1712. Steenbock svéd tábornok megveri a dánokat Gadebuschnál.
1717. Winkelmann János Joachim, minden kornak egyik legnagyobb régiségbuvára, műtörténésze és ítése születik Stendalon. (Meghal 1768. jun. 8-án.)
1748. Berthollet Claudius Lajos gróf, híres elméleti vegytudós születése. (Meghal 1822. nov. 7-én.)
1751. Erhard János Gottlieb, tudós orvos, ki azonban keveset írt születik Erfurton. (Meghal 1822. jul. 22-én.)
1755. Brixen Károly cs. tábornok születése Paduában.
1772. Kis Bálint magyar író (erkölcsi, vallás és régiségtani szakban) születik Vésztőn Békés megyében. (Lásd márc. 25-ikén.)
1778. Tappe August Vilmos nyelvész és erkölestudományi író születik Hannoverában.
1779. Retzsch Móric jeles festész és rézmetsző születése Dresdában. Elődjei Magyarországból származnak honnan a protestánsok üldözése miatt kivándoroltak.
1782. Cserei Farkas igen jeles történész, közjogi és verses író meghal Bécsben. (Születik 1719.)

1793. Clavière István, nemzetgyűlési követ, utóbb pénzügyminister a börtönben széles késsel mellbe szúrja magát (éjjel 9-re) midőn ellenségei jövő napra kivégeztetését határozták. (Szület. 1735. Genfben jan. 27-én.)
1797. A rastadti béke congressus megnyittatik, a Francia- és Németország közt eszközendő béke ügyében.
1798. A franciák Championet alatt megverik az osztrákokat és nápolyiakat Calvinál. [Otricoli.] (Lásd 8-án.)
1798. Károly Manó szárd király lemondási levele Piemontról, melyet a franciák megszállnak.
1798. Forster J. Reinhold híres utazó, természetbuvár és író halála. (Lásd okt. 22-én.)
1801. Az amiensi congressus megnyitása.
1804. Orosz császári ukas, melylyel a zsidók polgári állapotja javítatik. (Kihirdetett 1805. február 21-én.)
1810. Angol áruk megégetése Hannoverában.
1812. Az oroszok Kutusow és Tettenborn alatt Wilnába érkeznek.
1813. A poroszok Bülow tábornok alatt Utrechtbe érkeznek. Szózat Flandria lakosaihoz.
1814. Boichot János, jeles francia szobrász halála.
1824. Lafayette az egyesült éjszaki statusoktól 200,000 dollart és sok földet nyer, a köztársaságnak tett szolgálataiért.
1824. Girodet-Trioson Anna Lajos, történetfestész meghal Párisban.
1824. Sucre József Antal, columbiai forradalmi tábornok fényes győzelmet nyer Ayacucho mellett Laserna alkirály és Carterac spanyol tábornok fölött. E csata véget vet a spanyol uralomnak Délamerikában, 16 tábornok, ugyanannyi ezredes, 68 alezredes, 484 tisztt, és 3200 spanyol közlegény fegyverét rakja le. Carterac még a csatamezőn irta alá a capitulatiót. (Lásd jul. 8-án.)
1828. Dorego buenos-ayresi lázadó tábornok, azelőtt a köztársaság elnöke, Lavalle a kormány ideiglenes elnöke által megveretik és meglövetik.
1838. Montlosier gróf halála Clermont-Ferrandban. A püspök egy a jesuiták ellen intézett irata miatt, neki a bocsánatot és eltemettetést megtagadja.
1844. Corbould Henry híres angol rajzoló meghal Roberts-Bridgeben. (Lásd aug. 13-án.)
1848. A rendi kamarák Mecklemburgban önként feloszlanak.
1848. Wislicenus tanár elfogatása Halberstadton.

1848. Windischgrätz herceg tábornagy, a császári hadsereggel átlépi Magyarország határát Lajta melletti Bruck városnál. (Lásd 15-én.)
1849. Az osztrák kormány átveszi a magyar középponti vasut igazgatását.
1868. Balassa János, híres magyar orvos halála Pesten. (Lásd május 5-én.)

10. December.

(IV. Idus Decembris.)

494. (Kr. sz. e.) A néptribunok hivatala (tribuni plebis) Romában kezdődik, a népnek elvonulása következtében a szent hegyre. Jövőben is mindenkor dec. 10-én léptek a tribunok hivatalba.
134. (Kr. sz. e.) Tiberius Gracchus tribunusi hivatalába lép.
122. (Kr. sz. e.) Cajus Gracchus tribuni méltóságát leteszi.
100. (Kr. sz. e.) Az első utcaharc Rómában, mióta a város áll. Marius a democrata pártot, melytől hatalmát nyerte, megtámadja. A királylány, vagy főhadvezérre kikiáltott Saturninus néptribun a capitoliumban ostromoltatván, az épülettetőről szedett cserepekkel agyonköveztetik. Glaucia praetor, Saturninus társa szintén megöletik.
536. Belisar Romát elfoglalja, és a hadsereget, melyet Wittich a városban hagyott kiveri. (Lásd jan. 7-én 547.)
1317. Fiesco Károly és Grimaldi Gáspár „a nép kapitányai“ név alatt a kormányra lépnek Genuában.
1401. Timur lenk hódító seregével a téli szállásokra meghuzza magát és hódolatokat fogad.
1411. Ozorai Pipo, Zsigmond magyar király hadvezére, a velencei táborozást Cadoba völgyében a legfényesebb sikerrel megkezdí.
1507. Carlovitz Kristofor, a német császár és szász választófejedlem legbensőbb tanácsosa, jeles törvénytudós születik. (Eber. Moreri szerint 7-én. Meghal 1578. jan. 8-án.)
1508. Cambrayi liga Miksa római király, II. Julius pápa, XII. Lajos francia király és Nápoly és Arragonia közt Velence ellen.
1520. Luther a pápai átokbullát és a kanoni jogról szóló

- könyveket Wittembergában az Elster kapuja előtt nyilvánosan megégeti. (Lásd jan. 15-én.)
1524. Zütphen Henrik, mint a reformationak vértanúja, Heideban a papok által felizgatott parasztok által halálra kinoztatik.
1561. Schwenkfeld Gáspár liegnitzi kanonok, a schwenkfeldi válásfelekezeti alapítója meghal.
1574. Condivi Ascanio, Michelangelo barátja és életleírója a Mannochia patakban elvész.
1620. II. Ferdinand császár és király a zólyomi országgyűlés határozványait megsemmisíti. (Lásd május 31-én, augusztus 25-ikén.)
1652. Tengeri csata az angolok és hollandusok közt a csatornában. Tromp admiral győzván, 300 hajót a hollandi révekbe kísér és Blake angol admiralt a Themzébe üzi.
1655. Elbing porosz lengyel város megadja magát a svédeknek.
1672. Erdélyben egy keleti kereskedelmi társaság alakítatik görög kalmárok által.
1677. Neudingi Cob es. tábornok, dühös kegyetlenségeért Lipót császár által Kassából száműzetik. (Lásd nov. 26-án.)
1705. I. József magyar király ünnepélyes okirattal kinyilatkoztatja, hogy Angolország közbejárását elfogadja a Rákóczyval kötendő béke ügyében.
1710. A császáriak Eperjest elfoglalják a magyar conföderáltaktól.
1710. Csata Villaviciosa mellett Spanyolországban, melyben Vendome herceg, XIV. Lajos vezére meggyőzi III. Károly spanyol királyt.
1741. Deken Agata hollandi írónő, és a hollandi regény alapítója, születik. (Meghal 1804. nov. 14-én.)
1746. A Genuából kiszorított osztrákok marquis Botta tábornok alatt Nizzára vonulnak vissza. (Lásd 6-án.)
1753. Segur Lajos Fülöp jeles francia író és pair születik.
1761. Romanjow orosz hadvezér Colberg porosz várost átadásra kényszeríti. Hét évi háboru.
1768. Rosenmüller Ernő Frigyes, a leghíresebb német orientalisták egyike születik Heszbergen.
1775. Manuel Jacque Antal híres francia követ születik.
1782. Hyder Ali mysorei zultán halála. Fia Tippu Saheb trónra lép, miután haldokló atyja előtt örök gyűlölséget esküdött a briteknek.

1790. Fallmerayer Jakab Fülöp, kitűnő ethnographiai író [Geschichte der Halbinsel Morea] születik Brixen mellett Tirolisban. (Meghal 1861. apr. 25—26-ik közt.)
1790. Conventio Haagban Austria, Porosz-, Angolország és Hollandia közt, a belga forradalom lecsillapítására.
1791. Frank Jakab az ujkori Faust meghal.
1793. Carriér képviselő jelentése Nantesből a conventhez: 58 ellenszegülő pap Angersből Nantesba megjött; azonnal egy, a Loire-on lévő hajóra vetettek. Az utóbbi éjjelen a folyó mindnyáját elnyelte. „Mily forradalmi folyó ez a Loire!” (Lásd dec. 16-án.)
1794. Verseghy Ferenc magyar költő, rendőrileg elfogatik éjjel 9-ről. (Fogságából melyet Kufsteinban, Gratzban és Brünnben töltött, csak 1804-ben szabadult ki.)
1795. A franciák három napig (9—12-ig) tartó támadást intéznek az osztrákok hadvonalai ellen a Rajnától, a Trippstadt és Lautern melletti hegyekig.
1798. Casanova Giovanni híres festész, rajzoló, műismerő és író meghal Dresdában. (A bécsi tört. naptár sz. dec. 7-én 1795.) (Szül. 1722. vagy 1729. körül Velencében.)
1804. Sue Jenő az ujkor legbefolyásosabb regényíróinak egyike születik Párisban. [Némelyek sz. az évben jan. 1-jén született. Mások sz. dec. 4-én. Születési évül néhol 1800. olvashatni.] (Lásd aug. 3-án.)
1806. Hajnik Károly Magyarország első gyorsírója, születik Pozsonyban.
1806. Lannes francia tábornagy győzelme Saalfeldnél.
1806. Kovács Károly nevelő, magyar író születése Kolosvárott.
1807. Mária Luiza etruriai királyné leteszi a kormányt. Toscana Franciaországgal egyesül.
1809. Gerona capitulatiója. Augereau Alvarez ellen.
1809. Vliessingen szétromboltatása és Walcheren elhagyása az angolok által.
1809. Békekötés Jönköpingban Dánia Norvégia és Svédország közt. (Lásd febr. 29-én.)
1810. Napoleon a hanzavárosokat, és egész éjszaki Németországot Weseltől Lübeckig Franciaországhoz kapcsolja.
1813. A szövetségesek Wallmoden alatt meggyőzik a dánokat Seestädt mellett.

1824. A tegnap capitulált spanyolok Perut elhagyják és Callaoig visszavonulnak. (Lásd jan. 16., 22., 23-án.)
1825. A brasíliai császár hadat izen Buenos-Ayresnak. Az Uruguay folyó ostromzárba tétetik. (Lásd január 3-án, április 21-én, június 6., 11-én, július 29-én, október 25-én, aug. 27-én.)
1826. Villafior portugalli kir. tábornok megveri Magessi forradalmi vezért és visszavonulásra kényszeríti Spanyolországba. Magessi Chaves marquis felé tart és Almeida vidékén ismét Portugalliába tör. (Lásd nov. 19. 24-én.)
1828. Beranger francia költő a párisi rendőrség által 9 hónapi fogságra és 10000 franknyi pénzbüntetésre ítéltetik.
1834. Nagy Pál sopronyi követ nagyhatású beszéde az országgyűlésen a jobbágyiség érdekeinek védelmére.
1835. Nassau fejedelemség a porosz vámszövetséghez csatlakozik. (Lásd jan. 1-jén.)
1836. A rabszolgakereskedés eltörlése Portugalliában.
1842. Szentiványi Mihály magyar költő és publicista meghal.
1848. Schlick cs. tábornok több szerencsés hadiműtét után Felső-Magyarországon Eperjesre vonul.
1848. Görgei Arthur a feldunai magyar hadsereg nevében a trónváltozásra (Lásd 2-án) vonatkozólag kinyilatkoztatja, hogy az országot, országgyűlést, és alkotmányt védendi, és hogy uralkodónak senkit el nem ismer, kit az alkotmány annak el nem ismer. (Lásd dec. 7-én.)
1848. Napoleon Lajos herceg, 7,941,121 szavazó közül 6,048,872 szavazattal a francia köztársaság elnökévé választatik. Cavaignac tábornok kapott 1479121, Ledru Rollin 355515, Raspail 40069, Lamartine 17584, Changarnier tábornok 4687 szavazatot. Egy szavazat Abd-el-Kaderre is jutott. (Lásd 20-án.)
1849. Herloszsohn Károly (Heun) német költő és regényíró halála Lipsében.
1850. Bem József nagyhirű forradalmi tábornok a lengyel és magyar háborúkban, meghal Aleppoban, mint Murat pasa török szolgálatban, — egy török-orosz háborút várván, mely neki újra alkalmat nyisson, a szabadság diadaláért küzdeni.
1851. Gers, Var, Lot, Lot-et-Garonne megyék ostromállapotba helyeztetnek. Var megye egy részben, az alsó alpesi megye egészen a socialisták kezében van.

1852. Espan William angol tudós, az Edinburgh Rewiew kiadója meghal Haleyburyban.
1853. Grossi Tommaso híres olasz költő és író, Manzoni barátja és vetélytársa meghal Majlandon. (Mások sz. 11-én.)
1868. Ferenc József magyar király budai várpalotájában bezárja az 1865—1868 évi országgyűlést. Trónbeszédében örökké nevezetes szavakat mond; „Közös célunk és törekvésünk vala: megoldani mindazon kérdéseket, melyek nemcsak a közelebbi idők, de évszázadok óta kútforrásai voltak a bizalmatlanságnak, tespedésnek és surlodásoknak. És noha a multból öröklött balítéletek, a szokás hatalma, az események által élesztett féltékenység és az érdekek szinleges ellentéte a helyzet bonyodalmát még növelték, még is sikerült a nehéz feladatot szerencsésen megoldanunk. A király és nemzet őszinte szövetekezése vivta ki az eredményt. — A közjogi surlodásokat birodalmunk két állama között a kölcsönös barátság és becsülés viszonya váltotta fel. Az osztrák-magyar monarchia mindkét állama alkotmányos parlamenti kormányzat mellett, önállóan intézi saját ügyeit. A monarchia, súlypontját kebelében keresve és találva, ifju erővel halad előre. Ekként azon forrás, melyből a mult bajai eredtek, be van temetve, s fölébe a magyar hűség, hazaszeretet és mérséklet állandó emléke emelkedett. Mi pedig visszaállítottuk a magyar király címének régi súlyát és érvényét, és bizton érezzük, hogy ez által birodalmunk nem gyengítettett, hanem csak régi alapját és erejét nyerte vissza! — Szent István birodalmának épsége oly mérvben lett érvényesítve, minőnek az ország több mint három század óta nem örvendhetett.“ — A trónbeszéd ezen szavakkal rekeszti be az országgyűlést: „az egyetértés a fejedelmet és a nemzetet a kölcsönös bizalom és szeretet kötelékeivel fűzte össze, és újabban érezteté Velünk: hogy boldog fejedelme csak boldog nemzetnek lehet.“

11. December.

(III. Idus Decembris.)

361. Julianus Apostata Konstantinápolyban római császárnak kiáltatik ki. (Lásd jun. 27-én, dec. 26-án.)
484. Hunnerich vandal király, Genserich fia meghal.
641. A görögök egyik fővárosa Alexandria, Amru, I. Omar kalifa tábornokának hatalmába esik. (V. ö. nov. 3-án, február 10-én.) Állítják, hogy Amru táborában Philopon János, görög tudós volt, ki a város világhírű könyvtárát megmenteni akarván, Omarhoz fordult. A kalifa azt válaszolá neki: „Ezen könyvek vagy ugyanazt tartalmazzák, a mit a Korán és ez esetben nincs szükség a könyvtárra, ha meg nem egyeznek a Koránnal, meg kell semmisíteni a könyveket.“ Ezen ítélet következtében a könyvek a város minden negyedébe szétosztattak, és hat hónapig szolgáltak, hogy velök 4 ezer fürdő fűtessék. Az egész csak történeti mese, mert a Múzeum híres könyvtára már Julius Cäsar egiptomi hadjárata alkalmával lett a lángok martaléka. A Serapeum könyvtára még Theodosius császár koráig állott fenn, akkor (389 évben) egy fanatikus keresztény csoport Theophilus érsek vezérlete alatt a gyűlött pogány templomot megrohanta, és a könyvtárt elpusztítá. Orosius a IV. század végén csak üres helyét látta.
861. Mothavakel a 29-dik kalifa, saját fia, Mostanser által megöletik, mert Ali és Hussein sírjait feldulatta.
969. Nikephorus Phocas, ki Theophania özvegy császárnéval együtt, Romanus kisdéd fiai nevében uralkodott, megöletik (éjjel 10—11-re V. ö. márc. 15-én.)
1445. Szakálos V. Eberhard württembergi gróf, aztán első württembergi herceg, híres kormányférfi, születik.
1475. X. Leo (Medicis) pápa születik Florenzbén.
1483. Burchard Jean, pápai udvari pap, egy nevezetes napló írója VI. Sándor pápa gyalázatos kormányáról, születik Strassburgon. (Meghal 1505. május 6-án, mint Citta di Castellói püspök.)
1602. A savoyai herceg a béke közepén megkísérli Genf meglepetését; de a polgárok őt visszaverik.

1652. Petau Dénes (Dionisius Petavius) bölcseész és chronologus, egyszersmind gyűlölségteli jezsuita, meghal Párisban.
1658. Abasa ázsiai lázadó megveri Murtesapasát Ilghum mellett, hol 8000 török elesik.
1668. Zeno Apostolo híres író és költő születik Velencében. (Meghal 1750. nov. 11-én.)
1686. Franciaország legnagyobb embereinek egyike, a nagy II. Condé Lajos, Bourbon herceg meghal Fontainebleauban. (V. ö. sept. 8-án.)
1688. II. Jakab angol király, Orániai Vilmos betörése és a nemzet felkelése miatt Whitehall-ból megszökik. (Csütörtök reggeli 3 órakor.) Hogy az országot anarchiába süllyeszze, semmi rendelést nem hagyott hátra a ministereknek, sőt a nagy pecsétet is elvivén a Themse folyóba dobta. (V. ö. nov. 9. és 16-án.)
1690. A Magyarországra bevándorolt 30000 szerb és albán család második kiváltságlevelét nyeri I. Lipót császártól.
1703. Amadé László, báró, magyar költő születése Bösön Pozsony megyében. [Thewrewk: Magyarok születés napjai. Toldy Handbuchjában sem a születés helyét sem napját, — a magyar Irodalom Kézikönyvében csak születés évét közli. Dr. Schladebach vélekedése szerint (Universal-lexicon der Tonkunst) Kassán született volna 1703. márc. 12-én. Vele egyezik Wurzbach Szilárd (Biograph. Lexicon des Kaisertums Oesterreich.) Igen hanyagul van költőnk élete leírva a Közhasznú Esmeretek Tárában, és Báthly: Magyarok Emléke című munkájában. Az előbbi munkában tévesen mondatik, hogy Pozsonyban halt meg, az utóbbiban születése és halálának ideje és helye nem is említetik. Ferenczy Jakab és Danielik József: „Magyar írók“ című életrajzgyűjteményükben Amadé születését 1703. évre teszik, nap és hely elhallgatása mellett; ugyan e forrás szerint meghalt 1764. dec. 22-én Föl-Báron.]
1712. Algarotti Ferenc gróf, híres tudós és bölcseelmi író meghal Velencében.
1715. Stralsund a svédek által a szövetséges lengyeleknek és oroszoknak adatik át.
1718. XII. Károly svéd király, Fridrichshall ostrománál orul meglövetik. Némelyek őt az éjszak Nagy Sándorának, mások illetlenül Don Quixottjának nevezték.

1732. Gay John, a legjobb angol költők egyike meghal Londonban.
1735. VI. Károly császár okiratilag átengedi Nápoly és Sicilia királyságát Don Carlos spanyol kir. hercegnek.
1750. Mara (Schmähling) Gertrud Erzsébet híres énekesnő születik Casselban.
1751. Dohm Vilmos porosz kamaraelnök, jeles író születik. (Meghal 1820. május 29-én.)
1756. Neuhoft Tivadar báró, választott és koronázott corsicai király Londonban nagy szűkölködésben meghal.
1784. Schenkendorf Ferd. Gottf. Miksa gróf, lelkesült német szabadság költő születik Tilsiten. (Meghal Koblenzen 1817. szintén dec. 11-én.)
1789. Döring György német regélő szület. hassiai Kasselban.
1789. Schnorr Lajos (karolsfeldi) híres festész, és a bécsi Belvedere képtárőre szül. Lipcsében. (Lork. Mások sz. október 11-én.) (Lásd ápr. 13-án.) [V. ö. júl. 21-én 1865.]
1791. Az éjszakamerikai congressus tiz toldalék cikket fogad el az alkotmányhoz. (A tizennegyediket 1798. jan. 8-án; a tizenkettediket 1804. sept. 25-én.)
1792. XVI. Lajos király első kihallgatása a convent sorompói előtt. Barrére elnök.
1793. A vendeéiak rettentő csatavesztése Mans-nál, a republicanus pokoli hadsörök által, kiket Westermann, Kleber és Marceau vezérlett.
1796. Bellmann Károly Mihály az ujkor legeredetibb svéd költőinek egyike meghal Stockholmban. (Szül. 1741. febr. 24-én ugyanott.)
1801. Grabbe költő születése Detmoldon. (Meghal 1836. dec. 12-ikén.)
1803. Berlioz Hector híres hegedűművész és zeneszerző születése Côte Saint-Andréban Grenoble mellett.
1806. Béke Posenben Napoleon és Szászország közt. Szászország királysággá emeltetik, és a Rajnászövetségbe lép.
1808. Az orosz-török békecongressus megnyitása Bukarestben. (V. ö. 8-án.)
1808. Finnland orosz kormányelvek alapján szerveztetik.
1809. A franciák Tirolisba nyomulnak.
1813. Mozgalmak Tirolis némely részeiben a királyi hivatalnokok ellen. (Lásd 12-én.)

1813. Szerződés Valencay-ban Napoleon és a fogoly VII. Ferdinand király közt Spanyolország visszaállítására nézve.
1813. Az angolok győzelme Wellington alatt St. Jean de Luz mellett a Suchet vezérlete alatti franciákon.
1815. Mina, a mexicói independensek vezére Apodaca alkirály által elfogatik és kivégeztetik.
1822. L'lorente a spanyol inquisitio történetirója, Páris elhagyására kényszerítetik.
1824. Kolokotroni görög vezér párthivei Vrissaki mellett megveretnek.
1826. Canning híres beszédet tart az angol alsóházban, fejtegetvén a politikai viszonyt Spanyolország és Portugalliához, és az európai forradalmak gyámolításával fenyegetvén.
1829. Rendkívüli congressus megnyitása Mexicóban Bustamente tábornok lázadása végett.
1831. Torrijos, az alkotmány kivívására sikertelenül zászlót emelvén, 53 társával agyonlövetik Malagán.
1848. A pápa Rómában mint az álladalom világi főnöke letétetik.
1848. Szavazás a francia köztársaság elnökségére. Napoleon Lajos 6,048872 szavazatot nyert. (Lásd 20-án.)
1848. Schlick osztrák altábornagy megveri Pulszky Sándor magyar alezredest Budamérnél, Kassa mellett. Az osztrák vezér még az nap Kassára bevonul.
1853. Az oláh katonaság az orosz hadseregbe kebeleztetik.
1864. Victor Emanuel olasz király aláírja a törvényt, mely szerint Olaszország fővárosa Turinból Florenzbe áttétetik.
1866. Az utolsó francia csapatok elhagyják Rómát. Az Angyalvárra ismét a pápai zászló tüzetik fel. (V. ö. sept. 15-én 1864.)

12. D e c e m b e r.

(Pridie Idus Decembris.)

1124. II. Kalixtus pápa ki V. Henrik császárt és VIII. Gergely pápát egyházi átok alá vette, meghal.
1347. A velenceiek Jadrát (Zarát) elfoglalják Dalmatiában. (V. ö. sept. 17-én.)
1387. Schiras persa város Tamerlan mongol khán által elfoglalva.

1435. A genuaiak fegyvert ragadnak a milanoi hadőrség ellen, megölik a milanoi kormányzót és lerázzák az idegen uralmat.
1451. Bécsben, Eizinger összehívása következtében osztrák országgyűlés nyittatik meg, mely III. Frigyes császárt kényszeríti, hogy V. László királyt kelletlen gyámsága alól kibocsássa. (V. ö. márc. 5-én.)
1529. Zápolya János felhívja az osztrák rendeket, miszerint I. Ferdinandot a vele való egyezkedésre intsek.
1546. Surrey Henrik gróf, költő, apjával együtt a Towerbe záratik azon ürügy alatt hogy a koronára vágyik. (V. ö. jan. 19-én.)
1574. II. Selim török zultán halála. (Timon sz. dec. 17-én.)
1577. Kereskedelmi szerződés Török- és Franciaország közt, ki-
eszközölve Jacques de Germigny által.
1649. Katona István (másként Gelei) hittani és nyelvtani magyar
író halála.
1653. Cromwell Olivér szétüzi a parlamentet és Protector címen
Angolország uralkodását veszi kezébe. (V. ö. jul. 4-én.)
1667. Clarendon (Hyde Eduard) gróf, főkancellár, Angolország-
ból száműzetik, írásai, melylyel a felségsértési vád ellen
magát védelmezte, már előbb bakó kéz által megégettet-
vén. (Megh. 1674. dec. 7-én.) [V. ö. aug. 30-án.]
1675. Hederich Benjamin, sokoldalú tudós író nyelvészet, törté-
net, régészet, chronologia és mathematica terén születik.
(Meghal 1748. július 18-án.)
1680. A korlátlan királyi hatalom behozása Svédországban.
1686. III. Sobiesky János lengyel király Lembergben, az orosz
követek jelenlétében örök békét esküszik Oroszországnak.
1687. A törökök Eger várát Doria János határgrof cs. vezérnek
szerződésileg átadják.
1688. Az ir éjszaka Londonban. Vak lárma, hogy a Feversham
parancsnoksága alatt állt ir katonák most elbocsáttatván
London felé jönnek és utközben minden férfit, nőt és gyer-
meket felkoncolnak. Az izgatott városban több mint 20000
puska és lándsa által az utcákon védelmi vonal képeztetik.
Minden ablak ki volt világítva, minden nagyobb utcák
eltorlaszolva.
1705. Pouchard Julian francia régiségtudós és történész halála.

1731. Darwin Erasmus angol orvos, természetbuvár és költő születik.
1734. Auger Athanasz jeles nyelvtudós és remek írók fejtegetője születik Párisban. (Még hal 1792. febr. 7-én.) [Ersch és Gruber sz. 1724. évben született.]
1766. Gottsched János Keresztély költő és író, a német irodalmi nyelv egyik legelső mívelője meghal Lipcsében.
1772. Clausel Bertrand gróf, francia maréchal, ki Napoleon közársasági és császári seregében magát kitüntette, és Algierban hadakozott, születik.
1777. Haller Albrecht, ki mint orvos, bonctudós, phisiolog, fűvész, író és költő szerzett érdemeiért „nagy“-nak nevezetett meghal Bernben. (Születik 1708. okt. 16-án.) A leg tudósabb emberek egyike volt, kik valaha éltek, — mondja róla a svajci Weber H.
1784. Terhes Sámuel, ref. lelkész, magyar író születése Sájban Borsodmegyében.
1785. Ragályi Tamás, Borsod országgyűlési követe, születik Balajt helységben Borsod vármegyében.
1788. A notabilis-ok második gyűlekezete Versaillesban berekesztetik.
1797. A belga nemzetgyűlés 43 követe politikai hitvallást hirdet ki, mely szerint a köztársaság egysége, oszthatatlansága, és demokratiai népképviselése a jövő alkotmány főalapjainak nevezetnek.
1798. Pusztay Sándor német író születése Sopronban.
1804. Spanyolország hadat izen Nagybritanniának.
1806. Nyáry Pál, híres országgyűlési követ, a honvédelmi bizottmány tagja a magyar forradalom alatt, születik Nyáregyházán Pestmegyében.
1806. Frigyes Ágoston szász választó fejedelem királyi méltóságra emeltetik, és a rajnaszövetséghez szegődik. (Lásd dec. 26-án.)
1808. A franciák Toledot ellentállás nélkül elfoglalják.
1808. Határozvány: hogy a francia kormányzat alatt lévő német tartományokban a személyrabság és a rajta függő szolgaság eltöröltetik.
1709. Augereau francia tábornagy a hősiesen védett Gerona cationiai várt elfoglalja.

1809. Hajnik Pál magyar jogtörténeti író meghal. (Lásd február 20-ikán.)
1811. Burritt Elihu, a békeapostol, és a békeszövetség alapítója születik Éjszakamerikában Connecticutban.
1812. Osztrák nyilatkozat : Fiume Magyarországnak egy alkatrésze. (V. ö. nov. 25-én.)
1813. Ütközetek a Nive és Adour folyón a Pyrenäákban. Az angolok Hope és Hill alatt visszanyomják a franciákat Soult alatt.
1813. Háromezer fegyveres tirolis Inspruckba nyomul, és a régi kormány visszaállítását kívánja osztrák cs. jogar alatt.
1816. IV. Ferdinand király szervezeti törvényt bocsát ki a két Sicilia számára.
1822. Napoli di Romania bevétele a görögök által.
1823. Andruso Ulysses görög tábornok Karistos várat Negroponte szigeten rohammal beveszi.
1828. Barátsági, kereskedési és hajózási szerződés Brasilia és az egyesült éjszakamerikai álladalmak közt.
1835. Hoeck Ferenc, jeles orientalista meghal.
1836. Grabbe Keresztély német költő halála Detmoldon. (Szül. 1801. dec. 11-én.)
1838. Kivégzési kísérlet egy chinai opiumdugáruson a külföldi kereskedelmi gyarmat előtt Cantonban, melynek az európaiak ellenszegülnek. A kivégzés másutt történvén, nagy lázadás támadt, mely igen nehezen nyomatott el.
1845. Delavigne Kázmér híres francia lantos, és drámaköltő halála Lyonban. (Születik 1793. ápril havában Havreban.)
1847. A magyar országgyűlés a hon alapjogait hirdeti ki és honosítási törvényt hoz.
1848. Damjanics magyar honvédezredes Karlsdorfot, és az alibunári rác sáncokat rohammal beveszi.
1848. Ujvidéken és Péterváradon az osztrák érzelmi tisztek zavargást idéznek elő. Azonban a Dom Miguel ezred legénysége az ágyukat, és főbb pontokat elfoglalván, tisztjeinek ellene szegült. [Szeremlei sz. december 12-ke táján.] (Lásd nov. 27-én.)
1849. Brunel Isambert Márk híres mérnök, a themzei alagut építője meghal Londonban.
1851. Xanthos, ki a görög szabadság apostolának neveztetett és a forradalom kitörése előtt már 10 évvel korábban annak

- szellemében működött, Athenában néptolongás alkalmával lebukik és meghal.
1851. Austria, Poroszország és a német szövetség közleményt nyújtanak be a britt cabinetnek, a veszélyes támogatások ügyében, melyekben a politikai menekültek részesülnek. Hasonló közlemény Oroszország részéről is nyújtatott be a britt ministeriumnak.
1852. A montenegróiak Zsablják várt elfoglalják.
1854. Rutherford Andrew lord, hires skót jogtudós, alsóházi tag meghal Edinburgon 63 éves korában.
1857. Reden Frigyes Vilmos báró, hires statisticus meghal Bécsben.
1866. A féniek összeesküvése felfedeztetik Dublinban, a résztvevők elfogatnak.
1866. A svajci szövetségi tanács Wallis kantont oda utasítja, hogy a jesuitákat minden befolyástól az iskolában és egyházban eltiltsa.
1868. A felkelő köztársaságiak Cadixban megadják magokat az ideiglenes kormányának.

13. D e c e m b e r.

(Idus Decembris.)

115. Antiochia város földindulás következtében romba dől.
1204. Maimonides (Moses ben Maimon ben Josef), kitünő zsidó nyelvtudós, bölcész és mathematicus meghal Fostat-on (Ó-Kairo) Egiptomban. (Születik 1135. Cordovában.) Ő a „vak engedelmesség“ tanát mint vallásböles a törvény ismerete által szorítja ki népének kebléből.
1250. II. Frigyes Hohenstaufen császár halála Fiorenzuolában. (Lásd dec. 26-án.)
1351. Kázmér lengyel király Bodzanta krakói püspököt, ki az egyházi átok hirdetésére hozzá küldetett, a Visztulába fulasztja.
1388. A majlandiak által elfoglalt Padua, Velence részére birtokba vétetik Querini Vilmos és Miani János által. (Lásd nov. 23-án.)
1391. III. Albrecht, a Zopfos, osztrák herceg, a jogok és terhek egyenlőségéről szóló szabályt bocsátja közre.

1416. Famaru elfoglalása a holsteiniak által.
1477. Ismételt béke Corvin Mátyás magyar király és III. Frigyes császár közt Korneuburgon. Mátyás mint csehországi király a hűbéri esküt teszi le a császár kezébe.
1503. Sture Sten, svéd népszerű országkormányzó Jönköping mellett meghal megmérgezés által.
1521. I. Manuel portugalli király, ki alatt az ország aranykorát élte, kicsapongásai következtében meghal.
1521. Peretti Felix, utóbb V. Sixtus pápa alacsony sorsból születik Montalto barlangjaiban az anconai határgrofságban. (Ersch és Gruber szerint dec. 18-án, sőt némelyek szerint aug. 25-én.) [Meghal 1590. aug. 27-én.]
1526. I. Ferdinand a csehek választási jogát biztosítja, és Morva-országot, Sileziát és Luzsicát mint cseh tartományokat János magyar király követelései ellen védeni igéri. — Ezen előbbi határozatnál fogva Ferdinand a posonyi országgyűlés „választás“ kifejezésébe is beleegyezett.
1545. Az utolsó nagy egyházi gyűlekezet megnyitása Trientben, — Luther, Zwingli és Chauvin ellen. (Lásd dec. 3-án.)
1546. Tycho de Brahe híres csillagász születése Knudstorp-on Schonen dán tartományban. (Lásd okt. 24-én.)
1553. IV. Bourbon Henrik, navarrai és francia király születik Pau váron Bearnban. [Nem július 13-án mint Geisau írja.] (Lásd május 14-én.)
1575. Miksa császár országgyűlést hív össze Pozsonyba, melyben Rudolf király Ernő testvérével elnököl.
1586. Báthory István lengyel király halála Grodnón. A Bethlen Farkasnál olvasható sirirat szerint meghal pridie idus Decembris, azaz 12-én, ugyan e napra teszi Baksay chronológiája, és Zavodsky diariumja, mely hozzá veti, hogy e nap a régi naptár szerint értendő. Végre Weber H. emlékkönyve és Ghillany. Ellenben dec. 13-ára teszik Báthory halálát Socherus (histor. prov. Austr.) Piaseci, a L'art de verifier les dates írói, Szalay; sőt maga azon sirirat, melyet fen Bethlenből idéztük, így fejezi be a lengyel király dicsőségét: „O nimis atras civibus nominique Christiano Idus Decembris.“ (Lásd sept. 27-én.)
1603. Borbély György erdélyi hadvezér, a lázadók támasza meghal. (Ortelius szerint 16-án.)
1606. Boeskey országgyűlést tart Kassán, melyen a bécsi és

- zsitvatoroki béke pontjai kihirdettetnek. (Lásd nov. 11-én, dec. 29-én.)
1633. Giordani Vitalis hires mathematicus, születik a nápolyi királyságban. (Meghal 1711. nov. 3-án.)
1638. Breisach négy holdnapi ostrom után megadja magát Bernát weimari hercegnek. (Lásd február 21-én, július 30-án és október 14-én.)
1662. Bianchini Ferenc, hires csillagász és régiségbuvár születik Veronában. (Meghal 1729. márc. 2-án.)
1668. Boerhave Armin, a legnagyobb orvosok egyike születik. (Lásd sept. 23-án.)
1674. Bánfy Dénes főispán, kitűnő hazafi, I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem parancsára, ki tőle trónját féltette, Bethlen váron lefejeztetik, néhány perccel a kegyelmi hírnök megérkezése előtt.
1703. Augsburg városa megadja magát a bajoroknak és Marsin grófnak.
1714. Guglielmi Gergely hires történetfestész születése Rómában. (Lásd febr. 1-jén.)
1732. Katona István magyar történetíró, kinek eredménydús buvárlata örökké hálára érdemes, születik Ipoly-Bolykon Nógrád megyében. (Lásd aug. 19-én.) [Fejér Codex diplomaticus Tom. VII. vol. 3.]
1752. Tiedge Kristof Ádolf, jeles német költő születése. (Meghal 1840. március 8-án.)
1761. Romagnosi Domokos, jogbuvár a büntető törvény szakmájában születik Piacenza mellett.
1768. Asbóth János sokoldalú író (gazdász, orvostan, irodalom-fejtegetés) születése Nemes-Csóban. [Meghal 1822. június 20-án Zombor városában.]
1769. Gellert Keresztély Fürchtegott, nevezetes német író és költő meghal Lipcsében. (Szül. 1715. július 4-én.)
1784. Johnson Samu szellemű angol nyelvbuvár, költő, író és ítéssz meghal. (Lásd sept. 18-án.)
1793. A vendée royalistái megveretnek és elszélesztetnek Angers mellett, (le Mans), 15000 királpárti halva marad. Csak kis részük menekszik Larochejaquelin-nal.
1793. Du Chatelet volt herceg és a gardes francaises ezredese halálra ítéltetik. Zászlaja, Franciaország címerével a vesztőhelyig sárban voncoltatik.

1795. A hires érc lovak, melyeket Nero császár Korintheból Rómába, Constantin császár pedig Konstaninápolyba vitt, honnan a velenceiek, midőn a várost elfoglalták Velencébe hozták, Párisba küldetnek.
1798. Championnet János István francia tábornok, kiveri a nápolyiakat Rómából.
1799. Heine Henrik a skepticismus hatalmas költője, lángelmű satiricus születik Düsseldorfon. [Midőn nem rég Heine meghalt, a napi sajtó tárcairói majdnem egyhangulag azt állították, hogy Heine az 1800. évi január elsejét kezdő éjjel világra jött volna, mi szerintük Heinet azon élcire birta, magáról állítani miszerint ő a jelen század első embere. A Baldenál Kasselban megjelenő Moderne Klassikerek szintén 1800. ujesztendő napja éjjeléről, a Brockhausnál 1851-ben megjelent Allgemeine deutsche Realencyclopädie és Auer M. Weltgeschicht-kalenderje 1800. január elsejéről szólnak. Gottschall Rudolf a maga irodalom történetében nap nélkül Heine születését 1800-ra, Hillebrand irodalmi történész 1799. évre, Schmidt Julian 1799. évi decemberre, Krahmer 1799. évi dec. 12-ére, Scherr János 1799. évi dec. 13-ára, Binder és Wigand conversations-lexiconja 1797. évre teszi. Azonban legjobb utmutatónk Heine maga lehet, ki a vermischte Schriften első kötet 30. lapján azt írja: Ich war geboren im letzten Jahre des vorigen Jahrhunderts zu Düsseldorf der Hauptstadt des Herzogthums Berg, welches damals dem Kurfürsten von der Pfalz gehörte. Nem ugyan azt írja biographiai vázlatában, mely összes művei 13-ik kötetében megjelent: Ich bin geboren im Jahre 1800 in Düsseldorf. Az évre nézve azonban 1852 évben Tallandier Renéhez intézett levelére utaltatunk. A napra nézve Scherr Jánost követem és Strodtnannt, ki a költő születésnapját véglegesen felderíté. (Lásd febr. 17-én.)
1799. Negyedik francia alkotmány. Bonaparte, Cambacérés és Lebrun mint tíz évre kinevezett consulok triumviratust képeznek. Az alkotmány szerint még egy fentartó senatus és törvényhozó testület áll a közügyek élén. (Lásd nov. 9-én; dec. 24-én.)
1806. A szerbek Czerny György és Csaparies Jakab alatt Belgradot rohammal beveszik Kusanski Aly török pasától.

1807. Felkelés Lissabonban a franciák ellen, mivel Junot az angol árukat elkobozta.
1811. Hamburg városa Franciaországba kebeleztetik.
1811. Bonaparte Lucian családjával és kíséretével Plymouthba érkezik, hogy Angolországban a tudományoknak éljen.
1814. A genuai tartományok a bécsi congressus által a szárd királyra ruháztatnak.
1814. Ligne Károly József herceg osztrák tábornagy és író meghal Bécsben.
1820. Széchényi Ferenc gróf, a hires István atyja, nagy maecen meghal.
1821. Alkotmány Morea számára Argosban Ypsilanti Demeter elnöksége alatt kiadva.
1824. Krüdener Juliana bárónő, vallásrajongó és izgató asszony meghal Kerasubasar-on Krimióban.
1826. Fabvier görög ezredes erősitést és löszert hoz az Akropolisba. (Lásd aug. 20-án, okt. 21-én.)
1827. Ruffo Fabricio bibornok, ki Olaszországban a francia hatalomnak fegyveres kézzel ellenszegült, meghal Nápolyban.
1828. A cisalpini köztársaság Suarez ideiglenes kormányzó alatt függetlenségét kinyilatkoztatja.
1833. A rejtélyes eredetű lelenc Hauser Gáspár Anspachon a bajor kir. udvarkertben szintoly rejtélyesen késszurásokkal megtámadtatik, minélfogva 17-én meghal. (Hauser néme-lyek szerint Magyarországból származik.)
1848. Bizalmatlansági szavak Füster, Violand, Goldmark, Löhner, Borrosch, Kudlich, Umlauf, Schuselka, Fischhof ellen.
1848. Bécsben a munkások frigyei és democrat egyletek eltöröl-letnek. Merényletek a tiszték ellen.
1848. A római kamarák egy olasz constituante egybehívását határozzák.
1848. A magyar déli sereg Mészáros alatt magáévá teszi a buda-pesti országgyűlés nyilatkozatát Ferenc József törvényte-len tronraléptéről. (Lásd 7. és 10-én.)
1851. Hülsemann báró osztrák követ Éjszakamerikában közle-ményt intéz Webster állami titkárhoz Kossuthnak katonai tisztelettel és a hivatalok általi fogadtatása ellen Ameri-kában.

- 1856. Milano gyilkos merénylete miatt a nápolyi király ellen felakasztatik.
- 1858. Szentpéteri Zsigmond, jeles magyar színművész meghal Pesten. (Lásd jul. 31-én.)
- 1862. Az unionisták csatája a conföderatusokkal Frederiksburnnál. Burnside az éjszaki sereg tábornoka megveretik, 10000 embert vesz, és a Rappahanoc mögé visszahúzódik.
- 1863. Hebbel Frigyes, jeles német költő meghal Bécsben.
- 1865. Az egyesült amerikai statusok senatusa a déli álladalmak részvehetését a congressusban öt feltételtől teszi függővé; a képviselő ház egyelőre kirekeszti a délieket. Mindkét házból határozványok adatnak be Miksa mexicói császár ellen, kijelentvén, hogy monarchiának felállítása Amerikában, mely európai szorongatok által fentartatik, az Unio politikájával ellenkezik.

14. December.

(XIX. Calendas Januarias.)

- 1052. Aaron apát, zenészeti író halála Kölnben.
- 1431. Első ülése a baseli nagy egyházi gyülekezetnek Cäsarini Julian bíbornok elnöklete alatt. (Megnyittatott jul. 26-án.)
- 1502. Békekötés Konstantinápolyban II. Bajazid zultán és a velencei köztársaság közt.
- 1503. Nostradamus Mihály híres csillagjós születik S. Remyben. (Lásd julius 1-jén.)
- 1510. Frigyes szász herceg, thüringeni tartományi gróf, meissenai határgróf, a német rend (1498. sept. 29-ke óta) nagymestere meghal.
- 1520. A császár Bölcs Frigyeset felszólítja, hogy Luthert a wormszi országgyűlés elé küldje.
- 1542. V. Jakab skót király halála jobbjágyainak ellenséges szelleme, és a Solway melletti csatavesztés fölötti bujában. (Robertson, Schlosser. Ellenben a L'art de verifier les dates és Moreri szerint 13-án.) [Lásd nov. 24-én.]
- 1544. A skótok győznek Acram Moore mellett.
- 1572. Csata Harlem mellett a németalföldiek közt Mark gróf alatt, és a spanyolok közt Bossu, Romero és Noircarmes

- alatt, melyben a németalföldiek meggyőzetnek. (Lásd jul. 13-án, okt. 7-én, nov. 23. és 30-án.)
1575. Báthory István erdélyi fejedelem lengyel királynak választatik. (Lásd 13-án.)
1601. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem serege Makó György alatt Segesvárt esellel elfoglalja.
1607. Kemény János erdélyi fejedelem születése Bükösön. (T. i. karácson előtt két héttel, péntek napon, mint Kemény önéletírásában mondja.)
1625. Herbelot Bartelemi híres orientalista születik Párisban. (Lásd 8-án.)
1647. Holzapfel gróf cs. tábornok Marburg várost elfoglalja, de a várt birtokába nem ejtheti.
1650. Plessis-Praslin francia kir. tábornagy, a Lipót osztrák herceg által megszállt Rethel champagnei várost elfoglalja. (Lásd 15-én.)
1674. Heineccius János Mihály német tudós születik Eisenbergen. (Lásd sept. 11-én.)
1676. A svédek meggyőzik a dánokat Lundennál.
1685. Szelepcsényi György esztergomi érsek, nagy tudós és hazafi meghal.
1705. Kreitmayer W. X. A. bajor jogtudós születése. (Meghal 1790. okt. 27-én.)
1710. Cramer János András híres metallurgus születik Quedlinburgon. (Meghal 1777. dec. 6-án.)
1710. Bagossi Eperjes parancsnoka a várost a császáriaknak átadja.
1716. Pálffy Lipót István gróf, cs. főtábornagy születése. (Meghal Pozsonyban 1773. ápr. 9-én.)
1727. Bajtai Antal báró, történetíró és bölcsező, II. József császár egyik tanítója születik Zsidón Pestmegyében. (Meghalt 1775. jan. 15-én Aradon.)
1734. Tychsen Olaus Gerhard híres orientalista születik Tondernban Schleswigen. (Lásd 30-án.)
1736. Dugommier Coguille francia köztársasági tábornok születése.
1788. A lengyel országgyűlés, biztatva Poroszország által, erőiesen követeli az orosz hadsereg visszahúzását a lengyel területről, általános felkelés fenyegetése mellett. Katalin császárné, meghökkenve ezen határozott nyelven, csapatait visszahívja.

1891. Wolfe Charles jeles angol költő születése Dublinban. (Még hal 1823 febr. 21-én).
1793. Bonaparte Toulon ostrománál mint tüzérhadnagy kitünteti magát. (Lásd 19-én.)
1794. Kazinczy Ferenc híres magyar író, mint jakobinus összeküvésben gyanus Regmeczen anyja házában elfogatik. (Lásd dec. 10-én, jun. 28-án.)
1799. Balzer János, saját korában jeles rézmetsző meghal Prágában.
1799. Washington György halála Mont-Vernonban. (Lásd febr. 22-én.)
1800. Moreau győzelme Lauffen mellett a cs. német sereg fölött.
1807. Masson Ferenc francia szobrász halála Párisban.
1810. Perron Ferenc az ujabbkori természetbuvárok legjelesbjeinek egyike meghal Cerillyban.
1810. Napoleon határozványával Péter Frigyes Lajos fejedelmet Oldenburgtól megfosztja, és e tartományt Franciaországhoz kapcsolja.
1811. Gróf Mac Carthy, igen híres biblioman halála Toulouseban.
1812. Heves ütközetek Kownoban a Niemen mellett Platow és a nápolyi király közt. A franciák részint Tilsitbe részint Wilkowskyba menekülnek.
1813. A szövetségesek Frankfurtot ismét szabad városnak nyilatkoztatják.
1822. A Veronában gyülekezett hatalmak körirata, melylyel a spanyol zavarok rosztatnak. (Lásd nov. 22. és 26-án.)
1824. Kolokotroni görög vezér párthivei Agios Germanosnál megveretnek. (Lásd dec. 11-én, jan. 11-én, május 22-én, julius 5-én.)
1824. Csata Kogien mellett a birmanok közt Maha Silva alatt, és az angolok közt Campbell alatt.
1827. Williams Ilona Mária angol írónő meghal Párisban.
1830. Összeküvés felfedezése Rómában, köztársasági célokkal, melynek élén Bonaparte Lajos és Jeromos fiai álltak.
1837. Nagy felkelés Mexicoban (15-én is) a franciák ellen, kik onnan elűzetnek.
1837. Az alsó canadai felkelők St. Eustach és Brulé mellett meggyőzetnek.
1847. Czakó Zsigmond magyar drámaköltő meglövi magát. (Szül. 1820. Dézsen.)

1848. Az alkotmányozó gyűlés megnyitása Hamburgban.
1848. Az anhalt-bernburgi herceg alkotmányt octroyál. (Lásd 15-ikén.)
1848. A császáriak Arad várát a magyarok ostromzára alól felmentik.
1849. Kreutzer Conradin, opera-, dal- és zeneszerző halála Rigában.
1852. Arusmont Fanny, (Wright de) híres éjszakamerikai író nő meghal Cincinnatiban.
1861. Marschner Henrik jeles zeneszerző meghal Hannoverában. (Operái: „Vampir.“ „Templárius és zsidónő.“)
1865. Ferenc József megnyitja a magyar országgyűlést budai várpalotájában. A trónbeszéd az 1861. évben még fentartott jogvesztési teoriát elejti, elismeri elvben az 1848. évi törvények érvényét, és a jogfolytonosságot, az ország integritását, de követeli ugyan ezen törvények előzetes átvizsgálását, mielőtt végre hajtatnának. (V. ö. febr. 26-án, május 1-jén, sept. 20-án.) [Ghiczy Kálmán azon beszédében, melyet az 1868. évi országgyűlés berekesztése után választóihoz mondott, kiemeli, hogy a király a fenebbi trónbeszédben nem mondott le a jogvesztés elméletéről, nem fogadta el, sőt megtagadta a jogfolytonosság elvét.]

15. D e c e m b e r.

(XVIII. Calendas Januarias.)

165. (Kr. sz. e.) Antiochus Epiphanes, Jerusalemben ismételt fel-
dúlása után, Jupiter Olympius bálványát a templom szent-
elyére helyezi.
37. Nero Claudius Cäsar római császár születik Antiumban.
62. Nero császár nejét Octaviát Pandataria szigeten a fürdőben
megfojtatja.
1047. I. András magyar király koronáztatása Székesfehérváron.
1317. Mária magyar királyné, I. Robert Károly neje meghal
Temesvárott. (Chronicon budense: tertio die post festum
beatae Lucia. Turóczy szerint 1315. évben.)
1347. A nemesség Rómában gróf Giovanni Pipino da Minorbino
nápolyi báró vezérlete alatt felkel Rienzi Cola ellen, kinek
zsoldosai az ütközetben megveretnek. A harangzugások a

- népet többé össze nem csoportosíták a tribun körül, mi végett kormányáról lemondott és a St. Angelo várba visszavonul. (Utóbb Magyarországra menekül.)
1434. Villena (Don Enrique de Arragon marquis) tudós meghal.
1437. Nagy-Enyed, hová a Kolosmonostornál Nagy Antal vezére felkoncoltatásával megvert lázadó parasztság egy része magát megvonta, a nemesség által elfoglaltatik és fölperzseltetik.
1565. Geszner Konrád, nagy természetbuvár, meghal dögvészen Zürichben. Nyomasztó szegénységből kimondhatlan erőfeszítéssel egyetemes tudós rangjára emelkedett.
1582. A javított gergelyi naptár Hollandia, Brabant, Flandern, Artois és Hennegauban elfogadtatik
1582. Ghisi György (Mantuanó) híres rézmetsző és jeles családjának legnagyobb művésze meghal Mantuában.
1600. Egy 101 londoni kalmárból álló társaság a keletindiai társaságot alapítja.
1621. Luynes Albert XIII. Lajos francia király kegyence meghal.
1640. Braganza János herceg ünnepélyes kinyilatkoztatása, hogy a portugalli trónt IV. János név alatt elfoglalja. (Lásd dec. 1-jén.)
1650. Csata Rethel mellett. Plessis-Praslin herceg a francia-spanyol sereget Turenne és Dom Estevan de Gamare vezérlete alatt megveri.
1685. Tököly Neudorf mellett Szepesben Schulz tábornok által megveretik.
1705. Az erdélyi rendek megsemmisítik II. Rákóczy Ferenc fejedelemmé választatását és I. József császárnak hódolnak.
1707. Bröckhuizen Jan, költő halála.
1715. Hoffmann Tycho, híres dán tudós születik Jüttlandon. (Meghal 1754. febr. 14-én.)
1745. Csata Kesseldorfnál Drezda közelében, melyben Dessau Lipót herceg, (der alte Dessauer) porosz tábornok megveri az egyesült szász-osztrák sereget Weissenfels herceg szász tábornok, és Rutovszky osztrák tábornagy alatt.
1749. Brassai Miller Ferdinand történetíró, első rendű tudós születik Budán. (Lásd nov. 22-én.)
1769. Berend Jakab bonctan és phisiologia tanára meghal Frankfurton.

1784. Devrient Dániel Lajos híres színész születése Berlinben. (Lásd dec. 30-án.)
1791. A convent határozata a köztársaság nevében mindazon népeknek segítségét ajánlja, kik uralkodóiktól és a nemeségtől szabadulni akarnak.
1792. A népfelség elve Franciaországon kimondatik.
1797. A franciák Gouvion St. Cyr alatt elfoglalják a baseli püspökséget.
1800. Moreau Salzburgot megszállja.
1802. Cavaignac Jenő francia tábornok és a köztársaság elnöke születik Párisban. (Lásd okt. 28-án.)
1802. Bolyai János nagyhirű magyar mathematicus, a szintén kitűnő Bolyai Farkas fia, születik Kolosvárott. (Mehalt 1860. Marosvásárhelyen.)
1806. Béke Francia- és Szászország közt; 17-én Dresdában hirdettetik ki.
1807. Velence Napoleon által szabad kikötőnek nyilatkoztatik.
1807. A franciák a Visztula keleti részén levő porosz földet elhagyják.
1808. Rendelet a nemzetőrség felállítására Madridon.
1808. Nyilatkozvány Westminsterben a békés közösülés megszüntetéseért Orosz- és Franciaországgal.
1812. Perczel Móríc országgyűlési követ, ellenzéki szónok, forradalmi magyar tábornok születése Bonyhádon Tolnában.
1815. Egyezkedés Törökország és Szerbia közt, mely által az utóbbi Milos herceg alatt inkább védenci mint alattvalói állásba lép a törökök irányában.
1821. Az epidaursi görög congressus Neophites talantei és thermopylai érsek által megnyittatik. (Lásd márc. 14-én.)
1822. Verseghy Ferenc magyar nyelvész és költő meghal. (Lásd április 3-án.)
1822. A görögök Kolokotronis alatt Naupliát elfoglalják.
1825. Mainz vára a német szövetségnek ünnepélyesen átadatik.
1828. Wysocki Péter több társsal Varsóban összeesküszik a lengyel függetlenség és királyság visszaállítására. (Lásd nov. 29-ikén.)
1828. Nagy népgyűlés Dublinban azt határozza, hogy a kormány beavatkozása a katolikusok emancipatiójába el ne fogadtassék, ha vallásügyekbe is avatkozni akarna.
1830. X. Károly ministereinek pöre a pairkamara előtt.

1832. A lázadó Kolokotroni Argos mellett a franciák segédével megveretik.
1839. Van Brée Ignác, belga festész, a művészetben újító meghal Antwerpenben. (Lásd febr. 22-én.)
1839. Fessler Aurel Ignác, híres magyar történész és történeti regények írója német nyelven, meghal Szt. Péterváron. (Lásd május 18-án.)
1840. Napoleon hamvai a hadastyánok templomában lerakatnak Párisban.
1848. Windischgrätz herceg, cs. tábornagy hadiműködését kezdi Magyarország ellen. Sopron megszállása.
1848. A bernburgi országgyűlés feloszlatása. (Lásd 14-én.)
1848. Schmerling ministeriuma Frankfurton visszalép. (L. 17-én.)
1848. Gioberti ministeriuma Turinban alakul.
1848. Suplikátz cs. tábornok és szerb vajda, egyetértve az ottani lakosokkal a magyarokat Járkovácon éjjel meglepi. A rémitő zavar közt Damjanics forradalmi ezredes honvédeit a faluból kivezeti, és azt rohammal ismét elfoglalja, a rácok nagy veszteségével. (Kiss Pál és Aschermann.) Vetter tábornok Tomassovácot elfoglalja és felgyújtja.
1848. Rajacsich József szerb érsek patriarchává és Suplikátz István császári tábornok szerb vajdává lett megválasztása megerősítetik. A császári kézirat Ollmützben kelt, Stadion ellenjegyzésével. [Nem 5-én mint Schütte.] (A megerősítés hosszas elmaradása miatt Rajacsichot vádolták a szerbek, az elégedetlenség vele novemberben már nagy vala, mitől megrettenve, azt jelenté a kormánynak, hogy a szerb nemzet a magyar kormánnyal egyezkedni készül, ha a megerősítés gyorsan ki nem adatik. Rajacsich különben a szerbek rémülésére 1849. ápr. 2-án mint „császári biztos“ Mayerhofer tábornoknak, az új hadi kormányzónak rendeltetett alá. A szerb mozgalom vidékein osztrák haditörvények léptek életbe, mint a magyar vidéken, a szerb színek félre tétettek, és császári jelvényekkel cseréltettek fel. Ezzel a nemzeti mozgalom el volt nyomva és megálázva. — Suplikátz a megerősítés kézhez vételét már nem élte meg, de tévesen teszi hozzá Majláth J. és Horváth Mihály, hogy Suplikátz a leirat kelte napján halálozott meg,

- mert a kézirat Horváth sz. is ma kelt, Suplikázt azonban 27-én mult ki szélhűdés következtében. Megfejtí a tévedést azon körülmény, hogy dec. 27-ke, az ó stilus szerinti dec. 15-kének felel meg.) [V. ö. május 13. és 15-én, nov- 18-án, dec. 29-én.]
1851. A marylebone-i küldöttség Palmerstonnak egy okt. 31-én tartott meeting határozatánál fogva köszönetet mond Kosuth kiszabadításáért.
1852. A jesuiták cs. rendelet által Magyarországon ismét behozva.
1852. Thalia bolygó csillag Hind által Londonban fölfedeztetik.
1853. Az első protestáns egyház beszentelése Turinban.
1853. Grotefend György Frigyes nyelvész halála Hannoverában. Fontosak az ő tanulmányai az ó itáliai nyelvekről és geographiáról, még nagyobb hírre jutott a persepolitani ékiratok megfejtése által.
1854. Faucher Leon, Napoleon Lajos elnöksége alatt kereskedelmi, utóbb belügyminister, jeles publicista és államférfi meghal Marseilleben.

16. December.

(XVII. Calendas Januarias.)

533. Justinian császár kihirdeti a Tribunian jogtudós által összeállított pandectákat. (Lásd nov. 21-én.)
714. Heristalli Pipin, austrasiai fejedelem, Károly Martell apja meghal. (Igy a *L'art de verifier les dates*. Weber H. sz. 3-án.) A merovingiak csak a király címét viselték.
965. XIII. János pápa elfogatása.
999. Adelheid olasz királyné, Nagy Otto német császár neje Selz klostromában a Rajna mellett meghal. Apja Rudolf a nagy burgundi király, anyja Bertha királyné volt, kit az ismeretes német közmondás ért: „Zur Zeit, da Königin Bertha spann,“ és emléke mint a szende háziasság és csendes édes boldogság jelképe maig is él a nép száján. Adelheid esemény- és változatdús élete őt trónra méltónak, és a hölgyek legszebb erényeivel diszitett uralkodónőnek mutatja. (V. ö. ápr. 20-án.)
1262. Hülagu meggyőzi a kiptsaki mongolokat Derbendnél.

1325. Charles de France (Valois, d'Alencon, Chartres, Perche, Anjou és Main grófja) Merész Fülöp fia, jeles hadvezér meghal.
1332. Baliol Eduard elfogatása Annan mellett.
1393. V. Alphonso arragoniai király, a csillagászati tudomány felélesztője születik. (Meghal 1458. jun. 28-án.)
1442. Békekötés Győrben Erzsébet, Albert király özvegye és Ulászló király közt.
1474. Mocenigo Péter velencei dogének választatik.
1526. I. Ferdinand osztrák főherceg Pozsonyban magyar királynak választatik. (Lásd 13-án.)
1534. Bol Hans jeles óhollandi tájfestész születik Mechelnben. (Faber, Carel van Mander szerint.)
1540. Székesfehérvár kaput nyit I. Ferdinand királynak.
1588. Az erdélyi országgyűlés Medgyesen, Báthory Zsigmond fejedelem beleegyezése nyomán a jesuitákat, mint rendbontókat az országból kitiltja.
1634. Wentworth Tamás Strafford lord, Laudnak írja, hogy Írlandban terve már egészen létesült, a királyt korlátlan urrá tevén, és a népet katonai béke alá csigázván, úgy hogy a világon egy uralkodó sem kormányzott korlátlanabbul. (Lásd május 12-én.)
1643. Le Tellier Mihály jesuita, a király gyontatója, a jansenisták halálos ellensége születik Normandiában. (Lásd sept. 2-ikán.)
1645. Linczi békekötés III. Ferdinand császár és I. Rákóczy György erdélyi fejedelem közt, mely által a szabad vallásgyakorlat Magyarországon és Erdélyben biztosított. (E napot írja Dumont, Szalárdi, Kovacsich *vestigia comitiorum*, Szalay, és a *Corpus juris*. September 16-ára teszi a *historia diplomatica religionis evangelicae*, Hormayr és Mednyánszky, Bedeus, Kazinczy Ferenc, Engel. Katona már baját érezte a békediplomák sokféle különbségeinek, kiadatásuk helyére és idejére nézve. Fessler azonban vélekedésem szerint helyes értelmet hozott e különfélesekbe. Szerinte ugyanis a béke kötöttet Ferdinand által előbb Bécsben augusztus 8-án, (a feltételeket Katona közli egy Batthyány féle kézirat után) azután Linzben dec. 16-án; Rákóczy által pedig Lambersdorffon aug. 22-én (olvasható Kazynál, *Libr. VI. pag. 154*) megerősített,

- szintén ő által Gyulafehérváron okt. 20-án. (Ezen adatot Lünig minden esetre hibásan 1646. évi okt. 20-ára teszi.) Fessler csak azon hivatkozása nem igazolható, midőn Kazynál Libro VI. pag. 150 a békediploma napi aláírását: 16. september 1645. keresi, mert ott ezen nap nincs kitéve és hiányát már Katona vette zokon. A vallásszabadság Rákóczy által követelt, a király által pedig engedményezett pontjai Fessler szerint sept. 16-án 1645. Linzen különös diplomával tettek közhirrre. Ortelius szerint a béke mind két részről Bertalan napján 1645. hirdettetett ki. (Lásd febr. 17. és 22-én.)
1653. Cromwell ünnepélyesen Angol- Skót- és Irhon protectorának kikiáltatik, és az alkotmányra esküszik, melyet barátja Lambert tábornok és a tisztitanács készített. (Nem 22-én mint Moreri. Guizot mára, a *L'art de verifier les dates* dec. 26-ára teszik). (Lásd dec. 12-én.)
1688. II. Jakab angol király Emley Ferryből, honnan Franciaországba szökni akart, és hol otromba halászhajók feltartóztatták és kifosztották, Whitehallba érkezik vissza. (Lásd 9., 11. és 18-án.)
1721. Lamoignon-Malesherbes Keresztély Vilmos, jeles francia bölcsész és államférfi születik. (Lásd ápr. 22-én.)
1739. Engelschall József Frigyes, költő és műtudós születése Marburgon.
1742. Belle-Isle tábornagy 14000 katonával Prágát elhagyja, és 25-én nagy veszteséggel Egerbe jő.
1742. Blücher Leberecht, wahlstadti herceg, porosz tábornagy születése Rostockon.
1756. Pacea Bartolomeo, pápai pénzügyminister és államtitkár, emlékiratok szerzője születik Beneventen.
1756. Lacepède István gróf híres természettudós és államférfi születése. (Lásd okt. 6-án.)
1761. Az oroszok Kolberget elfoglalják, a poroszok hős védelme dacára.
1773. A bostoni lakosok Mohawk indianok módjára átöltöztetve, a révben levő theakészleteket — 340 láda, három hajón — tengerbe vetik. Az ellenzéki szellem nagy rugékonyságot nyer Éjszakamerikában. (Nem dec. 18-án mint Millot, Schlosser és Becker, mert Bancroft mai napra teszi.)
1775. Boieldieu Adorján zeneköltő születése Rouenban.

1781. A királyi jószágok elfoglalása és az assignaták kibocsátása Mirabeau indítványára.
1788. Palmblad Frederik svéd író és a svéd irodalom megifjítója születik Söderköpíngben.
1791. Potemkin Gergely herceg főadmiral és hadvezér egy valódi orosz zsarnok, ki magát II. Katalin orosz cárnét arcul csapta, meghal.
1792. Határozvány, mely a Bourbonokat Franciaországból száműzi.
1794. Carriere János, a convent tagja, egy forradalmi szörny, guillotiniztatik. Az iszonykorban valamennyi börtön meg volt telve, és naponkint számosan elhamarkodva végeztettek ki. Carrier indítványozá, hogy a foglyok tömegesen kihallgatás nélkül megöletessenek, és azért a noyádákat, az ugynevezett republikanus nászokat találta fel. Kilencven négy papot azon ürügy alatt, hogy száműzetni fognak hajóra vitetett, melynek talpa nyitható volt, ennek segítségével mindnyájan éjjel vízbe fulasztattak. Estvenként a halálra szánt minden rangu és állapotu áldozatok sajkákra tétettek és párosan összekötve vízbe dobattak. Azonkívül Gisan köbányáiban naponkint 500 fogoly, és ennél több is meglövetett. A 9-ik thermidor véget vetett e szörny dühöngéseinek. (Lásd július 27-én.)
1803. Kossovich Károly magyar történeti és jogbölcseلمي író születése Ivánkán Nyitrában. (Lásd jun. 19-én.)
1804. Weisse Keresztély Felix német ifjusági író meghal Lipcsében.
1805. Szerződés Bécsben Napoleon és Poroszország közt, mely által az utóbbi Anspachot, Neufchatelt és Clevet átengedi, Hannoverát megnyeri, és azért Angolországgal meghasonlik.
1808. Csata a cardedoni hegylapályokon. Gouvion St. Cyr vivott de Vives ellen.
1809. A papi törvényszékek eltöröltetnek Spanyolországban.
1809. Fourcroy Antal Ferenc gróf, híres vegytudós meghal Párisban. (Születik 1755. június 15-én, nem jan. 15-én.)
1809. A párisi senatusconsult eltörli Napoleon házasságát Josefinával. (Lásd márc. 11-én.)
1815. IV. János portugalli király egy Rio-Janeiroból kelt nyilatkozványával hirdeti, hogy összes tartományai ezentul: egyesült Portugallia, Brasilia és két Algarbia címet viselendnek. (Lásd dec. 1-jén.)

1822. A görögök a Palamidest, Napoli di Romanianál rohammal elfoglalják. (Lásd jan. 11-én.)
1823. A mexicói conressus a birodalmat szövetséges országnak nyilatkoztatja „egyesült mexicói államok“ név alatt.
1825. A görögök nagy veszteségei Salona vidékén Ibrahim pasa által.
1826. Texas tartomány függetlenségét Mexicotul nyilatkoztatja, és Fredonia nevet vesz föl. (Lásd jan. 28-án, márc. 27-én, jul. 15-én.)
1827. Damböck Mária kitűnő német trágikai színésznő születik Fürstenfelden Stajorországban.
1831. Teleki Ferenc gróf magyar író halála.
1834. Carrel Armand köztársasági törekvéseiért a pairek kamarája előtt áll. Azonban itt Carrel a bíró szerepét viselte, és a paireket politikai bűneikért vádolta. Carrel tiltakozott Ney tábornagy elítélése ellen, utána szintén Excelmans tábornok. A pairek Carrelt két évi fogságra és 10000 frank pénzbüntetésre elítélték, mely pénz azonban nyilvános aláírások által begyűlt.
1847. Bajorországban az előző vizsgálat belügyekre nézve eltörölve.
1848. A westfalai demokráták nagyban elfogatnak.
1848. Eperies, Kassa és Marmaros a császáriak által megszállva.
1848. Csata Nagyszombathnál. A nádasi dandár, és Ernő zászlóalj Guyon ezredes, Pusztelnik és Mack tűzérőrnagy alatt, összesen 1700 magyar, szurony viadalban két egész óráig vitézül küzd Simunich és Schwarzenberg herceg osztrák tábornok 15000-nyi serege ellen. A győzelem az ellenségé volt, de drágán vásárolta meg.
1848. Kossuth kijelentvén, hogy az „udvari kamarilla“ szándoka, miszerint Magyarországot nemzeti önállóságától megfosztja és osztrák provinciává süllyessze, a guerillaharcot rendeli el.
1851. Forradalom kitörése Mexicóban az idegenek ellen.
1851. Az éjszakamerikai egyesült államok elnöke Kossuthot követ által Washingtonba jövetelre meghívja. Seward indítványára Kossuth a congressus által hivatalosan el fog fogadtatni és a senatusba meghívatni. A senatus 33 szavazattal 6 ellenében, a képviselő ház 181 szavazattal 16 ellenében hozta e határozatot.

1853. Hasenclever János Péter, jeles közéletű festész halála Düsseldorfon. (Születik 1810. május 18-án.)
1854. Angol- és Franciaország Poroszországot felszólítják, hogy a decemberi szerződéshez csatlakozzék. (Lásd december 2-ikán.)
1859. Grimm Vilmos Kár. híres nyelvbuvár és régiségtudós meghal Berlinben. (Szül. 1786.)

17. December.

(XVI. Calendas Januarias.)

51. (Kr. sz. e.) M. T. Cicero, mint proconsul az 57 napig ostromlott Bindessinum ciliciai helyet pusztítja.
546. Totilla (másként Baduilla) keleti gót király Italiában Rómát elfoglalja, egy isauri katona árulása segélyével és falait leromboltatja. (Pagi, Muratori, L'art de verifier les dates így. Dom Bouquet szerint azonban 457 évben, Eber szerint 545-ben.) Másod izben elfoglalja 549 évben. (Lásd jan. 17-én.)
1234. Hohenstauffen Henrik frigye a lombardokkal atyja II. Frigyes császár ellen.
1385. Visconti Bernabo herceg, családjának feje, és a pápák legmerészebb üldözője méreg által a börtönben meghal. (Lásd márc. 3-án.)
1477. Titkos toldalék cikkek a Corvin Mátyás. és III. Frigyes császár közt Korneuburgon kötött békéhez megpecsételtetnek.
1500. Colombo láncokban hozatik Fernando és Izabella királyok elé.
1551. Martinuzzi György, (vagy apja után Utyssenics) bibornok nagy befolyású államférfi Castaldo es. vezér parancsára Alvincen meggyilkoltatik. Sforza Pallavicini, Ferrari Márk-Antal, Lopez András, Mercada János, Campegio Lőrinc, Monino, Scaramuzzia és Carrido János által. (A napot különféleképp találjuk feljegyezve, de a legtöbb és legtekintélyesebb források a merényletet mára teszik. Ezek közé tartozik Tinódi Sebestyén, Sigler chronológiája, Bél Mátyás, Engel, Gebhardi, Kazinczy Ferenc, Köváry László, Szalay László, Horváth Mihály. Ellenben Istvánfy a bibor-

nok meggyilkoltatását Idus Decembris, azaz dec. 13-ára teszi, talán egy római reminiscencia kedvéért. Pray Annales Regum Tom. V. ezen napra hivatkozik, de egy egykoru olasz kéziratoss chronica szerint helyesebbnek itéli azok véleményét, kik dec. 17-ét, Martinuzzi utolsó napjának mondják. Fessler történetének VI. kötete 739 lapján a dec. 16-át ugyan írja a könyv szélére, de a szövegből kitetszik, hogy Fessler is a 17-et értette. Eber Pál, Hornayr és Mednyánszky, Ortelius, Hammer szerint a bibornok 18-án öletett meg, sőt az első szerint a trienti conciliumon. A Chronica Leibitzeriana ez iránt dec. 10-két említi. Azonban hogy dec. 17-én tul a merénylet nem lehető, kiviláglik Castaldo saját leveléből, mely Katonánál Tom. XXII. 105 lapon olvasható. Timon megjegyzi, hogy több író Martinuzzi halálát okt. 17-ére teszi. Oly adatot ugyan nem találtam, de hogy az minden esetre decemberre teendő, Forgács Ferenc, és Bethlen Farkas műveiből is tűnik ki, noha ezekből a napot ki nem lehet venni. — A Vass József által mint Gerenden gróf Kemény József tudományos kincsei közt fenlévőnek említett kéziratot: „Martinuzzi (Utjesenich v. Frater) György megöletésének esztendeje és napja iránti tévedés“ használhatni alkalmam nem volt. (Lásd jun. 18-án.)

1573. Regnier Mathurin a francia legjelesebb gunyoros költő születése Chartresban.
1595. IV. Henrik francia király az egyházi átok alól felmentetik.
1599. Skótországbán egy szózat hirdeti, hogy 1600 évtől kezdve ezentul az esztendő jan. 1-jével, és ne márc. 25-én kezdődjék. E rendelet azonban csak II. György alatt lépett életbe. (Lásd jan. 1-jén 1753.)
1607. Donauwerth törvénykivülségbe esett város Tilly bajor tábornok által elfoglaltatik és birodalmi szabadságát vesztvén bajor municipalitas lesz. (Lásd ápr. 11-én.)
1638. Breisach városa, mely Götz gróf csatavesztése után is még két holnapig tartotta magát, ma a svédeknek capitulál. (Lásd okt. 14-én.)
1692. IV. Mohammed zultán a börtönben meghal. (Lásd nov. 8-ikán.)
1706. Chatelet Gabriele (Emilie de Breteuil, marquis du) mathe-

- maticai és bölcsészeti tudományokkal foglalkodó író nő születik.
1709. Corneille Tamás (Péter öccse) francia drámaköltő meghal 84 éves korában.
1725. Beaubourg (Pierre Trochon, sieur de) jeles francia színész, a híres Baron utódja meghal.
1740. II. Frigyes porosz király Szileziába tör és Nagy-Glogaut ostromolja. (Lásd márc. 9-én.)
1742. A franciák Prágából kivonulnak.
1743. Belleisle francia tábornagy, lotharingiai Károly herceg alatt Prágában bezárva, éjjel seregének legnagyobb részével a várost elhagyja és Egerbe vonul. A hátramaradt hadőrség szerződéssel megadja magát.
1745. Dresda megadja magát II. Frigyes királynak. (L. 18-án.)
1758. Lieberkühn a napmikroszkop feltalálója meghal Berlinben.
1770. B e e t h o v e n Lajos nagyhirű zeneköltő születik Bonnban.
1772. Broussais Ferenc J. V. orvos, egy új gyógytani rendszer alapítója születik St. Maloban.
1782. Tarnow Fanny, ismert német beszélyíró nő születik Güstrowon Mecklemburgban. (Mások sz. 1779. évben.)
1787. Purkinje János híres cseh phisiolog születése. († 1869. július 29-én.)
1788. Oczakow fontos török vár és város a Dnieper torkolatjánál a fekete tengerbe az oroszok által Potemkin alatt véres rohammal bevétetik. Három napi dúlás alatt 30000 ember esik áldozatul. (Lásd jun. 18-án.)
1792. Kosciusko 4000 lengyellel hősiessen küzd 18000 orosz ellen Dubienkánál.
1798. Pennant Tamás híres természetbuvár, kivált zoologus meghal Downingban.
1800. Czuczor Gergely, nagyhírű magyar nép- és eposköltő, és nyelvtudós, születik Andódon Nyitra megyében.
1806. A török porta hadat izen Oroszországnak.
1807. Napoleon határozványa Majlandból, kivált Angolország ellen intézve, mely minden neutralitási jogot és kereskedelmet megsemmisít: Minden hajó elkoboztassék, mely magát angolok által megvizsgáltatta, és angoloknak adózott. (Lásd jan. 11-én.)
1813. Parmentier Antal Ágoston híres francia vegytudós halála Párisban. (Mások sz. 13-án.)

1813. A szövetségesek bevonulása Löwenbe. Népfelkelés ugyanott a franciák ellen.
1814. Genua ideiglenes kormánya megható szózatban tudatja feloszlását, és — miután a híres köztársaság a bécsi congressus által Szardiniához csatoltatott — Genua jogainak óvását fentartani kívánja. (Lásd ápr. 23-án.)
1814. Tóth Lőrinc magyar szépirodalmi író, publicista, jogtudós, országgyűlési követ, születik Révkomáromban.
1815. Roger G. híres tenorénekes Párisban, születik ugyanott.
1815. VII. Ferdinand spanyol király hatalomszava a liberalisok ellen.
1818. Abdallah Ben Sehud a wahabiták fővezére roppant csatavesztés közt, melyben 20000 lovas megöletett, elfogatván, ma Konstantinápolyban lefejeztetik.
1819. Venezuela és Uj-Granada az angosturai gyűlésen Bolivar és a cundinamaraiak kívánatára Columbia köztársasággá egyesül.
1820. Hessen-Darmstadt nagyhercegség képviseleti alkotmányt nyer.
1823. I. Dom Pedro császár Brasiлиának új alkotmányt ad. (Kihirdetés 25-én.)
1824. Reynier J. Lajos Antal, francia természettudós, és nemzetgazdász ki az egiptomi expedícióban részt vett, meghal.
1825. Katonalázadás kitörése Sz. Péterváron az új trónralépő I. Miklós cár ellen. Gróf Miloradovits tábornok a lázadók által lelövetik. A béke csak nagy vérengzés után állt helyre.
1826. Malte-Brun Konrad híres földirati író meghal Párisban.
1826. Az első angol segéd csapatok a forradalmi Portugalliába vitorláznak.
1830. B o l i v a r Simon, Délamerika szabadítója meghal San Pedroban. [Nem dec. 10-én mint Ghillany és többen írják. Bolivar még betegágyáról dec. 11-én kelt szózatot intézett a columbiaiakhoz, melyben hathatósan egyetértésre inti.] (Rotteck Herm. és Weber H. sz. Santa Marthában, mely különben közel esik az elsőhöz.) [Lásd júl. 25-én.]
1830. A belga nemzetgyűlés határozata, hogy a senatorok (első kamara) a követek által neveztesse ki.
1830. Orosz nyilatkozvány Lengyelország iránt, melyben a visszatérő forradalmiaknak közbocsánatot ígértetik, az országon kívül maradók ellen fenyegetések intéztetnek.
1832. Sands Robert amerikai költő meghal.

1836. Németországban az első vasut megnyitattik, — Nürnbergből Fürthre.
1843. Az első atmoszfärai vasut Dublinból a Dalkey-i kőbányákba.
1845. Turgenew Sándor, orosz történetbuvár meghal Moszkóban. (Születik 1784.) Az orosz öskort alaposan átvizsgálta, és fáradsága kitünő eredménye a „Historica Russiae monumenta.“
1848. A pápa tiltakozása a római lázadó események ellen. (Lásd 4-ikén.)
1848. Gagern Henrik a német ministerium elnökének neveztetik ki, és Schmerling utódja lesz. (Lásd 15. és 16-án.)
1848. Görgei Arthur elhagyja a posonyi sáncokat.
1851. Jura megye lázas mozgalmakért ostromállapotba helyeztetik. Cavaignac és több képviselő szabadon bocsátatik.
1851. Collett Peter Jónás híres jogtanár Christianiában meghal, éjjel 18-ra.
1853. Santa Ana tábornok önmagát Mexico elnökének nyilatkoztatja ki élete fogytáig.
1855. Rogers Samuel angol költő meghal 92 éves korában. (Auer sz. 18-án.)
1860. Gróf Teleki László Drezdában a százsz rendőrség által elfogatik. (Correspondence Havas; de Kertbeny sz. 19-én, Ghillany európai krónikája sz. 20-án.) [Lásd dec. 12-én és 30-án.]

18. D e c e m b e r.

(XV. Calendas Januarias.)

80. (Kr. sz. e.) Cajus Cassius Longinus, quaestor és a partusok meggyőzője, római republicanus születik. (Cassius, a 43 éves Brutus sogorának születési esztendejét csak hozzá vetőleg lehet megállapítani, mert erre nézve nekünk semmi adatunk, de bizonyosabb, hogy halála ugyan egy napra esik születésnapjával).
42. (Kr. sz. e.) Híres csata Philippi mellett Macedoniában egy részt Octavian és Antonius, más részt Brutus és Cassius közt. Brutus a jobb szárnyon győzelmesen előhalad, de ez által Cassius veszélynek tétetett ki. Ő látta hogy a cäsariak

az ő táborát feldulják, de rövidlátásu lévén a Brutus által küldött segédelmet észre nem vette. Barátja Tinnius, kit körültekintés végett előre küldött Brutus ezen segédhada által örömmre ragadottan átöleltetik; neki ez úgy tetszett, hogy barátja ellenség kezébe esett, azért kétségbeesetten a maga sátorába ment, hol szabadosa Pindaros által magát lefejeztette. Brutus őt „az utolsó rómainak“ nevezte. A győzelem határozatlan maradt és a véres nap a republicanusoknak 8000, az ellenségnek még annyi ember vesztésébe került. Mindkét rész helyét a csatatéren megtartá. Ugyan csak mai nap a cäsariak egy nagy élelmezési flottája a köztársasági párt által tönkre tétetett. - Brutus 20 nappal később saját kardjába döl.

91. (?) Sintram, st. galleni szerzetes meghal. [Az évtized, és a nap meg van állapítva, de az év még nincs kifürkészve.] Előbb diacon, azután presbyter lett az apátságban, és még most is bámulatot érdemel mint az írásművészet akkor utól nem ért mestere. Ő azon csendes szerzetesek egyike volt, kiknek szorgalma ama zord és viharos időben oly igen sokat tett, a művészet és tudomány fentartására. Ügyes keze annyi munkát (és nem ritkán valódi remeket) hozott létre, hogy évszázadok óta bámulják, mikint irhatott egyetlen ember annyit. Nemcsak St. Gallen, hanem a legtöbb jelesebb, az Alpesen innen fekvő község bir Sintramtól irt könyveket.
1118. I. Arragoniai Alfonso Sarragossát elfoglalja.
1324. Emir Chosru Dehlewí híres regényes persa költő meghal Delhiban Indiában.
1356. Duschán az apagyilkos, a szerbek császára, és legkitünőbb kormányzója meghal.
1403. Hemricourt Jakab igen eredeti és jeles francia chronista meghal.
1412. Ozorai Fülöp magyar tábornok, temesi gróf Udineba vonul.
1442. Fiesco János Antal a tenger oldaláról belép Genuába, a doge palotáját elfoglalja, és Fregose Tamás doget elfogja.
1545. I. Ferdinand magyar király személyesen nyitja meg a pozsonyi országgyűlést.
1564. Minard Antal a párisi parlament elnöke, láthatlan kéz által megölövetik.

1573. Herceg Alba és fia Frigyes, Brüsseltől elutazik. (Lásd nov. 17-ikén.)
1610. Dufresne (másként Du Cange) Károly francia tudós születik. (Lásd okt. 22-én.)
1619. Gyulai-Beg török követ a magyar országgyűlésen a rendeket biztosítja a porta fegyveres segedelméről Bethlen Gábor érdekében.
1626. Gróf Zrinyi György horvát bán meghal Pozsonyban, Wallenstein herceg irigysége által megmérgezve. (Timon, Baksay, Rattkay.)
1688. II. Jakab angol király a Whitehallból bárkára száll Rochesterbe indulandó, mely várost ő Vilmos beleegyezésével tartózkodási helyül választott. III. Vilmos orániai herceg az Albemarleház és James-palota közt összesereglett nép által mint győző fogadtatik, és üdvözöltetik. (Lásd 16-án és 23-án.)
1696. Cilano György Keresztély Maternus régiségtudományi író születik Pozsonyban. (Meghal 1773. júl. 9-én.)
1705. Az I. József császár által alapított bécsi művészeti academia megnyittatik.
1708. Bezerédy Imre vitéz ezredes, és őrnagya Bodea Ádám Rákóczy részén lefejeztetnek Patakon, mert Heister cs. tábornok zászlói alá térni akartak.
1725. Semmler János Salamon, a 18-dik század legnagyobb hittudósainak egyike, a vallástürelem és vallástudományi kritika nemes bátorságu védője születik Saalfelden.
1736. Rosenmüller János György híres hittudós, a vallási ultramontanismus elleni harcos születik. (Meghal 1815. március 14-ikén.)
1745. Dresda a hét évi háboruban a poroszok által megszállva. (II. Frigyes saját munkáiban.)
1779. Faludi Ferenc magyar költő és jeles prosaista meghal. (Lásd ápr. 1-jén.)
1781. Stieler József, híres bajor festész születése Mainzon.
1783. Pitt William angol kincstárnok lesz.
1783. Ballus Pál, író születése Modorban Pozsony megyében.
1786. Kálniczky Benedek, sárospataki tanár, író születik Késmárkon Abaujban.
1786. Weber Károly Mária nagyhirű zeneköltő születése Euthimban. (Meghal 1826. jun. 5-én.)

1792. Paine Tamás iratai Angolországban bíróilag elátkoztatnak.
1795. Hornbaum van der Meer Móric, tudós és szorgalmas történetbuvár meghal Rheinauban. Tőle több mint 80 munka létezik.
1795. III. György angol király két törvényjavaslatot: a királyi személy biztosságáról, és lázas gyülekezetekről szentesít.
1802. Vehse Károly Eduard, német történetbuvár születése Freibergben Szászországban.
1803. Herder János Gottfried, nagy német költő és bölcselmi író halála Weimarban. (Szül. 1744. aug. 25-én.)
1812. Napoleon Oroszországból Párisba megérkezik.
1812. Lányi Károly igen jeles magyar egyháztörténeti író születik Bakabányán Hont megyében. (Lásd május 24-én.)
1813. A nápolyi seregek Murat Joachim alatt Florenzet megszállják.
1813. Friedrichsort capitulációja, Posse küzd Hirsch ellen.
1814. XVIII. Lajos, felhatalmazza ministereit, hogy Napoleon családvagyonát bírói zár alá vegyék.
1815. A spanyol király parancsára 32 kortestag, kik Madridon fogva valának, láncra verve az ország különféle börtöneibe vitetik.
1818. Lord Cochrane Valparaisoban Chili tengeri hatalmának főparancsnokául neveztetik ki. (Lásd jan. 6-án, május 23-án, márc. 18-án, ápr. 8., 18., 20-án.)
1821. Sterio Károly jeles magyar festész születik Szászkán Krassó megyében.
1828. A japanok Siebold híres utazót és természetvizsgálót elfogják, és csak október 22-én 1829. Jeddobul szabadon bocsátják.
1830. Nápolyi rendelet a politikai foglyók érdekében.
1830. A lengyel országgyűlés két kamráinak első gyűlékezete Varsóban. Niemojowski Bonaventura a hazafias igazságügyi miniszter Chlopicki dictatori hatalmát megtámadja. Chlopicki az országgyűlés ellen tiltakozik, mint dictatori hatalmának megszorítása ellen. (Lásd 19-én.)
1838. Elliót kapitány az opiumot áruló hajóknak meghagyja, hogy a Kanton folyót három nap alatt elhagyják.
1845. Astraea bolygó csillag Henke által fölfedeztetik.
1848. Az osztrákok Windischgrätz herceg alatt Pozsonyt megszállják. (Lásd 17-én.)

1848. Gagern német birodalmi minister programmja, mely „Nagy-Németország“ ellen intézve Austriát kizárja.
1848. Az osztrákok Urban ezredes alatt Csucsánál két napi csatában a forradalmiak által Baumgarten alezredes és Dobay őrnagy alatt meggyőzettek. A magyarok ez által Ritzko ezredessel egyesülnek. (Czetz, Majláth. Szilágyi 19-re teszi.)
1848. Görgei honvédtábornok az üldözésére kelt Jellacsich bánt Mosonynál visszaveri.
1848. Czetz forradalmi alezredes Zsibót megszállja. (L. 19-én.)
1849. Magyarország öt igazgatási kerületre felosztatik, melynek székei Sopron, Nagyszombat, Eperjes, Pest és Debrecen.
1852. Napoleon Lajos francia császár a Jeromos vonalnak esetleges trónrajutását határozza.
1852. Greenough Horace, éjszakamerikai szobrász tébolyodottságban meghal.
1852. Yotschaufu chinai város a Kiang folyó mellett a lázadók által bevétetik.
1857. Seaton angol ezredes megveri az indiai felkelőket Futtighur mellett.
1860. A herceg-primás megnyitja az esztergomi értekezletet.
1866. A horvát tartományi gyűlés újra is ragaszkodását az 1861. évi 42 cikkhez jelenti ki, és visszautasítja a kívánságot, hogy Horvátország, a magyar országgyűlésen képviseltesék. (V. ö. 1868. nov. 24-én.)

19. December.

(XIV. Calendas Januarias.)

910. III. Nagy Alfonso, Leon, Asturia és Galicia királya meghal 64 éves.
1077. Guiscard Robert calabriai herceg VII. Gergely pápa ellen harcolván, Benevent ostromát kezdi, míg Richard capuai herceg, kivel összeveszett, Nápolyt ostromolja. (Lásd márc. 3-ikán.)
1111. I. Balduin és a norvégiak Sidont elfoglalják.
1154. II. Henrik (Fitz Embress és Court-Mantel-nek is nevezetve, mert a kurta menték első divatbahozója volt Angol-

- országban) koronáztatik Canterburyban. Első király a Plantagenet házból. (Megal julius 6-án 1189. Chinonban.) (Lásd aug. 22-én 1485.) Egy uttal az I. Henrik által kiadott Charta libertatumot erősíti meg.
1370. V. Orbán pápa megal Avignonban. Ő az első pápa, ki a hármaskoronát (tiarát) viselte.
1396. Zsigmond magyar király a nikápolyi csatavesztés után néhány társsal Kroma szigetre megérkezik. (Lásd sept. 28-ikán.)
1442. Erzsébet, Albert király özvegye, megal Győrött. (A *chronicon austriacum* szerint. Teleki József, Engel, Fessler, Hormayr szerint 19-én; ellenben Bartossek *chronikája*, Pray, Budai Ezsaiás, Becker, Szalay szerint 24-én.)
1475. Az ármányos és áruló St. Pol Lajos gróf, francia connetable, Merész Károly burgundi herceg által XI. Lajos francia királynak kiadatván, mint felségsértő Párisban lefejeztetik. (Becker 23-ra teszi.) (Lásd sept. 15-én.)
1482. IV. Sixtus pápa a nápolyi és spanyol királylyal szövetséget köt a velencei köztársaság ellen. (Lásd május 25-én.)
1498. Osiander András tudós születik.
1542. Novata Fulvia Olympia, minden korok legtudósabb hölgyeinek egyike atyja házában nyilvános tanelőadásokat tart a régi remekírókról.
1551. A török Beglerbeg Bécsset elfoglalja.
1562. Csata Dreux mellett, melyben a hugenották Condé királyi herceg alatt megveretnek a katolikusok által Guise Ferenc herceg és Montmorency Anna connetable alatt; az utóbbi a protestánsok, ellenben Condé a katolikusok fogságába esett. A csatanap estvéjén Condé és Guise azoneygy ágyban aludtak. Az első egész éjjel nem hunyta be szeméit, a másik oly mélyen aludt, mintha legjobb barátja mellett feküdne. — Később Condé és a connetable egymással kiváltattak. (Lásd márc. 1. és 13-án, február 24-én.)
1567. Pantagathus (családneve Bacato) Octavián, servita szerzetes, korának legudósbjainak egyike, nemes és közhasznura törekvő férfi megal. [Mások szerint január 3-án]. (Lásd julius 30-án.)
1572. A spanyolok támadása Amsterdamra visszaveretik.
1606. A londoni társaság első hajóit küldi Virginiába, ezen ado-

- mányozott tartomány elfoglalására és gyarmatosítására.
(Lásd május 23-án.)
1692. I. Lipót császár Hannovera számára a kilencedik választófejedelemséget állítja fel és Ernő August hercegnek hűbérbe adja, a többi német fejedelmek nagy elégedetlenségére.
1705. Patkul orosz követ Dresdán elfogatik és Königsteinba vitetik.
1711. VI. Károly választott német-római király nagy pompával Frankfurtba vonul és a választási oklevélre esküszik.
(Lásd okt. 12-én, sept. 28-án.)
1718. Rowe Miklós kitűnő angol költő és drámaíró meghal Londonban.
1724. Knobelsdorf Károly Lajos porosz tábornok a hét évi háboruban születik.
1741. Károly Albrecht bajor választó fejedelem (utóbb VII. Károly császár) a cseh rendek által királynak elismertetik, és Prágában a hódolatokat fogadja.
1743. Geiszau Antal Ferdinand szépirodalmi és gazdasági író születik Hochstädt mellett.
1757. Az osztrákok hatalmában lévő Boroszló megadja magát a poroszoknak. (Lásd nov. 25-én.) [Geiszau.]
1770. Maison Miklós József francia tábornagy Napoleon alatt és pair születik Epinayban. (Mások sz. 1771.)
1777. Washington hadserege a téli szállásokba vonul Valleyforge mellett.
1779. Albani Sándor bibornok, nagyhirű műgyűjtő és műismerő, ki a Villa Albaniban mérhetlen műkincseket halmozott meg. (Születik okt. 19-én 1692. Urbinoban.)
1788. A wöllneri vallásiadvány Poroszországban.
1790. Parry Vilmos Eduard, angol hajóskapitány, híres utazó az éjszaki földsarkon születik Bathon.
1792. Ütközet Tavern mellett az osztrákok közt Nauendorf, és franciák közt Laudremont alatt.
1793. Quaglio Lőrinc festész születése Münchenben.
1793. A franciák Dugommier tábornok alatt Toulont visszafoglalják az angoloktól; az utóbbiak elvonulásuk előtt a köztársaság flottáját elégetik. Az erős város bevétele nem kis mértékben a fiatal corsicai tüzérőrnagynak Bonaparte

- Napoleonnak volt köszönhető. (Lásd augusztus 29-én, dec. 14-ikén.)
1796. Lord Malmesbury, ki Angolország részéről békejavaslatokkal Párisba jött, elutasítatik.
1798. Panckoucke Károly József, híres francia könyvkereskedő, kiadó, író és fordító meghal Párisban. (Születik 1736. nov. 26-án Lilleban).
1800. Don Manoel Breton de los Herreros, spanyol költő születése.
1806. Napoleon Varsóban nagy lelkesedéssel fogadtatik. Biztosítások a hon visszaállítására. (Lásd január 3-án.)
1809. Osztrák pénzügyi rendelet, az ugynevezett Silberpatent parancsolja, hogy mindenki a nélkülözhető ezüstöt a császári pénzverdébe szállítsa, hol lotteriakölcsön részvényei fognak érte adatni. Nélkülözhetlennek csak kanalak, órák, pecsétek, és régi érmek mondattak. A császár ezen rendeletet így indokolja, „hogy szokása lévén miszerint több kínálgató módok közül a legszelidebbet válaszsza a magánérdeknek egyeztetésére a közjóléttel, ezennel ideiglenes lemondást kíván a nélkülözhető ezüstneműekre.” (V. ö. márc. 15-én, ápr. 16-án, jun. 1-jén.)
1812. Murat, nápolyi király visszavonulása közben Oroszországból, egyetlen nyomoru kinézésű testőr zászlóaljjal Königsbergbe jő. Ez volt a büszke francia gárda maradványa, mely 50000 vitézt számlálván, a hadi pompa legnagyobb fényében kivonult.
1813. Az angolok a Niagarát elfoglalják, mint a bejárást Amerikába.
1824. Klengel János Keresztély tájfestő meghal Dresdán.
1826. Rugendas János Lőrinc híres csatafestész az ujkor történetéből, Fülöp festész kis unokája meghal Augsburgon.
1830. A lengyel országgyűlés Chlopickit dictatorságában megerősíti. (Lásd 5-én.)
1831. Béke Bolivia és Peru köztársaságok közt.
1833. Pougens József francia költő, író és nyelvbuvár meghal Párisban. (Születik 1755. aug. 15-én.)
1845. Riemer Frigyes Vilmos nyelvész meghal.
1846. Sárvány Pál, magyar bölcseleti író, a tudós társaság tagja meghal. (Lásd okt. 3-án.)
1848. Kossuth Erdélybe Beöthy Ödönt teljhatalmu országos biztosnak kinevezi.

- 1848. Braunschweigban a rendek gyűlése megnyitják.
- 1848. Bem első győzelme az osztrákokon Mindjátrnál.
- 1848. Az osztrák-oláh csapatok Zsibónál Mikes Kelemen forradalmi ezredes, Czech alezredes és Kemény Farkas őrnagy által meggyőzötnék.
- 1848. Garibaldi dictáturája Rómában megbukik.
- 1848. Strohbach a kremsieri országgyűlés elnöke lesz.
- 1848. A frankfurti nemzetgyűlés határozata a hitbizományok ügyében.
- 1851. Anderson britt tábornok meghal Londonban 75 éves korában.
- 1853. Poerio Rafael szárd vezérőrnagy, a calabriai felkelés volt vezére, később spanyol és francia szolgálatban meghal Turinban.
- 1853. Van Eyken J. B. hires belga festész, a falfestészet egy új modorának feltalálója meghal Brüsszelben.

20. D e c e m b e r.

(XIII. Calendas Januarias.)

- 467. (Kr. sz. e.) Esdras a zsidók főpapja a népnek Jeruzsalembe azon határozványt hirdeti ki, hogy a kik visszatérésük után Babylonból idegen asszonyokat vettek, azokat gyermekeikkel együtt bocsássák el magoktól, a tiszta hit fentartása végett. A rábeszélés sikerült nagy fájdalom és könnyhullatás közt. (Lásd jul. 19-én, aug. 1. és 7-én.)
- 69. A keleten Jeruzsalem előtt táborozó Vespasianus pannondalmát serege Rómát megrohanja és iszonyu utcaharc alatt a városba nyomul. Vitellius római császár a praetorianusok által megöletik, teste a Tiberisbe vettetik, míg Antonius Primus a pártvezér a saturnali ünnepeken mulató Rómát elfoglalja és kipusztítja. Jupiter Capitolinus temploma, melyet eddig minden idegen ellenség kimélt, felgyújtatott. Sabinus a rohammal bevett capitoliumban leszuratik. (Lásd jan. 2-án.)
- 481. Demeter temploma Eleuzisban, és az ottani mysteriumok bezáratnak.
- 1192. Oroszlánszívű Richard angol király templárius álöltözetében

- Bécs előtt, Erdbergen megismertetik és elfogatik. Ő csak Lipót osztrák hercegnek adá meg magát, ki őt azonban Kuenring Hadmar által Dürrenstein vár fogságába vezet-teté. (Lásd dec. 31-én, febr. 2. és 4-én.)
1266. III. Henrik király Kenilworth-ot elfoglalja.
1421. A magyarok Zsigmond alatt Kutenberget elfoglalják.
1486. I. Mátyás magyar király, a királyné, Zápolya Imre nádor, s'Dóczy Orbán kíséretében, mint Austriának a Duna bal-partján hódítója bevonulást tart Bécsbe.
1539. Schedius Pál, jeles költő és zenész születik.
1550. Salm Miklós gróf pozsonyi főispán meghal Egerben dög-vész által.
1552. Bora Katalin, volt apáca, Luther neje meghal. (Lásd apr. 4-én.) [Némelyek sz. 27-én.]
1619. II. Ferdinand császár Bethlennek egyezkedési indítványo-kat tesz.
1619. Kittonich János híres magyar jogtudós meghal Nagy-Szombaton.
1626. Seckendorf Vid Lajos, államférfi és tudós születik Herzo-genaurach faluban Erlangen mellett.
1701. Kelz Imre jesuita, író a történeti szakban születik Péter-falván Vas megyében.
1704. Eisenmenger János András „Das entdeckte Judenthum“ című munka híres szerzője meghal. (Születik 1654. Mann-heimban.)
1712. Steenbock Magnus gróf svéd tábornok megveri az egyesült dán-orosz-lengyel sereget IV. Frigyes, I. Péter és II. August alatt Gadebuschnál.
1720. Alberoni bibornok és spanyol állami minister, királyi paran-csot kap 24 óra alatt Madridot és 5 nap alatt az országot elhagyni.
1740. Benkő József (középajtai) földirati és történeti író születik Bardócon Erdélyben. (Meghal 1814. dec. 28-án.)
1755. Zoëga György híres régiségbuvár születik Dahlerben Dániában. (Lásd febr. 10-én.)
1756. Auracher József, cs. altábornok, technikus és író születik Ollmützen.
1768. Schedius Lajos kir. tanácsnok, az irodalom minden ágá-ban tevékeny magyar író, a magyar és több külföldi tudós

- társaság tagja, a szépízléstan és görög nyelv tanára a pesti egyetemnél, térképek készítője születik Győrött.
1780. Angolország hadat izen Németalföldnek.
1780. Sztrokay Antal jogtudományi író, Lucanus Pharsaliájának fordítója születik Salfa vasmegyei faluban. (Meghal 1850. július 9-én.)
1784. Aus dem Winkel Terézia író és festésznő születik.
1796. Krünitz János György, német író gazdasági és technologiai szakmában meghal.
1799. Borda János Károly, a leghíresebb mathematicusok egyike meghal.
1800. A franciák Grenier tábornok alatt Linzet megszállják.
1801. Fleck János Frigyes híres német színész meghal Berlinben.
1806. Frigyes Ágoston szász választó Dresdában kihirdeti, hogy a királyi méltóságot felvette.
1808. Saragossa második ostroma Moncey és Mortier alatt.
1810. Boros Ferenc (rákosi) nagyreményű író és költő meghal 27 éves korában Budán.
1812. Zamoyszky Sztaniszló szózata a lengyelekhez hazájuk felszabadítására.
1812. Svédország hadat izen Franciaországnak.
1812. A fő conföderatió a lengyel nemzetet általános fegyverfogásra hívja fel és Poniatovskyt és Sanguszko Eustach hercegeket jövő főnökeiül jelöli ki.
1813. Wellington megveri a franciákat St. Pierre mellett az Adour folyónál.
1813. Egyezkedés Dillenburgon a szövetségesek és a nassauai ház közt.
1813. Erfurt d'Alton tábornok alatt a poroszoknak megadja magát.
1815. A biztosítéki okiratot, mely szerint Svajcország örökös neutralitása és az ország sérthetlensége elismertetik, Austria, Franciaország, Nagybrittania, Orosz- és Poroszország alá írják.
1815. A Chambre introuvable a középkori prevotalis törvényszékek újra behozatalát határozza. (Lásd okt. 7-én, sept. 5-én, január 11-én.)
1815. Lavalette megszökik párisi fogságából.
1820. Széchényi Ferenc gróf, a magyar muzeum híres alapítója meghal. (Lásd ápr. 28-án.)

1820. Quito délamerikai tartomány függetlenségét kinyilatkoztatja és Melcher spanyol kir. kormányzót elüzi.
1827. A zultán hattischeriffje a pasákhoz: az ország veszedelmében van, az oroszok a békét megszegik.
1828. Potter elfogatása alkalmával népzavar támad Brüsszelben. Maanen igazságügyi minster ablakai behajigáltatnak.
1829. Lamarck János, természetbuvár meghal.
1830. Új békétlenségek Párisban a volt ministerek pörfolyama alkalmával.
1830. A lengyel országgyűlés nyilatkozványa Varsóból, melyben a forradalom okait magyarázza.
1830. Belgium függetlensége elismertetik.
1832. Andreoli József, a felülmulhatlan contrabassista meghal Majlandon. (Születik 1757. jul. 7-én.)
1848. Romában három férfiből álló kormányjunta életbe lép. (Lásd márc. 29-én, dec. 19-én.)
1848. Az oláh népfelkelés (kilenc ezernél több) Szurdoknál szétveretik Czetz forradalmi alezredes által.
1849. A német birodalmi helytartó a központi hatalmat az ideiglenes szövetségi bizottmánynak átadja.
1851. Turner J. M. W. angol tájfestész, a művészetek akadémájának alapítója meghal Londonban.
1851. Napoleon Lajos a népszavazás alapján 10 esztendőre a francia köztársaság elnökévé választatik. (Lásd 11. és 2-án, és nov. 20-án.)
1855. Mike Sándorné, született Szacs vay Sára, Erdély egyik leglelkesebb hölgye, a magyar irodalom buzgó apostola meghal Kolosvártt.
1856. Bentivenga báró, a siciliai forradalom indítója, hét más társával Palermoban megölvetik.
1860. Dél-Carolina állam az éjszakamerikai uniótól elpártól Lincoln elnökké választatása folytán, mely rendszabályokat a rabszolgatartás ellen helyezett kilátásba.

21. December.

(XII. Calendas Januarias.)

1028. Olaf a Vastag, norvég király, tengeri csatában meggyőzi Erlingr a nagyhatalmu norvég Jarlt, ki Nagy Kanut angol királylyal szövetségben állt, de ez (Erlingr) midőn sisakot és kardot letéve magát megadná, Olaf rokona Aslacr Fitiaskalli által agyonüttetik.
1117. Becket Tamás, Canterbury érseke születik. (Lásd 29-én.)
1140. Weinsberg frank város ostroma III. Konrad császár által. VI. Welf bajor herceg, a büszke Henrik testvére a város felszabadítására siet. Először hangzik most a csataszó: „Itt Welf! Itt Waiblingen!“ Konrad a csatát nyeri, és a városba szorult asszonyoknak és hölgyeknek kegyelmesen megengedi, hogy a mely kincseket vállaikon elbírnak, azokat kihordhatják magokkal. Ekkor a nők férjeiket, a szűzek barátjaikat vették vállaikra, és kivonultak. Konrad, noha unokaöccse Hohenstauffen Frigyes e szándokot akadályozni akarta, megtartá ígérétét.

„Man will euch Frau'n gestatten,
Zu tragen, was euch werth?:
Ei wohl, so tragt die Gatten,
Wenn deren ihr begehrt!“

Fürwahr, ein Menschenkenner
Ersann nicht klügern Plan —
Nie haben wieder Männer!
Den Frau'n so schön gethan!

Die guten, treuen Seelen!
Sie opfern Gold und Schmuck
Dem schwersten der Juwelen,
Dem theuern Ehedruck.

(Gustav v. Meyern: Das Welfenlied.)

1237. A tatárok Rjäsant elfoglalják.
1375. Boccacio János költő, az olasz prosa alapítója, és a görög és római irodalom felélesztője meghal Certaldoban. (Szül. 1313. Páris vagy Florenzben.)
1396. Zsigmond magyar király a nikápolyi csatavesztés után Ragusába érkezik és onnan Spalato elvitorláz.

1509. Estei Hippolit bibornok meggyőzi a velencei Po-hajóhadat Ferrara mellett.
1522. Rhodus sziget, minden hős védelem dacára megmenthető nem lévén, Villiers de l'Isle Adam nagymester által szerződésileg II. Suleiman zultánnak odaigértetik. (Lásd 22-én.)
1549. Valois Margitta navarrai királyné, I. Ferenc francia király nővére, ismeretes mint szellemdús író is, meghal.
1559. Du Bourg Anna parlamentarís tanács Párisban a Greve piacon kalvinista vallásáért felakasztatik és megégettetik. (Nem 1564. évben, mint Gottfried chronikája írja.)
1602. A savoyai herceg által éjjel megkísérlett meglepetés Genf városa ellen visszaveretik.
1624. Marcus Antonius de Dominis spalatói érsek, Dalmát- és Horváthország primásának teste, és a pápaság ellen irt munkái Rómában az inquisitio határozatánál fogva máglyán megégettetnek. Marcus Antonius igen tudós egyházi író volt, és a kálvinista hitre tért át.
1639. Racine János a leghíresebb francia szomorujátékköltő születik La Ferté-Milon helységben.
1641. Sully Miksa IV. Henrik francia király méltó minisztere és barátja meghal Villebonban.
1665. Fenaji III. török költő halála Skutariban.
1694. A törökök Gyulavárát a magyar-osztrák seregnek capitulatióval átadják.
1718. Aranda Péter gróf, jeles spanyol államférfi, a jesuiták kiűzője Spanyolországból, születik Arragoniában.
1738. Teleki József gróf, nagy tudományu ember, ki azonban keveset irt, születik Huszton. Meghal 1796. sept. 1-jén. Egyik műve: Essai sur la foiblesse des esprits forts.
1746. Lestocq Richard angol admiral meghal.
1748. Hölty Lajos Henrik Kristof jeles német költő születése Mariensee-ban Hannover mellett. (Meghal 1778. sept. 1-jén.)
1754. Crabbe György népies angol költő születik Suffolk grófságban.
1755. Földi János magyar természettudós születése Szalontán (Lásd ápr. 6-án.)
1755. Blumauer Alajos, elménces, tréfás költő születik Steyer osztrák városban. (Meghal 1798. márc. 16-án.)
1773. Brown Robert skót fűvész születik Montroseban.

1778. Oersted András Sandőe, dán jogtudós, a híres vegytudós János Keresztély öccse születik.
1781. II. József császár türelmi nyilatkozványa Pozsonyban kihirdettetik. (Lásd jun. 30-án.)
1790. A francia nemzetgyűlés határozata, hogy Emil szerzőjének Rousseau-nak szobor állitassék, és hogy özvegye az álladalom költségén ellátassék. (Lásd jun. 4-én.)
1795. Ranke Lipót híres német történész születése Thüringenben, Wiche városkában. (Csengeri a Pesti Naplóban mondja dec. 31-ikén.)
1799. Kovács Tamás magyar író születése Kezdi-Szentléleken Erdélyben.
1801. Guadányi József gróf lovas tábornok, magyar költő meghal Szakolcán. (Lásd okt. 16-án.)
1806. Vandamme francia tábornok Boroszlót sikertelenül megrohanja.
1808. St. Cyr francia tábornok Tarragonát beveszi.
1808. Saragossa ostroma kezdődik Palafox híres védelme mellett.
1810. Marczibányi István (puchói) magyar régiségek gyűjtője, írók maccenása meghal Budán.
1810. Dombay Ferenc jeles orientalista, mauritán és arab írók fordítója meghal Bécsben. (Születik ugyanott 1758.)
1813. Oroszország békekötése Persiával. Az utóbbi több tartományt a kaspi tengeren elenged és igényeiről Grusinia, Imirette, Guria, Mingrelia és Abchasiára lemond.
1813. A svajci seregek Baseltől szerződés szerint kivonulnak. A szövetségesek a Svajcba vonulnak, az osztrákok Basel Lauffenburg és Schaffhausennél a Rajnát átlépik.
1815. Béke Tripolis és Dánia közt.
1817. Hislop angol altábornok megveri Molhar Row Holkar, maratt fejedelem seregét a Siffra folyónál Keletindiában és uralkodásának sorsát eldönti. (Lásd dec. 31-én, jan. 6-án.)
1820. Hessen-Darmstadt rendének egy új alkotmánylevél előterjesztetik.
1825. Brasilia egy parti területet (20 szélességi fok) Buenos Ayres ellen ostromállapotba helyez.
1827. Új szerződés Franciaország, Anglia és Oroszország közt hogy Törökország Göröghon békeltetésének elfogadására kényszeritessék. (Lásd jul. 6-án.)
1829. Kereskedési és hajózási szerződés Angolország és Austria közt.

1830. A pairkamara Polignac, Peyronnet, Chanteluze, és Ranville volt francia ministereket polgári halottaknak és címük vesztetteknek nyilatkoztatja, és örökös, Hamban töltendő fogságra itéli. A nép halált kiált rájuk.
1831. Csata a görög ellenzék közt Grivas alatt Argosban és a kormány csapata közt.
1832. Ibrahim egiptomi seregvezér megveri a törököket Konieh mellett Karamaniában és a sebesült Resid Mehemet pasa nagyvezírt több tisztekkel együtt elfogja. Ez volt a zultán utolsó serege és Ibrahimnak szabad ut nyílik a Bosporusig.
1847. Abd el Kader beduin emir megadja magát a franciáknak, Lamoriciére tábornokkal kötött szerződés által. (L. 15-én.)
1848. A német alapjogok befejezve és kihirdetve.
1848. Az osztrák nép alapjogai Kremsierben tanácskozásba vétetnek.
1848. Birói üldözések hivatalnokok és követek, kivált Waldeck és Gierke ellen.
1848. Új francia ministerium: Odilon Barrot, Drouin de Lhuys, Falloux, alakul.
1848. Gioberti szárd miniszerelnök Splényi Lajosnak, a magyar kormány követének Turinban kinyilatkoztatja, hogy az olasz kormány elismeri Magyarország függetlenségét, és vele szövetségre lépni hajlandó, mi végre Monti grófot küldi Pestre követül.
1851. A francia nép tegnap kezdett szavazása következtében 7,500,000 szavazattal Bonaparte Napoleon Lajost tíz évre elnöknek választja, és alkotmány készítésre hatalmazza fel. (Lásd 1852. febr. 14-én.)
1853. Ritter Henry, jeles és eredeti közéletű festész meghal Düsseldorfon. (Mások sz. 22-én.) [Születik 1816. Hamburgon május 24-én.]
1853. Thorn A. festész halála Düsseldorfon 25 éves korában.
1854. Lormian Baour francia költő, Tasso fordítója meghal Párisban.
1858. Rostopschin Eudoxia grófnő, jeles orosz írónő meghal Moszkóban.
1867. Austria a politikai dualismusból folyó külön alkotmánya szentesítést nyer.

22. D e c e m b e r.

(XI. Calendas Januarias.)

4. (Kr. sz. e.) Jezus Krisztus születése Bethlehemben. (Ezen nagy jelentőségű napra és esztendőre nézve a vélemények még mindig nagyon eltérnek egymástól. Hogy a jelen időszámítás módja néhány esztendővel kevesebbet számít, annyi bizonyos, és Dionysius Exiguus ki a mai chronologiát megalapítá, már 1606-ban a lengyel Suslyga Lőrincz és egykoruan Kepler által tudományos okokkal cáfoltatott meg. Magok a szent atyák Irenäus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus és Eusebius, Krisztus születését Róma építésének 751 évébe teszik, mely adat szerint ez esemény a mostani időszámításnál 2 évvel előbbre volna teendő; e véleményben Scaliger is osztozik. Sanelement még tovább megy, és hosszas bizonyítványokkal állítja, hogy Krisztus Róma építésének már 747 évében, azaz a mostani időszámításnál 6 évvel előbb született. Sepp: Das Leben Jesu I. kötet 64—99 lapon, Krisztus születését 747. a. u. c. december 25-ére akarja tenni; a keresztény hierarchia is dec. 25-re teszi, akkor, midőn az egiptomiak Harpocrates, a persák és rómaiak Mithras ünnepét ülik. Miután Szent Máté jelentése szerint a bethlehemi gyermek gyilkolásról Krisztus még Herodes halála előtt született, mely Josephus Flavius határozott állítása szerint 750 vagy 751 Róma építése után következett be, látszik, hogy Dionysius legalább 4 évvel, sőt — miben a *L'art de verifier les dates* írói is valószínűséget találnak — 5 évvel is hibázott. Egy 354 évben keletkezett fontos chronographiai gyűjtőmunka, azt állítja, hogy, Jezus péntek napján, a holnap 15-dik napján született Cäsar és Paulus consulatusa alatt. E munka a legrégibb írásbeli tudósítás ezen napról. — E tárgy egyébiránt inkább csillagászati mint történeti vizsgálatot igényelvén, további felvilágosítás érdekében következő művekre utalok: Brinckmeier, praktisches Handbuch der historischen Chronologie. Schleiden, Studien, 269 lapon. Ideler, Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie. Strausz David, Das Leben Jesu I. kötet.

- Hottinger, Geschichte der Schöpfung. Hospinian, über die Feste der Christen. Spanheim, dubia evangelica.)
29. Krisztus prófétai pályáját kezdi a tözsérek és uzsorások kiűzésével. (Seyffarth.)
640. Amru Alexandriát elfoglalja.
1318. Mihály, Tweer nagyhercege megveri III. Jurje nowgorodi nagyherceget Tweer mellett.
1347. Nagy Lajos magyar király hadseregével, melynek élén fekete zászlót megölt testvére arcképével lobogtatott Aquilában megjelenik. (Lásd aug. 20-án.)
1389. Betisac János, Berri herceg, Languedoc kormányzójának a nép kinzására tanácsadója és titkára, VI. Károly francia király parancsára és láttára elevenen megégettetik.
1522. II. Suleiman zultán Rhodus szigetet capitulatioval elfoglalja. Villier, a jánoslovagok nagymestere és vitézei szabad elvonulhatást nyernek. (Lásd 21. és 25-én.)
1530. Pirkheimer Wilibald császári tanácsos, tudós és tekintélyes államférfi meghal Nürnbergben.
1530. A protestáns fejedelmek szövetsége Smalkaldenban.
1567. Margitta parmai hercegnő Németalföldöt elhagyja, utána Alba herceg lesz helytartó. (L. május 28-án, dec. 18-án.)
1574. III. Murad török zultán trónra lép. Legelső császári tette hogy a lefolyt éjjel 5 testvérét, mint lehető vetélytársakat megölette.
1603. III. Mohammed zultán halála.
1611. Báthory Gábor erdélyi fejedelem, megerősíti a Thurzó nádorral kötött fegyverszünetet.
1620. Puritán kivándorlók Plymouthot, Amerikában alapítják, egy holnap kiszállásuk után. E nap (Forefathers day) az északamerikai köztársasági unio egész területén évenként ünnepeltetik. (Lásd nov. 22-én.)
1630. Bethlen István erdélyi fejedelem, lemond a kormányról Rákóczy követelésénél fogva.
1636. Banner svéd tábornok Erfurtot elfoglalja.
1676. Amiodt István író születik Füleken Nógrád megyében. (Meghal 1759. márc. 15-én.)
1694. Reimarus Hermann Sámuel híres bölcse, természetbuvár és nyelvész születik Hamburgon. (Meghal 1768. március 1-jén.) Ő állítólag szerzője a Lessing által kiadott munkának: Fragmente des wolffenbüttelschen Ungenannten.

1703. Marlborough herceg angol tábornagy Geldernt elfoglalja.
1711. VI. Károly német császár Frankfurton koronáztatik. (Brinkmeier sz. 20-án.)
1719. Az első hirlap Amerikában megjelenik ezen cím alatt: „Amerikan weekly Mercury.“
1722. Ostendeban az osztrák kereskedés érdekében kereskedelmi társaság alapítatik. Ez azonban 10 esztendő múlva Angol-Francia-, Spanyolország és Németalföld kívánatára feloszlattatik.
1764. Amadé László magyar költő, cs. kamarás és ezredes, magyar költő halála fölbári jószágán a Csallóközben. (Lásd 11-én.)
1780. Harris Jakab esq. angol bölcész halála.
1789. Franciaországon nincs többé rendi különbség.
1790. Az oroszok Suwarow alatt Ismailt rohammal beveszik, és nagy vérengzést követnek el.
1793. Az osztrákok a felső Rajnán a franciák által visszanyomatnak, miután Pichegru Froschweilernél meggyőzte.
1797. Bern canton kormánya szózatot bocsát ki, hogy a régi rend fentartassék, és az ellenkezőleg cselekvőknek hadat izen.
1798. Neumann Frigyes tudós orientalista, egy chinai könyvtár szerzője és e nyelvből fordító születik Bamberg mellett.
1806. Simiavin al-admiral Lesina szigetet elfoglalja.
1807. Az éjszakamerikai congressus az embargo - végzést hozza, melylyel az amerikaiaknak megtiltatik az idegen tartományokba hajózás.
1808. Soult francia tábornagy lovasságának egy része megsemmisítetik Sahagun mellett.
1808. Napoleon Madridból a Guadalaxarán át Medina del Rio Seccoba indul.
1812. Lanher P. H. nyelvész és régiségbuvár meghal Párisban.
1813. Hauk lengyel tábornok Zamose várat capitulációval átadja Radt orosz tábornoknak.
1813. Az osztrák-bajor sereg Gyulay és Wrede alatt Rothenbaum mellett a Rajnán átkel.
1813. Bern hivatalnokai az 1803-ki közbevetési actát, a menyire e cantont illeti, felfüggesztettnek nyilatkoztatják.
1815. Morelos mexicói forradalmi vezér, a spanyolok által Mexicóban megölövetik.

1818. Platner Ernő híres orvos, bölcész, phisiolog és író meghal Lipesében.
1819. Beaulieu János P. báró, osztrák szertárnagy meghal Linzen.
1819. Abt Ferenc zeneszerző (zongorára, férfiének, variatiók, rondino, táncok stb.) születik Eilenburgon a porosz-szász tartományban.
1826. Békétlenségek Hydrán Görögországban: a nép és matrozok az országnagyok ellen. Hamilton nagybritanniai commodore megszabadítja az országnagyokat és tiz görög rablóját elvesz.
1828. Wallaston William Hyde híres angol vegytudós halála. (Lásd aug. 6-án.)
1829. Nagy forradalom Mexicoban. Guerrero tábornok-elnök bukása.
1848. Strauss Dávid, híres vallásbölcész a követi kamarába lép.
1848. Windischgrätz herceg, cs. tábornagy főhadiszállása Magyar-Óváron.
1848. A honvédelmi bizottmány tömeges felkelésre szólítja fel a magyar nemzetet ellenségei ellen, és a harcban megbénultak számára jutalmakat és ellátást biztosít.
1850. Gróf Leiningen osztrák altábornagy, a német szövetség biztosa Hessen választófejedelemségben, Kasselen szózatot bocsát ki, melyben ostromállapottal fenyeget ellenállás esetében. A népgyűlések és több hirlapok eltiltvák.
1851. Palmerston a britt ministeriumból kilép és helyét Granville foglalja el.
1851. Buckler John angol régiségbuvár meghal Londonban.
1854. Fogelberg Benedek híres svéd szobrász meghal Triesten. (Született 1787. Gothenburgon.)
1854. Fánecs Lajos híres magyar színész meghal éjjel 23-ra, (Igy a buda-pesti hirlap, Weber lipesei naptára és a kolos vári hetilap szerint 23-án a Temesvárer Zeitung sz. 24-én.)
1855. Krasinski Valerian gróf, a lengyel emigratio egyik főnöke, kitűnő történeti és politikai író meghal Edinburgban.
1860. A szász kormány (Beust) a Drezdában elfogott gr. Teleki Lászlót Austriának kiadja. (Lásd 17-én).
1864. Shermann éjszakamerikai tábornok Savannah várost, melyet a déliek bevehetlennek állítottak, kardcsapás nélkül elfoglalja Georgiában.

23. D e c e m b e r.

(X. Calendas Januarias.)

190. (Kr. sz. e.) A rómaiak tengeri győzelme a syriai hajóhadon Myomesos hegyfoknál.
186. (Kr. sz. e.) M. Fulvius Nobilior az aetoliak és Cephaloníáról diadalt ül.
167. (Kr. sz. e.) Antiochus Epiphanes a jeruzsalemi templomot Jupiter Olympiusnak szenteli, a várost elpusztítja és több mint 10000 zsidót a syriai fogságba visz. (Lásd ápr. 1-jén, március 5., 26-án.)
164. (Kr. sz. e.) Judas Makkabi ismét helyreállítja és beszenteli a kitisztított templomot Jeruzsalembe.
100. I. Kelemen pápa vízbe fulasztatik.
558. Childebert párisi király meghal 48 évi kormány után.
679. II. Dagobert, Austrasia királya megöletik. (L'art de verifier les dates szerint, „valószínűleg” ma).
918. I. Konrad német-római császár halála. (Nem 919 mint Eber. Brunner Luitpold sz. dec. 25-én 918.)
1299. A tatárok meggyőzik Melek Nazer zultánt Emesánál.
1344. Boccanegra Simon, első genuai doge leköszön.
1420. Károly (utóbb e nevű VII. király) francia dauphin a Table de Marbre elé idézve in contumaciam számkivetésre ítéltetik, a parlament pedig őt a koronára méltatlannak nyilatkoztatja. (Lásd sept. 10-én.)
1466. Podiebrad György cseh király a pápa által egyházi átok alá vétetik.
1482. A németalföldi rendek egyezkedése XI. Lajos francia királyal Arrasban. Az osztrák ház ez által Burgundot elveszti. (Lásd febr. 1-jén.)
1529. V. Károly császár, I. Ferd. magyar király és Sforza Ferenc majlandi herceg békét kötnek a velencei köztársasággal.
1574. Guise Károly herceg, hires bibornok halála.
1588. III. Henrik francia király a ligának főnökét Guise Henrik herceget, Ferenc fiát, orgyilkosok által saját királyi palotájában megöleti. [Ghillany hibásan okt. 23-ára.] (Lásd dec. 24-én, aug. 2-án, febr. 24-én.) A király bevallá, hogy a halott ellenség neki még nagyobbnak tetszik az élőnél.

1588. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem a rendek sürgetésére a jesuitákat kiüzi.
1597. Opitz Márton német költő születése Bunzlauban. (Meghal 1639. aug. 20-án pestis által.)
1597. Szerződés Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem és II. Rudolf császár közt Prágában, mely által Erdély a császárnak át engedettik. (Kemény József.)
1620. Wepfer János Jakab híres bonctudós születik Schaffhausenban. (Meghal 1695. jan. 28-án.)
1631. Mainz városa megadja magát Gusztáv Adolf svéd királynak.
1644. Torstenson svéd tábornok, megveri Gallas cs. tábornokot Magdeburgnál.
1648. A puritán hadsereg tiszti tanácsa a parlamentnek hosszú indítványt tesz, hogy a király halálos vád alá helyeztessék. Negyvenhat követ közül, 26 az indítványt elfogadta. (Lásd jan. 30-án.)
1660. Christina svéd királyné az elhamarkodva elhagyott és most megürült trón visszafoglalásának megkísérlésére honába térve, a pór nép által kényszerítetik, hogy a katolikus istentisztelet számára rendezett szobáit bezárja, és papjait visszaküldje.
1688. II. Jakab angol király korán virradatkor Rochesterből hajón Franciaországba szökik, III. Vilmos és az egész nemzet nagy öröme. (Lásd dec. 16-án.)
1715. Frigyes Vilmos első porosz király Stralsundot elfoglalja XII. Károly svéd király bátorsága dacára.
1718. Roller János Henrik zeneszerző születése Quedlinburgon.
1722. Barignon Péter, híres mathematicus meghal Párisban.
1745. Latour d'Auvergne Theophil, a francia köztársasági sereg első granátosa születik. (Hős halállal kimult 1800. június 27-ikén.)
1748. V. János portugalli király XIV. Benedek pápától „legjobb király“ címet nyer. (rex fidelissimus.)
1750. Frigyes Ágoston első szász király, ki 59 évig honjának atyja volt születik.
1769. Dahl György entomolog (madár isme) születik.
1777. I. Sándor orosz cár születése.
1781. A pennsylvániak Longhrie alatt a brittek és indiánok által Kentucky mellett megtámadtatnak.

1783. Washington a fővezérséget a congressus kezébe visszaadja Annapolisban (Maryland), minden közügyekről lemond és Cincinnatius jellemével visszavonul Mount-Vernon jószágára.
1783. Hasse János Adolf jeles zene- és operaszerző meghal Velencében.
1793. Hoche és Pichegru francia köztársági tábornokok megrohanják a hagenai sorokat. (Lásd 27-én.)
1798. Új coalitio Oroszország, a Porta és Angolország közt, melyhez Austria és Nápoly is csatlakozának. (Lásd febr. 7-én, márc. 22-én, sept. 28-án.)
1806. Első ütközetek az oroszok és franciák közt Czarnowo mellett, és a poroszokkal Biezunnál. (Bessiéres Ostermann és L'Estocq ellen.)
1806. Az oroszok Bukarestbe vonulnak Michelson tábornok alatt.
1809. A porosz király három évi távollét után Berlinbe visszajő.
1810. Augustin Mária bárónő jeles költőnő, és festésznő születik Versecen Temes megyében.
1813. A szövetséges seregek Bubna alatt Neuchatelt elfoglalják a porosz király számára.
1813. Az osztrákok Landkron és Blamont erősségeket beveszik. Első foglalás a francia földön.
1817. Az éjszakamerikaiak Ameliát megszállják.
1825. Csáky Manó gróf, szepesi főispán, jeles szónok, államférfi, remek latin stílista, német író meghal Kassán.
1832. Chassé tábornok a zendülők és franciák ellen hőiesen védett antwerpeni fellegvárral capitulál Gérard tábornok előtt. (Weber H. azt írja, hogy Gérard dec. 24-én rohammal bevette.)
1848. Bem meggyőzi Jablonowsky cs. tábornokot Décsnél, és Besztercére szorítja.
1848. Urban osztrák tábornok Erdélybe vonulása alkalmával szigorú felszólítást intéz a felkelt helységek ellen, kijelentvén, hogy minden megölt oláhért két magyart akasztat fel.
1848. Kossuth rendelete Vukovics kormánybiztoshoz, hogy az egész alsó vidéki hadsereg felfelé huzódjék, a Windischgrätz elleni hadjáratba. A magára hagyott megyék (Bács, Torontál, Temes, Krassó) magyar és német lakossága, mindenét

- odahagyván, a legszigorubb télben a hadsereget követi, melynek a kivonulás parancsa 1849. jan. 16-án adatott tudtára; mintegy 60000 ember lett földön futóvá.
1850. Carrer Luigi költő halála.
1850. A conferentiák megnyitása Dresdában, a német hegemonia, avagy egység ügyében, és a szabadsági mozgalmak ellen. (Lásd május 15-én.)
1851. Berchet Giovanni olasz költő, szárd parlamenti tag halála Turinban. (Született Lombardiában.)
1853. Lengerke Sándor porosz gazdaszázi és statistikai író meghal.
1857. Első véres összeütközés a felkelő herzegovinai keresztények és törökök közt Buzinál.
1858. A szerb szkupstina Karagyorgyevits Sándor fejedelmet leteszi, és Obrenovits Milost fejedelmül kikiáltja.
1861. Cuza fejedelem Moldova- és Oláhország egyesülését hirdeti ki Rumania név alatt. (V. ö. dec. 7-én.)

24. D e c e m b e r.

(IX. Calendas Januarias.)

519. (Kr. sz. e.) A jeruzsalemi templomnak a szomszéd samaritanóktól való félelem miatt megszűnt építése újra kezdetik, Darius második évében.
1. Galba (Servius Sulpitius) római császár születik. (A L'art de verifier les dates mondja, hogy Róma építésének 754 esztendejében, ugyanazon reggel, melyben az üdvözítő született. Tekintettel arra, mit dec. 22-én Krisztus születéséről megjegyeztem, e találkozás ily módon meg nem állhat; valamint az sem, hogy Galba, C. Cornelius Lentulus és M. Valerius Messalinus consulok alatt született, mert ezek consulsága Róma építésének 751 évére, azaz Krisztus előtti 3-dik évére esik.) [Lásd jan. 15-én.]
15. Vitellius (Aulus) római császár születik. (Lásd december 20-ikán.)
820. Örmény Leo, byzanti császár, Cameleon melléknévvel több összeesküdt által a templomban leváratik. Dadogó Mihály, ki már tüzhálálra elítélve volt, a börtönből trónra emeltetik.

1109. II. Borivoj trónkövetelő Prágát megrohanja.
1167. János angol király születése. (Lásd okt. 19-én.)
1263. Moslicheddin Sadi, a legnagyobb és utól nem ért persa erkölcs- és tanköltő meghal, (Gazelák, Bostan és Gulistan, = rózsás kert, az ő művei. Graf bebizonyítja, hogy a mesékhez tartozik azon adat, mely szerint Sadi 102 éves lett. Ő szerinte Sadi született 1175., meghal 1263. Flügel Gusztáv szerint Erschnél, dec. 24-én 1291. Az utóbbtól csak a napot fogadtam el).
1336. Cino da Pistoja, jogtudós és költő meghal.
1379. A börtönből kiszabadított Pisani és Contarini András doge a genuaiak által ostromlott Velencét, az ellenség véletlen megtámadásával és Chioggia rév eltorlaszolásával védik. (Lásd jun. 21-én.)
1443. Hunyadi János fényes győzelmet vív ki Kunavicza mellett a balkáni hegysszorosban a Murad császár saját parancsolatja alatt álló török hadsereg fölött. (Lásd 25-én.)
1448. Hunyadi János a kossovai csatavesztés és szerb fogság után a szegedi országgyűlésre megérkezik. (Lásd október 18-ikán.)
1457. Brankovics György szerb despota meghal.
1460. Margitta (fehér rózsza) a trónról leejtett VI. Henrik király neje, Skótországból sereggel visszatérve, megveri York Richard herceget (vörös rózsza) Wakefieldnél, őt elfogja és 3000 párthívével lefejezteti.
1487. Schlick István gróf, ki Joachimsthalon az ércöntést alapítja és Lajos királlyal a mohácsi csatában vitézként elesett, születik.
1491. Zápolya István megveri a trónkövetelő Albertet, II. Ulászló lengyel király öccsét, Eperjes tájékán. (Lásd febr. 20-án.)
1525. Vasco de Gama a keletindiai ut feltalálója, portugali admirál, India alkirálya meghal Goaban. (Weber H. sz. 1524.)
1559. Annas Borgius tudós és II. Henrik francia király tanácsosa protestáns hitvallásáért lassu tüznél megégettetik.
1588. Guise Lajos herceg bibornok, Henrik testvére, III. Henrik francia király parancsára orgyilkosztatik. Joinville herceg Henrik fia, Bourbon bibornok, roueni érsek, d'Epinac lyoni érsek és Elbeuf herceg a liga több más tagjaival elfogatnak. (Lásd dec. 23-án, aug. 2-án.)

1616. Thurzó György gróf, magyar nádor meghal. (Lásd sept. 2-ikán.)
1625. Ahle János Rudolf egyházi zeneszerző születik Mühlhausenban.
1638. Tajjar Mohammedpasa nagyvezir Bagdad ostrománál elesik. (Lásd 25-én.)
1654. Christina svéd királyné Brüsszelben a katolikus vallásra tér. (Lásd 23-án.)
1698. Warburton William élelmű hittani író születik Newarkon.
1699. Cary Felix érmész és történetbuvár születik Marseilleban.
1747. Losonci Bánfi György gróf, Erdély kormányzója születik Piski Hunyadmegyei helységben. (Majláth így ír Hormayr és Mednyánszky tört. zsebkönyvében; de ugyanott mondja, hogy április 24-én ünnepelte 75-dik születés napját.) [Lásd július 5-én.)
1761. Pons Lajos üstökös csillagok híres felfedezője születik Peyreban.
1769. Soult Miklós Dalmatia hercege, francia tábornagy születik.
1775. Ricci jesuita generalis saját jesuitái által megmérgeztetik.
1777. Zanotti Ferenc Mária nagy tudós szónok és költő, bölcselmi, matematikai és természettudományi író meghal Bolognában.
1777. Teleki József gróf, cs. k. aranykulcsos, az erdélyi karok elnöke, magyar író születése Szirákon Nógrád megyében.
1791. Scribe August Jenő termékeny francia szinköltő születik Párisban. (Mások sz. 6-án.)
1794. A franciák elfoglalják a rajnai sáncot Mannheim mellett.
1799. A VIII. év (negyedik) alkotmánya hirdettetik ki. Siéyes és Ducos Roger hivatalaikat Cambacéres és Lebrunnak engedik át. (Lásd 13-án.)
1800. Gyilkos kísérlet Bonaparte élete ellen a pokolgéppel Párisban a St. Nicaise utcában.
1802. Kiss Bálint magyar festész születése Szentesen. (Lásd atyját dec. 9-én.)
1804. Vahl Márton, jeles dán természetbuvár meghal.
1805. Várkonyi Ádám, Temes megye alispánja és országgyűlési követe születik Kárányon. (Merzifalván) [Meghal Temesváron 1854. jan. 30-án.)
1806. Davoust csatája Kamenskojval Nasiliesknél, az utóbbinak kárára.

- 1807. Porto Santo portugalli sziget az angoloknak adatik át.
- 1808. Sebastiani tábornagy Arçobispo mellett a Tajon átmegy.
- 1808. Csata Tarancon mellett Spanyolországban a franciák és spanyolok közt.
- 1809. Báróczy Sándor magyar író halála Bécsben. (Lásd április 11-ikén.)
- 1812. Sándor orosz cár amnestiát hirdet a felkelt lengyeleknek.
- 1813. Bernben a közbevetési (mediatio) acta megszüntetik, és az 1798-ki alkotmány állítatik vissza.
- 1813. Niagara erősség az angolok és indianok által bevétetik.
- 1814. Béke Genten Éjszakamerika és Angolország közt. Mindkét rész az indianok lefegyverzését, s a négerkereskedés eltörlését fogadja. A Huron és a Felső-tó Amerikáé legyen.
- 1818. Garay Alajos, magyar szépirodalmi író születik Szegszárdon Tolna megyében.
- 1823. A momiers-ek Svajcban egészen elpártolnak a katolikus vallástól.
- 1829. Woronicz Jan Pawel, a legnagyobb lengyel költők egyike, a rend feloszlatásáig jesuita, meghal Bécsben.
- 1847. Abd-el-Kader, a beduin törzsek főnöke, Oran tartományban Asmodée hajón francia fogságba vitetik.
- 1848. Windischgrätz Öttevény melletti Szent Miklóson, Simunich Lipótvár, Horváth Kőszeg, Althann Szombathely elé vonul.
- 1848. Diplomatiái közbejárás a pápa érdekében Párisban határozva.
- 1850. Makinnon angol colonel Cox váradból 600 emberrel Sandilli a kafferek főnöke ellen küldetvén meggyőzetik és nagy veszteséggel visszavonulásra kényszerítetik. A kafferek benyomulnak a katonai kerületekbe és 70 személynél többet felkoncolnak. (Lásd 29. és 30-án.)
- 1851. Urquiza tábornok a Paranan átmegy egész hatalmával és Buenos Ayres felé indul ; 4000 brasiliai katona seregéhez csatlakozik. Rosas hadi erejét Santos Lugones mellett központosítja. Az argentini tartomány Santa Fé, Urquiza mellett nyilatkozik. (Lásd febr. 3-án.)
- 1853. A törökök Sali pasa dandárnok alatt megverik az oroszokat Engelhardt alatt Matsinnál, midőn Ibrailát bevenni kísérlik.
- 1855. Jerney János, nagyhirű magyar történetbuvár halála Pesten. (Lásd május 12-én.)

1863. Thakeray William (Makepeace) Angolország legnagyobb szatirikusa és humoristikus költője, egyuttal a próza nagy mestere, meghal Londonban.

25. December.

(VIII. Calendas Januarias.)

283. Aurelius Carus, római császár ménykő által megüttetik. (L'art de verifier les dates szerint meghal dec. 20-ka felé.)
496. Chlodowig frankok királya Rheimsban kereszteltetik; vele együtt 3000 frank és nővére Audoflede, utóbb Nagy Theodorich neje. (Lásd aug. 26-án.)
597. Aethelbert, Kent királya és az angol heptarchia főkirálya keresztény lesz; 10000 angolszász példáját követi.
800. Nagy Károly Rómában III. Leo pápa által császárnak koronáztatik.
820. II. Mihály, a Hebegő, Örmény Leo megöletése után, a börtönből kilép, és miután a nagy zavarban azonnal kovács nem találtatott, láncolt lábakkal a trónra ül; délben a patriarcha által koronáztatik. (Lásd dec. 24-én, okt. 3-án.)
875. II. Kopasz Károly francia király, Rómában VIII. János pápa által császárnak koronáztatik.
880. Vastag Károly francia király, Rómában VIII. János pápa által császárnak koronáztatik. (Igy a L'art de verifier les dates. Brinckmeier a maga chronologiai kézikönyvében azt írja, hogy ez 881. évi január vagy február havában történt.)
915. Berengar császár magát Rómában császárnak koronáztatja, X. János pápa által.
967. II. Otto császár Rómában koronáztatik XIII. János pápa által.
969. Zimiscecs János, egy bátor örmény, keletrómai császárnak koronáztatik. (Lásd dec. 11-én.)
983. III. Otto császár, Aachenban német királynak koronáztatik a ravennai érsek által. (Császári koronáztatása Rómában május 27-én 996 történt.)
1046. II. Kelemen pápa trónról leejtetik.

1046. III. Henrik császár koronáztatása.
1059. X. Constantin Ducas byzanti császárnak koronáztatik.
1066. I. Hódító Vilmos (a Fattyu) normandi herceg, Westminsterben angol királynak koronáztatik, Aldred York érseke által. (Nem 26-án mint Becker.)
1075. Cencio gyilkos kísérlete VII. Gergely pápa ellen.
1081. Hermann luxemburgi gróf, lotharingiai herceg, VII. Gergely pápa bábja IV. Henrik császár ellenében, Goszlarban császárnak koronáztatik. (Igy Gottfried chronikája, Brinckmeier szerint 26-án.) (Lásd márc. 26-án, okt. 16-án, jan. 25-én, aug. 7-én.)
1100. I. Balduin jerusalemi királynak koronáztatik Bethlehem templomában Daymbert patriarcha által.
1105. IV. Henrik német császár fia, V. Henrik által Bingenban elfogatik. (Lásd 31-én.)
1130. II. Roger sicíliai gróf Palermoban magát sicíliai királynak koronáztatja, utóbb Italia királya címét felvevén.
1142. III. Balduin jerusalemi királynak koronáztatik.
1144. Edessa palästinaí város a törökök által Zenghi alatt elfoglaltatik ifjabb Joscelin gróftól.
1155. I. Suerker svéd király meggyilkoltatása.
1255. II. Tivadar Lascaris görög császár koronáztatása.
1261. Mihály Paleolog görög császár a kisdud János Lascarisnak, kinek a trón apja II. Tivadar Lascaris után örökségében maradt, szemeit kitolatja, ellenkezőt ígérő esküje dacára.
1267. Nagy III. Hugo ciprusi király a jerusalemi patriarcha által magát koronáztatja.
1276. Habsburgi Rudolf császár Bécsset birtokba veszi, miután Ottokar cseh királyt onnan elűzte.
1293. Kalil Aseraf egiptomi zultán két Emir által Kairo mellett megöletik.
1347. Rienzi Cola az utolsó római tribun az aristocratia által előidézett lázadás következtében, melyben a nép cserben hagyja, Romából menekül, Nagy Lajos magyar király által Montinajella apuliai zárdában levén menhelyet. (Lásd dec. 15-én és nov. 20-án.)
1356. IV. Károly császár aranybullának nevezett birodalmi híres alaptörvénye az udvari gyűlésen Metzen kihirdettetik. (Lásd jan. 10-én és dec. 29-én.)

1414. Zsigmond magyar és római király a kosztnici egyházi gyűlésre megérkezik.
1443. Hunyadi János seregével a Balkán hegy meredekségeit megrohanja, a törököket ágyukkal elűzi és a csúcsokat is elfoglalja, de végre természeti akadályok miatt vitéz seregét visszaszólitania kellett. (Hammer azt mondja, hogy a magyarok Hunyadival a Balkán szorosain át a lehulló hózuhatagok, sziklák és török kardokon keresztül győzelmesen utat törtek magoknak és Bolgárországot eláraszták.) (Lásd 24-én.)
1463. Corvin Mátyás magyar király, Jajcát, a II. Mohammed zultán által nem rég elfoglalt bosnyák fővárost ostrommal beveszi. (Bonfin, Timon és Hammer dec. 16-ára teszik, Teleki József és Szalay mára. Az utóbbi, midőn Bonfin adatjának hibás voltára mutat, Fessler követi, ki világosan Cesingére utal, a ki t. i. a vár bevétele, és annak Harambeg általi átadását dec. 25-ére teszi. Különben már Katona cáfolá meg Bonfint, mintha a vár dec. 16-án foglaltatott volna el, vagy Mátyás már dec. 25-én Budára vonult volna, ez iránt több oklevelet idézván. De a bevétel napját ő sem puhathatá ki.)
1480. Fiesco Obietto népvész és Fregose Baptist doge pártja közt Genuában véres csata támad. Obietto ez alkalommal elesik és pártja fegyvereit lerakja.
1499. Zápolya István nádor, Bécs volt parancsnoka, Mátyás király háládatlan vezére meghal Szepesvárában. (Sirirata Wagner-nél így. Timon sz. 27-én.)
1522. II. Suleiman zultán Rhodus szigetre, mely 22-én capitulált, bevonul. (Hammer sz. az napon, melyen 116 évvel utóbb Bagdad elfoglaltatott.) (Lásd dec. 21. és 26-án.)
1525. Wittenbergában karácsonnapján először tartatik mise német nyelven (Luther.)
1527. Zürich és Constanza városok 10 évi frigyet kötnek, a svajci katolikus városok ellenséges indulata ellensúlyozására. (Lásd okt. 4-én.)
1531. János magyar király Gritti Lajost Magyarország kormányzójának nevezi ki.
1613. János Zsigmond brandenburgi választó fejedelem a reformált vallásra tér.

1618. Hoffmannswaldaui Hoffmann Keresztély német író születése Boroszlóban.
1638. IV. Murad török zultán a persák által birt Bagdad várost rohammal elfoglalja. Itt 40000 török elesik, 10000 megsebesül, 2000 megbetegszik. Az ostromlottak adott szó ellenére lekoncoltatnak, a város pusztulásnak adatik át.
1683. Kara Mustapha nagyhatalmu török nagyvezir a bécsi ostrom nem sikerülte, a párkányi csatavesztés és Esztergom elvesztése miatt Belgrádon lefejeztetik.
1705. Az osztrák uralom ellen fellázadt bajorok, kik állítólag a sicíliai vespera módjára valamennyi osztrákot hazájukban megölni akartak, Sendling falunál München közelében a császáriak által tökéletesen megveretnek.
1705. Sopron első rettenetes bombáztatása Rákóczy tábornokjai Bercsényi és Batthyány által.
1709. Lametrie (Julien Offray de) atheista, író születik St. Malo bretagnei helységben, hol Lamennais is született. (Lásd nov. 11-én.)
1745. Béke Dresdában Austria-, Porosz- és Szászország közt, Austria másodszor mond le Sziléziáról, vége a második sziléziai háborúnak. (Lásd július 28-án.)
1748. Zimányi Lajos István, magyar tudós és költő születése Kamenetz bars megyei helységben.
1769. Arndt Ernő Mór német író és költő és a nemzeti irány egyik legfőbb képviselője születik Schoritzban Rügen szigeten. (Krahmer és Weber H. sz. 26-án.)
1771. Walckenaer Károly Athanáz báró francia természettudományi, földirati, szépirodalmi és történeti író születik Párisban.
1776. Washington a Delawaren megyét át, és a hesseket Trenton mellett megveri, három ezredet Rahl alatt fogolyulá tesz. (Schlosser sz. 26-án.)
1793. Robespierre beszéde a forradalmi kormány elveiről.
1793. Ypsilanti Demeter a görög felkelés vezére Moreában születik Konstantinápolyban.
1793. A francia nemzetgyűlés határozata, hogy idegen annak tagjául ne választathassék.
1795. Kliegl József, nagyírú magyar mechanikus, a betűosztógép feltalálója születik Baján Bács megyében.
1800. Első csata Pozzolo mellett a Mincio folyónál az osztrákok és franciák közt. Bellegarde Brune ellen.

1801. Fésös András debreceni lelkész, hongyülési hitszónok, író születik Hiripen Szathmár megyében.
1814. A porosz király Bécsből Neufchatel és Valengin hercegségnek szervezeti rendeletet ad.
1819. A columbiai köztársaság (Uj Granada és Venezuela) ki-hirdettetik.
1826. Az első angol segédhadak Lissabonban partra szállnak. (Lásd dec. 17-én.)
1827. A mexicói congressus határozza és kihirdeti az ó-spanyolok kiűzetéséről szóló törvényt. A Yorkinos teljes diadala.
1831. Bolognában egy népgyűlés a pápai rendeletek ellen működik.
1836. Espartero Luchana dombjain megveri a carlistákat, és Bilbart ostrom alól felszabadítja.
1848. Splényi Lajos a magyar forradalmi kormány követe Szárdiniában Teleki László szózatát hirdeti a Radeckzy alatt küzdő magyar ezredeknek. (Lásd 3-án.)
1848. Wardener cs. tábornok Kolosvárt pár ágyulövés után elhagyja, Bem forradalmi vezér bevonul. Tóth Ágoston alezredes a város parancsnoka lesz.

26. D e c e m b e r.

(VII. Calendas Januarias.)

405. (Kr. sz. e.) Az athenaiak Conon alatt megveretnek Lysander spártai vezér által Aegos-Potamosnál. (Lásd március 16-án, május 5. és 16-án.)
880. A normannok St. Omert rohammal beveszik.
1135. István angol király koronáztatik Vilmos canterburyi érsek által.
1194. VI. Henrik császár zsarnoksága Palermoban.
1194. II. Hohenstauffen Frigyes császár születése Jesiban, Ancona határgrófságban. (Lásd 23-án.)
1292. Baillol János skót király a hűség esküjét leteszi I. Eduard angol király kezébe.
1351. A zürichiak Manesse Rüdiger alatt, 4000 főnyi osztrák csapatot Tättweil mellett keményen megvernek.
1413. Steno Mihály velencei doge meghal.
1458. III. Artur bretagnei herceg, e tartomány legnagyobb fejedelme meghal.

1472. Kázmér lengyel királyfi, ki Magyarországra ütött, Mátyás által szorongattatván, Nyitrából kiszökik.
1477. Sforza Galeazzo Mária majlandi herceg, a polgárok által zsarnokságáért a templomban átszuratik.
1522. Villiers de l'Isle Adam, a jánoslovagok nagymestere, Rhodus védelme és átadása után a sziget kivándorlóival a révből kiindul. (Lásd 21-én.)
1619. Egy magyar követtség II. Ferdinandnak kijelenti az országgyűlés és Bethlen Gábor készséget a fegyverek lerakására illő feltételek mellett. (Lásd jan. 8-án.)
1627. Gonzaga II. Vince, mantuai herceg, e fejedelmi háznak utolsója meghal. Következik a mantuai örökösödési háború. (Lásd jul. 18-án.)
1704. Heister Siegbert gróf cs. vezér megveri a Rákóczy forradalmárokat Beresényi Miklós és Esterházy Antal alatt Gerencsér mellett Nagyszombat közelében, Sárody kapitány árulása segélyével, ki csata közben 500 tüzerrel, a császáriakhoz áttért. A császáriak azonban drágán vásárolták meg a győzelmet, és magát Heistert csak Czobor Márk jól irányzott lövése mentette meg egy kuruc kardjától. (Igy Bel és Spangár után Katona; nem különben Baksay chronológiája, Bedeus historiai táblái, Fessler.)
1723. Albuzzi-Todeschini híres énekesnő születik Milanoban. (Lásd jun. 30-án.)
1738. Haid János Hercules, ulmi tudós (gasztdászat, történet) Ulm monographusa, születik ezen városban. (Meghal 1788. aug. 23-án.)
1742. A Festetics József által Prágában körülvelt franciák szabad kivonulhatási szabadságot nyernek. Lobkovitz Keresztély herceg a városba vonul.
1742. Born Ignác jeles természetbuvár és ásványtani író születik Károlyfehérváron Erdélyben.
1755. Ommégank K. P. kitűnő hollandi tájfestész születik. (Meghal 1826. jan. 18-án.)
1762. Salis-Seewis János báró, német lantos költő születése Graubündenben. (Lásd jan. 9-én.)
1770. Cambronne Jakab francia tábornagy a köztársaság és Napoleon alatt születik. Neki tulajdonítják ama híres szavakat, midőn britt fogságba esett: „La gard meurt, mais ne se rend pas.”

1772. Collin Henrik drámaköltő születése Bécsben.
1775. Cochrane Sándor Tamás Dundonald gróf, jeles brit tengeri hős születik. Részt vett a görög szabadságharcban, és a brasíliai hajóhad főparancsnoka volt. (Szöllősy naplója szerint dec. 29-én 1783.)
1786. Gozzi Gáspár gróf híres ítéssz meghal.
1786. Kaprinai István, jeles magyar történetbuvár meghal. (Igy Fejér György Codex diplom. in Serie chron. p. 22. A magyar írók életrajza sz. dec. 10-én.) (Lásd aug. 12-én.)
1793. Szerencsy István személynök aradi főispán, jeles szónok születik Kis-Selmecen, Ungb megyében.
1793. Bogma István magyar történetíró (kinek történeti lexicona kéziratban maradt) születik Nagybecskerekben. [Meghal Temesvárott 1854. ápr. 14-én.]
1799. Bonaparte III. György angol királyt békealkudozásokra hívja meg.
1800. A franciák győzelmes csatája a Mincio folyónál. Váleggio rohammal bevétetik. (Lásd 25-én.)
1801. Lucca köztársaság alkotmánya.
1803. Passeroni Gian Carlo költő, egy katolikus lelkész mintapéldánya, és a legszeretetre méltóbb emberek egyike meghal Majlandon.
1805. Békekötés Pozsonyban Napoleon és I. Ferenc császár közt. Bajorország ez által királyság lesz, Württemberg és Baden osztrák földdel jutalmaztatnak.
1806. Az oroszok és franciák csatája a Bug és Narew folyó közt, Pultusk, és Golymin mellett. Lannes és Suchet megverik Barclay de Tolly, Baggewudt és Ostermann tábornokot, Davoust és Augereau pedig Buxhövdent. Az oroszok Ostrolenkára visszavonulnak, de a franciák is hátrálnak.
1806. Csata Soldaunál, Ney L'Estocq ellen; a poroszok Neudenburgba vonulnak vissza.
1807. Madeira sziget az angoloknak capitulál. Hood és Beresford.
1810. Angol áruk megégetése Varsóban és Königsbergen.
1813. Torgau a szövetségesek előtt 5 tábornokkal, és 10,000 katonával capitulál.
1817. Gönczy Pál, magyar nevelésügyi író születik Hajdu Szoboszlón.
1820. Fouché József otrantói herceg, előbb a convent tagja, aztán Napoleon rendőrmintere meghal Triesten. (Lásd május 29-én.)

1825. Veszélyes katonai lázadás Sz. Pétervárott Pestel, Murawieff és Bestuscheff vezérlete alatt. Miloradovits herceg, a város parancsnoka megöletik. (Lásd január 14-én, június 15-én, július 25-én.)
1827. Alvarez József spanyol szobrász meghal. (Születik 1768. április 23-án.)
1830. I. Miklós orosz cár, Lubezki herceg és Jezierski gróf lengyel küldöttektől a lengyel nemzet feltétlen alávetését kívánja.
1830. Balázs Sándor magyar beszélyíró születik Kolosvártt.
1834. A kafferek fellázadása a Jóreményfokon.
1836. Nágeli György János, a nemesített svajci népdal teremtője meghal Zürichben.
1836. Mina, (Don Francisco Espoz y) spanyol tábornok, kinek a franciákkal 140 fontosabb ütközete volt, a guerrillahad főrendezője meghal Barcelonában.
1849. Az octroirozott osztrák alkotmány március 4-éről Pesten német, magyar és szláv nyelven kihirdettetik.
1851. Palmerston az angol ministeriumból kilép.
1852. Dossin István szellemdús belga fűvész meghal Brüsszelben.
1853. Palmerston lord ismét az angol ministeriumba lép, melyből folyó évi dec. 13-án kilépett.
1855. A bukaresti országtanács törvényjavaslatot hoz, a cigányok rabszolgaságának megszüntetésére Oláhországban.
1856. Szlemenics Pál, magyar jogtudós meghalt.
1866. Lengyelország szózata Európa népeihez és kormányaihoz, — melynek célja a közrészvétet Lengyelország iránt felébreszteni. Ezen szózat, mely a Dunafejedelemségből küldött szét, felszámolja, hogy 1862. év óta Lengyelországban 18682 személy lőn deportációra Siberiába elítélve. 12556 Oroszország belsejébe, 33780 az Ural sivatagjaiba vitetett, 31500 lőn ideiglenesen fegyházba, onnan azonban siberiai számkivetésbe küldve, 2416 büntetésül katonának soroltatott, 1468 felakasztva vagy agyon löve. Csatatéren elhullt 33800, külföldön tenyődik 7060 menekült. Tesz özvesen 141882 személyt.

27. December.

(VI. Calendas Januarias.)

537. Justinian császár Konstantinápolyban, a Sófia templom beszentelését ünnepli. Az építészek, Anthemius Trallesből és Isidor Miletből.
1022. Első Auto-da-fé Orleansban.
1058. Besasiri, a Dilemita, megbuktatja Hakim Biemrillah chalifa uralkodását.
1065. I. Ferdinand Castilia és Leon királya, Spanyolország egyik leghiresebb uralkodója meghal. (Lásd sept. 1-jén.)
1237. Julian magyar domonkos pap, bevégezett utazása után, melyen a magyarok testvéreit ásiái hazájukban feltalálta, ismét Magyarországra érkezik. (Fejér György: secundo die post nativitatem Domini Ungariae, Itt persze Krisztus születés napját úgy mint az egyház ünnepli, nem mint a történeti és csillagászati tudomány megállapítja, kell érteni. Szalay, szintén mára teszi Julian hazatérését.)
1282. Habsburgi Rudolf császár az austriai hercegséget saját fiainak hűbérbe adja.
1350. I. János arragoniai király születése.
1387. A Timurlenk által alig elfoglalt Ispahanban a hódító ellen forradalom kitör Ali Kutschapa külvárosi kovács vezérlete alatt. — A forradalom vérrel fojtatik el és Timur katonái 70000-nél több levágott fejet szolgáltatnak át.
1419. Zsigmond magyar és német király cseh országgyűlést tart Brünmben.
1426. Ozorai Pipo, temesi főispán, magyar hadvezér meghal Lippán. (Született 1369. Florenzbén.)
1428. A cseh árva testvérek megverik Zsigmond hadát Wilsdorf-nál Glatz grófságban, és a vitéz hercegeket Münsterbergi Jánost és Troppau Vencelt elejti.
1435. Spinola lázadása Genuában a majlandiak ellen.
1478. A svajci szövetségesek győzelme a lombardokon Giornico mellett.
1571. Kepler János nagyhirű csillagász születik Magstatt vagy Weil württembergi faluban. Halhatatlan számolásain minden többi, még Newton fölfedezései is alapulnak.

1587. III. Zsigmond lengyel király koronáztatik Krakóban.
1594. Châtel János jesuitatanítvány gyilkos kísérlete IV. Henrik francia király ellen, kinek ez alkalommal egy fogát betörte. (Lásd 29-én.)
1605. Davis John jeles tengerész, japani kalózok által keletindiai útjában agyonütöttek.
1606. Az Árva vári hadőrség azon rabló és pusztító csapatot, mely a Bocskayval Bécsben kötött béke dacára, Hajdu Gergely vezérlete alatt dühöngött, megtámadja és vezérével együtt egy szálig megsemmisíti.
1632. Pinamuti János Péter jesuita, vallástudós születése Pistoja toscanai helységben.
1654. Bernouilli Jakab híres természettanár és mathematicus születése Baselban. (Meghal 1705. aug. 16-án.)
1662. Cebrian János saragossai érsek, Arragonia alkirálya, nagy adakozó, ki egy napon saját pénzéből 100,000 livrát a szegények közt elosztogatott meg.
1689. Clausberg Christlieb, keresztelkedett zsidó, ki korának legjobb számolójának tartatott, születik.
1702. Methwen angol követ a portugalli udvarnál, a portugalli kormányval titkon az ugynevezett Methwen-szerződést köti, mely szerint Anglia a portugalli borokra egy harmaddal kisebb vámot tesz mint francia borokra, de azon jogot tartja fenn magának, hogy gyapjúárukat örökre hozhasson Portugalliába. Ez által még nagyobb függésbe jött Portugallia, és gyárjai megsemmisültek.
1707. Mabillon János bencés barát, tudós és író meghal Párisban 75 éves korában. Bátran irt ő azon merészség, sőt szemtelenség ellen, melylyel Rómában a katakombák tetemeit mint ereklyéket tisztelték, és kereskedés tárgyává tették. Róma természetesen felzudult e miatt, de Mabillon hazájának oly drága embere volt, hogy teljes védelmet talált és végre is a hierarchia csak sok kéréssel és utánjárással nagy nehezen szelidebb kifejezési modort nyerhetett el.
1744. Huber János Albert lelkész, politikai és drámaíró születik Gratzban.
1750. Wurmbbrand János Vilmos gróf, történetbuvár, heraldikai és genealogiai író meghal. (Születik 1670. Gratzon febr. 18-ikán.)

1784. Horia és Klotska az erdélyi lázadó oláhvezérek cs. katonák által elfogatnak. (Lásd feb. 28-án.)
1789. Cagliostro Sándor gróf, a leghíresebb világcsaló Rómában elfogatik. (Lásd jun. 2-án, ápr. 7-én.)
1792. Bonaparte Napoleon, családjával Corsicából Paoli által kitüzve, mint zászlóalji parancsnok az olasz hadsereghez jó.
1793. Hoche és Pichegru francia tábornokok Landaut ostrom alól felszabadítják, a weissenburgi vonalokat ismét elfoglalják és Lauterburgot beveszik. (Lásd november 30-án, dec. 22-én.)
1794. Laing Sándor igen merész és kitűnő utazó, kivált Afrika belsejében születik Edinburgon.
1794. A franciák Daendels alatt a megfagyott Waal folyón át Hollandiába nyomulnak. (Lásd jan. 2-án.)
1795. Az osztrák fogságban lévő népképviselők Cannus, Bancal, Lamarque és Drouet, Bournonville hadügyminister, Senonville és Maret tábornokok XVI. Lajos király leánya (utóbb Angoulême hercegnő) iránt kicseréltetnek Reichen Rajna melletti faluban.
1797. Aranja-Dazevedo portugalli követ irásai Párisban lepecsételtetnek, ő maga felvigyázás alá tétetik. (Lásd 29-én.)
1800. Blair Hugo szónok és szónoklattani és szépízléstani író meghal.
1804. Napoleon a törvényhozó test üléseit azon nyilatkozattal nyitja meg, hogy a francia birodalomba több tartományok nem fognak kebleztetni.
1805. Napoleon szózata Schönbrunnból a Bourbon család uralkodását, Nápolyban megszüntnek nyilatkoztatja. (L. 28-án.)
1806. Haity egy része köztársasággá alakul Pethion Sándor elnöksége alatt.
1808. Lefévre-Desnuettes tábornok az angol lovasság által Paget és Stewart alatt elfogatik Benavente mellett.
1817. A portugalli összeesküvők első összejövedele Carvalho József da Silva és Fernandez Thomassal. (Lásd aug. 24-én.)
1820. Keats John angol költő halála Rómában. (L. okt. 29-én.)
1825. Ibrahim Pasa Missolunghi előtt több veszteséget szenved.
1830. A svajci szövetséggyűlés külfelé fegyveres neutralitást, a cantonok iránt neminterventiót határoz.
1831. A francia pairkamara a pairi méltóság örökösségét eltörli.

1832. Lázadás kitörése Pernambucoban Brasiliában. A lázadók a vámházat pusztítják.
1834. Lamb Charles angol költő halála Edmonton-ban. (Születik Londonban 1775. febr. 18-án.)
1836. Menieur napszámos, gyilkos merénylete Lajos Fülöp király ellen.
1840. Baricz György mérnök és író, Tacitus magyar fordítója, meghal Zarában. (Születik 1779. okt. 28-án.)
1848. Windischgrätz herceg cs. tábornagy Győrt megszállja.
1848. Temme, tartományi törvényszék főigazgatójának elfogatása Münsterben.
1848. Suplikatz István de Vitéz, cs. k. vezérőrnagy, első szerb vajda meghal Pancsován. (Hivatalos forrás. Ugyan e napot közli Szilágyi is a m. forrad. történetében. Az Austria című naptár sz. 29-én.) [V. ö. e tárgyról december 15-et.]
1850. A hesseni választó fejedelem tartományába visszatér.
1853. A török zultán 3 hattischeriffet ír alá Moldova, Oláhország és Szerbia számára, melylyel jogaik és kiváltságaik megerősítése mellett, az orosz védnökséget a fejedelemségek fölött eltörli.
1854. A vallási testületek feloszlatása iránti törvényjavaslat a szárd kamaráknak benyújtatik.
1855. Campe Julius hamburgi könyvtáros fogságra tétetik, Vehse általa kiadott művének: európai udvarok története, némely, a meklemburgi herceget sértő kifejezései miatt.
1867. Magyarország a nélküle és az ő érdekei ellen köttetett osztrák állami adósságnak harmad részét elvállalja.
1867. Ferenc József tudositja a magyar országgyűlést, hogy a közös ministeriumot már kinevezte. Austria és Magyarország a kül- és hadügyekre valamint az azokra vonatkozó pénzügyekre nézve közös ministereket kapnak.

28. December.

(V. Calendas Januarias.)

89. (Kr. sz. e.) Cn. Pompejus Strabo consul diadalt ül Asculum (ma Ascoli) és Picentum lakosairól. (Salerno körül.)

46. (Kr. sz. e.) Vibius Pansa jeles római consul mint M. Brutus utódja a praetorságban Galliába elutazik.
1129. Speier hohenzautaufeni város, melyet Agnes, Frigyes sváb herceg neje védelmezett, Szász Lotharnak megadja magát.
1431. A magyar rendek a baseli conciliumot biztossá teszik, hogy határozatainak magokat alá fogják vetni.
1455. Reuchlin János jeles német tudós születik Pforzheimban. (Lásd jun. 30-án.)
1524. Staupitz János meghal mint bencés barát Salzburgon.
1538. Gritti András velencei doge meghal.
1547. Peutinger Conrad hires földész, és tudós halála Augsburgon (Lásd okt. 15-én.)
1551. Espinel Vince költő születése.
1566. Dumoulin Károly hires francia jogtudós, a reformatio elő-
küzdője Franciaországon, kinek magánvéleménye nagyobbra
becsültetett, mint a törvényszékek ítéletei, és ki fogságából
diadallal szabadítatott ki, meghal.
1568. Kristóf Würtemberg hercege, kegyelt uralkodó, buzgó és
nemes protestáns meghal.
1626. Bethlen Gábor a harmadik békét köti II. Ferdinanddal
Lőcsén.
1656. Lahire Lörinc francia akadémiai festész meghal. (V. ö.
fiát márc. 18-án.)
1706. Bayle Péter hires ítesz és sceptikus bölcsezt, az ency-
clopædisták egyik főnöke meghal Rotterdamban. (Lásd
nov. 18-án.)
1739. Oroszország „örök“ békét köt a török portával Belgrád-
ban. Oroszország minden ezen háboruban tett foglalásait
vissza adja, Azow vára kivételével, mely leromboltatik.
Törökország elismeri az orosz császári címet. (V. ö. sept.
18-ikán.)
1742. Las Minas spanyol vezér Franciaországon át ismét Olasz-
országba nyomul, és seregeivel Savoyában megfészke-
li magát.
1755. Fabre d'Eglantine Fülöp Lajos francia forradalmi ember
születik Carcassoneban. (Lásd ápr. 5-én.)
1772. Biron Ernő János kurlandi herceg, mint az orosz cárné
kegyence Oroszország kormányzója, meghal Revalon. (Mün-
nich tábornagy ezen szerencsefit III. Iván kiskorúsága

- alatt elfogatta és Siberiába küldötte, de Erzsébet cárné visszahitta, II. Katalin pedig méltóságaiba visszahelyezte.
1775. Campbell John jeles történétíró halála. (L. márc. 8-án.)
1784. Wachsmuth Ernő Vilmos Gottlieb híres német történész születik Hildesheimban.
1788. Beck Henrik festész születése Dessauban.
1793. A nemzeti convent az ifju Barra-t, ki mint dobos a vendéi háboruban megöletett, mert nem akart: „Éljen XVII. Lajos”-t kiáltani, a Pantheon dicsőségére méltónak ismeri.
1794. Az isszonyrendszer Franciaországban megbukván több hatalmasság Baselben békealkudozásokat kezd a köztársasággal Barthélemy Ferenc polgár követtel.
1796. Macpherson James jeles angol költő halála Bellevueban Skótországbán.
1797. Felkelés Rómában a franciák ellen, mely alkalommal Duphot tábornok meglövetik.
1799. Bonaparte Napoleon consul a templomokat a kereszténység cultusának újra megnyitatta.
1799. Bonaparte francia főconsul hadat izen a köztársaság minden elleneinek.
1805. József nápolyi királynak neveztetik ki Napoleon által. (Lásd 27-én.)
1806. Felkelés Hessenben, előidézve a franciák hadiszolgálatra hívó felszólítása által. Sok francia az országban agyonveretik.
1810. Francia szabásu alkotmány Anhalt-Köthenben.
1811. Dalberg Frankfurt nagyhercege a zsidókat polgárjoggal felruházza.
1811. Polgárháboru Hayti szigeten. Pethion elnök, Kristóf (I. Henrik) király ellen.
1813. Wallis svajci tartomány Simbschen osztrák ezredes által megszállva.
1813. Genf capitulatiója a szövetségesek előtt. Bubna Jordy ellen. (Lásd jan. 4-én 1814.)
1814. Az angolok sikertelen megtámadják az éjszakamerikaiakat a Mississippi folyón.
1818. Orosz császári ukas a parasztnak megadja a kézipar üzhetési és gyár felállítási jogot, melyet eddig csak a nemesség és kereskedői osztály birt.
1820. Tessedik Samu, magyar gazdászati író meghal Szarvason.

- 1825. Barbier du Bocage híres földíró meghal.
- 1833. Croussay Henrik báró kedvelt francia író meghal Lausaneban.
- 1836. Béke Spanyolország és Mexico közt, melyben az utóbbi függetlensége elismertetik.
- 1841. Yu-yao, Tsze-ki és Fung-jua chinai városok az angolok által rohammal bevétetnek.
- 1842. Herwegh költő irata a porosz királyhoz, mely kiutasítását az országból vonta maga után.
- 1847. A magyar országgyűlés kimondja a zsidók emancipációját.
- 1848. Ottinger cs. tábornok győzelmes ütközete a magyarokkal Bábolnánál. A porosz herceg nevű magyar zászlóalj három lovas támadást tart ki, és két órai harc után a negyedik roham áttöri sorait, embereinek fele elesik.
- 1848. Ideiglenes sajtótörvény Austriában.
- 1848. A német nép alapjogai az országgyűlési lap által kihirdetnek.
- 1848. Ütközet Schlick császári és Mészáros forradalmi tábornok közt Szikszónál. Mind két rész visszavonul.
- 1848. Árapataki szerződés. A háromszéki székelyek, elámíttatván, hogy Windischgrätz már egész Magyarországot elfoglalta, Gedeon cs. tábornoknak az ellenségeskedés megszüntetését fogadják. [A szerződés feledékenységbe ment Bem közeledtének hírére.]
- 1850. Schuhmacher Henrik csillagász halála Altonában.
- 1851. Lagos város a nyugotafrikai parton 3 napi harc után az angolok által bevétetik, és a lagosi király letétetik.
- 1859. Macaulay Tamás Babington, angol történetíró, az előadási művészet felülmulhatlan példányképe, meghal Kensington-ban. [Mások sz. 36-án.] (Lásd okt. 25-én.)
- 1867. A közös miniszterekre vonatkozó kir. leirat kihirdetése után, a magyar országgyűlés megválasztja a delegatio tagjait. (Lásd 27-én.)

29. December.

(IV. Calendas Januarias.)

779. (Kr. sz. e.) Constellatio, melytől az első olympiada számítása kezdetét veszi. (Lásd jun. 2-án.)
726. (Kr. sz. e.) Hiskias zsidó király a bornyu imádás után kitisztított templomot Jeruzsalembe szenteli.
44. (Kr. sz. e.) L. Munatius Plancus proconsul Galliáról diadalt ül.
627. II. Chosroës persa király megfut a rómaiak elől.
1170. Becket Tamás canterburyi érsek, a papi hatalom védője, midőn hét évi száműzetés után azon reményben, hogy a király kedélye kibékült, visszatért, II. Henrik parancsára négy lovag által az oltárnál megöletik.
1282. I. Rudolf császár egyezkedése Lajos rajnai pfalzgróf és bajor herceg közt a Bajor- és Svábsországban fentartandó békére nézve.
1356. IV. Károly császár Nürnbergben a híres arany bullát hirdeti ki, melyben a császárválasztás módját, a választó fejedelmek számát stb. meghatározza. (Lásd 25-én.)
1385. I. Mária magyar királyné II. Károly által a koronáról lemondani kényszerítetik.
1440. Bellizer Russdorf Pál, a német rend nagymestere meghal. (Leköszönt már dec. 6-án.) [Lásd 31-én.]
1460. Corvin Mátyás találkozása Podiebraddal Trencsénben.
1503. Gonzalvo di Cordova híres spanyol hadvezér tökéletesen megveri a franciákat Mola mellett Gaëta közelében.
1563. Castalio (írói nevén Bellius, igazi nevén Chatillon) Márton vallástudós és bölcész, a legelső tekintélyes író, ki vallástürelmet hirdetett, szeplőtlen és szeretetre méltó jelleme dacára szegénységben és majdnem éhen meghal Baselben, türelmi elvei miatt katolikusok és még inkább protestánsok által üldözve. Montaigne az ő halálát az emberiség gyalázatjának bélyegezte. (Szül. 1515.) [Lásd Bayle diction. historique, és Lecky Hartpole: A felvilágosodás története Európában II. 36 stb. lap.]
1575. Mantovano Giovanni Battista Bertano jeles szobrász, festész, építész és rézmetsző meghal Mantuában. (Születik

- 1503.) Családi neve némelyek szerint Briziano, mások szerint Ghisi, mely néven közönségesen felmutattatik, ámbár mind két névre nincs elegendő bizonyítvány.
1589. Henniges Salamon, Gotthard kurlandi herceg tanácsosa, a reformatio egyik előmozdítója Kurlandon meghal Wahlenben.
1594. A jesuiták parancsot kapnak, hogy 14 nap alatt Franciaországot örökre elhagyják. Châtel a király gyilkos kinos módon kivégeztetik. (Lásd 27-én.)
1606. Bocskay István erdélyi fejedelem, Magyarország egy részének ura, választott magyar király meghal méreg által Kassán. (Istvánfy, Gebhardi, Pray: historia regum, L'art de verifier les dates, Hering, Kazinczy Ferenc, Majláth és Szilágyi Sándor szerint dec. 28-án halt meg. Ellenben Benkő, Bethlen Farkas, Bedeus, Zavodszky, Vállas, Kovacsich, Baksay, Kőváry, Engel, Fessler, Seivert, Horváth Mihály és Szalay szerint 29-én, Ortelius szerint 22-én, Gottfried és Gualter János kronik. szerint 30-án 1606. évben. Mind ezeknek nézetétől eltér Ribini, meg Hormayr és Mednyánszky történeti zsebkönyve, hol Bocskay halála 1607. évi január 6-ára tétetik, mi arra mutat, hogy ezen írók a löcsei krónikát követték, mely szerint Bocskay temetkezése is február 3-ára esik. Nem kételkedik Kazy sem, Bocskay halálát az 1606. év végére helyezni. Katona ki akarván egyeztetni Istvánfyt és Bethlent, melynek elseje dec. 28-án, a másik 29-én történtnek állítja Bocskay kimúltát, azt mondja, hogy Bocskay halála a 28. és 29-ik közti éjjelre esik. Zavodszky ezen időről megjegyzi, hogy hora quinta diei; — Bethlen: hora quinta matutina, die veneris; — Engel: 5 Uhr Morgens; — Baksay: hora quinta post meridiem elhunyt; tehát akár reggeli akár délutáni 5 órakor, de mindenesetre dec. 29-én halt meg. [Szül. 1557. január 1-jén, egy pénteken.] (Lásd január 27-ikén.)
1609. Jupiter holdjai távesővel feltaláltatnak Marius Simon által.
1619. Rákóczy György fejedelem 10000 emberrel Lőcsére bevonul. (Annal. Scep.)
1624. Tscherkesz Mohammed pasa török nagyvezir meghal Tokaton.

1674. Csata Mühlhausen és Colmarnál. A franciák Turenne alatt megverik a német szövetséges sereget Frigyes Vilmos brandenburgi választó, Károly lotharingiai herceg és Bourbonville es. tábornok alatt.
1688. Balbinus Bohuslaus Alajos jesuita történetgyűjtő meghal Prágában.
1689. Sydenham Tamás híres orvos halála Londonban.
1696. Molinos Mihály spanyol lelkész, egy önálló vallástan (a quietismus) alapítója, meghal az inquisitio börtönében.
1710. Erzsébet Petrowna orosz cárné Nagy Péter leánya születik. (Lásd jan. 5-én, dec. 6-án.)
1748. Rigaut Jácint francia arcképfestő meghal Párisban.
1776. Wetterstedt Gusztáv jeles svéd államférfi születik Wasaban.
1785. Lebrun Péter lantos és drámaköltő születik Párisban.
1786. A francia notable-k összehívattak.
1792. Alison Archibald angol jogtudós és történetíró születik Kenley-ban. (Meghal 1867. május 23-án.)
1793. Bárány Ágoston magyar földirati- történeti író születik Miskolcon. (Lásd ápr. 11-én.)
1797. Arnaja-Dazevedo portugali követ Párisban, a Temple börtönbe záratik. (Lásd 27-én.)
1798. Angolország coalitíója Oroszországgal, a maltai lovagokkal és törökökkel a franciák ellen.
1799. Az angolok és törökök a franciák által megszállt El-Arisch syriai várt elfoglalják. (Ersch sz. 30-án.) [Lásd jan. 24-én, február 19. és 20-án.]
1808. Gróf Apponyi György, országbíró születése Pozsonyban.
1809. Malachowski Staniszló lengyel tanácselnök, ki honfiai haládatlanságát sokszor érezte, meghal.
1809. Walcheren hollandi sziget Franciaországba kebeleztetik.
1813. A svajci rendek (19 canton) Zürichben új szövetséglevelet írnak alá és Napoleon mediatio actáját megsemmisítvén, a régi főnemesség és városok befolyását állítják vissza. (Lásd 24-én.)
1814. A törökök békét kötnek a wechabitákkal.
1815. A párisi követkamarának határozata, hogy Franciaországon jan. 21-ke évenként általános szomornak napja legyen, XVI. Lajos kivégeztetéseért 1793-ben.
1817. Az angolok kihirdetik a jónai hétsziget társaság új alkot-

- mányát. Angolország az 1815. nov. 5-én kötött szerződés értelmében a védnökséget gyakorolja.
1817. Holkar maratt fejedelem az angolok által tökéletesen meggyőzetik.
1818. Decazes Elie herceg francia belügyminister lesz.
1825. David Jakab Lajos hires festész, az újabb francia iskola alkotója meghal Brüsszelben, számtüzetésben.
1835. Schott Henrik Ágoston hittani író meghal Jenában.
1839. Tanárky Sándor, a magyar akademia tagja, hadtudományi író meghal. (Születik 1784. Bián.)
1839. Nibby Antonio a leghiresebb régiségtudósok egyike meghal. (Lásd okt. 4-én.)
1845. Texas tartomány az éjszakamerikai egyesült államok szövetségébe ünnepélyesen fölvetetik. (L. jul. 10-én, dec. 16-án.)
1848. Mészáros hadügyminister a magyar parlamentnek tudtára adja a kormány határozatát Pest odahagyásáról.
1848. Bem forradalmi tábornok négy órai csatában meggyőzi Jablonszky és Urban cs. ezredest Bethlennél, a Szamos mellett.
1848. Windischgrätz cs. osztrák fővezér Kossuth Lajost, a honvédelmi bizottmány tagjait és a kormánybiztosokat törvénykülieknek nyilatkoztatja. (Közelebbi év január 1-jén azt rendeli, hogy a fogoly honvédtisztekkel nem mint hadifoglyokkal, hanem mint rabokkal kell bánni. A honvédelmi bizottmány erre azt izente a hercegnek, hogy visszatörést fog gyakorolni.)
1850. Maxwell angol novellista meghal Musselburgon Edinburgh mellett.
1850. Somersset colonel, a ki Cox váradból elindult, hogy ezzel a közösülhetést visszaállítsa, a kafferek által nagy veszteséggel hátrálásra kényszerítetik. (Lásd 24. és 30-án.)
1852. Jászay Pál igen jeles magyar történetbuvár halála. [Nem dec. 31-én mint a Pesti Napló és a Hetilap írta.] (Lásd jan. 2-án, febr. 19-én.)
1857. Kanton majdnem egy millió lakost számláló kínai város 4600 angol és 900 francia által rohammal bevétetik. A lakosok, kik közül Yeh biztos 30000-et kivégeztetett, csak gyengén védelmezték magukat. Yeh biztos és Pih-Kweil kanton kormányzója fogolylyá tétetnek, az utóbbi

- a szövetségesek hűségére feleskettetett és hivatalában hagyatott.
1860. A magyar hazának azon része, mely „szerb vajdaság“ cím alatt 1849. óta külön igazgatási formában kormányoztatott, visszakebleztetik az anyaországba. (Lásd nov. 18-án és dec. 27-én.)
1865. Anschütz Henrik, híres drámai színművész, meghal Bécsben. (Szül. 1787. febr. 8-án.)

30. D e c e m b e r.

(III. Calendas Januarias.)

40. Titus, (Flavius V.) Vespasian fia, római császár születik. (Lásd sept. 13-án.)
533. II. Theodosius császár az Institutiók című törvénykönyvet és a Pandektákat törvényerejűeknek hirdeti.
987. Mobert frankok királya koronáztatik.
1385. II. Károly magyar királynak elismertetik I. Mária és Erzsébet királynék által.
1448. Hunyadi János követeit Romában és Arragoniában tudósítja, hogy a kossovai csatavesztés Magyarhonra nézve nem lesz káros következássel. (Lásd okt. 18-án.)
1460. Percy Henrik northumberlandi gróf, 18000-nyi seregével megveri és elejti York hereceget Sandalnál Wakefield közelében. (Lásd jul. 2-án.)
1526. Medicis János a ligának (a pápa, Francia-, Angolország és Velence V. Károly császár ellen) győzhetetlen nevű vezére sebei folytán Mantuában meghal. A németek őt „nagy ördögnek“ nevezték, az őt imádó sereg halálakor gyász ruhát vett magára, és azért fekete seregnek nevezetett.
1548. Pareus David nagyhirű német tudós születik. (Meghal jun. 15-én 1622. Heidelbergben.) (Lásd fiát május 24-én.)
1605. Az Ál-Dimitrij győzelme a Desna folyónál.
1637. Cave William szorgalmas angol egyházi régiségbuvár születik. (Meghal 1713. aug. 4-én.)
1642. Filicaia Vince olasz költő születik Florenzben. (Meghal 1707. sept. 27-én.)

1664. Helmont János belga tudós (magia, csillagjóslat, bölcészet, ethica, algebra, orvostan, vegytan) meghal. Születik 1577. Brüsszelben.
1672. A hollandusok Cövorden-t elfoglalják.
1679. Bethlen Farkas igen jeles erdélyi történetíró halála Keresden.
1681. A fontos soproni országgyűlés cikkei megerősítenek.
1705. Knorr György Farkas rézmetsző születése Nürnbergben.
1714. Chaulnes Mihály Ferdinand d'Albert, d'Ailly, (duc de) francia pair és tábornagy, és a párisi akadémia tagja születik. (Meghal 1769.)
1753. Berthier Sándor, Neufchatel és Wagram hercege, híres francia tábornagy születése Párisban. (Nem 1767. mint Szöllősy naplója.)
1757. A liegnitzi hadőrség megadja magát a poroszoknak.
1758. Második szövetség Austria- és Franciaország közt Poroszország és Anglia ellen Versaillesban.
1762. A hubertsburgi congressus megnyitása. (Lásd febr. 15-én.)
1777. III. Miksa József bajor választó fejedelem, a bajor-wittelsbach-i vilmos-linea utolsója meghal. Ennél következtében támad a bajor örökösödési háború. (Lásd máj. 13-án.)
1785. II. József császár híres rendelvénye az adókötelesség, nemesi kiváltságok, kereskedelem és országos felmérés, és az adó felosztása ügyében. (Lásd 1790. jan. 28-án.)
1786. Férussac Endre báró francia természetbúvár, a magyar akadémia tagja születik Carthronban. (Meghal 1836. jan. 21-ikén.)
1792. Jordan Sylvester, tekintélyes német államférfi születése.
1799. Marmontel János Ferenc, francia erkölcsi és bölcselmi író meghal Abboville-ban.
1801. Lucca köztársaság Párisból bementett új alkotmányt nyer.
1802. Toepler Theofil Ede nyelvtani író születik Sopronban. (Meghal 1854. sept. 18-án.)
1803. Béke a keletindiai társaság és a scindiah-i és berar-i rajahval.
1806. A török porta hadat izen Oroszországnak.
1808. Csata Mancilla mellett a franciák és spanyolok közt; a dalmát herceg Romana ellen. — A spanyol miquelat-ok veszélyes felkelése a francia sereg háta mögött.

1812. Tauroggeni egyezkedés York porosz és Diebitsch orosz tábornok közt. York önhatármilag fegyverszünetet köt, és Macdonaldtól megtagadja az engedelmet. A poroszok a francia seregtől elválnak és neutralis szállásokba vonulnak. (Weber H. sz. 12-én.)
1813. Napoleon nyilatkozata a senatusban, hogy hódításairól Németországban lemondani, és a szövetségesekkel békét kötni akar, azok indítványainak alapján.
1813. A nagy szövetséges sereg 8 hadtestben a Rajna átlépését kezdi Basel, St. Louis várad, Rastadt, Mannheim, Ehrenbreitstein és Düsseldorf mellett. (Lásd 31-én.)
1813. Rapp francia tábornok az általa hősiiesen védett Dancig várát átadja.
1814. Victor Emanuel szárd király Genuát bekebelezi királyságába.
1815. Tychsen Olaus Gerhard, a keleti nyelvek tudósa meghal Rostockon. (Lásd dec. 14-én.)
1819. A porosz király eltiltja az Angol-, Franciaországban és Németalföldön német nyelven megjelenő hirlapokat, ugyanint az utóbbi országban francia és németalföldi nyelven megjelenő lapokat is.
1823. Mecsery Dániel osztrák altábornagy meghal. (Születik Kőszeghen 1759. sept. 29-én.)
1824. Az angolok előnyös békét kötnek a birmanokkal.
1826. Steigentesch Ernő Ágoston báró jeles vigjátékköltő meghal Bécsben.
1830. Genlis Stephanie Felicité Ducrest de St. Aubin, francia regényíró nő meghal Párisban.
1831. Nagy négerfelkelés Jamaicában.
1832. Devrient Lajos nagyhirű német színész halála Berlinben. (Lásd 15-én.)
1836. Wirth János György Ágoston, híres író, Németország szabadságának védője, kiállott fogsága után még rendőri felügyelés alatt lévén, Franciaországba szökik.
1837. Az angolok Carolina északamerikai gőzhajót, mely fegyvert és embert hozott a canadai felkelőknek legyőzik, felgyújtják, és ily állapotban a folyamon lefelé hajtják a zuhatagokba, hol izre zuzódott. (Éjjel 29—30 közt.)
1848. Rudnyánszky József báró, zólyomi püspök a papságot

- Kossuth parancsainak elfogadására és a forradalom ápolására felszólítja.
1848. Fűster német jakobinus pap tanári székét Bécsben elveszti.
1848. Moóri útközet. Perczel Mór honvéd tábornok, a császáriak által Ottinger cs. tábornok alatt tökéletesen megveretik. (Horváth Mihály, Szilágyi Sándor, Levitschnigg és többen hibásan dec. 29-re. Kővári sz. 1849. január 2-án!)
1849. Az osztrák kormány emlékirata egy osztrák-német vám- és kereskedelmi egyesülésről. (Lásd május 30-án.)
1849. Osztrák ministeri hirdetmény az egyes koronaországok alkotmányairól.
1850. Beschir emir a Libanon régi hercege, számkivetésben meghal Kadikőiban Konstansinápoly mellett.
1850. Sir Harry Smith, Cox váradot 250 könnyű lovassal elhagyván utat nyit magának és King William Town-ba megérkezik. (Lásd dec. 24. és 29-én.)
1851. Az egyesült gépmunkások társulata Manchesterben (Amalgamated Society of Engineers) határozza, hogy a 10 órás munkaidő tömeges áthágását meg nem engedi, és hogy a dolgoztatóknál a renden túli munka kettős jutalmazását kizárja. — Nagy munkakrisis.
1851. Kossuth Washingtonba bemenetét tartja. A köztársaság elnöke fogadja.
1853. Sjösten Menyhért Frigyes, svéd festész Düsseldorfon meghal.
1859. IX. Pius pápa kéri III. Napoleon császárt, hogy a pápai állam területét az 1815. évi határok szerint biztosítsa. (L. 31-én.)
1860. A szász kormány által Dresdában elfogott és Austriának kiadott gróf Teleki László Bécsbe hozatik. [Girokúti sz. 29-én.] (Lásd december 17. és 22-én, febr. 24-én.)
1862. Herold Móric David, bonctudós meghal Marburgon, 72 éves.

31. D e c e m b e r.

(Pridie Calendas Januarias.)

71. (Kr. sz. e.) Cn. Pompejus Magnus, a Sertorius ellen nyert győzelmeért diadalt ül.
192. Commodus római császár, midőn azok névsorozatát készítené, kiket a jövő éjjel kivégeztetni akar, mérget nyel,

melyet ágyasa Marcia neki oda nyújtott. Ennek hatása csekély lévén, és bizalmasai most életükért rettegven, a császár Marcia és a segédül hívott Narcissus vivómaster által megfojtatott.

335. I. Sylvester pápa meghal. Ő Nagy Constantín császárt a keresztény hitre térítette, de hogy azért Rómát és Italiát ajándokul nyerte volna, nem egyéb mesénél, mert csak a császári szék Byzancba való áthelyezése által, lehetséges lett a pápai hatalom terjesztése.
406. A vandálok, alanok, svévek és burgundiak a Rajnán átkelnek.
535. Belisar mint Sicilia legyőzője egy isaurus, hun és maurus sereggel diadal menetét tarja Syracusba.
1105. IV. Henrik császár fia által Ingelheimban leköszönésre, és a fejedelmi jelvények kiadására kényszerítetik. (Lásd dec. 25-én, aug. 7-én, okt. 16-án.)
1168. A frankok Kairótul elvonulnak.
1194. VI. Lipót az Erényes osztrák herceg, egy Gratzban tartott lovagjátéknál lábát törvén, ma ötödik napra e baj után meghal. Ő az ki Oroszlánszívű Richard angol királyt Dürrenstein várában fogva tartotta, és utóbb VI. Henrik császárnak kiadta, kitől csak 150,000 márk ezüst lefizetésével válthatta ki magát. (Lásd 20-án.)
1369. Hakwood meggyőzi a florenziakat San Miniato mellett.
1385. II. Kis Károly, Durazzói herceg, Székesfehérváron magyar királynak koronáztatik, Erzsébet Nagy Lajos özvegye és Mária leánya jelenlétében, kiknek bubánata valamennyi nézők szívét megindítja. (Lásd febr. 6-án.)
1388. Mohammed Schemseddin Hafis (a hit napfénye) a legnagyobb perzsa szerelmi költő, meghal Schirasban. (Jolowicz szerint 1389. évben.)
1436. Béke Brzescie-ban Ulászló lengyel király és Bellizer von Ruszdorff Pál, a német rend nagymestere közt.
1494. VIII. Károly francia király győző seregével Rómába bevonul, a nápolyi seregek egy másik kapun kivonulnak. VI. Sándor pápa Dschem török cs. herceggel S. Angelo várba zárkozik. (Lásd január 11-én.) [Daru, Hammer, L'art de verifier les dates.]
1494. Cartier Jakab, Canada fölfedezője születik.
1502. Borgia Cäsar herceg, a pápa fia, Sinigagliában Vitellozzo

- Vitelli és Oliveretto Fermo főnemeseket, kiket álbártsággal fogadott megfojtatja.
1504. Soare tengeri győzelme az indiai parton.
1532. Fegyverszünet Megyeren I. Ferdinand és Zápolya király közt.
1534. Bagdad elfoglalása Ibrahim pasa, II. Suleiman zultán nagyvezire által. (Lásd 25-én.)
1563. Cossé Károly, Brissac hercege (mely utóbbi nevén ismertesebb) hős francia tábornagy, az asszonyok kegyence meghal Párisban.
1583. Erastus Tamás protestáns vallástudós és orvostudományi író meghal. (Lásd sept. 7-én.)
1584. II. Fülöp spanyol király szerződést köt a francia „szent ligával“ Joinvilleban, melyben Bourbon Károly bibornokot francia trónutódnak elismeri; a liga az eretnekek kiirtását Spanyolországban igéri. (Lásd márc. 31-én, júl. 7-én.)
1600. Erzsébet királyné egy londoni kalmárokból alakult társaságot 15 évre fel szabadalmaz, hogy a Jóremény foka és a Magellan csatorna közti minden tartományokban kirekesztő kereskedést üzhessen. Ez az angol keletindiai társaság keletkezése. (Weber J. sz. 1599. évben.) [Lásd április 2-án.]
1621. Miklósvári (nikolsburgi) béke Moraviában II. Ferdinand császár és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem közt, Thurzó Stanisló és Pázmány Péter által kieszközölve. Itt Bethlen lemond a királyi címről.
1659. Apácai Csere János magyar bölcész és az első encyclopädia írója meghal. (Szül. 1625.) [Bethlen.]
1660. Barcsay Ákos fejedelem lemond Erdélyről Kemény János részére. (Lásd 24-én.)
1689. Caccia Ferdinand nyelvész születése Bergamóban.
1719. Flamstead John, jeles csillagász halála Greenwich-on. (Lásd aug. 19-én és jan. 18-án.)
1738. Cornwallis Károly gróf, jeles angol admiral születése. (Meghal 1805. okt. 5-én.)
1757. A franciák de Pereuse vezérlete alatt bátor ellenállás után Harburgot Westfaliában átadják a hannoverai seregeknek.
1758. Cronegk János Frigyes báró, maga idején jeles költő, meghal Anspachon.

1769. Pinheiro Ferreira Silvester, híres portugalli tudós és alkotmányos elvű államférfi születik Lissabonban.
1776. Spurzheim Gáspár orvos, Gall segédjé és utazásain követője születik.
1781. Éjszakamerika bankja, az ottani első bankintézet, a congressus által szabadalmat nyer.
1785. Niccolini Giovanni Battista, a leghíresebb újkori olasz dráma-költő születik Pisa mellett.
1789. Kutusoff orosz tábornagy, smolenski herceg bajnoki harcra Rimmiknél a törökökkel.
1790. Adamberger Antonia drámai művésznő születik Bécsben.
1792. Wild Ferenc híres német tenorénekes születik Hollabrunnban Alsóausztriában.
1793. Biron Armand Lajos Goutaut (duc de) republicanus főhadvezér guillotiniroztatik. (V. ö. jul. 31-két.)
1799. Daubenton Jean Louis Marie francia természetbuvár és orvos halála a tanácsgyűlésben. (Lásd május 29-én.)
1802. Az angolok a Jóremény fokát capitulatio következtében megszállják.
1806. Barátsági és kereskedelmi szerződés terve Londonban Nagybrittania és Éjszakamerika közt.
1808. A dalmát herceg bevonulása Leonba.
1811. Nendtwich Károly magyar természettudós születik Pécsen.
1813. Napoleon felfüggeszti a törvényhozó test üléseit Párisban.
1817. Éjszakamerikában valamennyi egyenes adó és bélyegilleték eltöröltetik, miután a vám és postajövedelem, meg a föld-eladás az ország költségeit fedezte.
1817. Bolivar Angosturából a royalisták elleni harcba indul. (Lásd jul. 10-én.)
1817. Snohat-Holkar, a 12 éves mahratt fejedelem Keletindiában Machindpooron a győző angolok által neki előterjesztett alávetési szerződést aláírni kénytelen. (Lásd 21-én.)
1822. Békekötés China és Nagybrittannia közt.
1824. Angolország kereskedelmi szerződést köt Mexico, Columbia és Buenos-Ayres-sal és függetlenségüket elismerni.
1825. Olivera ezredes véletlen megrohanja St. Theresát, és S. Mignes erősséget a Banda-Orientalban.
1831. Tittmann Henrik jeles hittudós meghal Lipcsében.
1832. Kereskedelmi szerződés Mexico és Svajc közt.

1832. A franciák által elhagyott antwerpeni fellekvár a belga sereg által megszállva.
1832. A spanyol király ünnepélyes tiltakozása saját határozata ellen, melyet a *pragmatica sancti*ót illetőleg betegségében aláírt.
1841. Ast György Antal Frigyes német nyelvtudós halála.
1848. Nyomozó levél Tausenau tudor ellen, Bécsből.
1848. Hermann Godofréd nyelvbuvár halála Lipcsében.
1848. Bem szuronyrohammal Naszódot, Riezko ezredes Besztercét foglalja el, és a császáriakat Bukovinába üzi.
1848. Württemberg a német alapjogokat elismeri és kihirdeti. Az első állam, mely azt teszi.
1848. A magyar parlament utolsó ülése Buda-pesten, éjjeli 11 óráig. Kossuth, a hongyülés és kormány Debrecenbe menekszik. Windischgrätz herceg cs. tábornagyhoz Majláth György, Lonovics József érsek, gróf Batthyány Lajos, Deák Ferenc, és gróf Majláth Antal fegyverszünet és béke kieszközlésére küldetnek ki.
1848. A cs. hadparancsnokság Nagyszébenben rá veszi az oláh és szász nép főnökeit egy okmány aláírására, melyben ezek Lüders orosz tábornagtól Oláhországban segílyt kérnek Brassó és N. Szeben védelmére.
1850. A történeti emlékek óvására Austriában különös bizottmány neveztetik ki.
1851. Az 1849. évi március 4-éről szóló octroyált alkotmány az osztrák császár által megsemmisültnek nyilatkoztatik. Új kormányelvek felállítása: a historiai jogok nagyobb tekintetbe vétele; eskütszékek eltörlése; jobbagyi kötelezettségek megszüntetése; az állampolgárok egyenjogúsága.
1851. Kossuth Fillmore éjszakamerikai elnök által fogadtatik Shields tábornok, Mr. Seward, — Mrs. Hall, Graham és Conrad cabinettagok jelenlétében.
1853. Chateaufort Alexis építőművész meghal Hamburgban.
1854. Az osztrák kormány több álladalmi vasutakat szerződésileg egy francia társaságnak haszonvételre átengedi.
1859. III. Napoleon császár azt tanácsolja a pápának, hogy az elszakadt tartományokról önként mondjon le, minthogy a nagyhatalmasságok arra nem fogják hozzájárulásukat adni, hogy a forradalmi tartományok erővel visszatartoztassanak a pápai kormány alatt. (Lásd 30-án.)

1865. Vám és kereskedési szerződés Berlinben Olaszország és a vámegeylet statusai közt, mi által az utóbbiak egyszersmind az olasz királyságot elismerik.
1866. Az osztrák kormány új honvédelmi rendszert hirdet ki. Mindenki hadi szolgálatra köteles, helyettesítésnek nincs helye. Igértetik, hogy ezen rendszabály a birodalmi tanács elé fog terjesztetni. (V. ö. január 12-én 1867., és december 5-én 1868.) [Ghiczy Kálmán, 1868-ban választóihoz mondott beszéde szerint ezen alkotmányellenes rendelet kelt dec. 28-án 1868.]
1868. A szász nemzeti egyetem utolsó ülését tartja Nagyszébenben. (V. ö. július 3-án 1848.)
1868. Malagában köztársasági felkelés. Pavia tábornok heves küzdelem után megszalasztja a polgárokat. (Másnap a harc még hevesebben megújul.)

